

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yiğit AYAZ

EMİR ÇELEBİ, ENMÜZECÜ’T-TİBB
(İNCELEME-METİN) 173a-351b

Türk Dili ve Edebiyatı AnaBilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Yiğit AYZ

EMİR ÇELEBİ, ENMÜZECÜ'T-TİBB
(İNCELEME-METİN) 173a-351b

Danışman

Doç. Dr. Ali CİN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Yiğit AYZ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Abdullah Kök ( mza)

 ye (Danışmanı) : Doç. Dr. Ali CİN ( mza)

 ye : Doç. Dr. Talat DİNAR ( mza)

Tez Başlığı: Emir Çelebi, Enm zecz 't-Tıbb (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük) 173a-351b

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen  ğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 03.10.2019

Mezuniyet Tarihi : 14/11/2019

( mza)

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Emir Çelebi, Enmüzeci’t-Tıbb (Giriş-Metin 173a-351b)” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Yiğit AYAZ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-SOYADI	Yiğit AYAZ
Öğrenci Numarası	20145242013
Enstitü Ana Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	Tezli Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-SOYADI	Doç.Dr. Ali CİN
Tez Başlığı	Emir Çelebi, EnMuzecü't-Tıbb (İnceleme-Metin) 173a-351b
Turnitin Ödev Numarası	1204142106

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 282 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 31/10/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 8

alıntılar dahil % 8'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(x) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelerle sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

31/10/2019

(imzası)
Doç.Dr. Ali CİN

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	i
METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ.....	ii
ÖZET	iii
SUMMARY	v
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ.....	2

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1.1. İmla-Fonetik.....	21
1.1.1 Ünlülerin Yazımı.....	21
1.1.2. Ses Olayları	22
1.1.3. Ünsüzlerin Yazımı.....	22
1.1.4. Ünsüz Değişmeleri	24
1.2 Şekil Bilgisi.....	25
1.2.1 Çekim Ekleri	26
1.2.1.1. İsim Çekim Ekleri.....	26
1.2.1.2. Fiil Çekim Ekleri	28
1.2.2.Yapım Ekleri	30
1.2.2.1.İsimden İsim Yapma Ekleri.....	30
1.2.2.2.İsimden Fiil Yapma Ekleri	31
1.2.2.3.Fiilden Fiil Yapma Ekleri	32
1.2.2.4.Fiilden İsim Yapma Ekleri	34
1.3. Söz Varlığı	39

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

2.1. Metin.....	46
-----------------	----

SONUÇ	258
KAYNAKÇA	261
ÖZGEÇMİŞ	266

KISALTMALAR

//	: Fonem parantezi
/	: Değişme
-	: Fiil kökü, fiil köküne gelen ek
[...]	: Metinde yazılması gerekirken yazılmamış harf, ek veya kelimeyi gösterir
+	: İsim kökü, İsim köküne gelen ek
<	: Bu şekilden gelir
>	: Bu şekle gider
age.	: Adı Geçen Eser
Ar.	: Arapça
bk.	: Bakınız
Far.	: Farsça
Haz.	: Hazırlayan
Nu.	: Numara
s.	: Sayfa
T.	: Türkçe
TDK	:Türk Dili Kurumu

METİNDE KULLANILAN ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

(إ), (آ)	a, e; ā
يا	ı, i, è
او	o, ö, u, ü
ب	b, p
پ	p
(ت), (ة)	t
ث	ṡ
ج	c
چ	ç
ح	h
خ	ḫ
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
س	s
ش	ş
ص	ş
ض	ẓ, ḏ
ط	ṭ
ظ	ẓ
ع	‘
غ	ġ
ف	f
ق	q
ك	k, g, ŋ
ل	l
م	m
ن	n
و	v, o, ö, u, ü, ū
ه	h, e, a
ى	y, ı, i, ĩ
ء	’

ÖZET

Bu çalışma, Emir Çelebi'nin 379 varaktan oluşan *EnMûzecü't-Tıbb* adlı eserinin 173a-351b varak aralığının inceleme ve metin bölümlerini içermektedir. Emir Çelebi bu eserini, kendisini İstanbul'a getiren Kaptanıderya Recep Paşa adına yazmış ve 1624'te Kasımpaşa'da tamamlamıştır.

Çalışmanın Giriş bölümünde, Eski Mısır, Antik Yunan, Orta Çağ Avrupası, Mezopotamya, Çin gibi eski uygarlıklarda gelişen tıp alanına, İslamiyet öncesi ve İslami dönem Türk tıp tarihine değinilmiş, Anadolu'da, Selçuklu Devleti ile Osmanlı Devleti'nde tıp alanının genel hatları, bu alandaki tarihi şahsiyetler ve eserler ele alınmıştır. Emir Çelebi'nin, eserin kimi yerlerinde dönemin tarihi kişiliklerine yer vererek tarihi vesikalarda bulunmayan vakaları da kaydettiği Giriş bölümünde gösterilmiştir. Emir Çelebi, eserin ön sözünde, eser sahiplerinin kendilerinden önce yazılanları, hiçbir şey katmadan, o yazılanları olduğu gibi almanın hata olduğunu dile getirmiştir. Esere kendi tecrübelerinin sonuçlarını da kaydedilmesinin gerekliliğini savunmaktadır. Bu hususta, hem ilaç hazırlamayı ve hazırlanan ilaçların tesirini gözlemlemeyi hem de kadavralardan yararlanmayı tecrübe ettiğini eser içinde sıklıkla kullandığı 'mücerrebdür' ifadesiyle gösterir. Emir Çelebi, *Enmûzecü't-Tıbb*'a havanın, toprağın ve iklimin nitelikleriyle ilgili sağlık bilgileriyle başlar ve anatomiden kısaca bahsettikten sonra hastalıklarla ilaçlarının teker teker açıklanmasına geçer. Emir Çelebi, bu hastalık baplarında öncelikle hastalıkların tanımını yapar, ardından hastalığın bedenin neresinde ve ne şekilde belirti göstereceğini anlatır. Bu ön bilgileri vererek karşılaşılan hastalığın ne olduğunu doğru tayin ve doğru tespit etmeyi amaçlar. Hastalığın tespitinden sonra hazırlanması gereken ilacı detaylı bir şekilde anlatır; gerekli malzemeleri ölçülerine kadar verir, belirli bir nizam ve sıra ile ilacın hazırlanışını gösterir. İlaç tamam olduktan sonra bedenin neresine, ne şekilde, nasıl uygulanacağını, günün hangi vaktinde ne kadar doz kullanılacağını anlatır. Eserde, Emir Çelebi'nin, hekimlerin mesleği öğrendiği kişilere karşı görev ve sorumluluklarını, hekimlerin taşınması gereken nitelikleri, meslektaşlarına ve hastalarına karşı tutum, davranış ve görevlerini bildirdiği bölüm bulunmaktadır. Emir Çelebi, eserin sonunda, Arabî ayların hangi günlerinde hacamatın yararlı, hangi günlerinde zararlı olduğunu belirlemiş, bunu düzgün ve açıklayıcı bir tablo ile göstermiştir.

İnceleme kısmında eserin imla, ses ve şekil özellikleri üzerinde durulmuş, varak numaraları gösterilerek örnekler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde eserin çeviri yazılı metni bulunmaktadır. Üzerinde çalıştığımız eser, dil özellikleri itibarıyla Eski Anadolu Türkçesi özellikleri gösteren eserdir. Yine metnin söz varlığı da Eski Anadolu Türkçesi söz

varlığı özellikleri göstermekle birlikte içerdığı tıp terimleri itibariyle Türk dili ve tıp bilimi için daha değerli bir kaynaktır.

Anahtar Kelimeler: Emir Çelebi, Enmûzecü't-Tıbb, Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Devleti'nde tıp bilimi.

SUMMARY

EMİR ÇELEBİ, ENMŪZECŪ'T-TİBB (EXAMINATION-TEXT 173a-351b)

This study includes the examination and wording sections with regard to the leafs 173a to 351b of the work *EnMŭzecŭ't-Tıbb* written by Emir Çelebi which consists of total 379 leafs. Emir Çelebi has written this work for the honor of Kaptan-ı Derya (Naval Commander in Chief) Recep Pasha who had brought Emir Çelebi to İstanbul. The work has been completed in 1624 in Kasımpaşa neighborhood of İstanbul.

The introduction of the work examines the medicine originating from former civilizations including Ancient Egypt, Ancient Greek, Medieval Europe, Mesopotamia and China. The introduction also assesses the Turkish medicine before and after Islam. The general lines of the science of medicine in Seljuk State in Anatolia and Ottoman Empire have been taken into account including the respective eminent persons of medicine, and works thereof, who have flourished in the said Turkish states. The introduction of the work also points out that Emir Çelebi has recorded some important cases dealt by the eminent persons of the medicine however which such cases had not been not officially reported in the state archives. In the preface, Emir Çelebi states that it would be a mistake that an author to reflect (copy) directly the former works of other scientists but without making any own original interpretations. He thinks that an author or a scientist should also add and incorporate the results of its own experiences to the works of the former scientists. Accordingly, he stresses many times the expression "mücerrebdür" (experienced and tested) in the work while he conducts the medicine preparation, observation of the impacts of the medicines and use of the cadaver when as in the manner favored from other works of former medicine scientists. Emir Çelebi commences his book with the health information of the air, soil and climate qualities and shortly stresses out the anatomy knowledge. Then; he starts the one by one explanations of the diseases. Emir Çelebi first defines the disease and then tells where such disease/illness may be seen in the body before listing the symptoms. He, thanks to these preliminary general data, aims to guide the physicians through their attempts to understand the disease. Çelebi then explains in detail the medicine to be prepared and provides all the materials including their exact measurements. He also describes the preparation of the medicine as a chronological process i.e. in a certain order consisting of several steps. Following, Emir Çelebi then clears out how the medicine will be applied to which part of the body including the doses and frequencies of such applications. Emir Çelebi also has placed a section in his book in which he comments about the obligations of the physicians towards their teaching

masters, general necessary qualities of a physician, attitudes and responsibilities towards colleagues and patients i.e. several ethic concerns. Emir Çelebi has prepared a clarified and orderly table and inserted the same to the end of his book where he provides the calculations about on which days of Arabic months blood letting would be favorable and on which days harmful.

In our study; we have concentrated on the grammar, sound and form features of the work through our examination pages and provided samples with given leaf numbers. The second section of our study includes the translated wordings from the work. This work of Emir Çelebi may be characterized with Former Anatolian Turkish features by means of its lingual structure. Again, the words used in the work also reflect the lexicon from Former Anatolian Turkish language. It should be understood that, this work is a valuable source for Turkish language and science of medicine thanks to the medicinal terms used therein.

Keywords: Emir Çelebi, Enmûzecü't-Tıbb, Former Anatolian Turkish, Science of Medicine in Ottoman State

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti'nde tıp bilimi alanında en önemli eserlerden biri Emir Çelebi tarafından kaleme alınan *Enmûzecü't-Tıbb*'tır. Eser, dönemin Osmanlı tıbbının bulunduğu nokta ve hastalıklar hakkında fikir vermesi, tıp metni olmasına karşın ilaç hazırlamada kullandığı sade bir dil ve sohbet havası içeren üslubu açısından tıp bilimi ve Türk dili için değerli bir kaynaktır.

Çalışmanın Giriş bölümünde, Eski Mısır, Antik Yunan, Orta Çağ Avrupası, Mezopotamya, Çin gibi eski uygarlıklarda gelişen tıp alanına, İslamiyet öncesi ve İslami dönem Türk tıp tarihine değinilmiş, Anadolu'da, Selçuklu Devleti ile Osmanlı Devleti'nde tıp alanının genel hatları, bu alandaki tarihi şahsiyetler ve eserler ele alınmıştır. Eser, belirli bir düzen içinde ilerler. Hekimbaşı ilk olarak hastalıkların tespit ve tayini için ilgili hastalığa ait tanım ve ön bilgiler verir. Hastalığın tespitinin ardından tedavi için detaylı bir şekilde hazırlanması gereken ilaçların tarifini yapar. Hekimbaşı son olarak hazırlanan ilaçların tedavi süresince bedenin neresine, ne şekilde, nasıl uygulanacağını, günün hangi vaktinde ne kadar doz kullanılacağını belirten talimatları sıralar. Çalışmanın inceleme kısmında eserin imla, ses, şekil özellikleri ve söz varlığı üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde eserin çeviri yazılı metni bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde yer alan çeviri yazılı metin, eserin (173a) numaralı varağından sonuna kadar olan kısmı kapsamaktadır. Metin harekesiz olarak nesih yazı türüyle yazılmıştır. Mensur olan metin her sayfasında 25 satır bulunmaktadır. Emir Çelebi, bazı bapların sonuna ele aldığı hastalıkla ilgisi olan manzum metinler de koymuştur. Ancak bu manzum bölümler çok sık değildir. Metinde bap başlıkları, ilaç tariflerinin başladığını gösteren ibareler ile manzum bölümleri gösteren ibareler kırmızı renkli yazılmıştır.

Lisans öğrenimimden beri rehberliğini, yüksek lisans tez konusu belirlerken kıymetli katkılarını eksik etmeyen, bu çalışma süresince bana yol gösteren değerli hocam Sayın Doç. Dr. Ali CİN'e ve desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen sevgili aileme teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Tıp, Arapça bir sözcük olup "hastaları iyi etmek ilim ve sanatı; hekimlik, tabiplik" anlamlarına gelmektedir. Türk Dil Kurumu, tıp sözcüğünü "hastalıkları iyileştirmek, hafifletmek veya önlemek amacıyla başvuru teknik ve bilimsel çalışmaların tümü, tababet" şeklinde anlamlandırmıştır. Hastalık âmilleri insanın ortaya çıkışından önce de mevcuttu. Günümüze ulaşan fosiller, hastalıkların milyonlarca yıl değişmediğini göstermektedir. Tıbbın ne zaman başladığını sorusuna ise cevap vermek güçtür. Tıp, insanlığın şifaya koşan tabii içgüdüsünden doğmuş; insanın yarasını deşmesiyle ve hasta organını kesip atmasıyla değil, bilakis sarmasıyla başlamıştı (Bayat, 2010: 32). Dolayısıyla tıbbın tarihini insanlık tarihiyle aynı zamana götürmek mümkündür. Çünkü insan var olduğu zamandan bu yana hastalık, yaralanma ve hayatta kalma mücadelesi de bu paralelde hep var olmuştur.

Hekimlik, insanlığın varoluşu ile ortaya çıkan en eski mesleklerden biridir. İnsanlar eski çağlardan bu yana çeşitli sağlık sorunları yaşamışlar ve bunları çözmek için de kendi vücutlarını tanımakla başladıkları bir tıp yolculuğuna çıkmışlardır (Ceylan, 2012: 9).

Dünya üzerinde insan var olduğundan beri her devirde, hastalıklar ve yaralanmalara karşı mücadele veren adlandırılmaları farklı da olsa hekimler vardı. Tarih sahnesindeki bu ilk hastalık iyileştiricilerin, hastalık ve yaralanmalar ile nasıl ve ne şekilde mücadele ettiğine dair kesinleşmiş kanıtlarımız yoktur. Tarih boyunca hekimlik uygulamalarının iki kaynağı olmuştur. Biri babadan oğula, ustadan çırağa veya kuşaktan kuşağa aktarılan hastalıklar ve tedavileriyle ilgili bilgi ve yöntemlerdir. Bir ilacın veya tedavinin etkili ya da etkisiz olduğu deneme-yanılma yoluyla edinilen tecrübelerle öğrenilmiştir; ancak bunların nasıl etki ettiğinin açıklanması mümkün olamayabilir. Bu, hekimlik sanatıdır. Sanat olarak tıp, hekimlerin deneyimlerini kapsar. Öte yandan ise tıp bilimini; yani hekimlerin varsayımlarını ve buradan hareketle yapılan gözlemlerle elde edilen sonuçlarla oluşturulan, kanıta dayalı tıbbı görüyoruz (Sarı, 2007: 6).

Yazının bulunmasıyla, o güne kadar birikmiş tıbbi bilgiler kaydedilmeye başlamış ve sosyal hayatın merkezi konumundaki tapınaklarda koruma altına alınmıştır. Tabletlerin tapınak dışına çıkarılmasının yasak olması ve rahipler dışında çok az kimsenin yazıyı bilmesi sonucunda tıp, din adamlarının yürüttüğü bir meslek olmuştur (Bayat, 2010: 33).

Eski Mısır'da doktorlar, hastalarını müşil ve kusturucularla tedavi etmeye çalışıyorlardı. En eski Mısır tıp yazıları, pratisyen doktorun kullanacağı reçete listelerinden oluşuyor ve bunlarda çeşitli hastalıklar kabaca tarif ediliyordu (Ronan, 2005: 27).

Mısır'da ilaçla tedavide bitkiler, şap, öğütölmüş taşlar ve tuz gibi minareller yanında hayvansal maddeler de kullanıyordu (Ronan, 2005:37). Bu yöntemler aslında modern tıbbın gelişimine kadar birçok uygarlıkta ve Türklerde devam eder.

Eski uygarlıkların varlığından önce hastalığın Tanrı'nın bir gazabı olarak görölmelerinden dolayı tedavi edenlerin büyücü ve din adamlarından oluştuğı ve tedavi yöntemlerinin de bu doğrultuda olduğü bilinmektedir. Antik Mezopotamya, Mısır ve Anadolu kültürlerinin sentezi olan Yunan tıbbının büyük hekimi Hippiokrates, gözlemi dahil ederek tıbbi mitolojik anlayıştan kurtarmıştır. Onun tıbbi anlayışı zaman içinde geliştirilerek bugünkü modern tıbbi ortaya çıkarmış, geçmişin ampirik hekimliği değeri terkedilmiştir (Bayat, 2010: 34).

Antik Yunanistan'da ilk tıp bilginleri M.Ö. IX. yüzyılda, Homeros'un İliada ve Odysseia adlı eserlerinde geçmektedir. (Homeros'un eserlerinde anatomiyle ilgili 150 kadar kelime vardır.) O dönemlerde gençlere, savaşlarda meydana gelen kılıç, mızrak ve ok yaralanmalarında uygulanacak tedaviler öğretilirdi. Müzelerde, Troya savaşında yaralananların tedavi ediliş sahnelerini gösteren çok sayıda vazo ve kadeh sergilenmektedir (Bayat, 2010: 102).

Yunan tıbbını mitolojik dönem ve filozof-hekimler dönemi şeklinde incelemek mümkündür. Mitolojik dönemde Antik Yunanistan'da din gündelik hayatın ayrılmaz bir parçasıydı. Hayatın her alanı tanrıların koruması altındaydı. Tanrıların çoğunun şifa verme gücü olduğuna inanılıyordu. Uzak dağ pınarlarındaki perilerin göz hastalıklarını tedavi ettiğine inanılıyordu (Bayat, 2010: 103). Filozof-hekimler döneminde, VI-V. yüzyıllarda yaşamış filozof-hekimler, serbest ve sistemli düşünceyle dünyayı ve insanı kavramaya; tabiatüstü olaylara geçmişte olduğü gibi körü körüne inanmak yerine olaylar arasında sebep-sonuç ilişkilerini araştırmaya; tıbbi olayları tabiat felsefesiyle açıklayıp tıbbi bilgileri teorilerden elde etmeye çalışmışlardır. Büyük kısmının teorisyen olmasına mukabil, bazıları da olabildiğince deneysel çalışmalarda bulunmuştur (Bayat, 2010: 109).

Eski Yunan hekimleri müshillerden, kusturuculardan, perhizden, kan almadan faydalanmakta, iyileşmenin doğal yollardan gerçekleşebilmesi, acının dindirilmesi için gevşeme, banyolar, masaj, arpa suyu, şarap, bal enfüzyonları tavsiye ediyorlardı (Ronan, 2005:96). Tüm bunlar İslam tıbbının da ana tedavi yöntemi olarak sonrasında sürdürölecektir.

Eski Çin'de günümüzde de ilaç yapımında kullanılmakta olan malzemelerden faydalanılmıştır. Müshil için sodyum sülfat, anemi için demir ya da jinnseng içeren tipik preparasyonlar devrine ileri bir anlayışa ulaşıldığının kanıtıdır. Çiçek hastalığı için bağışıklık kazanma konusunda ilk adımları Çinli hekimler atar. Çiçek hastası olan kişilerin deride oluşan

döküntüleri toplayarak toz hâline getiren hekimler bağışıklık kazanmaları için çocukların burun deliklerinden bu tozu içeri üflüyorlardı (Mondadori, 1998:19). Bu tekniğin gelişimi İslam tıbbında olur. Çiçek hastalığının tedavisi ve çiçek aşısının Avrupa'da Türkler sayesinde öğrenilmesiye Türk tıbbının ve eczacılığının ileriye gittiğinin kanıtıdır.

İlerleyen dönemlerde Ortaçağ Avrupa'sına bakıldığında her alanda kendini gösteren gerileme tıp alanında geri dönüşe sebep olmuştur. Tıp ilmi tekrardan mitoljik anlayışa dönmüştür. Yakındoğu ve Avrupa, Ortaçağ boyunca, iki inancın temsil ettiği medeniyetlere sahipti. Bunlardan biri, Doğu'da bütün bilimlere destek olan, gelişmesini teşvik eden ve antik dönem eserlerini kaybolmaktan kurtaran İslam medeniyeti, diğeri ise Batı'da Hristiyan medeniyetiydi.

Ortaçağ'ın karanlık döneminde, düşünce yerine inanç, eleştiri ve tartışma yerine körü körüne benimseme, bilgi yerine skolastik felsefe, bilim yerine din, bilimsel yapıt yerine Kutsal Kitap (İncil), ulus yerine Hristiyan topluluğu, ülke yerine kilise, hükümdar yerine papa, bu dünya yerine öbür dünya önemliydi (Bayat, 2010:155).

İslam medeniyeti, Mısır-Mezopotamya ve Yunan-Roma kültürleri ile Rönesans'la başlayan ve günümüze kadar gelen Batı medeniyeti arasındaki bağlayıcı halka olup İslam'ın birleştirici ve itici gücüyle, bulunduğu coğrafyadaki eski kültür birikimini kendi değerleriyle sentezleyerek insanlığın hizmetine sunmuş, daha sonra da Sicilya ve Endülüs yoluyla Avrupa'ya aktarmıştır. Çin'den Pirene ve Ural dağlarına Volga ve Tuna nehirlerine kadar çok geniş bir alana yayılan İslam medeniyeti, Akdeniz medeniyetinin bir parçası olarak farklı özelliklere sahip toplumların birikimlerini bağınazlıktan uzak, hoşgörülü bir ortamda değerlendirmiş, insanlığın ürettiği fikir, bilim ve sanat ürünleri arasından inançlarına aykırı düşmeyenleri benimseyerek yeni bir sentez meydana getirmiştir (Bayat, 2010: 194).

Kaynağını binlerce yıl geriye götürebildiğimiz Türkler, Orta Asya'dan Avrupa'ya çok geniş bir alanda ve değişik coğrafi bölgelere yaymışlar ve çok zengin siyasi, sosyal ve kültürel birikimlere sahip olmuşlardır. Türkler, asırlar boyunca Çin ve Hint tıbbından kazandıkları tıbbi tedavi birikimlerine, Budizm, Hristiyanlık ve İslamiyet'teki tıbbi bilgileri de katarak zenginleştirmişlerdir (Ceylan, 2012: 9).

Birbirinden bağımsız Türk toplulukları farklı gelişme yolları takip ettiğinden, tarihimizi ve kültürümüzü belirli bir zaman diliminde ve coğrafyada bütün olarak değerlendirmemiz zordur. Çünkü Türk tarihi denilince, tek bir topluluğun belirli bir yerdeki tarihi değil, farklı isimlerle anılan Türk topluluklarının çeşitli bölgelerde ortaya koyduğu tarihlerin bütünü anlaşılır. Bu özellik, Türk topluluklarının siyasi, sosyal ve kültürel yönlerden

ayrılmasına yol açmıştır. Bütün bunlar göz önüne alındığında, Türk tıp tarihini 3 dönemde incelenebilir:

1. İslam öncesi dönem (Orta Asya)
2. İslami dönem (Orta Asya (Türkistan hanlıkları), Yakındoğu (Büyük Selçuklu), Anadolu (Selçuklu, Beylikler, Osmanlı)
3. Batıya yöneliş (çağdaşlaşma) dönemi.

Orta Asya Türklerinin tıbbî anlayış ve ürünlerinden oluşan Eski Türk tıbbî, bir yandan Eski Türk dininin ve sosyal hayatının etkilerine paralel olarak ilerlerken, öte yandan Eski Çin ve Hint tıbbının etkisinde kalarak gelişimini sürdürmüştür. Bu dönemde adına Şaman, Kam, Baksı, Baksa, Oyun denilen ve büyücülük, falcılık gibi mesleklerin yanında hekimlik de yapan insanlar, kötü ruhları kovarak ve telkin tedavisinin plasebo etkisinden yararlanarak o çağlar insanların sağlıklarını korumaya ve hastalık tedavi etmeye çalışmışlardır. Devam eden yüzyıllarda Otaç (herbalist), Emçi (eczacı) ve Atasagun'lar (tabib), hayvansal droglardan ve bitkilerden özütlenmiş reçetelerden yararlanarak ve maddî-manevî tedavi usullerini kullanarak Eski Türk tıp geleneğini sürdürmüş, kendilerine özgü yöntem ve uygulamalarla sağaltım yapmışlardır (Güven, 2012: 2-10).

Böylece İslam öncesi Orta Asya Türk tıbbını, uygulanan tedavi metotlarına, amaçlarına ve formasyonlarına göre 2 gruba ayırmak mümkündür:

1. Kam (şaman) ve baksı denilen Şamanizm'in majik tedavi yöntemlerini uygulayan büyücü-hekimlerin yürüttüğü hekimlik.

2. Otaç, emçi ve atasagun denilen, droglarla ve diğer tedavi yöntemleriyle yapılan, dönemin maddî tıbbî anlayışını temsil eden hekimlik (Bayat, 2010:239).

Türk devletlerinde zamanla şamanlar yerlerini tıbbî bilen, eğitim görmüş ve tedavi eden hekimlere bırakmıştır. Bu hekimler "Otaç" olarak adlandırılmıştır. Otaç kelimesi otamak (tedavi etmek), ot (bitki, ilaç) kelimelerinden türemiştir. (Bayat, 2010: 247).

Uygur tababeti hakkında bize bilgi veren tıp yazmasında, altmışa yakın tıbbî bitkiden bahsedilir. Dîvân-ı Lûgâti't-Türk'de ise, tedavide kullanılabilecek 194 cins bitki saptanmıştır. Bunlardan aluç, ayırık, anduz, boy otu, çiğit, çöğen, eğir, ılgun, yarpuz ve yüzerlik bugün de aynı şekilde tedavi amacıyla kullanılan tıbbî bitkilerdendir. Bitki hazırlanan ilaçların yanı sıra hayvansal ve madensel maddelerin de çokça kullanıldığını biliyoruz. Bunlara ilave olarak bir o kadar başarıyla, masaj kırık-çıkıkçılık, dağlama, moksa hattâ muhtemelen Doğu'da Çinliler tarafından öğretilen akupunktur uygulanıyordu (Altıntaş, 2007:81).

Metinden de anlaşıldığı üzere eski Türk kavimleri hastalıkların önemli kısmının yenilen, içilen gıdalardan kaynaklandığını bunların ehil ellerde ve temiz şekilde hazırlanıp

doğru şekilde muhafaza edilmesi gerektiğini gayet iyi bilmekte hatta bunun için bir meslek grubu oluşturmuşlardır (Altıntaş, 2007: 81).

A.Selçuklu Döneminde Tıp

Anadolu'ya geldiğimizde Selçuklulardan başlayarak tıp biliminin ilerleme kaydettiği görülmektedir. Bu dönemde Anadolu Selçukluları ve Beylikler döneminde tıpla ilgili birçok eserin bizzat devlet adamlarının emriyle Türkçe'ye kazandırıldığı görülmektedir.

Bu dönemde hakimiyetleri altındaki bölgelerde Selçuklu hükümdarları, hekimleri, sağlık personelini, hastaları, ilaçları, tıbbi aletleri ve çadırları ile birlikte deveyle taşınan seyyar hastaneler kurmuşlardır. Nişabur, Şiraz, Kirman, Bağdat, Musul, Erbil, Şam ve Kahire gibi birçok bölgelerde toplum sağlığını ilgilendiren darüşşifalar, bakımevleri, hamamlar yapmışlar, vakıflar kurarak bu kuruluşlara büyük maddi ve manevi destek sağlamışlardır (Ceylan, 2012: 28).

Selçuklu dönemi Anadolu'sunda ilaçlar şehirlerde aktar dükkânlarında veya hekimler tarafından hazırlanır ve satılırdı. Tıp kitaplarındaki formüllere göre hazırlanan bu ilaçların ham maddelerinin büyük bir kısmı Anadolu'da yetişen bitkiler idi. Diğerleri ise İpek ve Baharat yolu ile Hindistan'dan ve İslam ülkelerinden temin edilirdi (Altıntaş, 2007: 85).

O dönemin bitkisel tıbbında bazı bitkiler de hak tarafından kullanılıyordu: Mesela uzun süren ateşli hastalıklarda sarımsak veya ezilmiş bal karışımı, ishalde sarı helile, harareti kesici olarak bal-sirke karışımı, soğuk algınlıkarda bal, sarımsak yoğurt; gözü kuvvetlendirmek için çiğ şalgam yemek; kabızlığa karşı mahmude, ishale karşı sarı helile kökü, barsak ağrılarında tiryâk ve tiryâk-i farûkî, deri hastalıklarında kaplıcalar, hava değişikliklerinde sulandırılmış şerbetler, uykusuzlukta haşhaş sütü, cüzzam için kaplıcalara, nezlede ise kan almak ve hamama gitmek gibi yollara başvuruluyordu (Altıntaş, 2007: 85).

Bu dönemde Türkmen beylerinin Türkçe'den başka dil bilmemeleri ya da Arapça ve Farsça'ya Selçuklular kadar önem vermemeleri nedeniyle Türkçe yavaş yavaş güçlenmeye başlamış; Arapça ve Farsça eserler Türkçeye çevrilmiştir (Yurdakök, 2004).

B.Selçuklu Dönemi Önemli Hekimleri

Hekim Bereket

Yaşamı hakkında çok şey bilinmeyen Hekim Bereket, Aydınoglu Mehmed Bey'in (1330-1340) döneminde Aydın dolaylarında yaşamıştır. Anadolu'da yazılan ilk Türkçe tıp kitabı olarak kabul edilen "Tuhfe-i Mübârizî"yi yazan tabiptir (Kahya, Erdemir, 1997: 25). Önsözünde kitabını önce Lübâbu'n-Nuhâb adıyla Arapça yazdığını, sonra Tuhfe-i Mübârizî adıyla Farsça'ya tercüme ettiğini, Alâeddin Keykûbât'ın Amasya valisi Mübârizzüddîn Halifet

Gâzi'nin çok beğendiğini, "Türkçe yazılsaydı çok değerli olurdu." dediğini bunun üzerine Türkçe'ye tercüme ettiğini belirtmiştir. Bu eseri bilim dünyasına ilk tanıtan Mahmud Mesud Koman olmuştur (Koman, 1955). Hekim Bereket'in bu eseri üzerine Binnur Erdağı Doğuer'in çalışması bulunmaktadır. Eserin Konya nüshası üzerinde ise Adnan Derin tarafından yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (Derin, 1987). *Kitâb-ı Hulâsa der 'İlm-i Tıb* adlı bir eseri daha vardır (Bayat, 2010:276).

Ekmeleddîn Müeyyed el-Nahçuvânî

Tıp tahsilini nerede yaptığı ve Konya'ya ne zaman geldiği hakkında bilgi yoktur. Nahçuvan doğumlu olan Ekmeleddin, Mevlânâ tarafından "özü doğru oğlumuz" diye vasıflandırılmıştır. Sarayın, devlet erkanının ve Mevlânâ çevresindekilerin, "melikü'l-hükemâ, reisü'l-etibbâ, hükemâ-i cihân, sultân-ı etibbâ-i zaman" gibi yüceltici hitaplarından dolayı devrinin tanınmış hekimlerinden olduğu anlaşılmaktadır (Bayat, 2010:276).

Ebû Bekr bin el-Zekî el- Mutatabbib el-Konevî

Ravzatü'l-Küttâb ve *Hadikatü'l-Elbâb* adlı münşeatla ilgili eserlerinden ve Ekmeleddîn'e yazdığı mektuplardan, Ekmeleddîn Nahçuvânî'nin öğrencisi olduğu, devlet adamları için ilaç yaptığı, bir emirin oğlunu tedavi ettiği, hekimlik taslayan bir şarlatanı tespiti kalktığı ve *Bâb-ı Münâzara-i Meyân-i Dîl ü Dimâğ* adlı risalesinin olduğu öğrenilmektedir (Bayat, 2010: 277).

Gazanfer Tebrîzî

Anadolu Selçuklular döneminde Konya'da yaşamış önemli hekimlerdendir. Sarayda ve önemli sağlık kuruluşlarında hizmet etmiştir. Hekim Ekmeleddin ile birlikte Mevlânâ'yı ölüm döşğinde tedaviye çalışan hekimlerden idi. *Hâsılı'l-Mesâ'il* adlı şerh ile İbn-i Sînâ'nın *el-İşârât ve't-Tenbîhât* adlı eserinin *et-Tabî'iyyât* kısmına yazdığı şerhin 1301'de istinsah edilmiş nüshası günümüze ulaşmıştır (İzgi, 1993:225).

Hubeyş bin İbrahim et-Tiflîsî

II. Kılıçarslan'ın cami, medrese, zaviye ve çarşılarla donattığı Aksaray'a Azerbaycan'dan gelen bilim adamı ve tüccarları yerleştirdiği sırada Anadolu'ya geldiği sanılmaktadır. Tıp, dil, edebiyat, astroloji, rüya tabiri, kıraat gibi alanlarda 30'a yakın eser vermiş olmasına rağmen, İslam kaynaklarında kendisinden pek bahsedilmez. Tıbbi eserlerine şunlar örnek verilebilir:

Edvîyetü'l-Edviye: Müfred ilaçların toplanması, depolanması, yakılması, pişirilmesi ve kullanım süresi; mürekkep ilaçların formülleri ve hazırlanışı hakkında bilgi verir.

İhtisârü Fusûli'l-Bukrat: Hippokrates'in *Aforizma*'sının Arapça muhtasarıdır.

Kifâyetü't-Tıb: 2 kitap ve 224 bâb olarak Farsça yazılıp Melikşâh'a sunulmuştur.

Risâle fî Şerhi Ba'zi'l-Mesâi'l-Esbâb ve *'Alâmat Müntahabe Mine'l-Kânûn*: Hastalıkların sebeplerini ve belirtilerini, İbn Sînâ'nın *Kânûn*'dan seçilmiş bazı örneklerle açıklamaya çalışan bir risaledir.

Bunlardan başka *Sıhhatü'l-Ebdân*, *Takdîmü'l-Îlâc* ve *Bezrekâtü'l-Minhâc*, *Rumûzü'l-Minhâc* ve *Künûzu'l-Îlâc* ile *Lübâbü'l-Esbâb* adlı eserleri vardır.

Hacı Paşa

Aslen Konyalı olup tahsil için gittiği Kahire'de çalışkanlığı ve zekasıyla başarılı bir öğrencilik hayatı geçirmiş, bir ara tutulduğu ağır hastalık sebebiyle tıbbı ilgi duymuş, bu alanda kendini yetiştirmiş, Kalavun Hastahanesinde uzun süre hekim olarak çalışmıştır. Kahire'de bulunduğu sırada da onu destekleyen Aydınoğlu İsa beyin daveti üzerine Ayasuluk'a giderek kadılığın yanısıra Aydınoğlu hekimliğini de üstlenmiş ve medreselerde hoca olarak çalışmıştır (Bayat, 2010:283).

Hacı Paşa'nın 7 tıp kitabı vardır: *el-Te'âlîm fî 'İlmi't-Tıb*, *el-Ferîde fî Zikri'l-Ağziyeti'l-Müfide*, *Şifâ'ü'l-Eskâm* ve *Devâü'l-Âlâm*, *el-Usûlü'l-Hamse*, *Kitâbu's-Sa'âde ve'l-İkbâl*, *Müntahab-ı Şifâ*, *Teshil*.

Dönemin Önemli Eserleri

Tercüme-i Müfredât-ı İbnü'l-Baytâr: Ortaçağın en büyük botanikçisi ve eczacısı İbnü'l-Baytâr'ın Câmî'ü'l-Müfredâtü'l-Edviye ve'l-Ağdiye adlı eserinin Aydınoğlu Umur Bey adına Türkçe'ye tercümesidir.

Tabî'atnâme: Aydınoğlu Umur Bey adına, iktidarda bulunduğu dönemde, Farsça'dan tercüme edilmiştir. Koruyucu hekimlikle ilgili, mesnevi tarzında yazılmış, 372 beyitlik manzum bir eserdir.

Müntahab-ı Şifâ: Hacı Paşa'nın sade bir Türkçe'yle yazdığı eser, Anadolu'da yazılmış ilk Türkçe tıp kitaplarının en bilinenlerindendir. 3 bölümden meydana gelmiştir. 1. bölüm teorik ve pratik tıp bilgileri; 2. bölüm yiyecek, içecek ve ilaçlar; 3. bölüm hastalıkların teşhis ve tedavisiyle ilgilidir. Eser Zafer Önler tarafından çalışmıştır (Önler, 1990). Süheyl Ünver de Hacı Paşa'nın hayatına ve eserlerine yer verdiği bir çalışma hazırlamıştır (Ünver, 1953).

Teshil: Hacı Paşa'nın, diğer eserlerindeki tıbbi bilgileri bazı değişikliklerle daha yüzeysel verdiği, cep kitabı özelliğini taşıyan eseridir.

Edviye-i Müfredde: İshâk bin Murad tarafından 1389'da Gerede civarında yazılmıştır. Osmanlı beyliğinin bilinen ilk tıp kitabıdır. 2 bölümden meydana gelmiştir. 1. bölümde alfabetik olarak bitkisel ve hayvansal ilaçlar, bu ilaçların kullanıldığı hastalıklar, ilaçların zararlarını giderme yolları; 2. bölümde baştan aşağı doğru hastalıklar, ek bölümde İbn Sînâ ve Cürçânî'den alıntılarla humoral patoloji teorisi, sağlıklı yaşamının şartları, cinsi münasabet ve ihtiyarlık işlenmiş; son bölümde Arapça-Farsça-Türkçe sözlük verilmiştir. Eser üzerine Mustafa Canpolat ve Zafer Önler çalışmıştır (Canpolat ve Önler, 2016).

Kâmilü's-Sînâ'a Tercümesi: Ali bin Abbas'ın aynı adlı eserinin sağlık bilgisi ve hastalıkların tedavisiyle ilgili 2. kısmının 3. makalesinin 34. bölümü ile ülserler, çiçek ve kızamıkla ilgili 4. makalesinin 5. bölüm bir parçasının Aydınoglu Umur Bey adına tercümesidir. Eser üzerine Tuncay Böler'in çalışması bulunmaktadır (Böler, 2014). Anıl Çelik'in eser üzerine yüksek lisans çalışması bulunmaktadır (Çelik, 2014).

İlyâsiyye: Mehmed bin Mahmûd-ı Şîrvânî'nin Menteşe beyi İlyas Bey adına Arapça yazıp *İlyâsiyye* adını verdiği, sonra yine İlyas Bey'in isteği ile Türkçe'ye çevirdiği eseridir.

Tervîhu'l-Ervâh: Germiyanlı şair Ahmedî'nin Yıldırım Bayezid oğlu Emîr Süleyman adına mesnevi tarzında 10082 beyitlik manzum eseridir. Eser üzerine Osman Özer'in doktora çalışması bulunmaktadır. Özer'in çalışmasında eserin ses ve şekil bilgisi verildikten sonra metin ve dizin yer almıştır (Özer, 1995).

Sultâniyye: Mehmed bin Mahmûd-ı Şîrvânî'nin Sultan Çelebi Mehmed adına yazdığı koruyucu hekimlikle ilgili eseridir. Eser üzerine Ferhat Kurban'ın yüksek lisans çalışması vardır. Çalışma giriş, metin ve sözlük kısımlarından oluşmaktadır (Kurban, 1990).

Kitâbu'l-Müntahab fî't-Tıb: Abdülvehhâb bin Yusuf ibn Ahmed el-Mardânî'nin kendinden önce Arapça ve Farsça muteber tıp kitaplarından seçtiği kısımları tercüme ederek 10 makale düzeninde yazdığı eseridir. Eser üzerine Ali Haydar Bayat'ın çalışması vardır (Bayat, 2005).

Tercüme-i Kânûnçe: Harezmi hekim ve astronom Çağmînî'nin *Kânûnçe-i Tıb* adlı eserinin Abdülvehhâb bin Yusuf ibn Ahmed el-Mardânî tarafından yapılan tercümesidir.

Miftâhu'n-Nûr ve Hazâinü's-Sürûr: Sinoplu Mü'min bin Mukbîl'in, II. Murat adına, İslam bilginlerinin eserlerindeki bilgilere ve şahsi gözlemlere dayanarak yazdığı göz hastalıklarıyla ilgili eseridir.

Zâhire-i Murâdiyye: Sinoplu Mü'min bin Mukbîl'in II. Murat adına yazdığı eseridir.

Bâhnâme: Ali bin İshâk'ın II. Murad adına yazdığı eseridir. Osmanlı'nın Türkçe telif bâhnâmelerinin ilki ve en kapsamlısıdır.

Bâhnâme Tercümesi: Ebû Zeyd Hibetullah bin el-Muzaffer bin Muhammed bin Erdeşir bin Keykûbât et-Taberî'nin Farsça bâhnâmesinin, Musâ bin Mes'ûd tarafından, Sultan II. Murad adına yapılan tercümesidir.

Yâdigâr (Yâdigâr-ı İbn-i Şerîf): İbn-i Şerîf'in, Timurtaş oğlu Umur Bey, adına yazdığı eseridir. Klasik İslam tıp kitabı düzenindedir. Hava, mevsimler, meskenler, giyecekler, yiyecekler, sular, diyet gibi koruyucu hekimlik bilgileri verilmiş, baştan ayağa hastalıklar ve tedavileri ile ortopedik ve cerrahi girişimler sistematik olarak aktarılmıştır.

eş-Şifâ fî Ahâdisi'l-Mustafa: Tifâşî'nin XIII. yüzyılda, Ebû Nu'aym el-İsfahânî'nin *et-Tıbbu'n-Nebevî* adlı eserinden hadislerin isnadlarını ve rivayetleri çıkararak özetlediği *el-Vâfi fî't-Tıbbi's-Şâfi*'sinin Germiyanlı şair Ahmed-i Dâî tarafından Timurtaş oğlu Umur Bey adına tercümesidir.

Kitâb-ı Güzîde-i İlm-i Tıp: Zafer Önler'in makalesiden öğrendiğimiz Mehmed bin Mahmûd-ı Şîrvânî'nin 1434 tarihli bu eseri harekeli nesihle yazılmış, her sayfada 15 satır olmak üzere 14 bölüm ve 40 yapraktan meydana gelmiştir.

Mürşid: Mehmed bin Mahmûd-ı Şîrvânî'nin 1438'de tamamladığı göz hastalıklarıyla ilgili eseridir. Osmanlı tıbbının göz hastalıklarıyla ilgili en kapsamlı kitabıdır. İslam göz hekimliğinin vardığı son nokta sayılabilir. Girişte, Allah'a yakarış, Hz. Muhammed'e naat ve kitabın Allah'ın manevi işaretiyle yazıldığına dair ifadeler vardır. 1. bölüm 1 mukaddime, 6 bab ve 27 fasıl; 2. bölüm 17 bâb ve 110 fasıl; 3. bölüm 3 bab ve 18 fasıldan meydana gelmiştir.

Mecmû'atü'l-Mücerrebât: Necmüddîn Mahmûd bin İlyâs eş-Şîrâzî'nin *el-Hâvî fî İlmi't-Tedâvî*'sinin tercümesidir. 5 bölümden meydana gelmiştir. 1. bölüm 120 başlık altında organ hastalıklarını; 2 bölüm 26 başlık altında ateşli hastalıkları; 3. bölüm 108 başlık altında dış organ hastalıklarını; 4. bölüm alfabetik olarak müfred ilaçları; 5. bölüm 50 başlık altında mürekkebat ilaçları ihtiva eder. XV. yüzyıl sonunda istinsah edilmiş bir nüshası günümüze gelmiştir.

D.Osmanlı Döneminde Tıp

XIV. yüzyıldan itibaren tarih sahnesinde yerini alan Osmanlı Devleti Anadolu'daki Selçuklu kültür ortamının doğrudan varisi oldu ve mevcut olan tüm kurumların sürekliliğini sağladı (Dinç, 2007:87). Osmanlı'nın kurulduğu XIII. yüzyılın sonlarından, Anadolu toprakları üzerinde dünyanın diğer bölgelerine kıyasla bir hayli zengin ve dikkat çekici nitelikte bir sağlık hizmeti yapılanması bulunmaktaydı. Anadolu'nun birçok büyük şehrinde hastaneler mevcut olup kesintisiz sağlık hizmeti verilmekteydi. Selçuklu döneminden kalan

bu hastaneler varlıklarını sürdürürlerken Osmanlı başkent ve payitaht şehirlerinde de bunlara yenilerini eklenmiştir (Aydın, 2004).

Osmanlı Devleti'nde bilimsel çalışmalar arasında temel araştırma konularından biri de sağlık alanı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin ileri gelen şahsiyetleri sağlık alanına ve hekimliğe büyük önem veriyorlardı. (Sarı, 1999:12). Osmanlılarda hekimlik anlayışının ve hekimin yetiştirilme tarzının kendine has özellikleri bulunmaktadır. Dahiliyeci diyebileceğimiz "tabip"lerin yanı sıra "cerrah"lar, "kehhal"ler, kırık-çıkıkçılar, şerbetçiler ve attarlar gibi halkın sağlığı ile ilgilenen ihtisas dalları mevcut idi. Bahsedilen uzmanlık alanlarından her biri değişik yollardan yetiştirilmekteydi (Osmanlı Devlet Ansiklopedisi, 1993: b.52).

Osmanlılarda hekimler, klasik İslam geleneği içerisinde usta-çırak ilişkisiyle yetişip pratik eğitimlerini hastanelerde görürlerdi. Osmanlı Devleti'nde tabip cerrah, kehhal ve tedavi sanatlarıyla uğraşanların hepsi ahilik teşkilatının bir uzantısı olan esnaf teşkilatının organizasyonu içinde idiler. Tabibin eğitimi de genelde diğer esnaf kollarında olduğu gibi ustanın yanında çırak olarak başlıyordu (Altıntaş, 2006:41).

Klasik dönem Osmanlı tıbbı, Anadolu Selçuklu tıbbi gelenekleri ile dönemin kültür merkezleri olan Mısır, Suriye, İran ve Türkistan'dan gelen bilim adamları sayesinde gelişmiştir. "İslam ve Selçuk tıbbının bir devamı olan Osmanlı tıbbı, Tanzimat'tan önce tam anlamıyla doğulu, İslamî ve klasik bir karakter taşımaktadır." (Şehsuvar vd., 1984: 108) Tıbbi problemlerin çözümünü İslam tıbbında arayan Osmanlı tıbbı, Rönesans sonrası Avrupa'da gerçekleşen büyük tıbbi gelişmeleri başlangıçta uzaktan da olsa takip etmeye çalışmış, daha sonraları tıbbi eserlerin tercümeleriyle tanışmış, zamanla bunları benimseyip İslam tıp geleneğinden Batı tıbbına yönelmiştir. Bu sebeple Osmanlı tıbbı 3 başlık altında incelenebilir:

I. Beylikler dönemi

II. Klasik dönem

1. İslam tıbbının devamı olan klasik dönem [1450-1730]

2. Batı tıbbını tanıma ve tercüme dönemi [1730-1827]

III. Batıya açılma ve modernleşme dönemi [1827 sonrası] (Bayat, 2010:297)

E.Dönemin Hekim ve Eserleri

Sabuncuoğlu Şerefeddin

1386'da Amasya'da doğan Sabuncuoğlu Şerefeddin iyi bir tahsilden sonra şehrin önemli hekimlerinden usta-çırak ilişkisi içinde tıbbi öğrenmiş, iyi bildiği Arapça ve Farsça sayesinde klasik İslam tıp kitaplarından bilgisini geliştirmiştir. 14 yıl kadar Amasya

Darüşşifası'nda hekimlik yapmış, çevresinde olumlu etki bırakarak şöhretini arttırmış, zaman zaman çevre illerden aldığı davetleri değerlendirip Kastamonu, İstanbul, Bursa'ya gitmiştir.

Akrabâdin: Cürcâni'nin Farsça *Zâhire-i Harezmsâhî*'sinin akrabadin bölümünün tercümesine 2 fasıl eklediği farmakolojiyle ilgili eserdir.

Cerrâhiyetü'l-Hâniye: Endülüslü Arap hekimi Zehrâvî'nin *Tasrif*'inin 30. bölümünün tercümesi olmakla birlikte, kendi tecrübelerini de ilave ettiği cerrahiyle ilgili en kapsamlı Türkçe tıp kitabıdır.

Mücerreb-nâme: 1468'de 82 yaşında yazdığı bu eserde tıpta kullanılan ilaçları hazırlanış şekillerine (hap, merhem, şurup, toz, lavman, macun, yakı...) göre 17 başlık altında sınıflandırarak hangi durumlarda ve nasıl kullanılacağını anlatmıştır.

İbrâhim bin Abdullah

Yunan ve Süryani dillerini bilmesi ve babasının adının Abdullah olması dolayısıyla mühtedi olduğu; Modon Seferi sırasında Sultan II. Bayezid 'in yanında cerrahbaşı olarak bulunduğu zannedilmektedir. 22 baptan meydana gelen *Alâim-i Cerrâhîn* adlı eseri, *Çintar* adlı Yunan cerrahi kitabının tercümesi olmasının yanı sıra, Türk tıp üstatları, Hacı Paşa, Sabuncuoğlu, Şirvanlı ve Akşemseddin'den ilaç terkipleri de ihtiva etmektedir.

Nidâî

Kudüs yakınlarındaki Kaysun'dan Ankara'ya göçen ve bilimle uğraşan bir ailenin 5 çocuğunun en küçüğüdür. 35 yaşında tasavvufi eseri *Esrâr-ı Genc-i Ma'nî* yazdıktan sonra tanınmış ve Kırım sarayının hizmetine girmiştir.

Menâfi ü'n-nâs: En önemli eseridir. 1556'da tamamlayıp Sultan II. Selim'e ithaf ettiği önsöz ve 60 baptan müteşekkil eserini, hekimin bulunmadığı ortamlarda halka faydalı olmak amacıyla Türkçe'yle kaleme almıştır.

el-Dürrü'l-Manzûm/Manzûme fi't-Tıb: 1567'de tamamlayıp Sultan II. Selim'e armağan ettiği 700 beyitlik manzum tıp kitabıdır.

Rebî u's-Selâme: Dostlarının salgın hastalıklardan taun ve veba hakkında bir risale yazmasını istemeleri üzerine kaleme almıştır. Klasik İslam dini ve tıbbi kaynaklarından edindiği bilgilere kendi tecrübelerini ilave ederek hazırladığı bu eseri önsöz ve baptan müteşekkildir.

Şirvânî Şemseddîn-i İtâkî

1570'lerde Kuzey Azerbaycan'da Şirvan'da doğmuştur. Yaklaşık 20 yıl boyunca matematik, tıp, felsefe ve dini ilimler alanında bilgi sahibi olduktan sonra, savaşlar ve

talanlarla huzursuzlaşan ülkesini terketmiş, çeşitli ülkeleri gezdikten sonra 60 yaşında İstanbul'a gelmiş, bir süre sonra da Sadrazam Recep Paşa'ya takdim edilmiştir. Dostlarının eski alimlerin anatomi hakkındaki bilgilerini Türkçe bir kitapta toplanmasını istemeleri üzerine, 1632'de, başta Ali b. Abbâs ve İbn-i Sînâ olmak üzere klasik yazarların eserlerinden istifade ederek *Teşrîh-i Ebdân ve Tercümân-ı Kibâle-i Feylesofân*'ı kaleme almıştır.

Hayâtîzâde Mustafa Feyzî

Asıl adı Moşe ben Raphael Abravanel olup İslamiyet'i kabul etmiş bir Yahudi dönmesidir.

Resâilü'l-Müşfiye fî Emrâzi'l-Müşkile: Batılı yazarların Latince eserlerinden istifade ederek hazırladığı bu eseri, Türkçe'ye yeteri kadar vakıf olamadığı için, koruyucusu olduğu Ayaşlı Şaban Şifâî'nin yardımıyla kaleme almıştır. Eser 5 kitaptan meydana gelmiştir.

İsâ (Sakızlı)

Hristiyan kökenli olup İslamiyet'i kabul eden Ali Bey'in oğludur. Sakız adasında doğmuş, ilk öğrenimini burada tamamlamış, tıbbı heves edip bu sanatı öğrenmeye çalışmış, zaman içerisinde hekimbaşılığa kadar yükselmiştir.

Devâu'l-Emrâz: 1644'te Türkçe olarak yazdığı 362 bölümlük tıbbi eseridir.

Nizâmü'l-Edviye: İlaçların Arapça, Farsça ve Türkçe isimlerini verdiği eseridir.

F.Hekimbaşı Seyyid Emîr Çelebi ve En-Mûzeczü't-Tıbb

Hekimbaşı Seyyid Emîr Çelebi

Bir Anadolu çocuğu olan Emîr Çelebi ilk tahsilini Edirne'de yaptı. Ardından Mısır'a giderek Kahire'de tıp öğrenimi gördü ve orada uzun süre kalıp Kalavun-Mansuriye Hastahanesi'nin başhekimisi oldu. 1032'de (1622-23) Akdeniz seferine çıkan ve Kahire'ye giden Kaptanıderya Recep Paşa'nın özel hekimliğini yaptı. Daha sonra İstanbul'da Hassa hekimleri arasına girdi ve kısa zamanda sarayın hekimbaşılığına yükselerek ölümüne kadar I. Mustafa, II. Osman ve IV. Murad dönemlerinde bu görevi sürdürdü. Kendisine Eskişehir'in önemli bir kazası olan Mihaliççık arpalık olarak verilmişti. Kaynaklarda Unkapanı'nda bir muayenehane açtığı da yazılıdır. IV. Murad devrinde hekimbaşılık yaparken Sadrazam Bayram Paşa ve Silâhdar Mustafa Paşa başta olmak üzere padişahın çevresinden bazı düşmanlar kazandı. Silâhdar Mustafa Paşa'nın Hassa hekimliğine tayin etmek istediği bir yakınına karşı çıkması üzerine padişaha afyon kullandığı ihbar edildi. Bunun üzerine IV. Murad, bir satranç maçı sırasında Emîr Çelebi'ye fazla miktarda afyon yutturarak ve panzehir almasının fayda etmeyeceği derecede oyunu uzatarak onu ölümle cezalandırdı. Kaynaklarda

hem iyi bir hekim hem de iyi bir âlim olduğu belirtilmektedir. Hoşsohbet ve tatlı dilli bir kişi olup iyi satranç bilirdi; bu sebeple IV. Murad'ın musâhibleri arasında yer almıştı. Emîr Çelebi ayrıca ince zevkli olarak tanınıyordu ve devrinin meşhur bir lâle meraklısıydı.

Emir Çelebi'nin diğer eserleri *Netîcetü't-Tıb* ve *Garîbü'l-Hekîm* olup Netîcetü't-Tıbb'ın İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Enstitüsü (TY, nr.36), British Museum (Or., nr. 2782/2) ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Esad Efendi, nr. 2457/2; Hacı Mahmud Efendi, nr. 5666; Mihrişah Sultan, nr. 342/2) çeşitli nüshaları bulunmaktadır.

En-Mûzecü't-Tıbb

Emir Çelebi'nin üzerinde çalıştığımız bu eseri, pek çok nüshasına nazaran varakları daha düzgün, temiz ve tertipli, yazısı daha okunaklı olduğu için tercih edilmiştir. Eserin çok fazla nüshası vardır:

- 1- Cerrahpaşa Tıp Tarihi, nr. 96: talikle 280 yaprak, 15x24 (18,7x9,1) cm, 23 str. İstinsah H.1034'te.
- 2- Nuruosmaniye, nr. 3463: nesihle 183 yaprak, 14,3x25,7 (18,9x8,3) cm, 29 str. İstinsahı 5 Ramazan 1034'te Kasımpaşa'da.
- 3- Arkeoloji Müzesi, nr. 730: talikle 311 yaprak, 14,5x24 (9x16,5) cm, 21 str. İstinsahı 5 Ramazan 1034'te Kasımpaşa'da.
- 4- Bayezid Umumi, nr. 16365: nesihle 192 yaprak, 16,5x24,5 (19x15) cm. İstinsahı H. 1034'te.
- 5- Berlin, Or. Mss. TY nr. 244: talikle 358 yaprak, 14,7x26,5 cm, 25 str. İstinsahı 5 Ramazan 1,34'te Ksımpaşa'da. Cat. Or. Mss. S.115.
- 6- Mihrişah Sultan, nr. 342/1: talikle yap. 1-365, 12x12 (16x7) cm. İstinsahı H. 1034'te.
- 7- Tire, Necip Paşa, nr. 213/1: nesihle 257 yaprak, 22x15,5 (17x9,8) cm, 25 str. İstinsahı Zilhicce 1034'te.
- 8- Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Deontoloji, nr. 368/B: nesihle 315 yaprak, 28x16,5 (18,5x9) cm, 21 str. İstinsahı H. 1034'te. Edirneli Mehmed Sezai'nin, Haşımzade Mehmed'in
- 9- Mustafa b. Mahmud Ataullah'ın temellük kayıtları var. Berna Arda, "Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontololoji Anabilim Dalı Kütüphanesi'ndeki Tıpla İlgili Yazma Eserler" , Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları, IV, 1988, S. 234.
- 10- Hazine, nr. 544: talikle 209 yaprak, 28x5x16,2 cm, 29 str. İstinsahı Kasımpaşa'da H. 1034'te.
- 11- Mevlana Müzesi, nr. 2819: nesihle 216 sayfa, 15x26,5 (22x10,1) cm. İstinsahı müellif devrinde.

- 12- İstanbul Üniversitesi, TY, nr. 7043: talikle 348 yaprak, 14,5x25,8 (18x8,8) cm. İstinsahı Vahid tarafından H. 1035'te.
- 13- Esad Efendi, nr. 2457/1: talikle yap. 1-319, 15,9x23,2 (19,6x9,6) cm. İstinsahı Mustafa b. Mehmed tarafından H. 1048'de.
- 14- Hacı Beşir Ağa, nr. 518/1: talikle yap. 1-65, 30x21,5(28x18,3) cm, 39 str. İstinsahı H. 1049'da.
- 15- Köprülü nr. 958 mükerrer 1: talikle yap. 1^a-367^b, 15x26,3 (8,5x18,8) cm, 23 str. İstinsahı 24 Zilkade 1051'de. Katalog, I, 487-488
- 16- Adana, nr. 2282: rika ile 318 yaprak, 20,2x13,5(14x7) cm, 21 str. İstinsahı Rebiülahir 1067'de. TÜYATOK, Adana, s.670.
- 17- Cerrahpaşa Tıp Tarihi, nr. 244/1: nestalikle yap. 1^b-272^a, 145x20,5(15x8,5) cm, 21 str. İstinsahı 1078 Cemaziyelahir sonunda. Başında fihrist var. Yap. 272^b-276^a arasında çeşitli tıp kitaplarından alınmış parçalar ve ilaç terkipleri yer alır.
- 18- Antalya Tekelioğlu, nr. 504: nesihle 127 yaprak, 28x17,6(21x10,4) cm, 27 str. İstinsahı Receb 1081'de Hacı Osmanzade Mehmed Ağa'nın vakıf mührü vardır. TÜYATOK, Antalya, V, 197.
- 19- İzmir Milli, nr. 221: nesihle 267 yaprak, 27,5x16(20x10) cm, 27 str.
- 20- İzmir Milli, nr. 622: talikle 379 yaprak, 21,5x14,5(17x8,5) cm, 23 str. İstinsahı H. 1084'de.
- 21- İzmir Milli Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu, III, 373-374.
- 22- Hacı Selim Ağa, nr. 863/1: talikle yap. 1^a-293^b, 15,7x22,5(9,7x18,2) cm, 25 str. İstinsahı H. 1087'de.
- 23-Fatih, nr. 3531: nesihle 403 yaprak, 12,5x20,1(7,9x13,5) cm. İstinsahı Mustafa b. Hacı Mehmed tarafından H.1090'da.
- 24- Nuruosmaniye, nr. 3464/2: talikle yap. 19^b-372^a, 20,5x14(16x8) cm, 23 str. İstinsahı Feyzullah Mehmed al-Şehir bi-Ahund tarafından İstanbul'da Rebiülevvel 1091'de.
- 25- Fatih, nr. 3530. talikle 264 yaprak, 20,5x12,2(6,1x15,3) cm, 19 str. İstinsahı Mehmed Tahir b. Lala-i Badeşşani tarafından İstanbul'da H. 1092'de.
- 26- Talat Türkî, Tıb, nr. 25: nesihle 440 yaprak, 18,5x25,5 cm, 19 str. İstinsahı Şaban 1094 ortalarında. Tarazi, TY,I,53.
- 27- Arkeoloji Müzesi, nr. 738/2: nestalikle yap. 14^b-351^a, 17x27,5(10,4x19,8) cm, 23 str. İstinsahı H. 1095'te.
- 28- Gazi Hüsrev Bey, nr. R 1571: nestalikle, 316 yaprak, 20,5x13(14,5x7,3) cm, 27 str. Mustafa b. al-Hacı Davud b. Abdullah Hacı-zade tarafından 1101/1689'da istinsah edilmiştir.

- Salih İzzet Hıromo-zade'nin vakfidır. Mustafa Jahic, Catalogue of the Arabic, Turkish, Persian and Bosnian Manuscripts in the Ghazi Husrev-Bey Library, Sarajevo, XII, s. 71-72.
- 29- Kahire Üniversitesi, TY, nr. 5842: nesihle 66 yaprak, 17x29 cm, 25 str. İstinsahı Bostanzade Mehmed tarafından 1 Receb 1106'da. Fihris Mahtutat Turki, II, 42.
- 30- Cerrahpaşa Tıp Tarihi, nr. 368: talikle 268 yaprak, 19,8x28,3(22,2x12,6) cm, 18 str. İstinsahı Ahmed b. 'Abdurrahman Efendi al-şahir bi-Paşa-zade tarafından H. 11212de. Başında fihrise benzer bir tanıtım var.
- 31- Camiat al-İmam Muhammed b. Saud al-İslamiyya, nr. 5710: talikle 340 yaprak, 20x15 cm, 21 str. İstinsahı H. 11,30'da. Fihrist al- Vasfi al-Mufasssal li'l-Mahtutat al-Turkiyya va'l-Farisiyya fi'l-Maktabat Cami'at al-İmam Muhammed b. Su'us al-İslamiyya, s. 14.
- 32- Laleli, nr. 1615: nesih ve talikle 392 yaprak, 14,5x20,6(14,6x7,8) cm. İstinsahı Hasan Zaim eliyle H. 1164'te.
- 33- Milli Kütüphane, nr. B 343: talikle 526 yaprak, 16,5x27,5(19,5x12,16) cm, 17 str. İstinsahı H. 1170'de.
- 34- İstanbul Üniversitesi, TY, nr. 7054: talikle 213 yaprak, 19,2x12(6,5x13,2) cm. İstinsahı H.1177'de.
- 35- Koyunoğlu, nr. 12082/1: nesihle 17 yaprak, 35x25,5 (21x11,7) cm, 29 str. İstinsahı H. 1200'de.
- 36- DTCF, Muzaffer Ozak, I, nr. 1315: nesihle 346 yaprak, 36x24(22x10) cm, 25 str.
- 37- Gazi Hüsrev Bey, nr. R 8743: nesihle 20 yaprak, 24x17(18x11,5) cm, 23 str. İstinsahı Osman Rıfkı tarafından 11 Cemaziyelahir 1254/1838'de. Mustafa Jahic, Catalogue of the Arabic, Turkish, Persian and Bosnian Manuscripts in the Ghazi Husrev-Bey Library, Sarajevo, XII, s. 72.
- 38-Cerrahpaşa Tıp Tarihi, nr. 409: talikle 236 yaprak, 20,6x12,2(16x8,2) cm, 25 str. İstinsahı H. XIII. asırda. yap. 1^a da seretibba-i sultani Seyyid Abdülkadir'in temellük kaydı, başında fihrist vardır.
- 39-Erzurum Atatürk Üniversitesi, satın alınan kitaplar, nr. 27: rika ile 152 yaprak, 35,7x23,5(28,7x16) cm, 35-43 str. İstinsahı H. XIII. asırda.
- 40-Cerrahpaşa Tıp Tarihi, nr. 651/1: nesihle yap. 1^b-73^a, 20,8x15(15,5x9,2) cm, 19 str. İstinsahı H. XIII. asırda. Sondan eksik. Bab-ı sani teşrih-i aza-i mürekkebe beyanında biter. Yap. 73^b-104^a arasında değişik hatlarla çeşitli ilaç ve macun terkipleri yer alır.
- 41- Gedik Ahmed Paşa, nr. 17202: talikle 240 yaprak, 14,5x21(9,5x16,5) cm.
- 42- Ali Emiri, Tıp, nr. 27: talikle 382 yaprak, 27x15(19x9) cm.

- 43- Atatürk Üniversitesi, Seyfettin Özege Bağış Kitapları, nr. 27: nesihle 105 yaprak, 36x23,5(28,5x16) cm, 31 str.
- 44- Bağdad Köşkü, nr. 344: nesihle 322 yaprak, 25,2x14,5 cm, 23 str. Karatay, TY, S. 576.
- 45- Balıkesir nr. 651/1: yap. 1^b-10^b, 16,5x22,5(18x10) cm. Sonu eksik. TÜYATOK, Balıkesir, s.442.
- 46- Çapa, Neşet Ömer İrdelp, nr. 872: nesihle 407 yaprak, 29x16(19x9) cm, 23 str. İslami Tıp Yazmaları Kataloğu, s. 141-143.
- 47- Çelebi Abdullah, nr. 225: nesihle 117 yaprak, 21,3x32,5(25,15) cm.
- 48- Hasan Hüsni, nr. 1365: nesihle 213 yaprak, 11,6x22,9(11x11,9) cm, 25 str.
- 49- İstanbul Üniversitesi, TY, nr. 7044: nesihle 245 yaprak, 20x14(14,3x9,3) cm.
- 50- Nuruosmaniye, nr. 3462: talikle 232 yaprak, 20x10,7(14,9x7) cm, 25 str.
- 51- Revan, nr. 1685: talikle 219 yaprak, 22,5x11,8 cm, 31 str. Karatay, TY, s. 576.
- 52- Revan, nr. 1686: talikle 83 yaprak, 19,5x12,5 cm, 19 str.
- 53- Sadberk Hanım Müzesi, nr. 252/1: talikle yap. 1^b-18^b, 25x17(20,5x10) cm, 5 str. Anmuzac al-Tıbb adlı eserinin 1038/1638'de telif edilmiş cetvel şeklindeki hulasasıdır. Sadberk Hanım Müzesi Yazma Eserler Kataloğu Hüseyin Kocabaş Koleksiyonu, s. 23.
- 54- Tercüman Gazetesi, TY, nr. 70: nestalikle 541 yaprak, 16x24(11,5x16,3) cm, 15 str.
- 55- Viyana, nr. 1472: nesih-divani ile 24 yaprak. Flügel, Die Arabischen, Persischen und Türkischen Handschriften der k.u.k Hofbibliothek zu Wien, II, 540-541.
- Yusuf Ağa, nr. 4981: talikle 289 yaprak, 14x22(15,5x6,5) cm, 17 str. (İhsanoğlu vd., 2008:235)

Üzerinde çalıştığımız Ankara Üniversitesi DTCTF nüshası Mustafa Con A 719 koleksiyonunda yer almaktadır. Eser, siyah bez kaplı mukavva bir cilde sahiptir. Sayfaları çok fazla yıpranmamıştır. Eserin kağıt boyutu 190x103mm, yazı boyutu ise 185x80'dir. Ancak bazı yerlerde sayfalar küçük yırtılmalara uğramış, kimi yerlerde de metnin bazı bölümleri karalanmıştır.

Emir Çelebi, Enmûzecü't-Tıbb adlı eserini 1624'te Kasımpaşa'da tamamlamış ve bu eserini kendisini İstanbul'a getirten Kaptanıderya Recep Paşa adına yazmıştır. Eserin, kendi döneminde çok ilgi gördüğü, kütüphanelerdeki çok sayıda yazma nüshasından anlaşılmaktadır (Bayat, 1999:49-61). Emir Çelebi'nin çağdaşı hattat ve şair Cevrî de bu eserden iki adet istinsah etmiş ve bitirdiğinde de tarih düşmüştür: (Bayat, 1999: 49-61), (Yakıt, 2006: 493-505)

Didi bu târihi hakîm-i hired
 Hikmet ile bî-bedel oldu kitâb
 1036/1626

Didi târih-i itmâmını Cevrî
 Yazıldı yümn ile Enmûzecü't-Tıbb
 1039/1629

Kitap bir mukaddime (başlangıç, giriş,önsöz), altı ta'lîm (ders), ve bir hâtîme (son) üzerine düzenlenmiştir (Bayat, 1999: 49-61). Ta'limler (dersler) sıfrlara (kitaplara), sıfrler de bâblara (bölümlere) ayrılmıştır.

Emir Çelebi, Enmûzecü't-Tıbb'a havanın, toprağın ve iklimin nitelikleriyle ilgili sağlık bilgileriyle başlar ve anatomiden kısaca bahsettikten sonra hastalıklarla ilaçlarının teker teker açıklanmasına geçer. Emir Çelebi, bu hastalık baplarında öncelikle hastalık diye tabir ettiği maraz, verem'in tanımını yapar; hastalık Arabî, Farsî, Yunanî ya da başka bir dilde ise Türkîsini verir. "Avâm buña ... dirler." dediği görülür: "...bâb-ı şânî 'aşer hummâ'-i dıkk beyânındadır (14) 'avâm buña ince ağrı dirler... Tanımın ardından, hastalığın beden neresinde ve ne şekilde belirti gösterceğini anlatır. Bu ön bilgileri vererek karşılaşılan hastalığın ne olduğunu doğru tayin ve doğru tespit etmeyi amaçlar. Hastalığın tespitinden sonra hazırlanması gereken ilacı detaylı bir şekilde anlatır; gerekli malzemeleri ölçülerine kadar verir, belirli bir nizam ve sıra ile ilacın hazırlanışını gösterir. İlaç tamam olduktan sonra beden neresine, ne şekilde, nasıl uygulanacağını, günün hangi vaktinde ne kadar doz kullanılacağını anlatır, "bi-emru'llah, halâs olur, vallahu 'alem" şeklinde dini inancı doğrultusunda sonuçlandırır: "... andan şonra şu dökinmeyüp silinüp çıka bi-emru'llâh ta'âlâ hemân (12) hummâdan halâş olur bundan eyü 'ilâc olmaz vallâhu a'lem..." Emir Çelebi, hastalığın doğru tayin ve tespitin, doğru ilacın hazırlanmasında önemli olduğunun ve ilaç hazırlamada ardından uygulamada ihmalkarlığın kötü sonuçlar doğuracağını altını çizer. Hastalığı tetkik ederken, halas olmada veya ihmalkarlık esnasında şahit olduğu yahut işittiği hikaye varsa bapta o hikayeyi de anlatır: "...merhûm sulţân 'oşmân (25) firdevs-i âşiyân zamânında vezîr-i a'zam olan istânköyli 'alî pâşâ bu marazdan [186r] (1) merhûm oldu sebebi Allâhu a'lem ihmâl olunup haşât şağîr iken taqayyüd eylemedükleri (2) için hattâ muşarreblerinden biri ki âh e' azzemiz kâsımpâşalı kurd çelebi birâderi (3) muştafâ efendîdür merhûmun zamân-ı vezâretinde defter emîni iken felc olup..." devamında bahsi geçen Mustafa Efendi'yi şu şekilde ikaz eder: "...mesfûr muştafâ efendîye bu dülenmend altı aya varınca bu kazıyyeyi (8) taqayyüd eylemeyüp ihmâl iderlerse maddenün hücumundan şonra halâş olmaz demiş idüm ba'zı (9) mevânî' sebebi ile taqayyüd itmediler hâşılı taqdir-i hüdâ tedbiri

ḥalāyıkı bozar el-hükmu'l-lāhu (10) el-vāhidü'l-ḳahhār..." Yine hastalığa ait manzum varsa manzumdan birkaç beyit de ekler.

Emir Çelebi bir hastalığı ele alırken, bir ilacın hazırlanışını anlatırken kimi zaman daha önceki hekimlerin beyanlarını dile getirir: "... cālīnūs ebokrāt ve sā'ir ḥükemādan balīnās naḳl ider ki meczūma zıkr (21) olınan devālar ile tenḳiye olunduḳda şonra yigirmi bir gün imrāk-ı ef'ī içürüp etin daḫi (22) yidüreler...", " ...cālīnūs dir ki ahvāz (20) şehrinde bir kuduz köpek kırḳdan ziyāde ādemi ııırdı 'āḳıbet ol köpek ḳatlı (21) olınup ol ādemler çigerinden birer pāre yiyüp ḥalāş oldılar..." Kimi noktada o beyanlara katılmaz: "...fi'l-cümle cālīnūs didüḳi gibi degildür zīrā böyle olaydı tekevvün-i veled birinüh (19) menisinden mümkün olurdu vallāhu a'lem..." Bu hekimlerin beyanlarında yanlışların, eksiklerin olduğunu belirtir, şahsi araştırmaları ve tecrübeleri ile bu eksikleri giderir. Bunu yaparken de kimi baplarda kendisiyle övünmeyi de ihmal etmez.

Emir Çelebi, eserin önsözünde, eser sahiplerinin kendilerinden önce yazılanları, hiçbir şey katmadan, o yazılanları olduğu gibi almanın hata olduğunu dile getirmiştir. Esere kendi tecrübelerinin sonuçlarını da kaydedilmesinin gerekliliğini savunmaktadır. Bu duruma örnek olarak mahmude bitkisini verir. İbn Sina devrindeki mahmude ile kendi devrindeki mahmudenin hatta Antakya İstanbul ve Mısır'da yetişen cinslerin tesirlerinin aynı olmadığını bildirir. Yine eserin anatomi kısmında, savaş alanlarındaki yaralılarından ve ele geçen kadavralarından yararlanarak hekimlerin anatomi bilgilerini arttırmalarını gerektiğini ileri sürmektedir. Bu hususta, hem ilaç hazırlamayı ve hazırlanan ilaçların tesirini gözlemlemeyi hem de kadavralardan yararlanmayı tecrübe ettiğini eser içinde sıklıkla kullandığı 'mücerredür' ifadesiyle gösterir. Emir Çelebi'nin bu hassas deontolojik yaklaşımlarına bakıldığında, kendisinin döneminin bilgili, saygın ve yenilikçi bir tıp adamı olduğu söylenebilir.

Emir Çelebi "tıhal" bâbında hem eserini sunduğu Recep Paşa'dan hem de ilaç hazırlarken tecrübelerinden şu ifadelerle bahseder: "...bu faḳır bā'ış-i te'lif-i kitāb olan veliyü'n-ni' metüm 'izzetlü recep pāşā (5) ḥazretlerine eylemişdür ḥattā tuḥālüh şalābeti bir mürettebde idi ki güyā seng ve yā sūtün-pāre (6) idi az ḳalmışdı ki helāk ola bi-emru'llāh ta'ālā bu zımād ile ḥalāş oldu andan ḡayrı (7) çok şahşa tecrube eyledüm cümlesi ḥalāş buldılar.." Emir Çelebi'nin ilaç hazırlamada kullandığı tarz, yöntem ve tarife örnek olması açısından, Recep Paşa'yı halas ettiği sözkonusu tıhal rahatsızlığının ilaç tarifi ise şöyledir: "... şıfatı budur elli 'aded enciri (8) sirke içinde ııladup ba' de enciri çıkaralar üşkülufendiyün ve tirmis ve uşak (9) ve gebre köki berāber yigirmi beş dirhem dögeler ba' de ol encir ile hāvanda merhem-mişāl (10) olınca üleşdirüp bir mertebe ki encirüh çekirdekleri lems olunmaz ola eger

yābis olursa (11) muḳaddem encīri ı̄şlatduḳları sirke ḳanlar ḥāşılı kāmīl ola ba‘de bir bez pāresini (12) bir miḳdārın yayup yaḳı ʻdūp ḥāricden ya‘nī gōmlek altından şol cānibinden (13) tuḥāle uralar birḳaç def‘a kifāyet ider ve üşḳulufendiyūn-ı devādan yigirmi dirhemine (14) yigirmi dāne encīr ḳatup bir miḳdār daḥi sirke ḳamm ʻdūp ḳaynadalar bir miḳdār sirke (15) ḳatup on gün miḳdārı içüre ḥalāş ola..." Emir Çelebi'nin eserin bu bölümlerinde, yukarıda bahsedilen Kasımpaşalı Kurt Çelebi, Kaptanıderya Recep Paşa gibi dönemin tarihi kişiliklerine yer vererek tarihi vesikalarda denk gelmeyen vakaları da kaydettiği görülmektedir.

Emir Çelebi, hastalığa şifa verenin yüce Allah olduğunu belirtip hastanın kurtuluşuna tevekkül ile yaklaşmış ancak bugün dahi çoğu insanın çekinerek bahsettiği eşcinsellik meselesini eserinde işlemiştir. Bu meseleye her bapta olduğu gibi bir tıp adamı edasıyla yaklaşmış, eşcinselliği bir rahatsızlık, bir maraz gibi göstermiştir: (8) bāb-ı şālīş maraḳ-ı ibne beyānındadır türkīsi ma‘lūmdur bu bir maraḳdur ki üç (9) kısımla ta‘bīr olunur... Bu bapta da hastalığın belirtilerini, nasıl ve ne şekilde tezahür ettiğini anlatmaktadır. Bap sonunda rahatsızlıktan kurtulmak için gerekli ilaçtan bahsetmekte, sözkonusu ilaç işe yaramadığı takdirde bu rahatsızlıktan kurtulmanın en kesin çözümünü şu ifadelerle belirtmektedir: "...ammā bu tā‘ifeden (19) birin görmedüm ki ḥalāş olmuş bir eyü‘ ilāc hemān ölmekdür ve's-selām..." Özellikle bu baptan dahi Emir Çelebi'nin mesleğine duyduğu saygı, mesleğine hakimiyeti, açık görüşlü ve yenilikçi bir tabip olduğu görülmektedir. Yukarıda söz edilen tezahür bölümünde, daha sonradan üzeri karalandığı anlaşılan birkaç satır vardır. Eserinde dönemin tarihi kişiliklerine yer veren ve tarihi vesikalarda denk gelinmeyen olaylara yer veren Emir Çelebi'nin bu satırlarda ne anlattığı merak konusudur.

Emir Çelebi, eserin son bölümlerinde de "vesāyâ-yı hükemâ-yı selef ve halef" başlıklı bölümde hekimlerin mesleği öğrendiği kişilere karşı görev ve sorumluluklarını, hekimlerin taşıması gereken nitelikleri, meslektaşlarına ve hastalarına karşı tutum, davranış ve görevlerini bildirmektedir. "...boḳrāt eydür ki ṭabīb olan kimesne on ‘aded (22) şıfatla muttaşaf olmaḳ gerekdür bu on şıfāt onda bulunmaḳ lâ-büddür elzemdür demişdür (23) evveli iz‘ānı pāk olup nisyānı olmaya eger nisyānı olup ‘ilācda ‘āciz olan (24) sāirlerde ne fi‘l icrā ide..."

Emir Çelebi, "vesāyâ-yı hükemâ-yı selef ve halef" bölümünün ardından ilaç hazırlamada kullanırken yararlandığı çeşitli bitkileri, gıdaları, kimyasal taşları niteliğine, derecesine ve tesirine göre tek tek açıklayıp anlattığı bir bölüm hazırlamıştır.

Emir Çelebi, eserin sonunda, Arabî ayların hangi günlerinde hacamatın yararlı, hangi günlerinde zararlı olduğunu belirlemiş, bunu düzgün ve açıklayıcı bir tablo ile

göstermiştir. Örneğin, Arabî bir ayın 10'unda kan aldırmanın zararlı olduğunu, o gün kan aldırmanın sonucunda kişinin bedeninde çıbanlar çıkıp uyuz olacağını belirtmiş, ancak ayın 16'sında kan aldırın kişinin ise çıbanı gidip bedenin hoş olacağını söylemiştir.

Emir Çelebi ve eseri üzerinde daha pek çok şey söylemek mümkündür. Özellikle şunu belirtmek gerekirse Emir Çelebi'nin, 17. yüzyılda gerek hastalıklara koyduğu teşhisler, gerekse tedavi için hazırladığı ilaçlar, mücerreptir yani “tecrübe edilmiştir” anlamındaki ibareler ve eserine kaydettiği şahsi araştırma ile incelemeler kendi dönemindeki ve daha sonraki hekimlere kaynak teşkil etmiş ve Türk tıp dünyasına muazzam bir eser bırakmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1.1. İmla-Fonetik

Üzerinde çalıştığımız bu metinde hem ünlü işaretleri (ا), (و), (ى) hem de kimi sözcüklerin okunmasına yardımcı olmak için hareke (üstün, esre, ötre), cezim ve şedde kullanılmış, tenvin işareti ise bu işaretlere nisbeten daha az kullanılmıştır. Metin nesih hatla yazılmıştır. Eserde ünlüler hem harf hem de kimi sözcüklerde hareke ile gösterilmiştir. Eserde be (ب) ve pe (پ) harflerinde, hı (خ) ve kaf (ق), sin (س) ve sad (ص) harflerinin yazımında tutarsızlık görülmektedir.

1.1.1 Ünlülerin Yazımı

a, e ünlüsü

a, e ünlüsü ön seste elif (ا) ve medli elif (آ) ile yazılmıştır. ağıdur (آقذر) 173a-24; eyledüğimiz (ایلدکمز) 172b-18.

a, e ünlüsü iç seste kimi sözcüklerin yazımında elif (ا) ile gösterilmiş, harkenin kullanıldığı sözcüklerde üstün ile gösterilmiş, çoğunlukla da gösterilmemiştir.

dudağı (دوداغی) 189a-10; dağı (دخی) 173a-2.

a, e ünlüsü son seste (ا), (آ) ile gösterilmiştir. üzerine (اوزرنه) 172b-14, vire (ویره).

ı, i ünlüsü

ı, i ünlüsü ön seste (ی) ile yazılmıştır. için (ایچون) 173b-13; içeler (ایچملر) 172b-19.

ı, i ünlüsü iç seste (ی) ile yazılmıştır. otıdur (وتیدر) 216a-7.

ı, i ünlüsü son seste (ی) ile yazılmıştır. sarusı (صاروسی) 193a-10.

Metinde esre kullanılmamıştır.

o, ö, u, ü ünlüleri

o, ö, u, ü ünlüleri ön seste (و) ile yazılmıştır. üç (اوچ) 172b-13; ola (اوله) 172b-20.

o, ö, u, ü ünlüleri iç seste (و) ile yazılmıştır. dögmek (دوگمک) 173a-3; yuyup (یویوب) 193a-4.

o, ö, u, ü ünlüleri son seste (و) şeklinde yazılmıştır. yukarı (یوقارو) 226b-6.

Metinde ötre kullanılmamıştır.

1.1.2. Ses Olayları

Metinde dikkat çeken ses olayları şu şekildedir:

Yuvarlaklaşma

Bazı kelimelerde bazı seslerin tesiriyle düz vokallerin yuvarlaklaşması hadisesidir. Gerçekten dudak ve dudak-diş konsonantları bazı kelimelerde düz vokalleri yuvarlaklaştırır (Ergin, 2009: 54).

Eski Anadolu Türkçesinde görülen ünlülerin yuvarlaklaşması ve üçüncü teklik şahıslardaki düzlük durumu incelediğimiz bu metinde de görülmektedir.

ëdüp 172b-12; ışladüp 172b-14; görünür 191a-4; degildür 191a-1 fařduñ 192b-16; bevlüñ 178a-1; anuñ 314a-17.

Ünlü Düşmesi

Metinde ünlü düşmesi görülen sözcüklerin bazıları şunlardır: üzere>üzre 175a-24; yalnız>yalñuz 180a-23, şarın>şarnına 182a-3; ağız>ağzın 308b-8; burun>burnı 176b-15; yağur->yoğrulmağ 297a-20.

e/ë değışmesi

Bugüne kadar yapılan metin çalışmalarında /e/ ve /ë/ yazımının nasıl olacağına dair bir birlik sağlananmamış, Türkçenin tartışmalı konularından biri olan kapalı e, pek çok araştırmacı tarafından irdelenmiştir¹. İncelediğimiz eserde kimi kök hecelerin ikinci harfi (ع) ile yazılmış, hareke kullanılmamıştır.

Eserde ben ve sen gibi şahıs zamirleri /e/ sesi ile yazılmıştır. ben 307b-24; senden 307b-25.

Eserde /ë/ sesi ile yazılıp bugün /e/ sesi olarak telaffuz ettiğimiz sözcüklerden bazıları da şunlardır:

dëmişdür 172b-20; yëmekdür 177a-17; pāk ëder 319a-17; řifā vërür 317a-14.

1.1.3. Ünsüzlerin Yazımı

Eserde /ç/ (چ) ve /p/ (پ) seslerinin ayrımı yapılmakla birlikte bu ayrımın metindeki kullanımında bir istikrar yoktur.

/ç/ ünsüzü bulunan bazı sözcüklerde bu sesin c (ج) ile yazıldığı görülmektedir.

¹ Arat, 1987: 334-341.

Duman, 2008: 41-75.

Timurtaş, 1994: 17-25.

Korkmaz, 2005: 496-497.

Yavuz, 1991: 271-306.

cıkarup(جيفاروب) 290b-7; ücer (اوچر)302b-24; pilic (پايچ) 230b-14.

Bunun yanında sözcükte c (ج) olması gereken ünsüzlerin de ç (چ) şeklinde yazıldığı görülmektedir. giçe(كيچه) 299a-22; ma' cün (معجون)286b-1.

/p/ sesi için de aynı durum geçerlidir. /p/ ünsüzünün bulunduğu sözcüklerin, b(ب) ile yazıldığı görülmüştür. bişürüp (بشوروب) 230b-14; süzüb (سوزوب)172b-19; başdurma (بصدرمه)

Buna ek olarak kelimede b (ب) olması gereken bazı sözcükler p (پ) harfiyle yazılmıştır: kapak yağı (قپاق) 229b-4; perk (پرک) 286b-12, 290b-14; epegümece (اپهکومجی) 229b-1, 264b-4.

Eserde /ŋ/ sesi için (ك) işareti kullanılmıştır: beşzer (بکزر) 174b-10; gençeklik (كکشکلك) 180b-18; sonra(صكره) 173a-17.

Eserde /k/, /g/ ayrımı yapılmamış, /k/ ve /g/ sesleri (ك) ile yazılmıştır. gül (كول) 172b-15; güneşde (كونشده) 173a-2; kebed (كبد)175a-23; kesilmege (كسلكه) 173a-12.

Eserde geçen sad (ص) ve sin (س) harfi ile yazılan kelimelerde çoğu sözcükte istikrar görülmekle birlikte pırasa sözcüğünde birkaç yerde ayırım görülmektedir.

pıraşa (پراسه)304b-21; 305a-1.

Eserde sin (س) harfi ve se (ث) harfi arasında ise kirās sözcüğünde birkaç yerde ayırım vardır.

kirās (كراس)179b-25, 180a-6, 181a-9, 181a-12; kirāş (كراث)172b-22, 173a-7.

p/b yazımı

Eski Anadolu Türkçesi döneminden itibaren yazımında istikrar sağlanamayan p/b ünsüzlerinin ayrımı, üzerinde çalıştığımız eserin çoğu yerinde de yapılmamış ve kimi yerde ise her iki şekliyle yazıldığı görülmüştür.

bilic 193b-4/ pilic 230b-14.

Zarf fiil eki olan "-Up" eki de metnin birçok yerinde "-Ub" şeklinde yazılmış ancak metin içerisinde birliğin ve istikrarın sağlanması için "-Up" biçiminde okunmuştur.

ışladup 172b/4; kaynadup 173b/6; süzüp 172b/19; édüp 174a/10.

Eser içerisinde yabancı sözcüklerin yazımında da bu ayırım yapılmıştır:

bārelemek 251a-24; pāreleyüp 178b-13.

c/ç yazımı

Üzerinde çalıştığımız eserde c/ç ünsüzlerinin yazımında hem yabancı sözcüklerde hem de Türkçe sözcüklerde istikrar ve birlik görülmemektedir.

cıkarup 290b-7 / çıkarup 308a-1; ücer 302b-24 / üçer 172b-10; cıbanlar 197b-17 / çıbandan 176a-20; ma' cün 172b-12 / ma' cün 286b-1.

Metin içerisinde birlik ve istikrar sağlamak için bu sözcüklerin üç, çıban, ma'cün şekilleri tercih edilmiştir.

1.1.4. Ünsüz Değişmeleri

Metinde görülen ünsüz değişmeleri şunlardır:

t/d – t/d değişmesi

Eski Türkçede tonsuz olarak kullanılan /t/ ünsüzü Eski Anadolu Türkçesinden itibaren tonlu ve tonsuz şekilleriyle kullanılmaya başlamıştır. Günümüz Türkçesinde /t/li olarak kullanılan bazı sözcükler, üzerinde çalıştığımız eserde /d/li biçimde geçmektedir.

dilkü > tilki 203a-22, 291b-16, 297b-9; ditremek > titremek 180b-12, 233b-24; duta > tuta 242b-3.

Bugün /d/li olarak kullandığımız kelimelerin bir kısmı ise, metinde /t/li biçimde kullanılmıştır.

toğrayup > doğrayup 286b-6; toğrı > doğru 180a-15; tuyarsa > duyarsa 191a-1 toköz > doköz 307a-9; turmak > durmak 258a-4; tamarından > damarından 230b-5.

Yabancı kökenli bir sözcük olan turunc sözcüğü de eser içerisinde bir yerde durunc olarak geçmektedir.

durunc 192a-4.

Kelime başında k-/h- değişmesi

Bu değişme metinde yalnızca hatun kelimesinde görülmektedir. Eski Türkçede katun biçiminde olan kelime eserde hatun şeklinde geçmektedir. katun > hatun > hatun 292b-6; hatunlara > hatunlara 304a-18; hatunlaru > hatunların 299b-19.

Eski Türkçe döneminde /k/lı biçimde kullanılan sözcüklerden kangı, metinde bu /k/lı biçimini devam ettirmiştir. kangı > hangi 315b-1; kangısı > hangisi 181a-11.

Kelime ve hece ortasında -k/-h- değişmesi

Bu değişme metnimizde yalnızca aḥşam, uyḥu sözcüklerinde ve koḥ- fiilinde görülmektedir.

aḥşam > akşam 306b-1; uyḥu > uyku 180b-3; uyḥuda 183a-5; uyḥuya 268b-24; uyḥusuzluḡdan 225b-7; uyḥusını 218b-16; koḥlamak > koklamak 315b-6; koḥsın > kokusunu 268b-15.

Kelime ve hece sonunda -k/-h- değişmesi

Eserde bu değişme yalnızca *yoh* sözcüğünde görölmektedir.

yohsa > *yoksa* 239a-22.

b/v değişmesi

Eski Türkçe döneminde kullanılan bazı kelime ve fiillerin başındaki /b/ler, 13. yüzyıldan günümüze uzanan ve Eski Anadolu, Osmanlı ve Türkiye Türkçesi kollarına ayrılan Batı Türkçesinde /v/ olmuştur. Bu ses değişmesi metinde "ver-", "var-" fiillerinde ve "var" sözcüğünde görölür.

şıfâ vërür > *şıfa verir* 317a-14; *varur* > *varır* 200b-13; *vardur* > *vardır* 318b-1.

-g/-y değişmesi

Bugün /y/li biçimde kullandığımız *bey* ve *tüg* sözcükleri eserde *beg* ve *tüy* şeklinde kullanılmıştır.

beg > *bey* 235b-16; *begi* > *beyi* 235b-17; *tügi* > *tüyü* 220b-23.

-g/-v- değişmesi

Eserde -g/-v- değişmesiyle ilgili olarak birkaç örnek bulunmaktadır. Kelime içinde genelde /-g-/ li biçimler kullanılmıştır. Günümüzde /v/ sesiyle telaffuz ettiğimiz bazı sözcükler metinde /g/li biçimiyle kullanılmıştır.

dögeler>*döveler* 177b-9, 299b-3; *gögercin* > *güvercin* 173a-22, 280b-2.

-ğ/-v- değişmesi

Metinde bu değişime yalnızca *şovuk* sözcüğü örnek teşkil etmektedir.

şovuk > *soğuk* 304a-2, *şovuklarda* > *soğuklarda* 198b-24.

-v/-f- değişmesi

Metinde bu değişime yalnızca *uvacık* sözcüğü örnek teşkil etmektedir.

uvacık > *ufacık* 262a-13.

ķ-/ğ- değişmesi

ķuruldı>*gurultu* 176b-11; 176b-12; 281b-9.

1.2 Şekil Bilgisi

Bu bölümde sadece metinde yer alan ekler gösterilerek örnekler verilecektir.

1.2.1 Çekim Ekleri

Çekim ekleri, isim çekim ekleri ve fiil çekim ekleri olmak üzere ikiye grupta incelenecektir.

1.2.1.1. İsim Çekim Ekleri

1.2.1.1.1. Çokluk Eki (+lAr)

+lAr eki metnimizde çoğul eki olarak kullanılmıştır. Bu ekin dışında çoğul eki kullanılmamıştır.

ba^ç zılar 318a-163 319b-20; qarḥalar 317b-10; noḡtaları 319a-17; ʿilāclaruḡ 173b-7; ḡuḡnelere 319b-14; şerbetlerdür 173a-11; bezlere 174a-14.

1.2.1.1.2. İyelik Ekleri

Teklik 1. Kişi +(U)m

Eserde isim üzerine gelen 1. teklik iyelik ekleri yuvarlak olarak kullanılmıştır.

rūḡum 309a-11; kitābum 307b-12; kendüm 274a-18; gördigüm 293a-17.

Teklik 3. Kişi +I,+sI

yumurṭa şarusı 319b-15, 284a-12; bevli 288b-1, 177a-21; gebre köki 177b-9, anuḡ ismi 178b-19, ḡaṣāt ʿ ilācına 178b-25; buḡrān idrāıyla 240a-8.

Çokluk 1. Kişi +(I)mUz

murādımız 309a-9; kitābımızuḡ 309a-14; ḡarāretimüzüḡ 313a-19; vaṣf eyledüğimiz 273b-1.

Çokluk 3. Kişi +lArI

bögrekleriḡ aḡrılarına 318b-11, ṭamarlarıḡ aḡızların 173a-9; diṣ diplerine 319a-11; cigerüḡ süddelerini 315b-25.

1.2.1.1.3. Hâl Ekleri

İlgi (Genitif) Hâl Eki +(n)Uḡ

"...şuyuḡ üzerine..." 172b-14; "...başıḡ mevāddiyeti..." 318b-4; "...bevāsīriḡ küllisin..." 173a-12; "...bögrekleriḡ aḡrılarına..." 318b-11; "...cigerüḡ süddelerini..." 315b-25; "...tāze ḡurmānuḡ bir nevʿ idür..." 319a-9; "...yaban şıḡırınıḡ boynuzıdır..." 317a-3.

Belirtme (Akuzatif) Hâl Eki +(y)I , +n

"...ḥarāreti mu‘tedildür demişler..." 318a-16; "...ağac ḳavununun ekşisi kelefi zā’il eder..." 314b-6; "...eczāyı saḥḳ edüp..." 172b-18.

İyelik eklerinden sonra gelen + n akuzatif eki Batı Türkçesinde son zamanlara kadar yaşamış, Osmanlıcada ve bilhassa Eski Anadolu Türkçesinde geniş ölçüde kullanılmıştır (Ergin, 2009: 232).

"...ṭamarların ağızların açar..." 173a-9; "... ebzen içre cālīs iken başın burmayalar..." 237a-9; "...bevāsīrūn küllīsın ıṣḳāt etmek gerekdür..." 173a-12.

Yönelme (Datif)Hâl Eki +(y)A

"... balğamiyenün cemī’isine ve sevdāya nāfi‘dür..." 319b-19; "... seḥ-i em‘āya ve bevāsīre ve efvāh-ı ‘urūḳa..." 317b-17; "... şavşa marazına ve zīḳū'n-nefse a‘lādur..." 319b-11; "...mi‘de ḥālī iken ya‘nī aç iken ḳarnına yeme..." 319a-19; "... şıbyāna yaḳı olsa..." 319a-5; "... etlerine ve gögse ve ri’eye zarar eder..." 319a-12; "...başara ḳuvvet vērür..." 316a-18.

Bulunma (Lokatif) Hâl Eki +dA

"...dem dāḡil-i ‘urūḳda ve avurdada müte‘affin olur..." 230-a-4; "...bu yağı ziyāde güneşde ‘ale't-tevalī dögmek gerekdür..." 173a-2; "...bu ḥinde eyü ‘ilāc..." 173a-20; "...ḥāvanda üleşdürüp bevāsīre tılā olınsa..." 173a-8; "... ayda ḳāfidür..." 172b-24; "...ikşārında baş ağırur..." 319a-8; "...bu bābda müşterekü'n-nef‘dür..." 176a-3; "...demden olduğı zamānda daḡı..." 176b-6; "...bārid şuda bir sā‘at miḳdārı ṭurgurmak..." 225b-4.

Ayrılma (Ablatif) Hâl Eki +dAn

"...süḳūṭdan sonra merhem-i isfidāc yāḡūd..." 173a-18; "...ṭamarından ḳan almak fetḥ eder..." 173a-25; "...yaraḳān sümūmdan ola..." 175b-20; "... verem-i tıḡāl balğamdan yā şafrādan olur..." 176b-8; "...edviyeden ba‘zı masḳaṭātdur..." 173a-8; "... o cümleden biri mürekkeb olandur..." 192a-2; "...fercden ḡāric olmaḳdur..." 190b-12; "...eger ihtibāş-ı ṭamş ḡılzāt-ı demden yā ḡalt-ı ḡalīzden ise..." 194a-1.

Vasıta (Enstrümental) Hâl Eki +n , + (I)A

"...sekiz dirhem bādem yağıyla..." 172b-11; "...persiyavşān şarābıyla içürilmek..." 176a-14; "...summāḳ şuyıyla yoğuralar..." 214a-11; "...şarmaşık toḡmıyla keçi boynuzı bir yerde..." 220a-23; "...şāḡib-i maraz zekerin çeker gibi eliyle ṭuta..." 180a-17; "...bal

şerbetiyle ezilüp içürseler..." 306b-24; "...hıfz-ı 'aql için muvâfıkdur..." 318a-17, 174a-25; "... bir dirhem balla yèdüreler..." 307b-4.

Eşitlik Hâl Eki +cA

"...birbiri ardınca kimād eyleye..." 174a-14; "...lā-cerem mizācı muḳteżāsınca cimā' olunmaḳ ister..." 187b-12; "...bu taḳdīrce yaraḳān-ı esved olur..." 175a-10; "...yedi dirhemden on dirheme varınca isti' māl olunur..." 318a-13.

Yön Gösterme Hâl Eki +rA, +ArU

taşra 197a-1; yuḳaru 226b-6, 239b-12; içerü 198a-6, sonra 317a-13, 176a-24, üzre 175a-24.

1.2.1.2. Fiil Çekim Ekleri

1.2.1.2.1. Zaman Ekleri

Bilinen (Görülen) Geçmiş Zaman -dI

Üzerinde çalıştığımız eserde bu ek ötümlü ve yuvarlak olarak karşımıza çıkmaktadır. eyledüm 172b-20; görmedüm 173b-14; gördiler 238b-2; olındı 219b-4.

Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman -mİş, -mUş

Eserde öğrenilen geçmiş zaman eki olarak -mİş/mUş kullanılmıştır.

olmuş 317b-7; étmiş 317b-7; dēmişler 318a16; eylemişdür 173b-13; olunmuşdı 186a-7, ölmüşdür 192a-24.

Şimdiki Zaman

Üzerinde çalıştığımız eserde şimdiki zaman eki bir yerde görülmektedir:

ölüyorken 222a-8.

Bunun dışında şimdiki zamanı karşılayan ek yoktur.

Gelecek Zaman -ecek

èdecek 251a-8

Geniş Zaman -(U)r, -(A)r, -r

yayılır 178a-11; döşenür 178a-11; gelür 178b-11; bilür 179a-4; cem' ider 319b-17 varur 200b-13; 319a-18.

1.2.1.2.2.Tasarlama Kipleri

İstek Kipi –(y)A

olına 173a-4; yata 198a-24; gide 197a-1; kıla 204b-15, kazıyalar 287b-15.

Üzerinde çalıştığımız eserde istek kipinin farklı anlamlarda da kullanıldığı görülmektedir:

olalar (Gerekilik anlamında) 308b-21; bozmayalar (Gerekilik anlamında) 308b-23; tamzıralar (Gerekilik anlamında) 275b-23.

Şart Kipi –sA

olsa 319b-7; tutılsa 315b-18; kosalar 220b-1; kılsalar 315b-5; yarılsa 307a-23; yédürseler 307a-24; bassan 205a-6.

Gereklilik Kipi –mek gerek, -malu

dögmek gerekdür 173a-3; etmek gerekdür 173a-12; eylemek gerekdür 306a-22; bilmek gerekdür 308b-13; olmalu idi 312b-20.

Emir Kipi

ol mādde hār olsun 205a-23; düşüp yarılsun 210b-15.

Birleşik Çekimler ise, idi, imiş

Hikâye Birleşik Çekimi

demiş idi 175a-11; olmalu idi 312b-20.

Rivayet Birleşik Çekimi

hāsıl olmuş ise 187b-24; tutar imiş 186b-22; yer imiş 219a-4.

Şart Birleşik Çekimi

dilerse 172b-21; ederse 310a-1; ditrerse 187b-24.

1.2.1.2.3.Kişi Ekleri

Birinci Tekil Şahıs -(U)m

eyledüm 172b-20; görmedüm 173b-14; sebep oldum 173b-14; nāzır oldum 274a-19; ta‘līm étdüm 298a-18; éderüm 188b-12, 245a-21, 304b-8.

İkinci Teklik Şahıs -sUŋ, -ŋ, -sIn

olmasuŋ 236a-21; tılā edesin 304b-9; ‘amel edesin 304b-11; bassau 205a-6.

Üçüncü Teklik Şahıs

oldı 177b-6; 178a-5; yayılur 178a-11; döşenür 178a-11; gelür 178b-11; bilür 179a-4; kıla 204b-15; yata 198a-24; gide 197a-1.

Birinci Çokluk Şahıs –v(U)z, -(U)z, -k

gördük 233b-18; biz ayduruz 241a-11; diyevüz 275b-24; edevüz 213a-3.

Eserin kaleme alındığı dönem itibarıyla daha çok yuvarlak yazılan birinci çokluk eki, birkaç yerde dar şekliyle -(I)z de eserde görülmektedir.

i‘ tikhād ederiz 312b-6; murād ederiz 263b-4.

Üçüncü Çokluk Şahıs –lAr

kosalar 220b-1; kılsalar 315b-5; yedürseler 307a-24; olalar 308b-21; bozmayalar 308b-23; tamzıralar; gördiler 238b-2.

1.2.2.Yapım Ekleri

1.2.2.1.İsimden İsim Yapma Ekleri

+an, +en

Eski Türkçeden bu döneme görülen ve çokluk eki olarak kullanılan bu ek kalıplaşmış olarak sadece bir sözcükte görülmektedir.

oğlan 197a-16.

+ca, +ce, +ça, +çe

Türkçe 206a-21; yoğunca 190a-19.

+cağ, +cek

tizcek 228a-19; ılıcağ 303b-14; ısıcağ 252a-23.

+cık, +cik

uvacık 262a-13;oğlancıklarda 198b-13; azacık 313a-22.

+cılayın

ancılayın 205b-24;ancılayındur 261b-2.

+düz

gündüz 210a-6; 240a-13.

+ar, +er

üçer, 172b-110; beşer 173b-8; onar 301b-15.

+şar, +şer

yigirmişer 301b-11; ikişer 172b-9; altışar 245b-6.

+(A)k, +(A)ğ

bögrekde 251a-24; talağ 177a-5; yürek 187b-22; kabuğ 315a-12.

+il

yeşil 194a-22.

+ıncı, +inci, +üncü

yedinci 178a-15; altıncı 178a-14; dördüncü 308a-10; üçüncü 308a-7.

+lık, +lığ, +luğ, +lük, +lik, +lük

şusuzluğ 222a-18; sıyrılmaklığı 315a-12; issiligidür 193a-18; yıllık 29a17; targaınluk 227b-3; tutuğluğ 227b-3; uyğusuzluğdan 225b-7; ırağluğ 217a-11; civānlıkda 187a-11; mef' ūlluk 187a-11, yaramazlık 183b-8.

+lı, +li, +lu, +lü

tuğlu 179b-19; şulu 306a-3; tuğludur 312b-25; yağlurağ 236b-7.

+sız, +siz, +suz, +süz

tuğsız 313a-6; çekirdeksiz 264a-14; şusuzluğ 316a-4; uyğusuzluğdan 225b-7; māddesiz 201a-19; ezāsız 254a-17; cimā'suz 186b-11; inzārsuz 240a-23; ağnamağsuz 222a-15.

+rağ, +rek

Kuvvetlendirme anlamı katan yapım ekidir.

yağlurağ 236b-7.

1.2.2.2.İsimden Fiil Yapma Ekleri

+la-, +le-

koḥla- 315b-6; nūrla- 319a-6; yaḡla- 306a-21; baḡla 306a-1; ṭuzla- 179a13; pārele- 178b-13; aṅla- 310a-10; ṣula- 210b-5; çıṅla- 177b-23; pulla- 215b-16; çatla- 218b-5; yalıṅla- 219b-3; buḥūrla- 220a-9; yarala- 221a20; aḡırla- 225b-8; yuvala- 226b-6; ṭarla- 237b-14; ḥāzırla- 239b-16; derle- 175b-21; çebele- 187a-18; ḡussele- 190b-18, heybetle- 184b-10; boḡazla- 203a-22; rendele- 282a-8; ḥırla- 222a-10.

+a-, +e-

beṅze- 242b-24; uza- 213b-11; dile- 172b-21; ḡana- 287b-7; oyna- 190b-19.

+te-

iste²- 199b-21.

+(a)r-

ḡızar-176b-14; karar- 231a-3; ṣarar- 231a-3; aḡar- 213b-13.

+sa-

ṣuṣa- 316a-11.

+da-

koḥulda- 195b-8.

+l-

koḥul- 195b-8; ḡaral- 213b-5.

+gir-

gegir- 195a-6.

1.2.2.3.Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-Ar-

ḡızar-176b-14; çıḡar- 308a-1; gıder- 182b-20; ḡopar- 213a-16.

-dUr-

² Muharrem Ergin +te- ekini isimden fiil yapma eki olarak değerlendirmiştir. Ergin, 2009: 182.

kuşdur- 286b-13; kızdur- 312b-13; nūrlandur- 319a-6; tondur- 317a-9; étdür- 175b-8; söyündür- 185a-21; yalınlıandur- 219b-3.

-l-

şaçıl-220b-8; açıl-199a-23; süzül- 270b-15; dökil- 181b-9; diril- 203a-24; çekil- 296a-8; tutil- 227b-2; kırıl- 299b-21; ezil- 306b-24; kesil- 173a-12; göril- 194b-15; dēnil- 270b-12; tutil- 193a-16; yarıl- 194b-15; bayıl- 195b-2.

-n-

bulun- 292a-23; görün- 312b-15; pārelen- 211a-22; bağlan- 220b-14; nūrlan- 319a-6; olin- 173a-4; uzan- 200b-20; ılın- 248b-6; dēn- 270b-12; pullan- 215b-16; yalınlıan- 219b-3; ağırlan- 225b-8; yuvalan- 226b-6; yēn- 176a-10; bertin- 181b-20; edin-184b-11; gusselen- 190b-18; giyin- 214a-2; heybetlen- 184b-10; rendelen- 282a-8.

-t (d)-

kaynat- 172b-19; kurut- 179a-15; akit- 205b-15; uzat- 213b-1; ıslat- 252b-21, yumşat- 318b-10, semürt- 217b-17, 218a-3; uğrat- 187b-7; okut- 230b-6; derlet- 175b-21; išet-183a-8; segirt- 210b-12.

-(U)r-

yatur- 237a-25, 237b-5, 237b-7; düşür- 173a-9, 304b-20, 173b-15; pişür- 183a-13, 312a-5, 218b-20; geçür- 180a-16, 299a-16, 306a-15; içür- 174a-6, 306b-24, 303b-1, 179a-15; tamzur- 299b-9.

-ş-

yapış- 176b-10; karış- 289b-22, 302b-14, 235b-10; eriş- 189a-19, 314a-18, 177b-17; uyuş- 180b-23, 220b-2, 221a-13, 176b-15; burış- 182a-23; tokış- 210b-13.

-y-

koy- 308a-19, 304a-7, 306a-6.

-I-

kazı- 287b-15; şaңçı- 224a-23.

-ma, -me

Fiilden fiil yapma eki olan -ma/-me fiillere olumsuzluk da verir.

görme- 173b-4. 173b-14, 293a-15; içme- 308b-20, 198a-23, 263b-23; yeme- 219a-12, 307b-17; eyleme- 188a-21, 298a-19, olma- 313b-2, 314a-11, 173b-15; söyünme- 313b-2, 273b-6, 293a-24, 284b-11; kıoma- 237a-15, 222a-25, 228b-5.

-şa

yumşa- 218a-8.

1.2.2.4.Fiilden İsim Yapma Ekleri

-am, -üm

düğüm 190b-9.

-n

uzun 189b-23, 201a-16, 236b-8; tütün 220b-3, 317a-6; bütün 303b-25.

-dı

kuruldu 176b-11; 176b-12; "... zımād-ı āḫir bağırsak kuruldı..." 281b-9.

-(I)k, -(U)k

buruk 213a-9; ayruk 189a-1; soğuk 315a-5, 316a-1, 186b-25, 188b-14, 216a-9; şovuk 176b-15, 306b-6, 304a-2; büyük 176b-17, 176b-18, 282b-3, 281b-22; delik 194b-18, 243b-8, 287b-17; artuk 249a-12, 220a-21; eksük 223b-17, 237b-8; öksürük 233a-19, 318b-9, 302a-5, 319b-10, 243a-5; bölük 306a-1, 285b-19, 259a-24, 262a-10.

-ku

uyku 315a-17, 315a-6.

-ak, -ek, -k

bıçak 299b-22, 302b-16, 259a-25, 274a-6; gençek 314a-14, 314b-20, 222a-4; ırak 221b-2, 314a-12, 221a-17, 217a-11; yumşak 177b-22, 180b-8, 186b-19, 204a-1, 204a-7, 223a-24, 233b-5; tutağ 208b-24, 215a-11.

-l

yeşil 194a-22, 204b-25, 205b-2, 207a-19, 207b-6, 214a-11, 214a-24, 242b-8, 262b-3, 262b-4, 305a-5; kızıl 177a-10, 178a-20, 178b-1, 178b-12, 204a-11, 204a-15, 208b-18, 208b-20, 215a-2, 232a-19, 232b-22, 233a-3, 239b-23, 239b-24, 252b-11, 257a-23, 259b-10.

-u,-i

şancı 180b-22, 278a-2, 281b-23; koku 216a-18; koku 254b-20, 255b-22, 276b-25, 278a-5; ayru, 233b-6; ölü 220a-19, 221a-18, 292b-22; tolu 179a-5, 179b-20, 193a-15, 212a-4, 263a-23; diri 209a-18, 292b-22, 176a-9, yakı 173a-11, 177b-2, 177b-12, 193a-5, 193a-12, 195a-13, 197a-13, 197b-10, 203b-8, 211a-20.

-ıcı, -ici

yırtıcı 221b-21; yapışıcı 204a4; dönderici 238b-14; kesici 240b-23.

-ç

korğunç 239a-19.

-DI

karaltı 222a-9.

Fiilimsiler

Fiilimsi eklerinin, fiil kök veya gövdelerinin üzerine gelmesiyle cümle içerisinde isim, sıfat ve zarf göreviyle kullanılan isim soylu sözcüklerdir. Fiilimsiler, yapı ve görev itibarıyla fiil çekim eklerini alamazlar ancak isim çekim eklerini alabilirler.

İsim-Fiiller

-mak, -mek, -mağ

kılmak 184b-16; almak 173a-25; yutmak 174a-1; oturmak 174a-18; olmak 174b-19; kuşdurmak 176a-5; kalkmak 176b-5; yapışmak 176b-10; uyuşmak 176b-15; yakmak 177b-19; kızmak 177b-19; çınlamak 177b-23; ovmak 178a-22; başmak 178a-23; şıkmak 178a-23; kaldırmak 178a-23; ayırmak 178a-23; şancımak 180b-22; yatmak 180b-22; şakınmak 181a-7; akmak 181b-9; tamzırmak 182a-16; burışmak 182a-23; tarılmak 183a-3; yağlanmak 183a-16; uğratmak 187b-7; çıkarmak 187b-9; kızdurmak 187b-21; toğmak 190a-3; şokmak 190b-13; oynamak 190b-19; şararmak 190b-20; sıçramak 191b-4; sıyrılmak 191b-11; tutmak 192a-16; ağsırmak 192a-23; komak 193b-3; varmak 194b-3; yarılmak 194b-15; bayılmak 195b-2;

urmak 197b-2; çağırma 198a-17; durmak 199b-25; yarmak 204b-2; koçmak 208b-22; tokışmak 210b-13; şanmak 211a-20; ağarmak 213b-13; batmak 240a-25; koşmak 241b-16; avlamak 241b-16; pullanmak 215b-16; çatlamak 218b-5; yalınlandırmak 219b-3; toçmak 219b-3; buğurlamak 220a-9; yaralamak 221a-20; ısırmak 221b-22; ağnamak 222a-15; sançımak 224a-23; turgurmak 225b-4, 293b-13; ağırlanmak 225b-8; tarlıganmak 226b-5, 231a-4; yuvalanmak 226b-6; okutmak 230b-6; artmak 231a-7; tarlanmak- 237b-14; hâzırlamak 239b-16; yoğrulmak 297a-20; yumak 312a-10; dögmek 173a-3; etmek 173a-12; sürölmek 173a-22; eylemek 173b-12; içürmek 174a-6; düşmek 174b-18; derletmek 175b-21; yénmek 176a-10; gelmek 176a-23; şişmek 176b-5; vèrmek 177a-8; görmek 178a-2; demek 178a-6; dönmek 178a-17; büyümek 178b-11; ditremek 180b-12; bilmek 181a-2; gicişmek 181b-8; bertinmek 181b-20; egilmek 182a-25; işemek 182b-25; edinmek 184b-11; çebelemek 187a-18; ölmek 187b-19; pişmek 188a-17; delmek 188a-24; getürmek 188b-22; erişmek 189a-19; ürpermek 189b-17; gusselenmek 190b-18; düşürmek 191b-3; düşmek 191b-4; sürmek 191b-8; esnemek 195a-6; gegirmek 195a-6; ilmek 203b-7; cimdilemek 205a-25; deşilmek 205b-6; dökilmek 208b-22; sürinmek 210a-11; bitürmek 212a-19; sürmek 212b-16; giyinmek 214a-2; güreşmek 214b-16; çizmek 222b-1.

-ma, -me

kızarma 180b-13; olma 178a-1, 180b-24, 182b-22, 183b-12, 186b-2, 191b-1, 193a-15, 194a-20, 194a-22; toçma 186a-25, 186b-3; boyanma 189a-11; akmak 189b-14; tağılma 194a-19; çıkma 207a-21; kavurma 217b-13; artma 200b-20; yapışma 204a-4; sançma 204a-15; taralma 206a-10, 207b-5; çıkma 207a-21; tutilma 208b-9; batma 211b-23; yarılma 213a-24; uzatma 213b-1; qaralma 213b-5; ağarma 213b-19; oynama 218b-8; kaçma 231a-10; kalkma 240b-10; kılma 244b-21; bayılma 287a-5; kırılma 290b-20; oçultma 300b-22; ısıрма 315b-4; yakma 319b-8; gelme 178a-22; şişme 180b-16; dökme 181b-10; heybetlenme 184b-10; bilinme 189a-4; düşürme 189a-14; pişme 191b-21; vèrme 194b-2; inme 200b-20; çekilmesi 204a-15; eyleme 214a-22; deme 215b-15; etme 217a-23; ditreme 224a-23; üşütme 233a-4; ezilme 245b-18; yènme 278a-11; yitme 310b-2; dönme 316b-15; erişme 319a-15.

Sıfat-Fiiler

Sıfat-fiiler, adın da anlaşılacağı üzere, sıfat gibi kullanılan fiil şekilleridir. Sıfat-fiiller, bir yanları ile sıfat bir yanları ile fiildirler. Fiil özellikleri dolayısıyla, kendilerinde var olan hareket ve zaman kavramlarını, ad oldukları sığata aktararak varlıkları ve nesneleri hareket ve zaman gösterme özellikleri ile geçici olarak vasıflandırırılar (Korkmaz, 2014:784).

-an, -en

"...kulak ardında olan şişlere..." 319b-24; "...muḳaddemā kıvāma gelen ‘asel ile..." 301b-9; "...yürekden kan giden içün a‘lādur..." (adlaşmış sıfat) 262a-17; "...boyundan yukaru çıkan çıban..." 239b-12; "...eger biriken kan ziyāde aḳarsa..." 173b-14; "...talṭif ve tezyin eden eşyā ile..." 214b-17.

-(U)r

"...mizāca ‘itidāl vērür nesne..." 182b-5.

-miş

"...ışlanmış eftimun sükker ile ṭabḥ olunmış şāhterec gerek..." 208a-4; "...çūbları daḳḳ olunmış sināmeki..." 173b-9; "...kemmūn ile ışlanmış şarāb-ı şāfi..." 174a-18; "...iki ṭabaḳ tolusı pārelenmiş ḥaṣāt..." 179a-5; "...boğazlanmış kanıyla için..." 203a-23; "...çeynenmiş buğday..." 205b-8; "...yanmış katır tırnağı egelene..." 212a-14; "...soğuk şu içmeyüp taze yıllanmış şarāb içüreler..." 217b-12; "...bağlanmış ḥayzı teftih eder..." 243a-7; "...kefi alımış ‘asel ile..." 243b-15; "...ikişer dirhem yanmış geyik boynuzu..." 272a-23; "...yinmiş etleri pişürür..." 300a-12; "...çekirdegi ayırtlanmış kızıl üzüm..." 307a-19; "...maḳbūl olanı yanmış ve yunmuş olandur..." 317a-4; "...şuda pişmiş lahana yaprağı..." 173a-14.

-dUK

"...eger bu zikr eyledüğimiz eczāyı saḥḥ idüp..." 172b-18; "...ammā demden olduğu zamānda daḥi..." 176b-6; "...ḳarār étdüğü yerde..." 178a-9; "...mādde naḳc bulduğu ve deşildiği bevlde..." 181a-3; "...işedüğü yeri mescid éderem..." 183a-20; "...içdüğü şuyı içdükde işeye..." 183b-7; "...diledüğü zamānda bir gün aç ṭura..." 191a-2; "...gümredükleri uçları bilürüz..." 236b-5.

Bu ek, metin içerisinde adlaşmış sıfat olarak da karşımıza çıkmaktadır.

"...‘āciz oldukları yarayı..." 300b-22; "...geldik imdi merāre ki öd dēdükleridür..." 174b-14.

-(y)AcAK

"...bir eyü yaḳı daḥi ṭihāl üzerine uracaḳ uşāḳ-ı üskulufendiyündür..." 177b-3; "...gice yatacaḳ maḥallde isti‘ māl olunmadan kināyedür..." 267a-25.

-mAz

"...oḡulmaz yaralara isti‘ māl olunur..." 252a-13;

Zarf-Fiiler

Zarf-fiiller, bir yanıyla fiil, bir yanıyla da zarf özellikleri taşıdıkları için, fiil yönleriyle yalnızca hareket ve zaman kavramını karşılarlar; zarf yönleriyle de bir oluş ve kılışın durum ve tarzını bildirme niteliğine sahiptirler (Korkmaz, 2014: 841). Zarf-fiiller kip ve kişi eki alarak çekimlenemezler.

-(y)IcaK

"...deve köçegi māyesin alıcağ şu içinde ezüp içseler..." 185a-17; "...kırk güne dek yarasın onulmağa kıomayalar zîrā onulıcağ zararlıdır..." 222b-1; "...iş böyle olıcağ tabîb kendüde kudret tevehhüm etmeye..." 310b-3.

-(y)Inca

"...eczānūñ yübüseti zāil olınca..." 173b-11; "...bağırsaklar tölınca..." 178a-19; "...altı aya varınca..." 179b-7; "...içine nesne sokmayınca..." 187b-13; "...kırk güne varınca..." 188a-20; "...āfiyet bulınca..." 222b-13; "...tabîh idüp kıvām bulınca..." 257b-22.

-mAdAn

"...bögrekler za'f olmadan..." 199a-2; "...tül-i rükûbda ya' nî tavara binmeden olur..." 201a-7; "...hammâmlara girmeden çibanlara mübtelâ olmuş idi..." 205b-23; "...diligini inmeden men' eder..." 315a-1; "...tabana sürseler yürümeden döşeye yatarsalar..." 318b-20.

-mAdIn

"...kıymıl hâdiş olmadın men' eder..." 314b-2; "...faşd-ı vesî'a bulmadın muhtâc olmaya..." 202b-3; "...ef'î diri iken kat' eylemedin pişürüp yedürürlerse nâfi' dır..." 209a-18; "...çok zamân geçmedin hem bitürür..." 211a-24; "...zinhâr terbiye eylemedin terkibe dâhil etmeyeler..." 299b-12.

-mAzdAn evvel

"...rahm menîyi müstemil olmazdan evvel zevc kalğa..." 189b-8; "...yağlamazdan evvel bir kalın bez pâresiyle..." 199a-16; "...bunun 'ilâcı şudan korkmazdan evvel gerekdir..." 222a-21.

-dUKdA

"...merhem-mişâl olduğda isti' māl ede..." 173a23; "...kurıduğda maskatâtla düşüreler..." 173b-15; "...şu gidüp yağı kaldıduğda..." 188a-13; "...arkası üzerine yata ve oturup

turdukda..." 198a-24; "...üç rafl şü ile kaynadup ve bir rafl kaldukda..." 227a-1; "...tutmağa başladukda..." 228a-25; "...temām-ı sevdā nazc buldukda..." 234b-11; "...ba' de indürüp bal şogudukda..." 243b-5; "...birkaç gün mürür eyledükde..." 181a-10; "...içdügi şuyı içdükde işeye..." 183b-7; "...tamarların ağızlarını büyüdükde tar eder..." 194b-1; "...murād eyleyüp içmek diledükde..." 196b-21; "...istifrag lāzım geldükde..." 206a-13; "...bir qaraltı gördükde hırlar..." 222a-10.

-dUKCA

"...meşelā şar'-mişāl oldukça..." 195b-7; "...nazc buldukça hiddeti artmak..." 231a-7; "...ifākat geldükçe..." 195b-5; "...iqtiza eyledükçe..." 244a-5.

-ArAK

"...istibdāl ederek..." 187a-13; "...giderek çeletinün oğlançık çebelemek ister..." 187a-18; "...ihtizār ile istifrag ederek..." 198b-2; "...ve giderek tamām olur..." 201a-12.

-(U)p

"...bādem yağıyla oğup..." 172b-12; "...bir gün bir gice ısladup..." 172b-14; "...bir avuç halı edüp kaynadup ve süzüp..." 172b-18; "...za' ferān daği katup..." 173a-2; "...merhem olup sürmek..." 173a-22; "...beşer dirhem alup..." 173b-8; "...kızmış kepegi bezlere şarup..." 174a-14; "...ibriz içre koyup..." 174a-20; "...fem-i mi' dede çıkup..." 176b-14; "...bir miqdārın yayup yakı edüp..." 177b-12.

-(I)ken

"...hem sebkat etmek gibi yataarken..." 184b-10; "...gerek segirdürken ve gerek atdan ve gerek tamdan olsun düşmekdür..." 210b-12; "...şusuz oluyorken yine şü içmez..." 222a-8; "...haşv aç iken müştedd olur..." 178a-12; "...bevl gelmesi müte' aziz iken zekeri ovmak..." 178a-22; "...zāhir olmuş iken..." 240b-18; "...buhrān olıcak iken..." 242b-3.

-(y)U

"...gören elbette gebedür dēyü hükm eder..." 194b-23; "...buña lāzım olan nedür dēyü su'āl olunursa..." 204a-24; "...şā' leb dēyü dīlküye dērler..." 212b-13.

1.3. Söz Varlığı

Üzerinde çalıştığımız metnin söz varlığı, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi dönemi metinlerine yakın bir söz varlığı hacmine sahiptir.

Eserimiz bir tıp metnidir. Eserin kaleme alındığı dönemde tıp metinleri tercüme yoluyla oluşturulduğu için üzerinde çalıştığımız eser de yabancı sözcük ağırlıklıdır. Arapça sözcükler ve tıp terimleri ağırlıklı olsa da eser öğretici bir amaca hizmet ettiğinden anlaşılır ve açık bir biçimde yazılmıştır.

Eserde hastalıkların, organların, bitkilerin Arapça olarak geçtiği yerlerde, eğer o dönem kullanılıyorsa Türkçe karşılığıyla verilmiştir:

"...türkide (14) tavuzlan böcegi dedükleri hayvân ki lisân-ı ‘arabda ħunefâ dërler..." (bk. Metin 179a/13-14).

"...ħabbü'l-ħazrâ aña türkide meneviş dedükleridür..." (bk. Metin 185a/13).

"mismâr ise türkce aķ sökel dedükleridür..." (bk. Metin 206a-6).

"... ve vesme dedükleridür türkçe buña (10) çivid yaprağı dërler..." (bk. Metin 214a/9-10).

"... su‘ d ki topalaķ dedükleridür..." (bk. Metin 291b/20).

"...uķħuvân (13) türkide koyun gözi dedükleridür..." (bk. Metin 315a/12-13).

"...bâb-ı ħâmis ziyâbîṭus beyânındadır (5) lisân-ı ‘arabide buña devvâre dërler türkisi ṭolab demekdür..." (bk. Metin 183b/4-5).

"...ve verk (3) dëyü türkide omaca başı ve ökçeye dërler..." (bk. Metin 201a/2-3).

"...uṣûl(18)ü'l-lüffâḥdur ki türkide yıylanğuc köki dërler..." (bk. Metin 218a/17-18).

"...bâb-ı sâdis ihtibâs-ı ṭamṣ beyânındadır (22) türkisi ħayz ṭutılmaķdur..." (bk. Metin 193b/21-22).

Eserde birçok hayvan adı yer almıştır: dilkü, köpek, tavşan, tavuķ, yılan, yabân arusu, kurd, soğulcan, kızu, oğlaķ balıķ, piliç, örümcek, gögercin, deve kıuşı, keklik, kertenkele, geyik, kınduz, eşek, inek...

Eserde yer alan bitki adları da şu şekildedir: ayva, elma, ebegümece, temr-i hindî, persiyavşân, çörek otı, ṭuraķ otı, soğan, şarımşaķ, kıabaķ, buğday, çam şaķızı...

Eserde birçok Türkçe organ adı da yer almaktadır: uyluķ bögrek, beyin, dil, diş, kemik, tırnaķ, ṭutaķ, burun, kıulaķ, göbek, kıasıķ, bağırsaķ, göz, kıavuķ, el, öd, oñurğa, omaca başı, ökçe...

Eserde yer alan Türkçe hastalık adlarından birkaçı da şunlardır: göñül dönmeķ, baş dönmeķ, yürek oynamak, gözün ağı şararmak, kıarın büyümeķ, göbek burumak, öksürük, yürek ağırsı, bel ağırsı, bağırsaķ kıuruldısı, göñül ṭaralmaķ, gicik, kıan tükürmeķ, göz ağırsı, sigil...

Bazı Türkçe fiiller: ağar-, tön-, tağıl- güreş-, esne-, gegir-, cimdilen-, bertin-, yoğrul-, tarlan-, derlet-, ağna-, koğulda-, yalınlandur-, tokış-, ağsır-, sıyrıl-, şıçra-, uğrat-, tamzır-, burış-, taral-, sancı-, çınla-, kuşdur-, oyna-, söyündür-, semürt-, segirt-, işet-, yumşat-,...

Üzerinde çalıştığımız bu eser bir tıp metni olması ve birçok eserden tercüme yoluyla yararlanıldığı için çoğu yabancı sözcük Türkçe yardımcı fiil ile birlikte kullanılmıştır. Bu sebeple eser, yardımcı fiil açısından oldukça zengindir.

Yardımcı Fiillerin Kullanımı

ol- yardımcı fiili

tılā ol- 173a-4, saḥḥ ol- 173a-5, mu‘tād ol- 173a-12, muḥtebis ol- 173a-13, müṣābih ol- 173a-14, maskaṭ ol- 173a-15, ebzen ol- 173a-17, ‘ārız ol- 173a-19, merhem ol- 173a-22, miṣāl ol- 173a-23, ḥabs ol- 173a-24, ğübār ol- 173b-2, taḳtīr ol- 173b-3, daḳḳ ol- 173b-9, zāil ol- 173b-11, sebeb ol- 173b-14, ḥalāṣ ol- 173b-14, mültefit ol- 173b-15, def‘ ol- 173b-15, mālīḥ ol- 173b-17, ḥādīṣ ol- 173b-18, vāḳī‘ ol- 173b-20, ‘ilāc ol- 173b-21, helāk ol- 173b-21, dā‘īm ol- 173b-23, ḥiss ol- 173b-24, vāṣıl ol- 173b-24, ḥāric ol- 174a-2, ḥall ol- 174a-3, ḳābil ol- 174a-3, ma‘lūm ol- 174a-3, isti‘māl ol- 174a-9, vaḳt ol- 174a-10, ḥaḳḳ ol- 174a-13, muṣabb ol-174a-24, ğāfil ol- 174b-3, müvellid ol- 174b-24, beyāz ol- 175a-9, münḳaṭī‘ ol- 175a-11, sāḳıṭ ol- 175a-11, zāhir ol- 175a-14, ḥāṣıl ol- 175a-18, mā‘il ol- 175a-19, köpükli ol- 175a-19, ḳurş ol- 175a-24, münteşir ol- 175b-2, südde ol- 175b-12, müdāvet ol- 175b-20, müşterek ol- 175-22, aḳvā ol- 175b-23, lāzım ol- 176a-3, yaraḳān ol- 176a-18, recā ol- 176a-21, peydā ol- 176a-22, ziyāde ol- 176a-22, ḳuvvet ol-, 176a-24, nāḳış ol- 176a-25, vaḳ‘ ol- 176b-4, naḳar ol- 176b-4, muḡāyir ol- 176b-9, riyāḥ ol- 176b-11, müzāhime ol- 176b-12, nādir ol- 176b-13, perīṣān ol- 176b-14, ince ol- 176b-15, yābis ol- 176b-17, büyük ol- 176b-17, tar ol- 176b-18, zā‘if ol- 176b-18, muḡayyer ol- 176b-19, emyel ol- 176b-20, naḥīf ol- 176b-20, semüz ol- 176b-21, terbiye ol- 177a-3, zımād ol- 177a-5, balḡamī ol- 177a-6, terkīb ol- 177b-1, kitāb ol- 177b-4, lems ol- 177b-10, kāmīl ol- 177b-11, issi ol- 177b-19, ḳalīl ol- 177b-21, zahrī ol- 177b-21, aç ol- 177b-23, ḥarāret ol- 177b-24, meṣāne ol- 177b-25, şaru ol- 178a-1, mensūb ol- 178a-5, müştedd ol- 178a-12, vec‘ ol- 178a-19, müzāyaḳa ol- 178a-20, ḳum ol- 178a-20, taş ol- 178a-20, kızıl ol- 178b-1, ḳaṣīr ol- 178b-6, mūriş ol- 178b-7, müctemī‘ ol- 178b-10, ihmāl ol- 178b-11, müteḥaccir ol- 178b-11, ‘asīr ol- 178b-11, müdirr ol- 178b-12, muncemid ol- 178b-23, emīn ol- 179a-2, iḥrāc ol- 179a-6, ḥıfz ol- 179a-6, ḳānī‘ ol- 179a-11, ekl ol- 179a-12, müsta‘id ol- 179a-17, merḥūm ol- 179b-1, felc ol- 179b-3, işbāt ol- 179b-6, rāzı ol- 179b-7, çıban ol- 179b-11, muḡtarib ol- 179b-16, münḳalib ol-179b-20, cimā‘ ol- 179b-22, müberriz ol- 179b-23, sāde ol- 179b-24, şedīd ol- 179b-24, ḳādir ol- 179b-24,

mürāca‘at ol- 180a-6, murād ol- 180a-7, mübtelā ol- 180a-9, şabāh ol- 180a-16, zāyi‘ ol- 180a-17, mümkün ol- 180a-21, muhtelif ol- 180a-22, şalābet ol- 180a-24, serī‘ ol- 180a-24, müşkil ol- 180b-4, şiş ol- 180b-4, muḵārin ol- 180b-8, niẓām ol- 180b-9, muḵālat ol- 180b-10, müşārik ol- 180b-10, maḥlūṭ ol- 180a-10, ‘āẓīm ol- 180b-11, cem‘ ol- 180b-15, temeddūd ol- 180b-17, gençeklik ol- 180b-18, za‘af ol- 180b-19, sıḳl ol- 180b-22, müte‘azzir ol- 180b-24, āsān ol- 180b-24, mübelles ol- 180b-25, meşḡūl ol- 181a-2, iriṅ ol- 181a-3, tuzlu ol- 181a-6, kavī ol- 181a-7, bārid ol- 181b-4, taḳayyūd ol- 181b-5, müstefid ol- 181b-5, uyuz ol- 181b-7, iḥtiyāc ol- 181b-14, yel ol- 182a-4, ḥiddet ol- 182a-12, renk ol- 182a-14, devā ol- 182b-9, idḥāl ol- 182b-16, müstaḥleb ol- 182b-19, ḥalt ol- 182b-22, mezc ol- 182b-22, bevl ol- 182b-24, ḡālib ol- 183a-6, muḥkem ol- 183a-7, ri‘āyet ol- 183a-14, naṭūl ol- 183a-14, ḥārr ol- 183a-15, mümtelī ol- 183a-17, şaḳīl ol- 183a-18.

èt- yardımcı fiili

naḳl èt- 172b-25, ḥabs èt- 173a-10, sākin èt- 173a-10, teskīn èt-, 173a-15, ıṣḳāṭ èt- 173a-6, ‘urūḳ èt- 173a-24, fetḥ èt- 173a-25, iḳtiẓā èt- 173a-25, ḳaşd èt- 173b-19, fā‘ide èt- 174a-8, müstaḡnī èt- 174a-11, tenbīh èt- 174b-13, icāb èt- 175a-13, ḥurūc èt- 175b-4, ḥalāş èt- 176a-15, def‘ èt- 176a-18, kifāyet èt- 177b-13, nüzūl èt- 178a-9, ḥareket èt- 178a-12, bevl èt- 178b-9, iḥrāc èt- 178b-18, ihmāl èt- 179b-8, pāk èt- 179b-12, ḳarār èt- 179b-14, intiḳāl èt- 179b-23, icāb èt- 180b-6, helāk èt- 181a-1, idrār èt- 182b-16, cezb èt- 183a-2, taḥayyūl èt- 183a-7, taḥrīḳ èt- 183a-8, mescid èt- 183a-20, zāil èt- 183b-3, men‘ èt- 184b-9, taḥfīf èt- 184b-25, ziyāde èt- 185a-3, ifsād èt- 186a-14, şu‘ūd èt- 186a-16, za‘īf èt- 186a-16, vefāt èt- 186b-23, istibdāl èt- 187a-13, cem‘ èt- 187a-18, i‘āde èt- 188b-4, ṭar èt- 188b-7, ḳıyās èt- 188b-12, delālet èt- 189a-6, ḥiss èt- 189b-10, zarar èt- 190b-17, āsān èt- 192a-17, tebrīd èt- 193a-7, beyān èt- 193a-9, tenāvūl èt- 194a-3, ṭar èt- 194b-1, çok èt- 194b-4, sedd èt- 194b-9, ḥükm èt- 194b-23, şudūr èt- 195a-4, talṭīf èt- 195b-9, nüzūl èt- 195b-21, müstaḥīl èt- 195b-24, meyl èt- 196b-18, nüfūz èt- 198a-15, irḡā èt- 198a-23, istifrāḡ èt- 198b-2, ‘avdet èt- 200b-25, ibtidā èt- 201a-12, ishāl èt- 202b-12, redd èt- 205b-2, zuḥūr èt- 206b-8, siyāh èt- 206b-18, ittişāl èt- 208b-3, taḡayyūr èt- 208b-5, tefrīḳ èt- 208b-5, mu‘āvenet èt- 208b-14, münḳalib èt- 208b-15, nefḡ èt- 209a-18, ḳırān èt- 209b-22, laṭīf èt- 211b-18, tekevvün èt- 212a-2, inbāt èt- 212a-15, mülāyim èt- 213b-11, şāfī èt- 214b-8, ervāḥ èt- 215a-19, mübtelā èt- 215b-1, i‘ānet èt- 216a-15, iḡāṭa èt- 216b-3, ḡaḏab èt- 217a-22, ḥalef èt- 217b-1, tevīd èt- 217b-14, müncid èt- 218a-1, zībā èt- 218a-7, itḡā èt- 218b-4, ṭard èt- 220a-10, firār èt- 220a-17, ḳatl èt- 220b-12, müşāhede èt- 221b-11, ḥamle èt- 222a-10, ta‘ẓīm èt- 222a-11, ḡirīz èt- 222a-14, ḥavf èt- 222a-15, taḡayyūl èt- 222a-17, iḳbāl èt- 222a-24, saḳy èt- 224a-1, zīkr èt- 224a-17, te‘zzī èt- 224a-25,

iḥdās ét- 224b-6, taḥlīl ét- 227b-2, taḥnīn ét- 229a-2, bedā' ét- 233b-4, tartīb ét- 236b-12, ḡalebe ét- 238b-21, imdād ét- 238b-21, ḡahr ét- 238b-25, tevaḡḡu' ét-239b-5, iştigāl ét-240a-14, i'tibār ét- 241b-16, ta'accüb ét- 245a-21, iḡyā ét- 247b-21, sālīm ét- 248b-5, 'add ét- 248b-6, giriftār ét- 249a-12, şıyānet ét- 250a-1, izāle ét- 251b-12, maḡv ét- 252a-17.

eyle- yardımcı fiili

zıkr eyle- 172b-17, tecrübe eyle- 172b-20, saḡḡ eyle- 172b-21, def' eyle- 172b-25, tılā eyle- 173b-4, imtiḡān eyle- 173b-7, perhīz eyle- 173b-8, isti'māl eyle- 173b-12, ḡalk eyle- 173b-13, telyīn eyle- 174a-5, ebzen eyle- 174a-10, kimād eyle- 174a-14, naḡl eyle- 174a-19, ḡabs eyle- 174a-23, vec' eyle- 174a-25, cezb eyle- 174b-11, şıyānet eyle- 174b-12, pāk eyle- 174b-17, cereyān eyle- 175a-14, men' eyle- 175b-19, fā'ide eyle- 178a-5, zāil eyle- 178b-9, isti'māl eyle- 178b-9, taḡayyūd eyle- 178b-10, da'vā eyle- 178b-19, ḡaşıl eyle- 178b-25, iḡtizā eyle- 178b-25, mübālaḡa 179a-4, istifsār eyle- 179b-5, irşād eyle- 179b-6, tebevül eyle- 179b-15, icāb eyle- 180b-13, ictināb eyle- 181a-6, mürür eyle- 181a-10, naḡl eyle- 181b-12, şabr eyle- 182b-2, sebḡ eyle- 182b-8, idḡāl eyle- 182b-17, tevehhüm eyle- 183a-20, ḡayāl eyle- 183a-21, şarf eyle- 183a-21, beyān eyle- 183b-3, ilāc eyle- 184a-4, ḡüzel eyle- 184b-6, ḡay' eyle- 185b-10, vaż' eyle- 185b-17, terk eyle-186a-14, taḡtīr eyle- 186a-15, cimā' eyle- 186a-16, sebaḡ eyle- 186a-20, mürür eyle- 186b-23, sālīm eyle- 187a-4, 'ādet eyle- 187b-2, taḡḡīr eyle- 187b-7, mübāderet eyle- 187b-23, şikāyet eyle- 188a-22, irād eyle- 188b-13, gebe eyle- 190a-15, yaḡı eyle- 193a-12, teftīḡ eyle- 193a-21, ta'yīn eyle- 193b-13, ḡabz eyle- 194a-23, za'if eyle- 195b-24, ta'dīl eyle- 196a-15, tenāvül eyle- 196b-6, ḡavf eyle- 197a-7, nüfüz eyle- 198a-11, pinhān eyle- 198b-8, redd eyle- 198b-20, tedhīn eyle- 198-21, şātırlık eyle- 200a-1, te'ḡīr eyle- 202b-3, sevdā eyle- 202b-11, ḡaleb eyle- 203b-6, şurū' eyle- 203b-16, mülāzemet eyle- 208a-24, ifsād eyle- 208b-2, bedā' eyle- 208b-18, müte'affīn eyle- 209b-18, 'amel eyle- 211a-12, istiḡāle eyle- 213b-15, müdāvemmet eyle- 213b-24, ḡusl eyle- 214a-7, naḡar eyle- 215b-4, münḡalib eyle- 215b-11, 'acīn eyle- 216b-13, tartīb eyle- 217a-2, şarf eyle- 217a-19, tenfīz eyle- 217b-24, ışlāḡ eyle- 218a-2, te'sīr eyle- 219b-25, teşḡīş eyle- 222a-16, mürür eyle- 222b-5, tafşīl eyle- 223a-7, ta'alluḡ eyle- 223b-21, ifnā eyle- 224a-10, tesliye eyle- 224b-7, zımād eyle- 225a-9, faşd eyle- 227b-16, ḡaşr eyle- 227b-19, ta'affün eyle- 230a-8, şaḡīl eyle- 230a-23, teşḡīn eyle- 231b-24, inkār eyle- 235b-16, ḡal' eyle- 235b-23, taşrīḡ eyle- 236a-7, taḡarrüz eyle- 236a-10, tecāvüz eyle- 236b-1.

vér- yardımcı fiili

sādec vér- 233a-6, mā'-i şa'īr vér- 233a-9, bürüdet vér- 233b-3, eşyā vér- 233b-10, ḡurş-ı verd vér- 233b-17, reyḡān vér- 234b-14, müşil vér- 234b-24, taḡviyet vér- 235a-10,

üzüm vèr- 235b-3, ğıdā vèr- 236a-20, balık vèr- 237a-14, kuvvet vèr- 237a-17, teşvîş vèr- 239a-23, rāhet vèr- 240a-20, meded vèr- 243a-11, iştihā'-i ta'ām vèr- 244b-22, hiddet vèr- 245a-1, iştihā vèr- 245a-19, nef' vèr- 251b-1, naẓc vèr- 253a-2, tarāvet vèr- 254b-21, misk vèr- 257b-18, şu vèr- 258a-24, cilā vèr- 258b-7, mā'-i sefercel vèr- 259a-5, kıvām vèr- 259a-9, feraḥ vèr- 261a-21, süded-i riyāḥ-ı elem vèr- 261b-1-19, keder vèr- 267b-1, za'f vèr- 275a-14, ğargara vèr- 276b-22, imtizāc vèr- 279b-1, elem vèr- 287a-13, el vèr- 291b-24, zarar vèr- 303b-15, lînet vèr- 303b-20, şerbet vèr- 304a-3, fāşıla vèr- 305b-20, tütisi vèr- 306a-12, keyf vèr- 306b-5, şifā vèr- 310a-11, haber vèr- 312b-3, keşāfet vèr- 312b-14,

kıl- yardımcı fiili

istifrāğ kıl- 175b-21, ta'dîl kıl- 178b-9, takvîyet kıl- 184b-16, tebrîd kıl- 186a-17, meşgûl kıl- 187b-22, tenkîye kıl- 191b-24, zımād kıl- 197b-8, ḥarām kıl- 198a-20, naṭûl kıl- 204b-15, 'ayān kıl- 205a-17, devā kıl- 205b-25, def' kıl- 206b-23, merhem kıl- 215b-5, ishāl kıl- 217a-3, kuvvet-i cāzibe kıl- 217b-8, tılā kıl- 220a-6, ḥādım kıl- 220b-13, zarar kıl- 221a-19, zāil kıl- 225a-25, tebdîl kıl- 225b-3, telyîn kıl- 227b-12, takvît kıl- 232b-9, mevādd kıl- 239a-7, i'tibār kıl-240b-19, def'-i sümûm kıl- 245a-2, levni ḥûb kıl- 248a-1, gālib kıl- 248a-13, pāk kıl- 253a-14, isti'māl kıl- 258a-3, izāle kıl- 259b-17, kavî kıl- 261a- 21, ebzen kıl- 315b-5, yaqı kıl- 319a-4, tâbi' kıl- 319a-19.

kat- yardımcı fiili

muḳl-i ezraḳ kat- 174a-11, 'aseli kat- 176a-1, çivîd kat- 176a-17, encîr kat- 177b-14, sirke kat- 177b-14, sükket kat- 194a-9, yağı kat- 213b-9, eşyāya kat- 218a-15, şuyın kat- 229b-2, şîr-i ḥuşk kat- 230b-18, aḳ türbid kat- 257b-10, çig bal kat- 260a-17, sükker kat- 260a-22, eftîmûn kat- 263a-21.

aç- yardımcı fiili

süddeleri aç- 175b-20, mecrā aç- 180a-17, yarayı aç- 222b-2, yolları aç- 243a-8, külucı aç- 292a-9, ağzın aç- 308a-8, bevli aç- 315a-4, ḥayzı aç- 315b-22, siñiri aç- 316a-9, dimāğı aç- 317b-5.

sür- yardımcı fiili

yağ sür- 173a-18, merhem-i muḳl sür- 174b-8, bâselîkûn sür- 180a-15, karnına sür- 182a-3, yüregi sür- 191b-8, bedenine sür- 207a-11, şîrûğanla sür- 212a-14, şakāla sür- 213a-5, gövdesine sür- 216a-23.

kal- yardımcı fiili

az kal- 177b-6, eşer kal- 208a-19, şübhe kal- 212a-4, kuvveti kal- 251b-3, hükmi kal- 256a-18, mahrûm kal- 309a-8, bâkî kal- 292a-16.

tur- yardımcı fiili

güneşde tur- 176a-7, bu hâlde tur- 190a-2, aç tur- 191a-2, oturup tur- 198a-24, mi‘ dede tur- 217b-22, ziyâde tur- 237a-1, kırk gün tur- 258a-4.

gel- yardımcı fiili

zarar gel- 176a-23, bevl gel- 178a-22, âsân gel- 178a-22, fużalât gel- 178a-24, lâzım gel- 178b-11, nezâfet gel- 180a-4, kıyâma gel- 186b-11, râst gel- 187a-20, zühûra gel- 188b-16, ifâkat gel- 195b-14, dize gel- 200b-19, hâlel gel- 215b-4, ra‘ şeye gel- 225a-22, nażc gel- 227a-5, kanâ‘ at gel- 235a-24, çapağ gel- 239b-11, buhrân gel- 240a-14, süt gel- 282a-1, kan gel- 285b-16, vaşfa gel- 307a-22, tesellî gel- 307b-22, uyku gel- 315a-17.

gör- yardımcı fiili

nesne gör- 173b-4, hurde hürde gör- 173b-25, zarar gör- 178a-1, geç gör- 189a-12, maşlahat gör- 194b-15, devâ gör- 209b-5, göz gör- 239b-20, siyâh gör- 239b-20, şu gör- 293a-15, nef‘ in gör- 307b-1, fâidelerin gör- 307b-11, lâyığ gör- 307b-11, mazarrat gör- 307b-17, temâm gör- 311a-13, düşler gör- 319a-8.

tut- yardımcı fiili

haşât tut- 180a-20, yumşak tut- 180b-9, legen tut- 186b-22, mıknaţıs tut- 192a-16, ısıcağ tut- 207b-18, hayz tut- 201a-17, evde tut- 220a-11, berk tut- 231b-8, hummâ tut- 234a-17, sıtma tut- 235b-17.

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

2.1. Metin

[172b]

...(9) şıfatı budur helilec-i hindî ve kâbilî ve emlec ve enîsûn on ikişer (10) dirhem muql-i ezrak sekiz dirhem zer-verd dört dirhem maştakî ve bisyâr üçer dirhem (11) sünbül iki dirhem şaytarac-i hindî dört dirhem saḥḥ édüp sekiz dirhem bādem yağıyla (12) oğup bir raṭl şarāb-ı lisān-ı şevr sükker ile ma'cûn édüp isti' māl édeler heftede (13) üç gün ve şerbeti ikişer dirhemdür şeyḥ mercûşî aydur kim üç vuḳıyye lisān-ı şevri (14) iki vuḳıyye şu ile bir gün ve bir gice ısladup ba' de süzüp bu şuyun üzerine (15) iki vuḳıyye gül şarābı zamm édüp kıvāma getirüp ve bu eczāyı meshūfen ḥalt édüp (16) ma'cûn édeler eczā bunlardır lisān-ı şevr üç dirhem ḥarîr-i ḥām nısf dirhem emlec (17) nısf dirhem bisyâr- rub' dirhem anîsûn bir dirhem rāziyāne nısf dirhem eger bu zıkr (18) eyledüğimiz eczāyı saḥḥ édüp rāziyāne ve gül taze bulunırsa bir avuç ḥalt édüp (19) kaynadup ve süzüp maḡlāb édüp içeler ā' lādur rāzî bu ma'cûnı naḳl édüp (20) tecrîbe eyledüm dēmişdür helilec ve kâbilî ve belilec ve emlec berāber ola vesāḥ-i ḥadîd rub' cüz' (21) daḳḳ ü saḥḥ eyleyüp pırasa şuyıla dilerse ḥabb édeler dilerse 'asel ile ma'cûn (22) édeler ve bu ḥuḳne nāfi' dūr mā'-i kerāş ---- mā'-i kerefis vuḳıyye semen-i baḳar ve ---- (23) dūhn-i cevz ve dūhn-i ḥabbetü'l-ḥaḡr ve dūhnü'l-ḥırva' birer vuḳıyye dūhn-i fecel nısf vuḳıyye (24) cümle-i cem' édüp ihtikān édeler bu ḥuḳne iki ayda kāfidür ibn-i serāfiyyūn bir dūhn (25) naḳl ider ve tecrîbe eyledüm envā'-i bevāsîr def' eyledi dir dūhn-i bādincān iki [173a] (1) vuḳıyye merhem-i naḳl bir vuḳıyye muql-i ezrak nısf-ı vuḳıyye cümleyi bir reşāş hāvan içinde (2) daḳḳla üleşdirüp rub' dirhem za' ferān daḡi ḳatup bu yağı ziyāde güneşde 'ale't-tevālî (3) dögmek gerekdür tā kim reşāş hāvanun rāyiḥesi tā ki yağa te'şîr ide ba' de bevāsîre (4) tılā olına dāver ṭabîb bu devā' bevāsîri ḳurıdur dēmişdür ḳışr-ı rummān ve 'uşāre-i (5) liḡyetü't-teys ve ceff-i bellūt ve cevz-i serv ve kendir berāber ve saḥḥ olunup mā'-i 'inebü's-şā' leb (6) ile bevāsîre tılā olına bu zımād daḡi bevāsîre nāfi' dūr bābūnec ve iklilü'l-melik (7) ve levz-i mürr ve bezr-i kerāş berāber daḳḳ ü saḥḥ olunup mā'-i kirāş ve zerdālū çekirdegi (8) yağıyla hāvanda üleşdürüp bevāsîre tılā olınsa nāfi' dūr edviyeden ba' zî (9) maşḳatātdur ya' nî bevāsîri düşürür ve ba' zî müfettiḥātdur tamarların ağızların açar (10) ve ba' zî ḳanı ḥabs ider ve ba' zî oḡuldur cerāḥatîn sākin ider bu zıkr eyledüğimiz (11) edviye şerbetlerdür ve yaḳılardur ve naṭıllardur ve yā buḡırlardur imdi

maskatāt demür (12) kesilmege şabr olmayıcak bevāsīrūñ küllisin ıskāt itmek gerekdür zīrā seylāna mu‘tād (13) olan dem muhtebis olursa istiskā ḥavfı vardır maskatāt didüğimiz ---- (14) ve ---- ve bunlara müşābih olanlardır eger bevāsīr qararsa şuda pişmiş lahana (15) yaprağı vec‘in teskīn ider ve bevāsīri maskat olandan zengār ekmek ve -- (16) -- ekmek kāfīdür ıskāt ider ḥuşūşā bevāsīr tūtiye ola ba‘de ḳavābız ḳaynadup (17) ebzen olına ve yāḥūd maṭbūḥātla evcā‘in teskīn ide yāḥūd ḳavābızdan sonra (18) vāfir yağ süreler ve sūḳūṭdan sonra merhem-i isfīdāc ve yāḥūd mürdesenk (19) süreler eger dem muhtebis olmağla vec‘ ‘arız olursa ḥammāma gire ve şāfin (20) ve yā ‘ırq-ı bāyızden faşd ide bu ḥinde eyü ‘ilāc deve örgici yağı ve yabān (21) şıgırı iligi ve zerdālū ve şeftālū çekirdegi yağı ve muḳl-i ezraḳ cümlesi bir yerde berāber (22) merhem olup sürülmek enfa‘ ‘ilācdur müfettiḥātından göğercin necsi ve ḳına vaşak (23) ve sığır ödi baḥūr-ı meryem bir yerde ḥalt ve mezc edüp merhem-mişāl olduğda isti‘māl (24) ide tefṭīḥ-i ‘urūḳ ider ve ḥabs olan dem-i bevāsīri aḳıdur gāḥ olur ki şāfin (25) tamarından ḳan almak fetḥ ider ḡayra ihtiyāc itmez ammā dem ḥabs iḳtizā iderse dem-i [173b] (1) aḥaveyn ve lesd ve cūlnār ve ḡünlük ve şabr ve ṭavşan tüyi ve örümcek ağı ve aḳaḳıyā (2) ve māzū bunlar bir yerde saḥḳ olınup ḡübār olduğda demi ḥabs itmekde ziyāde (3) te‘şīr vardır ḳat‘-ı dem itmekde şarāb-ı encebār ve taḳṭīr olınmış mā’-i encebār ḳadar mü’essir (4) nesne görmedim eger bevāsīr yaprağı saḡīr reyḥān ‘uşāresin ṭılā eyleseler nāfi‘dür (5) ḡünlük ve şarāb-ı ḥabşū’l-ḥadīd nāfi‘dür ve aşma çubuğı küli sirke ile nāfi‘dür kezālik bezr-i (6) ḳışşāu’l-ḥimār ve bezr-i ḥıyār ḳaynadup ṭılā itmek mübārek ‘ilācdur bu faḳīr zıkr eyledüğim mu‘ālecātun (7) ekşerin ve aḳrabādīnlerde yazılan ‘ilāclarun ekşerin tecrībe ve imtiḥān eyledüm vech-i (8) meşrūḥ üzere perḥīz eyledükden sonra helīlecāt-ı ḥamsden beşer dirhem alup yüz dirhem (9) çubları daḳḳ olınmış sināmeki ma‘an daḳḳ ü saḥḳ edüp bu eczānun vezni ḳadar inçe (10) egeden geçmiş ḳurşun ḥāzır edüp eczā’-ı medḳūḳayı bādem yağıyla eczānun yübūseti (11) zāil olınca oḡup ba‘de üç aḡrı ‘asel ile ma‘cūn edüp şubḥ ü mesā cevz-i (12) bevṵā ḳadar isti‘māl eylemek bevāsīrūñ cem‘-i eşnāfına nāfi‘dür ḥaḳḳ-ı şubḥānehu ve ta‘ālā (13) bu terkībi maḥżan anun içün ḥaḳḳ eylemişdür şubḥānu’llāḥ bunda olan te‘şīr-i terkībi (14) ḡayride görmedüm elli ādemden ziyādeye faḳīr sebep oldum ḥalāş oldılar eger biriken (15) ḳan ziyāde aḳarsa mültefit olmayalar ḳurıduḳda maskatātla düşüreler def‘ olur (16) bāb-ı şālīş zahīre beyānında zūr didükleri marāzdur imdi zaḥīrdan ba‘zı (17) zaḥīr aḥaffdur ve dem-i ḥārrdan ve yā ḥılt-i lādīḡ-i şafrāvīden ve yā balḡamdan ki māliḥ ola (18) ḥādīş olur bu nev‘den ba‘zı zaḥīr bātıldur bu ḳısm şıḳl-i yābis-i muhtebisden ki (19) em‘āya ḳaşd ider andan ḥādīş olur gāḥ olur ki baḡırsaḳlar şayr ve ---- gibi olur (20) bu ise ol lüzūcetden olur ki em‘ānun saṭḥ-ı dāḡili üzere vāḳi‘ olmuşdur eger bu nev‘e (21) ḳavābız ile ‘ilāc olınsa marīz helāk olur imdi zaḥīr-i ḥaḳḳ ile zaḥīr-i bātıl (22) ortasında fark budur ki

zaḥîr-i bâtılda sıkl-i bâtın ve elem-i zâhr ‘arız olur vaqt (23) olur ki bununla mağş dâ‘im olur ve mağş zâ‘il olmaz kaçan ruṭûbatuñ ḥurûcuyla (24) meger bir mikdâr ḥıffet-i ḥiss olına gâh olur ki bu mağş kûlunc-ı ḥiddete vâsıl olur (25) kılllet-i şehvet ve ḥurûc sıkl-i yâbis-i kaẓıyye noḥûd gibi ḥurde ḥurde görünür ammâ zaḥîr-i [174a] (1) bâtıl ile zaḥîr-i ḥaḳḳ beyninde fark-i irâde iden çekirdek yutmağ gerek meşelâ birkaç dâne ḥarnûb (2) çekirdegi veyâ bir mikdâr bezr-i kaṭûnâ yidüreler eger ḥâric olursa zaḥîr bâtıldur (3) zaḥîr-i ḥaḳḳda südde yokdur ki çıkmâğa ve ḥall olmağa kâbil ola ‘ilâcî ma‘lûm ola ki (4) zaḥîr-i bâtıluñ ‘ilâcî ṭabî‘atı şarâb-ı benefşe ve uşûl-i ḥaṭmenüñ şuyı ve ayvâ çekirdegi (5) lu‘âbı veyâ benefşe ma‘cûnı ile telyîn eylemekdür ibn-i mäsûyâ zaḥîr-i bâtılda uşûl-i ḥaṭmeyi (6) şu ile kaynadup süzüp bu uşûl ile benefşe ma‘cûnın ezüp içürmek gâyet (7) nâfi‘dür demişdür ammâ ḥıyâr-şenbe ‘aseli ile lu‘âb-ı bezr-i sefercil ve mâ‘-i ‘ırk-ı sūs ve bâdem (8) yağı bir yerde maḥlûṭan la‘ûk-mişâl olsa yalasa ṭabî‘atuñ tûṭğanluğı zamânda fâ‘ide (9) ider fi’l-cümle bu terkib gâh ve bî-gâh isti‘mâl olunmağ lâzımdur ve fâ‘ideden ḥâlî degildür (10) vaqt olur ki zaḥîr-i bâtılda issi şu içüp ve issi şuya culûs edüp ebzen eylemek (11) ğayri ‘ilâcdan müstağnî ider şâḥib-i beyân ḥuḳne-i leyyine içre muḳl-i ezraḳ ḳatup (12) ihtikân itmek nâfi‘dür dir ğidâsı mulûḥiyâ ve ısfânâḥ ve ebegümeci ve isfidyâcdur (13) ammâ zaḥîr ki ḥaḳḳ ola ve burudan ola ‘ilâcî merhem-i ḳayrûṭî ve dühn-i ḳuşṭ maḳ‘adına tılâ (14) edeler ve kızmış kepegi bezlere şarup birbiri ardınca kimâd eyleye şâḥib-i beyân şâḥib-i (15) zaḥîr-i ḥaḳḳda burudan olıcağ kemmûn ve idḥîr ve bâbûnec ve ḥaṭme bu cümleyi ‘ale’s-(16) seviyye kaynadup şuyına ebzen olına ve issi ḥammâmda issi ḥalvetde kızmış mermer (17) üstinde otura nâfi‘dür demişdür ılıcak kızmış tuğla ve kızmış keçe üzere (18) oturmağ daḥi fâ‘ide ider ḥuşûşâ kemmûn ile ıslanmış şarâb-ı şâfide ‘aceb (19) fâ‘ide vardur gerek içmek ve gerek naṭûl eylemek ile mâ’l-îsa‘de ider kızmış tuğlayı (20) ibriz içre koyup üzerine şarımşaḳ ile ḥall-i ḥamr döküp buḥârı zâil olınca üstinde (21) oturmağ zaḥîr-i ḥaḳḳda burudan olıcağ ğayri ‘ilâca ihtiyâc yokdur demişdür (22) ammâ zaḥîr ḥarâretten ya ḥılt-ı ḥâddden olmuş ise ‘ilâcî ḥaşḥâş ḳabuğı (23) ve zer-verd ve ḥaṭme kaynadup naṭûl eylemekdür ve şarâb-ı ḥaşḥâşla mevâddı ḥabs (24) eylemek gerekdür tâ ki mevzi‘e muṣabb olmaya eger mädde-i muṣabb olmuş ise (25) ve vec‘ var ise zaḥîr içün vec‘ eyledüğimiz şâflar ile ‘amel ide ve merhem-i muḳl [174b] (1) ve merhem-i ḳayrûṭîyi yaş kişniş şuyı ile terbiye edüp tılâ olına eger zaḥîr-i ḥaḳḳ veremden (2) ise ibtidâsından revâdi‘ ve intihâsında munzıyât ve muḥallâlât ile ‘amel edeler ammâ (3) zaḥîr veremden olıcak faşddan ğâfil olmamak gerekdür şol zaḥîr-i ḥaḳḳ ki şalâbet-i (4) merkûbadadur anuñ ‘ilâcî gül yağı ve yemurda şarusı ve muḳl-i ezraḳ saḥḳ ile imtizâc (5) vërüp maḳ‘adına tılâ eylemekdür imdi zaḥîre ---- ve teshîn ve taltîf ve naṭûl eylemekdür (6) fâ‘ide ider ḥuşûşâ bârid-i eşyâ ve ḥalt-ı ğalîz tevliid iden eşyâ nâfi‘dür minhâc (7) şâḥibi aydur bal mûmindan şâf üslûbunda

parmak kadar fetil edüp ve üzerini (8) efüyn ile kaplayup daği üzerine merhem-i muql sürüp şaf edüp getüre cemî'-i (9) mu'alecât-ı mezkûreden marîzi müstağnî ider bâb-ı râbî' tıhâl ü merâre beyânındadır (10) imdi tıhâl bir 'uzvdur ki tavîldür ve müstaîldür insânun diline benzer mi'deye (11) ve tıhâlün kârî mevâddı cānib-i yesārından cezb eylemekdür fâ'idesi ciger-i hılt-ı sevdâviden (12) hıfz edüp şıyânet eylemekdür ve tıhâlüne sevdâyı cezb ide ol sevdâdan humûzat (13) üzere olanından bir miqdârın femm-i mi'deye döker ve iştihâ ve cû'i tahrike tenbîh ider (14) geldik imdi merâre ki öd didükleridür bir kîse-mişâl cigere laşk edüp mi'de (15) cānibine aşılışıdır ve bu merârenün fâ'idesi hılt-ı rakîki ve fuzul sevdâyı cezb (16) edüp telyîn ve taltîf ve teshîn ve tahlîl edüp birazı tahrik itmekle em'âyı (17) sıkılden tanzîf ve pâk eylemekdür bâb-ı hâmis yarağan-ı esved ve aşgar ve ictimâ'ı (18) beyânındadır bunlar şol emrâzdur ki gevdeye ve gözde şarılık düşmek ve yâhûd (19) siyâhlık 'arîz olmak ve yâhûd bunların ictimâ'ı vâki' olmağıdır imdi yarağan (20) lafz-ı tağayyür-i cinsdür ve lafz-ı fâhiş-i fazldur harekât-ı nefsaniden hâdis olur (21) tağayyürâtdan ihtirâzdur şâhib-i mücezün ba'zı lafzı âlî şafrâ ve sevdâ'-i kaydî (22) baraş mişillüden ihtirâzdur imdi ma'lûm ola ki yarağanun sebebi şafrânun ve yâ sevdânun (23) keşreti ve yâhûd bu ikiden birinün istifragının imtinâ'idur pes imdi keşret-i sevdâ (24) ve şafrâ gâh olur ki ağdiden olur ammâ ağdiye her şafrâyı müvellid olandur yâ-be-zâta(25) müvellid ola 'asel gibi ve kavun gibi ve yâhûd sür'at-i istihâlesi ile şafrâyı müvellid ola [175a] (1) taze balık ve süt gibi ve yâhûd ağdiyenün gayri ile ki berd-i bedenîdür andan ola ve ol (2) bārid kanı tükdüre ve sevdāya döndüre ve yâhûd harr-i bedenîden ola ki kanı (3) şafrāya döndüre iḥrāk ide imdi bu berd ü harr yâ sū'-i mizāc-ı kebedden ve yâ (4) mizāc-ı bedenden ve yâ sebeb-i gayrîden ola meşelâ yılan ve yâhûd bu didükleri (5) ḥayvān ve yâ yabān arusu gibi ki şokmış ola ve yâhûd ifrāt-ı harr-i hevā ve yâ ifrāt-i (6) berdden ola ve yâ istifragın imtinâ'ından ola istifragın ise (7) imtinâ'ı süddedür ki kebedden merāreye olan mecrāyî südüddan ola yâhûd (8) em'āya olan mecrāide südde vardur bunun farkı oldur ki em'āda südde olsa (9) necāseti def'aten beyāz olur ammâ mecrālarda südde ola sevdā menfez bulmaz bedene münteşir (10) bu taḳdīrce yarağan-ı esved olur bu kerre ol sevdā ki iştiḥāyı tenbîh ider (11) demiş idi münḳaṭı' olur def'aten iştiḥā sâkıṭ olur ammâ südde ki ve demden (12) ola yâ veremün gayri ile ola mādde-i yarağan-ı müte'affine olmaz ol ḥâlde ḥummā (13) içāb ider 'alāmeti yarağan-ı aşgarun 'alāmeti şufret-i fâhişdür ki beşre vü çeşmde (14) zāhir ola sebebi şafrânun cild altında cereyān eyledügiçündür ki bunun ḥudûsı (15) buḥrāndan olursa 'alāmeti yûbs-i ṭabî'at ve telḥ-i dūhndür bu kısmun 'ilācı sehldür (16) meşelâ yigirmi dirhem āb-ı hindibā ile on dirhem sirkencūbin ezüp birkaç gün müdāvemet (17) edüp içmek kāfidür gıdāsı emîrbāris ve bādem ḥarîresidür eger yarağan sū'-i (18) mizāc-ı ḥārreden olursa ki ḥarāretten kebedden ḥāşıl olur

‘alāmeti ‘ataş-i şedîd (19) ve sür‘at-i nabz ve sıbg-ı bevl kim sevâda mâ’îl olup bevl şarı ve köpükli (20) olmağdur el-‘ilâc her gün üç dirhem hindibâ ve on dâne iccâş ve iki dirhem (21) temr-i hindî ve iki dirhem ve terencübîn bir yerde kaynadup cüllâb édüp içmek gerekdür ğidâsı (22) cevâbdur gâhî tabî‘atı maṭbūḥ fevâkihe ile ve yâ naḫū‘-i fevâkih ve yâhūd şîr-i ḥuşk(23) ve terencübîn ile telyîn eylemek lâzımdur ba‘de’l-tenkıyye tebrîd-i mizâc-ı kebed édeler meşelâ (24) bir mişkâl tabâşîri ki kurş olmuş ola yâ kabağ ve yâ ḥıyâr şuyuyla ezüp kebed üzre (25) tılâ ve yâ zımâd édeler ve ğidâsını bundan sonra emîrbâris ve mağz-ı bâdem ve ısfanâḥ [175b] (1) kısmı ile édeler eger yarağân sū’-i mizâc-ı ḥârrdan olur ḥudûşu merâreden olur (2) sebebi mürre-i şafrâyı çok cezb édüp galyân itdürdüğinden bedene münteşir olur (3) ‘alāmeti şiddet-i ‘ataş ve lehebdür bu ekşer tâze yigitlere vâkı‘ olur ki bedenleri (4) taḥfîf ve ḥuşk ider biraz yübüset üzere ḥurûc ider buña çäre şafrâ-yı (5) ishâl ve tebrîd-i kebeddür eger yarağân verem-i kebedden ḥâdiş olmuş ise ‘ilâcı (6) faşd ve telyîn-i tabî‘atdur eger yarağân zehr içmek ve zehr-nâk ḥayvânlar şokduğundan (7) olursa bir mişkâl kurş-ı tabâşîri mâ’-i rummâneyn ve yâhūd şarâb-ı rummâneyn ile ezüp (8) tenâvül itdüreler ve yâhūd kurş-ı kâfûrdan bir mişkâl lu‘âb-ı bezr-i ḫatûnâ ile (9) ezüp içüreler bununla def olmazsa ḥıyâr şuyı ve kabağ şuyı ve arpa cüllâbı (10) bir yerde berâber ḥalt édüp bir miğdâr bâdem yağın katup içüreler ba‘de varağ-ı (11) gül ve şandal ve aḫâkıyâ ve kişnişden beşer dirhem kâfûr nîm dânik cümleyi daḫḫ édüp (12) güllâbla ezüp ciger üzerine zımâd édeler eger yarağân em‘â ile tîḫâl beyinde südde olmağdan (13) ḥâşıl olmuş ola bu kısım kûlunca tâbî‘dür evvelâ kûlunc ‘ilâcın édüp ba‘de eşyâ’-i bâride (14) isti‘mâl itdüreler ve râvend-i ğâfîşden bir mişkâl alup iki mişkâl efsentîn ile (15) saḫḫ édüp ba‘de on mişkâl sirkencübîn ile imtizâc verüp mizâca göre tenâvül (16) édeler eger südde kebed ile merâre meyânında ola ‘alāmeti biraz tedricile beyâz olsa (17) gerekdür ‘ilâcı ishâl-i şafrâdur ve müfettiḫât-ı isti‘mâl olındukdan sonra sirkencübîn (18) büzûru ve mâ’-i hindibâ ve bezr-i kerefis ve anîsûn ve emşâli ile ‘ilâc édeler ammâ (19) ‘ilâc müşterekü’n-nef’dür ola yarağân-ı kebedide müvellid mādde olanı men‘ eyleye ta‘dîl-i (20) mizâc eylemekdür yarağân sümûmdan ola süddeleri açmağa müdâvemet olına ve mādde-i (21) mevcûdeyi yâ kay’ yâ ishâl ile istifrâğ kılına derletmek ve ḥammâm ve ebzen ile (22) édeler müstağraḫâtla müşterek ola râvend-i sirkencübîn ve bezr-i şâhterecdür eger ğâriḫûn (23) daḫî olursa aḫvâ olur istifrâğ-i şafrâda bundan eyü bu bâbda müşhil olmaz ki (24) yüz yetmiş dirhem şâhterec şuyıdur yigirmi dâne amasya erigi ve yigirmi dirhem (25) temr-i hindî ve üçer dirhem bezr-i kışşâ ve bezr-i ḥıyâr ve emîrbâris ve bir dirhem ğâriḫûn [176a] (1) kaynadup ve süzüp onbeş dirhem ḥıyâr-şenbe ‘aseli katup nışf dirhem bâdâm (2) yağı ve nışf dirhem râvend daḫî zamm édüp mizâca göre isti‘mâl olına eger sevdâyı (3) istifrâğ lâzım olursa bu bâbda müşterekü’n-nef’dür eftîmûn ve

ustuhūdūs ve hācer-i (4) ermenī maḡsūl berāber ēdūp‘aseli hıyār-şenbe ve bādem yağıyla ḥabblar ēdūp eger (5) saḡy ile kuşdurmak iktizā iderse tūrb toḡmı ve turçı saḡḡ ēdūp bir gice sirkencūbīn (6) içinde ısladup ve ıssı şū ile ezūp içürüp kuşduralar ibn-i sīnā ki kuzu (7) kulağı didükleri otuḡ kökini güneşde tūrduktan sonra dōḡup persiya(8)vşān ve fūvve ve na‘nā ile ḡaynadup ebzen içre cālīs iken içüreler fīlḡāl (9) dirildūp yaraḡānuḡ aşḡarına ve esvedine şifā verūr ḡayrı ‘ilāca ihtiyāc (10) itmez mūnāsib ḡıdālar ki mūşterek olup her nev‘de yinmek kābil ola zīrbāc müzevvireler(11)idūr zīrbāc pişmiş balıḡdur ve müzevvire-i ḡabb-ı rummān ve hindibā ve tūrūb yağı (12) müzevviresidūr ki sirke ile arpa şuyıdır ve marul ve rummān ve kuru üzumdūr (13) ve kuzu kulağı būrānīsıdūr bu mezkūrāt cümlesi a‘lādūr būkrāt ve cālīnūsdan (14) menḡūldūr şoḡulcan ki ḡurumuş ola saḡḡ olıḡup persiyavşān şarābıyla (15) içürilmek envā‘-i yaraḡāndan ḡalāş ider ḡayrı devāya ihtiyāc itmez dēmişler el-ḡaḡḡ (16) biz daḡı bu ma‘nāyı tecrībe eyledük ki kelbūḡ beyāz kuru necsīn süzilmiş yoḡrut (17) ile içinde ezūp bir ḡirāt miḡdārı çivīd ḡatup yidürseler her ne ḡadar müştedd-i (18) yaraḡān olursa def‘ ider şāḡīb-i yaraḡān şubḡ ü mesāda gözlerin ḡülābla ḡusl (19) ēdūp belki ḡülāba yaş kişniş şuyı daḡı ḡatup gözlerin yuduḡdan sonra bir miḡdār (20) ḡülāb içmek ‘azīm fā‘idedūr eger yaraḡān şiddetinūḡ ḡudūşı sōkelden ve çıbandan ve yāḡūd (21) zāidāt yinmekten ise recā olınmaz bu ḡısmuḡ ‘alāmeti evvel ‘ırḡu'n-nesā gibi uyuluḡında (22) bir vec‘ peydā olup ‘ırḡu'n-nesā ‘ilācuḡ eyledükçe vec‘ ziyāde olduḡından (23) ḡayrı iştihāsına zarar gelmekdendūr ba‘de yaraḡān zāḡir olmaḡdur yaraḡān zāḡir (24) olduḡdan sonra kırḡ gün sürer ba‘de ḡuvvet olur ve yaraḡānı aşāḡa (25) ḡomaz ziyāde olmazsa da nāḡış olmaz ammā vuḡū‘undan evvel ise cā‘izdūr ki [176b] (1) def‘ ola nitekim yaraḡān ḡaḡḡında yūsuf-ı ḡabīb bir rubā‘ī dēmişdūr el-‘ilm-i ‘indu'l-lāḡ rubā‘ī (2)(3).... ve yaraḡān (4) içün aḡrabādīnimüzde ḡūnā-ḡūn ‘ilāclar vaż‘ olınmışdur naḡar olına bāb-ı sādīs (5) tıḡāl ve remmī ve nefḡası beyānındadır imdi ḡalak şişmek ve mellinūp ḡalkḡmak (6) ekşer sevdāvidūr ve demūḡ daḡı keşretinden olur ammā demden olduḡı zamānda daḡı (7) demūḡ sevdāya istiḡālesi ḡarībdir sebebi sevdānuḡ ḡalebesindendūr ve ḡāḡ olur ki (8) verem-i tıḡāl balḡamdan yā şaḡrādan olur ve ekşeriyā verem esfel-i tıḡālde olur şıḡl-i (9) mādde esfelde cemī‘ olduḡıçün öyle olsa nefḡı muḡāyir olur ammā veremde (10) yapışılsa aḡrır nefḡada yapışmak aḡrıyı teskīn ider ḡāḡ olur ki tıḡāle yapışmak maḡallinde (11) ḡuruldı ider bu sebebi baḡırsaḡlarda riyāḡ olduḡıdır zīrā baḡırsaḡ tıḡāle mūcāvirdūr (12) müzāhime olmaḡdan ḡuruldı ḡādīs olur anuḡçındūr ki bu ḡısmā ḡūlunc ‘arız (13) ve nevāzil ‘arız olmaḡ nādīr olur maḡḡūluḡ elinūḡ ayaları ve dizleri ve ayakları (14) ḡızarur sebebi ḡarāret-i ḡarīze fem-i mi‘dede çıkup etḡāfa perīşān olduḡıçındūr (15) ve maḡḡūluḡ uyuşmak ḡulaḡları ve burnı hem uyışup ve hem şovuk ve ince olmaḡ (16) şānındandır sebebi būrūdeti sür‘āt-i ḡabūle isti‘dād ḡāşıl olduḡındandır

zîrâ mâddesi (17) sevdâdur sevdânun ise şânı bârid ve yâbis olmakdur her kaçan talak katı büyük (18) olsa nefesi tar olup qarın büyük olur ve ciger za'if olur ve levn ise (19) mugayyer olur belki sevdâda ve şafrâda ve kûmûdete ve zerkiyyete mâ'il olur ve boynı (20) ince ve aşağı emyel olur hemân ki talak ki büyüye beden nahif olur her bâr ki (21) talak nahif ola beden semüz olur el-^c ilâc verem ki tıhâlde demden ola ya'nî (22) demevî ola baslıkdan faşd édüp bezr-i hindibâ ve ^cunnâb ve iccâş ve nebât (23) kaynadup içe ve ğıdâsı mâ'-i şa'ir ve tabi' iyyatın maṭbūḥ-i fevâkih ile telyîn édüp (24) şandal ve aḳâkıyâ ve şiyâf-ı māmîşâ ve tâze kişniş suyu bir yerde daḳḳ ve saḥḳ (25) édüp talaka tılâ edeler eger verem şafrâvî ise ^calâmeti ki ḥummâ-yı ḥâdd ve ^cataş-ı [177a] (1) müfriṭe ve ----yi çeşm ve zebân ve qarüredür yaraḳân yogise bezr-i hindibâ ve temir (2) hindî ve nebât ve cüllâb édüp içürelere şarâb-ı rummâneyn nebâtla daḥi a' lādur ğıdâsı (3) mâ'-i şa'irdür ki şîre-i ḥaṣḥâş ile terbiyye olmuş ola tabi' iyyatın gâh gâh bir mişḳâl (4) tabâşîr ve on mişḳâl sirkencübîn ile telyîn edeler ve şandal ve tirmis ve kişniş (5) ve elma yaprağı bir yerde daḳḳ ü saḥḳ édüp talak üzere zımâd olınsa nâfi'dür eger (6) verem balġamî olursa ^calâmeti kıllat-ı ^cataş ve kibr-i ḥacm-i tıḥâl ve beyâzi-i levn ve qarüre (7) ve buṭû'-i nabzdur ^cilâcî türbid ve râziyâne ve ġarîḳûn ve nebât cüllâb édüp içmekdür (8) ve noḥûd-âb ğıdâ vermekdür ve tabi' atî sinâ ve helîle ve türbid ve bezr-i hindibâ ve râziyâne (9) ve kerefis ve --- ve şükûfe-i keber ve bi'l-nigû ve lisân-ı şevr cümlesi berâber ve encîr bir dâne (10) ve çekirdeksiz kızıl üzüm on dirhem şâhtere bir avuç ve terencübîn ve ḥıyâr-şenbe (11) on beş dirhem bir yerde kaynadup mizâca göre telyîn edeler ve ba'de'l-tenkiyye ḳurş-i (12) emîrbâris sirkencübîn büzûrî tenâvül edeler eger verem-i tıḥâl sevdâvî ise (13) ^calâmeti niḥâfet ve hüzâl iden ve şalâbet-i tıḥâl ve qarâḳır ve zîḳ-ı nefis ve sevdâ-i (14) levn ve fesâd ve ḥazm ve lînet-i tabi' at ve sür'at-i nabzdur ^cilâcî basılıḳ veyâ eslîm (15) tamarından faşd édüp ḥabb-ı eṭîmûn ve yâ maṭbūḥ-ı eṭîmûn ile tabi' iyyatın telyîn eylemekdür (16) ğıdâsı zîrbâc ve belîlec ve keklik ve semüz tavuḳ ve et ile pişmiş çerb şorbâlarıdur (17) ba'de'l-tenkiyye sirkencübîn büzûrî ve ḳurş-ı keber yemekdür ve bu aḳrâşun ta' bîri aḳrâbâ(18)dinde görüle nitekim şa'ir demişdür rubâ'î âmâs-ı sebz tıraşed-i ^carîz berhîz (19) nemâz herçi bâ-şed-ı kâbîz bâ-ḳurş-ı keber-i serkencebin ḥor ki şor ber-cân-ı to feyz (20) tendorostî fâyiż ve lâletü'l-hâyerîn nâm-ı kitâbda tıḥâl için üç güne dek (21) kendü bevbinden şabâḥ üçer avuç içe on güne dek bi-emru'l-lâh ḥalâş olur (22) ve yer müceзде başal-ı ^cunşulî aşmak kendü de kırk bir güne dek ḥalâş bulur (23) demişdür tıḥâl için münâsib şerbetler ve devâlar sirkencübîn büzûrî ve şarâb-ı (24) uşûl ve ḳurş-ı keber ve şarâb dînârî ve sirkencübîn-i sâdec ve mâ'-i râziyâne (25) ve mâ'-i kerefis ve sirkencübîn-i ^cunşulî ve tiryâḳ-ı kebîrdür ḥarâret maḥallerinde semüz [177b] (1) otdan ve büzûrât-ı erba'adan terkîb olan müstaḥîldür ve iki dirhem ḳurî ḳabâḳ (2) ḳabuğı ki sirkencübîn içinde medḳûḳen ısladalar ve içeler bir eyü

yağı daḥi tıḥāl üzerine (3) uracaḡ uşaq-ı üşkulufendiyündür ‘aceb mübârek eczâdur şürben ve zımâden aḡa kâfidür bir zımâd (4) tecrîbe eyledüm bu faḡîr bâ‘ iş-i te’lîf-i kitâb olan velîyü'n-ni‘ metüm ‘izzetlü recep pâşâ (5) ḡazretlerine eylemişdür ḡattâ tuḡâlün şalâbeti bir mürettebde idi ki ḡüyâ seng ve yâ sûtün-pâre (6) idi az ḡalmışdı ki helâk ola bi-emru'llâḡ ta‘âlâ bu zımâd ile ḡalâş oldu andan ḡayrı (7) çok şaḡşa tecrîbe eyledüm cümlesi ḡalâş buldılar şıfatı budur elli ‘aded encîri (8) sirke içinde ısladup ba‘de encîri çıkaralar üşkulufendiyün ve tirmis ve uşaq (9) ve gebre köki berâber yigirmi beş dirhem dögeler ba‘de ol encîr ile ḡāvanda merhem-mişâl (10) olunca üleşdirüp bir mertebe ki encîrün çekirdekleri lems olunmaz ola eger yâbis olursa (11) muḡaddem encîri ıslatduḡları sirke ḡanlar ḡaşılı kâmil ola ba‘de bir bez pâresini (12) bir miḡdârın yayup yağı édüp ḡâricden ya‘nî gömlek altından şol cānibinden (13) tuḡâle uralar birḡaḡ def‘a kifâyet ider ve üşkulufendiyün-ı devâdan yigirmi dirhemine (14) yigirmi dâne encîr ḡatup bir miḡdâr daḡi sirke zamm idüp ḡaynadalar bir miḡdâr sirke (15) ḡatup on ḡün miḡdârı içüre ḡalâş ola bâb-ı sâbi‘ emrâz-ı külye ve meşâne (16) beyânındadır ma‘lûm ola ki ḡaḡḡ-ı subḡānehu ve ta‘âlâ ba‘zı a‘zâyı iki ḡulḡ eylemişdür tâ kim (17) birine âfet irişürse biri ‘amelde ola külye bögreklerden meşâne ise ḡavuşdur maḡırrı (18) ḡarından aşāḡa ḡasıḡ ortasında mecmu‘-i bevldür külyenün ḡarâretinün ‘alâmeti bevl (19) boyanmaḡdur ve issi olmaḡdur ve bevlın yakmaḡ ve yan başından yukarı ḡızmaḡ ve cimâ‘ (20) arzûsı ziyâde olmaḡ ve keşret-i ‘aḡaşdur küllî’ün bürüdetinün ‘alâmeti bevl-i beyâz ve iştiḡâ (21) ḡalîl olup zahrî olmaḡdur ve külliyât arḡalığının ‘alâmeti beden-i naḡîf ve şehvet-i (22) cimâ‘uñ sükûḡı ve bilün za‘fı ve yumşaklığı ve leyyin aḡrılardur ammâ küllî’ün yıllerinün (23) ‘alâmeti aḡrılardur ḡulaḡ ḡıḡlamaḡdur ve şaḡsız ḡıffetdür ve ac olduḡda (24) bu mezkûrât vâḡi‘ olmuşdur ve intikâl-i vec‘dür ‘alâmât-ı aḡvâl-i meşâne ḡarâret (25) olduḡının ‘alâmâtı iḡsâs-ı ḡarâretdür meşâne olduḡı yerde ya‘nî ḡasıḡda [178a] (1) ve bevlün renginün kuvveti ya‘nî şaru olmaşındur ve isti‘mâl-i müsahḡhanâtdan zarar (2) görmekdür ammâ ‘alâmât-ı bürüdet beyâzî-i bevl ve keşret-i ḡâcet-i bevl ve iḡsâs-ı (3) bürüdetdür ḡasıḡda ve teḡaddüm-i isti‘mâl-i müsahḡhanâtdur ve ‘alâmet-i yübüset teḡaddüm-i (4) emrâz-ı müceffife ve ḡillet-i bevldür ‘alâmet-i yübüset silsü'l-bevldür ve anuñ ḡılzatıdır ve ḡârr-ı (5) devâlar fâ‘ide eylemekdür imdi aḡvâl-i külye ve meşâne ma‘lûm oldu ise anlara mensûb (6) olan emrâzından biri ḡaşât ya‘nî ḡurde taş dimekdür bâb-ı şâmin ḡaşât (7) beyânındadır imdi ḡülunc ile ḡaşât-ı külye mâbeyninde ḡırḡ sekiz vech üzredür meşelâ (8) vec‘-i ḡaşât şaḡîr ḡuvaldız batmış gibidür ve vec‘-i ḡülunc ise büyük (9) aḡrıdır ikinci vec‘ ḡaşât-ı a‘lâdan başlar ve nüzül ider ḡarâr itdüḡı yerde (10) yâ şaḡ cānibinde ve yâ şol cānibinde olur ammâ vec‘-i ḡülunc ac olıcaḡ ḡafîf (11) ammâ vec‘ ḡülunc-ı esfelde ve şaḡ cānibde şola ve şaḡa yayılır ve dōşenür (12) ḡaşv ac iken müştedd olur dördüncü vec‘ ḡüluncı def‘aten olur (13) ḡaşv ‘aksidür beşinci vec‘ ḡüluncı şaḡa

ve şola hareket ider belki fevke ve tahta (14) tağılur haşv ‘aksidür altıncı vec’ kılunca telyîn-i tabî‘at ve ħurûc rîh-i (15) nef‘-i ‘aẓîm vèrmeçdür haşve bunlar fâi’de itmez yedinci haşvde (16) evvel kumlu bevl ve arka ağrısı olur vec’-i kılunc böyle degildür sekizinci vec’ (17) kıluncıda evvel tuhmeler ve gönül dönmek ve iştiḥā sāķit olmak ve yiller olur (18) ve mi‘desi daḥî ağırır haşv bunların ‘aksidür imdi külyenün ve meşānenün (19) haşātının ‘alāmâtı şıķl-i baṭn ve yan başlarında vec’ olmaçdur ve bağırsaklar tölınca (20) müzāyaķa olur ve bevlde kıızıl kum olur eger kavuķda taş olursa ‘alāmeti (21) zekerün dibi giçişmeçdür ve kasıķda ağrıdur ve zekerün kıyāmın ve el ile bevl ricāsın (22) itmeçdür ve bevl gelmesi müte‘aziz iken zekeri ovmaķ öyle āsān gelmeçdür ve kasıķı (23) başmaķ ve şıķmaķ ile ve eygidür kaldırmaķ ile debrene taşı bir yaņa ayırmaķ kābil (24) ola ve kum mişālinde ve kül üslubunda bevlle fuḫalāt gelmeçdür bunun sebebi taş (25) olmağun aṣl-i mādde balğam-ı ġalîz-i lezcdür yā iriņ ve yā kandur bu ikisi nādirdür [178b] (1) ve sebeb-i fā‘ili ħarāret-i kavıyye-i muḫayyiredür haşāt kıızıl olur zîrā māddesi ekşerdür (2) demeviyyet cihetinden ve haşāt-ı meşāneye külve remādiyyet ile şarılık hey’etindedür ve haşāt-ı (3) külye pîrlerde çok olur zîrā anların kuvā-yi tabî‘iyyeleri za‘îf olur şubyānuñ (4) kuvā-yi tabî‘iyyeleri aķvādur māddenün külyeden meşāneye def‘i aķvā olur meşāyihde (5) kuvā-yi tabî‘iyye aġlezdür ve külyesinde taş olan ekşer semüz olur ve meşānesinde (6) taş olan ekşer naḥîf olur zîrā mecrāi yolları vāsi‘dür ve kaşîr olur ve ba‘zı (7) kimesneler vardur tevellüd-i haşāt-ı mürîş olan marāzlardan ḥadış olmaķ zararudur (8) el-‘ilāc haşātun ‘ilācı māddeyi kay’-ı keşîr ile men‘ édüp ismu’l-lāh balğamı (9) zaîl eylemeçdür ve ġidāsın ta‘dîl kılup ba‘zı evķātıda idrār-ı bevl ider ma‘nā isti‘māl (10) eylemeçdür tā tahaccür iden mevādd-ı müctemi‘ olmaya ve müfettit-i haşātla taķayyüd eylemek şartdur zîrā (11) ihmāl olunursa müteḫaccir olan mevādd büyümek lāzım gelür bu kerre şonra ‘ilāc ‘asîr olur (12) ve müdirr olan eşyādan muvāffıķ bezr-i kerefis ve kıızıl boya ve bunun emşālidür (13) ammā edviye-i haşv ki taşı pāreleyüp çıkara demür dikenini ve kuşt ve ḥabb-ı belesān ve şecer-i (14) belesān ve dühn-i belesān her ḫuşuşda belesānuñ dühni bezrinden aķvādur kezālik (15) üsfelenderiyün ve persiyāvşān ve remād-ı ‘aķreb ve dühn-i ‘aķreb müfettit-i haşātdur (16) bunlardan ġayrı kils-i kışr-i beyz ve remādü’l-erneb ve billür-ı maşḫūķ ki ġubār mişālinde (17) ola ve lahana koçanınun külini ve süngerde bulunan taşlar bu cümlesi (18) haşātı pāreler ve idrār ile iḫrāc ider hükemā-yı selef bu ḫuşuşda şol devā (19) kāfidür ki anuñ ismi yedu’l-lāhdur demişler bunun nef‘inde ‘aẓîm da‘vālar (20) eylemişlerdür anuñ tarîki oldur ki bir erkek keçi kanını ki dört yaşında ola anı zebḥ (21) édeler ḥîn-i zebḥde üzüm olmağa başlamış ola bu def‘a mezbūḥ erkeçün evvel (22) aķan kan ile şonra aķan kanıyla şonra aķan kanını almayup ve evvel ile āḫir mābeyninde (23) aķan kandan alalar ve ḫıfz édeler tā ki münce mid olup kendüden pārelene ve ol pāre(24)lenen kanı

alup güneşe koyalar ve üzerine ibrişim elek örteler tā kim ğubār dāhīl (25) olmaya temām-ı cefāf-ı hāşıl eyledükden sonra haşāt ‘ilācına iktizā eyledükden [179a] (1) sonra bu kandan bir dirhem kadar alup bir kaşık miqdārı ya tūrb yā kerefis şuyıyla (2) ezüp marīze içürelers fī'l-hāl bi-emru'llāh ta‘ālā haşāt pārenlūp belādan emīn (3) olur cālīnūs ve efleniyūs kendü te'liflerinde huşūş-ı mezbūr için olkadar (4) mübālağa eylemişlerdür ki kıyāsın allāh bilür haqqā ki bu fakīr bā‘iş-i te'lif ‘izzetlū recep (5) pāşā hāzretlerinden imtiḥān eyledüm iki tabak ṭolusı pārenlmiş haşāt çıkardum (6) eger iḥrāc olınan kum ve kül-mişāl mevādd hıfz olınsa Allāhu ‘ālemdür bir gül (7) şuyı güğümü ṭolardı bir ğarīb-ser daḥi ḥurde serçe mişālinde bir kuş olur ki (8) aḡa efrenc başğarağon dirler ve ‘arablar ebu'l-fülfül dirler yūnāniyān ise ol (9) ṭayruḡ adına eṭrağulidus demişlerdür eṭibbādan kimesneler çoğı bilmemişlerdür (10) bu fakīr ḥükemā-yı efrencden gördüm ve ol ṭayruḡ adını şordum belki su‘āl ile (11) kānī‘ olmayup tecribe daḥi eyledüm ol ṭayra lisān-ı türkīde necs bülbüli dirler eger (12) pişmiş eger çig ekl olınsa marāz-ı haşātdan ḥalāş meferredür eger efrenc eyledüğü (13) üzere ṭuzlayup ṭurşū balığı renginde iken yinürse nef‘i daḥi ‘azīmdür türkīde (14) tavuzlan böceğı didükleri ḡayvān ki lisān-ı ‘arabda ḡunefā dirler ölince ḡabs (15) edüp ba‘de kurudup ḡacerü'l-yehūd-nām ṭaşuḡ şuyıyla ezüp içürmek ğarīb (16) ‘ilācdur ğaflet olınmak gerekdür ammā meşāneye olan ‘ilāclar ki meşānenüḡ ṭaşların (17) ve yā mecrālarında olan sevād-ı ğalīzeyi ve müteḡaccir olmağla müsta‘id olan ḡaltı iḥrāc (18) içündür vācibdür ki ‘ilācların aḡvā edeler zīrā meşānenüḡ bu‘dı hem şalābeti (19) vardur cümleden şarāb-ı sirkencübīn büzürīyi tūrb ve yā kerefis şuyıyla ezüp (20) içürmek eyü ‘ilācdur rāziyāne daḥi böyledür ve kānūn-ı mezkūr üzere merāḡiyyātla (21) ve ebzen ile naṭıllar eylemek daḥi vācibdür cümleden benārīkū'l-büzürī-nām gibi ki (22) kurs mişālinde aḡrabādīnde mezkūrdur mā‘-yi rāziyānec ile ezilmiş sikencübīn büzürı (23) ile birdür hem şubḡ ü mesā isti‘māl ziyāde nāfi‘dür bu derdün şāḡibine rāḡat ol zamān (24) gelür ki meşānesinde olan ṭaş pārenlūp iḥrāc ola merḡūm sultān ‘oşmān (25) fīrdevs-i āşiyān zamānında vezīr-i a‘zam olan istānköyli ‘alī pāşā bu marāzdan [179b] (1) merḡūm oldu sebebi Allāhu a‘lem iḡmāl olınuḡ haşāt şağīr iken taḡayyüd eylemedükleri (2) için ḡattā muḡarreblerinden biri ki āḡ e‘azzemiz kāsımpāşālı kurd çelevi birāderi (3) muşṭafā efendīdür merḡūmuḡ zamān-ı vezāretinde defter emīni iken felc olup bu fakīr (4) ‘ilāc eyledüğimde vezīr müşār-ı ileyh kemāl-i ḡazẓından meclis-i şerīflerine beni da‘vet edüp (5) marāz-ı mahūduḡ külliyyet ile def‘i bābında çāre istifsār eylemiş idi ol yüzden (6) niçe berāḡīn işbāt olındıkda zekeri sebḡ iden mu‘ālecāt ile irşād eyledüm kendüler daḥi (7) rāzı oldılar ve mesfūr muşṭafā efendiye bu dülenmend altı aya varınca bu kaẓiyyeyi (8) taḡayyüd eylemeyüp iḡmāl iderlerse māddenüḡ ḡücūmundan sonra ḡalāş olmaz demiş idüm ba‘zı (9) mevānī‘ sebebi ile taḡayyüd itmediler hāşılı taḡdīr-i ḡudā tedbīri ḡalāyıkı bozar el-ḡükmu'l-

lāhu (10) ül-vāhīdū'l-kaḥḥār şî'r --- şeb̄t-i ezfārḥā el-ḳı̄t-ı gül-i nemīmet-i li-eşfa' bāb-ı (11) tāsī' ḳurūḥ-ı külye ve meşāne beyānındadır bögreklerde ve ḳavuklarda çībān olmaḳdur (12) vaḳt olur ki ḳurūḥ ḳazībde ve ḳazībūḡ mecrāsında olur ne' ūzūbi'l-lāḥ bu envā' uḡ (13) farkı oldur ki eger aḡrı ḳasıḳda ise ḳurūḥ meşānededür eger aḡrı yan başlarında (14) ise bögreklerdeyür ikisinde daḡı aḡrı olmayup tebev̄vülden 'āciz ola ve acı acı (15) tebev̄vül eylese ḳurūḥ ḳazībdedür ve mecrā-yı ḳazībdedür zīrā külyede meşānede (16) ḳarḡa olsa kesmük kesmük fażalāt ḡāric olur ki rāyīḡasından ṭabī'at-ı muḡtarib (17) olup bu ḳazıyye ekşer ṭaş ḳopup ve ḡāric olmayup yübūset ḡāşıl eyledüḡinden (18) ve ḡılt-ı ledāḡdan olur 'ilācı bedeni ḳay' ile ve istifrāḡ ile tenḳıyye idüp mādde-i (19) em'āya meyl itdürmekle ṭabī'atın telyīn ve ḡıdāsın ıslāḡ idüp ekşi ve tuzlu (20) ve ziyāde tolu olandan men' ēdeler ve her ḡılt-ı ḡādde münḳalib olandan şıyānet (21) ēdeler eger iştihāsı ziyāde olup nāḡār ise lūḡūm ḳısmını muḳaşşer-i şa'ir ile (22) zīrbāc idüp yidüreler zīrā cemī' muḡarrikāt-ı cimā' olan yaramazdur bu marāzuḡ (23) şāḡibi mā'-i şa'ir ile içmek lā-büdddür gerek sūkker ile müberriz olsun ve gerek (24) sāde olsun vaḳtā ki vec'-i şedīd olup şabra ḳādir olmazsa muḡadderāt (25) ile ḡadīr idüp meşelā ḳurş-ı kākenc erik ve yā kirās şarābı ile vērilmek ḡāḡ ḡāḡ [180a] (1) cā'izdür ḡuşūşā ḡalīb-i bezr-i baḳla ve ḡaşḡāş ve ḡalīb-i büzūrāt-ı erba'a (2) ve ḡalīb-i bezr-i ḳışşā vērিলse her zamān olmayıcak ḡarar vērmez nāfi'dür belki vācibdür (3) ammā bu mezkūrāt müdirrāt ḳabīlindendür her zamān mübālaḡa ile müdirr olan ile (4) iştīḡāl cā'iz degildür meger tenḳıyye idüp neẓāfet gelmiş ola buḡa ol ḳadar 'ilāc (5) vaẓ' olunmuşdur ki aḳrabādinde Allāḡdan ḡayrı kimesne bilmez iḳtizā eyledüḡine (6) ḡöre mūrāca'at olına nihāyet bizüm tecrübemiz olduḡı kirās zamānında ḡılt-ı kirāz (7) ve mütevaẓıda ḡāric olurlar bu kārızlerde neḳadar murād olunursa bulınur ol (8) çekirdeklerden vāfir cem' idüp muḡkem ḡısl idüp pāk ēdeler ḳalb-i emīn olunca (9) ba'de ḳabuḡıyla muḡkem dōḡeler tamām-ı ḡubār olduḡda ḳurūḥ ve külā ve meşāneye mübtelā (10) olına subḡ ü mesāda sirkencübīn büzūrı ve mā'-i kerefis ile ezüp içüreler (11) yedi ḡüne dek 'aceb te'sīri vardur ḳarḡalara fā'ide ider ve hem mecrāyı (12) pāk ider bevle daḡı idrār ḡāşıl olur ṭurfe ḡıḳmetdür tecrübe olunmayınca ma'lūm (13) olmaz ammā ḳazībde ḳarḡa ve yā nāsūr olsa ḳurşundan aḡa münāsib mevzūn (14) mīller itdürüp bu millerūḡ birini ḳazībe idḡāl ēdeler ne maḡalde ḳarār iderse (15) olḡadar milūḡ üzerine merhem-i bāselīḡūn sürüp mīli ḳazībe şoḡalar ve milūḡ başını zekerūḡ başına ṭōḡrı egeler ve anca dülbend pāresin ḡādışenūḡ (16) başına ḡeçürüp mīli ol dülbend ile zekere şaralar ve gice şabāḡ olunca (17) şāḡib-i marāz zekerin çekere gibi eliyle ṭuta şabāḡ nāsūr zāyi' olup mecrā açılır (18) ve bundan şoḡra ḳarḡası daḡı olmaz bu 'ilācı vezīr-i mezkūre ki bu marāzdan (19) öldi eger itmiş olsalar bi-emrül-lāhu ta'ālā nāsūr ḡidüp ḡalāş olurdu (20) zīrā ḡaşāt ṭıtalum ki pārelenmiş mecrāyı ḳazībde nāsūr olıcak niḡe ḡıḳmış mümkün (21) olur

vallahu ta‘ālā a‘lem bāb-ı ‘āşir evrām-ı külā ve el-meşāne beyānındadır bu marāz (22) mādde cihetiyle muhtelif olur gāh olur ki ahlāt-ı erba‘a olur gāh olur ki (23) yalnız birinden olur yāḥūd sevdādan olur ki demeviyye-i intikāl ider zīrā (24) demde şalābet olmağla demeviyetün şalābetine intikāl serī‘ olur niçe olmaya ki (25) külliye beyt-i ḥaşātdur mādtesi muhtelif olduğu gibi mekān ihtilāfı ile daḥi [180b] (1) muhtelif olur vakt olur ki külyenin ikisinde bile olur vakt olur ki (2) yalnız birinde olur ciger qurbında olsa verem sağ bögrekde olur eger (3) ağırlı sağ tarafda ve meşāne qurbında ise verem şol bögrekde olur uyḥu (4) müşkil olur şiş olan bögrek cānibe yatmış kaçan ol bir taraf üzere (5) yatsa şıql-i mu‘allik-i hiss olunur eger külyenün cemī‘ eczāsında ise gāh arka (6) cānibde ve gāh em‘ā cānibinde kılunc icāb ider bu nev‘ün ‘alāmeti ihtibās-ı (7) dem ve ṭab‘ icāb ider ve dem gāh olur ki dāḥil olur ve gāh olur ki ḥāric (8) olur eger verem ḥārre muḳārin olursa ḥummā’-i lāzıma ki gāh berk ve gāh yumşak (9) tutar ‘ariz olur ammā nizām olmaz meger aqşırar cild ve iltihāb ve kuvvet-i vec‘ (10) daḥi muḥālaṭ ola ve gāh dimāḡ müşārik olur ya‘nī zihni maḥlūt olur eger (11) evrām dibiyle olsa ya‘nī ‘azīm olup irinlense şıql ve vec‘ daḥi müştedd (12) olur eger dibiyle bu eşnāda deşilür ise aqşırar ve ditremek ḥādīs olur (13) buña sebep māddestür ki ḥarāret icāb eylemişdür eger maddenün kızarması ile (14) ḥummā ve reft-i bevl ve bevlde beyāzlık zāhir olsa selāmet ile bögrek ḥalāş (15) olduğına dālldür eger reft-i bevl dāīm olup verem cem‘ ola ve yā şedīd ola (16) ma‘lūmdur ki bu zekerün şişmesindendür eger verem balḡamī olursa gāh olur ki (17) şıql-i temeddüd olur külyenün ef‘ālinde kuşūrı olur ve ‘ademü’l-iltihāb ḥādīs (18) olur ve gāh olur ki verem-i şulbde gençeklik olur ol vakt vec‘ eḳall (19) olur ve ḥuḳūbında ve vereḳide ve iki inciklerde uyşukluk ve za‘af olur (20) ammā evrām-ı meşānenün ḥudūşı meşānede ḳalīl olur ve ekşeriyā anuñ veremi (21) demden ve şafrādan olur dem-i şafrānuñ ḥarāretinden olur bunun (22) ‘alāmeti ḳasıḳda şıql olup ḳalkmak ve şancımak ve yatmak ve dıñ dıñ (23) atmaḳdur ve ‘aṭaşdur ve el ve ayak uyuşmaḳdur ihtibās-ı bevldür ḥuşūşā (24) mariz yatmağa ḳādir olmayup bu müte‘azzir olmaḳdur ve āsān olması fā’ide (25) ider gāh olur ki verem-i meşāneye ‘azīm olur ḥattā ṭabī‘atı mübelles olur [181a] (1) eger verem deşilmese ve nażc bulunmasa bir hafta miḳdārında helāk ider (2) bu nażcı bilmek bevl nażcı ile ma‘lūm olur zīrā ṭabī‘at-ı vereme meşḡul (3) olur mādde nażc bulduḡı ve deşildüḡi bevlde irin olmak ve bevlle yol (4) vèrmemekden ma‘lūm olur ‘ilācı evrām-ı küllī ve meşānenün ‘ilācı ola faşd (5) idüp ba‘de ḳay’ ile istifrāḡ ḳılup ṭabī‘atın telyīn eylemekdür ve ihtibās-ı (6) ṭabī‘atdan ve her iti ve tiz ve tuzlu olandan ictināb eylemekdür ve idrārı (7) ḳavī olandan şaḳınmak gerekdür eşribeden mā’-i şa‘ir-i mebrūz ve şarāb-ı benefsec (8) ve nīlūfer ve lu‘āb-ı ḥabb-i sefercelī yāḥūd ḥalīb-i bezr-i baḳla ve ḥalīb-i bezr-i ḥaşḥāş (9) ve ḳıssā ve ḥıyār ve şarāb-ı iccāş ile nāfi‘dür yāḥūd kirās şarābiyla ḥalīb-i ḥaşḥāş (10) ve ḥalīb-i ḥıyār vèrilmek

gerekdür birkaç gün mürür eyledükde mā'-i şa'ir ve sādec-i (11) müberriz kangısı olursa şarāb-ı helyūn ile vèrilmek lāzımdur meşelā bittīh ve bezr-i (12) kıssā ve bezr-i hıyār bir yerde müstaḥleb idüp erik ve yā kirās şarābıyla vèreler (13) ve gāh gāh sirkencübīn-i sādec vèreler eger ḥummā kavī degilse 'asel ile arpa cüllābı (14) vèreler tā kim cilā vèrüp mecrāyı pāk ide bundan sonra büzūrāt müsahḥine (15) cāizdür cümleden bezr-i rāziyānec ve bezr-i kerefis kaynadılup suyuyla hıyār (16) ve bittīh çekirdeklerinden müstaḥleb idüp vèrilmek nāfi'dür zīrā naḳā ḥāşıl olur (17) bunlardan sonra 'asel hıyār-şenbe bādem yağı ve nebātla terbiyye idüp mā'-i (18) hindibā ile ezüp ṭabī' atın telyīn édeler ve öyle olsa sināmekī ve besfāyic (19) ve zeher-i benefsec ve bezr-i kıssā ve hindibā ve iccāş ve 'unnāb ve sebastān ve şāhterīc (20) bunları kaynadup ve süzüp ba'de içine 'asel ve hıyār-şenbe ve dühn-i (21) levz vèreler ve ğidāsın mā'-i şa'ir ile sükker ve yā şarāb-ı nīlūfer ile édeler eger (22) şehvet kavıyye olup cimā' ḥafif ise ısfanāḥ ve kabaḳ bürānisi ki bādām (23) yağıyla bişe yāḥūd mülūḥyā ve yā māş ve yā bādām yağıyla bişmiş semüz ot (24) ve ebegümeci bürānisi ile ta'zīr édeler bu mezkūrāt ile ḳanā'at idüp (25) ğayri 'ilāca mübāderet itmeye ve yan başlarına ve yā bögrine ve yāḥūd kaşığına [181b] (1) bu edviyeyi kaynadup naṭūl édeler edviye bunlardur ebegümeci ve ḥaṭme ve arpa unı ve bābūnec (2) ve arpa şuyı ve iklīl'ü'l-melik ve ḥulbedür eger bürüdet ğālib ise bābūnec ve iklīl(3)ü'l-melik ḥulbeden bir miḳdār ziyāde édeler eger ḥarāret ğālib ise intihāde bārid (4) olan bāḳī üç eczāyı bir miḳdār naḳş ide bizüm akrabādinde zıkr eyledüğimiz (5) mu'ālecāta taḳayyüd olına maḥalline nazar olınuḡ müstefid ola ta'ālūm-i sittenūḡ (6) ta'lim-i sādisinūḡ sifr-i şānisi on bābı müştēmildür bāb-ı evvel cereb-i meşāne (7) beyānındadır ḳavukda uyuz olmaḡa dirler 'alāmeti ḥarḳat-ı bevl ve netn-i bevl (8) ve vec'-i şedīd ve gicişmekdür ve rūsūb-ı peydā olmaḡdır gūyā sidik içine kepek (9) dökilmiş idi ve gāh gāh iriḡ aḳmaḡdır bir kısmı daḡi cümüdu'd-dem fi'l-meşānedür (10) ma'nāsı ḳavukdan ḳan tükürüp dökmesidür 'alāmeti kereb ve ġaşy ve berd-i (11) eṭrāf ve sūḳūt-ı nabzdur bunların 'ilacı şol ğidālar ki biz anı ḥaşāt iḥrācı (12) içün naḳl eyledük ammā sirkencübīn 'unşulı mübārekdür müceзде bi'l-ḥāşşa ḥımār cigeri (13) ve ḳaplunbaḡa ödi ve yāḥūd ṭavşan ḳursaḡı nāfi'dür ğayri 'ilāca (14) ihtiyāc olmaz dēmişlerdür ammā aşmanın çubuḡını yaḳup külinūḡ şuyın alup (15) ol şuyı ḳayşūm didükleri devā ile ma'an kaynadup ve süzüp bundan (16) ḥāşıl olan mā ile sirkencübīn 'unşulı ezüp içmek ḳadar 'ilāc yokdur bu ḳadar bir nev' (17) daḡi ḳayşūmı ve ḳurı encīr ağacını ve aşma çubuḡını yaḳup küllerin alup (18) bu külden bir miḳdārın encīr sūti ile ışlanmış encīr şuyı ile merhem-mişāl (19) idüp meşāne üzere naṭūl eylemekdür bu daḡi eyü 'ilācdur meşānenūḡ bir marāzına (20) daḡi ḡal' dirler türkide ḳavuk bertinmekdür bu kısım ḍarbe ve saḳaṭa 'aḳībinde olur (21) 'ale'l-ḡuḡūs arḳasına urıyla yāḥūd arḳa üzerine düşse bunun 'alāmeti (22) silsü'l-bevldür ve ihtibās-ı bevldür imdi bunun silsi ve

ihtibâsı çok şeyden (23) olur nihâyet bundan olduğu darbe ve sağa ʿaķibinde olduğu zamân (24) maʿlûm olur bunun ʿilâcı tavşan huşyesidür kûrudup ve saħk idüp (25) şarab-ı reyḥânî ile ezüp içürelər yâḥûd ḥorûs boğazın yakup baʿde [182a] (1) saħk eyleyüp yâ şarâb-ı reyḥânî yâḥûd issi şu ile ezüp içürelər ibn-i mäsûya (2) aydur ki misk ile dühn-i bânı bir yerde eridüp bir miqdâr şemʿ-i kâfur ve maştakî (3) kıatup merhem idüp kıasıĝına ve kıarnına sürüp bâķî devâları akırabâdinde (4) göreler bâb-ı şânî rîh-i meşâne beyânındadır bu maraz kıavukda yel olduğudur (5) sebebi zaʿf-ı hażmdan ve yâ nefḥ-i tevellüd iden eşyân tenâvülinden olur yâḥûd (6) balĝamdandır eger mäddeşi balĝam ise edḥân-ı ḥârre ilen kıasıĝın yağlayup ve sezâb (7) ve kıızmış kepek ile naṭûl edeler eger mäddeşi nefḥ vèreni istiʿmâl eylemekden (8) ise naḥve ve kemmûn ve kerefis gibiler ile ve cevâriş ve kemmûn-ı mişillü ile taḥlîl-i riyâḥ (9) edeler meşânenün âlâmından biri daḥi ḥarķat-ı bevl yaʿnî bevlün kıızĝunluĝudur (10) sebebi ḥiddet-i bevl ve yâ keşret-i burķiyetdür zîrâ emzâc-ı ḥarâreti ve keşret-i şafrâ (11) bevlî ziyâde boyar yâḥûd mecrâyî bevlde kıarḥa olur ve yâ ʿadem-i ruṭûbetdür ki (12) bevlün ḥiddetine ve taʿdiline ruṭûbet vèrür ve zekerün mecrâsında ḥiddet olmak (13) ve ʿadem-i ruṭûbet ekşeriyâ keşret-i cimâʿdan olur bu taķdîrce ʿadem-i ruṭûbet bedende (14) kıurılık ve bevlde renk olmamak iktizâ ider biʾz-zarûrî ḥarķat-ı bevl lâzım (15) gelür bizüm zıkr itdüğimiz kıurûḥuʾl-külâ veʾl-meşânede eyü ʿilâclar vardır kâfidür demişdür (16) el-ḥaķķ kıız emzirür ʿavret sütin zekerine tıamzırmaķ aʿlâdur ḥuşûsâ benefşe yağıyla ola (17) bu kıadar ʿilâc olmaz mücezde luʿâb-ı ḥatmî ve şiyâf-ı mâmişâ ve gül yağı bir yerde (18) ezüp zekerine tıamzırmaķ ve bir kıatıyla bulayup delüĝine idḥâl nâfiʿdür bâb-ı (19) şâliş ʿüsr el-bevl beyânındadır ʿüsrüʾl-bevl ĝücle tebevvl eylemekdür sebebi zaʿf-ı (20) meşânedür yâ sũʾ-i mizâc bedeni ile defʿat-i kıâdir olmamaķdır bunun sebebi ekşerî (21) bâridür yâ darbeden yâ ḥabs-i bevliden ve yâḥûd veremden ve yâḥûd bu mezkûrât-ı (22) mecrâdadur ol daḥi biʾz-zâtdur olan süddedendür ki ol südde veremden olmuşdur (23) ve yâḥûd burışmaķdandır ki bâdî olan yübüset ve yâ ḥalt ĝalîzdür ve yâḥûd (24) iriñdür ve yâ uyuşmış kıandur ve yâḥûd şaĝîr taşlar olduğındandır (25) zîrâ şaĝîr taş olanun saĝa ve şola egilmek ile süddi zâil olur [182b] (1) yâ kıurûḥlardur ki vecʿ vèrür vecʿinden bevlün ḥurûcî müteĝayyir olur vecʿe (2) şabr eylese bevl aķar ammâ şol sebep ki müşâreket iledür verem gibi mücâvirdür (3) yâ sıķl-i yâbisdür ki müzâḥimdür yâ rîḥdür ki ḥaşıyyenün bürüdetinden kıarın derisine (4) kıalkar bu taķdîrce mecrâyı bevl müzâḥime vèrür el-ʿilâc imdi ʿüsr-i bevl ki (5) zaʿf-ı meşâneden ola müdârât ile iʿtidâl ve mizâca iʿtidâl vèrür nesne (6) ile ʿilâc olına ammâ şol ʿüsr-ı bevl ki taşdan ve yâ uyuşmış kıandan ola (7) ve daḥi müşâreketden ola ol ʿilâcî edeler ki ḥaşât-ı meşâne içün zekeri (8) sebķ eylemişdür eger ʿüsr-i bevl kıarḥadan ola ʿalâmeti uyuşdur muķadder müdirrât-i (9) ḥârre kıurş-ı kâķunc-ı kıısmî ile devâ olına ḥuşûşâ gelincük didükleri ḥayvânun (10) meşânesini bu

bābda kırudup ve saḥḳ idüp içmek ġarīb ve ‘acīb ‘ilācdur fī(11)'l-cümle gelincük ḥāyesin kırudup ve saḥḳ idüp bir cüz’isin şarāb-ı reyḥānī ile (12) ezüp üç dirhem ola içüreler fī'l-ḥāl ḥalāş ider kitāb-ı sa‘diyede sertāk-ı (13) şarāb-ı reyḥānī ile iki dirhem ḥalāş ider dēmişdür kırtal kırsağı ve milḥ-i (14) hindī her birinden rub‘ dirhem kırudup ve saḥḳ idüp issi şū ile içilse (15) cümleden enfa‘dur şāḥib-i ḥāvī muḥammed bin zekeriya rāzī ḥacı bektāş tuzı (16) bir parmak kıadar dübürine idḥāl olınsa idrār ider dēmişdür za‘ferān teli (17) ve kehle ve taḥta bitı zekerine ḥayyen idḥāl eyleseler bā-miru'l-lāḥ ta‘ālā def‘ olur ‘akreb (18) yağını daḥi zekere tāmzırmaḳ ziyāde nāfi‘dür ammā büzürāt-ı erba‘a sirkencübün büzürı (19) ile müstaḥleb olup içilse nāfi‘dür kezālik serkencebin büzürı daḥi böyledür (20) südde-i mecrādan giderüp kıarḫalara ‘ilāc olınsa büzürāt-ı erba‘ayı müstaḥleb (21) idüp bu müstaḥlebi serkencebin ‘unşulı ve serkencebin büzürı ve kırās şarābı (22) üç şerbet berāber yerde ḥalt olınuḫ müstaḥlebe mezc olmasına ġayri mu‘ālecāt (23) marīzi müstaḡnī ider vallāhu a‘lem bāb-ı rābi‘ silsü'l-bevl ü ferāşe tebevül (24) beyānındadır bunun ma‘nāsı dāim bī-iḥtiyār-ı bevl olmaḳ ve döşege işemektür (25) bunlara sebeḫ yā keşret ile medārāt-ı isti‘māl eylemek ve yā istirḥā’-i meşānedür [183a] (1) ve yā sū’-i mizāc-ı bedenīdür ve yā ḥāricīdür ekşeriya sū’-i mizāc-ı bāriddür ifrāt-ı ḥarāretten (2) daḥi olur kıaḫan ki ifrātla ḥarāret ola ruṭūbatı meşāniyye cezb ider ve ġāḥ olur (3) şıḫılmaḫdan ve tıralmaḫdan olur belki vereme mücāveretden olur yā şıḫl-i (4) yābısdan olur ve yā devā için olur ki ol devālı dırbeden ve saḫatdan olur (5) bu taḫdırc mecrā-yı meşāne tıar olur bevl şıḫmaz ki cem‘ ola def‘aten çıḫa uyḫuda (6) tebevül eylemek ekşeriya şıbyāna ‘arız olur zırā ruṭūbetleri ġālib olup uyḫuları (7) muḫkem olur ve ġāḥ olur ki kıuvvet-i nefsanīye taḫayyül ider ḫiddet-i bevlden müte‘ezzī (8) olduğıün bu kerre kıuvvet-i dāfi‘ayı taḫrık ider bi’z-zarūrī döşege işetmek (9) lāzım gelür ‘ilācı eger silsü'l-bevl ḥarāretten ise zıkr eyledüğimiz edviye ile (10) ‘ilācı kıavābız-ı bāridedür şarāb-ı rummānī gibi ve ayran gibi eger bürüdetden ise ‘ilācı kıavābız-ı (11) ḥārredür ki saḥḳ olınuḫ ġül-be-şeker ile şabāḥ ve aḫşam isti‘māl olına ḥār olanuḫ (12) ġıdāsı simāmiye ve ḫışırımıye eger bārid ise ġıdāsına ebāzır-i ḥār eküp kışniş ile (13) pişürüp yidüreler zırā ġıdāda daḥi devā gibi el-mu‘ālecet bi’l-ezdād-ı i‘tibārī (14) kıā‘idesi ri‘āyet olınmaḫ lāzımdur ve edviye-i mevz‘iyye ki tılā ve naṭül olıncaḫlardur (15) ḥār olduḫda ġül yağı ve bān yağı ve kıuş yağıdır bārid olduḫda edḫān-ı (16) ḥārre ile yaḫlanmaḫ lāzımdur ammā döşege işeyen kıimesneye lāzımdur ki kıable'n-nevm (17) tebevül idüp ta‘āmdan mümtelī ola zırā ta‘āmdan mümtelī olıcaḫ şudan daḥi (18) mümtelī olur böyle ki ola nevmi şakıl olur nevm şakıl olınca döşege (19) işemekden ḥalāş olur şāḥib-i mücez aydur döşege işeyen kıimesne öyle (20) teveḫḫüm eylemek gerekdür ki işedüğü yeri mescid iderem yāḫūd bir muḫterem yer iderem (21) böyle eylemek kıuvvet-i taḫayyüli ḫayāl eyledüğü

maḥalle şarf eylemek iktizā ider el-ḥaḫḫ (22) bu nev'e rub' dirhem mürr ile ezilmiş şarāb kadar 'ilāc olmaz lākin aç iken (23) isti' māl eylemek gerekdür bizüm kendü mücerrebimiz budur ki çörek otını muḥkem saḫḫ (24) idüp bir miḫdār göğercin necsi ile ve bir miḫdār tavşan beyni ile yurup (25) bu cümlesin tekrār ḥamīr içinde üleşdürüp etmek edeler ve döşege işeyen [183b] (1) kimesneye yidüreler bu nev'den ḡayri münāsib devā olmaz egerçi (2) şāhib-i beyān tavşan beynisin benefşe şarābıyla ezüp içmek bu marazı (3) zāil ider demişdür Allāhu ta'ālā a'lem buḡa müte'alliḫ aḫrabādinde devālar beyān (4) eyledük ki hiç kimse eylememişdür naẓar olına bāb-ı ḥāmis ziyābītus beyānındadır (5) lisān-ı 'arabīde buḡa devvāre dirler türkīsi ṭolab dimekdür ıstılāḫ-ı (6) tıbbda zelkü'l-külye ile meşhūrdur dūlāb ile vech-tesmiye oldur ki 'ataş-ı (7) dāim ile içdüḡi şuyı içdükde işeye bu marazıñ sebebi ḥāl-i külānuḡ yaramaz(8)lıḡıdır za'fdan ötürü imsāk-ı mā'iyat idemez yāḫūd külānuḡ mecrālarınuḡ (9) vūs'atindendür ki tutamaz yāḫūd ḫarāret cāzibe kuvvetinden şarfa kadir olmaduḡın (10) cezb ider ve tizcek def' ider fi'l-cümle cezbden ve def'den ḥālī degildür ḡāh (11) olur ki bu maraz ḫarāretten olur böyle olduḡda 'ātea olur ammā bürüdetden (12) olıcaḫ 'ataş eḫall olur bu marazıñ bürüdetden olması ḫalīl ve nādirdür ḫaçan (13) dā'im olsa bu maraz icāb ider 'alāmeti cigerüñ za'fı ve bedenüñ arıklıḡıdır ḡāh olur ki (14) ḫummā-yı daḫḫ icāb ider zīrā mā'iyet-i bedene vāşıl olmaz ruṭubāt-ı cūziyyetinüñ kuvvetinden (15) beden-i yübūsete mā'il olur bürüdetden olanuḡ 'ilācın çendān zıkr eylemedük (16) zīrā nādir olur olduḡı vaḫt ḫārr-ı devālar ile ta'dil-i mizāc eylemek kāfīdür (17) ammā ḫarāretten olduḡda 'ilācı edviye-i bāride-i ḫābızadır ve her ḫābız (18) olup bārid olan yemişlerüñ rüylarıdır ve hevā'-i bāride sūkündür ve silsilü(19)'l-bevlde zıkr olan 'ilāclar kāfīdür ammā beher-taḫdīr üç dāne yumurta sirkede ısladup (20) bir gün bir gice ṭurduḡdan sonra çiḡ iken semürüp içmek sā'ir 'ilāclardan müstaḡnī (21) ider vallāhu a'lem bāb-ı sādis teḫātur-ı bevl beyānındadır bunun ma'nāsı bevlüñ (22) ḫatre ḫatre şalıvırmekdür ve bu bir ḫāletdür ki 'üsr-i bevl ile silsü'l-bevl mābeyninde (23) vāḫi' olur sebebi yā ḫiddet-i bevlüdür ki ḫomaz cem' olunca ve ṭabī'at şabr eylemez illā def'aten (24) ḫāzım olur ve yā za'f-ı meşāneden ve yā meşānenüñ darlıḡındandır ki veremden olur (25) yāḫūd şıḫıldür ḫarḫalardan ve meşānede cereb olmaḫdan olur ve yāḫūd ḫabs-i bevl [184a] (1) olmaḫdan olur nitekim sersām olan kimesnelerde bu maraz zāhir olur ve ḡāh (2) olur ki bu maraz bürüdetden olur zīrā ekser-i vuḫū'ı daḫi şitāda çok (3) olur ḫiddet-i bevliden olursa 'ilācı taḫviyet-i meşāne ve ḫiddeti izāle ve ḫurḫ (4) ve cereb için 'ilāc eylemek lāzımdur ki zā'il olalar a'zā-yı tenāsülde olanuḡ (5) 'alāmeti eger mizāc-ı ḫārr ise cimā' arzūsınuḡ şiddeti ziyāde olur (6) ve ḫasıḡı ve iki uyluḡı üzere ḫıllar çok olur ve zekerinüñ ṭamarları (7) vāsi' olup zeker büyük ve ḫuşyeleri büyür meninüñ ḫiddeti ve keşreti (8) ve sür'at-i inzāl ve vāḫi' olur ammā mizāc bārid olursa bu mezkūrāt-i'aks üzere

(9) olur eger mizāc raṭb ise menī ince ve çok olup zekerūn kıvāmı za‘if olur (10) eger mizāc yābis ise raṭbda zeker olınanun zıddıdır bu nev‘a daḥi çok sefūf (11) ve ma‘cūn akrabādinde beyān olınmışdır taḳviyet-i meṣāne içün maḥalline nazar olına (12) bāb-ı sābi‘ menīde olan kelām beyānındadır imdi menīnün tevellüdi ve sā‘ir (13) aḥkāmı beyān olunmak lāzım geldi ise ma‘lūm ola ki menī hażm-ı rābi‘nün faẓla(14)sındandır andan tevellüd olur anuñiçündür ḥurūcundan bir miqdār za‘f lāzım gelür eger (15) demün izāfından ḥurūcı izāfı kadar ise zarar vermez menī-i zükūrīde kuvvet (16) ‘ākide ünşevīde kuvvet mün‘ākidedür ammā cālīnūs zu‘m eylemişdür ki zükūrīde ve ünşevīde (17) hem kuvvet-i ‘ākide zükūrīde aḳvā ve kuvvet-i mün‘ākide ünşevīde aḳvāidür demişler (18) fi’l-cümle calinus didügi gibi degildür zīrā böyle olaydı tekevvün-i veled birinün (19) menīsinden mümkün olurdu vallahu a‘lem bāb-ı şāmin intişār-ı zeker beyānındadır (20) kıyām-ı zeker dimekdür sebab-i intişār-ı zekerūn tūlen ‘aşabınun imdādıdır ‘arzen aḡa (21) rīḥ-i keşir ki şudur dökildügidür vaḳtā ki rūḥ keşir-i şehvāniye muḳārine ola dem-i (22) keşirden zeker kararur ve şaḳil olur anuñiçün intişār nevmdede çok olur zīrā (23) rūḥ ve rīḥ nevmdede çok olur çünki rūḥ ve rīḥ şiryānlarda çok ola (24) sebebi uyanıklık taḥşil olduğıçündür bu cihetdendir kemāl-i hażm olduğıçün (25) nevmdede intişār olmak zīrā ṭabī‘at def‘-i faẓālata müştāḳ olur ve intişāra [184b] (1) mu‘ayyen olur her nesne ki ruṭūbet-i ḡarībe ve erler andan mütevellid olan rīḥ-i (2) ‘urūḳda ve zekerde isti‘mālī anı büyük ider ve terk-i isti‘mālī anı şoldurur (3) cümleden şehvet-i cimā‘iyye murāddur bunun sebebi keşret-i menī ve ḥaddiyyetdür ve ṭabī‘atun (4) teşvīkıdır def‘ine yā keşret-i rīḥdendir def‘ine zekere nefḥ vērür bu taḳdırce (5) cimā‘ı terkde bā‘iş olur bu kaẓıyye merāḳiyā aşhābına ‘arız (6) olur güzel eylemek ile vallāhu a‘lem bāb-ı tāsi‘ naḳẓatü’l-bāh beyānındadır (7) bundan murād za‘f-ı cimā‘dur sebab yā menīdür ki ḥiddeti az ola ve yāḥūd zekerdendir ki (8) sölpük olup ḳalḳmaya yā ḳillet-i rūḥ ve rīḥdür ki cimā‘dan alıḳor yā za‘f-ı (9) şehvetden olur ḡāḥ olur ki evhām ādemi cimā‘dan men‘ider cimā‘olıncaḡun (10) ba‘zı ve yā heybetlenmesi gibi ve yāḥūd cimā‘dan ‘acze ve hem sebḳat itmek gibi yatarken (11) ‘ādet idinmek gibi ki ṭabī‘at anı ihmāl ide menī ḥāşıl olmaya bu ma‘nā ki (12) terkden ola bi-‘ayniḥi sūtden keseler ‘avret gibidür mādām ki sūtden vērürdi (13) leben ḥāşıl olurdu sūtden kesildi leben daḥi münḳaṭı‘oldı bunun ‘ilācı (14) bedenün küllisine taḳviyet vèrmek lāzımdur meşelā aḡdiye ḥafīfe ile eger beden za‘if-i (15) ḥod müfredātla taḳviyyet lāzımdur tā kim rīḥ ve rūḥ hareket ide ve cigeri (16) taḳviyet ḳılmaḳ gerekdür tā kim mādde-i menī çok ola ve dimāḡı taḳviyet lāzımdur ki (17) ‘aşab ḳavī ola ve taḳviyet-i dimāḡ ‘ıtriyāt ile laṭīfdür zīrā a‘zā’-i re’isenün (18) taḳviyete dimāḡ dahli ‘azīmdür eger nokşān-ı bāh sebab-i ḳillet-i nefḥ ve yā ifrāt-ı (19) berd ise bizüm zıkr eyledüğümüz edhān ile yaḡlana ve ḡidāsı ol dāneler (20) ola ki anda nefḥ vardır noḡūd ve şoḡan ve zencebīl ve

dārçini ve havlincân (21) gibi eger noķşān-ı bāh ifrāt-ı harāretten ise ebzenler ile ta‘dīl idüp nāfih (22) ve bārid olanı ekl ide ūftālū ve baķla ve sūt gibi eger noķşān-ı bāh sū’-i (23) mizācdan ise zikr eyleyecegümüz edviye-i cimā‘ iye ile ta‘dīl-i mizāc olına (24) ve ictināb lāzımdur her nesneden bāh zararlıdır ve menīyi kurıdır ve yā (25) ol ekşiler ki taķlil idüp taķfif ider eger noķşān-ı bāh keşret-i terk-i cimā‘ dan [185a] (1) ise tadrīc olunmak gerektür noķşān-ı bāh vehmden ise izālesine muhtāc (2) olunur ve taķviyet-i bāhde aēdiyeye edviyeden ziyāde i‘timād olunur zīrā (3) aēdiyeden menī hāşıl olur edviye ancak ziyāde ider edviye-i bāhiye cümlesindendir (4) hāvuc ve şu teresi ve kerefis ve bunların toķmları ve simsim ve habbū’z-zelem ve baķla (5) ve noķūd ve bögrilce ve dārçini ve kırfe ve besbāse ve fıstık ve bunduķ ve keber (6) ve hiltit ammā hiltitūn hāşşası çoktur eger bir mişķāl hiltiti birkaç gün (7) birer kadeh şarābla içilse hārr ü neffāh olduēiçün mebrūd almaz aça ‘aceb (8) nāfi‘dür ve tūrfē ‘ilācdur bundan ğayri eczādan behmeneyn ve kuşt ve zer-i nebāt (9) huşyetü’s-şaleb ve şekāķul ve zencebīl ve havlincân ve büzidān ve sürencān (10) ve ğāfiş ve saķanķūr ve ‘ale’l-huşūş kuyruēu tōrpilenmiş ola serçeler (11) ve çil kuşu ve rūfedan yumurda eczā’-ı hārre ile yēyeler ve şıēır zekerini kurıdıp (12) ve dōēüp rūfedan yumurda şarusıyla yemek ziyāde mübārekdür bezz-i helyūn (13) būrānisi ve bezz-i kemmūn ve habbū’l-hazrā aēa tūrķide meneviş didükleridir bu cümlesi (14) muķavviyātdandır bu cümle hayvānātın beyinlerini muķavvidür huşūşā serçe ve tavuķ (15) ve ördek ve kuzu beynisi saķanķūr tuz ile saķanķūra bedel olur (16) göğercin ve serçe ve keklik yumurdaları muķavvidür bir noķūd kadar deve köçegi (17) māyesin alıcaķ şu içinde ezüp içseler on iki sātde ‘azīm hareket (18) vērür meger zekerini soēuķ şu ile yuyalar ki rāhet bula mebrūd almaz aça (19) zencebīl ve ķaranfīl şakāyık sūtini ķaynadup beş dirhem miķdārı terencübīn (20) ile yemek ta‘dīl-i mizāc ider huşūşā mā’-i ‘asel ile içüre birkaç def’a demür (21) söyündürüp içmek laţif ‘ilācdur yeēi şarāb içmek ve şu teresi yemek zekeri (22) berk idüp nef’i fi’l-hāl zāhir olur eger zeker-i kıyām lā-be-nām ile kāīm olsun (23) dir iseē serçelerün etini ve beynini yimege ve üzerine tāze şarāb içmege (24) idmān ile mürekkebātdan --- ve devā’-ı misk ve cevārişū’l-büzūr (25) ve ma‘cūn-ı saķanķūr ve sāt’ir müferrihāt ve mürekkebāt-ı mücevher ve mümsik ve ma‘nalar [185b] (1) aķrabādinde ol kadar beyān olunmuşdur ki hesābın Allāh bilür haķķā ba‘zı terākīb (2) vaż‘ olunmuşdur kim mişli sāt’ir terkībde bulunmaz aēdiyeden lahmū’z-zā’in noķūd ile (3) pişmiş soēan ile terbiyye olmuş ola eyū ğidādur ve erişte ve baķla gerek (4) münferiden ve gerek dārçini ve havlincân ve saķanķūr ve zencebīl ile terkīb olunmuş (5) ola a‘lādur ve erkek ve semüz oēlaķ ve tavuķ ki zencebīl ile (6) terbiyye olunmuş ola a‘lādur ve et ile helyūn būrānisi ve bilūç ve herise (7) ve ‘aşide ve sūtli aş ve et ile pişmiş sūt ve yumurta ve pırasa bunlar (8) muķavvi olan ğidālardandır biryān olmuş balık ve hıyār ve ķabaķ ve ūftālū (9) ve

süt mahrūr almaz açā nāfi'dür ırmaqlarda olan yengeçler ve yaş yemişlerden üzüm (10) muvāfiqdur ammā ekşilerden sirke ve tuzlu ve iti cümlesin zararlıdır ve kay' eylemekden (11) ictināb vācibdür marul daḥi bāh için zararlıdır ammā na'nā muḥavvīdür menīnūḡ ṭarīḡin (12) pāk ider ve şehveti harekete getürür ve daḥi erkeç etinūḡ zararından kaçılmazsa ziyāde (13) nāfi'dür nuḡl kısmından bunduḡ ve fistiḡ ve ḥabbū'z-zelem ve ḥabbū's-ṣanevber ve hindistān (14) ḡozı ve eşribeden ṣarāb-ı zebīb ki ḡurı üzümünden ola a'lādur ve yeḡi (15) ṣarāb daḥi böyledür edhān-ı muḥavvī olanlar dühnü'l-bān ve dühn-i zanbaḡ ve dühn-i (16) yāsemen ve dühn-i ḡuṣṣ ve ḡāliyet-i misk bunlar ile yağlanmaḡ taḡviyet vērür edviye-i (17) bāhiyyeden münāsib ḡuḡneler ve ṣāflar vaḡ' eylemişdür ki biz aḡrabādinde beyān (18) eyledüḡ ḡaflet olınmaya ol ḡuḡnelerden biri baṣ ṣuyı ve pāçe buḡdayı ṣūrbāsi (19) ṣuyı ve biṣmiş ḡöḡercin ṣuyı ve ḡāvuc toḡmı ve muḡāṣ ve būzidān ve ṣaḡāḡul (20) ve ḡalbū's-ṣanevber bu cümle daḡḡ ü ṣaḡḡ idüp muḡaddemā altun ṣular içinde (21) piṣürüp ba'de süzeler bir miḡdār iç yaḡı ve ṣaḡanḡūr tuzı ve dühn(22)ü'l-fāri ḡatup arḡası üzere yatup iḡtiḡān ide eḡer naḡḡān-ı bāh (23) zekerūḡ ḡeḡṣekliḡi sebebinden ise eyledüḡimiz dühnler ile ve mā'-i bārid ile 'ilāc olunup (24) ḡāṣılı eḡer zekerine süst olursa anuḡ 'ilācı bir ḡamıṣ içine ṣu ḡoyup (25) anuḡla mevzi'-i ma'hūde idḡāl edeler zīrā ümmiyyet ḡüḡmindedür iḡyā'-i emvāt [186a] (1) ise ḡavāriḡ-ı 'āde ḡüḡmindedür ammā pīr olmayup zīḡr eyledüḡimiz 'avāriḡdan ḡādiṣ (2) olmuş ise aḡa aḡrabādinde mu'ālecāt yazdum ki bir niçesin bu faḡīr tecribe (3) eyledüm ibṭāline 'amel itmeyince ḡalāṣ olmadum bu maḡallde zīḡr olunursa mükerrer olmaḡ (4) lāzım ḡelür buḡa ṭālib olana aḡrabādīn 'aceb sermāyedür ayaḡı baṣı cev-i ḡā'f-ı (5) bāh dil-ḡaste müdām kāret tersed-i bevḡet ṣoḡbet be-temām her ḡāḡ ḡatīrat-ı keṣid sūzi (6) ṭā'am maḡz-ı 'aṣṣūr ḡor ü beyz-i ḡammām bāb-ı 'āṣir şehvetūḡ keṣreti beyānındadır (7) bu ma'nā bundan sebaḡ-ı 'alā vechü'l-icmāl beyān olınmuşdı fi'l-cümle keṣret-i şehvet (8) bedenūḡ ḡuvvetiyle ve cimā'dan zarar olmamaḡ ile olursa ḡālet-i maṭlūbadur körüḡ (9) recāsi ḡözdür bu 'ilāc olmaz ve bu māye' degme yādigār bulmaz aḡa olur ki ālāt-i tenāsülde (10) ḡarḡa olup ḡiciṣmekden olur nitekim ḡatunlara ve tāze ḡükceḡizi ḡalkmış (11) yigitiḡiklere olur bu ḡaziyye fem-i raḡmde olur sāḡin olmaz illā cimā' la sāḡin (12) olur yāḡūd ḡuvvet-i a'zā'-i meniyye ve zā'f-ı a'zā'-i re'iseden olur ṣol (13) kimse ḡibi dimāḡı ve 'aṣabı ḡā'if olup a'zā'-i meniyyesi ḡavī ola böyle (14) olan kimesneler cimā'ı terk eyleseler ḡoḡ menī müctemi' olur dimāḡın ifsād ider (15) zīrā menīnūḡ keṣretinden ḡicār ḡāṣıl olur ve dimāḡ ḡicār ḡāṣıl itdüḡiḡün taḡtīr (16) eylemek ile dimāḡa ṣu'ūd ider ve dimāḡı ḡā'if ider ḡaḡan cimā' eylese 'aṣabı ve dimāḡı (17) mutaḡarrır olur böyle olıcaḡ bu ḡısm ādemūḡ a'zā'-i meniyyesin tebrīd ḡılmaḡ ve taḡdīr (18) olınmaḡ vācib olur meṣelā 'ilācı marul ve nīlūfer ve ebegümeci bir yerde ḡaynadup (19) ṣu ile ebzen idüp baḡiyyesin ḡasıḡa ve yan baṣlarına naṭūl olınmaḡ ḡerekdür (20) ve aḡdiye-i

bāhiyye ki zikri sebak eyledi terk olunmak lâzımdur tahfif-i menî iden (21) eşyâyı isti' māl lâzımdur edviye-i bāhiyyeden hâlt olunmak gerekdür tâ kim edviyenün (22) havâşın a' zâ'-i menîye işâl ide bâb-ı hādî 'aşer keşret-i ihtilâm ve bu'tü'-ı (23) inzâl beyânındadır bunun ma' nâsı düşi çok azup ve inzâlî geç olmakdur (24) gâh olur ki za' f-ı şehvet ve cimâ' kıllit-i kudretten olur ve gâh olur bu ka'ziyye (25) menî'nün incimādından olur ya' nî tönmasından olur bu kerre şehvet hareket [186b] (1) itmez ve nefh da'hi mütevellid olmaz sebebi berdün ziyâdeligindendür inzâl hâşıl (2) olmaduğı menî tönduğıındandır ve inzâl geç olmak kezâlik menî münce mid olmasındandır (3) böyle olıcağ ihtilâm çok olur sebebi nevmde olmak ile menî kırar tönma (4) zeyl-ver-i ihtilâm olur 'ilâcî edviye-i müsahhane ve edhân-ı mezkûredür (5) vallâhu a' lem ta' âlüm-i sittenün ta' âlim-i sâdisinün sifr-i şālîşi on iki müştemeldür (6) bâb-ı evvel sür'at-i inzâl beyânındadır gâh olur ki sür'at-i inzâl keşret-i menîden (7) olur cimâ' a ' ahd olduğıçün ve gâh olur ki hiddet-i menîden olur bunun (8) 'alâmeti harkat ile çıktuğıdur ve menî'nün hurûcına mu' ayyen olduğıdur sebebi (9) mecrâların vüs'idür bu kısma 'ilâc ağdiye-i ra'tba ve keşret-i şarâbdur ki lisân-ı (10) sevr şuyı ile memzûc ola bu nev' den biri da'hi keşret-i ikâz'dur şehvetsüz (11) ma' nâsı zeker kalkar ve menî gelmez dimekdür belki zeker kıyâma gele cimâ' suz bir kırı (12) muğla'ta ide sebebi tahlîl-i ru'tubet'dür ki kâşır ve 'âciz olmuş olur bunun (13) 'ilâcî bârid zımâdları ki arka üzerine konıla yâhûd bir pârçe kurşun (14) tahta üzerine gül ve nîlûfer ve marul döşeyüp zâhrına uralar fâide ider ve marul (15) yemek ve sirkencübîn ile marul isti' māl eylemek bu mebhâse münâsibdür kezâlik bâbünec şuyı (16) ile na'tûl eylemek münâsibdür ve bunlardan gayri tahlîl-i la'tîfî olan tahlîl-i keşirsüz (17) la'tîf ve münâsibdür bâb-ı şânî 'azyût beyânındadır 'azyût 'ayn-ı mühmele ve tâ'-ı (18) mu' ceme-i sâkine ve yâ-yı ma'zmûme ve vâv-ı sâkine ile recül-i keşirü's-şeyak olup (19) ma'k'adı yumşak ola kaçan cimâ' eylese ma'k'adı gençşeye ziyâde marâzdan (20) necâsetin kapup şalıvère hikâyet buña münâsib bir kıızı ere vürürler meger (21) eri bu marâza mübtelâ imiş her kerre cimâ' eyledükde yestehler imiş ve bu cârîye (22) bunun cimâ' ından ferâgat idecek zamânda ardından legen tutar imiş bu (23) 'âdet üzere niçe rûzgâr mürür eyledükde harîf emr-i hakkla vefât ider hatunun (24) 'adeti münka'ziyye olduğda bir âhar kimesneye vürürler leyle-i zifâfda cem' olduğı (25) hîn kalkmak şadedinde iken harîfün götine bir soğuk nesne tokınur döner ardına [187a] (1) bakar ne işlersen bu cârîye aydur ifşâ itmez misin harîf aydur ki ideriz ammâ (2) istedüğimiz zamânda ideriz 'avret ta' accüb idüp bizüm evvelin merhûm böyle (3) iderdi dir her er kısmını böyle şanur imiş bu kışşadan hisse cenâb-ı 'izzete (4) şükr idüp ve şükr itmege sebeb olur ki böyle marâzdan sâlim eyledi ikinci budur ki (5) alınursa 'avret bâkire gerek imiş ve fi'l-cümle buña 'ilâc olmaz ancak olan (6) tenkiyye-i bedendür ya' nî cimâ' dan evvel edebhâneye varup ba' de kavâbızdan enâr (7)

kabuğı ve cülnâr ve mâzû gibiler ile fitil idüp getüreler fâ'ideden hâlî degildür (8) bâb-ı şālîş marâz-ı ibne beyânındadır türkîsi ma'lûmdur bu bir marâzdur ki üç (9) kısım ile ta'bir olunur bir kısmı ol me'bûndur ki 'ömrini livâta ile geçirüp (10) bir miqdâr müsinn olduğda kendüde kudret-i kıvâm ve cimâ' olmayup lezzetin (11) dübürinden ala ve bir kısmı keşret-i i'tiyâd hâşıl olur zamân-ı civânlıkda mef'ûlluğ (12) idüp anuñla maḥfûz olur bu nev' çok vâkı' olur ve bir kısmı daḥi (13) şağîr iken kendü akrânı oğlancuklar ile istibdâl iderek bir gün olur ki (14) bir oğlan bunun üzerinde bâliğ olur ol müte'affin-i şehvetden kırtlar (15) hâşıl olur mādâm ki şehvet bulmaya ğidâ hâşıl olmaz bu nev' katı (16) erzel-i me'bûndur aña bir zahmeti bu nev' a şahîhdür zîrâ maḥdûmlarını aşḥâb-ı (17) devlet bir niçe kendi akrânı şıbyân ile çebebînüñ ḥâtırcıġı anlansun diyü (18) cem' iderler giderek çebebînüñ oğlançık çebelemek ister oğlan ise kâil olmaz (19) bi'z-zarûrî istibdâl lâzım gelür derdmend çebebî her tarafından şağâ'ir nâil (20) olur ol şehvet-i ma'hûdeye râst gelüp marâz-ı mezbûre nâil olur (21) ??? (22) imdi ma'bûnuñ 'ilâcî kalbi za'if ve nefsi alçak ve kıvâmı az olmaḥdur aşḥâb-ı (23) ibneden ba'zına --- dirler hem fâ'il ve hem mef'ûldür zıkr eyledüğimiz (24) ile mec'ûldür ammâ ba'zı olur ki em'âsında ḥikke olur ve gicişmesi (25) zâil olmaz illâ menî az olur bu ma'nâ nisvânda çokdur ve ba'zı [187b] (1) me'bûndur ki dilîr ve nerre şîr ve ğazanfer-i şavb ve esed-i heybetdür ammâ benne ---dür (2) bunun sebebi vâlidî ve vâlidesine dübürinden varmaġı 'âdet eylemekdür böyle (3) rüstem olup me'bûn olmaḥ 'aceb kudretu'llâhdur ve ğarîb ḥikmetdür zîrâ me'bûn (4) olan ekşer ricâl hey'etinde ve nisâ cibilletdür üñşüyet zâtına ğâlib olmaḥ (5) 'âdetdür ??? (6) ??? el-'ilâc zenbûrî (7) darb ve ḥabs idüp taḥkîr eylemekdür ve ğamlara ve ğuşşalara ve belâlara uğratmaḥdur (8) şol buḥûr ki ḥikkeden olur 'ilâcî istifrâġ-ı ḥaltdur zîrâ ekşer balġam-ı mâlihden (9) olur lâzım olan müşilâtla ḥaltı çıkarmaḥdur ol edhân ile ihtikân (10) lâzımdur ki gicigi teskîn ide ğâh olur ki bu marâz dişî mizâcî hâşıl (11) eylemekdür ya'nî ol ḥilkatdan üñşüyet ba'z olur zâhir a'zâsı erkek olur (12) lâ-cerem mizâcî muḥtezâsınca cimâ' olunmaḥ ister bu kısmuñ dübürî burun (13) ve kulaḥ gibi geçer içine nesne şoḥmayınca râḥet olmaz ḥaḥ subḥānehu ve ta'ālâ (14) kâfirî ve yeḥûdîyi bu marâza mübtelâ itmeye giriftâr olan bî-çâreleri ḥalâş (15) eyleye yamana ve kirme zîrâ 'ilâcî 'asirdür egerçi eṭibbâdan çok nesneler (16) rivâyet olunmuşdur ve biz akrabâdinde ol kısımdan vâfir mu'âlecât beyân (17) eyledük ammâ i'tikâd idemem ki buña 'ilâc ola bu cihetden ki bu marâz ekşer aşḥâb-ı (18) tağammüde olur ve meḥâdim-güzâr olur ve kudretleri ḥod vardır ammâ bu tâ'ifeden (19) birin görmedüm ki ḥalâş olmuş bir eyü 'ilâc hemân ölmekdür ve's-selâm bâb-ı (20) râbî' şol kimesnenüñ beyânındadır ki keşret-i cimâ' dan zarar görmüş ola (21) anuñ 'ilâcî kızdurmaḥ ve ruṭûbet vèrmekdür ve daḥi râḥetlendürüp (22) la'b ve lehv ve şehvet ve yürek âdâbla meşġûl kılmaḥdur ve sütler içürüp takviyyetine (23) taḥrîr olınan mu'âlecâta mübâderet eylemekdür

eger keşret-i cimā' dan irti' āş (24) hāşıl olmuş ise ya' nī ditrerse ra' şe ' ilācında zıkr olınan edhān (25) ile yağlana eger bu mu' taddan zarar ' arız olup za' f-ı başara mübtelā olmuş [188a] (1) ise kezālik ra' şe ve fālicde beyān olınan edhān ile yağlanup mu' a'ātla (2) aqsırdalar ve hammāmda burnına benefşe yağı tāmzırdalar ve gözin tatlu şu içine (3) açalar ve bākī ' ilācda akrabādine nazar olına bāb-ı hāmīs mu' azzamāt beyānındadır (4) eṭibbā bunu li-vechu'llāh beyān eylemişdür zīrā zekerin küçük olup ' avret (5) evlād huşūlüne mānī' dür el-' ilāc yoğun bezler ile zekerin her gāh ovmağ (6) ve daḥi yağlamağdur eyle yağlar ki hārr ola issi idüp yağlayalar ve zifti bal mūmı (7) ile merhem idüp tılā edeler ve bezler ile ovalar zīrā zift daḥi cezb ider (8) ve zekeri büyük ider bir eyü ma' nā bu bābda silk ve şoğulcandur bunlardan (9) gerek silk ve gerek şoğulcan ikisi daḥi olursa daḥi a' lādur (10) vāfir alup kırıdalar ve muḥkem saḥḥ edeler ve ba' de zanbağ yağı içinde ezüp (11) tılā edeler bir kere olmazsa birkaç kerre edeler temām büyük olur it üzümü (12) şarmaşık toḥmı ikisin döğüp ve muḥkem kaynadup ba' de şuyı süzüp (13) ol şu ile zanbağ yağını kaynadup şu gidüp yağı kalduğda bu yağdan (14) şubḥ ü mesā zekerine tılā ide tenāsuri bağdādīnün ḥayātü'l-ḥayevān nām-ı kitābında (15) mu' azzamāt-ı zeker ḥaḳḳında bir ' acīb mübālağa eylemişlerdür bir eşek ḥādişesin kaldurmışken (16) kesüp ḥurde toğrasalar ve anuḡla bir kile miḳdārı buğday serseler ya' nī (17) ḥaşlasalar buğday berk pişmek gerekdür ba' de bir tavuğa kırk gün ḡayri yemek (18) vèrmeyüp ol buğday ile pişirseler belki suyunı daḥi ol buğdaydan baḳiyye (19) kalan şudan vèrseler kırk gün temām olduğda tavuḡı zebḥ idüp etin (20) yèyeler kırk güne varınca sā' at-be-sā' at zekeri büyümekdedür hīç bu kadar (21) ' ilāc olmaz tecribe eylemedüm ammā gördüm mışırda iken yārāndan biri tecribe eyledi (22) ve bize zekerinün ' azminden şikāyet eyledi efsāne degildür ḥaḳḳ ta' ālānün ḳudretine (23) ' aceb olmaz kendü yanımızda tecribe olunmuşdur bāb-ı sādīs taḳyikü'l-ḳubl beyānındadır (24) ferc dar olduğın delmekdür rağbet-i cimā' olup veled hāşıl olmağdan bunu (25) eṭibbā cerīze ve mağlaṡa için iḥtiyār itmiş olalar meşelā ' üd ve sa' d ve mersin [188b] (1) ve anduz ve ḳaranfıl ve rāmek evcerdür hem bir ḳirāṡ miḳdārı misk daḥi izāfe (2) idüp cümleyi daḳḳ ü saḥḳdan sonra bir yün pāresin şarāb-ı kābız içine (3) şoḳup ba' de ol yüni eczā'-ı medḳūḳa ve meshūḳaya bulayup ' avret fercinde (4) getüre ferci ḡāyet ile ṡar olur bir ḥayşiyet ile ḡüyā bekāreti i' āde ider bir nev' (5) daḥi iki cüz māzū ve bir cüz idḥīr çiçeḡi daḳḳ idüp şarābile ıslanmış kettān bezi (6) içinde funduğ kadar bir şurre idüp yağlayalar ve ḥatunlar fercinde getüreler ferci (7) ziyāde ṡar ider cimā' a lezzet vèrür beyt ger sūde-i zer-verd-i dübr-i dār-zeden (8) çün ḡonca sūd-cū nāfe-i meşḳ-i ḥoten el-ḥaḳḳ zer-verd daḳḳ ü saḥḳ (9) olunup bir dülbend pāresine bir şurre olunup ' avret fercinde getüre hem (10) rāyiḥesi laṡīf olur ve hem tenūk olur bāb-ı sābi' müsahḥanāt ve mülezzezāt (11) beyānındadır bunun ma' nāsı ferci kızdurup cimā' a lezzet vèrmekdür (12) faḳīr öyle

kıyās iderüm ki eṭibbā bunu ḥulḳ-ı zen-dostluḳ sitemine zāhib olsunlar (13) diyü irād
 eylemişlerdür zīrā zenün ma‘hūdesi ekṣeriyā vüs‘at üzere olur (14) ve ba‘zınun --- olur ya‘nī
 kıardan soğuk olur cimā‘dan ḥazḫ (15) olmamak lāzım gelür bu taḳdīrce tenāsüle zarar iḳtizā
 ider ammā bu muzırrātun ‘aksi (16) olıcaḳ ‘avretten ḥazḫ olunur ve evlād-ı ensābına zuhūra
 gelmesine sebep olur (17) ol eczā ki te‘şirinde mü‘eşşirlerdür şıfatı budur misk ve sükker ve
 za‘ferān saḥḳ (18) olunup şarāb-ı reyḥānī içre ısladup ba‘de kettān bezi pāresin bulayup (19)
 ‘avret fercinde getüre bi-emru’llāh kızdurur ve rāyiḥesi laṭīf olur ol ḳadar (20) lezzet vērür ki
 ta‘bır olunmaz ve ḳurd baḡrı didükleri yemişün bunda ‘aceb te‘şiri (21) vardır ḥuṣūṣā saḥḳ
 olunup emlec mürebbāsı ‘aseli ile imtizāc vērilüp (22) ḥatun ḳısmı fercinde getürmek eyü
 ‘ilācdur cümleden aḡzında kebābe ve ḥıltīt (23) çiyneyüp ḳaziyyeye tılā eylemekdür bir nev‘
 daḡı ḥıltīt ve kebābe ve maḥmūde ve zencebīl (24) ve ḳaranfil saḥḳ idüp ‘asel ile ḥalt ve mezc
 idüp zekerinün nişfi miḳdārı (25) tılā idüp cimā‘ eylemekdür bu ma‘nā ḡāyet lezzet vērür
 cimā‘ olınan ‘avret cimā‘un [189a] (1) lezzet ve ḥalāvetinden meftūn olur ol cimā‘ olınan
 ‘avret ayruḳ kimesnenün (2) cimā‘ından ol ḥalāveti bulmasa gerekdür bāb-ı şāmin emrāzür-
 raḥm beyānındadır (3) imdi raḥmün mizācları ve marāzları vardır ṭamṣun ya‘nī ḥayḫ ḳanınun
 renginden (4) ma‘lūm olur bunun bilinmesi ‘avret kettān bezi pāresinden bir miḳdār pāreyi
 (5) fercinde getüre andan ṣonra gölgede ḳurıdalar ba‘de rengine naḫar ēdeler (6) eger ziyāde
 ḳırmızı ise şafrāya delālet ider eger ḳırmızı ile sevdā beyinde (7) ise ‘ufūnete delālet ider
 ḥumret beyinde eger şufret zāhir ise şafrāya dālldür (8) eger ḳan şudan ise rāyiḥesi olmayup
 sevdā mā‘il ise bi’l-lezzāt-i bāriddür (9) elbette sevdāya dālldür eger beyāz olup nev‘an
 beyāza mā‘il ise bürūdete ve ruṭūbete (10) delālet ider ve ḳasıḳda ḳıl çoḳluḡı fercün iki
 dudaḡı ḳuruluḡı ve sür‘at-i (11) ḳabḫ ve bevl boyanması ekṣer ḥālde bunlar ḥarārete delālet
 ider fe-ammā ‘alāmet-i (12) bürūdet-i ḥayḫı geḫ görmek ve ṭamṣ aḳ olup ince olmaḡdur ve az
 olmaḡdur (13) siyāh olup ḳıl az olmaḡ ve bevlün rengi ḳalīl olmaḡ belki ḳaramtık olmaḡdur
 ve ‘alāmet-i (14) ruṭūbet-i ḥayḫ inceliḡı ve ruṭūbet çoḳluḡı ve oḡlan düşürmesidür ‘alāmet-i
 (15) yübūset-i cefāf-nām ve cefāf-ı şefetin raḥmdür ve yübūset-i mi‘dedür bāb-ı tāsi‘ (16)
 ‘aḳır beyānındadır türkisi ḳısır dimekdür sebebi yā meninün ḳilleti ve yā fesādındandır (17)
 ve yāḥūd menī ṣaḡīḥü’l-mizāc olmadugiçün yāḥūd serḥoṣ cimā‘ eylemekdendür (18) yāḥūd
 ḳocalıḡdandır yā tāzelikdendür ki çoḳ cimā‘ itmekle olur yā a‘zāsına (19) āfet irişmekden
 olur bunun ‘ilācı bir ḡayri ‘avret almaḡdur tā ki oḡlan (20) gele ve fesād iki ṭarafdan ise
 ümmīz olmaz ḡāḥ olur ki zevc-i āḡır vāki‘ (21) olup evvelki zevcün menisinün i‘tidālinden
 zevc-i şāniyenün menisi mu‘tedil (22) olur bu kerre veled ḥāşıl olur ḡāḥ olur ki raḥmde
 bürūdet olur ve bürūdet-i (23) māni‘-i veled olur ḡāḥ olur ki süddeden olur bunun sebebi
 raḥmün elyāfında (24) süddeler olmaḡdandır yā zeker egri olup istikāmetle dāḡil

olmaduğındandır (25) ve yāhūd fem-i rahm mesdūd ve tūtgun olmağdan olur gāh olur ki rahmde [189b] (1) nefh olur ve yāhūd şıyrıncağ olur sebebi ruṭūbetdür yā mezāhımedür ve yā karnında (2) yağun çoklığıdır gāh olur zeker kaşır olduğundan olur meşelā altı (3) parmağdan kısa ola veled olmamağı muḳteẓıdūr gāh olur ki ‘avret ve yā er (4) ziyāde semüz olduğındandır veled hāşıl olmaz bir sebep daḫi zekeri ziyāde (5) ṭavıl olmağdan olur meşelā on parmağdan ziyāde zeker olsa menī (6) mesāfe-i ba‘ideden gelmekle bārid olur bu kerre evlād olmaz gāh olur ki (7) āfet ve ḥaṭā vāḳı‘ olur cümleden ihtilāf-i inzālin ve yā hareket-i inzālin za‘īf (8) olmağdur ki rahm menīyi müştemel olmazdan evvel zevc ḳalka menī müştemel olmaya (9) yā ‘avārız-ı nefسانیyyeden olur ki menīye ṭarı ola rahmle müştemel olduğdan (10) sonra zīrā rahm vaḳt olur ki buḫūrlansa ḥatun rāyiḥesin ḥiss ider vaḳt (11) olur ki rahmde südde olmağla ṭuymaz bunun imtiḥānı ḳıma‘ didükleri (12) şey yakmağla olur ve rahmde şarımsağ getürmekledür eger zıkr eyledüğimiz buḫūruḡ (13) ve şarımsağun rāyiḥesin ṭuyar ise rahmde südde yoğdur (14) eger ṭuymaz ise südde vardır aḥlāt-ı şıḳl ile ve ruṭūbāt-ı mezleḳa fercinden aḳması (15) ile bilinür ve rahmüḡ egri olduğı ki ağız muḳābil olmasa cimā‘ olınduğda ‘avret (16) fercinde ve rahminde vec‘ ḥiss itmekle ma‘lūm olur ve rahmüḡ ağızunḡ ṭutıldığı (17) ya‘nī bulmaduğı şıḳl ile verem ile ḳasığda yel olup ḥummā ile derisi ürpermek (18) ile ma‘lūm olur ve gāh olur ki verem-i rahme mi‘de müşārik olur (19) ol vaḳt ḡam ve ḡuşşa ve ḡaşy ve inḳırık olur eger verem bir cānibde olursa verem olan (20) cānibe yatmağā ḳādir olmaz verem külliyyet ile olursa iki ṭarafa daḫi yatmağ (21) mümteni‘ olur ve ḳısır olan ‘avretüḡ ‘alāmeti maraẓı çok olup gencligi uzun (22) olmağdur velūde ki ṭoğurğandır ḳısıruḡ zıddıdır ya‘nī ‘aksidür el-‘ilāc (23) oğlan hāşıl olıcağ hey’eti ile lāzımdur ki er ‘avret ile bir sâ‘at ile (24) öpüşüp ve ḳocuşup ve memelerin oḡşaya ve fercin ḳıcıḳlayup şıḳışdura (25) temām-ı ‘avretüḡ şehveti hareket eyledüğü gibi cimā‘ ide hemān-dem ḳalkmaya ve bir sâ‘at [190a] (1) ‘avretüḡ üzerinde ṭura temām er ḳalğduğı taḳdīrce ‘avret ayakların (2) indürmeye ve uyluğın birbirine ḡamm ide bir sâ‘at miḳdārı bu ḥālde ṭura (3) ve cimā‘ ı ḥayẓdan sonra ide ve pāk ola ide eger oğlan ṭoğmağ erüḡ (4) yā ‘avretüḡ sū’-i mizāclarından ise her ne nev‘ ise zıddıyla mu‘ālece olınuḡ (5) ta‘dīl-i mizāc edeler meşelā su’-i mizāc ḥārre ise bārid eşyā ile rahme ve yan (6) başlarına ve aḳrabādinde zıkr eyledüğimiz naṭūllar ve fitiller ile devālar olına eger (7) sū’-i mizāc bārid ve raṭb ise ki ekşerī bürüdet ve ruṭūbetden olur tiryāḳ-i (8) fārūḳ ve --- ve ma‘cūn-ı felāsife bu bābda vaẓ‘ olınan ma‘ācīn-i (9) ḥārre isti‘māl itdüreler ve edhān-ı ḥārreden dühn-i bān ve dühn-i belesān (10) ve dühn-i süsen ile tebrīd ve tedhīn edeler eger sū’-i mizāc ruṭūbetden (11) ise müceffefātla ‘ilāc olınuḡ ve eger yübüsetden ise lu‘ābāt-ı mürṭıbe ve edhān-ı (12) mu‘addile ve isti‘māl ve şürb ile bu nev‘de beyān eyledüğimiz devālar ile ‘ilāc (13) edeler ammā şol ḳısırlıḳ ki keşret-i şaḥmdan ola müceffefātla ta‘dīl-i

mizāc idüp (14) buña münāsib vaż' olınan devālarla ile mu'ālece olına ziyāde semüz 'avreti (15) gebe eylemege bundan eyü hile olmaz ki 'avret rāki' a olup er cimā' idüp (16) ve şart-ı sebūka ri'āyet edeler eger 'uqr-ı evrām rahmden ve yā rahmde südde (17) olmağdan olursa ve yāhūd fem-i rahm tutulup egri olursa zıkr eyleyecegimiz 'ilaclar (18) ile mu'ālece olına cümleden rahm yumulduğundan toğurmaz ise bir mīl edeler ki (19) kurşun ola ve evvel ince ve tedricle yoğunca ola mīl ile rahmi eyle dāhil (20) eylemek himmeti ile açalar ve er çok cimā ide ve kemmūn anīsūn ve kerefis kısmını (21) çok isti' māl edeler ve lu'ābāt ve edhān ve naṭulāt ve mezcāt ki rahmi (22) acııcıdur ve bizim akrabādīnımız mūrāca' at olına eger 'uqr rihden ise ma' cūn-ı kemmūn (23) ve şarāb-ı uşul ve mā'-i uşul ve şarāb-ı şırf içüreler bāb-ı 'āşir gebelige mu' in (24) olan edviye beyānındadır cümleden biri hāşşiyet ile gebe olmağa bā' is olandur (25) meşelā fil dişinūñ berrādesini 'avret yedi güne dek birer mişkāl bal şerbetiyle [190b] (1) isti' māl ba' de cimā' ide bi-emru'llāh gebe olur bir nev' dañi fil sidügidür encidān-ı (2) rūmī didükleri cevzi işladup cimā' vañtinde 'avrete içüreler fi'l-hāl (3) gebe olur bir eyü 'ilāc dañi hayzdan pāk olduñdan şonra tosun beynisin (4) tavşan yağıyla getürmekdür köpek ödi ve necāseti ve kurd ödi ve arslān (5) ödi bunlaruñ gerek yalnız ve gerek mañlūṭan olsun iki dānık 'avret fercinde getürmek (6) cümle mu' indür ve bir nev' dañi müsenk ve sūnbül ve haşşau's-sa' leb ve dühn-i belesān ve dühn-i (7) bān ve dühn-i sevsen eczā sañk olup edhān ile bir yere cem' idüp getürmek (8) hamla mu' indür evlād gelicek meninūñ 'alāmeti aq olup şıyrıncaq olmağdur andan (9) mā'- adā yemurṭa ağında olan düğüm düğüm toñm olmağdur bir 'alāmeti dañi sūñuk üzerine (10) kıatup yemekdür ve rāyihesi ħurmā çiçeği gibi olmağdur bāb-ı hādī 'aşar gebelik 'alāmeti ve aħkāmı (11) beyānındadır imdi gebe olmağ 'alāmeti iki inzāl-i muvāfiq olup zekeri yübüsetle (12) fercden ħāric olmağdur bir hayşiyet ile güyā zeker fercden çıkuğı zamān emilmiş (13) gibi çıka ve rahmūñ ağızı tūtila hattā ħatun mīl şokmağ dilese şıgmaya ve cimā' dan (14) şonra rahm yukaru kıalka ve oñına ve oñup ħıbbe ve ħöbek ile ferc ortasında (15) hāl gibi nesne ola ve 'avret cimā' olınmağa rāzı olmaya 'ale'l-ħuşuş erkege gebe (16) olursa bi'l-küllıye cimā' dan istikrāh ide erkege yüklü olan 'avret cimā' ve inzāl-i (17) elem vērür ve zarar ider ve gebe olan 'avretün ħayzı münkaṭı' olur yāhūd ba' zende (18) az olur ve müte'ahħir olur ħöñül dönmek ve ħuşşelenmek ve kesel ve şıql-i beden ve şudā' (19) ve baş dönmek ve yürek oynamak 'arız olur bu ma' nālar bir aydan ikiden şonra olur (20) bir niçe 'alāmāt dañi iştāh-ı fesād olmağdur ve fesād-ı levn ve ħözün ağı şararmağ ve kıarın (21) büyümeğdür andan şonra cenīn büyük olduğda ħayz kıanıyla ħıdālanur bu kerre bu aġrāz (22) zāil olur 'avret gebe midür bilmek murād olunsa bundan eyü hile olmaz ki (23) yağmur suyuyla balı ezüp şerbeti 'avrete içüreler eger ħöbegi burursa gebedür ve illā (24) degildür bir nev' dañi ħatun burınup

fercini buhûrlaya eger rāyihe-i buhûrî hiss (25) iderse gebe degildür ve illā gebedür bir nev' ile imtiḥān daḥi budur ki 'avret fercinde [191a] (1) şarımsak getüre eger rāyihesi ve ṭa' min tıyarsa gebe degildür ve illā gebedür ammā şarımsağı (2) getürmek diledüğü zamānda bir gün aç ṭura andan getüre vakt olur ki ḥatunların (3) bevlinde atılmış pine gibi nesne ola gāh olur ki şāf olur ve üzerinde ṭuman (4) gibi nesne görünür ve evvel ḥamlda bevlde göge māl olur āḥirinde ḳaramtırak olur (5) eger ḥummā-yı ḥārre olup ve rahmde verem olursa ḥāmilden ḳurılır bāb-ı şānī (6) 'aşar erkek olmak ve anuḡ 'alāmātı beyānındadır ya' nī gebe olan 'avretün ḥamlı (7) erkek midür ve dişi midür ve olduğı taḳdīrce 'alāmetleri beyān olunur imdi (8) erkek olmak erün menisi çok olduğındandır ve anuḡ ḥarāretindendir ve meninün (9) ḥurūcī cānib-i yemininden olup ḥatun ḥayzdan pāk olduğı gibi (10) cimā' olunmaḳdur ve beled-i bārid ve faşl-ı bārid ve şimāl yelleri esdüğü vakıtlar da cimā' (11) olunmaḳ erkek evlāda sebebdür ve tāze yigitlerin cimā'ından ekşeriya erkek olur (12) imdi erkege gebe olan 'avretün 'alāmeti şād olduğudur ve levni ḥūb (13) olup ve iştihāsı ḳavī olur belki emrāz-ı sākin olduğudur ve erkege (14) gebe olan 'avretün sağ tarafında sıkı olup sağ memesi büyük olur ve memenün (15) başı ḳararur şol 'avret ki dişiye gebe ola iki memesi ak ve süti ḡalīz (16) olur ve ebyaz olur ve şol ḥatun ki erkege gebe ola sağ ayaḡın evvel (17) taḥrīk ide ve ḳaçan yūriye sağ eline ṭayanur ve ḳaçan ṭursa kezālik eline ṭayanur (18) ḳalkar ve sağ gözi ḳapaḳ olur ve erkek üç aydan sonra ḥareket ider (19) ve dişi dört aydan sonra ḥareket ider vallahu ta'ālā a'lem be-ḥaḳīḳatü'l-umūr (20) ta'ālūm-i sitte ta'līm-i sādisinün sıfr-i rābī'i on üç bābı müştemeldür bāb-ı (21) evvel 'alāmāt-ı eşkām-ı cenīn beyānındadır imdi ana ḳarnında olan oḡlanın (22) emrāzının keşreti vālidesinün marāzlarının keşretindendir belki keşret-i istifrāḡāt (23) ve keşret-i seyelān-ı ṭamşdur yāḥūd ḥaddeden ziyāde süt olmaḳdan olmaşdur (24) bu vechle ziyāde süt zarar virmek ol maḥalde olduğudur vec'anun (25) za'fı ve za'f-ı ḥareketi ve yāḥūd ḥareketün 'ademi bunlar cümlesini cenīn [191b] (1) ḥasta olmaḳdandır ve cenīnün ise böyle olmasına vālidesinün marīza (2) olduğü sebep olur esbāb-ı mezkūreden biri daḥi sıkıdadur ya' nī (3) oḡlan düşürmekdür ma'lūm ola ki oḡlan düşmenün sebebi yā veremden (4) ve yā ḥaṭā ile düşmekden olur yā berk şıḳramaḳdan olur ḥuşūşā ardına (5) yā ḥareket-i nefsanıyyedendir ḥammāma girüp çok oturmaḳ gibi yā hevā ziyāde ḥār (6) olup yā bārid olmaḳ yā bir me'külden imrenüp yemek gibi ve yāḥūd ba'z (7) ṭa'āmun rāyihesi burnına girüp aḡa nā'il olmamaḳ gibi bu cümle sebep sıkıdadur ammā (8) sebep-i bedenī ananın marāzlarıdır yā ziyāde yüregi sürmekdür ya berk açlıḳdan (9) istifrāḡ itmekden yā faş itmekden yāḥūd ziyāde cimā' olunmaḳdan olur (10) bedenī olan sebeblerün biri daḥi rahmün aḡzı giḡdür ruṭubeti çok olup (11) cenīn şıyrılmaḳ ve düşmekdür ve yāḥūd yeller olup cenīni ḥārice tazayyuk ile (12) def' eylemekden düşer yāḥūd sū'-i mizāc-i

h rreden olur ki h r ret yakıp düşer (13) ve b r det ton durup düşer kaçan arık  avret gebe olsa semüz evvel düşürür (14) ve bedeni mu tedil olan düşürmek y  iki ayda ve y     ayda olur sebebi (15) rahm n  çukurları s mek ile  olup ğalebe-i ru  betden zab -ı cen ne k dir (16) olmaz oğlan düşürmek  al meti memeleri def aten sölpük olmak dur eger birisi (17) s lp rse ve gebelik ikiz olsa k nk  memesinde ise ol c nibde olan (18) düşer vallahu a lem b b-ı   n  tedb r 'l-hav mil bey n ndadır gebelik tedb r-i faşddan (19) men  idüp ve ish lden  ıy net eylemek dur  u     dört aydan evvel ola (20) z r  mevl du   ad    r yedi aydan  on ra  od ziy de  ıf  ve hir set l zımdur (21) z r  mevl du  y  pişmesi ez af olur eger zar r  m   il l zım olsa (22)  ıy r- enbe zarar eylemez ey   r eger sebep olsa m  ib-i su ta ta dil olına (23) ve miz c  tak v yet kılına eger keşret-i ru  bet mezle a olursa ki bu ek  er   r (24) l zım olan m ra   b t terk olunmak dur ve ru  b t  ten   e k l mak dur ve ish l (25) ve  u ne ve idr r-ı bevl y  derletmek ile amm  derletmek idr rdan  ayrludur [192a] (1) pes imdi   f z-ı cen n olan dev lar ki s  tadan men  ider edviye-i k lbiyyed r (2) o c mlenden biri mürekkeb olandur m ferri  y   t  ve s ir m ferri   dur ki biz an  (3) tefric i  n ve  ıf -ı cen n i  n a rab   nde bey n eyledük bu c mlenden (4) tiry  -i f r   ve --- ve dev -i misk ve behmen n ve durunc ve zer-neb t (5) ve mümkün olan mertebe   mile   b  atın l net üzere  uta k bz olmak dan (6)  ıy net l zımdur z r  k bz cen ne mez   ime v r r ve g  h ve b -g  h c zev   areket (7) idüp y r megi mu t d edeler t  ki i  tib s-ı     dan     l olan fu  l  (8) t  l l olına fe-amm    mm  dan ve  ı ramak dan ve her mun icden per  z l zımdur   d s  p k (9) etmekler ve et ve s de   rb lar ve la  f meyvelerd r amm  c mlenden enfa  olan (10)   r b-ı r y    ndur vallahu a lem b b-ı   lis tesh l 'l-vel det bey n ndadır  ol (11) zam n ki vel det k r b ve  al m t  z  ir ola   mil  n issi  u ile ar as na (12) ve k r n na na  l olına ve issi  u iğne ebzen olına ve amm  ebzene göbegine dek gire (13) ve fercine edh n-ı mezle a   l  olına ve edh n-ı mezb re ile i  tik n olına (14) eger  atuna dört mi    l  ıy r- enbe k pu  yla dört mi    l d r  n  k ynad p (15) içürseler fi'l-  l do ura ve   lt t ile cünd-i b dest r ile içürseler vel deti (16) ve vec i   s n ola kez lik  ol elinde m  na      tm k ve eşek ve at   rna   (17) bu  r itmek ve y    zlu balık gözün bu  r itmek bi'l-      vel deti   s n ider (18) eger mercan köki  ol uylu  na ba lansa fi'l-  l     r r m  a-i s  ile daği (19)  a  uylu  na ba lansa t z     r r eger yılan k v  ve g  erc n nec seti bu  r (20) olsa vel deti   s n ider amm  yılan k v  çok olmamak  gerekdür z r  cen ne (21) zarar dur amm  cen n meyyit ise yılan k v  bu  r olınsa fi'l-  l i  rac ider (22) eger me  ime e lense ya n  oğlan  on      masa mu a    t ile a   rdalar z r  (23) a   rm k ile oğlan  on  a l  düşer eger bur  düşmezse oğlan   m     r (24) eger ebe elin  ok p p reley p     rm k dur bu sebep ile v lidesi   l    olur (25) esfelyus-ı n m-ı  ek m ay ur ki me  ime ve cen n meyyit i  n me  r benefşe   r b n v r p [192b] (1)   n  r t ve

yılan kavı tületisi vèreler bi-emru'llāh çıkup hatun halāş (2) olur eger velādetden evvel vec' karına ve kasıka mā'il olsa velādet āsān (3) olur eger vec' yukarıya ve onurgaya mā'il olsa velādet müşkil olur (4) tedārik lāzımdur bu mebhāş hakkında akrabādinde ol kadar fevāyid beyān olmuşdur ki (5) hadd ü haşirin Allāh bilür kangısı münāsib ise ve nefsü'l-emrde muvāfık ise (6) anuñla 'amel edeler vallahu a'lem bāb-ı rābī' evrāmü'r-rahm beyānındadır zıkr-i 'uqr (7) bahşinde bir miqdār sebağ eyledi nihāyet hārr olanuñ 'alāmetlerin zıkr eyledük ve sebebi (8) yā mārīd ve yā bedenīdür ve yā ihtibās-ı hayz ve yā nifāsuñ tutgunlığıdır didük (9) kezālik yā ihtibās-ı menī yā keşret-i berd mükeşşīfdür gāh olur ki evrām-ı rahmüñ (10) dibinde ya'nī nihāyet ka' rında olur ve gāh ağzında olur eger ağzında olursa (11) görmek kábildür aña göre 'ilāc olunur imdi kaçan ki evrām çiban olmağa şürüh (12) eyleye agraız ve hummā ve vec' müştedd olur eger rahmüñ veremi balgamī olursa 'alāmeti (13) şıkl ve şişmek ve anuñla vec' - i müte'addiyye olmağ iktizā ider belki etraf ve kasığ (14) müteheyyc olur eger verem-i rahm şulb ise 'alāmeti şıkl ve hüruc-ı bevl (15) müşkil olmağdur ve beden gāyetle za'if olup sākılar ditremek ve gāh müsteski (16) gibi qarın büyümeğdür imdi verem-i hārrüñ 'ilācı faşddur ve istifragdur ve faşduñ (17) keyfiyyeti ola başlıqdan faşd idüp ba'de şafın tamarından faşd olmağdur eger (18) sebep ihtibās-ı hayz ise üç gün gıdadan men' olup şuyı gāyetle az (19) vermekdür eger hıc şu içmezse gāyet a'lādur ve kadir olduğı kadar sehere ya'nī (20) uyhusuzluğa mu'tād olmağ gerekdür ve issi şu içine ebzen idüp yalnız gül (21) yağıyla yağlanmağ gerekdür kavābızdan verd-i cülnār ve enār kabuğı gibilerüñ kaynadup (22) göbeline dek içine girüp şāfi zeytün yağıyla rahme tılā olmağdur ibn-i māsūye (23) aydur ki haşhāş kabuğı ve zeyt yağın şu içinde pişürüp ve süzüp şu (24) mahv olınca kaynadup hāşıl olan yağı tavuğ yünjiyle rahmüñ veremine tılā eylemek (25) nāfi' dür arşimedüs nām-ı hekīm hınnā yaprağını ve hürmā ki pişmiş ola ve muqaşşer-i şa'ir ve gül [193a] (1) yağıyla merhem mişkāl olduğda verem üzerine tılā olmağ def' ider dēmişdür (2) ammā dibiyle gerek fem-i rahmde ve gerek ka' rında olsun anuñ 'ilācı müdirrāt-ı hafife (3) idrār-ı leyyineye mürāca'at itmekdür tā kim çiban deşiyile ol işletmege muhtāc olur (4) hemān sā'at bal şerbetiyle niçe kerre yuyup pāk olduğdan sonra encir ile (5) hardalı dağğ saħķile merhem-mişāl idüp vereme yağı edeler ve ol merāhim-i zımād ot ki (6) biz anı akrabādinde bu ma'nā için beyān eyledük bir gayrī tedbire muhtāc eylemez ammā (7) verem balgamī olursa --- tebrīd ider ol cihetden ekall olup mahalleri (8) tartīb ve teshin cihetinden ekşer olmağ gerekdür ammā verem-i rahm şulb olursa (9) anuñ 'ilācı edhān-ı müleyyinedür ki beyān iderüz cümleden kaz yağı ve uqhuvān yağı (10) ve bal mūmı ve yemurta sarusı bir yerde merham olup zımād olına merhem-i resl (11) bu bābda ziyāde mücerrebdür huşuşā varak-ı hatmeyi kaz yağıyla bir hāvān içinde (12) muhkem döğüp memzuc itdükten sonra yağı eylemek ziyāde nāfi' dür bāb-ı

hāmis kesretü(13)'l-şamş beyânındadır türkîsi hayz çokluğu dimekdür bu sebebi yâ imtilâ'-ı bedendür (14) demden ki anı tabî'at def'ider bu kısmuñ 'ilâcî imtilâ'-ı vech-i nabzdur ve tamarlar (15) tolu olmağdur ve demüñ seyelânı ile beden kavî olmasıdır ki hâlî üzere olup (16) müteğayyir olmaya böyle ki ola kan tutılmamak gerekdür meger nabzda yâhūd levninde (17) tağayyür zâhir ola bu nev' den bir kısmı dañi demüñ rikḳatî ve ḥiddetî içündür 'alâmet-i (18) za'f-ı beden ve za'f-ı levn ve akan kanuñ inceliği ve issiligidür ve sür'at-i ḥurûcî (19) rengi şufrete mâ'il olduğudur bir nev' dañi ruṭûbet-i balğamiyyenüñ dem ğalebesinden (20) olur ki ol ruṭûbet tamarların ağızlarının kuvvet-i māsikesinüñ erḥa eylemişdür biri (21) dañi sevdâvidür ki ḥārrdür ve müfettiḥdür şafrâ gibi aḳvâ'-ı 'urûḳı teftiḥ eyledüğinden (22) olur bunların 'alâmeti ḥatunlar kiçe ile bir penbe pâresini fercinde getüre ertesi (23) çıkarup kurıduğdan sonra ğusl idüp penbe nazar ide ol zamân ḥalt ğalib (24) şeklinde ve levninde ma'lûm olur eger keşret-i şamş bevāsirden olursa fem-i raḥm (25) açıldığından olur ve yâ raḥmde çiban olursa yâ 'aḳîb-i velâdetde yâ 'usret-i [193b] (1) velâdetde vâḳi' olmuş ise her birini maḥallinde beyân iderüz meşelâ ḳurḥ ve bevāsîr (2) 'alâmetleri ve 'ilâcları kezâlik mevzi'inde zıkr olunur ammâ seyelân-ı şamş imtilâdan ise (3) 'ilâcî faşd idüp memeleri yağlamağdur ve memelere kızmış şişler ḳomağdan ve ḳurş-ı güher (4) bi-eyyi eşribe-i ḳabîza ile ezüp içürmekdür ğıdâsı bilic etleri summâḳ ile pişmiş ola (5) ve mercümek ki 'unnâb ile pişmiş ola noḥūd-âb ki emîrbâris ile terbiyye olmuş ola (6) anlardan édeler ve ekşi enâr yidüreler zîrâ aĝdiye-i mezkûre kanı söndürüp (7) seyelânı men'ider fevâkiheden enâr ve alma ve emrûd vèrmek gerekdür ba'de misk (8) ve cülnâr ve ṭuraḳotı ve şebb-i yemânî ve tengâr ve mâzû ve kışşâ ve kendir ve aḳ kaya (9) ve demül-aḥaveyn ve ṭîn-i ermenî ve şamĝ-ı 'arabî ve mersin yaprağı bu cümleyi döğüp (10) ve ılıyup sükkerlü yaprak şuyı ile ve yemurṭa şarusıyla yoğurup fitiller idüp (11) vâḥiden ba'de vâḥidin raḥmine toĝrı fercinde ḥatun getüre bi-emru'llâh seyelân (12) taşî men'ider bu emşâli aḳrabâdinde çok beyân olmuşdur fe-ammâ seyelân (13) diḳḳat-i dem ve ḥurḳat-ı demden ise ğıdâsın ve şarâbın ta'yîn eyledüğimiz üzere vèrüp (14) nihâyet bu nev' de faşd olinmaya eger seyelân-ı şamş aḥlât-ı erba'anuñ birinüñ ğalebe(15)sinden ise zâlikül-ḥaltî istifrâĝ idüp ruṭûbât-ı ḳabîze ve şarâb ve ğıdâsın (16) kezâlik ḥaltâ münāsib vère ya'nî aña müte'alliḳ şerbetler ile 'ilâc ide ve imtilâda naḳl (17) eyledüğimiz furzece ki eczâsı sebaḳ eyledi anı fitil idüp getüre ammâ seyelân-ı şamş (18) 'usr-i velâdet ve 'aḳîb-i velâdetde peydâ olmuş ise nev'-i evvelde beyân eyledüğimiz ğıdâ (19) ve şarâb ve şiyâfâtile 'amel ide nihâyet faşd olinmaya eger seyelân-ı şamş ḳurûḥ ve şikâḳ (20) ve dibiyle sebeb olmuş ise nev'-i evvelde olinan 'ilâcla 'ilâc idüp hemân (21) faşd olinmaya zîrâ faşd bu maḥalde ḥaṭar-nâkdur bâb-ı sâdis ihtibâs-ı şamş beyânındadır (22) türkîsi hayz tutılmağdur eger sebeb verem-i raḥm ise 'ilâcî evrâm-ı raḥmde beyân (23)

eyledüğümüzdür eger sebep kıllat-i dem ise ‘alāmeti bedenün arkalığı ve şufret-i levn ve takaddüm-i (24) istifragıdır ve dā’imā aç olup cū‘a mübtelā olmağdur ‘ilacı kalbi ve mi‘deyi (25) rübübāt ve müferrihāt ile takviyyet vērüp gıdāsın ta‘dıl edeler ya‘nī ağdiye-i [194a] (1) keşretü'l-gıdā olanı yidüreler eger ihtibās-ı tams̄ gılzat-ı demden yā hāl-ı gālīzden (2) ise yāhūd bürüdetden ise ki buhārı ‘urūkı tenük ider ‘alāmeti buṭū’-i nabz-ı gılzat (3) ve şıkklet-i bedendür ‘ilacı bezr-i kerefis ve rāziyāne ve anīsūn ve gül-be-şeker tenāvül ider (4) yāhūd persiyāvşān ve misk-i tārāmeşīg üçer dirhem olup saḥk idüp on (5) dirhem sükker ile mezc idüp ba‘de berencāsef ve bezr-i kerefis ve kürneb ve rāziyāne (6) ve ikililü'l-melik ve şibş ve ebhel ve sezāb bunlardan daḥi üçer dirhem zamm idüp (7) cümlesi hāl olınduktan sonra mecmū‘ından on dirhem ve otuz dirhem sükker ile (8) hāl idüp suḳūf gibi isti‘māl edeler ve bākī kalanı kaynadup yāhūd kadar-ı kifāye (9) sükker katup cüllāb idüp içeler ve yāhūd besbāse ve sūnbül ve qaranfil ve kākūle (10) ve kuşt ve cevz-i bevvā ve dārçini ve fūkkāh ve idḥir bunları berāber idüp bulğur (11) kadar olunca daḳḳ edeler ve şu ile kaynadalar ve şu kaynaduğı gibi bir bez içine (12) zımād idüp göbeline uralar belki qasığa daḥi tekrār-be-tekrār kızdurup uralar eger (13) ihtibās-ı tams̄ semüzlükden ise ve yāhūd mecrānuḡ olduğından ise ‘ilacı (14) şāfin tamarından qan alduduktan sonra riyāzet itdürüp sikencübīn ve sikbāc tenāvül (15) idüp ve zencebīl ve ‘ākır qarḥā ve mi‘a-i yābise ve ‘ūd ve cāvşir ve iblis (16) tırnağı ve kendir bir yerde berāber daḳḳ idüp fercine buḥūr edeler yāhūd çam şakızı (17) ve cāvşir ve muḳl ve şūnīz ve siyāh noḥūd bir yerde daḳḳ idüp buḥūr edeler (18) ber-vechle buḥūruḡ duḡānı fercine duḡūl vallahu ta‘ālā a‘lem bāb-ı sābi‘ nuḳaṭ beyānındadır (19) bu daḥi ihtibās ma‘nāsınadır nihāyet ba‘zı ‘avārīz sebebiyle dem-i ḥayzuḡ tağılması (20) ve aḥlāt-ı gālīze ile muḡteliṭ olmasıdır sebebi yā gılzat-ı veremdür yā bürüdetdendür (21) yā aḥlāt-ı gālīze iḡtilātınuḡ keşretindendür ‘alāmeti --- ve beden yumuşlığı ve beyā(22)zlığı ve tamaruḡ yeşil olması ve bevlüḡ keşreti ve gāyet balğamiyyet üzere olup (23) efvāh-ı ‘urūḳda ve raḥm ağzında südde olup ḥarr-ı müceffefdendür ki qabz eylemişdür ve yā(24)hūd bürüdet-i mücemmideden olmuşdur ki yübs-i raḥm içündür müceffif ve mükeşşifdür bunuḡ (25) ‘alāmeti zikr olınan ‘alāyimdür ve yā verem içündür raḥmde et bitmişdür yā çibanlar [194b] (1) içündür ki tamarlaruḡ ağızlarını büyüdükde tār ider ve yā ifrāt-ı laḥm ü şaḥm mesāliki (2) tar idüp mezāḥime vērmesidür ‘ilacı vāfir gıdālardur ve oturup raḥet (3) olmağdur ve uyḡu ile meşḡül olup sık sık ḥammāma varmağdur zirā ḥammām (4) murṭıbdur bedeni ḥāl ṭabī‘atına getürür ve qanı çok ider eger ihtibās-ı tams̄ ve demüḡ (5) perīşānlığı yübüsetden olursa muratṭibātla gerek ağdiye ve gerek eşribedür zıddıyla (6) ‘ilac olına bākī kalan verem ferūḡdur ve ifrāt-ı semendür anlaruḡ ‘ilācları (7) bu bābda evvel sebak eylemişdür maḥalline mūrāca‘at olına bāb-ı şāmin retḳ beyānındadır (8) türkce aşlık ‘avret dimekdür şol ‘avrete

dirler ki fercinün ağızında nesne (9) çıka et gibi ve yā perde gibi ve yāhūd kemük gibi şakḳ-ı ferci sedd iderler nev'-i (10) evvel ile nev'-i şāniyye 'ilāc-ı mümkindür ammā nev'-i şālise 'ilāc olmaz ıstılāḥ-ı ḥavātinde (11) kemük aşlığı dirler sebebi ḥıllkīdūr ve yā ḡayr-i ḥıllkīdūr ya' nī şonradan olmışdur (12) bu ḳāziyyenün iki nev'-i gebeligi ve ḡayzı men' ider nev'-i şālīs kemük aşlığı didükleri (13) cimā'ı daḡi men' ider retḳ şāhibesine evcā'-i şedīde ve belā-yı 'azīme 'arız (14) olur ol vaḳt ki ḡayz görececek zamānda nev'-i evvelki gül aşlığı dirler eyüce (15) ḳıvāmlu ālet ile ol maşlahat görilür nev'-i şānī üstūra ile yarılmaḳdur zīrā (16) ḡayrī 'ilāc olmaz nev'-i şālīs bir belādūr ki demürden ālet olsa delmez ve kūh-ken (17) kendü nīşesini ura kırmız bu nev' a 'ilāc olmaz bu 'avretün ferci ḡāyet (18) şaḡir olur ve ortasına kemükden bevl cereyān idecek miḳdārı bir delik (19) olur ḡazret-i ḡekīm celle şānehu ve 'amm-ı nevāle cānibinün maḡlūḳına ve ḡikmetine kimsenün 'aḡlı (20) irmez felāsefe bu ma' nālarda çok nev' a cevāb vērüp zūhl-i terbī' de iken (21) nazar idüp sābi' de menkibū'l-feres-i nām-ı kevkeb ile müşterī cem' olduğundan (22) olur dēmişlerdür vallahu a'lem bāb-ı tāsī' marāzū'r-recā beyānındadır bu marāzdur ki (23) gebe gibi olur gören elbette gebedür diyü ḡükm ider ve ḡāḡ olur ki gebeye şebīḡ olur (24) aḡa 'arız olan aḡvāle bu daḡi mübtelā olur ve ḡāḡ olur ki ḳarnında bir geḡek olmak (25) ile olur ve 'avret cenīn ḡareketi gibi ḡareket ider ḡiss ider ol ḡareketün cūşsesi [195a] (1) şaḡa ve şola ḡareket ider ve sā'ir 'avretler gibi ḡayz tūtılup levni müteḡayyir (2) olur ve iştihāsı sāḳıṭ olup ferci birbirine munazzım olur ve aş yirür sebebi (3) yā keşret-i mevāddur şiddet-i ḡarāret ile munşab olur ve yāḡūd verem-i şulbdür (4) yā raḡme ve yā fem-i raḡme 'arız olur ve yā riyāḡ-ı ḡalīzedür ki bu ḡālet şudür (5) ider gerçekten gebe olan ile recā beyninde fark budur ki recāda çok çok (6) esnemek ve çok çok gegirmek ve ḳarın yumru olmak ve eller ve ayaklar geḡşek (7) olmak ve cenīn ḡareket idecek zamānda itmemek recā 'alāmetidür zīrā ḡaḳḳā gebe olanuḡ (8) ḳarnı yumru olmaz ve elbette bi-emru'llāḡ cenīn vaḳtinde ḡareket ider ammā recā (9) istiskāya şebīḡ olur 'alāmeti bu beter ki istiskāya şebīḡ olur istiskāya (10) şebīḡ olmaya ve gebe olmaya 'ilācī dühn-i ḡırva' ile şarāb-ı uşūl vērüp (11) ayāric-i fayḳarā ve ayāric-i lūḡāz ve ayāric-i calinus ile ba'de'n-naḡc ishāl ēdeler (12) ve tiryāḳ-i erba' a isti' māl olına ve devā'-i misk vērile ve idrār-ı ṭamş iden (13) eşyālar ile taḳayyüd idüp taḡlīl-i riyāḡ iden şāflar ile kimādlar ve yaḳılar isti' māl (14) olına ve aḳrabādinde bunuḡ içün vaż' olınan devālardan ḡaflet olınmaya (15) eḡer şalābet raḡmden ise evrām-ı raḡm şulb olduḡda ne 'ilāc beyān olındı (16) ise anuḡla mu'ālece ēdeler vallāhu ta'alā a'lem bāb-ı 'āşir iḡtikānū'r-raḡm (17) beyānında bu 'illet şar' a ve ḡaşyye şebīḡdür ya' nī anda ḡiss ve ḡareket bāṭıl ise (18) bunda daḡi böyledür sebebi yā keşret-i menīdür ve yā anuḡ ṭaraflarından iḡtibās (19) olduğudur böyle ki ola ḡarāret-i ḡarīziyyeyi söyündürür ve menī semmiyyete müstaḡīl (20) olur ya' nī meniyyün keyfiyyeti semme müstaḡīl olur bu kerre

durulur ve bozulur (21) ve mürtefi[‘] olur ve andan buhâr kıç semmî müte[’]ezzi olur yâhûd bunlar olmayup (22) ihtibâs-ı tamsdan olursa sebebi tamsuñ zamânı tavîl olmağıla rahmde mekşi (23) keşir olur meniden ‘arız olduğu gibi bunda dañi ‘arız olur ‘alâmeti (24) bu zıkr eyledüğimizün gerek meniden ve gerek ihtibâs-ı tamsdan olsun zihn-i mütehayyil (25) olmak ve kesel ve za[‘] f-ı ‘arız olup incikler za[‘] if olup beñzi şararmakdur [195b] (1) ve gözde ruṭubet ziyâde olmakdur eger muḥtebis olan dem-i hayz kısıq tarafına (2) meyl idüp fûâda irişürse ‘aql-ı muḥteliṭ olur ve bayılmağ ‘arız olur ve hiss-i (3) bâtil olup şüti münkaṭı[‘] olur ve bu mezkûrātuñ cemî[‘] isi semmiyyet ezâsından (4) olur ve a[‘] şâbuñ za[‘] findan olur şar[‘] alar bu ‘illet beyninde fark budur ki bu ‘illetün (5) şâhibi ‘aqlını yitirmez ve ifâkat geldükçe kendüye olanuñ ekşerîn hayr vërür meger emr-i (6) ‘azîm ola bir farkı dañi budur ki maşrû[‘] uñ ağızında köpük olur bunun olmaz (7) ‘ilâcı imdi bu marazuñ olduğu vaktde meşelâ şar[‘] -mişâl olduğça gasy ‘ilâcuñ (8) édeler ya[‘] nî laṭîf ve keşîf râyiheler koḥuldalar keşîf râyihenün şânı buhâr-ı (9) bâridi tahlîl ve talṭîf ider zîrâ keşîf râyiheden rahm esefle kaçır sebebi (10) teneffürinden ve râhiye-i ṭayyibe şevkindendür ve biri dañi fem-i rahmi edhâni ḥârre-i ‘ıṭriyye ki (11) anda misk ve ‘anber ve gâliye misk-i maḥlûṭ ola bağlayalar ve ayakların ve inciklerin (12) dañi zıkr eyledüğimiz dühn-i mu[‘] aṭṭardan gâh gâh delk édeler ve iki ayaklarına ve inciklerine (13) şişeler çeküp kulağına çağırılar ve kulağlarından çekeler vaktâ ki gâşysi (14) gidüp ifâkat gele eşribe-i münâsibe-i mülattîfe vërüp ağıdiye-i laṭîfe-i ṭayyibe (15) ile tağaddî édeler ḥubûb-ı ayâricât-i kibâr ile ishâl édeler ba[‘] de naẓc vâkı[‘] ola (16) --- ve --- ve bunlara müşâbihe ma[‘] âcîn vèreler ki biz anı ve ḥâşşasını (17) aḫrabâdinde beyân eyledük ammâ naẓc zâhirîn olmadın fi'l-cümle ishâle mübâderet (18) itmeyeler eger bu maraẓa mübtelâ olanuñ eri yoğise ere vère tâ kim rahmün seddin (19) açâ ve cigere fâ[’]ide ide bayılmağdan ḫurtıla meger ḥâdişeden gâşy-i ‘arız ola (20) ve zevci olan kimesneye lâzımdur ki memelerin oḫşaya ve ferce ve fem-i rahmine (21) mu[‘] aṭṭar yağlar süre eger rahmden ruṭubet nüzûl iderse ‘azîm fâyide ider ammâ (22) ol ihtinâğ-ı rahm ki ihtibâs-ı hayzdan olmış ola anuñ ‘ilâcı ihtibâs-ı tamsda olan (23) müdirrâtdur bâb-ı ḥâdî ‘aşer rahmde şiş olmanuñ beyânındadır imdi bunun sebebi (24) yâ sū[’]-i mizâc-i bâriddür ki rahmi za[‘] if eylemişdür ğıdâdan ḥâşıl olan riyâhı müstaḥîl (25) ider ve yâhûd berdün keşâfetinden rahme ve aşıl olan müctemi[‘] olur bu ikisinün [196a] (1) dañi ‘ilâcları ayâricât-ı kibârdan ayâric-i cālînûs ve ayâric-i fayḫarâ ile ishâlden (2) sonra cevâriş-i kemmûn ve eşribe-i münâsibeden şarâb-ı uşûl ki cevâriş-i kemmûn (3) anuñla ezilmiş ola münâsibdür ve ḥuḳneler ki bu bâbda zıkr olındı aḫrabâdinde (4) ‘amel olup furzeceler ile tekmiḍ ile muḫayyed olup eşyâ[’]-i müsaḥḫane ve müneḳḳiyye-i (5) riyâh rahmi müzîldür bunun devâsına müte[‘] allıḳ eşyâyı aḫrabâdinde göreler (6) bâb-ı şânî ‘aşer ḥikketü'r-rahm beyânındadır oğlan yatağı gıcikdür bu ‘illet ne[‘] üzü bi'llâh (7) erkek ibnesi

gibidür gerçi degildür ammā buña mübtelā olan ‘avret günde ve gicede (8) eyüce ālet ele getürmeyüp kendüyi cimā‘ itdürmese şabr idemez ve bir nev‘ (9) cimā‘ ister ki ālet-i rahmün hıkkesini döge döge dökdüre böyle olsa bu maraz (10) ahlāt-ı hārre-i şafrāviyye ve yā balgamiyye-i mālīhe-i būraḳiyyeden olur yāhūd anuñla (11) şafrāviyyedür ki hem gicişdürür hem gicidügi yeri cimā‘ olunmazsa fıska fıska (12) kabardup ve gāh olur ki menī-i hārden olur nitekim biz bunı ya‘nī menī-i hārden (13) olduğunu ibne baḥşinde beyān eyledük imdi mebhāş-ı sâbıkda ma‘lūm olur ‘ilācı (14) zekül’-hālṭı fasḍ ile ve ishālle tenḳiye eylemekdür ve fem-i rahmde bārid tılā eylemekdür (15) ve sū’-i mizāc menīyi edviye-i müberride ve ağdiye-i bāride-i laṭife ile talṭif ve ta‘dīl (16) eylemekdür ğıdāsın mā’-i şa‘ir ile pişmiş mercimek ve mülūhyā ve ebegümeci ve marul (17) kısmından eylemekdür ve bārid şerbetler nāfi‘dür bāb-ı şālīs ‘aşer bevāsīr-i rahm beyānındadır (18) bunun ḥudūsı ḥılṭ-ı şafrāviyyedendür cidden ‘ilācı ahlāt-ı sevdāviyyeyi istifrāğ (19) idüp ağdiye ve eşribe ile ta‘dīl-i mizācdur ve ol ruṭubet ki dūrdī-i dem gibi (20) gelür anı tenḳiye idüp dūhn-i nercis ve dūhn-i süsen ve mürdesenk ve iḳlimiyā (21) fızze ve bezr yağı ve şem‘-i ‘asel ile merhem idüp bevāsīr-i rahme tılā olına bu (22) nev‘den biri daḫi şikāk-ı rahmdür bunun ‘ilācı merhem-i ḳayrūtī iledür öyle (23) merhem ki şem‘ ve dūhn-i benefsec ve lu‘āb-ı bezr-i ḳatūna ile maḥlūt ola ḥāşılı ol (24) ‘ilācla taḳayyūd olına biz anı bevāsīr-i maḳ‘ad baḥşinde beyān eylemişizdür şikāk-ı (25) rahmde şa‘ir bir rubā‘i dēmişdür rubā‘i zen-ra be-rahm-i şikāk kerder-cū-yi ‘ayān [196b] (1) bī-nidā lemī ki der-neyāyid-i be-zebān --- (2) --- ta‘ālūm-i sittenūñ ta‘līm-i sādīsınūñ sıfır-ı ḥāmisi on (3) dört bābı müştemeldür bāb-ı evvel ḳurḥū’r-rahm beyānındadır imdi ḳurḥ (4) rahmi ki oğlan yatağında çıban olmaḳdur ‘alāmeti vec‘-i şedīd-i ḍarabān (5) ve ḥurūc-ı demdür gāh ve bī-gāh ḥummā ve ‘aṭaş olmaḳdur ‘ilācı baslıḳ tamarından (6) ḳan alup şarāb-ı ‘unnāb tenāvül eylemekdür ve ğıdāsı māş ve mağz-ı bādām ve mülūhyā (7) ve ısfanāḥ yemekdür eger fetḥ ve yā tikeden olmuş ise marīze mā’-i ḳumḳumada oturmaḳ (8) eyü ‘ilācdur mā’-i ḳumḳuma bir terkibe dirler ki anda māzū ve mersin ve cūlnār ve ḳısr-ı (9) rummān ve bellūt ve rez-i verd ve ‘ades ve pirinç ve serv ḳozağı ve yaprağı ve şemeretü’(10)z-zurafā bu cümleyi berāber ḳaynadup bir miḳdār ḳurı üzüm şuyı daḫi zamm idüp (11) içine ebzen ṭarīḳi ile gireler ve ‘avret kendüde günlük anzerūt ve demü’l-aḥaveyn (12) ve şebb ve enār ḳabuğı bunlardan meshūk fercinde ya‘nī rahminde ve furzece idüp (13) getüre ve aḳrabādīnde naṭūllar ve furzeceler vardur bununla da eyü olmazsa anlara (14) mūrāca‘at ide ve bu ḳāziyye içün vaz‘ olınan ḥuḳnelerden her ḳanḳısını iderse kil-i ermenī (15) daḫi izāfe édeler eger çıban deşildükten sonra elem vemiş ise gül yağı ve benefşe (16) yağı ve sükker ve kil-i ermenī ile ḥuḳne ide tā kim irinç ve ḳan pāk olup cereyānı (17) bir miḳdār sākin olduğda merhem-i baseliḳūn ve gül yağı ile ḥuḳne olına eger (18) mādde meyl

iderse idrāra taḳayyüd olına cümleden büzürāt-ı erba‘a ki muḳaṣṣer ve medḳūk (19) ve müstaḥleb şekl ola bir miḳdār ḥaṣḥāṣ ḳabuḡını ḳaynadup ve şuyından vērile (20) ve bir miḳdār ḡamḡ ve keṣirā ve ‘ırḳ-ı sūs daḡi izāfe olına ammā bu eczālar hep berāber (21) gerekdür bu kerre murād eyleyüp içmek diledükde bundan üç dirhem olup şarāb-ı (22) ḥaṣḥāṣ ile kifāyet miḳdārı ezüp içeler eger irin daḡi aḳarsa irinī bal şerbetiyle (23) ve ṭabīḡ-i irsā ile ḡusl idüp umūr-ı mezkûre ile ḥuḳne olına eger ḳurūḥ vec‘-i (24) şedīd ile ise efyün ve zaḡferān ve ḳız emzürdür ‘avret süti ile ezüp bir yün (25) pāresine bulayup rahmün yarası üzere ḳoyalar tā kim ḳuvvet sāḳıṭ olmaya ve vec‘i [197a] (1) gide bāb-ı şānī tenevvür’r-rahm beyānındadır ‘avretün rahmi yumrulanup ṭaşra çıḳmaḡa (2) dirler bunun ḥudūṣı yā esbāb-ı ḡāriciyeden olur cezb-i meşīme ve cezb-i cenīn (3) meyyit gibi buḡa ḡatunun ḳıçı üzere düşmesi sebeb olur yā ḳatı ḡuşşadan ‘ārīz (4) ol vaḳt a‘zāda istirḡā ve bedende za‘f olur bu kerre rahm şıyrılır ḡāriçe (5) çıkar yāḡūd esbāb-ı dāḡiliyyeden olur ki ol ruṭūbet balḡamiyye-i lezcedür bi’z-żarūrī (6) şıyrıncaḳ olmaḡıla rahmi çıkarur ‘alāmeti vec‘-i ‘aẓīm ve a‘zā’-i mezkûrede teşennüc (7) ve ra‘şe ve bī-sebeb ḡavf eylemek ve ḳasıḳda bir degirmi nesne ḡiss eylemekdür ‘ilācı (8) eger ruṭūbet sebebi ile ise edviye-i müshile ile balḡamdan bedeni tenḳiye eylemekdür (9) ve rahmden ihtikān olunmaḳ cā’izdür ve ebzen idüp bu emirde vaẓ‘ olunan furzeceler (10) ile ‘ilāc eylemekdür ve bir miḳdār şarāb-ı ḳābızda palamut yapraḡı ve ṭarāṣiṣ yapraḡı (11) ve keçi boynuzı ve māzū ıṣladup ḳaynadalar cüzevī ve aḳāḳıyā ve suk ve rāmik (12) daḡi saḡḳ olup ḡalt édeler bu def‘a ḡatun iki baṣın ḳaldırup bir kimesne (13) aḡa bu mezkûrātı yaḳı ide baḳıyyesin ḳasıḡına ve ferci etrāfına yaḳı édeler götüreler (14) bu ‘ilācları tekrār be-tekrār édeler bir ḳaç kerre ‘amelden şonra furzeceyi terk édeler (15) tā kim yerine rücū‘ ide eger tenevvür-i rahm esbāb-ı ḡāriciyeden olmaṣ is e ya‘nī (16) şıçramaḳ ve oḡlan düşürmekden ola ol ḳısmun ‘ilācı edviye-i müshilesi ve aḡdiye (17) ve eşribesi bizim aḳrabādīn içinde zıkr eyledüğimizdür bāb-ı evrām-ı ḡıṣyetān beyānındadır (18) ya‘nī ricālün ḡāyeleri ve anun ḳurbında olan siḡirler evrāmı beyānidur eger verem (19) kisede ise aḡa delālet ider ki ḡārr ola ve yā bārid ola ammā verem-i ḡāyede (20) ise de ma‘rifeti ‘asīrdür zīrā beyzün levni ḡörinmez ve lems olunmaḳ ḳābil olmaz (21) ḡārr olan veremden ḡarāret mevzi‘-i ḡumret ve ḡummā olur zīrā ‘uẓv-ı mezkûr (22) re’is-i a‘zādur anda olan marāzdan cümle bedende ḡummā iḳāb ider ḡāḡ mādde-i (23) müverreme kiseden ve beyzadan intikāl ider vaḳt olur ki intikālden zarar (24) olmaz maḡall olur ki kīs-i ḳābızda olur sebebi ḡiddet-i mādde-i müdirr ki düşer ve beyzalar (25) aṣılı ḳalır andan şonra kīse evvelkiden pek olur bunların ‘ilācı eger ḡārr [197b] (1) ise faṣd ile istifrāḡ-ı şafrā ve telyīn-i ṭabī‘at ve taḳlīl-i ḡıdādur hindbā (2) ve marul ve tāze ḳiṣniṣ ḳaynadup dühn-i verdile āmīḡte idüp urmaḳ gerekdür (3) bu zıkr eyledüğimiz ‘ilāclar rev‘ içündür ya‘nī māddeyi eyzān-ı bedenden men‘ idiḳidür (4)

ibn sır-ı efyün ve şāhib-i mūcez tecrube eyledüm zeher-i benefsec ve baķla-i daķķ ü saķķ idüp (5) nā' im olduķda üzerine 'uşāre-i hindibā döküp ħamīr-mişāl yoğurup tılā (6) olına mübārek 'ilācdur dirler kezālik bābūnec ve ħatmī ve baķla ve bezr-i kettān (7) bir yerde tāze kişniş ve yāĥūd ma' danos şu ile ħamīr idüp zīmād olına (8) kemmūn ve kürr zebīb-i 'acem [bir] yerde ma' cūn gibi olunca daķķ ü saķķ idüp zīmād kılına (9) ġāyet a' lādur ammā verem ki balġamī ola 'ilāc-ı munzic olan devālar nażc verilüp (10) meşelā daķīķ-i baķla ve daķīķ-i ħalbeyi şarāb ile ħarışdırup yakı ide nażc olur (11) bunlardan eblaġı şa' ir-i medķūķ ve kemmūn ve bābūnec ve ikililü'l-melikdür cümleyi daķķ (12) ü saķķ idüp gül şarābıyla taĥmīr idüp zīmād olına zekeri delüġine dühn-i zanbaķ (13) tamzırmaķ 'acebü'n-nef' dür ammā verem şulb ise sevdāyı istifāġ idüp koyun kuyruġından (14) cem' olan vesāĥdan bir cüz' ve şāĥm-ı baķar bir cüz' ve deve incigi iligi ve gül ve yā sūsen (15) yaġıyla bir yerde daķķ ü saķķla merhem idüp zīmād olına ammā verem riĥi olursa (16) kızmış kepek ve yāĥūd kızmış tarı tekmiđ olına bāb-ı rābi' ħurūĥü'z-zeker beyānındadır (17) türkisi ħazībde cıbanlar olmaķdur bu ma' nā iki kısımdur yā dāĥil ola ve yā ħāricde (18) ola eger dāĥilde olursa ħurūĥ-ı meşānedür zikr eyledüġimiz 'ilāclar kāfidür o cümelden (19) biri kız emzirür 'avret sütiyle benefşe yaġı tamzırmaķdur yāĥūd şiyāf-i māmīşā ile (20) kız emzirür 'avret süti bir yerde emzirüp zekeri delüġine tamzıralar ve şol ġıdāyı (21) iġtidā edeler ki tatlu olup lezc ola buġday aşı ve erişte gibi ammā verem (22) ħāricde ise bu nev' firenk zaĥmeti degil ise ġayri dāĥi degildür meger üstüradan (23) ola yāĥūd murdārlik cihetiyle kırmızı ve irinli cıbanlar ola bunun 'ilācı mürde(24)senc merhemi ve isfidāc-i mürāĥĥimi ve merhem-i ħalldür ve gül yaġı ve sirke ve ħabb(25)ü'r-rummān-ı ħamş bir yerde daķķ ü saķķla merhem idüp tılā eylemekdür fi'l-cümle maķarrātından [198a] (1) ictināb idüp ġıdāsın taķlil itmekle ħalt-ı ġālibi istifrāġ kılmaķdur eger zikr eyledüġimizün (2) ġayri ise ya' nī firenk zaĥmeti ise aķrabādinde anuñçün vaż' olunan ħubūb (3) ve sefūf ve buĥūr ile 'amel olına bāb-ı ħāmis fetķ beyānındadır türkisi depe(4)likden bu nev' den biri ħasıķ yarılmaķdur ma' lūm ola ki ħādirisinün içinde olan (5) ġışāya ki tāķi dirler andan içerüde olana --- dirler bunlardan içerü (6) olana türb dirler bundan içerü olana em' ā derisi dirler fetķ ki yarılmaķ ve depe (7) olmaķdur ġışānuñ yarılđuġıçün ve aġa muĥtebis olan cism-i nüfūz eyledüġiçündür (8) yāĥūd iki mecrānuñ ittisā'ındandır ki ol iki mecrā üñşāeynden yukarıdır (9) ve yāĥūd ol iki mecrānuñ mābeyni yırtılđuġındandır bu taķdīrçe üñşāeyn-i kīse (10) nüfūz ile ve yāĥūd türb yā --- yā baġırsak ħuşūşā a' ver yırtılđuġındandır (11) yā riĥ-i ġalīz bu mābeyne nüfūz eyledüġindendir eger yarılmaķ türbde ise ve yā ruţūbet-i (12) mā' iyye ve demeviyye ve yā bunların ġayrından ise bu kısma depelik dirler ve ġāĥ olur ki (13) kīse nüzül idemez belki ħasıķda muĥtebis olur her ġāĥ ki kīsede olmaya ism-i 'āmile (14) fetķ tesmiye olunur ve nefsü'l-emrde fetķdür eger fetķ göbekden yukarı ola yaramazdur

(15) zîrâ em' â' ve kaçâ nûfûz ider böyle ki ola kûluncdan bir nev' dür ki aña iladus (16) dirler ol olunmak içâb ider sebebi inşikâk ve ittisâ' yâ ruṭûbet-i merḥîye ve şıçramak ve berk (17) çağırma ve düşmek ve muhkem kuşmağdan olur şeyḥ-i re'îs-i eṭibbâ kavî ve imtilâ' iken (18) cimâ' ve 'avret üzerine yatup şâdirvânî didükleri cimâ' ı itmek inşikâk esbâbındandır (19) fî-ḥabs-i rîḥ ve ḥabs-ı şıḳl daḥî inşikâka sebebdür 'ilâcî bu fetḳ 'ilâcında elzem (20) olan imtilâ'-i ta'âm ve şarâbı kendüye ḥarâm kılmakdur ve hareket-i kavîyye ve cimâ' zararlıdır (21) ammâ hareketün cimâ' uñ eḫarîrî karnı tok iken olandır eger zarûrî olursa cimâ' (22) iktizâ iderse kısıgı rifâde ile bağladuğdan sonra ide ve neffâḥ gıdâlardan perhîz (23) ide ve çok şu içmeye zîrâ keşret-i şûrb irḥâ ider ve ekl eyledükden sonra arkası (24) üzerine yata ve oturup tırduğda bağıla ola bitürmege sa'y-i ziyâde ola eger (25) mümkün olmazsa hıfz ide tâ kim ziyâde olmaya ve bağlamazdan ve bitürmezden evvel [198b] (1) olduğu hinde ol cismi içeriye redd ide eger şudan ve rîḥden ise (2) taḥlîl ide ve mâddesin ihtizâr ile istifrâğ iderek men'e cidd ide bu def'a (3) serv kozalağı ve yaprağı ve mersin ve zer-verd ve şebb-i yemânî ve summâk ve mâzû (4) ve kışr-ı rummân ve anzerût ve şabr ve kendir ve uşak ve muḳl bu cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp (5) her biri berâber olduğu hâlde mersin suyuyla ve ökse ve balık kusağı (6) ile bir yerde daḳḳ ile merhem idüp yırtuḳ yerine tılâ olına bu fetḳ ḫuşûşında (7) 'ilâc 'asîrîdür ammâ her ne hâl ise envâ' ve eşnâfın ki eṭibbâ dîdeden nihân (8) ve gözden cân gibi pinhân eylemişlerdür bu fakîr ki mü'ellif-i kitâbdur anı bilâ-ketm beyân (9) eyledüm aña göre maḥalline mürâca'at olına vallâhu ta'alâ a'lem bâb-ı sâdis ḥadeb ve riyâḥ (10) ya'nî göğüs ve arka yumrı olmak beyânındadır muşannif-i kânûn burada iki (11) ayak kemüklerinden vâḳî' olan yelleri beyân eylemek murâd eyledi ammâ öyle degildür ki yel (12) yabânî ola belki ayakları egri iden yelleri beyân kaşd eylemişdür ya'nî çig mâddeler (13) mütevellid olur ve anda ḥarâret za'îf olup ḥazm eyü olmaz ekseriyâ bu ma'nâlar oḡlancıklarda (14) olur sebebi vaktinden evvel ta'âm verürler bu kerre ol ta'âm çig kalur ve andan (15) ruṭûbât-i ḡalîze ve riyâḥ mütevellid olur bu kerre arka kemüklerine meyl ider ol taḳdîrce (16) inçigi içinde südde 'arîz olur mecrâyı gıdâyı mesdûd itmekle mevâdd-ı esfele nâzil (17) olmaz bu marâzların sebebi yâ ḥâricendür ve yâ bedenîdür eger arka kemügi arda meyl iderse (18) ḥadeb-i mu'aḥḫar dirler eger öñe meyl iderse aña iltivâ dirler bunun ilâcî ruṭûbât-ı (19) mezleḳanın kaḅıgısı ile olursa istifrâğdur ve ta'dîl-i mizâcdur ve fâlic 'ilâclarında (20) vaż' eyledüğimiz 'ilâclar ile fikrâtı redd eylemekdür ve ol kimâdât ve zimâdât ki fâlicde beyân (21) eyledük tekmîd ve tazmîd edeler ve edhân ve meruḥât ile kezâlik tedhîn eylemekdür (22) ve aḳrabâdinde olan tedbîr ile taḳayyûd eylemekdür bâb-ı vec'-i zâhr beyânındadır olur ki (23) vec'-i zâhr balgamdan olur 'alâmeti vec' üñ şiddeti ile sükûn ḥîninde ma'lûm (24) olur ve giçede ve kışda ve şovuklarda iştidâddan ma'lûm ve lems

olunduğda (25) bürüdetden hiss olunur ya' nî mümill ve vec'-i lems olunduğda şovuk olursa bürüdetden [199a] (1) olduğu ma'lûm olur ve gâh olur ki zâhr-ı haml şıkliden olur yâ hareketden (2) olur ve yâ cimâ' dan ve yâ bögrekler za' f olmadan yâ veremden yâ harâretten ve yâhûd vec'-i (3) âhirden olur el-' alâmât gâh vec'-i zâhr 'ırk-ı 'azîm imtilâsından olur ki ol 'ırk-ı (4) 'azîm şalâbet üzere mümted olur nitekim ihtibâs-ı hayz ve ihtibâs-ı dem ve nifâs ve yâ (5) ihtibâsından olduğu bunun bilinmesi niçe müddet cimâ' dan ba'id olup arka(6)sında vec' zâhir olmağıladur bir 'alâmeti daği teqaddüm-i vec' dür tûlen ve imdâden (7) ve 'arzen gâh olur vec'-i zâhr ihtibâs-ı şıkliden olur sebebi şıklün mezâhime için (8) olur ve şıkl zâhir olsa ol mezâhime daği zâil olur el-' ilâc eger vec-i (9) zâhr balğamdan ise hanzâl ile balğamı istifrag ide eşribeden sikencebîn (10) büzüri mâ'-i 'ırk-ı sūs ile mâ'-i sirkencebîn'unşulı şarâb-ı uşul ile içüreler (11) mâ'-i kerefis ile sirkencebîn büzüri içürmek a'lâdur bunlar ile def olmazsa (12) ibn-i mäsiva didügi gibi eger siyâh nohûdı bir gün bir giçe ısladup ve süzüp (13) ol şu ile sikecebîn 'unşulı içüreler gıdâsın ferâric ve er geyik ve gögercin (14) yavrusı idüp ve bişürdükde turağ otı ve siyâh nohûd ile bişürüp (15) yidüreler eger helyün vürürlerse daği a'lâdur ve zâhrını gâh ve bî-gâh kıst-ı (16) süsen ve sezâb yağıyla yağlayalar ve yağlamazdan evvel bir kalın bez pâresiyle (17) muhkem ovalar andan yağlayalar bu emrde ba' z edhân-ı hârre terkib olunup (18) akrabâdinde işâret olunmuşdur aña göre 'amel edeler eger vec'-i zâhr imtilâ'-i (19) 'ırkdan ise hemân faşd edeler ve habs-i meniden olmuş ise cimâ' (20) edeler fi'l-hâl şihhat bulur eger vec'-i zâhr keşret-i ta' ab ve yâ keşret-i cimâ' dan (21) ise 'ilâcı bir kaç gün râhet ve hammâm-ı mu' tedil ve dühn-i benefşe ve nergesle tedhîn (22) olına bâb-ı şâmin devâlî beyânındadır bu bir 'illetdür ki 'urûk ve sâk-ı kadem mütessi' (23) olur ya' nî açılır ve bol olur bu kerre dem sevdâvî ve yâ balğamî ve yâhûd (24) dem-i şarf nâzil olur nâzil olan 'alâmâtından ve levninden ma'lûm (25) olur ekşer hâlde bu maraz-ı hamli-ı şakîl tahmîl olınan hummâlarda ve dâ'imâ ayak [199b] (1) üzere tûranlarda ve insânun a' qalı geçinen peyklerde olur ol zât-ı şerîflerde (2) ekşer olur 'alâmeti tamarlarda gök gök olup sâk-ı kademde vec' olmağıdur eger (3) demden ise başlıktan kan olup muvâffağ cüllâblar içmek ve gâh gâh kay' (4) itmekdür eger sevdâdan ise maţbûh-ı eftimûn ve yâhûd mâ'-i cübn ile ve yâhûd (5) ma'cûn-ı necâh ile mâ'-i cübn ve bu mezkûrun kangısı olursa anuñla sevdâyı (6) istifrag edeler eger devâlî balğamdan ise 'alâmeti bir miqdâr şişmek ve lems (7) olunduğda bürüdet hiss olunmağıdur ol vaqt ayâric-i faykarâ ile ki hacar-i ermenî ile (8) muqavvî olmuş ola istifrag edeler eger dem-i şarfdan ise faşd gayri 'ilâça (9) ihtiyâc kıomaz hemân faşd idüp hindibâ ve 'unnâb ve mâ'ül-uşul ki bir yerde (10) kaynamış ola cüllâb ile içeler sâir ahlâtdan daği devâlî olduğda faşd (11) olunup nihâyet tabîk hiss eylemek gerek ammâ dem-i şarfun gayrında kay' elzemdür dem-i (12) şarfdâ lâzım degildür eger bu zikr eyledüğimiz 'ilâclar ile

oldıysa hoş ve illā (13) ‘urūḳ-ı tis’ ayı yarup çıkarmak lâzımdur tā kim içinde olan fuḫalāt-ı kāmīl (14) alına yāḥūd keyy olına ya’ nī yaḫalar bunlardan sonra lâzım olan ayāğ üzere (15) turunca ve turduḳdan sonra edviye-i ḳābīza isti’ māl olına ya’ nī mevādd merreten (16) āḫiri tevellūd itmeye zīrā ḫavf vardır ki bundan sonra māliḫūlyā ‘ārız olmaya (17) bāb-ı tāsi’ dā’ül-fīl beyānındadır ma’ lūm ola ki dā’ül-fīl bir marāzdur ki bi-‘ aynihī (18) bu marāz şāḫibinūn ayaḫları yā bir ayaḫı fīl ayaḫına beḫzer vech-i tesmiye bundan (19) zāḫirdür sebebi keşret-i sevdādandır gāḫ olur ki teḫarruḫ ya’ nī ḫıban ola ākileden (20) ḫavf olunur lâzım gelür ki ayaḫ ḫaṭ’ olına devāliden reddī ve andan müstahkimdür (21) eger ḫafīf daḫi olursa bu marāz ḫavī ‘ilāc ister ‘ilācı faşd ve istifrāḡ-i (22) sevdādur ve edviye-i ḫābīza isti’ māl eylemek lâzımdur ve mādām ki baḫlu olmaya (23) ḫareket etmeye ve ayāğ üzere durmaya meger aşıḫıdan ayaḫı baḫlayalar ve andan (24) sonra ḫareket ide ekşeriyā devālī ve dā’ül-fīl marāzları zikr eyledüğimiz üzere (25) ḫammāllara ve mülūka ḫidmet edenlere ‘ārız olur zīrā ḫaml-i şaḫīl ve ayāğ üzere durmaḫ [200a] (1) ve şātırlık eylemek bu marāzların ḫadeşini muḫteżidür ḫünki faşd ve istifrāḡ-ı sevdā olına (2) haftada iki nevbet ḫay’ olınsa ve maṭbūḫ-ı eftīmūn ve ḫabb-ı eftīmūnla ṭabī’ atın telyīn (3) edeler eger sebep mādde-i balḫamī ḡalīz ola ḡılaḫ ve sāk bī-ḫarāret olup levni kemūdet (4) üzere olmaḫdur ‘ilācı necebkiş ve rāziyāne ve ḡül-be-şeker tenāvül eylemekdür ve ḡidāsı (5) noḫūd-āb ve mā’-i uşülledür şol zamān ki naḫc gele ḫabb-ı şabr ve ḫabb-ı sūrincānla ḫay’ (6) itmege müdāvet olına ve ḫay’den sonra ıtırılāt tenāvül olına ba’de fülful ve zencebīl (7) ve kündür her birinden üçer dirhem ḫurdināmānā ve kerāviyā dörder dirhem cümle daḫḫ (8) ü saḫḫ idüp sükker ile ma’ cūn edeler bu ma’ cūndan ḡünde üç mişḫāl ve yā dört (9) mişḫāl yēyeler yā marāz tesḫīn ola bi-emru’llāḫ ḫalāş olur ibn-i serāfiyūn bu ‘ilāclardan (10) sonra bir zīmād naḫl eylemişdür ki ‘acībū’n-nef’ dūr şıfatı budur şabr ve kündür ve aḫāḫiyā (11) ve mürr ve bezr-i ḫırmel bir yerde daḫḫ ü saḫḫ olınp sirke ile tılā olına ammā bu marāzun (12) şāḫibi et’ime-i ḡalīze ve fevākīḫ ve bükül-i bārideden ḫazer ide bāb-ı ‘āşir evcā’ (13)ül-mefāşıl beyānındadır şol sebep ki müte’sşir ‘uḫv ḫābildür yā şıfatı içündür ki (14) bi-ḫasebül-ḫalkadır yā sū’-i mizāc-i bāriddür yā ḫarāret-i cāzibedendür ḫuşūşā ol ḫarāret (15) vec’ a mu’āvenet ide ‘uḫvun alcaḫda olduğudur ki mevādd aḫa bi’t-ṭabī’ ḫareket (16) eyledüğinden nāzil ola imdi sū’-i mizācun sebebi yā bedenden ba’zında ola ve yā küllisinde (17) ola yāḥūd a’zā’-i re’isede ola sū’-i mizāc daḫi yā mādđi ola ve yā zū-ḫıvām ola (18) ḫalt gibi ve yāḥūd ḡayri zī-ḫıvām ola rīḫ besīt gibi ve yāḥūd mürekkeb gibi çoḫı balḫamdan (19) ve merreten şümme ḫām-ı dem şümme safrāvi fi’n-nādir mine’s-sevdā ḫaydı şāḫib-i ḫānūnun ekşere (20) zamīrī mefāşıla rāci’ olmaḫ evlādur ya’ nī bu marāz balḫamdan ve mürrden olmaḫ (21) ekşerdür dimekdür andan sonra ḫalt-ı ḫāmdan andan sonra (22) demden ba’de safrādan ve sevdādan nādir olur

dimekdür sevdâdan olan (23) sebep mecârîdür ya' nî bunlardan hâdiş olmağdur ol anı ihdâş ide hareket (24) lâ-yetaḥalḥül incelik yâ seyreklikdür bu aḥlâṭuñ keşri haẓm-ı şânî ve haẓm-ı şâlişüñ faşılalarındandır (25) imdi vec' -i mefâşılüñ tecvîfindendür böyle olsa keşret-i hareket mevâddı ḥabs [200b] (1) ider mefâşıl ise za' fetü'l-mizâcdur yerde taḥammüli yokdur ve mefâşıl eczâ'-i şarfiyyedendür (2) ve müdebbir olandan ba' iddür ve gâh olur ki mefâşıla aḥlât-ı muḥtebise irişür (3) ve taḥlîl olmağ ile müteḥaccir olur bu kerrâtla tiril ki mefâşılüñ ortalarında et bitmek (4) olur ḥuşûşâ maḥrûrû'l-mizâc ola ve evcâ' -ı mefâşıl şol marâzdur ki buña bir kaç (5) ma' nâ sebep olur o cümelden mâddesinüñ keşreti yâ ağdiyedendür ki mevâddı (6) müvelliddür yâ sū'-i haẓmdandır yâ terk-i hareketdendür ve yâḥûd ekl üzerine hareketdür (7) yâ keşret-i cimâ' dandır ḥuşûşâ tok karnına itmiş ola ve müstefri'ât-ı mu' tâdeyi (8) ḥabs eylemekdendür ve ac iken şürbdendür ve ekşer ḥâlde vec' -i mefâşıl 'ârîz olına (9) niḳris 'ârîz olur ve evcâ' -i mefâşıl evvel-bahârlarda çok olur aḥlâṭuñ (10) hareketi çok olduğıcündür eger güz faşlında hareket eylese gâyet ile yaramazdur (11) eger şayfda hareket iderse teḳaddüm-i taḥalḥüldür kezâlik reddîdür niḳrisle vec' -i (12) mefâşıl beyninde fark niḳris vec' -i mefâşılüñ taḥtındadır zîrâ ol mufaşşallar ağrıyı (13) cümelden topuğdan tutsa tedricle parmağlara varur ol vaḳt niḳris dinür (14) imdi vec' -i mefâşıl bir marâzdur ki ellerde ve ayaklarda olur 'ilâcın inşâ'llâhu (15) ta'âlâ niḳris baḥşinde göresiz zîrâ bu iki marâza bir düşen üzere 'ilâc (16) olunur bâb-ı ḥâdî 'aşer 'ırķū'n-nesâ beyânındadır imdi 'ırķū'n-nesâ ve vec' -i verk (17) ve niḳris-i envâ' evcâ' -i mefâşıldur anuñçün anları bir biri ardınca irâd eyledük (18) evvelâ 'ırķū'n-nesâ bir marâzdur ki anuñ vec' i verkden inmege başlar ine ine (19) dize gelür ve gâh olur ki topuğa irişür zamânı tavîl oldukça vec' üñ (20) inmesi ya' nî artması ziyâde olur ve gâh olur ki vec' uzanur parmağlara (21) varur bu marâzuñ vec' şâḥibinüñ ayakları ve uylukları arıklar ve egilüp toğrulmağa (22) kâdir olmaz belki müşkil olur ki vec' üñ şiddetinden faḥzı tarafı yerinden çıkar (23) evcâ' ı mefâşılüñ cemî' si tîz 'avdet eylemez vaḳt olur ki mâddesi istişâl (24) olındukda degmedür dile bir daḥi 'avdet eylemez ammâ 'ırķū'n-nesâ bunların ḥilâfidur ol (25) tîz 'avdet ider imdi vec' ki mefâşılta ola anda 'adâle 'arîziye intikâl [201a] (1) ider ve gâh anda ḥâdiş olur 'ilâc niḳris 'ilâcîdur bâb-ı şânî 'aşer verk (2) beyânında bu cümelden biri verkdür ki bu vec' verkde şâbit olur ve verk (3) diyü türkide omaca başı ve ökçeye dirler bu bir mel' undur 'ırķū'n-nesâdan (4) farkı birinde şâbit olduğıdur zîrâ 'ırķū'n-nesâ intikâl ider ya' nî vec' i birinden (5) bir yere müntaḳil olur ammâ vec' -i verrek müntaḳil olmaz bunun ḥudûşı ekşeriyâ çok (6) oturmağla olur yâ za' f-i verekden olur gâh olur ki ḍarpeden lâḥik (7) olur vaḳt olur ki tûl-i rûkûbda ya' nî tavara binmeden olur ki vec' -i evcâ' -i (8) raḥmden intikâl ider zîrâ evcâ' -i raḥm daḥi on ay miḳdârı müddeti tavîl olur (9) vec' dür ki müntaḳil olur kezâlik bunun 'ilâcı niḳrisde zıkr olunur bâb-ı

(10) şālīs ‘aşer niķris beyānındadır ma‘lūm ola ki lafz-i nāķūres lafzından me‘hūzdur (11) lisān-i yūnānīde nāķūres baş barmağa dirler imdi bu vec‘ baş parmağdan (12) ibtidā ider ve giderek tamām olur ve gāh olur ki faħzdan ħādīs olur ayağa (13) iner gāh ribātdan ve mefāşılı muħīt olan ecsāmdan ħādīs olur ayağa (14) iner ya‘nī ğışālarda olur ‘aşablarda ve terlerde olmaz bu cihetindür ki izcāb-ı (15) niķrise teşeyyuh ‘ārız olmaz belki ħādımların yā şellerinün kılları daħi dikilmez ve niķislü (16) kimesnenün ħuşyelerinün birisi uzun olur ve maraž-ı niķris şibyāna (17) ve senvāya ‘ārız olmaz meger ħayż tutilmış ola imdi vec‘-i mefāşıl ki sū‘-i (18) mizāc-ı sādıcdan ola tedricle mādde-i āşārı olmaķsuzın olur ammā (19) vec‘-i mefāşıl mādđi olsa ve māddesiz daħi demden olsa ħumret ile (20) olur meger dem derin ola ol vaķt ‘alāmeti ziyāde cekilmek ve sıķıl (21) olup dıñ dıñ atduğundan ma‘lūm olur vec‘-i mefāşıl şafrādan (22) olursa ‘alāmeti ifrāt-ı ħarāret ve şufret-i levn ve şiddet-i vec‘ ve sıķıl ve temeddüd (23) olup ħumreti qalıl olmaķdur eger māddesi balğam ise kıillet-i iltihāb ve ‘ateş (24) ve ‘adem-i tağyir-i levn yāħūd levni reşāşī ola ammā vec‘-i mefāşıl sevdāvi (25) olursa ‘alāmeti mekān-ı yābis olup ve vec‘-i ħafif olmaķ ve levni qaramtık³ [202b] (1) budur ki eger vec‘ sağ ayakda ise sağ elinden faşd olına ve eger vec‘ iki elde (2) iki ayakda ise vec‘-i eħaff olan elden faşd olına efzal-i faşd-i mādde nażc bulunmayı (3) te‘ħir eylemekdür tā kim faşd-ı vesī‘a bulmadın muħtāc olınmaya ammā balğamda elbette intizār (4) lāzımdur zīrā nażc olmadın balğamīde istifrāğ olınsa rakıķ olanı çıķup gider (5) ve ğalīz olanı mi‘dede müteħaccir olur lākin balğamiyye-i istifrāğ cāiz degildür zīrā bāķī (6) qalan şafrā balğamı taħrīk ider ve ‘użv-ı za‘ife irişmege bādī olur bunun (7) tedbiri balğam nażc bulduķdan sonra istifrāğ-ı balğam murād olınsa şafrānın (8) daħi ri‘āyet-i ishālī olınmaķ lāzımdur ya‘nī maṭbūħlar ki balğam-ı istifrāğ için ‘amel (9) idecekdür sūrincān ve būzīdān daħi zamm ide tā kim daħi ma‘an zāil ola (10) eger sūrincān yerine riclū'l-gurāb verilürse sūrincān yerine kāim olur (11) ve sūrincān gibi daħi zararlı olmaz ammā istifrāğ-ı sevdā eylemek dilerse maṭbūħ-ı (12) eftīmün içine bir miķdār kil-i ermenī zamm ide sevdā-yı laṭif ishāl ider ve qalbe (13) tefric ve taķviyet verür el-muķayyāt kuşdurıcı eczā ki şafrādan ola ‘ırķ(14)ü'n-nesā ve vec‘-i mefāşılda bunlardan kavun köki iki dirhem sirkencebīn içinde (15) meshūfen bir gün bir gice ışladup içseler laṭif kay‘ itdürür ammā balğamı (16) kuşdurıcı eşyā tūrb toħmı ve yā tūrb yabragının ‘uşāresi sirkencebīn (17) ile muķayyi’dür ħuşūşā serkōin ‘unşulı ola ve yāħūd tūrpun kendüyi rendeleyüp (18) sirkencebīn ‘unşulı içinde ışladup içüreler balğamı kay‘ ile çıkarur nāfi’dür (19) el-müdirrāt cümelden ziyāde ‘ırķü'n-nesāya idrār enfa’dur zīrā ishālle ħalāş (20) olınmaz ammā idrār ile tiz olınur ve bu maražlarda müdirrāt nāfi’dür ki maḥşūşdur (21) bezr-i bitṭiħ ve bezr-i ħıyār ve bezr-i kışşā bunlar berāber olup daķķ saħķdan sonra şu

³ Eserde 201a numaralı varaktan 202b’ye geçmektedir. 201b ve 202a numaralı varak kayıptır.

(22) ile leyyin olup müstahleb idüp içürelər ammā müstahleb olan şu ile gerekdür ki (23) anuñla persiyāvşān kaynamış ola bu balğamīde sefūf isti‘ māl olına çıntıyānā (24) kemāfiṭūs kemāderyūs ve bezr-i kerefis ve bezr-i bittīḥ bu cümlesi daḳḳ ü saḥḳ olınup (25) sebḳ eyleyen müdirrāt için olan müstahleb ile ezüp bir kaşık miḳdārı içürelər [203a] (1) idrār ile tenḳiye vērür imdi sevdā için idrār olınmaduğunun vechi (2) budur ki sevdā ḥıltı-i ‘aşıdür idrār ile çıkmaz için beyān (3) eyledüğimiz müstefirgāt kāfidür edviye-i mevzi‘iyyeden ki naṭūl olınacaklardır (4) ḥār olursa şa‘ir vaḥddür ki sirke ile kaynadup naṭūl olına eger bārid olursa (5) merzençüşı defne yabrağı ve sezāb ve kemmūn şuyıyla kaynadup naṭūl olına (6) bir nev‘ naṭūl ki mu‘ tedildür ve gāyetle nāfi‘dür bābūnec ve iklilü'l-melik ve zeher-i (7) benefsec ve ḥaṭmī ve ḥubbāzı kaynadup naṭūl olına edhāndan dühn-i kıst ve dühn-i (8) ḥardal ve bunların emşālidür el-mürekkabāt terkīb olınup evcā‘-ı mefāşıl ve niḳris (9) ve ‘ırḳü'n-nesāya tılā olınanlardır biri zeytūn yağı içinde ef‘iyi kaynadup (10) ba‘de marīzi ḥammāma koyup ol yağıdan gūsl ile temzic idüp sürseler bi'l-küllīye (11) ḥalāş ider kezālik şaḥmü'l-esed ve şaḥmü'l-żab‘ tılā olına el-eżmad zımād olınanlardan (12) ba‘zı būy toḥmīdür ki sirkede bişe ve bal daḫi ḳatalar tā kim ḥall olup hersiye gibi (13) ola ol vaḳt zımād olına ve bir nev‘ daḫi ḥalīle ve iklilü'l-melik ve bezr-i kettān ve kendir (14) ve rātiyanec bu cümlesi bir yerde daḳḳ olınup şem‘-i ḥām ile merhem idüp zımād olına ḥammām (15) ise ba‘zılarına zarar ve ba‘zılarına nāfi‘dür şol ḥammām zarardur ki şuyı tatlu (16) ola ve tuzlu ve acı olsa nāfi‘dür ḥuşūşā melḥ ve efsentīn ve naṭrūn üci (17) meshūḳ bir yerde sürile gāyet ile a‘lādur bu nev‘den biri daḫi ḥammāmda veḥh-i (18) meşrūḥ ve şavṭ-ı mesbūḳ üzere kibrit ve melḥ ve naṭrūn ve būraḳ ve varāḳ(19)ü'l-fenār ve merzencūr bu cümleyi daḳḳ ü saḥḳ eyleyüp ḥammāmda sürile ve kaynadup (20) şuyında yayıḳına ve gövdesine taḡulı ḳalup süzilmeyeni süre eger bu mezḳūratla (21) ‘ilāc olmaz bunlardan sonra astahmāṭis nām-ı ḥekīm dir ki sırtlan yāḥūd yabān (22) eşegi yā tavşan yā dilkü heb olmazsa birin yā deri ve yā boğazlanmış kanıyla için (23) çıkarmayup bir ḳazan içinde şu ve zeytūn yağı ve merzencüşile muḥkem kaynadalar (24) tā kim eriye içine ebzen tarīḳi üzere girüp oturup dirile bu emrāzdan vec‘-i (25) mefāşıl ve veci‘-i verək ve eger niḳris cümlesine kāfidür aşl bunun için vaż‘ olınan [203b] (1) ḥubūbdan biri ḥabb-ı sürincāndur ve dühn-i sürincāndur ve maṭbūḥ-ı sürincān (2) ve sā‘ir müfredāt ve mürekkebat ki her biri bir maḥalle yazılırsa bir kitāb olur zīrā (3) bunun tafşili aḳrabādinde gelecekdür senünki ḥācetündür ol ḳadar bu nev‘den beyān (4) olınmuştur ki ecl-i muḳadder olmayup ḥaḳḳun emri anuñ şıḥḥati tarafında ise kāfidür (5) ḡayrı kütübe ve ḡayra şormaḡa muḥtāc olmaz hemān ‘aḳl-ı selīm ve ṭab‘-ı müstaḳīm ile (6) murāduñ andan taleb eyle her ne ḳısmdan ise aḡa göre devā ile ḳā‘idesin vēr (7) miḳdār-ı ‘ilācın ḥod bu maḥallde beyān eyledük ve ḳıs ‘alā-hāzā cālīnūs ki ilmek ya‘nī (8) yaḳı yaḳmaḳ ‘ırḳü'n-

nesāya fā'idelüdüdür dir ammā efzāl ki oldur ki hamīrden halka (9) mişālinde bir nesne peydā idüp marizün kuşağı yerine koyup ve içine vāfir ton (10) tıdudur etrāfın hamīr ile havlī idüp ba' de üzerine ol tozuñ kızmış (11) münāsib demür pāreleri kıya ber-vechle ki her bir demür ol birinden ıssilikde (12) ziyāde ola hemān deri yanmak mertebesine vara ferāgat edeler bi-emru'l-lāh şifā bulup (13) halāş ider ve tiryāk-i fārūk ve tiryāk-i erba' a ve muhallişa ki sevātırdür ve ma'acīn-i (14) kibār ki bunun için akırbādın de beyān olınmışdur bunlar 'azīmü'n-nef' dür bukrād dir ki (15) bu marazlarda devāda ādem kemüklerini yakup münāsib olan eşribe ile içürmek (16) cemī' i mu'alecelerden akvādur bu mahallerde ğayri etibbā hummiyyāt beyānına şurū' eylemişlerdür (17) ammā bu fakīr cümleyi itmāmdan sonra hummiyyāt beyānına şurū' eyledüm hālā beyānumuz evrām (18) ve şübūr ve anlardan ihtirāz beyānındadır bāb-ı rābi' 'aşer evrām beyānındadır imdi (19) verem didüğimiz bunların ba'zı dāhıldür ammā ifrād-ı bi'z-zıkr eyledüğümüz ihtimāmendür ma'lūm (20) ola ki evrāmuñ taķşimi ef'ālinden bilünür ve her verem ki ola anuñ māddeci vardır (21) ammā ol mādde yā zāt-ı kıvāmdur yā habese şāhibidür yā habese şāhibi degildür zāt-ı (22) kıvām olan ahlāt-ı erba' adur ve zāt-ı kıvām olmayan rihiyye ve māye aña demevī olursa (23) fleğmoniyā tesmiye olunur eger verem şafrāvi olursa humre tesmiye olunur eger ikisinden (24) mürekkeb olursa fleğmoniyā-yı humre tesmiye olunur ve yāhūd humre-i fleğmoniyā dirler eger verem (25) balğamī yāhūd 'uzva muhālať ola ol verem rahvdur yā mütemeyyiz ola o vakt sel'at-i [204a] (1) leyyine dirler bu kısım yumşakdur eger verem sevdāvi ola yā cürm 'uzvda dāhil (2) ola yāhūd dāhil olmaya eger müvellim olup ağac köki gibi kökler şalup ve a'zāya (3) yabışmış olsa bu kısma sereťān dirler yā sākīn ola ve elem vėrmeye bu kısım şalābetdür (4) ammā a'zāya ğayr-i müdāhil olup yabışıcı ola ve yā yapışması dađi zāhir 'uzvda ola (5) yāhūd yabışması olmaya bunlar ol ğuddelerdür ki türkçe pezlardür geldük imdi (6) verem-i mā'i yā 'āmm ola 'azāya istiskā gibi yā hāşş ola ğusiyye şiş gibi fe-ammā (7) verem rihi yāhūd her 'uzva muhālať ola ve degicek yumşak ola tebehhüc dirler (8) yā müctemi' ola vaktā ki yapışasın ve basasın iyne ve eliñ kıaldursañ kıalka nefha (9) dirler fe-ammā büşūr-ı evrām şığardur ki evrām-ı demeviyye ve şafrāviyye ve ğayra münkasım olur (10) ve anlar ile mekānı muhteliť olur fe-ammā verem-i demevī ve şafrāvinuñ 'alāmetleri eger (11) demevī-i şarf ise çekilmek ve rengi kıızıl olmak ve şiş olup dıñ dıñ atılmak (12) iktizā ider eger 'uzv ğassās ise bu 'alāyim zāhir olur eger şiryānlar var ise (13) dem-i esfele münkalib olmağdur vaktā ki verem cem' ola vec' ve çekilmek ve đarabān ve ğarāret (14) ziyāde olur kıağan deşilse sākīn olur fe-ammā verem-i şafrāvinuñ humreti çok (15) olur ve acık kıızıl renk olur ve cekilmesi şancması kıavī olur ve deriye (16) akıreb olur meğer şafrāsı ğalīz ola ki deriye kıarīb olmaya cümle evrāmuñ sebebi keşret-i (17) māddeđer ve 'uzv-ı kıabiluñ za'fidur sebebi esbāb-ı

hāricedür pes imdi qarhaların keşreti (18) çıbanları mündirdür ya'nī muqaddemesidür ve çıbanların keşreti hāricī mündirdür cemī' aqsāminuñ (19) 'ilācī 'ilācī oldur ki ve eger verem-i 'uzv-ı re'īs def' inden ola ya'nī anı dimāğ def' (20) eylemiş ola iki kulağ ardında olmak gibi ve qalb def' itdüğü iki koltuğ arasında oldur (21) ciger def' itdüğü iki kaşık arasında olmak gibi bu kısmuñ hīc rādi' urup men' (22) eylemek cā'iz degildür haṭādūr cā'iz ki mādde rücū' idüp zıkr eyledüğimiz dimāğ ve qalb ve cigere (23) her kağı tarafdan ise birine rücū' ide ol vaqt iş müşkil olur yā buña lāzım (24) olan nedür diyü su'āl olunursa mürḥiyāt isti' māl itdürmek gerekdür ki menfez-i müttesi' (25) olup mevādd girürse rücū' itmeye ol ki mürḥiyātla vaşf eyledük sāde yağ ve tere yağı [204b] (1) gibilerdür gāhī issi şu ile naṭūl eylemek kāfidür eger bunlar ile münḥall olmazsa yā edviye (2) ve yā neşter ile yarmağ gerekdür ammā şol verem ki a'zā'-i re'īseden ba'id olmaya (3) ikiden ḥālī degildür yā budur ki sebebi hāricī ola beden anuñla mümtelī (4) olmaya eger mümtelī ise mevāddın istifrāğ kıllalar eger beden-i mümtelī degilse istifrāğ (5) lāzım degildür taḥlil kāfidür ammā revādi' cā'iz degildür tā kim vec' i ziyāde olmaya (6) eger revādi' içün ihtiyāc kavī ise zā'if olanı isti' māl edeler issi (7) gül yağı gibi ammā sebab-i verem bedenī ise revādi' ler lāzımdur tā kim ol revādi' ler (8) vec' i teskīn ide ol revādi' ler didüğimiz aq bal mūmindan ve tāze kişniş (9) şuyından ma'mūl merhem-i kayrūṭidür ki anı saḥk idüp uralar eger bu merheme bir miqdār (10) za'ferān daḥi zamm olınsa cā'izdür ammā vec' kavī degil ise yalnız tāze kişniş (11) şuyı hindibā şuyı yā it üzümü şuyı yā sükkürlü yabrağı şuyı kāfidür (12) yāḥūd semüz ot şu ile zıkr olınan şularuñ her kağısı olursa olsun (13) güllāb ve sirke ile urmağ kifāyet ider meger vec' var ise sebķ idene mürāca'at (14) olına ve revādi' munzıc ve müleyyin ola anlaruñ unı ile kuvvet verüp merhem olına (15) yāḥūd anları daḥk ü saḥk idüp kaynadup naṭūl kıla ol munzıc-ı müleyyin didüğimiz būy (16) toḥmı ve pāpādyā ve iklilü'l-melik ve ḥaṭme ve bezr-i kettāndur bunlaruñ şuları naṭūl (17) olınmağ ve meshūken merhem idüp isti' māl olınmağ maḥale göre vācibdür kezālik (18) merhem-i dāḥiliyyūn ile merhem-i ḥall bir yerde eyü merhemdür eger dāḥiliyyūn daḥi yalnız (19) olursa ibtidāda ammā bedende imtilā var ise lā-büdd faşd ile ve istifrāğıyle (20) taqayyüd olına bunuñ ma'nisi eger verem demevī ise faşd olınup şafrāvī (21) ise ishāl olına dimekdür ammā ibtidādan sonra ya'nī tezāyid ve inḥiṭātda (22) faşddan ve istifrāğdan kaşr olına eger veremden ve şalābetden ve münkalib (23) olmasından ḥavf olunursa mürḥiyyāt ve müleyyināt kısmına çendān taqayyüd (24) olınmaya eger fesād 'uzv zāhir olsa ya'nī şalābet-i veremden kızarsa belki (25) qararsa ve yā yeşillige meyl eylese lā-büddür ki ol 'uzv yarup şu ile tuz [205a] (1) ile yuyup tebrīde müdāvet olına ḥaşıllı verem-i şafrāvī olduḡda tebrīd idüp (2) verem-i demevī olursa taḥfife müdāvet olına vallāhu a'lem ta'allüm-i sittenüñ (3) ta'līm-i sādisinüñ sıfrī sādisi on beş bābı

müştemeldür bāb-ı evvel (4) evrām-ı balğamiyye beyānındadır imdi verem-i balğamī ekşer hālde rahvdur ve rehāveti ekşerdür (5) zīrā keşret-i rehāvet mā'itdür mā'itt rikḳati müstelzimdür imdi verem-i balğamiyyenün (6) birisi sel' aīdür bu verem-i ağlez olur ve levni bedenün levni gibidür ve ağrısı (7) yokdur 'ilācı bedenī istifrāğdur balğamdan ve müvellid-i balğam olandan berhīz eylemekdür (8) ve ibtidāsında verem-i balğamiyye ḳalīlül-bürüde olan revādi' urup anuḡla amel (9) édeler ve revādi' leri şarb sirkede ezüp ḳurı süngere paturup (11) vereme uralar eger ol sirkede mā'-i burāḳ yā 'uşāre-i mersīn mā'an urılır (10) ise daḡi laṭif olur gāh olur ki veremün evsaṭında tuzlı sirke ile (12) sünger urılır ba'de rādi'ler isti' māl olunduḡda naṭüller ve sürecekle (13) ve zīmādılar ve maḡallāt 'amel olunur ol cümelden şıḡır necāseti merhem dāḡiliyündür verem-i (14) balğamī içün aḡrabādinde bī-nihāye zīmādāt ve naṭulāt ve muḡallilāt beyān olınmışdur (15) maḡalline naḡar olunup aḡa göre 'amel olına vallāhu a'lem bāb-ı şānī evrām-ı sevdāviyye (16) beyānındadır imdi verem-i sevdāvinün aḡvālī icmālen beyān olındı evāyıl bābda (17) iki ḳısm olup müteḡarriḡ ve ḡayr-i müteḡarriḡ olması 'ayān ḳılındı ḡalā verem ki sevdāvī (18) ola sereṭān dirler anuḡ bilinmesi şa'bdur 'ilācı sevdāvī istifrāğdur ve müleyyinātlar (19) taşmīd olunmaḡdur o müleyyināt didüğimiz iç yağlar ve dühn-i süsen ve dühn-i (20) ḡinnā ve zeytül-'atīkdür merhem ki şalābetin ve māddesin bir hafta miḡdārında taḡlīl (21) ide ḡardal ve bezrül-encire ve kibrīt ve zebedül-baḡr ve rāvend ve uşak ve muḡl-i ezrak (22) ve şem'-i aḡmer ve zeyt-i 'atīḡ ile ma' mül olandur bu cümelden biri dubeyledür ma'lüm ola ki (23) dubeyle bir veremdür ki içi boş olup aḡa mādde dökile gerek ol mādde ḡarr olsun (24) ve gerek bārid olsun böyle olsa ism-i 'āmmdur ḡaçan bir veremi görseḡ ki anuḡla (25) ḡarabān-ı keşir ve bir parmaḡ ile bassan ḡüyā barmaḡuḡ cimdilemek ḡiss ide sen bilesin ki [205b] (1) ol verem-i ḡāricdür bunun bilinmesi iriḡ yeri şaḡlasa parmaḡuḡ ḡüyā bir nesne (2) redd ider gibi ḡiss olunur ve levnün beyāzlığı ve şarılığı yāḡūd yeşilligi ile (3) ma'lüm olur ve iriḡ sıyrıncaḡ ve beyāz ve rikḳatde ve ḡılzatda icrāsı berāber (4) ve rāyiḡesi mütevassıṭ olur 'ilācı tenḡiye ve istifrāḡ ḡılmaḡdur tā kim māddesi (5) ḡalīl ola ve her māddesinün tevellüdine bā'is olandan perhīz lāzımdur ve taḡviyet (6) ḡılmaḡ gerekdür tā kim deşilmek vaḡtinde inficār-ı za'f olmaya bundan sonra munzicāt-ı (7) ḡafife isti' māl olunmaḡ lāzımdur meşelā issi şu ile naṭul olunmaḡ gibi ve arpa (8) unı ve encir ve çeynenmiş buḡday ve bal mūmı ve zeyt ve kendir ve za'ferān ve ḡaṭmī (9) ve bezr-i kettān gibiler ile merhem olunmaḡ gibi bu cümlesi nāfi'dür gerek cem'an ve gerek münferiden (10) eger deri yumşak ise ve deşilmek mümkün olursa edviye-i müfeccire deşmekden (11) demür ile deşmek evlādur ol edviye-i müfeccire didüğimiz zerrīn-ḡadeḡ didükleri (12) çiçek köki ve merhem-i dāḡiliyündür ki lu'āb-ı ḡardal ve dühn-i sevsen ile terbiye olunup (13) zīmād ḡılına eger edviye ile deşmek dilese deşilmese yarmaḡ gerekdür ammā ber-vechle (14) yarıla ki

yarılan yer aşağı ola kaçan ki yarıla irin ve kan çıkısa ol hâlde (15) bir miqdâr şıkup cerâhatin akitduktan sonra bal şerbetiyle gısl idüp cerâhat (16) olına her verem-i zâhir ki anuñla qarabân olmaya ekşeriyâ irinlenmez ve ekşerî (17) verem mādde-i müfrededen olmaz bâb-ı şâlis demāmîl beyânındadır demāmîl (18) cem'-i dümmeldür ki çibanlar dimekdür gâyetle yaramazdur eger derin yerde olursa bu daği (19) hüracât kısmındandır nihâyet büşür kibâr-ı hârredür içinde kabîh mādde cem' olur pes (20) imdi bu cıbanlar ekşer hâlde keşret-i hareketden ve imtilâ iken hāmmāma varmağdan (21) olur eyle olsa keşret-i demāmîl bedenün imtilāsından ise faşd ve istifrāğla (22) muqayyed olunup hafıfca hāmmāma gire ya'nî hāmmām mu'tedil ola ve ziyāde oturmaya (23) tā kim mazarrat irişüp zarar tertib itmeye ol imtilâ ile hāmmāmlara girmeden çibanlara (24) mübtelâ olmuş idi yine ancılayın itmeye ve üç gün gecdikçe faşd ve ishāl-i revādî' (25) ile devā kılına ve münzihâtdan tîn ve 'asel ve bezr-i mürr ve hınṭa-i mevzû'a ve hardal [206a] (1) ve dühn-i sevsen ile merhem idüp uralar bi-emru'l-lâh dişiyle eger deşilmezse nişter (2) ile bäreler bâb-ı râbi' büşür beyânındadır büşür sivilce dimekdür (3) bu daği mevâdd-ı evrāmdandır hâdiş olur bundan biri kurdışenidür bu kısım (4) demevîdür biri daği nemledür ve bir nev'-i daği cemredür ve nâr-ı farisîdür maḥallinde zıkr (5) olunur ve bir nev' ki sevdāvidür cereb sevdāvî ve şâlîl ve mismârdur cereb ma'lûmdur ki (6) gıcikdür şâlîl sökellerdür mismâr ise türkce aḳ sökel didükleridür ve bir kısım balgamîdür (7) şerâ gibi ya'nî kurdışeni gibidür ve bir nev' daği mā'iyyedür tegāṭṭāt dirler şulu (8) kabarcıklardur geldük imdi şerâ ki kurdışenidür ya'nî yaşşı beşerelerdür 'alâmeti (9) gönül ṭaralmaḳ ve gıcikdür bunun ḥudûsı ekşeriyâ def'atendür ziyāde olduğça (10) gönül ṭarılması ve guşşası ziyāde olur ḥuşuşâ sebebi ekşeriyâ demdendür (11) balgamî olur nihâyet balgamînün elem ve ıztırâb giçe giçe olur 'ilâcî faşddur (12) ve şafrâ-yı ishāl eylemekdür meşelâ şafrānuñ ishālî naḳû'-i müshile ile mā'-i (13) --- ile ve helîlec iledür ammâ şerâ'-i balgamîde istifrāğ lâzım geldükde tedbîr-i (14) mezkûre bir miqdâr helîlec-i kâbilî ziyāde idüp üç dirhem miqdârı isti'mâl (15) eylemek gerekdür gıdâsın sirke ve mercimek ile müzevvire ḥabbu'r-ummân ve summāk gerekdür (16) ve ta'âm ve naḳû' ât ki bu maḥalde isti'mâl ider kırı kıyup yemek lâzımdur (17) ziyāde nâfi' dür meḥemmed bin zekeriyyâ-yı râzî ḥâvî-i kebîrinde şerâ için bir kimesne (18) ayva ağacı dibinde bir miqdâr toprak alup şu ile ḥall idüp ṭoldura bir miqdârın (19) içüp ve bir miqdârın bir kırmızı çoğa pâresine sürse gayri 'ilâca ihtiyâc (20) itmez demişdür ḥaḳḳâ bu ma'nâ ḥâşşadur tabî'at degildür 'acîb 'ilâcdur fakîr tecrîbe (21) eyledüm ve bir kaçacı ḥalâş oldu bâb-ı ḥâmis nemle beyânındadır türkçe buña sırçak (22) ve kemirik ve ıştırğı dirler 'arab-ı 'arbâ bunı nemle ile ta'bir eylemege sebep şağîr beşereler (23) olduğudur qarınca ıştırur gibi ıştırur sebebi budur ki şafrâ'-i hârredür ve gâyetle (24) laṭîfdür eger nemlenün ḥudûsına olan şafrâ yaramaz ise

şiddet-i ihrākı için (25) icāb ider ki bedende yürüye ve geze ve ‘uẓvı ekl ide eger şafrā yaramaz degilse [206b] (1) nemle bedende gezer ammā ekl ve yaralamaz ammā şafrā’-i ġalīze ise deri altında muhtebis (2) olur ol vaqt nemle cāversiyye olur nihāyet bunun iltihābı eḳalldür ve ḥarāreti (3) ḳalildür ammā inḥilāl cihetinden bu evvelkiden gücdür zīrā ġılẓat-ı mādde münḥall (4) olmağa māni‘ olur el-‘ ilāc şafrāyı istifrāğla bed’ idüp dem ġalib ise (5) faşd eylemekdür zīrā taḳlil-i mādde lāzımdur ve tebrīdle ta‘dīl-i mizāc eylemek gerekdür (6) üzerine mercimek ve enār ḳabuġı ve sıvıḳ şa‘ir ve ‘uṣāre-i lisān-ı ḥamel bir yerde (7) ḥalt ve mezc idüp süreler bu mezkūrāt taḥfif ider ve tebrīd ider eger (8) nemlede yatmak ve yarelenmek ile ḳurūḥ zuhūr iderse bu ma‘nā el-‘ iyāzū bi’llāḥ (9) ākilenün nev‘idür evvel ḳurs-ı enderuhūnla şarāb-ı ‘atīḳ bir yerde ezüp süreler (10) ve bizim aḳrabādinde beyān eyledüğimize mürāca‘ at edeler eger nemle cümle bedende (11) ve yā bir niçe yerinde ṭarı gibi olup būsūr şeklinde olursa çāversle (12) ta‘bīr eyledük ‘ilācı maṭbūḥ-ı eftīmün içine cüzvī tirīd ḳıyup isti‘māl (13) eylemekdür ve tāze sūt buña ġāyetle nāfi‘dür tecfif itdūğiçün ḳısr-ı rummānın (14) ve kil-i ermenī ve mā’-i verd ve sirke bir yerde meshūḳ olduġı taḳdīrce ḥalt ve mezc (15) idüp bedeninde olduġı maḥalle süreler bāb-ı sādis cemreler beyānındadır ma‘lūm (16) ola ki cemre ve nār-ı fārsiyye lafẓān-ı müterādifāndur türkce buña ḳabarçık ve ot (17) güneyigi dirler ekseriyyā şafrādur ki ḳaliletü’t-ta‘affün ve ḳaliletü’s-şafrādur ve cemre veremdür ki (18) insānuḡ cildini māddesiz siyāḥ ider bunun māddesi keşiretü’s-sevdādur ve ġalīzedür (19) ve içine batmışdur ya‘nī et ile deri beyinde degildür belki et içindedür el-‘ ilāc (20) bunun cāre lā-büdddür ki faşd idüp şafrāyı istifrāğ edeler ammā ber-vechle ki (21) sevdā-yı ri‘āyet edeler zīrā māddesi ġalīzdür vaqt olur ki taḥlil olmaz (22) niştire muhtāc olur bunun üzerine urılacak edviye şedīd-i tebrīd olmak (23) gerekdür tā kim māddesi muhtebis olmaya ve bātına semmiyetini def‘ ḳılmaya ve şedīdül-ḳabz (24) olmaya belki ḳuvviyyete taḥlil olmaya tā kim ziyāde olıcaḳ keyfiyyet-i mādde ya‘nī ḥarāret (25) ve ḥiddet ziyāde olur ammā münāsib olan edviye ki nāfi‘a ola ekşi enārdur [207a] (1) meşelā ekşi enārı iki şaḳḳ idüp sirkede bişüreler maḥarrā ola bu kerre bir hırḳa (2) pāresine yāyup üzerine zīmād olına sirke ile ezilmiş māzū daḡı a‘lādur (3) üzerine sürile ve lisān-ı sevr ve ‘ades-i muḳaşşer ve kepekli etmek bir yerde daḳḳ ü saḡḳ (4) olunup murdārılık ile yoğurup zīmād olına bunlardan şonra ibn-i māsūyanuḡ (5) naḳl eyledüġi zīmād ġāyet a‘lādur meşelā benefşe yabraġı ve ‘ades-i muḳaşşer za‘ferān (6) ve murdārılık ve sükker ve māzū berāber saḡḳ ile merhem idüp zīmād olına bāb-ı sābi‘ (7) tegāttāt beyānındadır ḥurde ḥurde şulı ḳabarçıklardur sebebi aḡlāt kaynayup (8) mā’iyyeti deriye ḳıḳmaḳdur ve muhtebis olmaḳdur bu sebebden keşāfet yā verem-i raḳīḳ (9) iḳtizā ider el-‘ ilāc tenḳiye-i beden ve ta‘dīl-i mizāc idüp lūḥūm ḳısmını terk (10) eylemekdür tā kim mādde keşir olmaya ve bu şulı ḳabarçıklar ki ibtidāda zāḥir ola (11)

mercimegi döğüp eleyüp sirke ile hamîr-mişâl olduğda bedenine süreler tâ kim mādde (12) muhtebeis olmaya şol vaqt ki bu mādde deşilmege başlaya igne ile deşeler ammā igne içerüye (13) lahma degmeye derisin yırtup deşe ba‘de mā’iyyetden bâkî kalana müceffefât (14) isti‘māl olına bu bâbda merhem-i isfîdâc devâ’-i laţîfdür bu ‘ilâclarla olmazsa (15) akrabâdinde buña münâsib çok nesne beyân olınmışdur bâb-ı şâmin haşebe (16) ve cederî beyânındadır türkîsi kızamuğ ve çiçek dimekdür bu iki marâz tegâttât (17) cinsindendir ol sebebe anuñ ‘aķibinde irâd olındı ma‘lûm ola ki çiçek (18) ve kızamuğun ğāyet ile yaramazı siyâh renk olandur ve andan aşğa benefseciyy(19)ü'l-levn olandur ve andan şonra yeşil renk olandur bunlardan aşğa şaru (20) hey‘et olandur cümelden şonra beyâz levndür ki ol sâirlerden eslemdür (21) huşuşâ mecmû‘ı büyük olup qalilü'l-‘idâd olandur çıkması daķi âsân (22) olup hasta şıkılup taralmaya ve hummâ kavî olmaya bu kısmuñ gibi ‘adedi (23) çok olup birbirine karışık muttaşıl olandur yâhûd bedende el pâresi (24) kadar yeri şâfi cıbân olmuş hey‘etinde gösterendür ve iki kât olup birbiri (25) içinde kâtmer şükûfe şeklinde olandur egri cederî eger haşebenün evvel hummâ [207b] (1) zâhir olup şonra cüderiyye haşebet hâdiş olmağdur eger ‘aks üzere olursa (2) yaramazdur fi'l-cümle bu iki marâzda ‘alâmet-i hayr-âvâz eyü olup ya‘nî şavtı tağayyür (3) olmaya hummâdan şonra zâhir olandur ammā haşabet ve cüderiyye tîz tîz cıka muqademmâ (4) hummâ ve harâret peydâ olmaya verem-i hicâbî vardur yâhûd kuvvet-i şâķit olmuşdur (5) huşuşan ‘ataş daķi olup taralması ziyâde ola bedenün zâhiri bârid olup (6) cüderiyye yâhûd haşabet yeşil ve yâ siyâh renk ola helâķı karîbdür ve çiçek (7) ve kızamuğ ekseriyyâ bahârda ve pülâd-ı hârrede ‘arîz olur ve çoķı oğlançıklarda (8) olur çiçege muğâyirdür şunuñ birle ki kızamuğ şafrâvidür ve çiçek demevîdür ve kızamuğ (9) cüşşede şaķirdür ve deriden tecâvüz itmez belki deri altında olur anuñiçündür ki (10) evvel zühûrunda yumrulanmaz el-‘ilâc imdi cüderî ve haşabe ki ğalebe-i demden ola (11) burun tamarlarından kan almakğdur zîrâ ru‘âf maķâmına kâim olur ve a‘zâ’-i (12) ‘âliyyeyi hâfizdur ve meşrebât kısmından nakû‘-ı hulûl bi's-sükker ve şarâb-ı ‘unnâb (13) ve şarâb-ı nîlüfer vèreler eger şarâb ele girerse bi'l-hâşşa nâfi‘dür kezâlik hurmâ (14) kuruğı şarâbı hâşıyyet cihetinden enfa‘ eşyâdur eger harâreti ziyâde ise (15) ğidâsın ‘ades-i muķaşşer ve müzevvere-i karû‘ ve müzevvere-i ‘unnâb vèreler ve lühûmdan (16) cidden hâzerler êdeler illâ nûks olur ve haşebe ve cüderî eger tîz belürmeye yâhûd (17) bâtına rücû‘ından havf olına râziyâne ve kerefis şuların sükker ile içüreler (18) bu iki marâzda bedeni ısıcaķ tutup bârid yellerden şaķlanmağ gerekdür ve ol ki (19) zâhir ola summâķı gül şuyında ısladup ve süzüp gözine tamzırmağ (20) gerekdür ve ayakların hınnâliya tâ kim gözde cüderî çıkmaya ve kızamuğa daķi nâfi‘dür (21) bâb-ı tâsi‘ cereb ve hikke beyânındadır türkce uyuz ve gicik demekdür imdi (22) cerebden ba‘zı yâbisdür şafrâ-yı muhterikden olur ğâh olur ki bu şafrâ’-i (23)

muhterik deme muhteliğ olur ve gâh olur ki şiddet ihtirākından sevdâ mertebesine (24) irişür gâh olur sevdâ mertebesine irişmeyüp beyn beyn de olur bu cerebden (25) ba‘ zısında ruṭûbet akar bu kısım balğam-i mâlihûn dem ile ihtilâından olur [208a] (1) hıkke ki gicikdür ol dağhi cereb gibidür nihâyet gicikde sivilciler olmaz bunların (2) hudûsı çok tuzlu ve ekşi ve tatlu yemektendir ve muğallizâtla meşğûl olmakdan (3) olur bu ikisinin ‘ilâcı tabîh-i kuvâ ki ve tabîh-i eftîmûn ve yâ sefûf-i müşhil ile mâ’-i (4) cübîn ve yâ sût ile ıslanmış eftîmûn sükker ile tabîh olunmuş şâhterec gerek (5) sâdec ve gerek müdebbir ola bunları isti‘ māl eylemekden huşûşâ helîlec-i esved ve aşfer-i (6) kâbilî her birinden dört dirhem alup issi şu içinde ısladup içmek (7) devâdur ve her gün mâ’-i şa‘îr ile sükker yâhûd mâ’-i cübîn ile sefûf-i müşhil (8) içmekden gaflet olmaya gıdâsı bu iki kısmın her nesne ki tatsuz ola anı yemek (9) ve içmek gerektür cümleden hindibâ ve semüz ot ve ısfanâh ve mülûhyâ bürânîleri (10) ve ekşi enâr ile bişmiş ve oğlak etleri vârele fîl-cümle zarûret olmıcağ (11) lûhûm kısmına mübâderet olmaya tâ kim dem ve şafrâ mütevellid olmaya edviye-i mevzi‘ iyeden (12) ki gicik ve uyuz içün sürilür kibrît ve olmuş zi’bağ ve kündür ve uşak (13) ve kalî jengâr ve nüşâdır bunlardır bir cüz’ü mürdesenk ve isfidâc nısf (14) cüz’ü habb-ı rummân-ı münemmaş cümle eczâ veznince gül yağı ve benefşe yağı ve gülâb (15) ve tâze kişniş suyu ve sirke ve bir dirhem kâfûr cümleyi bir hâvanda dağğ ü sağğ (16) idüp kâmil-i merhem-mişâl olunca hall edeler ba‘ de hammâma girüp gövdesini muhkem (17) kîse ile oğdurup yaykânup çıkalar bu ma‘ mül olan yağı süreler ammâ (18) hâyelerin şarup sürmeyeler üç gün tûrup tekrâr hammâma girüp gûsl (19) idüp çıkalar bi-emru’llâh hıkke ve cerebden eser kalmaz ammâ bunu ba‘ de’ü’t-tenkiye itmek (20) lâzımdur tâ kim te’sîr ile bu ‘amelden evvel üç gün her gün yüzer dirhem şâhterec suyu (21) ve otuz dirhem şîrûğan ve on beş dirhem sirkencübîn içmek lâzımdur eger kuşdurur (22) hoş ve illâ kuşdurmazsa dağhi ahlât-ı reddiyyeyi zâil ider ve şabır-ı uskuṭure (23) cereb içün ziyâde nâfi‘dür her neğadar müzmin olursa sürilirse def‘ ider ve cereb (24) ve hıkkenün aşhâbı hammâma mülâzemet eylemek nâfi‘dür enfa‘-i eşyâdandır ve bu nev‘ içün (25) akrabâdinde bî-nihâye yağlar ve sefûflar beyân olunmuşdur bâb-ı ‘âşir cüzâm beyânındadır [208b] (1) bu marâz el-‘iyâzû bi’llâh ta‘âlâ sevdâ’ bedene münteşir olmakdan hâdiş olur sebebi (2) mizâc-ı a‘zâyı ifsâd eyledügidür gâh olur ki a‘zânun hey’etini teferruk (3) ittîşâl ider meşelâ sevdâ bedene münteşir olsa eger müte‘affin olursa hummâ’-i erba‘a icâb (4) ider eger taht-ı cildde cem‘ olup yığılsa cüzâm icâb ider bu tağdırce müteğayyir (5) olur ya’nî a‘zânun şeklini ve hey’etini tağayyür ider ve a‘zâyı tefrîk ider (6) imdi sevdânun sebebi fâ‘ilisi yâ cigerün ve bedenün bürûdetinden şiddeti bedenün (7) kanını tondurur sevdâ olur bunun sebep-i mâddîsi gıdâlar ki sevdânun tevellüdine (8) bādî olur belki mu‘în olurlar bu kažiyyeler mesâm tutilmağâ sebep olur ve mesâmmun (9) tutilması hârr-ı ‘azîzi hevâ’-i

bāridün vāşıl olmağa mānī olmasından olur (10) bu cihetden demdür ġalīz olur bi'z-zarūrī sevdāya münkalib olur gāh olur ki (11) tihālūn mizācınun fesādından olur ol vaqt sevdāyı cezb itmez bu kerre demdür (12) maġşūş olur sevdādan ayrılmaz bu cihetle cüzāma bādī olur yāhūd mizāc-ı (13) hevānūn fesādından ve tuħmenūn çokluğundan sevdā olur kaçan sevdā çok (14) olsa dem-i ġalīz tevellüdünun keşretine mu'āvenet ider ve bürüdetle tabī'at-ı sevdāviyesine (15) kendünun münkalib ider böyle olsa cüzāmdan ba'zısı müteferriħ olur ya'nī (16) çıban yaralar olur ve ba'zısı öyle cüzām bir marazdur ki sārī bi-iznu'llāh(17)dur ve evlād-ı māl-ı mīrāş olur gibi mīrāş olur kaçan ki cüzām mütemekkin ola recā olmaz (18) muḳaddimesi daħi ḳalilū'l-iflāħdur kaçan ki cüzām bedā' eylese levni kıızıl ve ġāyetle siyāh (19) olur sebebi sevdāvi hılṭlar beydā olur cümelden ḫayret gibi muḳaddemā bitdür ve ġuşşa gibi (20) ve levni ḳaramtıklık ile kıızılığa mālī olmak gibi bunlar heb cüzāmun muḳaddemā bitdür ve bu (21) meczūmun 'alāmātından nefsi tutğun olmak ve āvāzı boğulup deri necis (22) gibi ḳoḳmak ve kıllar ince olup dökilmek ve nevmde şıḳl-i 'aẓīm-i ḫiss eylemek bunlar (23) mā-'adā cüzāmun burnı ḳoku almaz ve tırnaḳları yarılır ve peykeri ve şüreti (24) bozılır ve tuṭaḳları ḳalıḳ olup ḳara olur ve burnı düşer ve üzilür (25) ve eṭrāf-ı bedende yaralar olur ve aḳar bed-rāyihe zāhir olur eger meczūmun [209a] (1) ḳanı çok ise 'ilācī šāh ṭamarından ḳan almakdur eger demde keşret yoğalsa 'urūḳ-ı (2) kibārdan faşd itmek gerekdür belki 'urūḳ-ı şıġārdan faşd olunmaḳ lāzımdur ve sevdāvi (3) ḳavī müshiller ile ayāric-i lūġāz yā ve ṭabīḫ-i eftīmūn ve ḫabb-ı eftīmūn gibiler ile ishāl itmek (4) gerekdür ve ḫabb-ı ayāric ile ḫacer-i ermenīyi sefūf idüp mā'-i cübīn içre ısladup (5) içürmek lāzımdur eger sevdā ihtirāḳiye ise her gün 'ale's-şabāḫ mā'-i şa'īr-i sādec (6) ve yā müberriz sükker içürmek lāzımdur yāhūd şarāb-ı nīlūfer ve cüllāb-ı bārid (7) ve mā'-i lisān-ı şevr sükkeri içürmek nāfi' 'ilāclardur aġdiyeden oġlaḳ a'lādur yā semüz (8) ḳoyun ve semüz tavuḳ ve erkek ḳoyun isfidāc idüp yidürmek a'lādur ve yā semüz (9) ḳoyun etini buġday aşı ile bişürüp yidüreler ve gāh gāh muḳayyi' yidürüp ḳuşduralar (10) tā kim ḫalt-ı ġalīz ḫāric ola gāh gāh aġsırdalar ki bunlar dimāġı pāk iderler esāfilī ve e'ālī' (11) bedeni tenḳiye édeler ve ḫammāma çok çok ḳoyalar ve gerdekde benefşe ve ḳapaḳ yaġı ve pādem (12) yaġıyla yaġlayalar tā kim bedeni tertīb olına ve ḳaynamış süt ve yaġ içine ebzen édeler (13) tā kim sevdā ḳopup leṭāfet kesb ide ve harāret-i fāṭıra ile dimāġ tertīb ve taḫlīl (14) olına ve ma'ācīn-i kibārdan ki bu ḫuşūşda aḳrabādinde yazılmışdur yidüreler ma'cūn-ı (15) bişī ve ma'cūn-ı bezr celī ḫod ġāyetle nāfi'dür cümelden enfa' olan ef'īyi fāruḳa (16) kesildüğü üzere ḳat' idüp derisin şoyup tuzlu şu ile pāk idüp yuyup (17) ba'de isfidāc idüp simīd etmegi ile şuyunı içürüp etin yidüreler ḫattā (18) ef'ī diri iken ḳat' eylemedin bişürüp yidürürlerse nāfi'dür egerçe nefḫ ider ve 'aḳlı (19) zāil ider ammā ḫalāş bu ḫuşūşda laḫm-ı ef'īyi ḳat' idüp isfidāc idüp yemekden (20) eyü

‘ilâc olmaz cālînūs ebokrât ve sâ’ir hükemâdan balînās naql ider ki meczûma zıkr (21) olınan devâlar ile tenkiye olındukda şonra yigirmi bir gün imrāk-ı ef’î içürüp etin daği (22) yidüreler ba’de yılda bir kerre kavlar bir siyâh yılan ki ‘arab aña haneş ve türkce inek (23) emn karası dirler anı boğazlayup ve bir çölmek içine koyup ta’fin edeler tâ kim (24) kırtlana ve ol kırdları cem’ idüp ve kıridup sahk idüp eger cüzâmı (25) ifrâtle olursa günde iki dirhem maṭbūh eftīmūn ve bal şerbetiyle içüreler [209b] (1) elbette bi-emru'l-lâh ḥalâş olur bu faḳîr dört kimesneye ki cüzâma mübtelâ olmuşlar (2) idi bu ṭarîk üzere ‘ilâc eyledüm Allâhu subḥānehu ve ta’ālānuḡ kudretiyle ḥalâş (3) oldılar tārîḡ-i kitâbda biri şâm-ı şerîfde sâkin idi debbâğ-zâde meḥammed ḡelebî (4) dimekle meşhûrdur ḡayâtdadur ve biri daği bir dervîş-i nâ-murâd idi ikisi (5) kibârdan olmağla naqlin devâ görmedüm eger cüzâma ki birleşe temâm-ı teferruk ittîşâl-i (6) vâḳi’ olmuş ola aña gerek faşd gerek istifrâğ olunmaz zîrâ kuvvet bu kadar ki mevâdd-ı (7/1) ḡabîşeyi def’ eyleye bu kısma eger faşd ve istifrâğ-i faşd olunur ise mevâdd-ı (7/2) ḡabîşeyi taḡrîk itmiş olursen def’ ine ise kuvvet bu kadar helâk zîrâ (8) mevâdd-ı ḡabîş ḡalbe ve bâḳî a’zâ’-ı re’îse muṣabb olur bu kerre nâmik bir âdem (9) öldürdi olur ḡâl bu ki faḳîrūḡ ölmek cānına minnetdür bizim ‘ilâcımız ve devâ (10) eyledüğimiz muḡaddime-i cüzâm içündür Allâhu a’lem bâb-ı ḡadî ‘aşer ṭâ’ûn (11) ve andan iḡtirâz beyânındadur ma’lûm ola ki vebâ ta’affûn-i cevher-i hevâdan kinâyedür (12) hevâya esbâb-ı semâviye ve arzîyye taḡyîr vērür esbâb-ı arzîyyenūḡ mişâli şular (13) içinde cîfeler olup selḡânelerde bed-râyiḡeler olmaḡ ve mezbeleler içinde (14) kelb ve sâ’ir ḡayvânât ôlileri olmaḡ fi’l-cümle bed-rayiḡeler çok olup şular (15) kıllet üzere aḡmaḡ belki --- gibi şular içmekden ve ḡîk olup meyyitlerūḡ (16) cesedleri defn olunmaḡ gibi ve ḡalâlarūḡ kârîzleri olmayup ḡâsım pâşâ ḡaşabası (17) deresi maḡallesı gibi şehir ortasına necâset cereyân itmek kezâlik debbâğlar koyun (18) ve keci derilerin ıḡladup anuḡ ‘ufûneti ol şehri mûte’affin eylemekdür esbâb-ı (19) semâviyenūḡ emşâli çokdur kevâkib-i tevâbitden merşûda ve ḡayr-ı merşûda cenâb-ı (20) ‘azzenūḡ ‘ilmi muḡîtdür ve bizden maḡfî kevâkib-i fa’âlenūḡ nihâyeti yokdur ṭâlî’ sine (21) ve ṭâlî’-i beled ḡîn-i tecvilde ve râbî’de ve sâbî’de ve ‘aşerde menḡûs-ı kevâkib (22) mevcûd olup belki bu şevâbit-i mezkûre fa’âlenūḡ biriyle kıran ider ve müstevli (23) ve müdebbir olan kevâkib evvel senede yâ rāḡîyi yâ ṭarîke-i muḡteriḡa ve yâ ḡabîṭ bulunur (24) ‘âlim-i a’lâda bu şekiller iḡtizâ itmek ile ‘âlim-i esfelde bi-emru'l-lâh vebâ vâḳi’ (25) olur bu ‘alâyim zıkr olınan enzâra vâḳi’ olan muḡtefi degildür ammâ sâ’ir nâs [210a] (1) anuḡla bilmek olur ki semâda çok şîḡâb atlasa ḡuşûşâ vuḡû’ı āḡir şayfda ve ḡarîfde (2) olsa vebâ’ ‘alâmetidür kezâlik lodos didükleri rûzgâr ve şabâ yeli ilk kış ayında (3) ve kış ortasında çok esse ve ‘alâmât-ı maṭar olup yaḡmur yaḡsa bu ma’nâ mükerrer (4) olsa vebâ’ ‘alâmetidür ve bir ‘alâmeti daği bahâr vâḡti yaḡmur ḡalîl olup rîḡ-i cenûbî (5) çok esüp hevâlar bulanık

olmağdur hattā bir hafta miqdārı sâf olsa (6) gündüz bulut çok olup giçelerde bürüdet olsa tahkîk-i vebā' muḳarrerdür (7) kaçan yaz günleri ḳalîlül'-ḫarâret olup ruṭûbet sebebinden eşcâr ḫazân zamānı (8) degil iken ḫazân gibi dökilse şimşek şakiyup şihâb olsa vebā' 'alâmetleridür (9) esbâb-ı arzîyyeden ba'zıları daḫi ki vebā' olmasına dâlldür ḫaşerât-ı arz çok (10) olmağdur ve ḫayvân-ı zekiyyetü'l-ḫiss ki laḳlaḳ ve fâre ve bunların emşâli inlerinden çıkup (11) arḳaları üzere sürinmek vebā'ın gelmesi ḳarîb olduğına işâretdür kitâbımız fenn-i (12) âḫirde olmağla bunlara dâlle olan evzâ' -ı felekiyye ve arzîyye ve ictimâ' ve istiḳbâl (13) ve evzâ' -ı kevâkib beyân olunmadı ammâ bunun emşâli umûr-ı âtiyenün vuḳû'ına delâlet (14) iden edille taḫşîl-i irâde olunursa imâm-ı faḫr-i râzîninün sırrü'l-mektûm fi 'ilmü'n-nücûm nâm-ı (15) kitâb-ı müsteṭâbına nâzar olına bu faḳîr lisân-ı türki üzere merḳûmı biḡ yedi sene(16)sinde tercime eyledüm ḫâlâ eyâdî-yi nâsda mevcûddur murâd olunursa görüle (17) biz yine kelâmımıza 'avdet idelüm imdi vebā'dan ihtirâzun ṭarîḳi budur ki bedeni faşd (18) idüp ve istifrâğla tenḳiye idüp ta'dîl-i mizâc itmekdür imdi tebrîd ile tecfîf (19) lâzımdur ve yemişlerden ve şûrbâlardan ve şarâbdan perhîz lâzımdur ve müceffefâtla ya'nî (20) ekşiler ile taḳayyüd olına ve eşribeden şarâb-ı lîmûn ve şarâb-ı temr-i hindî ve şarâb-ı (21) reybâs ve emşâl-hem ile muḳayyed olalar ḫuşûşâ kāfûr enfa' eşyâdur zîrâ 'ufûnet (22) ḫudûsını men' ider şâḫib-i mücezz şaḫnâ-i --- yemek nâfi'dür demişdür bu bir ta'âmdur ki (23) ḫurde balıklardan ve summâḳ ve lîmûn şuyından ḫâşıl olur bu diyârda (24) gerçek isti'mâl olunmaz ammâ bişûrilse ḫaylî laṭîfdür bu ḫuşûşda bu ta'âmın (25) ḫâşşiyetine cālînûs şehâdet itmişdür ve baḫûrî terkîb idüp şubḥ u mesâ [210b] (1) evlerinde yaḳalar şıfatı budur kāfûr ve şandal ve su'd ve 'ûd ve 'anber ve misk (2) ve nârenc ḳapuğı ve yılḡun ve defne yaprağı bu eczâ bir yerde berâber cem' olup daḳḳ (3) ü saḫḳdan sonra şamḡ ve keşîrâ ile yoğurup baḫûr edeler ḫâşşası keyfiyyet-i (4) hevâyı işlâḫ ider vâdî mümkün olan mertebe gül şuyı ve sirke ve şevket (5) şuyı ile şulayup süpûreler ve laṭîf yemişlerden alma ve emrûd ve ayva ve âlûc (6) ve ağac ḳavunı ve nârenc ve lîmûn gibiler ile oturduğı maḫalli tîz-bîn edeler (7) ve her ne ḳadar bârid şükûfeler ile girü dürese yanına ḳoyup rayiḫesiyle mu'aṭṭar ola anı (8) cem' edeler el-'ıyâzû bi'llâḫ ta'âlâ ṭâ'ûn zâḫir olup bedende çıkarsa evrâm (9) 'ilâclarından olan 'ilâclar ile 'ilâc 'ilâc edeler bâb-ı şânî 'aşer kesr beyânındadır (10) murâd-ı teferruḳ-ı 'arzîdür ki vâḳi' olur kemükde ve kemürdekde birkaç vech üzeredür (11) biri veşebdür ya'nî bertinmekden biri ḫal'dür el ve ayak çıkmaḳ ḡayrî a'zâyâ daḫi (12) şümûlı vardır biri daḫi saḳṭadır gerek segirdürken ve gerek atdan ve gerek ṭamdan (13) olsun düşmekdür biri daḫi şadmedür birbirine ṭoḳışmağdur biri (14) daḫi ḫarbedür âḫir yeri urmağdur biri daḫi şücâ'dur baş yarılmağdur gerek (15) düşüp yarılsun ve gerek âḫir kimesne yarsun biri daḫi seḫdür şıyırılmağdur (16) cerâḫat gibi el-'ilâc bu eşnâfın cemî'sinün 'ilâcî faşd ve ḫacâmatdur zîrâ

(17) āfet iren ‘uzva cānib-i muḥālifden ḵan çıkarmak lâzımdur ve leyyin-i sellem ki (18) bedenden çok ḵan aḵmış ve demün daḡi ḵilleti var elbette ḵan almak lâzımdur eger ḵatı (19) haddden pîrûn ḵan aḵmış ise ḥacāmat ile daḡi cānib-i ḡilāfe cezb itmek (20) kifāyet ider ṭabî‘atın fitil ve yā ḡuḵne ile telyîn edeler eger müshile taḡammüli var (21) ise râvend gibi müshil olmaz ammā ekşeriyā müshile ihtiyāc olmaz bi’z-żarûrî (22) lâzım geldükde la‘ūḡ-ı ḡıyār-şenbe ve râvend ve dühn-i levz ve sükker ve mā’-i hindibā (23) ile içüreler ve ḡıdāsın a‘żāya takviyyet ile vērür eşyā ile ḵılalar (24) cümelden it üzümü şuyını sükker ile virmek eyü ‘ilācdur kezālik lisān(25)ü'l-ḡamel şuyın şarāb-ı tuffāḡ ile ve yā şarāb-ı lisān-ı şevr ile içürmek a‘lādur [211a] (1) eger ḡıdāya żarûret olursa rûfedan yumurṭa şarusı yā pilic şûrbāsı ki māş (2) ile bişmiş ola eger za‘fı var ise lūḡumı terk ide ve şarāb içürmekden (3) ziyāde şıyānet ola eger bu ‘arıza ile vec‘-i baṭn ḡadış olursa ḡuḵne-i (4) leyyine ile ihtikān olına ve takviyyet-i a‘żā için zer-verd ve kehrübā ve büssed (5) ve iklîlül-melik ve bezr-i cezr bunları berāber alup sünbül ve sa‘ter ve kündür ve zaḡferān (6) ve selvi ḡozalaḡı bunların her biri nışf-ı cüz’ü ola bu cümleyi daḡḡ ü saḡḡ (7) idüp lisānül-ḡamel şuyı ve keşîrā ile yoḡurup aḡrāş idüp ḡölgede ḡurıdalar (8) vaḡt-i ḡācetde bu ḡurşlardan bir mişḡālın ḡül-be-şeker ile veler ammā ‘aṭaş şedid (9) ise büssed ile kehrübāyı ḡül-be-şeker ile vermeyeler baş yaruḡı ve seḡ için (10) zımād iḡtizā eyledükde zer-verd ile mersîn saḡḡ olup dühn-i verd ile (11) merhem-mişāl olup isti‘māl olına ve bu nev‘den aḡrabādinde çok diḡendüḡin alup (12) ‘amel eyleye ammā ḡarbe ve saḡṭa için zımād lâzım geldükde ve eger vec‘ şedid ise (13) yalnız ḡül yaḡı sürüp sāde yaḡ ile mümyā tılā eylemek kāfidür eger vec‘ (14) olmayup şıyrılmış olursa purcaḡ ve kil-i ermenî ve misk ve zaḡferān ve ḡüllāb (15) daḡḡ ü saḡḡ olup tılā olına ammā --- çıkıḡdur ya‘nî bertinmekdür ḡarāret-i (16) ḡaviyye ile ise zer-verd ve şandal ve zeher-i benefsec-i yābis ve şa‘îr-i muḡaşşer-i medḡūḡ (17) ve zaḡferān ve cüzvî kāfûr ve mā’-i verd ve dühn-i verd bir yerde merhem-mişāl ide (18) ba‘de rıḡḡla rabṭ olındukdan şonra urıla ammā ḡal‘ ki ḡaḡıḡatde a‘żā’ cıḡmışdur (19) bunun ‘ilācı çeküp ‘uzvı yerine redd eyledükden şonra aḡrabādinde mutṭaşıl (20) yaḡılar yazduk anı uralar fi’l-ḡāl şıḡḡat müyesser olur ammā kesr şanmaḡdur bu ma‘nā cebre (21) muḡṭāc ya‘nî ‘uzv çekilüp aşlı üzerine rücū‘ itdükden şonra taḡte (22) ile cerrāḡlarda ma‘lūmdur şarıla eger ḡurde pārelenmiş kemükler var ise anı çıkāralar (23) ba‘de buḡa daḡi aḡrabādinde münāsib olan zımādları tazmîd edeler çok (24) zamān gecmedin hem bitürür ve hem vec‘den ḡalāş olur ammā kesr ḡuşuşında (25) aḡdiye-i ḡalîzelerce isti‘māl olınmaḡ cāizdür ve lâzımdur herîse ve pāḡe ve birinc [211b] (1) pilāv ve içi et ile ve birinc ile ṭolmış şirden ve ṭavuk ve et kebābları (2) pıryān olmuş ṭavuk etleri gibi vaḡtā ki şınıḡ ‘uzv eyü olup bette baḡın (3) çözüp issi şı ile naṭûl edeler ammā ber-vechile ki yeḡi cerāḡate issi şı degmeye (4) belki el ile serpelere ve ḡül şuyına çüzvî sirke ḡoyup issi idüp

üzerine serpeler (5) ol kadar perk balgamiyeler elem vermeye ve akrabādinde buña münāsib
 yakılardan zımād edeler (6) ve naṭıllardan edeler her biri bir güzide olmışdur anlardan
 isti' māl (7) edeler bāb-ı şālīş 'aşer zīnet beyānındadır bundan murād bedenī zīnet ve ıslāḥ-ı
 (8) ḥıfz-ı cemāl-i insānīdür bunlardan ba' zı ol edviyelerdür ki dökilmekden men' edeler (9)
 yemişi ve şuyı ve yağı ve helīlec ve emlec ve mürr ve şabr ve dühn-i maştakī ve persiyāvşān
 (10) kettān otunun yanmışı ve şakāyık yabrağıdur keyfiyyet-i isti' māl bunlar saḥk olunup (11)
 yā mersin yağıyla yağladuğdan sonra üzerine eküp bir gün ve bir giçe alıkoḡmağdur (12) ve
 yāḥūd bu mezkūrātı kaynadup ḥinnā ile başa uralar her vechle dökilmekden (13) men' ider ve
 hem saçı ve şakalı siyāh ider ammā kaşlar şıḥḥat üzere ḥıfz murād olına ki (14) dökilmeyüp
 uzana kılları gür ola hezār-ı çeşān ki anja ' arabça kāşir dirler anı çiriş (15) kökini ve şanevber
 ağacı kökini berāber daḡḡ idüp mersin şuyıla yoğurup kaşlarına (16) süreler veçh-i meşrūḥ
 üzere ḥıfz ider eger siyāh eylemek murād olınsa (17) kavaḡ ağacı kökinün ḡapuğı ki zeytūn
 yağı içinde ḡaynamış ola ol yağdan süreler laṭif (18) ider tesvīd-i ' acibi vardır bu ḡuşūşda bu
 fakīr ḡavāş-ı beyān eyledüm ki akrabādine (19) nazar olınduğda murād ḡāşıl olur bir nesne
 miḡdārı ta' yin eyledüğimiz ḡabdden (20) günde birer dāne ekl eyleyen kimesnenün cemī' -i
 ' ömründe saçı ve şakalı ağarmaz andan (21) ḡayrı ḡaşenāyāt beyān olınmışdur ki şakala ve
 saçā urmağā ihtiyāc ḡomaz (22) belki ṭarīḡ-i ehven üzere murād ḡāşıl olur bāb-ı rābi' ' aşer
 kıllat-i şa' r-ı re's (23) beyānındadır imdi baş kıllınuḡ azlığı ve yā kilye yokluğı ve şakal
 batmasınınuḡ (24) sebebi oldur ki kıl ve şakal ki ol daḡı kıldur buḡār-ı duḡānīden ḡādīş olur
 (25) zīrā buḡār duḡānı olmasa in' iḡāde ḡābil olmazdı pes imdi lezc olmuş [212a] (1) olur eger
 lezc olmasa fi'l-ḡāl pārelenürdi böyle olsa buḡār duḡānı (2) mu' tedil olan mesāmmalara mülāḡī
 olsa kıl laṭif tekevvün ider eger mesāmmāt (3) ḡatı ṭar olsa buḡār-ı mi' de ma' ḡūde anlanmaz
 tā ki andan kıl --- böyle olduğdan (4) sonra şübhe ḡalmadı ki kıluḡ kıllatı ve keşreti ve ' ademi
 belki ṭolı ve ḡaşrı buḡār (5) yā duḡān kıllatından ola yāḡūd ḡarāretün noḡşānından ola bu
 kelāmun ḡürḡānı (6) ḡādīlerde ve nisvānlarda ve şıbyānda kıl bitmedügidür zīrā anların
 ruṭūbetleri (7) ḡālibdür ve keşret-i ruṭūbet kıllat-i ḡarāreti muḡteżidür ḡarāret ise olmaḡāḡ
 ruṭūbet-i (8) duḡāniyenün kıllatine bā' iş olur ve şıbyānda olduğı yā mesāmm zīḡ
 olduğıındandır (9) ve yāḡūd bürüdet-i merāḡīdendür ve yābisdendür ki kesāfet vērür ve yā
 mesāmmātun (10) vūs' atindendür ki ziyāde ḡarāret olmağla kıluḡ māddesi cem' olmaz yā
 kıllat-i demdür ki mādde-i (11) buḡār-ı duḡāniyye ḡod demdür yā tekevvünine māni' olur
 ḡılt-ı redī muḡtebis olduğıındandır (12) nitekim dā' ü'l-ḡayye ve dā' ü's-şā' leb marāzlarında bu
 ma' nā sebebdür ya' nī menfezlerde ḡılt-ı (13) redī muḡtebis olmışdur el- ' ilāc imdi kıl bitüren
 edviye ki dā' ü'l-ḡayye ve dā' ü's-şā' leb (14) marāzlarına maḡşūşdur yanmış ḡatır ṭırnağı
 egelene ve yā saḡk olına şīrūğanla sürilse ' acīb(15)ü'n-nef' dür bir ḡaç güne dek şa' rı inbāt

ider kertenkele didükleri hayvānuñ (16) bir kaç dānesin kurdup ve bir kaç dānesin yakup başka başka şīrūğan (17) yağıyla tılā olınsa ġarīb hikmetdür huşūşā kavağ çiçeği gec biten şakalı tiz bitürür kezālik (18) cörek otını yakup külini yağıyla sürinse ne kadar kıl yoğise yine bitürür (19) ammā cörek otı küli kaş kılın bitürmekde ‘acībdür te’şīri sā’ir kıllardan ziyādedür (20) ammā gāh olur ki bu devālar fā’ide itmez sebebi sū’-i mizācdur ol vaqt lāzımdur ki (21) ta’dil-i mizāc olunup mesāmma halhale ve keşret-i hāmmām ile ihtimām idüp eger kıl bitmemek (22) zik-i mesāmmdan ise mersin suyuyla naṭul olına eger vūs’at-ı mesāmmdan (23) kıl bitmez ise ahlāt-ı bedeniyye ıslāhına mübāşeret olına ol nesne ki teksir-i dem (24) eyler aña taqayyüd olunup hılt-ı redi varise ol halı-ı mūzī-yi redā’et istifāğ (25) kılına akrabādine nazar olına murād-ı maḫsūd hāşıl olur bāb-ı hāmis ‘aşer [212b] (1) dā’ül-hayye ve dā’ül’s-şaleb beyānındadır bunlar bir marāzıdır ki dā’ül-hayyenün kılları (2) dökülür ve derisi şoyılır mādde redie olduğün turfe-i endāma girür imdi (3) menbit-i şa’rı müfsid olan hıltuñ bilinmesidür derinün levni iledür meşelā (4) yüzini ovalar eger humrete mā’il olursa demevīdür eger beyāza renk olursa (5) balgāmīdür eger nev’ān şufrete mā’il renk ise şafrāvidür eger kemūdete mā’il ise (6) ya’nī karamtık ise sevdāvidür imdi geldük ‘ilāca sür’at kabūlı ve buṭū’ (7) kabūlı şunuñla bilinür ki kazına ve kaşına yoğun bez ile ovalar eger tizcek (8) karardıysa tiz şıḥhat bulur eger tiz kızarmazsa giç olur eger hıc kızarmazsa (9) rehā olmaz bu kerre dā’ül-hayye ile dā’ül’s-şalebün mābeyninde fark qaldı anuñla fark (10) olunur ki dā’ül-hayyede ‘aynī ile yılan kavı gibi pül pül yābis ġubārlar münselih (11) olur ammā dā’ül’s-şaleb hurde hurde cıban gibi nesneler olmağla bilünür buña dā’(12)ül’s-şaleb ve aña dā’ül-hayye anuñiçün dinmiştür ki bu dilkü uyuzı gibi uyuz olur (13) şaleb diyü dilküye dirler vech-i tesmiye budur ammā ol bir nev’i ki yılan kavı (14) gibi yüzünün derisi kavlar anuñiçün dā’ül-hayye dirler bu ikisinün ‘ilācı birdür (15) ‘ilācı faşd ve istifāğ ve hılt-ı ġālibi iḫrācdur andan şonra yüzinde cıban (16) peydā olur nesne sürmekdür tā kim kabarcıklar olup mādde-i rediyye andan aña meşelā (17) ol müferriḫ didüğimiz şarımsak ve hardal ve şamğ ve sezāb-ı bürrdür bunlardan (18) ġayri müferriḫ didüğimiz şarımsak ve hardal ve şamğ ve sezāb-ı bürrdür bunlardan (19) ġayri müferriḫ çokdur fi’l-cümle qarḫalar olup mādde-i rediyye hürucından şonra (20) kıl bitüren devāları isti’ māl edeler ta’ālüm-i sittenün ta’līm-i sādisinün sıfır-i (21) sābi’i on altı bābı müştemeldür bāb-ı evvel ifrāt-ı cu’ūde beyānındadır (22) türkisi kıl ziyāde kıvırcık olmağdur etibbādan ba’zı yādīgārlar kıl kıvırcık (23) olmağ zīnet mülāḫaza idüp hem devāsın naḫl itmediler ve hem devā idenleri taḫṭie (24) eylediler zāhir budur ki mezākıları olmaduğındandır pes imdi sebep-i cu’ūdet-i şa’r (25) mizāc-ı hārr ve yābis olduğundan ve bu ma’nā ‘alāmātından bilünür ve tağayyüri [213a] (1) tağayyür-i mizācdan ma’lūm olur ve tağayyür-i mizācla müteğayyir olur ammā kılun delügi egri (2) olup mesām

egri ise tağayyür-i mizācla müteğayyir olmaz öyle olsa lāzım geldiği (3) kılun kıvrıcıklığın giderür eşyāya mürāca‘ at idevüz imdi lu‘ āblar ki lezcedür (4) ḥaṭmī ve bezr-i kaṭūnā ve ḥabb-ı sefercel ve ḥalebe lu‘ ābları gibi bunların her birinün (5) lu‘ ābları dühn-i zeher-i benefsec ile maḥlūṭan şaça ve şakala sürilse ruṭubetleri (6) için yübüsetden olan kılun kıvrıcıklığın giderür ve gıdālardan koyun pāçesiyle (7) ammā ol edviye ki pes buğday aşları ola ammā ol edviye ki kıl kendüleri kıvrıcık (8) iderler tuz köpügidür ki denize qarīb yerlerde bulunur kılı gāyetle kıvrıcık ider (9) ammā kılı anca olduğın murād iden kimesne buruk içine kılı kaplayup tutarlarsa (10) gāyetle anca ider eger yülünmüş kıl üzere egerlerse kezālik anca bitürür ba‘ zı (11) edviye daḥi vardır ki kıl bitmege māni‘ lerdür bu kısım muḥaddirdür o cümle biri efyūn (12) ve şevkürān ve biḥdür egerçe bi'l-külliyē bitmemek olmaz ammā gec betr ve keşret ile isti‘ māl (13) olunursa belki hīc bitürmez pes imdi zıkr olınan üç eczāyı saḥḥ idüp (14) sirke ile saḥḥ olunduktan sonra netef yā ḥalk olan kılların yerine sürilse (15) bitürmez kezālik tatlu şularda olan ḳurbağa ve yarasa ḳanı gerek münferiden (16) ve gerek maḥlūṭan tılā olınsa kıl bitmege māni‘ lerdür ammā ol edviye ki kıl giderür ya‘ nī (17) ḳoparur nūre ve zırnīḥ ki bir çüzevī miḳdārı şabr daḥi olursa gāyet ile laṭīf (18) olur kılları giderür buṇa münāsib bir ‘ārif ḥammāma girüp etek usturası (19) tutmak murād ider ‘isā nām bir dellāka aydur beyt eyā ‘isā --- (20) --- neşr dellāk nāzik ṭab‘ itmiş nükteyi fehm idüp nūre (21) getirür ammā nūre ve zırnīḥ şuda ḳaynadılup tekrār ḳılınsa ol şuyı yağda (22) tekrār ḳaynadasın ḥattā şu gidüp yağ ḳala bu yağ daḥi --- fi‘lin ider bu sırrdur (23) ehlinden görüp istifsār itmek gerekdür bāb-ı şānī teşakḳukuş-şā‘ r beyānındadır (24) bunun ma‘ nāsı zāhirdür kılların yarılmasındur sebebi yübs-i mizāc yā ağdiye-i yābise (25) isti‘ māl eylemekdür el-‘ilāc sevdā-yı ve balgām-i māliḥi istifrāğ eylemekdür bu cümlelün [213b] (1) biri daḥi kılun uzatmasındur zīrā kıl ḳaşır olsa vecāhete ḥaleldür varaḳ-ı (2) mersin ve persiyāvşān ve ḳışr-ı emlec varaḳū's-simsim ve pazı yabrağının ‘uşāresi ki (3) cümle bir yerde ‘ale's-seviyye cem‘ idüp ḳaynadalar ve süzeler ve şuyıyla şacı (4) ve şakalı naṭūl idüp baḳiyye ḳalanı ki ṭıflıdır başına uralar bir nev‘ (5) daḥi şā‘ rı uzadup ḳaralmasını men‘ ider otuz dirhem emlec ile ṭoksan dirhem (6) muḳaşşer-i şā‘ rdur ki bir yerde kifāyet miḳdārı ḳaynaya ber-vechle ḳuvvetleri şuya (7) çıkar ba‘ de buṇa nışf miḳdārı benefşe yağı ve rub‘ miḳdārı lāden ve varaḳ-ı (8) ḥaṭme ve varaḳū's-simsim ve varaḳū'l-ḳar‘ izāfe idüp tekrār ḳaynadalar eczāyı (9) süzüp alup yabana atup elli dirhem şīrūḡan elli dirhem mersin yağı (10) ḳatup bir daḥi ḳaynadalar şol ḳadar ḳaynada ki şuyı hevāya gidüp yağı ḳala (11) bu yağdan murād olınduktan şaça ve şakala süreler uzadur mülāyim ider (12) aḳrabādinde bu devā çokdur bāb-ı şālīş şeyb beyānındadır imdi şeyb (13) ḳoçalıkdur ve şaḳal ağarmakdur bu ma‘ nā ṭabī‘ atdur yā ḡayr-i ṭabī‘ atdur sebeb-i (14) ṭabī‘ i ḡidā-yı ḡalīzün tekerrühidür bu re‘y ise calinusundur ve dēmişdür ki (15) balgām ḡalīb

olmağla levn-i balgama istihāle eylemek ile kılları ağardur kaçan beden (16) üzere gālib olsa şeyb ziyāde olur ya' nī şaḳal tīz aḡarur zīrā balḡam (17) beyāz dur kendü şekline dönderdüğü vāzih dur şeyh alā'ü'd-dīn kureşī (18) calinusın mezhebi üzere dirler ammā eristeṭalis bunların cānib-i ḫilāfındadır (19) ve şeyb ḡayr-i ṭabī' atdur aḡarması ifrāt ile ḡazret üzere iken kuvvet-i 'aṭaş (20) kendüye gālib olur ol vechle yübüset ḡāşıl ider yübs ḡāşıl olduğca (21) aḡarur ḡaṣād olur demişdür bunun emşālī ḡummā'-i muḡarriḡadır ḡarāret gālib (22) olmağla cefāf ziyāde olur bu cihetle kıllar aḡarur ammā şol eşyā ki gec ḡoca (23) ider ma' ḡün kısmından ıtrīfīl-i şaḡīr ve helīlec-i mürebbāsıdır (24) bir kimesne āḡir 'ömrine varınca bunlara müdāvet eylese ol kimesnenün şaḡalı (25) aḡarmaz ve kuvveti ziyāde olur nihāyet şürbālar ve tīrīdler ve çok şarāb [214a] (1) içmekden ictināb itmek lāzımdur çok ve cimā' dan ve tatlu şulu ḡammāma girmekden (2) şaḡınmak gerekdür ve eger girürse daḡi tīz çıkup ve tīz silinüp giyinmek gerekdür ve her (3) yēmek yidükce ki cevher-i ḡidā ḡazm mertebesine vara sirkencübīn ile ve tūrb toḡmıyla (4) ḡay' iltizām itmek gerek ve müceffīfātla istifāḡ-ı balḡam idüp ve yılda birkaç kerre şaḡına (5) ve şaḡalına ḡaṭrān sürine ve dört sā' at miḡdārı ṭura ba' de ḡammāma girüp (6) ḡuṣṭ ve cōrek otı ve ḡardal ve ḡanzal yağları sürine ve ḡaṭrānı ḡusl (7) eyleye tekrār bu edḡāndan sürine zīrā eyü edḡāndur bu zīkr olınan edviye (8) ve mu' ālecāt şeybi gec getürür bāb-ı rābī' müsevverāt-ı şa' r beyānındadır ma' lūm ola ki (9) ḡılı siyāh idüp poyayan eczānün laṭīfī ḡinnā ve vesme didükleridür türkçe buḡa (10) ḡivid yabraḡı dirler ve bunun ṭarīḡi oldur ki ḡinnā' yalnız urınalar ba' de ḡinnā (11) ve vesme-i yeşil cevz-i rūmī ḡapuḡının şuyı ve summāk şuyıyla yoḡuralar ve bir (12) ḡüzevī miḡdārı ḡaranfīl daḡi saḡḡ idüp ve ḡalt ve mezc idüp şaḡala uralar (13) bir nev' daḡi ḡizāb daḡi ki siyāhlıḡı çok zamān şābit olur şıfatı budur (14) māzū-yı maḡrūḡ ki ṭarīḡi iḡrāḡı zeytūn yağıyla yağlayup ve silüp ba' de (15) yakmaḡdur böyle māzūdan bir cüzü ve şeb nışf cüz'ü ve milḡ-i enderānī miḡdār-ı (16) 'aşer cümleyi daḡḡ ü saḡḡ idüp mersin ve summāk ve cevz şularıyla ḡamīr idüp (17) şaḡalı ḡizāb edeler laṭīf siyāh ider ve bir niḡe zamān poyası şābit olup (18) gitmez bu nev' den bu faḡīr aḡrabādinde çok beyān eyledüm mūrāca' at olına bāb-ı (19) ḡāmis şala' beyānındadır türkīsi baş ṭamṭazlak olmaḡdur sebebi kıllat-i şa' rda ve şa' r (20) olmamada beyān olınmışdı el-ḡāletü ḡazīhi şala' uḡ sebebi ṭabī' at ziyādesiyle yübs olmaḡdur (21) bu eelden ḡıl ḡidāsın bulmaz ve bir sebebi daḡi dimāḡuḡ ḡıḡfda aṣaḡa meyl (22) eylemesindedür yā ṭaḡalḡul mesāmındandır bunun ma' nāsı mādde eklenmedügidür ki (23) andan ḡıl mütevellid ola belki māddenün ḡarār itmeyüp çıkup kendü gider ki ḡıl (24) ḡādīş olmağla mānī' olur yāḡūd insidād-ı mesāmmdandır ki mādde aḡa nüfūz itmeyüp (25) ḡıl bitmez sebebi ol deri batmaḡ ile mesām-ı cildüḡ evvel miḡdārı büssed olur [214b] (1) o taḡdīrḡe ḡıl bitmez bu ḡıḡf didüḡimiz muḡaddem-i dimāḡa muḡtaşşdur sebebi ziyāde (2) ṭaḡalḡul olduğudur eger şala'

yübsden olacak olursa kâbil ‘ilâc degildür (3) ammâ insidâd-ı mesâmmdan bedeni hammâm ile taḥalḥul édeler ve kıl bitürür eşyâlar (4) isti‘ mâl olına ve kıl bitürmege vaẓ‘ eyledüğimiz devâlar ile ‘amel olına bâb-ı (5) sâdis aḥvâl-i cild beyânındadır ma‘lûm ola ki cild ya‘nî deri ḥuşûşında niçe (6) mebhâş vardır ötekisi göndür bu daḥi bir niçe veçh üzeredür imdi her nesne ki (7) demi terķik idüp ve taḥrîk ide ol nesne elvânı taḥrîk ider ya‘nî levni (8) şâfi ider ve revnaḥ ve tarâvet vërür böyle olsa taḥrîk-i dem idüp ḥâriçe (9) revnaḥ vëren ğidâdan olursa beyz-i nîm-i birişte ve noḥûd ve ençir ve tâze ḥurmâ (10) bunlara müşâbih olanlardır ve meşrûbât kısmından bu ḥâl-i ḥurde cümelden ğâlib olur (11) zîrâ bu mezkûrât her biri ḥarâret-i ğarîzeyi taḥrîk iderler bu cümelden ziyâde ider (12) ve ba‘zı devâlar daḥi kanı ḥalt-ı mükedderden pâk idüp deme letâfet vërdüğinden (13) beñzi qarardup cilde cilâ vërür anlar helilec ve ıtrâfilâtdur ve ba‘zı eşyâ olur ki (14) demi ḥarâret ile ḥâriçe def‘ eyler bunlar şoğanuñ ve şarımşaḥ ve türb ve pırasa (15) ve zağferân gibilerdür nihâyet bunlaruñ ef‘ âli bi’l-ḥâşşadur bunlardan mâ-‘adâ bu ma‘nâ (16) ğazab ve sürür ve eşyâ-yı laṭife naẓar ve at koşmak ve av avlamak ve ğüreşmek (17) ile daḥi olur eger cilde cilâ vëren ve talṭif ve tezyîn iden eşyâ ile taḥayyüd idüp (18) şafâ-yı derûni olursa yüzde ve sâ’ir cilde şafâ ve revnaḥ ve nûrâniyyet ziyâde (19) olur meşelâ cilâ ve revnaḥ vëren mışır baklası ve arpa unı ve kils-i kışr- beyz ve şadef-i (20) maḥrûḥ ve mürdesenk ve isfidâc ve fil dişi unı ve çürimiş kemükleruñ unı (21) ve bezr-i kışşâ ve bezr-i bıṭṭîḥ ve bezr-i ḥaṭmiyy ve kabak çekürdegi ve nişeste ve bādâm bunlaruñ (22) emşâlidür ḥuşûşâ karpuz şuyu ile üşnân bir yerde ḥamîr idüp anuñla yüzün (23) ğusl ide zıkr eyledüğimiz eşyânuñ cümlesi bir yerde saḥḥ olunup ḥalt olındukda (24) andan yüzine tılâ idüp ve bunlaruñ neẓâfeti ve nûrâniyyeti bir mertebede olur gören (25) bi’z-zarûrî bakup neẓâfet nûrı ve müyine imrenmemek olmaz bundan sonra [215a] (1) emrâz-ı cildten rîḥ-i nev‘ beyân olunur ki ekşeriyyâ ‘ilâcları müşterekdür o cümleden (2) biri nemeşdür bunuñ ma‘nâsı derinüñ yüzi kızıl olmaḥdur bu kaẓiyye ekşeriyyâ (3) yüzde olur biri bereşdür türkîsi yüzde olur ve gözde karaça karaça çıbanlar (4) olmaḥdur bir daḥi dem-i meyyit olmaḥdur bunuñ beyânı deri altında toñmış kan (5) olmaḥdur bu marâz şâḥibinüñ yüzi siyâḥ ciger rengindedür sebebi ince tamarlaruñ (6) ağızı acıduğındandır bu vechle demdür taḥt-i cildde muḥtebis olur ihtibâsdan ğâh (7) olur ki şekli deride nümâyan olur ğâh olur ki dem-i kıllet olmağla şekli deriye (8) müte‘ezzi olur çünki bunları bildük bu üç nev‘ üñ esâmîsi niçe muḥtelif (9) olmışdur iz‘ân ile bunlardan ḥumrete mâ’il olana nemeş dirler ve siyâḥ olup (10) siyâha emyel olana bereş dirler ammâ birbirine muttaşıl olup deri altında olana (11) kelef dirler şâḥib-i nemeşüñ ‘alâmeti tutaḥları yarılmaḥdur sebebi mizâçuñ yübüseti (12) ifrâṭla olduğındandır böyle ki ola ‘ilâcdan mübâderet olunmaḥ lâzımdur (13) böyle ki ola ğaflet lâzım degildür bu cümleñüñ ‘ilâcı faşd-ı ḳalîldür ve ḥabb-ı eftimûn (14) ve maṭbûḥ-ı eftimûn

ile hālî idüp sevdâyı ihrâc eylemekdür ve tartîb ile ta‘dîl-i (15) mizâc olunmağdur ve bizim tahşîn-i levn ve cild için irâd eyledüğimiz ‘ilâclara mübâderet (16) olunmağdur tâ kim deri pāk ola ve levn-i rûy hûb ola ve levn-i rûy ziyâde (17) şarî kalanuñ biri dañi hastaluktur zîrâ kâlîl-i dem eyler ve biri dañi keşret-i cimâ‘ dan (18) renk-i rûy bozulup şab şarî olur kapağa dönderür zîrâ keşret-i cimâ‘ (19) hażma za‘f vèrüp taḥlîl-i ervāḥ ider ve biri dañi ğumûm ve ğumûmdur bu cümelden (20) ziyâde za‘f vèrür ve beñzi şarardur zîrâ hem vehmden ziyâde za‘f vèrür (21) ve beñzi şarardur zîrâ hem vehmden a‘zâ‘-yı re’îseye za‘f ‘ârîz olur ol (22) taḳdîrçe tevlîd-i demden ‘âciz kalur egerçe ağırlar dañi beñzi bozardur ammâ her (23) çend hemm ve ğamm kadar degildür kezâlık cû‘-i müfriṭ ya‘nî ziyâde acılık hevâlarda dañi beñzi (24) şarardur ve şoldurur ve farṭ-ı ḥarr-ı hevâ ya‘nî ziyâde issi hevâlar olmağ beñzi sarardur (25) bunlardan sonra beñzi bozardup rûyı kaṭ‘ iden târâkdur ya‘nî ṭurur şulardur [215b] (1) bunları içmek ğılzâtı sebebinden sedd-i mesâmmâta mübtelâ ider bu taḳdîrçe mesâmmât ki tatlu (2) demüñ duḡûline mâni‘-i kavî olur bi’z-zarûrî beñzi şarî olur ve her öd ki kemmûn (3) râyiḥesi çok ola ol râyiḥe beñzi şarardur eger sirke ile kemmûn içürse ḥod-renk-i (4) deviyye ḥalel gelür kezâlık naḥve yemek ve koḥlamağ ve naḥveye naẓar eylemek beñzi şarardur eger yüzde (5) âşâr-ı ḍarbe siyâhlık olursa mürdesenk ile ic yağı merhem kılınup sürinmek âşâr-ı ḍarbeyi (6) ve siyâhlığı giderür bâb-ı sâbi‘ behağ ve baraş beyânındadır bunun ma‘nâsı beden (7) siyâh siyâh ve aklığı siyâhlı kurbaga alaçası gibi alaça olmağdur nihâyet behağ-ı (8) ebyâz ve baraş-ı ebyâz mâbeyninde fark budur ki behağ-ı ebyâz beyâz dur derinüñ taḥtında (9) olur anuñçün ğavr itmez laḥme deñdür ki kemüğe varmaz ve kuvvet-i dâfi‘a behağ-ı ebyâzda (10) aḳvâdur sebab-i müvellid olan bunda za‘f hażmdur kaçan bu iki marâz muḳarrer (11) olsa ğidâ-yı şâliḥi levnleriyle münkalib eylerler pes imdi baraş-ı esvedüñ behağ-ı (12) esvede nisbeti behağ-ı ebyâzuñ baraş-ı ebyâza nisbeti gibidür zîrâ baraş-ı ebyâz ile (13) behağ-ı ebyâzuñ mâddeleri muḥâlefeti balğamîdür fark-ı ğavr ve ‘adem ğavr cihetindendir (14) ammâ behağ-ı esved ile baraş-ı esvedüñ muḥâlefeti âḫirdendir nitekim şeyḫ re‘îs-i etibbâ (15) ibn-i sînâ fânnü'l-baraşü'l-esved be-‘arz-ı minhü et-teflîs dimesinüñ ma‘nâsı baraş-ı (16) esvede pullanmağ ‘ârîz olur dimekdür hüve'l-meniyy bi'l-kübâ demek bu kısım (17)

temrekîdür bunu tafşîli aşığda gelür fe-ammâ baraş-ı ebyâz ve behağ-ı ebyâzuñ mâddeleri (18) balğamiyyedür ve behağ-ı esvedüñ mâddesi sevdâviyyedür cümleñüñ ‘ilâcî eger behağ-ı (19) ebyâz eger esvede mâddeleri istifrâğ olunmağ gerekdür balğamdur ammâ baraş-ı esvede (20) ve behağ-ı esvede ‘ilâc sevdâ istifrâğ olunmağdur nihâyet bunların cümlesinüñ (21) istifrâğı gerek sevdâ ve gerek balğam-ı rıfḳla olmaz meşelâ balğam istifrâğ olunmağ geldükde (22) edviye-i kavîyyeden ayâric-i lügâziyâ ve sâ‘ir kuvvetiyle balğamı müşhil olanlar ile istifrâğ (23) olma eger istifrâğ-ı sevdâ lâzım ise kavî maṭbûḥlar ile isti‘ māl

olına bu (24) def'a ki niķā hāşıl ola ve ta' dīl-i mizāc kılına ve taḥsīn-i levnde cilā vèren eczā (25) ile tīlā olına ve ta' dīl-i mizāc ma' tūfdur istifrāğ-ı mādde қavlıana bunda fehmi [216a] (1) olınan ıslāḥ-ı hażmdur ve ta' dīl-i mizāc olınmaқdur ve taқviyet vèrenlere meşğūl (2) olmaқdur tā kim balğam ve sevdā mütevellid olmaya ibn-i māsivāya dirler ki bir seneye dek bir sūnniyye dek (3) baraş-ı ebyaź için bādincān yağı sürmek ğayrı ' ilāça ihtiyāc itmez ammā baraş-ı (4) esvede қavī ' ilāclar eylemek gerekdūr қabarқıqlar beydā ola ve ol cihetiyle derisi (5) şuyla ve mādde aқа ve anuqla қanā' at olınmayup tekrār қavī ' ilāclar ile tīlā olına tā kim (6) zāil olan ' avdet itmeye ol қavī ' ilāclardan meşhūr olan üzerlik (7) toḥmı ve ḥardal ve tūrūb toḥmı ve cürimiş kemük otıdur ammā bunlar siyāḥ baraşa (8) ve siyāḥ behaқа ol zamān nef' vèrūr ki ağıdiye ve eşribe ile tartīb olınup (9) mizāc-ı tıḥāle ıslāḥ olına ve levn-i bedeni şoğuқdan ve yübūset-i hevādan (10) ḥıfż ide ve gāḥ gāḥ yumurta ağı ile semmiyyet otını ḥamīr idüp yüzini ve sā'ir (11) behaқ olan yerlerini tīlā eyleye o aқrabādinde buña münāsib devālar ve naṭūllar (12) çoқdur maḥalline mūrāca' at olınup devālar édeler ide bāb-ı şāmin za'n beyānındadır (13) bunun ma' nāsı қoltuқ қоқmaқdur sebebi ḥalt-ı ğalīzdūr yā ' ufūnet-i ' araқdandır ki (14) nevāḥī-i қalbde olur bu kerre ḥarāret-i қalbiyye ol müte' affin olan mevāddı (15) қoltuğa def' ider zīrā maқarri қoltuқdur bir sebep daḡı sebep-i evlāya i' ānet (16) ider cenābetden ve ḥayżdan ğusl itmenūḡ te' ḥīridūr ḥalt-ı müte' affinden bedeni pāk (17) itmekdūr ve ta' dīl-i mizāc iden eşyā ile taқayyūd eylemekdūr tā kim ḥalt-ı müte' affin (18) olmaya ve eger ' araқdan ise deriyi қоқıdur eşyādan ictināb olına bu (19) ḥuşūşda naķū' -ı mişmiş ve sā'ir naķū' āt-ı münāsibe ile taқayyūd eylemek enfa' (20) eşyādur ḥuşūşā sa'd ve varaķū's-sūs ve aşlū's-sūs ve tūtiyā-yı marażı (21) ve mürdesenk ve şebb ve şabr ve mürri saḡḡ olınup ğulābla ' acin olınduқda (22) şonra bedene sürmek laṭif ' ilācdur kezālik misk ve sūnbūl ve zer-verd (23) ve alma yabrağı gerek maḡlūṭan saḡḡ idüp ğövdesine süre ve қoltuқlarına sürine (24) ammā ol nev' ki ruṭūbetden olup az ve çoқ ḥarāreti olsa ya' nī (25) ruṭūbeti taḡlīl idecek қadar ḥarāret olsa vācibū'l-ḥayāt ol ruṭūbetden [216b] (1) kehle ḡalk ider ve gāḥ olur ki ol menāfizden çoқ kehle ḡāric olur ḡattā (2) iştihā sāқıṭ olur ve dem қalīl olup noқşān üzere olmaқ ile cümle bedeni (3) kehle iḡāta ider ber-vechle ki ğüyā ' asel içine yā tūrūb üzerine simsim (4) bulanmışdur bu mezkūratuḡ ' ilācı bedeni müshil-i balğam olanlar ile tenқiye eylemekdūr (5) ve derdden ḡıfż idüp ta' affün aḡlāt-ı bā' iş olanlardan şiyānet eylemekdūr ve ṭurulma (6) şular ile ğusl idüp ṭatlu şulu ḡammāma girmekdūr ve tīz tīz pāk esbāb ğiymekdūr (7) eger kehle yeḡilmezse ḡarīrden tāfte yāḡūd ve illā ğömlek ğiymekdūr ibn-i sīnā dir ki fūdenc (8) ile şarımсақ bir yerde қaynadılup bir қac def'a şuyından içseler rāyiḡesinden (9) kehle helāk olur ve ḡarīf ḡalāş olur ammā edviye ki müceffef ruṭūbetdūr ve muḡallildūr (10) ve mesāmmda olanı cāzibdūr bunlar ol devālardur ki semmiyyet ile ol ḡāşşiyet (11) vardur o

cümelden varaḡ-ı ḡanzaldur ve aṡl-ı ḡatmī ve mārsime ve anīsūn ve zerāvendin (12) ve varaḡ-ı ḡaṡiṡetü'l-kettān ve dühn-i ḡurṡumdur gerek münferiden saḡḡ idüp sürineler (13) ve gerek maḡlūṡan saḡḡ idüp ‘acīn eyledükden ṡonra sürineler cāizdür ammā kehle (14) be-ṡariḡū't-tevālīd ise ya‘nī sirkelenmiṡ ise ve oramıṡ ise zīveyi yaḡ (15) ile fitīl idüp a‘zā’-i re’ise-i ḡıfz iderek sürilse bi'l-küllīye kehleyi (16) ḡaçurur ve fetl idüp dānesin alıḡomaz fe-ammā a‘zā’-i re’ise ṡıyānet lāzımdur (17) zīrā ḡoḡ olıḡaḡ felc ve ra‘ṡe iḡdāṡ ider eyüsi zīve-i fetl idüp bir miḡdār (18) ḡınnā ve bir miḡdār acı yaḡıyla ḡalt idüp beṡ ḡat penbe ibligini bir yerde büküp (19) bu zīve-i yaḡdan ol iblige sürüp kehlelü ādem boḡazına ḡalḡa idüp (20) yaḡıyla bi-ḡaderetu'llāḡ ta‘ālā bir dāne ḡalmaz ḡalāṡ olur bāb-ı tāsi‘ ḡūbā’ beyānındadır (21) türkisi demrekidür bu maraḡ ḡaṡındur ki saḡḡ-ı cildde ‘arız olur ve mādde-i (22) terḡiḡe-i ḡārreden olur ki mā’iyyededür anuḡḡün ḡılt-ı sevdāviden bu mādde-i (23) raḡiḡe-i ḡārre sebebi ile ba‘zı deri ortasına ḡirür ve deriyi iḡrāḡ ider zīrā (24) bunun daḡı māddesi cüzām gibi sevdāviyedür nitekim cüzāmda daḡı sevdā ḡoḡ olsa (25) ve bedene münṡeṡir olsa cüzām olduḡı gibi bundan daḡı bedende ba‘zısına yā cümleye [217a] (1) sevdā et ile deri beynine ḡirür ve temreki olmaḡla pādī olur ‘ilacı sevdāyı (2) iḡrāc idüp bedeni tebrīd ve tarṡīb eylemekdür ve cüzām baḡşinde naḡl olınan mu‘ālecāta (3) mūrāca‘at olına ve sevdāyı ishāl ḡılınmaḡ gerekdür ḡūbā az olsa ac ḡarnına (4) tükürüḡini sürmek ve bir miḡdār mā’-i kibrīt ve yā tiz-āb ve yāḡūd mā’-i muḡaṡṡer (5) ḡūbā olan yeri ḡaṡıyup sürmekle ḡalāṡ olur eḡer ḡūpā ḡoḡ olursa (6) muḡaddime-i cüzāmdur bi-‘ayniḡi buḡa cüzām ‘ilacı gerekdür zīrā ihmāl olınsa ḡiderek (7) cüzām olur ve olmaḡ muḡarrerdür bārī ḡic olmazsa sevdā-yı istifrāḡ ve ta‘dīl-i (8) mizācdan ṡonra aḡac ḡavunı ve dühn-i ḡanzal ve dühn-i lüz el mürekkebleriüdür ki sürine (9) bunlar ile olmazsa ḡaflet olınmamaḡ gerekdür cüzām olmaḡdan el-‘ıyāzū bi'llāḡ ḡazer (10) lāzımdur bundan ṡonra beyānımız aḡvāl-i bedenedür keyf ü kemā o cümelden bir ziyāde (11) ırāḡ olmaḡdur ve keṡret-i semmine mübtelā olmaḡdur bunlar ya‘nī ırāḡluḡ ve ziyāde (12) semüzlük emrāz-ı zīnetden maraḡlardur ki nazarda ḡabīḡ ḡoṡterür böyle olsa (13) buḡa müte‘allıḡ baḡş-i devā vaż‘ eylemek lāzım imiṡ etibbā’-i selefe iḡtidā olındı bāb-ı (14) ‘aṡer ḡüzāl-i müfraṡ beyānındadır bunun ma‘nāsı ziyāde lāḡar olmaḡdur sebebi (15) yā ḡıllat-i demdür yāḡūd teḡṡir-i deme bā‘iṡ olmayan ḡıdāların ekliüdür yāḡūd demün (16) mekrūḡ gelmesindendir ki ṡabī‘at anı ṡā’ir dem gibi isti‘māl itmeyüp ṡamarlarda ḡalur (17) bu cihetden seyelān ve sereyān itmez ki a‘zāya ḡıdā ola ve laḡm ve ṡaḡm ḡaṡıl ola (18) bunun içündür ki arıḡ ādemün cimā‘a ḡuvveti ziyāde olmaḡ zīrā ādemi ḡıdā’-i a‘zāya (19) ṡarf eylemez belki andan yalnız menī mütevellid olur yā ḡuvvet-i müteferriḡa ve yāḡūd ḡāzıma (20) yāḡūd ḡuvvet-i cāzibenün ‘amelleri noḡṡān üzere olduḡından olur yāḡūd (21) ‘amellerinde bu ḡuvvet noḡṡān üzere olmayup keṡret-i demden ṡaṡarrufa ḡādir

olmaduklarından (22) olur yāhūd hüzāl-i müfrah tıhālūn kebede mezāhimesinden dem-i keşiri ğazab ider (23) ve kebede zarar itmesinden olur tıhālūn zıddiyyetine kebede olan hürde tamarlar ki (24) masariķa dirler kuvvet-i cāzibe andadur cezb-i dem itmege tıhāl mezāhimesinden (24) kâdir olmaz ki bedene ve a'zāya ğidā vère bu sebebden hüzāl olur yāhūd [217b] (1) mi' dede ve em' āda kırtlar olduğındandır ki vārid olan ğidāyı halef iderler (2) a'zāya vāşıl olmağa māni' olurlar ve yāhūd tarīķ-i ğidāda zik olmakdan (3) olur nitekim ekl-i tıyna mübtelā olanlar gibi yāhūd ruṭbāt-ı ğidā'ıyyenūn keşret-i (4) taḥallülinden olur nitekim ta'ab-ı şedidden ve ğuşşalardan ve muḥallil marāzlardan olduğu gibi (5) el- ilāc eger hüzāl sū'-i mizācdan ise fā'ide-i muḥannene üzere ḥalt-ı fāsidi (6) iḥrāc edeler ve zıddı ile muḥābili olan ile 'amel edeler zirā ilāc zıddı (7) ile olur eger taḫşir-i kuvādan ise nevm 'aḫabince münāsib olan edhān (8) ile delk idüp ve taḫviyet ve kuvvet-i cāzibe kılına gāhı rikḫat ile bādem yağın (9) ḥalt idüp bedennūn tılā idüp bir ğiçe alıķoya ertesi ḥammāma varup kepek ile yıķaya (10) ve mümkün olduğu mertebe bedeni rāḫet üzere tūtalar ve tefrīḫ eşyā (11) ile meşğul olalar ve ḫareket ü sūkūnda i' tidālde ri' āyet edeler ve güneşde (12) oturmayer ve şoğuķ şu içmeyüp tāze yıllanmış şarāb içüreler ve ğidāsı (13) ağdiye-i ḫaviyye şuyı az ta'āmlar olmak gerekdür meşelā herise ve kebāb ve ḫavurma (14) ve biryān gibi zirā bunlar muḫkem tevlid iderler ammā şulı ta'āmdan dem raḫik (15) tevlid ider bu marāz şāhibine cendān münāsib degildür ve sūtli birinc a'lādur (16) ammā dem-i maḫmūd tevellüd idene himmetler bi'l-küllıye ḫaşr olmak gerekdür zirā gāh olur ki dem-i (17) raḫik taḫalḫul tevlid ider fe-ammā ördek eti ki semüz ola semürdicidür ve yemek (18) yiyüp 'aḫabince ḫammāma girmek ifrātla semürdür lākin südden ḫavf olunur ammā (19) ḫammāmdan ḫāric olduğda sirkencübīn-i sādec ve büzurı içmek südde ḫavfin (20) def' ider hemān ba'de't-ta'ām ve ḫable'l-hazm ḫammāma müdāvet olına ammā benüm bildüğim (21) ba'de'l-hazm ḫammāma varmak müdāvet olına ammā bildüğim ḫammāma varmak semürtmege (22) sebebdür semürden ta'ām oldur ki bir miḫdār mi' dede tura edviye-i müsmine anlar (23) dir ki anda ğidāyı mi' dede ḫabs itmek ola ve mi'denūn mu'āvenetiyle ğidāyı em' āya (24) vērüp em' ādan tamarlara vāşıl ide bu ma'nālar ya'nī ğidāyı tenfiz eylemek ğaliz (25) ğidāları lāḫifü'l-idrār devālar ile ḫalt idüp ekl itmekle olur kemmūn gibi kim [218a] (1) laḫifü'l-idrārdur ve tenfizden şoğra lāzım olan ğidāyı a'zāda müncid ider (2) eşyā ile ıslāḫ eylemekdür bu kısım muḫaddirātdandır birinc ve emşāli gibi şol devālar ki (3) semürdicidür bi'l-ḫaşşa mu'tedildür semürtmege levz ve bunduķ ve ḫabbetü'l-ḫazrā (4) ve fıstık ve şehdānec ve ḫabbetü'l-şanevberdür bu cümlesi berāber 'asel ile ma'cūn olup (5) her ğün cevz miḫdārı yemek on beş ğüne dek semürdür ve şürete ḫüsn ve leḫāfet (6) vērür ve renk-i rūyı ḫüb idüp ḫumret getürür ve semürdür bir nev'-i devā daḫi ki (7) hem semürdür ve hem şekli zibā ider veḫ-i

insāna hūmret vērūr meşelā şıgır sūtinden (8) ıslanmış nohūd ki kapuğı çıka ve yumşamış ola ve arpa ve birinc ve buğday ve māş ki (9) kapukları çıkmış ola bu cümleyi bir yerde berāber şuda arınıcak kaynadalar tamām (10) bulamac gibi ola ve bunların cümlesinūñ vezni kadar şıgır sūti ilhāk olına bu kerre (11) fıstık ve finduk ve kendir tohmı ve habbetü'l-ḥazrā ve cevz-i rūmī ve bādem ve nohūd ici (12) ve bakla ve kavun ve kabağ çekirdekleri lūbbī ve ḥaṣḥāş tohmı her birinden nısf-ı cüz (13) ve benc ve kemmūn ve behmen-i ebyaz ve habbetü'z-zelem her birinden rub'-i cüz bādem yağı eczānūñ rub'ı (14) kadar bunlar daḥi kapukları soyılup dağ olınup muḳaddemā sūt ile bulamac olan (15) eşyāya katılup sükker ile terbiye olına bu def'a her gün terkibden altı dirhem (16) miḳdārı sūt ile ezüp yemek ile yeyeler 'aceb sırrul'lāhdur sonra semminden şikāyet (17) itmeyicek eyü 'ilācdur bir eyü 'ilāc daḥi ki katı tiz semürdür ve güzellendürür uşul(18)ü'l-lüffāhdur ki türkide yıylanğuc köki dirler bunun bir vukıyye miḳdārın gülāb güğüminden (19) ve yā ırk kazğanında kaynadup lisān-ı şevr şuyı gibi şuyın taḳtīr ele eleler (20) ve ol şuda bir miḳdār çekirdegi çıkmış kurı üzümü bişüreler bu kerre bu bişen (21) üzümünden bulamac yā herise ile ma'an katup yeyeler ḥaḳḳuñ ḳudretin müşāhede (22) edeler ma'lūm ola ki zamān-ı ḳaşırde lāğar olan yine tiz zamānda semürür ammā (23) arıklığı tūl zamān ise ol kadar zamānda ancak semürdür buña müte'allik aḳrabā(24)dinde 'aceb eşyā vardur aña naẓar olına bāb-ı ḥadī 'aşer simen beyānındadır bu daḥi emrāz rütebindendür zīrā berk semüz olan yādigār-ı nazarda ḳabīh görünür imdi [218b] (1) ifrāt-ı semen bedene kayddur zīrā ḥarekāt ü sekenātı bir nev'ile daḥi olur ki belki (2) sür'at ile ḥareketden ve keşret-i cimā'dan ve sā'ir a'māldan ḳalır bundan mā-'adā (3) ruṭubāt müfraṭ-ı a'zāyı ve evtārı irḥā ider zīrā ifrāt-ı semen rūḥuñ (4) maḥallerini ṭar ider gāh olur ki iṭfā ider ve gāh olur ki ruḥuñ mücāribi (5) ṭar olmağla iḥtirāk ile fāsıd olur anuñçündür ki bunun eşḥābı 'urūḳ catlamağdan (6) emīn degildür belki ḥaṭar-ı 'aẓımdür gāh olur ki anuñ a'zāsından birine yā dimāğa (7) yā ḳalbe tecāvīfden ḳan dökülür def'aten fetl ider ve çok olur ki semüz (8) ādemlere zīḳū'n-nefs ve yürek oynaması ḥadīs olur sebebi keşret-i encüredür ki ḳalbe (9) vāşıl olur ḳalb ise bir nāzik 'uzv-ı şerīfdür ıztırāba tahammülü yokdur helāka (10) bādī olur semüz olanlar aşl ḥilḳatlerinde bārid almaz ac olurlar ve tamarları (11) inçe olur aclığa ve şusızlığa tahammül idemezler ve 'ilāc olunduğda degme bir belāyla (12) müte'eşşir olmazlar zīrā a'zālarınuñ nihāyeti ḳarīb degildür edviye sür'atiyle vāşıl ola (13) hīc olmamak olmaz illā tūl müddet olur el-'ilāc ifrāt-ı semenūñ 'ilācı taḳlīl-i (14) ğıdādur ki bedel-i müteḥallil olandan naşibi bedenūñ az ola ve ğıdāyı ol nev'den (15) ḳılmağ gerekdür ki ğıdā'ıyyeti ḳalil ola ve ḳarını ac iken ḥammāma varmağı mu'tād ile (16) ve ac iken ḥareket eyleye ve uyḥusını az eyleye ve ğıdāsın eski penīr ve mercimek (17) ve kepeklü etmek belki arpa etmeginden ide ve turşıları çok ekl idüp issi (18) otları ṭa'āmına çok dāḥil ide ve giydügi

libâslar yoğun ola ki keşâfet (19) ve incimâd ile ğılağ olına ve istifrâğ ile taḳayyüd ide ve dâ'imâ ṭabî' atı lînet üzere (20) ola ve ḳaviyyü'l-idrâr olmayanlardan taşlarda biten kerefis gibi ve ğayri gibi çok (21) isti'mâl ide ḥuşûşâ zerâvend ve lûk ve senderûs ve merzencûş gibileri (22) taḳayyüd eylemekden gâfil olmaya zîrâ bu mezkûrât hem ḳaviyyü'l-idrâr degillerdür ve hem (23) ḥâşşiyetleri ṭabî' atlarında mezkûr bâb-ı şânî 'aşer hümûm ve anlardan ihtirâz (24) beyânındadır ma'lûm ola ki ğıdâda ve devâda nâfi' olan niçe bilindi ise (25) zârr ve muzırr olan daḥi bilinmek vâcibdür tâ kim anlardan ihtirâz olına gerçi [219a] (1) taḥarrüz kâfi degildür cānib-i 'izzetün taḳdîrinde ḥaṭâ vâḳi' olacak olursa cā'izdür ki (2) bir âdemün ta'âmına zehrlü ḥayvānuḡ biri düşse yāḥūd āḥir kimesnenün ḳaşdına (3) važ' olınan zehrlü ta'âm bilinmeyüp yine buṡa münāsib üsküdârda bir ḥarîf (4) her zamân mantar didükleri şeyden alur ve yir imiş bir gün yine mantar alup (5) pişürüp yir hem kendi ve hem iki âdem oğlu ve 'avreti ve bir kıızı beş nefer-i cān (6) helâk olur böyle olsa ihtirâz gücdür cā'izdür ki ta'âma bir zehr-nâk (7) ḥayvân düşse bu didükleri cān-ver örümcek ve 'akreb gibi bilinmeyüp yise nâ-gehân (8) helâk olurlar bunun içündür ki büyük ağaclar altında ta'âm yemekden ihtirâz olunur (9) ihtimâldür ki ta'âma ve şarâba bir zehrlü ḥayvân düşse ve ekl idenleri helâk ide (10) bu ḳaṡiyye şarâbda çok olur zîrâ ḥayvānuḡ şarâba maḥabbetleri ğālibdür imdi (11) zehr ihtirāzuḡ şartı eger imkânda ta'âma ve şarâba zehr vâḳi' olur ḥavfı (12) olursa anuñiçün lâzımdur ki rāyiḥesi ḳavî olanlardan yimeyeler imdi şübhe (13) olduḳda şundan ḥālî degüldür ki zehrün rāyiḥesi zāhir ola ve yā cüffi ola (14) ve muḥteriz olan kimesne anda mevcüd olmaya ve ta'âm şāḥibi büyük âdem olup (15) yimege ḳādir olmaya cāresi karnını ziyāde tok idüp yemek gerekdür zîrâ zehrlü (16) ta'âm ğıdâ üzere olsa bir miḳdâr zehrün ḳuvveti nāḳış olur ve zehr ḳısmınuḡ (17) ba'zısı ma'denî ve ba'zısı nebâtî ve ba'zısı ḥayvānidür ma'denî zehr mürdesenk (18) ve isfidâc ve ḳalay berrādesi ve zencefre ve alcı taşı ve zengâr ve şıçan otı (19) ve demür berrādesi ve cergi ve zırnıḡ ve kirec taşı ve şebb-i şabûn şuyıdur (20) zehr-i nebâtî biş ve --- ve --- ve maḥmûde ve māzeryûn ve aḡu ağacı (21) ve belâdır ve ḥarîḳ -i esved ve ḥānıḳü'n-nemir ve ḥānıḳü'z-zîb ve pirinç ḳabuḡı ve sarı (22) türbid ve ḳara türbid ve ḳara ğārîḳün ve efyûn ve anîsûn ve ferfiyûn ve sütlegen (23) ve yaşşı mantar ve aḳ mantar zehr-i ḥayvānî zerāyiḡ ve erneb-i baḥrî ve yerde olan (24) keler ve gök ve yeşil ḳurbaḡa ve şularda olan kıızılca ḳurbaḡa ve ef'î ve ḳaplan (25) ve ḳunduz ödi ve geyik ḳuyruḡınuḡ ucu ve her çār-pā olan ḥayvānuḡ [219b] (1) 'arâḳı ve ḳarınca yumurtası ve fâsid süt ve toḡmış ḳan yā mi'deden ve yā meşāneden (2) çıḳmış ve biryân ki bişüp örtilmiş ola ve ḥic acılmaya imdi ma'lûm ola ki zehrün (3) te'siri yā yakmak ve yā yalıḡlandurmak iledür ferfiyûn gibi ve yā toḡmak ve uyışdurmak (4) iledür efyûn gibi yā nefsi-mecrâların sedd itmekle mürdesenk gibi yā semek iledür jengâr (5) gibi yā 'ufûnet vèrmekledür piş gibi imdi içmiş âdemün 'alāmeti

ağız koçmağıladur (6) ve kay' ile çıkandan istidlâl ile zehr te'sîr itdüğü a' rāz-ı lâzıma iledür (7) bunun kaçığı olursa olsun el-' ilâc evvel kuşmak ile bed' eyleye ve kuşdurmak (8) şîrûğan ve yâhūd zeytün yağı ve yâ ısrğan dikenî kaynadup maṭbūhı ile mezc (9) idüp kay' itdürmek gerekdür zîrâ bunlar zehrün zararın def' ider ve kuşdurur ve bir kaç (10) kerre kuşdurmak lâzımdur kaçan ki böyle ola ' aķibinde bir kac kerre sût içürüp (11) ba' de ihtikân olına ve tiryāk-i ṭîn-i maḥtûm yidüreler eger sümûm mi' deden (12) esfele vec' ün nüzûlini hiss iderse revāyih-i ṭayyibe ile tervih olup rāhet (13) vèrile ve mu' attisât vèrüp aķsırdalar ve ağızına rāyihesi laṭif şeyler nefh olına (14) eger taḥkik olursa ki' alil mesmûm ola def' -i semmde aña zıdd-ı kavî olan ' ilâclarda (15) aķrabâdinde beyân eyledük sâir muṭavvelâta sâliki muḥtâc itmez maḥalline müraca' at olına (16) fi'l-cümle müşterekü'n-nef' olan ' ilâclardan bir niçesi müferriḥ yâ kuvveti ve sâ'ir müferriḥ(17)âtdur ve tiryāk-i ekber ve tiryāk-i ṭîn-i maḥtûm ve tiryāk-i erba' a bi'l-hāşşa dāfi' -i sümûmdur (18) bir eyü tedbir encüdân encüdân köki her birinden bir dirhem ve şih-i ermenî iki dirhem daķķ (19) ü saḥķ idüp alma suyu ile içüreler ibn-i serafyun dir ki gelincik başdurması (20) ' âdet üzere şoyılup ve tuzlayup başdurma olmuş ola yedürmek def' -i (21) zehr itmede ğayrî ' ilâca ihtiyâc itmez vallâhi a' lem bâb-ı şaliş ' aşer ṭardü'l-ḥaşerât (22) beyânındadır meşelâ bir kimesne bir muvaḥḥiş yerde yatmak iktizâ eylese yılan ve cıbandan (23) ḥavf itse ḥaṭmiyy yabrağı ' uşâresin ve yâ toḥmı ve yâ ebegümece ' uşâresi yâ toḥmı (24) her kaçığı olursa zeyt yağıyla bedenine sürinse aña ḥayvânât qarib olmaz bir kimesneyi (25) eşek arusu şoksa dilini ısrısa te'sîr eylemez bir kimesneyi yılan yaşadığı didükleri [220a] (1) otuñ kökini döğüp sürinse anı yılan şokmaz kezâlik mî' a ile zeyt yağı (2) ve şanevber yabrağı ' uşâresi berâberî saḥķ olup cesede sürilse yılan şokmaz (3) kezâlik sirke ve ṭavşan beynisi ve zeyt yağı bir yerde ma' an sürinseler yılan şokmaz (4) ve serv kozalağı ve kara ağac dânesi ve pencküş yabrağı ve yâhūd encüdân köki (5) ve yaban kişveri toḥmı yâhūd ḥabb-ı belesân ve ḥurf kökü her kaçığı olursa zeyt (6) yağıyla ḥalt idüp ṭilâ kılına aña hevâmm qarib olmaz ammâ beytden ṭard idüp olduğı (7) maḥalli ḥâlî olsun dirse enâr ağacınun köki ve buyan köki ve kâşnî ve geyik (8) boynuzu ve eşek tırnağı ve güyegi otı ḥiltit ve defne yabrağı ve dânesi her kaçığı (9) olursa buḥûrlamak evlerden ḥaşerât-ı arzı ṭard ider mürekkeb olanı ki hevâmm ve ḥaşerât (10) ṭard ider pencküş ve cam ağacı ve kâşnî ve çörek otı bir yerde terkib olup (11) be-te-ḥayr olına ammâ şol ḥayvân ki insân anı evde tutmak ile ḥaşerât kaçır laķlaķ (12) ve ṭāvus ve kirpi ve gelincik ve nims didükleri ḥayvânlardur âmâde olmağla bi'l-hāşşa (13) hevâmmı kaçuran ḥayvânlar ördek ve aķ ḥorûsdur ve ba' zı ḥayvânun ki derisinden (14) ḥaşerât kaçır kaplan derisidür ammâ edviyeden ḥuşûşâ yılanları kaçurur devâlar bunlardur ki (15) buḥûr olınsa hem kaçır hem helâk ider o cümelden kibrît ve nüşâdır sirke ile ḥalt olup (16) kuruya ve ba' de buḥûr olına

kezâlik hardal daği böyledür eger hardalı yılan olduğu (17) maħalle qosalar ol miskinden bi'l-küllîye yılan firâr ider ammâ 'akrebi tãrd itmege maħşûş (18) 'ilâc tũrb 'uşâresidür ki 'akreb tãrd ider olduğu maħalle şacılsa ve hem (19) helâk ider bu hâşşa ma' danosda daği vardır 'akrebünj ölüsini yaqsalar 'akrebi (20) kaçırur zırnîh daği böyledür buħûr olınsa tãrd ider eger 'akreb delüğine bir pâre (21) tũrb qonsa artık çıkmaz eger evden pireyi tãrd-ı murâd olınsa bir hoşca (22) evi silüp süpürüp qargâ düvelegi şuyıyla bir hoşca şulayalar bi-emru'llâh pireler (23) kaçır kezâlik şarmaşık tohmıyla keçi boynuzı bir yerde tabîh ol maṭbũhla ev şulansa (24) pirelerden halâş ider eger teke qanın bir çukur içine qoyup defn olınsa cemî' (25) ol evde olan pireler aña üşerler kezâlik kibrît ile defne râyihesi [220b] (1) pireyi kaçırur haşîşetü'l-berâğîş nâm otı döşege qosalar pire yemez zîrâ (2) bu ot pireyi uyuşdurur tãrdü'l-baqq ve'l-ba'üz sivri sinek ile tahta bitı (3) bir yerden tütün ile tãrd itmekdür böyle olsa şanevber ağacınun destereden (4) çıkmış ve qalkandis ve cörek otı bu üçü bir yerde daqq ü saħk olınuş (5) buħûr olınsa def' ider kezâlik qurı mersin ve kibrît ve şıgır tezegi ve yüzerlik (6) yabrağı bunların tabhını tahta bitı olan yere sürilmek ile def' ider ve yaqmaq ile (7) sivri sinegi tãrd ider kezâlik bu yayda mışır baqlası tabhı ile çınâr ağacı ve efsentîn (8) ve sezâb bir yerde tabh olınuş şuyı şacılsa tahta bitini tağıdur ve bir yerde (9) medkũk olduğu hâlde baħûr olınsa sivri sinek perîşân ide eger bir evde (10) gelincik olursa sezâb râyihesi tãrd ider eger şıçan elem vërse mürdesenk ve harîk (11) ve bezr-i benc ve aşı-i kerneb ve başalü'l-fâr ve şıçan otı qangısı olursa etmek ile (12) ve yâ hamîr ile vërilse fâreleri qatl ider bu eyü hîledür ki bir fârenünj yüzi (13) şoyılsa ammâ erkegi gerekdür yâ hâdım qılınsa yâ quyruğı kesilüp bir büyük iplik (14) ile boynına bağlanup ev içine şalıvërilse cemî' fâreler kaçup bir daği evde (15) görünmez mıqnâtîş ve öküz ödi ve zeyt ve hıltît ve qatrân bir yerde cem' (16) olınuş daqq ve saħk ile imtizâc olduqdan sonra qarınca inine qarîb yerde (17) qonsa bi'l-küllîye tãrd ider eger sinekten 'âciz olup qatl olsunlar halâş (18) olalım dirlerse zırnîhle qaynamış süt ve yâhũd zırnîhle bekmez şerbeti qangısı (19) olursa kâse içine qoyup için sinekler qatl olurlar ammâ zırnîh ve kendir tabîh(20)ü'l-harîk bir yerde yaqup buħûr olınsa bundan sinekler tağıdur eger arı tãrd (21) murâd olınsa kibrît ve şarımsaq tütsi vërmek tağıdur eger toluşlan böçegi ki (22) hanfâdur tãrd murâd olınsa çınâr ağacı ve çınâr yaprağı buħûrı tãrd ider eger (23) ağac qurdını gidermek murâd olınsa hüdhüd kemügi ve yâ hüdhüd tügi (24) yaqsalar helâk olurlar eger güveli esbâba zarar itmesün diyü tãrd-ı irâde olınsa (25) efsentîn ve fũdenc ve ağac qavunı qapuğı ve qargâ düvelegi 'uşâresiyle ba' de[221a] (1)'l-saħk imtizâc vërup güve olduğu maħalle buħûr olınsa şarı kertenkele ki (2) evlerde olur 'arabca vëzeğâ dirler tuza quşar el-'ıyâzü bi'llâh ol tuzu ekl idüp (3) baraş ve behaqa mübtelâ olur anları evden tãrd itmege çäre za' ferân ile geyik (4) boynuzı yaqsalar min-ba'd evde tũrmayup firâr iderler belki helâk

olurlar (5) bāb-ı rābi‘ ‘aşer hayyāt ve eşnāfi beyānındadır yılanların eşnāfi ücdür ya‘ni (6) zehrlerinün kuvveti ve za‘fı hasebiyle üç kısım olur bir sınıfının zehri kavīdür (7) üç sâ‘atden ziyāde mehl vèrmez ve ‘ilāc yokdur meger ol ‘uzvı kaṭ‘ itmekle (8) ‘ilāc olına bu sınıfa mükelleke dirler başında tāc şeklinde bir ma‘nā vardur gāyet (9) yaramazdur ve uğraduğı nebātātı ihrāk ider ve ini öninde bir ḥarmen kadar yerde (10) nebātāt bitmez belki hevāda uçan kuşlar meskeni üstinden geçmek dileseler muḥāzīsine (11) geldükde zehrinün ‘ufūnetinden düşerler ve eyle degil ki hayyen düşeler elbette meyyiten (12) düşerler ve eyle degil ki hayvānātdan her ne nev‘ olursa anuñ mevcūd olduğunu (13) hiss idicek kaçarlar zīrā gören hayvān uyuşup helāk olur ve bir ok (14) atımı yerden āvāzın işitmek ile olur hemānki şadāsın işèdeler helāk (15) olurlar böyle mel‘ūn bir hayvānı --- şoksa fi'l-hāl bedeni şarı (16) şu olup erir helāk olur ve anuñ şokduğı hayvān yā insān fi'l-hāl (17) helāk olur meger kaṭı ırakdan göre ki helāk ola ḥalāş olmaz bir atlu ol (18) yılanuñ ölüsine cerīd ile tokınmış kendü ve atı helāk olmuş bu vilāyetlerde (19) olmaz meger türkistān ola şıfat-ı şānī ol yilandur ki anuñ zehri müte‘addiye olmaya ve zarar (20) kılmaya meger yaralamak cihetiyle zarar ide bu kısım yılan cüssede büyük olur ve bunun (21) lesğına ‘ilāc olunur ve cerāḥat ağrısı gibi ağrı olur şıfat-ı şālīş zehri (22) mütevassıṭ olandur bu kısım efi‘idür ki türkide engerek dirler bunun şokduğı (23) ādemün ve hayvānuñ ba‘zı yedi günde ölür ba‘zısı ‘ilāc olunursa fi'l-hāl (24) ḥalāş olur bu efinün cire yakasında ehrām-ı kebīr kurbında gāyet mel‘ūnı (25) olur tiryāk-ı fārūk için andan kaṭ‘ idüp andan kurş-ı ef‘ī iderler zīrā [221b] (1) nīlden ba‘iddür zehr mühlük olduğı oldur ki her ne vilāyetde olursa olsun (2) şudan ırak yerde olan ef‘inün zehri kātildür ammā şulu çayırarda (3) ve cayırda olan ef‘inün zehri za‘ifdür az olur ki kaṭı ide bunlardan gayrı (4) ne kadar hayyāt var ise ger ḥaneş ve gerek yoz yügrük sāirleri zehrleri ādem (5) öldürmez nihāyet yerlerinden cerāḥat elemin çekmek olur meger hīc ‘ilāc idüp dāki‘-i (6) sümüm olan edviyeye mübāşeret olunmaya el-‘ilāc nehş-i hayyāt için cümelden (7) muḥaddem ‘ilāc tiryāk-i fārūk içürmekdür ammā bu bābda isti‘māl lāzımdur (8) zīrā te’ḥīr olunursa fā’ide itmez çok şarāb ile her ‘ilācdan ğınā vèrür (9) şarāb ile soğan ve pırasa ḥardal edviye-i muḥallişe dindin calinus aydur ki (10) --- derisini çıkarup zekerin biryān idüp medluğa yidürseler fi'l-hāl (11) fā’idesin müşāhede ider cümelden muḥallişe didükleri ‘aşeb-i envā‘ sümüm-i kātile (12) nāfi‘dür biriyle deñ muḥallişenün kuvveti vardur fi'l-cümle bir şahşı yılan şoksa (13) evvel maḥalli hacāmat idüp şīşe ile zehrün cezb èdeler tā kim zehri cıkşa (14) ve ardıc yemişi zımād kılına ve defne yemişi ve bābūnec ve başal-ı ‘unşul --- üci (15) bir yerde merhem-mişāl daḳḳ olunup melduğun cerāḥatine zımād olunmak eyü ‘ilācdur (16) burçaḳ daḥi medkūken taḥmīr olunup zımād olınsa nāfi‘dür bunlar bulunmazsa (17) eski piz ve biryān olmuş tavuḳ eti bir yerde daḳḳ olunup merhem olduḳda (18) zımād olına nāfi‘dür

eger kuruş-ı efi'î bulunursa defne içinde ezüp sürmek (19) cümleden mübarekdür ve pân-zehr içürmek ve süt içürmek fârûkla kim 'ilâc (20) degildür evlâd-ı 'arabdan bir recûli def'aten kırk yerde yılan şokdı ol şahşa tâze (21) hanzaldan bir dirhem ekl itdürdiler fi'l-hâl hâlâş oldu ammâ yırtıcı cânverlerden (22) ba'zı ısırmak ve haşerât şokmak huşuşında gün-â-gün 'ilâclardan ve zımâdlar (23) ve na'üller beyân olındı epvâbında görüle ammâ kelb ışırsa bezr-i ka'ünâyı ısladup (24) ısırdığı mahalle uralar kuduz olmaçak gayri devâya ihtiyâc olmaz vallâhi a'lem (25) bâb-i hâmis 'aşer kelb-i kilte beyânındadır kelb sükûn-ı lâmla itdür ammâ kesr-i lâmla kudurmuş [222a] (1) köpekçdür ba'zılar o cümleden şâhib-i mücez feth-i lâmla ta'yîn eylemişdür fi'l-cümle bir hâletdür ki kelbe (2) cüzâm gibi 'arîz olur bu ka'ziyye yalnız köpekde belki kurdı ve şakâlda ve gelincikde (3) dilküde da'hi olur e'ibbâdan ba'zılar musahhî ibn-i râzî ka'irda da'hi olur dêmışdür (4) 'alâmeti her ka'ngısı olursa gözleri kızarur ve gözlerini perde bürür ve ge'şek olur (5) ve iki kulaqları şarkar ve şalyası akar burnının a'kması ziyâde olur ve başı (6) a'şâğı eger ve arkası egri bûgri olur ya'nî başı cânibe gider kuyru'ğını (7) bu'ına kısdırur ve kôrka kôrka yürür güyâ serhoşdur ve acıkmaz ve şusuz (8) ölüyorken yine şu içmez ve şudan kôrkar ve havf idüp ditrer gâh olur ki (9) havf haşyetinden gezdüğü yerde düşer gibi gezer belki her adımda düşer bir karaltı (10) gördükde hırlar hamle ider hâl bu ki boğazı boğılır ve sa'ir kilâb andan kaçarlar (11) eger gafletle biri yanından ta'zîm ider yalta'klanur imdi bu 'alâmetler ile ma'lûm olur (12) kuduz köpek bir âdemi ışırsa yedi güne dek yâ da'hi ziyâde zamânda ru'tubetün (13) semmiyyetinden helâk olur eger olmazsa da mâlihûlyâ 'arîz olur bu kerre vahdet (14) ister ve ziyâdan gîrîz ider ve fikri fâsıd olur her yâr ki a'na bir nesne karîb (15) olsa kelb hayâl idüp havf ider ve toprağa a'gna'maksuz ba'de derisi yüzilür (16) sonra olur eger âyîneye ba'kdursa yüzini bilmez kendü peykerini teşhîş eylemez gâh (17) olur ki âyîne'de kendüyi kelb ta'hayyül ider ve 'urûk-ı bârid ve su'kût-ı kuvvet (18) ile gâh olur ki şusuzlu'ğdan helâk olur ve gâh olur ki kelb gibi âvâzı (19) boğılır ve gâh olur ki sekte olmuş gibi bi'l-küllîye hissi münka'tı' olur ve kelb-(20)mişâl bu zarîf da'hi ısırmâğa ve talamâğa harîş olur imdi bunun 'ilâc şudan (21) kôrkmazdan evvel gerekdür ve illâ fâide itmez bir hafta ile altı aya dek katl ider imdi (22) bir âdemi köpek ışırsa kuduz mıdur degilmidür bilmek dilerse cerâhate koz içi bulaşduralar (23) geriye görüp yâ ekl idüp olursa kuduzdur ve illâ felâ bir da'hi evvel cerâhate etmek (24) bulaşdurup kelbe vèrmekçdür eger yer ise ve ikbâl iderse kuduz degildür ve illâ (25) kuduzdur el-'ilâc vâcibdür ki kırk güne dek yarasın o'ğulmağa kômayalar zîrâ [222b] (1) o'ğulca'k zararlıdır câresi neşter ile yarup belki ustura ile çizmek gerekdür (2) kırk gün kâmil yara o'ğulmaya eger o'ğulursa da'hi yarayı açılalar ve şarımşakla cāvşîr (3) uralar eger kâladfiyûn-nâm terkîbi yaranın üzerine zımâd iderlerse gâyet la'îfdür (4) ba'de yağ süreler ve yare e'trafını ustura ile yaralar ve şîşe ile maşş

edeler (5) bu mu'alecāt bir kaç gün mürür eyledükden sonra iderlerse fāide itmez hemān ol
 (6) vakt istifrāğ-ı sevdāya teveccüh olunmak gerekdür ve bu sevdā istifrāğında meşhürdür (7)
 helilec ve kabilī üç dirhem gārīkūn ve eftīmūn birer bi-ḥaqqın dirhem milḥ-i hindī nısf (8)
 mişkāl ve besfāyic ve kil-i ermenī birer mişkāl cümle-i kâ'ide üzere ḥabb idüp bu ḥabblardan
 (9) iki mişkāl isti'māl itdüreler ve her gün ac karnına mā'-i şa'ir-i sâdec ve yâ müberriz (10)
 isti'māl itdüreler ve her gün sefûf-ı sevdā ile mā'-i cübnden sonra devā'-i (11) cālînûsdan
 kendü bir kaç kaşık ısıcağ şu içire ezüp içüre ḥattâ tedricile (12) dört kaşığa varınca içürmek
 'âdet edeler ve tiryāk-ı erba'adan mümkün olan (13) mertebe isti'māl ide ve 'âfiyet bulınca
 soğuktan ve ḥammāmdan şıyānet idüp (14) belki ihtirāz edeler eger sū'-i mizāc ise faşd olma
 ammā kana yakdurmalar kaçanki (15) şudan korka ḥavf olunmak gerekdür şihḥatdür eger tek
 tırmayup tecennün iderse zincir (16) ile bağlayalar ve cebren şu içüreler ve teskin-i 'aşa içün
 müberridāt isti'māl itdüreler (17) belki miqdār şarāb ile şu memzûc idüp vâreler ziyāde
 nāfi'dür eger bu zikr (18) eyledüğimiz 'ilâclardan müstāgnī olmak dilerseñ gayra ihtiyāc
 olmaya ısrān kelbün (19) ciğerinden pir pâre yidüreler bi-emru'llāh ḥalāş olur ḥattâ cālînûs
 dir ki ahvāz (20) şehrinden bir kuduz köpek kırkdan ziyāde âdemi ısırdı 'ākıbet ol köpek katl
 (21) olup ol âdemler ciğerinden birer pâre yiyüp ḥalāş oldılar bâb-ı sâdis 'aşer (22)
 ḥummiyyāt beyânındadır bunun ma'nası ḥarâret-i gāriziyyedür ki ef'âlâ zarar ider (23) ve
 kalbden a'zâyâ irişür ef'âlâ zarardan murād ef'âlün nākış olması ve vech-i (24) tabi'î
 olmamasıdır ḥummā nās katında meşhürdür bunun ta'rifinde mebhāş keşir-i (25) zâiddür
 taşdi'den gayri nef'i yokdur imdi ḥummānuñ sebebi yâ marāzdur [223a] (1) ol ḥummā-yı
 'arāzdur yâ ḥarâretün ta'alluḳıdır yāḥūd ervāḥ-ı bedene müstevlī ola (2) ol ḥummā-yı
 yevmdür ve yâ aḥlāt-ı müte'affin ola ol ḥummā-yı 'unfdur yâ ḥarâretün ta'alluḳı (3) a'zâ-yı
 bedene ola ol ḥummā-yı dıkdur nitece kelām-ı ḥummā didüğimiz ervāḥı kızdurursa ki (4)
 kanuñ yakılan ḥaltların buḥārıdır aña ḥummā'-i yevmiyye dirler ol ḥaltlar müte'affin
 olmadan (5) kızdursa aña --- dirler eger aḥlāt müte'affin olmağdan olursa aña ḥummā'-i (6)
 'ufn dirler eger ḥummā evvel a'zâyı kızdurursa aña ḥummā'-i dıkdur türkişi ince ağı (7)
 dimekdür bu tafşil eyledüğimiz üzere ḥummā mevâddı i'tibārıyla üç cinsdür ammā (8) envā'ı
 çokdur biz bir kâ'ide vâz' eyledük tefhîmi ve ḥummānuñ teşhîşi tayyibe âsân (9) ola bu
 ecnâsdan ḥummā'-i yevmiyyenün bahşin taḳdîm idelüm zîrâ ḥudûsı ekşer (10) ve terkî esra'
 ve maḥallî --- ekşer yâ bir günde zâ'il olur anuñcün yevmiyye (11) tesmiyye olındı imdi
 ḥummā'-i yevmiyyenün esbâb-ı ḥâriciyeden sebepleri feraḥ ve gâzabdur (12) ve nevmdür
 sebebi encere ḥâdde muḥtebis olduğıcündür fikriyye ve vehmiyye ve gâmmiyye ve feraḥiyye
 (13) ve ta'abiyye olur ve istifrâgiyye ve imtilâ'iyye ve cû'iyye ve 'aşaıyye ve südediyye (14)
 olur ki ruḥbât aḥlāt-ı --- irişmeye eger südediyye olursa gâh üç gâh (15) dört gün bâkî olur ki

dört devrî ve yâ yedi devrî dâir olur ve gâh (16) olur ki hummâ'-i yevmiyye haşinet olur ya'nî deri yübüsetinden olur gâh olur ki (17) berdiyye olur ya'nî bürüdetinden mesâmm olduğundan olur gâh harriyye olur (18) ammâ hummâ'-i 'unfa yâ besîtdür ki hılî-ı vâhidün 'unfunetinden olur ve gâh olur ki (19) mergiyye olur imdi hummâ'-i 'unfa'-i besîtenün maḥalli ihtiyârıyla ecnâs dördtür (20) birisi demeviyyedür bu oldur ki müte'affin müteḥallilden ezyed ola buña şirâ' dirler ve hummâ'-i (21) kaşşiyye dirler bu oldur ki müteḥallil ve müte'affin müsâvi ola bu kısmı eslemdür buña (22) müşâbih olan kezâlik eslemdür ikinci şafrâviyyedür bunun ta'affüni dâhil-i 'urukda (23) ise ğıbb lâzımdur dirler bu ol hummâdur ki gün aşırı tıttup gelmege dirler (24) lâzım olduğu budur ki dâim olur bir gün berk ve bir gün yumşak olur anuñcün (25) ğıbb-ı dîr bunun bilinmesi 'ufûnet kanğı 'uzvdadur teşhîş olunması budur ki eger [223b] (1) şikâyeti şudâ'ından ise 'ufûnet dimâğdadur eger kay' daḥi var ise 'ufûnet (2) mi'dededür eger kay' turup ve sâkin olduysa 'ufûnet-i esfel mi'dededür (3) ve yâ masariḳadadur eger idrâr-ı bevl var ise 'ufûnet kebeddedür eger su'âl (4) beyle ise 'ufûnet şadrdadur eger ba'z birinde 'araḳ olursa 'ufûnet ol maḥaldedür (5) eger 'ufûnet ḳalbe karîb olup yâ kebede aḳrab ise şiddet-i ḥarâretten öturi (6) buña hummâ'-i muḥriḳa dirler eger bu hummâ ḳurb-ı ḳalbde balğam-ı mâlih 'ufunetinden olmuş ise (7) hummâ'-i muḥriḳa-i balğamiyyedür eger 'ufûnet-i şafrâ ḳalbde ise yâ kebedde ise hummâ'-i muḥriḳa-i (8) safrâviyye dirler eger ufûnet ḥâric-i 'urukda ise meşelâ mi'de ve ciger ve hılâl-i (9) 'azâ' ve kebedde ola buña ğıbb-i dâir dirler bu ol hummâdur ki bir gün tuta ve bir gün (10) tutmaya eger şafrâ raḳiḳa-i şırfe ise ğıbb-i ḥâlişdür eger balğam muḥteliṭ ise ol vechle kim (11) balğam ile aḥlâtı mümtezic ve muğalliz ola ğıbb-i gayrî ḥâlişe dirler ğıbb-i ḥâliş ile (12) ğayrî ḥâliş beyninde fark budur ki ğıbb-i ḥâlişde balğam olmaz ammâ ğayrî ḥâlişde (13) balğam ile muḥteliṭ olur hummâ' 'anifenün üçincisi balğamiyyedür bu kısm dâhil 'urukda (14) müte'affin olandur buña hummâ'-i lâzıma dirler bu ol hummâdur ki tutması bir gün tefâ(15)vütsüzdür bir daḥi ḥâric-i 'urukda müte'affin olandur buña hummâ'-i nâ'ibe dirler hummâ'-i (16) 'ufnenün dördincisi hummâ'-i sevdâviyyedür bunun ta'affüni dâhil-i 'urukda bunun (17) ismine hummâ'-i rub'-i lâzıma dirler bu ol hummâdur ki her gün tutar iki gün eksük (18) ve bir gün ziyâde tutar bu kısm ziyâde nâdirdür zîrâ sevdâ bâriddür ve yâbisdür (19) yübüseti cihetinden az müte'affin olur ammâ hummâ'-i sevdâvî olup sevdâ ḥâric-i 'urukda (20) müte'affin olsa hummâ'-i rub' dirler beyne'l-ḥalk rub' la meşhûrdur fe-ammâ hummâ'-i ruḳye ol (21) hummâdur ki kıvâm-ı beden olan a'zâyâ ta'alluḳ eyledüğinden olur nitekim ḥarâret-i sirâc (22) zeyti ifnâ ider kezâlik ruṭûbât-ı bedeniyyeyi bu hummâ' ifnâ ider ma'lûm ola ki bedenün (23) ruṭûbeti iki cinsdür evveli aḥlât-ı erba' adandur ki evâil kitâbda beyân eyledük ikinci (24) ruṭûbet fuṣûliyyedür ya'nî ğarḳ ve menî ve dem' ve leben ve

muḥāṭdur ruṭūbet-i bedeniyyeden (25) ğayri fuṣūl dōrt kısmdur bir kısmı ruṭūbetdür ki eṭrāf-ı ‘urūḳ-ı siġārda olur [224a] (1) bu ruṭūbetün kārı a‘zā’ı saḳy ider ya‘nī şular bu ruṭūbet ḥaḳīḳatde ruṭūbet-i (2) ḥılṭiyyeden müsteḥīl olur bi-‘ayniḥi bu ruṭūbet eşcāruṅ eṭrāf-ı a‘zā’ında olan (3) ruṭūbete müşābihdür ruṭūbet-i ğayr-i fuṣūlün ikincisi şol ruṭūbetdür ki a‘zāya dōkılmış (4) ve daġılmışdur eşcāra jāle ṭarāvet vērdügi gibi bu ruṭūbet ruṭūbet-i evlādan (5) tevellūd ider bu ruṭūbet olmuş mīvelerden olan ruṭūbete müşābihdür bu ruṭūbetün (6) ve ruṭūbet-i evlānuṅ fā’idesi baṭnı ṭarṭīb idüp ğıdā olmaduġı yere ğıdā (7) ğıdā vērmekdür ruṭūbet-i ğayrī fuṣūlün üçüncisi ol ruṭūbetdür ki ḳarībū’l-‘ahd (8) bi’l-in‘iḳāddur bu şol ruṭūbetdür ki perk olmaġla başlaya ya‘nī henüz berk ola (9) ruṭūbet-i ğayrī fuṣūlün dōrdüncisi ol ruṭūbetdür ki ṭarṭīb-i a‘zāyı şıḳlar (10) bu ruṭūbet beden ṭarṭīb olmayınca fānī olmaz ḳaçan ḥarāret ruṭūbeti ifnā eylese ve ruṭūbāt-ı (11) şāniyenün ifnāsına şürū‘ eylese ḥummā’-i dıḳ taḥşış olunur vaḳtā ki ḥarāret ruṭūbet-i (12) şāniyeyi ifnā idüp ruṭūbet-i şāliseyi ifnāya şürū‘ eyleye zübūl taḥşış olunur (13) buṅa irişen felāḥ bulmaz ve bunuṅ nihāyetine irişen helāk olur ḳaçan ruṭūbet-i şāliseyi (14) ifnā idüp ruṭūbet-i rābi‘ ayı ifnāya şürū‘ eylese tefriḳ-i a‘zā itdügiçün müfettit (15) dirler bu naḳl eyledüġimiz ḥummā’-i dıḳ ile tesmiye olunur fe-ammā ḥummā’-i mergiyyenün sebebi (16) yā ecnās-ı müteḳāribedendür ġıbb-i lāzım ile ġıbb-i dāir terkibi yā cins-i vāḥid envā‘ından (17) yā nev‘-i vāḥid eşnāfındandur ki şimdi zıkr ideriz imdi ḥummiyyātı ve hey’āt-ı terkibini (18) beyān eyledük cümelden biri ḥummā’-i yevmiyyedür ki bu bābda zıkrı gelse gerek ta‘āllim-i sittenün (19) ta‘līm-i sādisinün sıfır-ı şāmini on yedi bābı müştemeldür bāb-ı evvel ḥummā’-i yevmiyye beyānındadır (20) bunuṅ bilinmesi esbābınuṅ taḳaddümi ile ma‘lūm olur meşelā ḥummā’-i yevmiyyenün ‘alāmeti (21) ḳaçanki ibtidā ider ḳabartmaz ve tekessür itmez ve nabz tenk olmaz ve gāḥ olur ibtidāsındaki (22) ṭutar berd-i ḥafif ile ṭutar ve az ve çok iḳşı‘rār ‘arız olur bu oldur ki ġüyā kendü (23) yanında bürüdet ve şançımāḳ ḥiss ider ve sıtmanuṅ ditremesi eger māddenün miḳdārı (24) çoġise ve mizācdan ḥiddet olursa andan encere-i müziye mütekevvın olur rūḥı (25) te’ezzī ider bu kerre rūḥdur dāḥile ḳaçar zāḥir-i bedene berd müstevlī olur a‘zā [224b] (1) ise def‘aten ḳabūl itmedügi ecden ḥareket ider ḳuvviyye ile müteḥarrik olur ve gāḥ olur ki (2) encere-i ḳalīle olur ammā kuvviyye olur bu kısm nādir vāki‘ olur bunuṅ cemī‘-i i‘rāzı (3) ḥafifedür ḥarāret ḥummā’-i yevmiyye gibi zīrā ḥiddet-i mādde olmamaḳ ile ledġsüz ṭutar (4) belki sākin gibi olur ve nabz ve nefsi ġüzel olur ve bevl-i nażc bulmuş olur (5) ve marāzsuz gibi ġörinür ve bedeninde ‘araḳ ve nem zāḥir olur nitekim ḥammāmda çok ṭurmaġıla (6) ḳuşa‘rīre iḥdāş ider ammā ḥummā’-i yevmiyye degildür el-‘ilāc ḥummā’-i yevmiyyenün ‘ilācı sebebi (7) muḳābili ile istiḳbāl eylemekdür meşelā hem vaġm-ı ġaḳabdan olmuş ise tefriḳ ve tesliye (8) eylemek ile i‘ānet olina eger feraḥdan olmuş ise sebebi olan şey’ ḥorlayalar ve nev‘an (9) ḥüzn vēren ma‘nāya

mübâderet olına eger coğdan ise ta‘ diye idüp imtilâdan ise (10) istifrâğ olına ve bi'l-cümle bunun ‘ ilâcı muķâbile-i bi'z-ẓıddıdır ve --- ve istiḥşâfiye (11) ve südediyye lâzım olan taltîf ve ta‘ dîl-i mizâcdır bu emrde şarâb-ı sikencübîn ziyâde (12) nâfi‘dür ḥuşûşâ bezr-i kıssâ ḥalîbi ile sirkencübîn ma‘an içürilmek enfa‘ eşyâdur zîrâ bunun (13) tefeyyüh ve tebrîdi ziyâdedür ammâ tebrîd ve tartîb-i ‘unfla olmamak gerekdür zîrâ ‘unfla (14) olıcaḳ ḡayri marâza münķalib olmak lâzım olur ve ḥummâ’-i yevmiyyede aḡdiye ve eşribeye (15) ri‘ âyet olunmaḳ vâcibdür ve münâsib hevâdur mümkün tedârik itmek ve râyiḥesi laṭif (16) eşyâ yanına vaż‘ olunmaḳ ‘acîbü'n-nef‘dür ve cemî‘ ḥummâ’-i yevmiyyede ḥammâm vâcibdür ve şandal (17) ve mâ’-i verd ve nîlûfer istiḣmâm itmek gerekdür ve benefşe yaḡıyla mâ’-i bârid bir yerde (18) ḥalt idüp ve mezc olunup maḥmûmun ḡaşına sürmek ve gül yaḡıyla ḳâde şovumış (19) sirkeyi ḡaşına sürmek eyü ‘ilâcdır cümelden bârid ve gülâb içre kettân bezi ısladup (20) ḡaşına tâze tâze ḳomaḳ ve temr-i hindî ve sükker ve terencübîn ile cüllâb idüp içürmek (21) bî-naẓîr devâdur kezâlik sirkencübîn ile mâ’-i verd ve mâ’-i verd ile mâ’-i şa‘îr nâfi‘dür (22) ḳaçanki ḥummâ muḥanneṭ ola mu‘tedil ḥammâma ḳoyup mülâyim şü ile ḡusl idüp ḳıḳdukdan (23) sonra dühn-i benefsec ve dühn-i nîlûfer yâḡûd dühn-i ḳar‘la bedeninin tedhîn edeler (24) ve marul ve kıssâ ve ḳarpuz ve ekşi enâr ve iccâs ve üzüm ḳısından her (25) ḳaḡısı bulunırsa vâreler ammâ ḡulviyyât ḳısından şıyânet edeler zîrâ [225a] (1) münâsib degildür eger eşribeden bir nesne vârilürse ḳar ile şovudup yaralar (2) ammâ ḥummâ’-i yevmiyye at‘ime ve edviye-i ḡârre ve şarâb-ı şâfi tenâvülinden olmış (3) ise ‘alâmeti cefâf-ı lisân ve ḡarâret ve leheb ve kebedde ḡarâret olmakdur (4) zîrâ ḡarâret bu cihetde kebedde gelmeḡe ibtidâ ider bu sebebden gözleri ve yüzi (5) ḳararur ve nabẓı serî‘ olur ve ḳarûrede ḡumret görinür bu nev‘ün ‘ilâcı ‘unnâb (6) ve iccâş yigirmişer dâne temr-i hindî ve sükker ve terencübîn onar dirhem cümle-i kifâyet (7) miḳdârı şü ile ḳaynadup içmek eyü ‘ilâcdır ve ḡıdâsın günde bir kerre âḡir-i bahârda (8) arpa şuyından idüp mâ’-i fevâkih ile ṭabî‘atın eylemek gerekdür belki mi‘desin (9) mâ’-i verd ve şandal ve sıvıḳ şa‘îr ile zîmâd eylemek a‘lâdur ve merhem-i ḳayrûtî (10) ile mi‘desin zîmâd iderlerse daḡi câizdür ammâ eger ḥummâ’-i yevmiyye ḡam-ı müfreṭden olmış (11) ise ki ruḡun dâḡile firâr idüp ḡarâretinden bu muḡniḳ olmışdur ‘alâmeti --- (12) bevl ve ḡalebe-i yübûset ve şufret-i levn ve şıḡar-ı nabẓdur ‘ilâcı naḳl eyledüğimiz üzere (13) tefrîḡ ve semâ zev-sûz ve elḡân-ı ṭayyibe istimâ’ itdürüp edhân-ı bâride ile tebrîd ve şand-ı leyyin (14) ve mâ’-i verd ile şadrın zîmâd idüp şarâb-ı tuffâḡ ve şarâb-ı sefercel ve şarâb-ı lîmûn içürüp (15) sâîr müferriḡâtla taḳayyüd eylemekdür ve ḡıdâsın ḳuzu ve oḡlaḳ ve tâze balıḳ etleri ve ḡıyâr (16) ve ḳarpuz ḳısından vârup seyr ü şafâ ve la‘b u lehv ve melâhiyye meşḡul ḳılmaḳdur (17) ammâ ḥummâ’-i yevmiyye ḡareket-i ‘anîfe sebebinden olmış ise ‘alâmeti ḡamdan olan (18) ḥummâya müşâbihdür nihâyet bunun

farkı dönek olur ve nabızı za'if eylemege münhattı olmakdur (19) 'ilacı ğıbb 'ilacıdur
 mahallinde şürü' olunur naẓar olına ammā ħummā'-i yevmiyye keşret-i ğaẓabdan (20) olmuş
 ise ya'nī rūḥuñ ħārice meyl eylesidür bu taķdırce süḥūnet müfriṭ zāhir olur (21) 'alāmeti
 aḥmer-i vech olur ve şufret-i levn ħumret ile mağşūşdur ve infitāḥ-ı vech ve iki (22) gözleri
 şiddet-i hareketden rūḥuñ 'aķīķ-i yemānī gibi olup eli ve ayağı ra'şeye gelmek (23) ve 'azm-i
 nabızı ve ħumret-i bevldür 'ilacı şarāb-ı rummān sükkeridür ki kar ile muḥkem şoğumış (24)
 ve şarāb-ı temr-i hindīdür ki kezālik bārid ola ve tefriḥ-i ḥātır ve tatyib-i nefis olına ve
 nağamāt-ı (25) leziz istimā' itdürüp feraḥ verenler ile ğaẓabı zāil kılına ve laṭif ḥikāyeler ve
 şaṭranc [225b] (1) ve ṭavli ve la'b ü lehv ile meşğul olına ve şand-ı leyyin ve kāfūr ve mā'-i
 verd ile (2) şadı zımād olına ve libāsın gülāb ve şandal ile meslūb idüp ma'mūr olduğdan (3)
 sonra tiz tiz tebdil kılına ve ḥammāma ve ebzene mübāderet idüp mükennā ta'dil ide eger (4)
 vaķt-ı zik üzere ise bārid şuda bir sā'at miķdārı turgurmak ziyāde (5) nāfi'dür ğıdādan bārid
 ve raṭb olanı vērile cümelden şarāb-ı ḥişrim ve şarāb-ı (6) rummān ve tāze balık ğāyet
 münāsibdür ammā ḥamrdan ḥazer olına ammā ħummā'-i yevmiyye (7) keşret-i nevm ve
 yāḥūd uyḥususluķdan olursa 'alāmeti seher teķaddüm idüp (8) gözlerin kapaķları
 ağırlanmakdur ve acmağa ķadir olmamakdur sebebi keşret-i taḥallüldür (9) ve yüzi ve gözi
 fesād ğıdādan yorgun şeklinde olmakdur ve küdüret-i (10) ķārüre ve ḥazm-ı za'if olmak nabz
 ve şufret-i vechdür 'ilacı şarāb-ı benefşe (11) ile şarāb-ı ḥaşḥāşdan onar dirhem mā'-i bārid
 ile cüllāb idüp içmekdür kezālik (12) şarāb-ı tuffāḥ ile mā'-i verd içüp ğıdāsın dühn-i levzile
 mā'-i şa'ir yāḥūd (13) müzevvire-i māş ile dühn-i levz virmekdür kapaķ ve bādem yağlarıyla
 başın yağlamakdur (14) kezālik benefşe ve nılüfer yağları sürmekdür ḥaşḥāş ve benefşe ve
 nılüfer (15) ve varāķ-ı sefercel bunları kaynadup başına naṭil eylemekdür ve reyāḥin-i
 bārideden (16) benefşe ve nılüfer ve verd ve söğüt ve ıflāmūr kaņısı bulunursa yanına (17)
 vaz' idüp koķlamak gerekdür ammā ħummā'-i yevmiyye ta'abdan olmuş ise bunun (18) zararı
 ekşeriyā rūḥ-i ḥayvānī ve nefsāniyedür 'alāmeti ve 'ilacı ğıbb 'alāmeti (19) ve 'ilacıdur
 zıdden nihāyet ishāl koyısı var ise ki rūḥuñ hareket ve müfriṭesinden (20) olur mülāyim
 ruṭbāt kābıza vērile ammā ħummā'-i yevmiyye keşret-i istifragdan (21) ve vefret-i şürb-i
 devādan bunun 'alāmeti ḥummādan sonra ishālün ḥāddde olmasıdur (22) 'ilacı sıvık şa'ir dört
 dirhem sefūf-ı ḥabbū'l-rummān beş mişķāl ve şarāb-ı (23) sefercel on dirhem bir yerde ḥalt
 idüp ve mezc idüp içürmekdür yāḥūd (24) bezr-i kaṭunā ve bezr-i lisānū'l-ḥamel ve bezr-i
 şāfsefrem ve şamğ-ı 'arabī her birinden (25) dirhem cem' idüp yidürmekdür yāḥūd lisānū'l-
 ḥamel ile mersin şarābı ezüp içürmekdür [226a] (1) ve ğıdāsın ṭavuk eti ile summāk
 müzevviresin ve keklik ve dürrāc etlerle summāk (2) bişürüp yidürmekdür eger ishāl dem ile
 olursa sefūf-ı kābıza müleyyine ve şarāb-ı (3) encebār gülāb ile ezilmiş ola ve muķaşşer

mercimek ve muḳaṣṣer ʔarı sıvık idüp vèrmekdür (4) ve şand-ı leyyin ve kil-i ermenî ve aḳ kaya berāber dögüp gülābla ezüp şadrına zımād kılınmaḳdur (5) eger ḥummā'-i yevmiyye vec'-i şediden ise ki rūḥı teskîn idüp ḥummāya müntaḳıl olur (6) 'alāmeti a' zāda birinde vec' variken ḥummā olmaḳdur başı ve yāḥūd gözi ve yā kulağı (7) yā ḳülunc ve yā bevāsir gibi evcā' dan birinüḡ vec' inde zāhir olmaḳdur 'ilācı (8) vec' i def' icāb ider ebvāba mūrāca' at idüp ḳaḡı nev' den ise ol nev' a (9) mu' ālece olunmaḳdur eger ḥummā'-i yevmiyye ḡaşıyye muḳarretinden ve sükūt ḳuvvetinden olmış (10) ise 'alāmātı bayılmaḳ ḳuvvet olmamaḳ ve nabzında ihtilāf olmamaḳdur (11) ya' nî ḡāh baḡı ve ḡāh seri' olmaḳdur ki ḡarāret ve bürüdet istilāsından olur (12) 'ilācı şarāb-ı ḥummāşile mā'-i verd ve yā mā'-i verd ile lisān-ı şevr ve şarāb vèrmekdür (13) ve müferriḡ yāḳūtî ve sāir müferriḡāt-ı bāride vèrilmekdür ve ḡıdāsın müzevvire ve zīrbāc (14) édeler mā-verd ve za' ferān ile ola lūḡūmdan cil ve keklik ve dürrāc etleri vèreler (15) eger ḥummā def' olmış olursa ḡoş ve illā arpa şuyı ile muḳaṣṣer arpa ile pilic (16) bişürüp vèreler ve şandal gülābla şadrına zımād édeler ve eşribeden şarāb-ı (17) tuffāḡ ve şarāb-ı sefercel ve şarāb-ı līmūn mā'-i verd ile mā'-i lisān-ı şevr ile (18) içüreler eger ḥummā'-i yevmiyye demüḡ ḡalebesinden ise şaḳınmaḳ gerekdür zīrā ḡabî' at (19) mādāmki rūḡla meşḡūl ola ḥummā ḥummā'-i yevmiyyedür ammā dem ile meşḡūl olursa (20) lāzım gelür ki ḥummā'-i 'unfa ola bu ḥummā ḥummiyyāt-ı 'afenīye seri' ü'l-intiḳāldür 'alāmeti (21) sür' at-i nabz ve 'azm-i nabzdur ve ihtilāfidur ve ḡumret-i ḳārüre ve yā şufretidür ve 'aḡaş-ı (22) şedide ve iltihāb ve ḥummā'-i 'afenīye müşābihdür 'ilācı bezr-i hindibā nīlūfer ücer (23) dirhem 'unnāb on dāne sūkker-i ebyaz ve terencübīn onar dirhem bu mezkūrātı cüllāb (24) idüp içürmek gerekdür ve ḡıdāsın mā'-i şa' ir vèrüp ḡabî' atın maḡbūḡ mā'-i fevākih (25) ile ki üzerine onar dirhem fülūs-ı ḡıyār-şenbe ve terencübīn ve şırḡışk ezilmiş [226b] (1) ola telyīn édeler imtilā 'alāmeti var ise ya' nî ḡumret-i levn ve vech ve 'ayneyn (2) ve şıḳl-i re'sdür ḳuvvet miḡdārı faşd olına eger her şabāḡ on dāne 'unnāb ve ücer dirhem (3) benefşe ve bezr-i hindibā cüllāb idüp içürürlerse ziyāde nāfi' dür eger ḥummā'-i yevmiyye (4) tuḡmeden olursa ya' nî imtilā'-i ḡa' āmdan olmış olursa 'alāmeti ḥummā'-i şedid (5) ve taḡyir-i levn ve netn-i bevl ve biraz 'araḡ-ı keşir ve 'azm-ı nabz ve ḡumret-i ḳārüre ve tar(6)lıḡanmaḳ ve aşıḡa yuḡaru yuvalanmaḳdur 'ilācı eger ḡabīatı şehvet-i ta' āmdan (7) müteneffire ise sirkencübīn ve bezr-i fücül ile ḳay' itdürüp mi' desin tenḡiye itdüreler (8) ve ḡabî' atı maḡbūḡ fevākih ile yāḥūd ma' cūn-ı ḡıyār-şenbe ile telyīn idüp (9) ḡukne ile 'amel édeler vaḡtā ki mi' de ve em' ā naḡā bula sirkencübīn ile seferceli (10) yāḥūd sirkencübīn-i sādec vèreler her ḡaḡı olursa on dirhem gülābla ezüp (11) ma' an vèreler ve ḡıdāsın müzevvire-i ḡabb-ı rummān ve yā emīrbāris yāḥūd summāḡ (12) vèreler eger bu mezkūrāt ile bilic ve cil ve kekik vèrilür ise ḡāyet laḡıfdür (13) eger ḡa' āmdan naḡādan sonra daḡı ḡaḡmī

olmazsa ya' nî ta'âm kabûl itmezse hummâdan (14) havf itmeyüp cevâriş-i seferceliden beş dirhem miqdârı issi şu içinde ezüp (15) içüreler ve bâbünec ve iklîlül'-melik ve turağ ve berencâsef bir yerde ma'an kaynadup (16) karnına na'ûl olına vaqtâ ki mi'deye ve em'âya temâm-ı nakâ gele hammâma koyup serî' (17)ül'-inhizâm gıdâlar vère ve dühn-i sefercel ve dühn-i maştakî ve dühn-i nârdîn (18) ile mi'desin yağlayalar eger hummâ'-i yevmiyye ve evrâm-ı hârreden oldıysa 'alâmeti (19) nabz-ı 'azîm olup serî' ve mütevâtir olmağdur hârâret ve humret-i vech intifâh-ı (20) vech bevlî beyâz ve mâ'ıyyet üzere olmağdur 'ilâcî faşd ve ishâldür ve ishâli (21) ma'bh fevâkihe ve mâ'ül'-iccâş ile eylemek gerekdür ve her gün 'unnâb ve iccâş ile (22) cüllâb idüp isti' mâl itdüreler ve tabî' atın ma'bh sinâmekî ile telyîn edeler (23) şıfat-ı ma'bh budur sinâmeki beş dirhem benefşe ve nîlüfer ve bezr-i hindibâ verd-i ahmer (24) üçer dirhem iccâş-ı cebelî yigirmi dâne ve sebistân otuz dâne helîlec-i aşğar beş (25) dirhem temr-i hindî on dirhem cümleyi üç ra'ıl şu ile kaynadup ve bir ra'ıl [227a] (1) kalduğda fülüs-ı hıyâr-şenbe ve şırhışk ve terencübîn her birinden onar dirhem üzerine (2) zamm ve ilhâk olına cümleyi def'aten süzüp miqdâr-ı kifâye isti' mâl olına ve gıdâsın (3) mâ'-i şa'îr idüp tabî' atın kabzdan şıyânet edeler andan sonra verem için akrabâdinde (4) münâsib atlıye ve ezmade ile ıslâh edeler ve miqdâr verem için vaz' olınan (5) munzıcâtla nazc geldükden sonra hummâ sâkin olduğda hammâma girüp la'îf koyun ve kuzu (6) ve tavuk etleri yiyüp ve mu'tedil şarâb ile içe ammâ hummâ'-i yevmiyye istihsâfiye ise (7) 'ilâcî sür'at-ı nabz ve intifâh-ı vech ve 'ayn ve şufret-i bevl ve gâh mâ'ıyyet galebesinden (8) bevl beyâz olmak ve tekâşif-i cildür 'ilâcî hammâma girüp ta'rîk ve delk ve her gün (9) şarâb-ı benefsec ile terencübîn ma'an mâ'-i şa'îr ile içürmekdür kezâlik gıdâsın arpa (10) şuyından edeler eger derisinde humret şâdır oldıysa turağ otı ve iklîlül'-melik (11) ve hatme bir yerde berâber kaynadup şuyunu na'ûl ide ve başına bâbünec yağı dökmek (12) gerekdür eger hummâ'-i yevmiyye nevm-i müfrite sebebinden ise 'alâmeti butû'-i nabz ve imtilâ (13) ve ihtilâfidur ve gılaz-ı kârûre ve kılet-i 'ataş ve keşret-i lu'âb ve tereffüh ve tenbellik ile (14) hummâ dağı olmağdur hâl bu ki bu mezkûrât mu'tadî olmaya 'ilâcî her gün bu cüllâbı (15) içmekdür şıfatı budur aşlu's-sûs üç dirhem mu'keddemâ aşl-ı sîsı kaynadup süzüp (16) sükker ile cüllâb idüp içüreler ve gıdâsın müzevvire-i mâş ve lübbül'-levz yâhûd arpa (17) şuyı ile nohûd şuyı vèreler ve hammâmda ta'rîk idüp ba'de issi şu ile ki anda (18) kayşûm ve nemmâm ve iklîlül'-melik ve turağ otı kaynamış ola anuğla gısl edeler ve şarâbdan (19) bir hîz itdüreler kezâlik soğuk içmekden nehy edeler eger hummâ'-i yevmiyye feza'-i şedidden (20) olmuş ise 'alâmeti sür'at-ı nabz ve ihtilâfî ve şufret-i kârûre ve hafakândur (21) 'ilâcî mâ'-i verd ile şarâb-ı tuffâh içürüp gıdâsın mâ'-i şa'îr ile biliç itmek gerekdür (22) ve şadrına mâ'-i bârid ile şand-ı leyyin ve nîlüfer ve tîn-i ermenî zımâd idüp günde (23) on beş dirhem

miqdārı şarāb cüllāb idüp içüreler ba‘de müferrih yāqūtī ve sā‘ir (24) müferrihāt-ı bāride vėreler ve ğıdāsın iştihāsı kavī ise müzevvire-i emīrbāris (25) ve ḥabbū'l-ruḡmān ve turaḡ ve biliḡ ve dürrāc etleri ki summāk ile ma‘an pişe andan edeler [227b] (1) eger ḥummā‘-i yevmiyye terk-i ḥammāmdan olmış ise ya‘nī --- istifrag iken ki ḥammām (2) fuḡzūlī taḡlil iderdi terk eyleye ol taḡdīrçe mesāmmāt tutilup rūḡ (3) muḡtebis olur bu def‘a ḥummā ḡāsıl olur ‘alāmeti taḡrīnluḡ ve nefis tutiluḡı (4) ve ḡārūrenūḡ ‘illeti olmaḡdur ‘ilācı yine ḡammāma girüp bedenini oḡdurup (5) ve kepek ve bezr-i bittīḡ ile gövdesini naḡl kılmaḡdur ve terencübīn ve sükker ile cüllāb (6) idüp içürmekdür ve i‘tidāl ile ḡareket eylemekdür eger ḥummā‘-i yevmiyye keşret-i ḡammāmdan (7) olmış ise ‘alāmeti ‘aḡaş-ı şedīde ve iltihāb ve ‘azm-ı nabz ve ḡarāret-i melmes (8) ve ḡumret-i ḡārūre ‘ilācı her gün bezr-i firfaḡ nām-ı devādan elli dirhem ḡadar müstaḡleb (9) on dirhem sirkencübīn-i sādec ile içmekdür ve ğıdāsın mā‘-i şa‘īr ve sükker ile (10) ḡarpuz şuyundan vėrmek gerekdür yāḡūd on dirhem temr-i hindī ve terencübīn (11) otuz altı dirhem ḡarpuz şuyu ile ezüp on dirhem sükker daḡı ḡalt idüp (12) isti‘māl olunmaḡdur ve ḡabī‘atın maḡbūḡ fevākihe ile telyīn kılmaḡdur vallahu a‘lem (13) bāb-ı şānī ḡummā‘-i sūnūḡus beyānındadır bu bir ḡummādur ki ḡaleyān-ı demden ḡadıḡ (14) olur ‘alāmeti şudā‘dur ve ḡarāretü'l-melmes ve ‘aḡaşdur ve ḡummā‘-i yevmiyyeden (15) farkı aḡvādur nihāyet ḡummā‘-i ‘afeneden aḡaffdur ve imtilā‘-i dem ḡāhirdür ‘ilācı (16) eger kavī taḡammül iderse faşd eylemek kāfidür ber-vechle faşd olına ki bayılmaḡ gelince (17) bi-emru'llah ḡummādan ḡalāş olur ve faşddan ḡayri tedbīr ve demi itḡā ider eşyālar (18) ile ‘ilāc eylemek gerekdür zīrā sū‘-i mizācdandır ve lūḡūmdan hier vācibdür belki (19) ğıdāsın müzevvireler ḡaşr eylemek lāzımdır ve naḡū‘-i ḡāmız ile ki evāil kitābda (20) beyān olındı ḡabī‘atın telyīn eylemek gerekdür eger ishāl-i şaḡrā iḡtizā iderse ḡafīf (21) müşhil ile ishāl eylemek lāzımdır belki bu ḡuşuşda mā‘-i rummānın ve ehelilec ile (22) muḡavvī naḡū‘ vėrmekdür ve şaḡrānuḡ ise ishālī evvel zamān cā‘iz olur ki (23) dem şaḡrā ile ma‘an ola vallahu a‘lem bāb-ı şālīḡ ḡummā‘-i ‘ufne beyānındadır imdi (24) ma‘lūm ola ki sebebi ‘ufūnet yā ğıdādandır ki serī‘ül-fārdur aşl cevherinde balıḡ (25) gibi yā ğıdānuḡ serī‘ül-istiḡāle olduğındandır sūt gibi yā sū‘-i tertībden olur [228a] (1) meşelā kavun ve ḡarpuz gibiler mā‘iyyetleri ḡālib iken evvel bunlar yinüp sonra ḡılzatına (2) taḡayyüd olup zerdālū yėmek gibi bu cihetle ḡārr-ı ḡarīzī-yi şarfa ‘usret çeker bu kerre taşarruf-ı (3) ḡārr-i ḡarībūn taşarrufında ḡalır yāḡūd ğıdānuḡ redāet cevherinden olur ki ol (4) redū‘l-cevher didūḡımız başdurma ve şucuk gibidür yā süddelerden olur ki (5) tervīḡi men‘ ider ve men‘ine keşret-i aḡlāt ve ḡılzaḡı ve lüzūceti bā‘iş olur yāḡūd (6) imtilā iken ḡareketden olur yā ḡāricden istinşāḡ-ı hevādan olur hevā‘ ve yā ḡokmıḡ (7) şular ve cīfeler rāyiḡesi gibi bu cümle ‘ufūnet aḡlātı müstelzimdür böyle ki ola ḡummā‘-i (8) ‘ufne iḡtizā ider zīrā ḡarāret-i leddāḡnuḡ ḡālī

budur ammā demevīden ledğ eḳall olur (9) sebebi demde ruṭūbet olduğıçündür ve ḥummiyyātuṅ nevbetler ve müddetleri muḥtelif olur (10) esbābı vardır biri ictimā‘-ı māddeḍür ve biri ta‘affün-i māddeḍür ve biri taḥallül-i māddeḍür (11) ve ictimā‘-ı māddeḍün miḳdārı ḥasebince olur eger māddeḍi keṣīre ise zamān-ı ḳalilde (12) müctemi‘a olur eger māddeḍi ḳalile is zamān-ı keṣīrede müctemi‘a olur ammā māddeḍi (13) mu‘tedile ise zamān-ı mütevassıṭ ada müctemi‘a olur anuṅçündür ḥummā‘-i balḡamiyye her gün (14) tutar sevdāviyye üç günde bir tutar şafrāviyye bir gün tutar ve bir gün tutmaz ve ictimā‘-ı (15) mādde muḥtelif olması keyfiyyeti rikḳatı ve ḡılzātı ve harāreti ve bürüdeti ḥasebinedür sevdāviyye (16) üç günde bir tutması ḡılzātı māddeḍicündür balḡamiyyenün her gün tutması rikḳat-i māddeḍicündür (17) ve şafrāviyyenün bir gün tutup bir gün tutmaması benne-mādde olduğıçündür ve ba‘ż mādde (18) daḫi keyfiyyetleri ḥasebince müte‘affin olur eger bāride ise yā bunlardan mürekkebe ise kezālik (19) tizcek müte‘affin olur eger bāride-i yābise bunlardan mürekkebe ise gec müte‘affin olur (20) ve taḥlil-i mādde muḥtelif olur ve māddeḍün ihtilāfı yine mādde ihtilāfı ḥasebince olur cümelden (21) lüzūciyyetde ve ‘ademinde ve ḡılzātında ve rikḳatında ve ruṭūbetinde ve yübüsetinde ihtilāf (22) olduğıındandır eger lezce ve ḡılaṣa ve yābise ise istifrāḡı ‘asīrdür bu cihetindendür ki (23) sevdāvinün müddeti ṭavīle olur ‘alāmeti temeddüd ve intifāḡ-ı ‘urūḳdur ve şāḡ tamarların imtilāsıdır (24) ve nabż memlū olup ve levn-i ḥumret üzere olmaḳdur ve şıḳl-i beden ve şıḳl-i re’sdür ve tutmaḡa (25) başladıḳda bilā-ta‘affün ve lā‘urūḳ tutar meger buḫrān vaḳtinde mādde-i nażc bulup ṭabī‘at-ı [228b] (1) ‘araḳ ile def‘ eyleye zīrā mādde dāḡil-i ‘urūḳdadur anuṅ yübüsiçün ‘araḳ olmaz böyle ki (2) ola ḥummā-i lāzıma ḡayr-i leddāḡa dirler bu nev‘ ḥummānuṅ ḡarāreti ḡammām ḡarāreti gibidür zīrā demün (3) ruṭūbeti anı muḳtezīdür ve buḫrānı yedinci gündedür ‘ilācı faşd ile ibtidā idüp demi ıtḡā (4) itmekdür ve ishāl-i laṭif ile şafrā-yı istifrāḡdur meşelā müşhil ḳısmından naḳū‘-i fevākihe (5) ve yā mā‘-i rummān ile helilec kāfidür hemān her ḡalde i‘tidālī elden ḳomayalar vallahü a‘lem (6) bāb-i rābi‘ ḥummā‘-i şafrāviyye beyānındadır bu ḥummānuṅ şiddeti ḡıbb-i dā‘ir ile bu ol ḥummādur ki (7) bir gün tutar ve bir gün tutmaz ‘alāmeti ‘aṭaş ve şudā‘ ve seher ve kerbdür lākin ḥummā‘-i lāzımadan (8) eḳalldür ‘ilācı üç şey’ iledür evvelā itfā‘-i ḡarāret-i ḡarībedür ikincisi ḡaltı müte‘affini istifrāḡdur (9) üçüncüsü muvāfiḳ olan ḡıdālarıyla tebrīddür ve her şabāḡ üçer dirhem bezr-i hindibā ve nılūfer (10) onar dirhem terencübīn ve sükker bir yerde cem‘ idüp cüllāb idüp içürüler yāḡūd yigirmi dirhem (11) sükker ile yigirmi dirhem temr-i hindī ıṣladup içüreler ve yāḡūd şarāb-ı rummānīn ile on (12) dirhem terencübīn ezüp içüreler ve ḡıdāsın arpa suyu ve iccāş ve sükker bir yerde ḳaynadup (13) ḡoş-āb idüp vēreler ḳaçan ki altıncı gün ola mā‘-i fevākihe ve yā maṭbūḡ ile telyīn edeler (14) yāḡūd bu maṭbūḡ-ı fevākihe ve yā naḳī‘-i mişmiş ile ṭabī‘atın

telyîn édeler ve yâhūd maṭbūḥ (15) ile ṭabīʿat édeler şıfatı budur sināmekī beş dirhem benefsec ve nîlûfer ve bezr-i hindibā ve bezr-i (16) ḥıyārîn üçer dirhem verd-i aḥmer beş dirhem iccāş ve ʿunnāb yigirmi beş dāne ve sebistān (17) otuz dāne cümleyi üç raṭl şu ile ḳaynadup bir raṭl bâkī ḳaldukda süzüp üzerine (18) beş dirhem şırḥışk ve terencübîn ezüp tekrār süzeler ve her şabāḥ birer fīncān (19) içe āḥir nehāra dek yémek yimeyüp aḥşam oldukda māʾ-i şaʿīr ile ḡidā oluna eger (20) bu zıkr eyledüğimiz maṭbūḥāt ve naḳūʿ-ātı icdükde ıztırāb cekerse gül şarābı ve sirkencübîn-i (21) sādec istiʿmāl ide eger zamān şayf olup ʿaṭaş ḡālib ise ḥuḳne-i leyyine ile (22) ihtikān édeler eger bu ḥummāda zātūʿl-cenb gibi yā ol ṭarafda vecʿ ve suʿāl daḥi olursa (23) anuḡ gihinüḡ ʿilācı sirkencübîn ile şarāb-ı benefşe içüp yâhūd gül şarābıyla sirkencübîn içeler (24) ve yā on dirhem şarāb-ı verd ile iki mişḳāl ḳurş-ı ṭabāşīr içüp ḡidāsın tāze ḳabak ve ısfanāḥ (25) ve māş ve mülūḥyā bürānīleri gibilerden édeler bāb-ı ḥāmīs ḥummāʾ-i muḥriḳa beyānındadır [229a] (1) imdi bu vaşf eyledüğimiz bir ḥummādur ki şafrā-yı ḥālīşden olur nihāyet māddeşi dāḥil-i ʿurūḳda (2) müteʿaffındur şol ṭamarlar ki fem-i miʿde ve kebede ulaşur ḳalbi rencide idüp taḥnīn ider (3) bu cihetiyle dāʾimā ḥummāʾ-i lāzıma müfāreḳat itmez ve ṭutması ḡāyet ile şedīd olur ekşeriya (4) muḥriḳa tāze yigitlere ve şıbyāna ʿarīz olur zīrā şıbyānuḡ ḥazırları eḳalldür ve ruṭubetleri (5) aḥaffdur şebābda ise nāriyyet-i mizāc-ı ezʿaf ve buḥārları ekşerdür nihāyet pīrlerde muḥriḳa (6) az ʿarīz olur ammā olursa helāk ider ʿalāmeti ḳārūre nāriyyeti ve cidden şufretidür (7) ve nabz serīʿ ve mütevātir olup ʿaṭaş ve kerb ve ıztırāb ve ḥuşūnet-i lisān ve lisānuḡ (8) süvārı ve şufretidür ve şudāʿ ve hezeyān ve ihtilāt-ı ʿaḳl ve ḍarabān-ı şudḡındur (9) ve şafrāʾ kürrāşıyye ṭabīʿatı ishāl üzere olmaḳdur bu aʿrāz gerçi ḡıbbda daḥi olur ammā farkı (10) budur ki ḡıbbda evvel ʿalāmāt zāhir olur şonra ḥummāʾ zuhūr ider ḥarāret māddeşi anuḡ (11) daḥi dāḥil-i ʿurūḳdur ʿalāmeti daḥi ḡıbb-ı ḥālīş ʿilācıdur ve her şabāḥ temr-i hindī (12) ve terencübîn ve sükker ve iccāş bir yerde berāber idüp ve ḳaynadup ḥāşıl olan cüllābdan (13) içmek gerekdür ve fiʿl-cümle tarṭīb ve tebrīdden ḳaşır itmek lāzımdur ḡidāsın şarāb-ı (14) benefsec ve şarāb-ı nîlûfer ve şarāb-ı ḥaşḥāş her ḳanḡısı bulunursa arpa suyuyla ezüp (15) iḡtidā édeler ve ḡāḥ ḡāḥ şarāb-ı rummānīn ile terencübîn verilüp ṭabīʿatın māʾ-i fevākihe (16) ve yâhūd naḳūʿ-ı mişmiş ile telyîn édeler ve her gün nişf-ı nehārda māʾ-i bārid (17) ve şāfi vèreler ḥekīm ehli sultān-ı rüsl ḥazretlerinüḡ el-ḥamīsın ḳabīḥ-i cehennem fe-ebrad ve ihā(18)būʿl-māʾ buyurdıkları ḥadd-i tebrīdde māʾ-i bārid diriḡ olınmaḳ ecl içündür zīrā bu ḥummāda (19) tebrīd ve talṭife teʾḥīr olınmaḳ ḥaṭar-ı ʿazīmdür eger ʿaṭaş şedīd olursa maṭbūḥ-ı fevākihe (20) ile tekrār idüp kırḳ dirhem verd-i mükerrer ile yigirmi dirhem sirkencübîn bir yerde ezüp (21) içüreler eger lisānında yübs ve sevdā var ise ve ziyāde ise ayva çekirdeḡi (22) luʿābıyla ve kettān beziyle dilini sileler eger bu ḥummāda suʿāl ve seher olursa ʿilācı (23) şarāb-ı benefşe

ve yā şarāb-ı haşhāş kağısı olursa on dirhem terencübün ile ma'an (24) ezüp içüreler ve maṭbūh-ı sināmekī ile telyin edeler ve gülāb ve şand-ı leyyin dühn-i verd (25) ve sirke bir yerde hālṭ ve mezc idüp başına süreler ve bir bezi baturup başına [229b] (1) cenber-mişāl bağlayup bu 'ameli bir kaç kerre edeler ve kız emzürür 'avret sütün tāmzırup ve ol (2) süt kadar ve marul hıyār şuyın katup bir yerde muhkem calkayup kat kat başına süreler (3) eger burnı kızsā 'alāmāt-ı hayrdur ammā kan ifrātla olursa teskīn edeler rüzgār (4) toḳınur yere cıḳup altına sögüt yaprağı döşeyüp dört yanına marul ve kapaḳ (5) tāze alma yaprakları vaż' idüp ve ayva çiçeği ve benefşe ve nīlūfer her kağısı olursa (6) maḥmūmunu cevānib-i erba' asına vaż' edeler ve gülāb ve şandal ve kāfūr bir yerde ezüp (7) mürevviheyi baturup anuḡla meges-rānlıḳ iderler ber-vechle ki ruṭūbeti ḥastenūḡ yüzine (8) toḳına eger ḥummā'-i muḥriḳa vaḳt-i şitāda olursa ḥasteyi mu'tedil yere iletüp bārid ve raṭb (9) eşyā ile dimāḡını taṭayyub edeler ve tartīb ve bu ḥuşūşda tāze olmazsa yabrağı (10) ve şand-ı leyyin ve mā'-i verd bunuḡ emşālī a'lādur vaḳtā ki 'urūḳ-ı şafrādan muntakā (11) ola mā'-i bittīh yāḡūd epegūmeci şuyıyla ḳurş-ı ṭabāşirden bir mişkāl ezüp (12) içüreler ḡidāsın mā'-i şa'ir ile bezr-i haşhāş ve benefsec ve nīlūfer bir yerde (13) ḳaynadup imtizāc bulmuş ola andan edeler on dört gün mürür itdükde (14) şarāb-ı tuffāḥ ve şarāb-ı sirkencübün her kağısı olursa gülābla ezüp içüreler (15) ve ḡidāsın bu ḥālde emīrbāris ve iccāş ve temr-i hindī bir yerde müzevere idüp (16) vèreler yāḡūd ḥabb-ı rummān ile bādem ḥarīresi bişürüp vèreler eger ḳuvvet-i (17) müşāhede olunursa piliç bişürüp şuyıyla bir ḳanadın vèreler yiye kāfidür (18) vaḳtā ki yigirmi gün mürür ide mu'tedil ḥammāma ḳoymaḳ cā'izdür ammā ḥammām berk (19) sıcaḳ olmaya ḳaçan ki ḥammāmdan cıḳa çāmekāndaki şu bitmişdür ḥumreti ve ḥammām-ı 'alāyimi (20) zā'il olunca yatup rāḡet ola ba'de şarāb-ı ribās ve yā şarāb-ı sefercel her (21) kağısı olursa on dirhem şerbeti yigirmi dirhem gülābla ezüp içüreler eger (22) sirkencübün-i sādec ile gülāb ezüp vèrilse daḡi luṭfidür ve yüzün (23) ve gözin gülābla ve maḡşūş-ı şandal ile ısladup ṭatlu enār ve ekşi alma (24) yāḡūd ayva her kağısı mevcūd ise yidüreler ve ḳavun ve ḳarpuz şuyı (25) ve ḳurı zerdālū ve yā ḳayısı ḡoş-ābı vèürilse cā'izdür eger bu ḥālde [230a] (1) tāze erik ve ḳuru şeṭālūyı sükker ile bişürüp virseler laṭfidür ḥuşūşā sirkencübün (2) seferceli yāḡūd şarāb-ı tuffāḥ ve yā şarāb-ı limūn virilürse ḡāyet mübārekdür bāb-ı sādis (3) ḥummā'-i muṭbiḳa beyānındadır bu bir ḥummādur ki demevīdür ve lāzıma-i dāimadır ve bu ḥummāda (4) dem dāḡil-i 'urūḳda ve avurdada müte'affin olur ammā ekşeriyā demūḡ ta'affūni 'urūḳda ve sā'ir (5) aḡlāṭuḡ avurdadadır sebebi ta'affūnūḡ kaḡı hālṭ olursa olsun keşretinden olur (6) lākin ekşer ḡudūşı demūḡ keşreti ve ḡaleyān itmesindendür eger 'ufūnetsüz olursa sebebi (7) ḥarāretūḡ muḡtenik olmasındandır ammā ḥummānuḡ demden ta'affūn eylemesine çālīnūs münkir olmışdur (8) zīrā dem ta'affūn eylese serī'ül-istiḡāle olmaḡla şafrā-yı laṭife müstaḡīl

olur demişdür (9) bu takdırce hummā şafrāviyye olmak iktizā ider ve hummā'-i muṭbiḳa üç kısm üzeredür biri (10) mütezāyide ve biri müteşābihe ve biri daḥi mütenākışadur ve sebeb-i 'ufūnet yā gıdā cihetinden (11) olur ki aşlı serī'ül-fesāddur tāze balıḳ ve anuḡ emsāli gibi ve yāḥūd sür'at (12) istiḥālesinden olur sūt gibi zīrā sūtün cevheri eyüdüdür ammā serī'ül-istiḥāledür (13) 'ufūnete tiz müstaḥil olur yāḥūd sū'-i tertībden olur ki evvel keşīfi ve sonra laṭīfi (14) yemek gibi yā gıdānuḡ mā'ıyyetinden olur ki ḥalt-ı mā'ı elbette serī'ül-'ufūnedür meşelā (15) karpuz ve tāze zerdālū ve anlarıḡ emsāli gibi yāḥūd gıdānuḡ --- cihetinden olur ki (16) ḥārrı ḡarīzi taşarrufı 'usret çeker ve andan ḥārr ḡarīb olur ḥıyār ve kıssā gibi vr bir daḥi (17) südde olduğundan olur bu südden tervīḥi men' ider aḥlāṭuḡ keşretinden ve yā ḡılzātından (18) ve yā lüzūciyyetinden ötürü fe-ammā sebeb-i ḥārici hevā'-i redī' istinşāk itmek ve koḳmış (19) --- şular içmek ve cife rāyiḥesinden muṣṭarr olmak ve ol revāyiḥle egüde (20) tolmaḳdur böyle ki ola 'ufūnet aḥlāṭı müstelzimdür hummā'-i 'unfi olur ḥarāret-i ledāḡa olduğıçün (21) ammā demevī eḳall olur demün ruṭūbeti olduğıçün hummā'-i 'afenīye ol delile olur ya'nī hummā beyninde (22) i'tidāl-i mizāc ḥāşıl olur ve ibtidā eyledükde tekessür ve kesel ile ibtidā ider sebebi encere-i (23) bedeni şaḳıl eyledügidür ve ihtilāf nabz-ı ḡıbbda eḳall olur sebebi māddeşi ḳalıl olduğıçündür (24) muṭbiḳa daḥi böyledür geldük imdi muṭbiḳanuḡ mütezāyid olanı beyānına şürūḥ itmege ma'lūm (25) ola ki bu hummā'-i mütezāyid demün ta'affüninden olur 'alāmeti ḥumret-i vech ve ḥumret-i çeşm ve şāḥ tamarlar [230b] (1) şişmek ve zik-ı nefis ve temeddüd ve kesel ve ḥumret-i pevlde ve ḡılzāt-i bevl ve aḡız tatlu olup ve 'ataş-ı (2) ḡālib ve nabz-ı 'azīm olmaḳdur ve nabzuḡ sür'ati imtilāsıdur ve ḥarāret-i muḥriḳadan eḳall olmaḳdur (3) ve sübāt ve 'usr-ı kelām-ı ḥod çok olursa cidden red'idür eger ditremek muḥriḳa kadar olmazsa nev'an (4) ḥafıfdür bu ḥummānuḡ evvel ḥudūşında 'ilācı ya'nī evvel günde ve ikinci ve üçüncü günde dek ekḫel (5) tamarından faşd idüp çok ḳan çıkarmaḳdur gerekdür ammā ḳuvvet ve sinn ve vaḳt-i ri'āyet (6) olunmaḳ olmaz meşelā ḳuvvet ve sinn ve vaḳt ki müsā'ade ide bayılmaḳ gelince okutmaḳ ḥāizdür (7) zīrā bu hummā dem-i keşir iḥrāc itmekle münḳaṭı' olur ammā ḳuvvet ve sinn ve vaḳt müsā'ade (8) degil ise az az faşd edeler ve burnın ḳanatmaḡa ve ḥacamāt itmege taḳayyüd edeler (9) ve her gün temr-i hindī ve sükker-i ebyāz cüllāb idüp içüreler ve şarāb ve terencübīn ve sükker (10) vērüp ḥışrim ve ribās ve līmūn ve sefercel ḳanḡısı mevcüd olursa olsun (11) alup on dirhem ḡülābla ezüp içüreler ammā her nev' eşribe vērılürse karpuz (12) üzerinde şoḡudup vèreler ḡıdāsın mā'-i şa'ir idüp rubb-ı iccāş ve naḳī'-i mişmiş (13) yā naḳī'-i fevākihe terencübīn ve şir-i ḥuşḳ ve mā'-i fevākih ile ṭabī'atın telyīn edeler (14) eger istifrāḡ-ı dem itmede ḳuvvet-i za'ife olmuş ise muḳaşşer arpa ile pilic bişürüp (15) vèreler ve bedeni bu maṭbūḡ ile istifrāḡ edeler şıfatı budur sināmeki beş dirhem (16) benefşe ve nılüfer ve bezr-i hindibā ve verd-i

aḥmer her birinden üçer dirhem temr-i hindî (17) on dirhem iccâş ve ‘unnâb yigirmişer dâne cümleyi üç raṭl şu ile ḳaynadup şülüşânı (18) gidüp şülüşi ḳalduḳda on beş dirhem terencübîn ve şîr-i ḥuşḳ ḳatup içeler ezüp (19) ba‘ de şabâḥ aç ḳarnına ola mizâcuñ taḥammüline göre ve öyle zamânına dek yemek vermeyeler (20) temâm- istifrâḡ şâlih olduḳda âḫir-i nehârda yigirmi dirhem mâ‘-i şa‘îr ile iktifâ edeler (21) eger ḥarâret-i ḳuvviyye ve ‘aṭaş-ı şedîd ise lu‘âb-ı bezr-i ḳaṭûnâ ve lu‘âb-ı ḥabb-ı sefercel her birinden (22) on beşer dirhem ṭabâşîr nışf-ı dirhem bir yerde ḥalt ve mezc idüp isti‘mâl itdürelor (23) ve dilini ve dişlerini günde üç kerre gülâb ve sirke ile yıḳayalar ve dilini lu‘âb-ı bezr-i (24) sefercil ile sileler eger su‘âl var ise şarâb-ı ‘unnâb ve şarâb-ı benefşe vâreler fe-ammâ ḥummâ‘-i (25) şafrâviyeden ḡıbb-ı dâ‘îr şol hummâdur ki bir gün tutar ve bir gün tutmaz bu ḥummânun ‘alâmeti [231a] (1) oldur ki ‘aṭaş ve şudâ‘ ve seher ve kerb ola nihâyet bu evşâf ki bunda zıkr olındı (2) lâzımadan eḳalldür zîrâ lâzımada ḥarâret-i mâdde dâḡil-i ‘urûḳda olur ve muḥriḳada dil (3) ḳararmâḳ ve şarmâḳ ve şâḳḳ şâḳḳ ayrılmâḳ ve cefâf-ı lisân ve aḡız acı olmaḳ çok olur (4) sebebi şiddet-i ḥarâretdür ṭarılḡanmaḳ ve hezeyân söylemek şânındandır vâḳt olur ki bu zıkr (5) eyledüğimiz a‘râz-ı ḡıbbda daḡi olur eger mâddesi ḡâlîşe ve ḡâdde ise nihâyet ḡıbbun nevbeti (6) ḳuşa‘ rîre ile bedâ‘ eylemekdür ve ḡâḥ ol günlerde nâḳış olmaḳdur mâdde şafrâviye (7) şiddeti evcinden mâddesi naẓc bulduḳça ḡiddeti artmaḳ gibi anuñçündür ki nâḳış-ı rub‘ âḡirde (8) ziyâde olur ve bu ḥummâda ki ḡıbbdur bürüdet ḳuvvet ile olmaz zîrâ bunda bürüdet (9) hemân mâddenün ledḡı ve ḥarâret-i ḡarîbenün berdidür ya‘nî ḳalbi ḡimâye içün mâddenün (10) ḳaçmasıdur bunun daḡi ‘ilâcı kezâlik muṭbıḳada beyân eyledüğimiz ‘ilâclardur müteşâbih (11) ve mütenâḳışada daḡi ḳavâ‘id-i mezkûra ri‘âyet olınup mizâca göre devâ olınmaḳ gerekdür (12) bâb-ı sâbi‘ ḥummâ‘-i balḡamiyye beyânındadır bu ḥummânun mâddesi bâridedür bunda ‘araḳ çokdur (13) ve zevâl ḡıbb-ı ‘araḳ ile olur ve ḡıbb-ı lâzım aşuru bir tutar ve tutması muḥkem olur ammâ (14) muḥriḳa bir ḡâl üzere olur ḳaçan ḥummâ‘-i ḡıbb mürekkeb olsa ya‘nî iki ḡıbbdan terkîb olmış (15) olsa her gün tutar zîrâ her gün tutmaḡıla ṭabî‘ at bunu şafrâviye şanmaz bu ḡod (16) şafrâviyedür bunun her gün tutması ḡıbbun mürekkeb olduḡudur ki bir gün biri (17) tutar böyle olsa i‘timâd ‘alâmâtadır nevbete degildür ekşeriyâ bu ḥummânun şâḡibinün (18) tabî‘atı tutḳun olur zîrâ şafrâ nâḡiye-i cilden a‘lâya müteharrik olur bu taḳdîrçe (19) esfele taḡrîk eylemez ve bunda bevl nârî renk olur eger şafrâ dimâḡa şu‘ûd eyliceḳ (20) olursa bevl mâ‘î ve ebyazü'l-levn olur zîrâ şafrâ raḳîḳ olup balḡam ile imtizâc (21) itmezse ḡıbb-ı ḡâlîş dirler bunun içündür ki bu ḥummâda sersâmdan ḡavf olunur ammâ (22) maḡmûmun ṭali‘inde ru‘âf olursa ya‘nî burnı kızsa hem-ân-dem ḡalâş olur (23) ḡıbb-ı ḡâlîşün ‘alâmeti mâdde elṭaf olmaḡla ‘araḳ ekşer olur ve nevbeti dört (24) sâ‘atden on iki sâ‘ate dekdür bundan tecâvüz itmez bu naḳl eyledüğimiz nevbetün (25) ziyâdesiyle

ma'lûm olur miqdârı ya'nî on iki sâ'atden ziyâde nevbeti [231b] (1) olmak ğıbb-ı hâliş olmamağı delâlet ider ve bu ħummānuñ nihâyeti yedi gün tutmaqdur (2) elbette yedi güne dek qor idi meger tedbîrde ħaṭā olmuş ola ki ziyâde tuta ħaṭā (3) ise yâ ṭabîbden olur ki teşhîş idemez ve yâ marîẓden olur ki müberridât ve muğallizât (4) isti' māl iderse nevbeti ziyâde olur ve ħummā'-i lâzıma ħummā'-i dâ'ire nevbetine müşâbihdür (5) ya'nî yedi münkaẓî olur ammā ğıbb-ı hâliş balğam-ı ğalîz ile maḥlûṭ olduğıçün nısf (6) sene miqdârı evzâr bunda bevl-i raḳîḳ olur ammā ğıbb-ı ğayr-ı hâlişde bevl-i ğalîz (7) olur sebebi balğam-ı ğalîzile maḥlûṭ olduğıçündür eger ħummā'-i ğıbbda şudâ' 'arîz olursa (8) ħuṣûṣâ yevm-i evvelde ve dördinci gün ğâyetle berk tutar zîrâ yevm-i inzârîdür (9) meşelâ şol marâz-ı ḥârr ki anuñ buḥrânı yedi günde ola yevm-i inzârî dördinci gün (10) olur eger şudâ' üçinci günde olursa beşinci gün yevm-i inzârîdür eger toḳuzuncı gün (11) şudâ' zuḥûr iderse on birinci gün yevm-i inzârîdür ħummā'-i balğamiyye-i dâ'ire-i nâ'ibedür (12) ve her gün tutar bu ħummāya muvâzıb daḥi dirler bu bir ħummâdur ki ḥâric-i 'urûḳda balğamuñ (13) ta'affüninden olur ḥâşılı ħummā'-i ṭavîle 'asîretül-ber'dür eger şitâda yâ ḥarîfde ḥâdiş (14) olursa evḳât-ı sâ'ir-i ḥummiyyât gibidür ya'nî müddeti eḳallîdür ve tutması on sekiz sâ'atden (15) başlar ba'de münḥaṭṭ olur fi'l-cümle kırk günden altmış güne varınca qor bunun (16) eslemi nevbeti ḳalîl olup 'araḳ keşir olandur zîrâ keşret-i 'araḳ ḳillet-i māddeye dâllîdür (17) bunun ta'affün iden balğamı zücâcîdür az olur ki balğam mâliḥ ola ve balğam ḥelvâ olur ammā (18) balğam mâliḥ olmak nâdirdür alâmeti ibtidâ eyledüğünde üşütmekdür ber-vechi daḥi ki bürüdeti (19) şâdıḳa olanı fi'l-ḥâl süḥûnete mübâderet itmeye ve ḥarâreti olduğda bu ħummānuñ (20) hâviyedür ve 'aṭaşı olmaz nihâyeti iştihâsı sâḳıṭ olur ve beñzi şararur ve ḳay' (21) ve ğaşeyân üzere olur ve nefsi münḳalib olur ve tükrüğü çok olur eger ħummā (22) 'ufûnet-i balğam-ı zücâcîden ise berd ve nâḳış çok olur eger ħummā'-i 'ufûnet balğam-ı (23) ḥâmızdan ise berd ve nâḳış def'aten olmaz belki az olur giderek ḳar gibi olur (24) böyle olanı teşhîn eylemek 'asîridür ve teşhîn murâd olınduğda daḥi def'a itmemek (25) gerekdür belki az az kızdurmak lâzımdur böyle ki ola maḥmûmda ğaşy çok olur sebebi fem-i [232a] (1) mi'de za'îf olup şehvet sâḳıṭ olduğudur ammā balğam ḥârr ta'affünde olursa tutduğı (2) zamânda ditretmesi az olur nihâyet nevbeti çok olur zîrâ bu nev'de ḥarâret ve ḥiddet (3) olmaz ancak ḥiddet şafrâ ile olur bir 'alâmeti daḥi ibtidâ'-i nevbetde ḥarâret-i şedîde olup (4) tedericiyle az olur ve ḥummiyyât-ı balğamiyyede keşirül-ğıdâda olur sebebi keşret-i ruṭubetdür (5) 'ilâcî sâ'ir ḥummiyyât 'ilâcî gibidür didüğimiz ḥarâreti ḳaṭfiye ve māddeyi istifragdur ve himmeti (6) aña itmek gerekdür ol balğam istifrag olına meşelâ balğamı mâ'-i şa'ir ile mürekkeb cüllâb ola ve her gün (7) sikencübîn sâdeci bir yerde ḥalt idüp ve ezüp vâreler ve ğıdâsın şol arpa şuyından (8) edeler andan bezr-i râziyâne ma'an ḳaynamış ola eger ḥarâreti ḳuvviye ise on dirhem (9) bezr-i

hindibā on dirhem sükket ile kaynadup cüllāb idüp vèreler ol vaqt ğidāsuz (10) ğidāsın arpa şuyı ve bezr-i rāziyānec ile nohūd şuyı kaynadup isti‘ māl itdüreler (11) eger harāret ve ‘aşaş olursa nevbet-i hummādan bir sâ‘ at evvel mā’-i şa‘ır-i sâdec içüreler (12) eger hummādan altı sâ‘ at evvel yā dört sâ‘ at evvel mā’-i şa‘ır vèrilürse daḥi nāfi‘dür (13) bir sâ‘ at evvel zarūret olıcaḡdur ve vaqt-i nevbetden evvel ki ğidā mi‘deye münḥadar ola (14) harāreti naḡş ider bir bārid şiyāfla ṭabī‘atın telyīn edeler ki harāret nāḡşa ola her gün (15) üçer dirhem bezr-i hindibā ve aşl-ı sūs ve otuz dirhem sükket ve --- bir yerde (16) kaynadup cüllāb idüp içüreler kaçanki bevlde naḡc zāhir ola ve kıvām-ı rūsūba muvāfiḡ bevlde (17) maḡmūmunḡ bedenin bu maṭbūḡla tenḡiye ve istifrāḡ edeler şıfatı budur sināmeki beş (18) dirhem aşlu's-sūs üç dirhem bādrenbūye ve lisān-ı şevr dörderdür hem ve bezr-i (19) rāziyāne ve bezr-i helīlec-i aşfer ve kābili yedişer dirhem kızıl üzüm on dirhem ḡabbū'l-ḡurṭum (20) beş dirhem cümle-i cem‘ idüp daḡḡ ü saḡḡ itdükde dört raṭl şāfi su ile kaynadalar (21) bir raṭl ḡalduḡda süzüp içine beş dirhem fülūs-ı ḡıyār-şenbe ve on dirhem sükket ḡalt (22) idüp yine süzüp bu cüllābdan bir fīncān miḡdārın bir mişḡāl ayāric-i fayḡarā ile isti‘ māl (23) itdüreler ve āḡir nehāra dek şabr edeler temām-ı istifrāḡdan sonra yā keklik ve yā dürrāc (24) ile ve yāḡūd piliḡ ile bişmiş mā’-i şa‘ır ile yidüreler ve üç dört gün miḡdārı (25) bu ḡabbdan vaqt-i şeḡerde isti‘ māl itdüreler şıfatı budur tirīd-i ebyāz ve lübb-i ḡabb-ı ḡurṭum [232b] (1) her birinden birer dirhem milḡ-i hindī iki dāniḡ ḡārīḡūn-ı ebyāz nişf dirhem bezr-i kerefis ve anīsūn (2) bir dirhem daḡḡ u saḡḡ idüp mā’-i rāziyānec ile yoḡurup ḡabblar edeler vaqt-i şeḡerde mā’-i (3) ḡārr ile ḡadr-ı kifāye isti‘ māl itdüreler ve şol vaqt ki vaqt-i hummādur muḡayyi’ vèrüp ḡuşduralar (4) bu hummālarda ṭabīb müsāmaḡa itmek gerekdür zīrā baṭīnetü'l-bürū’ ‘asīretü'l-inḡilā’ keşīretü(5)l-‘avddur her üsbū‘da bir kerre iki kerre ṭabī‘at-ı mün‘aḡid olur bi-ḡasebū'l-ḡuvve anı telyīn-i lāzımdur (6) ve telyīn murād olınduḡda ma‘cūn-ı sinā ve ma‘cūn-ı ḡıyār-şenbe ve ayāric-i lūḡāziyā vèreler eger (7) bu eyyāmda müdirr-i bevl olan eşyādan vèrilürse ziyāde münāsibdür ḡuşūş ol (8) müdirrāt ḡurş-ı verd ve ḡurş-ı ḡāfeşle ola eger bu devālar ile ḡalāş-ı müyesser olmazsa ya‘nī (9) muṭavvel olursa ‘ilācı fem-i mi‘deyi ḡül-be-şeker ile maḡlūṭ-ı maşṭakī ile taḡvīt ḡılmaḡdur fi‘cümle (10) taḡvīt fem-i mi‘de için şarf ve himmet-i lāzımdur zīrā za‘f-ı mi‘de ekşeriyyā balḡamdan olur (11) böyle olsa mi‘deye zımād olmaḡ lāzımdur ol zımādlardan birinüḡ şıfatı budur ḡaşabū’(12)z-zerīde ve seng ve rāmek-i verd-i aḡmer her birinden onar dirhem za‘ferān nişf dirhem (13) cümle-i daḡḡ ü saḡḡdan sonra mā’-i merzencūş ve yā marsime yapraḡıyla yoḡurup zımād olına (14) ve ğidāsın arpa ile bişmiş biliḡden edeler ki anda dārḡini ve bezr-i rāziyāne ḡonmuş (15) ola ‘alel-ḡuşuş sirkencübīn büzūrı ile ḡurş-ı ḡāfeş ḡurş-ı efsentīn vèrilse ziyāde (16) nāfi‘dür eger zamān-ı şitāda olup ‘alīl-i şeyḡ ise ve yā mertūbü'l-mizāc ise ve ruṭubātı (17) ve ol vaqt bevlde ebyāz ve raḡīḡ ve

mā'î olur 'ilâcı haftada iki kerre (18) nişf dirhem tiryāk-ı kebîri hâşâş ve kemmûn ve anîsûn ki bir yerde kaynamış ola ol (19) şu ile ezüp içüreler eger zamân-ı şayf olup ve 'alîl-i şâbb ise 'ilâcı on (20) dirhem sirkencübîn-i sâdec ile on dirhem gül-engübîn ezüp içürmekdür ve ğidâsın nohûd ile (21) mâş müzevviresin lühûm-ı düccâc ve dürrâc ile iktifâ edeler fevâkih-i raṭbe ve --- (22) ve balık etlerinden hâzer edeler eger kızıl üzüm kuş üzümü kurusu ve finduk ve fıstık (23) vèrürlerse cā'izdür eger ḥammām iktizâ iderse bâbûnec ve turaḳ otı ve ikilîl'l-melik (24) ve merzencûş cümlesi berâber kaynadılup bedenın anuḡla ğusl ve naṭûl edeler bâb-ı şâmin ḥummâ'-i (25) ğıbb-ı ḥâliş beyânındadır bu bir ḥummâdur ki bir gün tutar ve bir gün tutmaz bunun müddeti [233a] (1) nitekim beyânı sebaḳ eyledi yedi sâ'atdür eger tecâvüz iderse on iki sâ'ate dek (2) gider aḳşarı dört sâ'atdür 'alâmeti nabz 'aẓim ve ḳavî ve muḥtelif olup (3) bevlînüḡ rengi kızıl ve nârî olur ve raḳîḳ bu ḥummânun ḥarâreti sâ'ir ḥummiyyâtından (4) ziyâdedür ve üşütmesi kezâlik sâ'irlerden ziyâdedür ve ditredür ve tîz (5) sâkin olur şoğumış sirkencübîn virüp ve yâḥûd şarâb-ı turunc ve yâ ḳoruḳ (6) şarâbı ve yâḥûd erik şarâbı virmekdür nevbet günü sirkencübîn-i sâdec vireler (7) ola kim ḳay' idüp bir miḳdâr şafrâ ḥâric ola eger mi' desinde za'f olup (8) ve ḳuşmak dilemezse sirkencübîn virmeyeler ve ḥummânun nevbeti bir miḳdâr nâḳış (9) olursa mâ'-i şa'ir vireler ve eger ol gün ki tutmaya şarâbı rummânî yâḥûd (10) gül şarâbıyla şîr-i ḥuşḳ ezüp vireler ve yâ erik şarâbı vireler eger temr-i (11) hindî şarâbıyla ḥıyâr-şenbe ma'an bir yerde ezüp virürler cā'izdür yedi (12) dirhemden on iki dirheme varınca ishâl eylemek laṭif 'ilâclardur eger ḥıyâr çekirdegi (13) ile şîr-i ḥuşḳ ve terencübîn ısladup virürlerse daḡi cā'izdür ammâ nevbet günü müshil (14) virmeyeler ḥaṭâ'-i 'aẓimdür ḡasta helâḳ olur tutmaduġı gün müshil cā'izdür (15) ba'z kimesneler ḥıyâr-şenbeli sevmezler ve taḡammül itmezler anuḡ gibilere ammâ sekine eriġi kaynadup (16) süzüp bir miḳdâr lu'âb-ı bezr-i ḳaṭûnâ ve ğulâb ilḡâḳ idüp içüreler ammâ bezr-i ḳaṭûnâyı (17) dökmeḳden hâzer edeler zîrâ zehr olur âdemo helâḳ ider ğidâ ḳısmından müzevvireler (18) vireler ki ḳoruḳ şuyı yâ temr-i hindî şuyıyla terbiye olınmış ola ve ġâḡ ġâḡ (19) temr-i hindî arpa bişürüp şuyın cüllâb idüp içüreler eger öksürüġi olursa (20) ekşilerden iḡtirâz idüp evvel sebistân ve arpayı bir yerde ṭabḡ idüp ve süzüp (21) şuyına bādām süti ve yâ bādām yaġı zamm idüp içüreler ve yidüreler eger bu ḥummâ (22) ile baş aġrısı ve kerb olursa ṭabî' atın ḡuḳne-i leyyine ile telyîn edeler eger (23) nev'an za'f olursa benefşe beş dirhem ve saḳmûniyâ bir dirhem sükker bir dirhem cümleyi (24) bir yerde daḳḳ ü saḡḳ idüp ḳıvâma 'asel ile şâflar idüp ṭabî' atın evvel şâflar ile (25) telyîn edeler bâb-ı tâsi' şaṭrû'l-ġıbb beyânındadır bunun daḡi ḥummiyyât ecnâsından [233b] (1) zikri sebaḳ eyledi ammâ tafşîli budur ki bu ḥummânun mâddesi şafrâ ile balġamdan mürekkbdür (2) ġıbb-ı ḥâliş ile şaṭrû'l-ġıbbun farkı budur ki şaṭrû'l-ġıbbun farkı tutması iki nev' ledür (3) bir gün nevbet-i balġamdur

ol gün ditredür ve bürüdet virür ve bir gün ki şafrānuḡdur (4) ḡarāret ile bedā' ider ve ziyāde şiddet ile tutar bu def'a ki nevbet-i balḡama gele gerçi (5) üşüdüdür ammā linet ile tutar ya'nī tutması yumşak olur ammā ḡıbb-ı ḡayr-i ḡālīşüḡ (6) mādde-i hem şafrā ve hem balḡamdur evvelkilerden farkı fi'li ayru olmayup bir qarār tutmaduḡıdır (7) sebebi balḡamuḡ ḡalīzlerüḡ olup çok olduḡıdır ve ḡāh olur ki balḡam az olup (8) rakīḡ olduḡı tertibi bozar bir daḡı şafrā ihtirāk üzere olup ve ḡāh olmaduḡıdır (9) ammā tarīḡ-i şavāb oldur ki bu ḡummālaruḡ tedbirī 'ilācları ṡabī'atı ishāl idüp muḡayyi' (10) ile kuşdurmak gerekdür ve idrār-ı bevl ider eşyā virilmek gerekdür eger ḡarāret ḡalebe (11) iderse itfā edeler nitekim ḡummiyyāt balḡamīdür beyān olınmışdır eger bürüdet ziyāde ise (12) kezālīk balḡamı beyān eyledüḡimiz maṡbūḡlar ve ḡabblar ile sirkencübīn 'unşulı ve cülencübīn (13) ile talṡif edeler ve tenḡiye edeler her ḡāh ki bevlde rüsüb göreler bedeni (14) tenḡiye edeler ve bu terkīb idüp vireler şıfatı budur terebbüd iki dānīḡ ḡārīḡūn (15) buçuḡ dānīḡ sükker buçuḡ dirhem saḡmūniyā bir ḡirāt cümleyi daḡḡ idüp ḡül-be-şeker ve yā şarāb-ı (16) verd ile ḡalt idüp vireler daḡı kuvvetlüçe olsun dirler ise mezkūrātı (17) ma'cūn-ı ḡıyār-şenbe ile ḡalt idüp vireler ve müshilden sonra kuş-ı verd (18) vireler ḡaşılı gördük ki şafrā ve balḡam berāber ola ictimā'ından ḡummā'-ı ḡıbb ḡayr-i (19) ḡālīş ola bu terkibi virüp ishāl idesin şıfatı budur verd-i aḡmer on (20) dirhem maṡtakī bir dirhem beḡr-i hindibā beş dirhem sūnbül üç dirhem bu cümleyi (21) bir yerde daḡḡ ü saḡḡla cem' idüp ba'de bu mecmū'dan bir mişḡāl beş dirhem (22) ḡül-be-şeker ile vireler bāb-ı 'āşir ḡummā'-ı sevdāviye beyānındadır bu ḡummāya ḡummā'-ı (23) rub' dirler bu ol ḡummādur ki mādde-i sevdāviyedür ḡāric-i 'urūḡdadur 'alāmeti (24) bunun ibtidāsında ditremek za'if olur ba'de ḡavī olur mādde ki naḡc (25) bula vec' daḡı olur ḡüyā ki kemikleri kırılmış gibi olur sebebi mādde-i şaḡīle-i [234a] (1) müte'affinedür ki ḡareket ider ve ba'zı aḡşıye ve 'izām ortasında südde olur (2) bu taḡdīrçe vec' icāb ider öyle ditredür ki ḡüyā dişleri biri birine toḡınur (3) ve ḡarāretle şafrāya meyl ider ve balḡamiyyet cānına mā'il olmaz ya'nī yūbusetden 'araḡ ve nem (4) gelmez bu kerre ḡummiyyāt-i muḡtelifenüḡ daḡı uzanmasından aḡlāt remādiyyet peydā ider ya'nī (5) kül gibi olur ve nabḡ ihtilāf-ı mādde için şulb olur ve devri ya'nī tutduḡı (6) zamān taḡallülü ve ta'affüni 'asir olduḡıçün yigirmi dört sāt olur bunun (7) bilinmesi 'araḡ-ı keşir iledür eger sevdā balḡam-ı muḡterīḡden oldı ise devri atvel (8) ve bevl aḡleḡ ve 'araḡ baṡı ve nabḡ a'ḡam olur eger sevdā şafrādan oldıysa nabḡ (9) sür'ati eşid olur ve mütevātir olup nāḡış kuşa'rīre gibi olur māddenüḡ (10) bürüdeti olduḡıçün ba'zı eṡibbā demişlerdür ki rub'-ı sevdāviyye-i ṡabī'iyye ki dūrdī-yi (11) demden yūbüseti için müte'affin olmaz ammā taḡḡīḡı budur ki her ḡalt elbette ruṡūbetden (12) ḡalī degildür bu taḡdīrçe ta'affüne ḡābildür imdi aḡlātıḡ muḡterīḡ olup sevdāya (13) münḡalib olması 'alāmātıḡ teḡaddüminden ma'lūm olur meşelā bu ḡummā yigitlerde olsa (14)

demdür ve kocalarda olsa balgamdur hârr büldânda olsa şafrâdur ve bârid (15) büldânda olsa balgamdur ve faşl-ı hârr ? bârid ve mizâc-ı şafrâvî ü balgamîde daği (16) böyledür cümelden kalîl'l-ekl olanuñ sevdâdur ve keşîrül-ekl olanuñ balgamîdür (17) me'kûl ve meşrûb ve sâ'ir umûr daği böyledür hummâ tutmağda muhtelif olduğınun (18) sebebi mādde-i raṭbedür sür'adur ta' affün cihetinden kaçan mādde ruṭubeti ve keşretiyle (19) hârre olsa 'ufûnet dâima olur bu eeldendür ki hummâ'-i demeviyye muṭbika olur (20) eger 'ufûnet hâric-i 'urûkda farz olinsa hâl bu ki olmaz ve eger māddenün (21) zıddı olsa 'ufûnet gec olur ol vakt bir gün tutar iki gün tutmaz ve gâh (22) miqdârı sevdâ kalîl olur iki günde cem' olmaz ve müte' affin olmaz ol vakt (23) beş günde bir altı günde bir tutar kaçan mādde bâride olsa lâkin keşir ve raṭbe (24) olsa buṭû'-i ber' içâb ider balgamiyyede öyle dâ'im olmaz lâkin bir gün tutar (25) eger mādde hârre ve keşire olsa lâkin yâbise olsa buṭû'-i ber'-i mütevassıṭ olur [234b] (1) bu kerre bir tutar bir gün tutmaz ziyâde olan hummâ ekşer kaşir olur mādde (2) harâretle tiz naẓc bulduğıçün ammâ güzde olan şitâda olanuñ şalâbeti (3) tıḥâl ve vec' ve tağayyür-i hâl-i kebed elbette muḳarrerdür zîrâ mizâc-ı kebed mizâc-ı sevdânun (4) zıddıdur ve hummâ'-i rub' ise keşret-i 'araḳ ve kuvvet-i nâkıẓı çok olan emrâzı (5) giderür şar'a ve niḳrîs ve devâlî ve evcâ'-ı mefâşıl gibi huşuşan hıkke ve cereb (6) zâ'il itmek şânındandır zîrâ ruṭubâtı istifrâğ ider ve nâkıẓ mevâddı taḥrîk (7) eyleyüp yerinden kobarur ve 'araḳ ile çıkarur el-' ilâc hummâ'-i rub' un 'ilâcî ekşer (8) hâlde eger keşret-i demden ise ya'nî demden sevdâya dönmiş ise bunlar sevdâ'-i (9) demeviyyedür faşd zarar eylemez ammâ böyle degil ise zarar ider ya'nî sevdâ gâlib olur (10) sevdânun ise zıddı demdür demde gidiçek kuvvet bulur bes imdi istifrâğ hafîf-i (11) sevdâya meşğûl olur temâm-ı sevdâ naẓc bulduğda bi'l-küllîye sevdâyı ihṛac edeler (12) eşribeden mâ'-i şa'îr-i sâdec ve yâ mâ'-i şa'îr-i sükkeri ve şarâb-ı nîlûfer ve cüllâb-ı bârid (13) ve yâ hârr ve ba'zı evḳâtta sirkencübîn ve şarâb-ı hummâş ve mâ'-i nîlûfer ile şarâb-ı (14) tuffâh ve lisân-ı şevr şarâbıyla mâ'-i nîlûfer ve bezr-i reyḥân vireler yâḥûd bezr-i kışşâ (15) ve bezr-i hıyâr ve bezr-i küşût üçer dirhem 'ırḳu's-sûs emîrbâris her birinden iki dirhem (16) lisân-ı şevr beş dirhem cümleyi kaynadup ve süzüp üzerine ol kadar sirkencübîn (17) zamm idüp vireler tâ kim sevdâya naẓc ve taḳviyet kılıp hâşıl ola ba'de'n-naẓc tiryâḳ-i (18) fârûkdan miqdâr-ı yesir virilürse gâyetle eyüdü eger su'al olinursa sevdâ (19) bârid ve yâbisdür 'ilâc ḥod-zıddı ile gerek idi hâl bu ki şarâb-ı nîlûfer ve şarâb-ı (20) emîrbâris ve birkaç kışşâ daği naḳl olındı anlar ḥod-bâridlerdür nice 'ilâc olur (21) cevâbı oldur ki sevdâ şahîḥ-i bâriddür ammâ müte' affin-i evvelde elbette harâret muḳarrerdür hummâ (22) ise ol harâretdür ki ol ta' affünden hâşıl olur bizüm baḥşimiz hummâ'-i sevdâviyyedür imdi (23) tebrîd ve tartîb lâzım oldı eger şafrâ muḥterik olup sevdâ oldıysa anuñ gibide şarâb-ı (24) iccâş ve naḳû'ât-i müshile virmek lâzım olur ammâ müshil

virmeḡ ḡummā nevbetūḡ ikinci (25) ḡüninde gereḡdür ki ol ḡün yevm-i rāḡetdür ammā ḡammām daḡi tartīb iḡün ve teftīḡ-i mesāmmāt [235a] (1) iḡün cā'izdür lāḡin ḡummānuḡ nevbeti geḡdüḡi ḡünüḡ ertesi lāzımdur ve müshilūḡ sevdāyı (2) müzil olan eşyā ri'āyet olunmaḡ lāzımdur eḡer şafrāviye ise ya' nī şafrādan sevdāya (3) dönmiş ise ol vaḡt naḡū' -ı şāhterec ve helīlec-i aşfer ve maḡmūde ile mu'ālece olına (4) eḡer balḡamdan sevdā olmiş ise müshil helīlec-i kābilī ve tirīd ve besfāyic ve ḡārīḡūn ve şaḡm-ı (5) ḡanḡal ile ḡabḡ idüp virmeḡ gereḡdür fi'l-cümle bu terkīb cemī' sevdāya nef' i müştereḡdür şıfatı (6) budur 'unnāb ve sebistān ve temr-i hindī ve iccāş her birinden onar dirhem sinā ve besfāyic (7) ve --- ve --- ve beḡr-i terencān ve beḡr-i şāhterec ve helīle-i esved-i kābilī ve zehr-i (8) benefsec ve lisān-ı şevr her birinden beşer dirhem beḡr-i ḡıssā ve beḡr-i hindibā ve emīrbāres ve eftīmūn (9) üçer dirhem cümleyi üç raḡl şū ile ḡaynadup bir raḡl miḡdārı ḡalduḡda süzüp (10) on dirhem ḡıyār-şenbe ile taḡviyet virüp yine süzüp dühn-i levz bir dirhem rāvend ile (11) ve ḡacer-i ermenī ve lāciverd ve muḡl-ı erzaḡ ve keşirā ve saḡmūniyā her birinden rub' dirhem alup (12) ḡıyār-şenbe ile maḡlūt olan cüllāb-ı müshile ḡamm idüp ḡadar-ı kifāye isti' māl ēdeler cemī' (13) ḡummiyyāt-i sevdāviyye iḡün ḡāyet laḡıfdür her ḡanḡı ḡaltḡdan ḡaşıl olmiş ise olsun (14) ziyāde nāfi' dür bu ḡıkr eyledüḡimiz eşyādan sonra maḡbūḡ eftīmūn ve ḡabb-ı eftīmūn ve ayāric-i (15) lūḡāziyā yāḡūd mā' -i cübīn laḡıfdür istifragāt-ı keşire muḡtācdur kezālik müshil-i sevdā (16) olan sefūfdan mā' -i cübīn ile ezüp iḡürmek ziyāde a' lādur merbū' lara bunlar (17) eyüdür ammā ibtidā' -i nevbet-i ḡummāda sirkencübīn ve şamḡū'l-ḡarşef ve 'ırḡu's-sūs ile ḡuşdurmaḡ (18) vācibdür zīrā taḡlīl-i mādde taḡḡif-i nevbet-i ḡummāya delīldür ve ḡāḡ ḡāḡ daḡi müdarāt vācibdür (19) lāḡin idrār ḡavun ve ḡıyār cekirdekleri ve büzr-i hindibā ile müstaḡleb idüp virilmek gereḡdür (20) ammā idrārı ifrātla itmemeḡ gereḡdür ve fā'ide-i muḡannene üzere ki ḡammāma ḡire ve ḡammām daḡi (21) nevbet-i ḡammāmuḡ ikinci ḡüni olup şuyu ḡatlu olmaḡ gereḡdür tā ki ābzen iḡre otura (22) şuyu ziyādece döküne 'alāmeti ol ḡün ki nevbetidür yevm-i şavmdur ammā ikinci (23) ḡüni āḡir-i nehārda coḡı müşeddid olur ol vaḡt ola sükker ile yā şarāb-ı nīlūfer ile (24) maḡlūt ve memzūc mā' -i şa'ir vireler eḡer ḡanā'at gelmezse mülūḡyā ve isfanāḡ ve hindibā (25) ve semüz ot her ḡanḡı mevcūd ise düh-i levz ile būrānī idüp yidüreler ol [235b] (1) ḡün ki yevm-i rāḡetdür ya' nī hummā ol ḡün ḡutmasa gereḡdür pilic ve semüz ḡavuk (2) ve semüz ḡoyun eti ḡanḡısı mevcūd olursa isfidāc idüp vireler yāḡūd (3) ḡabb-ı rummān ve ḡuru üzüm vireler eḡer tedbir-i şāliḡ olmiş ise yine taḡayyūrāt-ı ḡamer ile (4) müteḡayyir olmaz belki taḡayyūrāt-ı şemsle müteḡayyir olur eḡer ḡihāle verem yāḡūd taḡaccūr var (5) ise sevdāyı cezb itdüḡiḡün müddet-i aḡvel ve a' rāzı eşedd olur zīrā yevmen (6) fi-yevminen ziyāde olmaḡdadur ve ḡāḡ olur ki ḡummā' -i rub' istiskāya rāci' olur ya' nī (7) ḡabī' atda sū' -i tedbir yā marāzdan yāḡūd berḡizden taḡşir yāḡūd mādde temām-ı ḡılḡat (8) ve

yā tıhâlde ‘illet olmağla hummā’-i rub’ müddeti mümtedid olur ve istiskāya rāci’ olur (9) cālīnūs dir ki hummā’-i rub’ da bundan mücerreb-i a’lā buldum ekşi hamīre na’ nā ve yumurta (10) şarusı qarışdurup hammāma girüp gövdesine kil sürer gibi süreler kâdir olduğu (11) mertebe tırup andan sonra şu dökünmeyüp silinüp çıka bi-emru’llāh ta’ālā hemān (12) hummādan hālāş olur bundan eyü ‘ilāc olmaz vallāhu a’lem bāb-ı hādī ‘aşer hummā’-i (13) hams beyānındadır bu ol hummādur ki bir gün tutup üç gün tutmaya (14) beşinci gün tuta kezālik hummā’-i süds oldur ki bir gün tutup dört gün tutmaya (15) altıncı gün tuta bu hummiyyātı ki hummā’-i şūmun ve hummā’-i tis’a ve hummā’-i ‘aşerdür cālīnūs inkār (16) eylemişdür qarndaşı memī beg dirler bir beg var idi vilāyet-i karamanda pek begşehri (17) sancağı begi idi ol dāver ağa-nām bir müsellimini sekiz yıl sıtma tutdı gāh rub’ ve gāh hams (18) eli bu hâlde mübtelā idi kendü gözüm ile gördüm yedi sekiz aydan sonra bu fakīr (19) yapışdum altı ay temām-ı ‘ilāc itdüm ki harīf hālāş oldu hükm-i bārīye nihāyet yokdur (20) bu zıkr eyledüğimiz hummā ekşeriyā sevdā-i balgamiye-i gālīze ki cidden ağıle ve ‘ilācı olmaz ve nādīr (21) olur olursa da nihāyet rub’-ı dāīre’-i balgamiye ‘ilācına ‘ilācı karībdür ‘alāmātı hod-ma’lūmdur (22) fi’l-cümle ‘ilācı talīf-i ahlāt ve istifrāğ-ı māddeyür ve hammāmı terk idüp balgamı sevdā ile (23) ma’an qal’ eylemege takayyüd lāzımdur ve her şabāh bezr-i rāziyāne ve aşlu’s-sūs-ı maḥkūk her birinden (24) üçer dirhem cülencübīn-i ‘asel on dirhem kaynadup muğlāb idüp içüreler hāşılı rub’-ı dāīre-i (25) balgamiye ‘ilācın edeler egerçe hummiyyāt-i bākiyye hod-hadd ve gāyet yokdur ammā ‘ilāclarıyla bu naql [236a] (1) eyledüğimiz hummālar tahtındadır nevbetinden ve ‘alāmātından istidlāl olunur cümelden (2) hummiyyāt-ı merkebedür ve hummiyyāt-ı mürekkebedür ve hummā’-i --- bunun ‘ilācı ol hummānı ‘ilācıdur ki (3) a’māk-ı bedende balgam zücācı müte’affin olduğda ne beyān olındı ise oldur bu hummā daḥi (4) --- ile meşhūrdur bu hummā bāḥn-ı bedende harāret-i sedīde ve zāhirde bürüdet (5) olmağdur ‘ilācı muḥrika ve demeviyye ‘ilācıdur ki sevdā ile maḥlūt olmuş ola bir nev’ daḥi (6) hummā’-i gāşyye-i balgamiyyedür taḥammiyedür ‘ilācı hummā’-i balgamiyye ‘ilācıdur hemān bu hummāda fem-i mi’deye (7) takviyet virüp fe-lühī taṣrīḥ eylemek gerekdür bir nev’i daḥi hummā’-i leyliyye ve nehāriyyedür bunların (8) daḥi ‘ilācları sirkencübīn-i sādec ve cülencübīn sükkeri ve mā’-i şa’ir iledür hāşılı hummā’-i (9) yevmiyye maḥūlesindendür nihāyet ṭabīb-i baṣīret üzere olmağ gerekdür ve cümelden biri hummā’-i (10) vebā’iyyedür bunun daḥi beyānı sebağ eylemişdür vebādan taḥarrüz eyleyüp harāreti tedpīr (11) ve tarṭīb itmekle ‘ilāc olunur bi-‘aynihi hummā’-i muḥrika-i demeviyye ‘ilāclarıyla ‘ilāc olunur (12) kezālik hummā’-i cederī ve ḥaşebe daḥi böyledür anlarda daḥi demi itfā ve talīf ve faşd (13) ve tebrīd eylemek gerekdür dıkkı beyān edelüm bāb-ı şānī ‘aşer hummā’-i dıkk beyānındadır (14) ‘avām buña ince ağır dirler bu bir hummādur ki hummā’-i

yevmiyyeden taḥlīṭ-i ta'ām ve ḥaṭā-yı (15) ṭabīb sebebiyle olur bu ḥummā elbette ibtidādan def'aten olmak nādirdür ḥummā' olan kişinün (16) 'alāmeti nabẓ-ı şulb olup za'if ve mütevâtir olmağdur ve tamarlarının yeri sâir yerlerden (17) issirek olmağdur ve ekşer hâlde müfred olup mürekkeb daḥi olmağdur ḥummā'-i dıkkun gāyet (18) akıcı ḥummā'-i ḥams ile mürekkeb olandur a'nī evvel ḥummā'-i ḥams olup ba'de dıkkā intikāl eylemekdür ve bir (19) 'alāmeti daḥi ğidā maḥallinde ḥarāret ziyāde olmağdur gāh ṭabīb-i cāhil ğılaẓ idüp ğidā zararlıdır (20) kıyās idüp men' ider ammā bilmez ki medķūka ğidā virilmese helāk olur ğidā virildükde (21) ḥarāret ziyāde olmaşun sebebi aḡa müşābihdür ki bir ḡandīle yağ kona ol vechle ziyāsı ziyāde (22) olur ḥarāreti artar zīrā ḥarāret ruṭūbetle artar ve ziyāde olur bizim ḡod-medķūka ricā (23) eyledüğimiz ruṭūbetdür eger su'āl olunursa niçün şu içüp ḡammāmıla tartīb-i beden olınmaya (24) ḡammāmıda ḡod-ḥarāret ḡod-ziyāde olmak gerek idi cevābı oldur ki ruṭūbet-i ğidā'ıyye ḥarāret (25) arturmada ruṭūbet-i mā'ıyye gibi degildür zīrā evvelki mürekkebe-i ḡarredür ikinci besīte-i bāridedür [236b] (1) bu ma'nā tertīb ile māddeye müşābihdür imdi kaçan ki ḥummā'-i dıkk derece-i evlā'ı tecāvüz eylese (2) ḡadd-i zübüle varur ya'nī ḡadd-i zübüle varur ya'nī ḡadd-i zübüle derece-i sāniyede olana dirler bunun (3) 'arazı vardur meşelā ibtidā ve vasāta ve intihādur kaçan ki dıkk intihāya irişe şihḡat bulmaz ve zübüle (4) varduğının 'alāmeti nabẓ aşlında şulb iken bu kerre şalābeti ziyāde olur ve şafrā artar (5) ve gözleri çukur olur kırı çapak çok olur ve gümredükleri uçları bilürüz ve kulakları (6) çukur olur ve altı derisi çekilür revnaķı gider fi'l-cümle levnī şarısı olur belki (7) üzerine ğubār gibi nesneler zāhir olur ve kaşları kalkar ve bevlde yağlurak ve --- olur (8) ve gāyet ile ince olur ve kılları uzun olur ve bedeninde kehle çok olur ve karnı (9) az kalmış ve arķasına yapışmış ve içerüsine çekilmiş olur ve gögsi derisi içerüye (10) çekilür ve tırnakları kurılır ba'de ishāl zū-vebā'-i 'arız olur 'ilācı medķūka ibtidāda (11) 'ilāc sehldür ammā teferruķ bulıcaķ şa'bdur ve dıkk-ı 'ilācda istifrāğ ve inzāca ihtiyāc (12) olmaz zīrā maraẓ mādđi degildür ve keşir-i ğidā laṭifdür zīrā tartīb ider lā-cerem taḡlīl-i ğidā lāzım (13) degildür meger kuvvet ḡasebince ola ve dıkkun 'ilācı ğıbb-ı ḡālīş gibidür lākin dıkkda mürḡıyyāt mi'deden (14) ihtirāz lāzımdur anuñçünki bir tekşir-i 'ivāza muḡtācuz tā kim ziyāde taḡallüle muḡābele ide kaçan ki ḥummā'-i dıkk (15) 'afine ola 'ilācı nef'i müşterek olanlar iledür ya'nī müberridātdan gerek eşribe ve gerek (16) aġdiye ve müratṭıbatdan ḡangısı olursa olsun nāfi'dür ammā līnet lāzım geldükde şarāb-ı (17) verd-i aḡmer ile telyān eylemek gerekdür ber vechle rıfķ üzere ola ammā derece-i sāniyede ḡarīb (18) olduķda bi'z-zarūrī ḡavī 'ilāclar gerekdür muṭlaķā dıkk 'ilācında ṭarīķe-i ḡüsne (19) oldur ki gicenün rub'-i aḡiri gecdükdde semüz ot toḡmın müstahleb idüp virmek (20) lāzımdur tā kim tebrīdi ziyāde ola ve sirkencübīn daḡi ol vaḡtde virilmek nāfi'dür (21) anuñçünki ki şafrāya istihāleden ḡafızdur ve

sükkar virilmek kezâlik tartîb içündür (22) ve rub'-i ahîr ihtiyâr olunmak nehâr-ı tağdiye içündür leyl ise nevm içündür nevm ziyâde (23) olduğça ruṭûbet ziyâde olur ve ḳurş-ı kâfûrdan virilmek tebrîd kavî olduğ içündür (24) ḥuşûşâ virildükden sonra iki sâ'at gecdukde ebzen girmek lâzımdur dinmiş (25) idi tâ kim hażma mu'ayyen olup mecârî-yi ğidâ acılsun dimekdür ve bir sâ'at ebzende [237a] (1) ṭurmak kâfidür ziyâde ṭurur ḳuvvet-i sâḳıṭ olur zîrâ taḥlîl ziyâde olmağla mevcûd (2) olan cevher ğidâ şarf olmak lâzım gelür ve fi'l-cümle bundan ğaflet câ'iz degildür ki rub'-ı (3) ahîrde ḥalîb-i bezr-i baḳla ve sirkencübîn sükkari ile bir yerde ḥalt idüp miḳdâr-ı şa'îr kâfûr (4) ḳonıla ve medḳûḳa virile ammâ sirkencübîn berk ekşi olmamağdur tâ kim cefâfı ziyâde itmeye (5) zîrâ sirkede yûbs vardır ḳaçan ki güneş toğma medḳûḳa bir fincân sirke ile maḥlûṭ mâ'-i şa'îr virile (6) ve iki sâ'at ki gece bu müdebbir şu içre ebzen olına ol şunuñ şıfatı budur ḳar' ve ḳıṣṣâ ve ḥıyâr (7) ve marul ve semüz ot ve ḳârbûz ve zehr-i nîlûfer ve zehr-i benefsec eger her biri bulunmazsa (8) bulunduğı kadar bu edviyeyi tatlu şu içinde ḳaynadup müdebbir olduğda marîze (9) ebzen édeler lâkin ebzen içre câlis iken başın burmayalar tâ kim istinşâḳ-i hevâ (10) ide ve vaḳtâ ki ebzenden cıḳa yâ benefşe yâ ḳabâḳ yağı süreler belki bu yağlardan (11) ḳulaḳlarına ve burnına ṭamzırdalar tâ kim tebrîd ve tartîb cem'-i bedenine vâsıl ola ba'de (12) bir miḳdâr alıḳoyalar râḥet bir sâ'at miḳdârı zamân mürûr eyledükde oğlaḳ (13) ve ḳoyun ve semüz tavuḳ ile yâ erişte ve yâ isfidâc idüp ğıdâlanduralar eger bu eşnâda (14) ya'nî ğidâ maḥallinde tâze sût ve büryân olmış balıḳ vireler yâḥûd rafadan yumurta şarusı (15) yidüreler ve ta'âmına şuyu çok ḳomayalar vaḳtâ ki bu ğıdâlar hażma ḳarîb ola beyâz bâde ki (16) hindibâ ile ve yâḥûd mâ'-i şâfi ile memzûc ola isḳâ édeler zîrâ şarâbuñ ḳâ'idesi (17) taḳviyet ve ḳuvvet virmekde gâlibdür ve hażma mu'ayyendür beyâz olduğ ruṭûbeti olduğ içündür (18) zîrâ şarâbuñ kırmızısı ve şarusı müsaḥḥandur ve memzûc olup keşîrû'l-mâ' olmak gerekdür (19) zîrâ böyle olıcaḳ ḥarâreti ve ruṭûbeti ekşer olur ammâ ḳaçan ki şarâbı su ile memzûc idüp (20) altı sâ'at ṭurup ba'de içürmek gerekdür tâ kim imtizâcî müştedd olup şûreti ḥarâreti (21) münkesir ola ve şarâb virildükde ḳurş-ı lîmûn ile lübb-i ḥıyâr ve lübb-i ḳıṣṣâ yidüreler yâḥûd (22) semüz ot toḥmı ile sükkar ve nişâ ve ḳurş-ı kâfûr müstaḥleb idüp vireler yâḥûd sükkar (23) ḳârpûz şuları ve bezr-i ḥaşḥâş ve bezr-i baḳla ve lübb-i bezr-i ḳar' ve lübb-i levz ve dühn-i levz (24) bir yerde ḳâbil olanı daḳḳ idüp ılıyup ḳabâḳ ve ḳârpûz şuları ile müstaḥleb idüp (25) yidüreler ve laṭîf döşekleri içre yaturup ve bu döşekler istanbûl ḥalkına göre degildür [237b] (1) zîrâ anlar a'lâ pupula döşekler düşünür ve cevânib-i erba'asına maḥrûḳada vaşf eyledüğimiz (2) gibi laṭîf ve bârid mîveler ve şükûfeler vaz' idüp ḳâbil ise şâdurvân kenârında (3) yâḥûd ḳablar ile şu vaz' édeler ve söğüt yabrağını gülâb ve sirke ile ıṣladup marîzûñ (4) cevânib-i erba'asını tezyîn édeler eger ḳâbil ise bir ḥavzuñ üzerine ḳafes ve yâ ipden bir serîr (5) vaz'

idüp marîzi üzerine yaturalar ve her uyğudan sonra ağdiye-i mezkûre ve mesbûka (6) ile ğidâlanduralar ve dâ'imâ tefrihe çalışalar ve râhet edeler ve laţif kalıçalar ve maķ'adlar (7) ve jengâr renk şükûfeler müzeyyen olan maħallde yaturalar ve sâz ve söz ile dâ'imâ (8) talţif-i hâtır ide hâşılı sâz kısmını eksük itmeyeler huşûsâ âvâzı ince ve laţif (9) perestârlar ve mehbârlar tağannî edeler ziyâde nâfi'dür ve mîveler kısmından alma ve emrûd (10) ve ayva ve hıyâr ğâyette a'lâdur zîrâ bunlarda hem 'ıtrıyyet ve hem tebrîd ve tartîb vardır kezâlik (11) şeftâlû ve zerdâlû ve iccâş ve 'unnâb ve üzüm ve kârpüz bunların tâzesini yidürmek (12) a'lâdur ya'nî mîve kısmını kurı olmaya dimekdür ve revâiyî-i bâride ile takviyet kılıp ve tebrîd (13) edeler ve her hârr ve yâbis ve mâlih ve mürr ve harîf olandan ictinâb itdüreler ve açlıktan (14) körlük idüp tarlanmağdan ve gamm-ı vehmden şıyânet edeler ve uyhu bâbında her ne (15) kadar hîle olursa edeler tâ kim râhet olup uyuya bu miğdâr ki dıkk bâbında beyân (16) eyledük kifâyet ider ammâ bir każiyye beyân idelüm kim sâ'ir eţibbâ demesi beyân eylememiş ola meşelâ hummâ'-i (17) dıkkun üç mertebesi vardır âhir mertebeye varduğda 'ilâcî müşkil olur belki elbette helâk (18) olur huşûşâ gözleri çukur ola içeriye bata bu kısma 'ilâc ber-vechle mümkün degildür (19) serebus hekim aydur ki himâr kulağını kanadalar bu kerre evvel ağan kandan yedi kaţre (20) alup yağmur şuyıyla karışduralar ve hummâ'-i dıkk olan kişiye eţibbâ 'âciz olmuş ola (21) içüreler ya'nî eşek kulağı kanını vech-i meşrûh üzere üç gün 'ale't-tevâlî gerekdür (22) ve yağmur şuyıyla gerekdür hemân ki içe 'akîbinde sıvık şa'ir ve şarâb-ı nîlûfer isti'mâl itdüreler (23) bi-emr'ullâh ta'âlâ her ne kadar şa'b-ı medkûk ise halâş olur fakîr altı şahşda bu ma'nâyı (24) tecrîbe eyledüm haţâ itmedi bâb-ı şâliş 'aşer hummiyyât-ı müterekkibe beyânındadır şâhib-i mücez (25) dir ki ve'l-terkîb-i mütedâhile ve hevân yed-i hâl eħadd --- 'ale'l-âhirî nevbet-i balğamun iken sevdâ [238a] (1) tuta ve sevdânun iken balğam tuta bu tağdırce mübâdele eyleye meşelâ hummiyyâtta olan terkîb (2) üç şınıfdur eger su'âl olınur ise şâhib-i mücez buña duħûl demek gerek idi zîrâ iki taraftan duħûl bu kadar (3) müfâ'ale ğod-müşâreket içündür fakîr dirüm ki harâretlerinde müdâhale vardır anuñçün (4) müdâhale didi ve mürekkebatun cümlesine esmâ'-i maħşûsa vardır o cümelden şaţrû'l-ğıbbdur (5) tağdır-i kelâmü'l-ğıbb şaţrhâdur yâğûd şaţrû'l-ğıbb dimekdür bunların beyânı sebağ eyledi (6) nihâyet maħalle göre ki iktizâ ider anuñçün yine tekrâr ider z imdi bu şaţrû'l-ğıbb bir hummâdur ki (7) şafrâviyye ve balğamiyyeden mürekkebdür ve maddeleri ħâric-i 'urûğdadur ammâ hummâ'-i --- (8) maddeleri dâhil-i 'urûğdadur fe-ammâ şafrâviyye-i dâirînün maddesinün ta'affüni ħâric-i (9) 'urûğdadur ve balğamiyye-i lâzımanun dâhil-i 'urûğdadur bu şaţrû'l-ğıbbü'l-ĥâlise dirler ve 'alâmât-ı (10) şafrâ üzere ğâlib ola ve yâ 'alâmât-ı balğam üzere ğâlib ola ve kuvvetleri ve 'alâmetleri (11) mütesâvî ola böyle hummâ iki günün birinde ya'nî ğıbb tutduğı gün eşedd olur zîrâ bunda (12) iki nevbet vardır bir

neveti balğamiyyedür ve bir neveti ğıbb ‘ilâcları şaṭrū'l-ğıbb ‘ilâclarıdır (13) ya‘nî mütevassıṭū'l-tebrîd ve el-tarṭıbdür bunun ma‘nâsı şafrâviyye ile balğamiyye beyninde (14) vasaṭ-ı ri‘âyet olunmaḳdır zîrâ tebrîd ve tarṭıb ifrâṭla olursa balğamiyye zararlıdır eğer (15) olmayup süḥûnet ve ḥarâret ziyâde olsa şafrâviyye zararlıdır fi'l-cümle bunda ‘amd (16) olan mâddesini istifrâğ itmekdür eğer ğıbb-ı dâ‘ire mürekkeb olsa terkîb-i mübâdele ile her gün (17) nevet olur eğer iki rub‘-ı mürekkebe olsalar terkîb-i mübâdele iki gün nevet olur ve bir gün (18) terk ider eğer iki ḥummâ-i ḥams mürekkeb olsa iki gün tutar ve iki gün terk ider eğer terkîpleri (19) ‘ale'l-ittişâl ise nevet ğıbbun olur eğer terkîpleri ‘ale'l-infişâl ise ve terkîb-i südsden (20) iki gün nevet olup üç gün terk olur imdi fâ‘ide-i külliye i‘dâd-ı ḥummiyyâtta budur ki (21) eyyâm-ı ḥummâya eyyâm-ı rāḥet zamm idesin ḥāşıl olan ‘adedden ‘aded-i ḥummâ müştāk olur her bir (22) ḥummānıñ ismi ve ‘adedi ḥummiyyât olur nevetleri ‘add ile meşelâ eyyâm-ı aḥz beş ve eyyâm-ı terk üç (23) bir ziyâde ḳaldıḳ ṭoḳuz oldu ma‘lûm oldu ki bu ḥummâ tis‘adur bir mişâl daḫi bir gün aḥz (24) ve iki gün rāḥet ziyâde ḳaldıḳ mecmû‘ı erba‘a oldu andan müştāk olan rub‘dur ve bir daḫi (25) ilzâm olan buḥrândur lâıḳ olan evâil-i kitâbda zıkr olunmaḳ idi zîrâ cemî‘-i emrâzda buḥrân [238b] (1) olur ammâ ekşer muşannifin ḥummiyyât-ı buḥrân ile muḳteżi olduḡına ve ‘użv-ı maḥşûşa muḥtaşş (2) olmadıḡına nazar eylediler ol eelden buḥrân-ı ḥummiyyâ ‘aḳıbinde irâd olunması reva gördiler (3) bâb-ı rābi‘ ‘aşer buḥrân beyânındadır bunda mebhāş coḳdur ya‘nî tağayyür-i luğat ve ıṣṭılahât (4) ve ‘alāmât ve aḥkām ve aḳsām ḥasebince taḥḳıḳi nicedür beyân idelüm ibn-i sînâ fi'l-ḳānûn(5)ü'l-buḥrân fi luğatü'l-ḳānûn hüve'l-faṣl ve'l-ḥıṭâb bu kelâmıñ ma‘nâsı ya‘nî luğat-ı yûnânide (6) buḥrân-ı ḥākimüñ ḥükmidür iki ḥaşm ortasında dimekdür ammâ ‘indü'l-eṭıbbâ tağayyür-i ‘azımdür marîzde (7) def‘aten ḥādiş olur yâ şıḥḥate bâ‘ış olur ve yāḥûd helāk olur imdi ma‘lûm ola ki (8) tağayyür-i buḥrân sekiz şınıfdır biri şıḥḥatine dâll olandur aḡa buḥrân --- dirler ikinci (9) helāka dâll olandur aḡa buḥrân-ı redi‘ dirler üçüncü tağayyür tedricidür nev‘an şıḥḥate dâlldür (10) aḡa buḥrân-ı taḥallül dirler ve dördüncü tağayyür tedricidür nev‘an helāka dâlldür aḡa buḥrân-ı zübül (11) dirler beşüncü tağayyür def‘idür fi'l-ḥāl şıḥḥate döndürüp ıslāḥ ider tekmil şıḥḥate dâlldür (12) aḡa buḥrân-ı ḥālîş dirler altıncı tağayyür def‘idür fi'l-ḥāl helāka delâlet ider nihâyetine dek (13) aḡa buḥrân-ı ġayr-i ḥālîş dirler yedüncü tağayyürdür fi'l-ḥāl ıslāḥ andan şonra def‘e dâlldür (14) buḡa buḥrân-ı vasaṭ dirler sekizüncü tağayyür döndericidür ḥāl aḳca andan şonra def‘e (15) dâlldür buḡa buḥrân-ı recâ dirler imdi buḥrānıñ taḥḳıḳi veche üzere tedḳıḳi bir mişâle (16) muḥtâcdur ki ḥükemâ anı kitâblarında irâd eylemişlerdür meşelâ marâz bir ‘adüya müşābihdür ki şehre (17) ḳasd ide ve ol şehir bedendür tabi‘at ise ol şehriñ sulṭānidur ki ḥāfiż ve rāfi‘dür (18) buḥrân ise ol şehirde olan ḳattâla müşābihdür ‘adü-yı bâġi ile sulṭân-ı ḥācı beyni (19) fāşıldur ġāḥ ‘adü-yı bâġi ġālib

olur ber-vechle ki ğalebe ile rütbesi ve tasalluṭı ‘ālī olur (20) ol sebeble medīne üzerine hüçüm-ı buḥrān tām̄m virdi dirler ve gāh olur ki ‘adūyı ḥareket (21) idüp ğalebe ider ber-vechle ki ‘asker imdād ider arḳalanur medīneyi almaġa ḳattāl-ı āḥir itmege buḡa (22) buḥrān-ı nāḳış virdi dirler ve gāh sulṭān ġālib olup a‘dāyı bi’l-küllīye şıyar buḡa buḥrān-ı (23) tām̄m dirler ve gāh olur sulṭān-ı ḥāmīde ğalebe ider ber-vechle ki a‘dāyı şıyar ve hem ḳacıur (24) nihāyet perīşān olan a‘dā ba‘z eṭrāfa taġılur buḡa buḥrānı intikālī dirler ve gāh olur ki (25) sulṭān-ı ḥāmī ḳahr ider ‘adūyı bāġīyi bir ḳahr ile ki ḳattāl-ı āḥir anuḡ def‘i bi’l-küllīye mümkin [239a] (1) olur ve ol düşmen eṭrāfa daġılmaz buḡa daḡı buḥrān-ı nāḳış dirler bu cümleyi bi’l-temām (2) münzirdür ve her marāz ki buḥrānla münḳaṭı‘ ola ve mādde ceste ceste müteḥallil ola eger (3) taḥallül müddet-i ṭavīlede ise aḡa müzmine-i bāridetü’l-mā dirler meşelā kırk günden tecāvüzün (4) iden marāz gibi eger mādde-i marāziyye bir ‘uẕvdan bir ‘uẕva müntakīle ola yāḥūd buḥrān (5) ile def‘aten ḳaṭ‘ ide ve yā zebūl ile ya‘nī ḥarāret-i ‘azīzenūḡ taḥallülidür tedricle helāk (6) ider marāz-ı mühlik dirler imdi şol ebdān ki buḥrān-ı taḥrīk mevādd-ı buḥrān gele ve yā gelmiş (7) ola lāyık degildür ki bir ‘uẕvdan bir ‘uẕva naḳl-i mevādd ideyim diyü taḥrīk-i mevādd (8) ḳılalar zīrā ol mevāddı ki beden andan ‘āciz idi ve ‘uẕv-i āḥir sālīm idi anı (9) daḡı mişāl eylemege bā‘ış olur meşelā taḥrīk-i mevādd eylemek zamānı degil iken müşhil virmek gibi (10) ve burun ḳanamaḡ ve idrār-ı bevl itmek gibilerdür bu ḳaziyyeler terk olunmaḡ lāzımdur zīrā (11) buḥrānı kāmīl-i bedeni tenḳiye ider buḥrāndan şonra ve buḥrān ḥininde cā‘iz degildür anuḡiçün ki fi‘l-i (12) ṭabī‘at ile buḥrānda kifāyet vardır fi‘l-i ṭabī‘at ise fi‘l-i şınā‘ atdan evlādur zīrā (13) kim bilür fi‘l-i şınā‘ i zıdd-ı vāḳi‘ ola bu kerre fi‘l-i ṭabī‘iye teşvīş virür eger fi‘l-i şınā‘ i (14) fi‘l-i ṭabī‘iye muvāfiḳ olursa istifrāġda ifrāt olmuş olur ammā bu terki ki istifrāġ (15) envā‘ indandur ve biz anı buḥrān-ı temām̄da nehy eyledük buḥrān-ı nāḳışda olursa cāizdür (16) ammā şol eşyā gerekdür ki ṭabī‘ate mu‘āvin ola ḥareket-i buḥrāniyyeye muvāfiḳ ola ve muvāfaḳat-ı (17) ḥareket ‘alāmātiyla bilinür anuḡcündür ki bundan evvel muḳaddimeyi baştı idüp bu maḡalle münāsib (18) müceẕ şāḥibinūḡ lā-büdd fi yevmü’l-ḳitāl min umūrḥā --- li-füccār ü şurāḥ dimesi buḥrānı (19) muḡāribe teşbīhde yevm-i ḳitālda muḡavviş ve ḳorḳunc emrler ve tozlar ve na‘ralar urmaḡ (20) ‘asker-i maġlūbeyi inhizāma bā‘ış olduġı gibi şehir-i ebdānda mādde ile ṭabī‘at (21) cenginde iken nefsi-i ‘askere muvāfiḳ olmayan umūrḥā ile inhizāma bā‘ış olur demek (22) ṭabī‘at-ı mādde ile ceng mi eylesün yoḡsa muḡālīfe cevāb mı virsün dimekdür bu ecludendür (23) buḥrān-ı tām̄mda istifrāġ-i ma‘ḳūlesini cāiz görmedükleri imdi ru‘āf ki burun ḳanamaḡdur (24) buḥrānuḡ tizidür mādde-i marāzı bi’l-küllīye def‘ ider ve giderür andan şonra buḥrān-ı ishāledür (25) demden ġayrısın iḡrāc ider bu ikisinden şonra buḥrān-ı ḳay’ iledür bu daḡı māddenūḡ [239b] (1) raḳīḳ ve ġalīzin iḡrāc ider nihāyet mi‘deye zarar ider

andan sonra olan idrār ile buhrān (2) olmakdur bu daḥi māddenün raḳīḳ ve ḡalīzin çıkarur nihāyete ḳalīl çıkar çok çıkmaz bundan (3) sonra ‘araḳ ile buhrān olmakdur māddenün raḳīḳün ḥurūcı müşāhede ḳābildür bu cümle(4)sinden sonra cıbanlar çıkmak ile buhrāndur bu nev‘i cümelden dündür gāh olur ki ḳībān (5) olduğın tevaḳḳu‘ iderüz ammā ḳuvvet-i za‘īfe ve mādde-i ḡalīze olıcaḳ temām-ı tenḳiye idemez (6) ve gāh ‘araḳ tevaḳḳu‘ iderüz ammā gerekdür ki mādde-i raḳīḳe ola eger mādde-i raḳīḳe olmayup marīẓde (7) dem ḡalīb ise ol vaḳt tevaḳḳu‘ olunacak ru‘āfdur ve vaḳt-i ḳay’ ve vaḳt olursa ishāl tevaḳḳu‘ (8) olunur mādde ḥasebince ve a‘zādan ba‘zının marāzlarının temām olan buhrānlarından (9) ḡayr-ı ḥālīş olan buhrānları daḥi vardur meşelā emrāz-ı şadrda balḡam ile (10) ḳan tükürmek gibi zīrā māddenün böyle olıcaḳ def‘i ishāl olur göz ağrısında (11) ḳapaḳ gelmek gibi ki gözün buhrānidur ki göz yaşı daḥi böyledür meşelā emrāz-ı re’sün buhrānı (12) sümük ve ḳulaḳ çirki ve ḡayridur ya‘nī poyundan yukarı çıkan cıban emrāz-ı re’sün (13) buhrānidur yine teşbīh-i sābıḳa şürū‘ idelüm ḳaçan sultānī ḥāmī ‘adū geldüğünü tıyar (14) ḥāzırlanur ya‘nī ‘askeri yoklar ve tekmīl-i esbāb ḡazāya taḳayyüd ider ve ne vechle olursa olsun (15) yaraḡın düzüp cenge müheyyā olur vaḳtā kim düşmen gele muḳābile eylemek içün ḳal‘adan (16) ḥāzır olur vaḳtā ki buhrān daḥi böyledür mādde naẓc bulmak esbāb-ı def‘i ḥāzırlamakdur (17) taḳti‘-i ḥalt-ı lezc ve taḡlīz-i raḳīḳ ve terḳīḳ-i ḡalīz ve tefṭīḥ-i maḥārı eylemek sultān-ı (18) ḥāmīnün esbābı def‘i tekmīl ve taḥmīl-i menzilesindedür böyle olsa ḳaçan ki nefis tar (19) olup ‘aşıyān-ı dāīm olsa ağzı acı olup fem-i mi‘deden vec‘ olup şafrā (20) olsa sūḳūt-ı nabz ve zulmet-i ḡışādan göz gördüğünü siyāh görür ol vaḳt mi‘de (21) kay’ ile ḥāric olur ḥuşūşā beñzi şarı ola eger vücūdda aḡırlık olup (22) ḳulaḡı çekilüp gürüldese ṭabī‘at-ı re’sse meşḡul olınmanın ‘alāmetidür a‘nī göz yaşı (23) ve sümük ile buhrān ider eger marīẓ gözi öninde kızıl bulanık şimşek gibi nesneler (24) görürse encere-i duḡāniye tesā‘ud eyledüğünün ‘alāmetidür ve yüzi kızıl olmak ḡalebe-i demdendür (25) bunun buhrānı ru‘āfladur ammā nabz temevvüc itmek ve deri nem-nāk olmak ruṭūbet ‘alāmetidür [240a] (1) bunun buhrānı ‘araḳ iledür ḥuşūşā bevl evvelki rengine olmayup boyanursa yevm-i rābī‘de (2) buhrān olur eger maḡş ve şıḳl ve temeddüd ve şerāsīf vāḳi‘ ola ve eyegü kemiklerinin ucları (3) esfele meyl ide ve ḳarāḳır ve naẓc-ı baṭn ve vec‘-i zahr ve inşiyāḡ biraz vāḳi‘ ola ve yāḥūd (4) mādde muḳarrer iken ‘adem-i ‘alāmāt zāhir ola delālet ider ki mādde a‘lāya meyl eylemişdür böyle ki (5) ola bunun buhrānı ru‘āf iledür ve ishālde daḥi olur eger bevl ebyaz ve marāz ḥādde ise (6) aḥşā ta‘affünden sālīm ise ya‘nī maḡş ve ḳarāḳır yok ise buhrān laṭīf olur eger (7) meşāne şıḳl olup bevl ḡalīz ise ve sā’ir eyyāmdan çok ise delālet ider ki mādde (8) cihet-i āḥire meyl eylemişdür meşelā im‘āya eyledüğü gibi böyle olduğda buhrān idrārıyla olur (9) zīrā a‘raḳ ile māddenün raḳīḳi ḥāric olur ve ḡalīz olanı mesāmmdan çıkmaz anuñiçündür (10) ‘araḳ ile

buhrân temâm olmaduğı kaçan mādde bir cānibe müteveccih olsa anuñ muķābilesinde (11) münķatı‘ olur bunun mişāli bir ādemden ziyādedür gelse bevli ķalīl olduğıdur ve marāz-ı (12) a‘rāz giçe müştedd olur sebebi gündüzde ķavī meşgūledür ve giçe mu‘aṭṭaladur (13) bu sebebden giçelerde def‘-i marāza meşgūl olur kaçan ki gündüz ola sā’ir aḥvāl (14) iştigāl ider şol kimse aña buhrân gelür ola anuñ üzerine marāz ile a‘rāz müştedd (15) olur şol giçe kim ḥummā nevbetinden olur ol nevbet ki andan buhrân gelür ve andan (16) sonra buhrân giçesinden sonrağı giçededür marāz ekşer üzere aḥaff olur ve buhrân (17) maḥmūd olur ki naẓc tām olduķdan sonra ola maḥmūd ola ve eyyām-ı buhrānda anı bildürmiş (18) ola ve buhrân istifrāğ ile ola ya‘nī bir ‘uzvdan bir ‘uzva intikāl eyleye olmaya (19) ve çıbanlar ile olmaya ve istifrāğ-ı mādde cihet-i münāsibeden ola ve ḥaste müteḥammil ola (20) ya‘nī ol istifrāğ āsānlık ile ola ve buhrân rāḥet virmekle ta‘ķib ide zīrā her gün (21) içün yevm-i maḥmūd ve eyyām-ı buhrānda yevm-i inzār vardur meşelā rābi‘ ile sābi‘ ve tāsi‘ (22) ile on bir ve on dört ile on yedi gibi kaçan naẓc mādde-i rābi‘ de vāķi‘ olsa (23) delālet ider ki buhrân sābi‘ de ola eger buhrân inzārsuz olursa maḥmūd olmaz zīrā mādde-i (24) naẓc olmağla delālet ider ve ṭabī‘at def‘-i māddeye ķādir olmaz buhrānuñ eyüsi oldur ki dördinci (25) ve yā yedinci ve yāḥūd on dördinci ve yā on yedinci ve yā on birinci ve yāḥūd on [240b] (1) beşinci ve yā yigirminci günde ola kaçan aḥlāṭ maḥmūd olsa ‘alāmāt-ı naẓc zāhir olur ya‘nī marāzda (2) ‘alāmāt-ı naẓc zāhir olur emīn her-bār ki marāzda ‘alāmāt-ı hāile zāhir ola ve zevāl-i ‘aql ve keşret-i (3) ıztırāb ve şiddet-i ḥarāret gibi ṭabī‘atun def‘-i marāza iştigāl (4) delālet ider buhrân aḳreb olduğunun (4) ‘alāmetidür yaramaz buhrân oldur ki eyü buhrāna muķābili ola ya‘nī naẓcdan sonra olmak gibi boķrāt (5) buña sābıkū's-sebīl tesmiye ider bu ma‘nā zāhir olduķda ṭabī‘at ḳahrıanup rehbersüz (6) olur ammā bu ḳaẓiyye elbette naẓcdan sonra olur bunun mişāli tedbīr-i ḳattāl müstaḥzar olmayup (7) ḳable'l-istiḥzar cenge mübāşeret iden sultān gibidür iḳtiżā ider ki mağlūb ola imdi ‘alāmāt-ı (8) redīe ve maḥmūde her marāzda bilinmege ṭabī‘at-ı başir üzere olmak lāzımdur böyle olsa ‘alāmāt-ı (9) maḥmūde marāza ihtimālün āsānlığıdur ve ḳuvveti ve şebātı ve levnün leṭāfeti ve şehvet-i ṭa‘āmiyyenün (10) beķāsı ve ḥiffetidür ve yatup ḳalkması ve nevmi hey‘et-i ṭabī‘iyye üzere olmağdur ve cemī‘ bedenün (11) ḥarāreti berāber olmağdur ve ḳuvvet-i nabz intizāmıdur ve zihn-i şıḥḥat üzere olup mu‘ālecāt (12) ve istifrāğ ile fāidelenmekdür bu mezkūrāt-ı ‘alāmāt maḥmūde ve ceyyid olur olur ve ḳay’ (13) içündür ki ḳuvā-yi ḥayvāniyye ve ṭab‘iyye ve nefsanıyyenün ḳuvvetlerine ve ef‘ālünün selāmetine ve a‘zā’-i (14) re’isenün sālīm olup def‘-i mażarrat eyledüğine delālet ider zīrā ḳuvvet marāzı tizcek (15) men‘ ider men‘ bunlar bir ‘aks olursa ‘āfiyet-i buṭū’ üzere olur fe-ammā ‘alāmāt-ı rediyye-i ḥālişe ki (16) biz naḳl eyledüğimizün ‘aksidür ve zıdd-ı ḳavsidür ḡāyetde olursa mevte ve helāke delālet (17) ider ki ‘alāmāt-ı

rediyve maraž üzere kuvveti var ise öyle ki ola nakl ider çok vâki[‘] olur ki (18) ‘alāmāt-ı mülhike zāhir olmuş iken buhrānı şālīh olur bu cihetle indifā[‘]-i mādde maraž sebebiyle (19) marīz şīḥatde olur hemān lāzım olan kuvvete i[‘]timād ve i[‘]tibār kılmakdur ve çok vâki[‘] (20) olur ki ‘alāmāt-ı rediyve ve za[‘]f-ı kuvvet ile uvvet ile tabi[‘]at ref[‘]inden me[‘]yūs iken bu taḳdırce kuvā-yi (21) münhezime müctemi[‘] olur ve ol ictimā[‘]la kuvvet ḥāşıl olur ol vaḳt maraža gālīb olur (22) ve ḳahr eyler gāh olur ki ḥiddet ḥīninde ḥiffet ḥāşıl olur bu ma[‘]nā tabi[‘]at-i muḥārebeyi terk (23) itdügiçün zīrā ümmīd kesicidür böyle ki ola mevt ta[‘]ḳīb ider ol ḥīnde nabz sāḳıṭ (24) olur meşelā fülān gün yevm-i buhrān degildür didüklerinün neticesi istikrārdur bunun (25) ‘ilmi müneccim ḳatında ma[‘]lūmdur imdi ma[‘]lūm ola ki ḳamere taḡayyūrāt muḳarrerdür ki cümleden [241a] (1) ruṭbātla müteḡayyir olduğudur meşelā ḳamerün nurının ziyādesiyle ruṭbātın ziyādesine (2) delīl budur ki ayın evvelinden nişfina dek enhārı ve buḥārın ve göllerün şuları (3) ziyāde olur ve nebātāt ve mīveler ay aydınında tīz büyürler bu ma[‘]nā ḥıyār ve ḳabaḳ (4) ḳismında müşāheddür fe-ammā ḳamerün devre-i tāmında ve şemsle ictimā[‘]ında ve nūrı (5) mu[‘]dem olduğda ruṭbāt-ı nāḳısa olur ve şol vaḳt ki ḳamer bedr ola ruṭbāt ziyāde (6) olur ve devre-i ḳamerün nişfinün nişfi ki yedinci gündür aḡa terbi[‘] dirler taḡayyūr-i (7) muḳarrerdür ve ol zamāndur ki ḳamer ile nokṭa-i ictimā[‘]ın ortasında rub[‘]-i devr ola (8) ve istikbāl ki bedr olduğı giçedür andan evvel olan yedi güne terbi[‘]-i evvel dirler (9) imdi şol taḡayyūr-i mādde ki maražda ola ki ruṭbātındandır bu eyyāmda ya[‘]nī ictimā[‘]da (10) istikbālde ve iki terbi[‘] dedür buhrāndur eger su[‘]āl olunursa bu didüğün şol (11) vaḳt şaḥīḥ olur ki maraž ay başında ola ki sābi[‘]i buhrān ola biz ayduruz ki maraž (12) ḥādīs olduğı zamānda ḳamerün müteḥarrik olduğı nokṭa i[‘]tibār olunur zīrā ḳamer andan (13) ḥareket idüp girü rücū[‘] idinceye dek dört mertebe taḡayyūr bulınur bu maražda muṭṭariddür (14) gerek ayın evvelinde olsun bu taḳdırce devreden murād ḳamerün ḥareket itdügi nokṭadan (15) girü evvel nokṭaya ‘avdetidür maḳşūd şemsle ictimā[‘]ı degildür meşelā ḳamerün şemsle ictimā[‘]ından (16) ictimā[‘]-ı āḡire dek yigirmi ṭokuz gün ve ḥams yevm ve süds yevmdür bu ḥamsla südsün (17) mecmū[‘]ı şülüş yevmdür ve bu zamāndan naḳş olunur zamān-ı ictimā[‘] ve bu zamān-ı ictimā[‘]ı (18) iki gün ve nişf-i yevm ve şülüş yevmdür nā-taḳrīb öyle buhrān yigirmi yedinci günde vâki[‘] (19) olur nişfi üç gün ve nişf-i yevmdür böyle olıcaḳ buhrān yedinci günde olur (20) bu kelāmdan murād ictimā[‘]ından evvelce ve ḥīn-i ictimā[‘] ve ictimā[‘]dan şonraca olan (21) zamānda yokdur zamān-ı i[‘]tibār olunmaz zīrā te[‘]şīri yokdur hem ibtidā[‘]-i maraž maražın (22) zuhūridur döşege yatduğı degildür zīrā ba[‘]ḳ kimse döşege tīzcek düşmez bir miḳdār (23) ayak üzere geḳürür cümleden ibtidā[‘]-i maraždan yedi güne dek terbi[‘]-i evveldür yā muḳābilenün (24) yedinci gününde vâki[‘] olur ki terbi[‘]-i şānīdür ve bu on ṭokuz gün ve şelāse-i rub[‘] ve şümün-i (25) yevmdür ve evvel yigirminci gündür ki

buhrân anda vâkı[‘] olur ve her buhrânın yevm-i inzârı [241b] (1) vardır ki anda tağayyür tamm olur meşelâ yevm-i inzâr şol gündür ki anda tağayyür tamm olur (2) ve anuñla gelicek buhrân istidlâl olına ve bi'l-cümle yevm-i inzârda faşd olunmaz kâl-i şâhibü(3)'l-mücez fe-küll-i buhrân lâ-büdd-leh min yevm-i inzâr yekün-fih tağayyüräten ve leys-i yevm mine'l-âhîr (4) fî-cebân-ı yekün hüve'z-za[‘] f ü nısf-i şelâşe eyyâm ü râbi[‘] -i nısf ve şümün fe-yekünül-inzâr (5) fi'r-re'y imdi buhrân için yevm-i inzâr lâ-büdddür ki tağayyür olur ve her gün öyle (6) degildür ki yevm-i inzâr olmakda yevm-i âhîrden olmaya vâcibdür ki yevm-i inzâr anuñ nısfı (7) ola ve anuñ nısfı üç gün ve rub[‘] -ı yevm ve nısf-ı şümündür bu taqdirçe yevm-i inzâr râbi[‘] de (8) olur illâ meger ki marâz-ı nevbet şâhibi ğıbb gibi böyle ki ola buhrân ve inzâr vâkı[‘] olmaz (9) ekşer on illâ yevm-i nevbetde olur ve buhrân üçinci ve yâ beşinci günde olur buña bâ[‘] iş (10) olan tabi[‘] atıñ isti[‘] cälidür tabi[‘] at mādde sebebiyle münfa[‘] il olmağla olur ve yâhūd tabi[‘] atıñ (11) te'ħîri sebebiyle olur ki nazc tamm bulmağ için beşinci günde buhrân ider --- cu[‘] lu (12) şelâşe erâbi[‘] -i eħadd 'aşer-i yevmen ü şelâşe esâbi[‘] -i 'aşerîn yevmen kaydı üç erba[‘] adan on (13) iki gerek idi on bir kıldılar ve üç yedi yigirmi bir gerek yigirmi kıldılar müneccimîn hesâb-ı (14) istifrakla yevmi faşl eylediler mâ-ba[‘] dında ya[‘] nî râbi[‘] üñ ve sâbi[‘] üñ ekşeri eķall olsa (15) nısf-ı yevmden ol gün yevm kâmil i[‘] tibâr itmez ve andan şonra olan râbū[‘] uñ evvelini (16) andan şonra olan yevmden i[‘] tibâr itmezler belki yevm-i âhîrden i[‘] tibâr iderler bu kerre (17) mâbeyninde müsterek bulunur şâhib-i kânûnuñ ekşer yevm-i faşşalvâ ve illâ veşşalvâ didüklerinüñ (18) ma[‘] nâsı budur meşelâ râbū[‘] uñ ve yâ sâbū[‘] uñ kesri olsa nısf-ı yevmden ol (19) yevmi kâmil i[‘] tibâr iderler andan şonra olan râbū[‘] uñ evvelini ol günden şonra (20) i[‘] tibâr iderler öyleye mâbeyninde yevm-i müsterek bulunmaz faşşalū didüginüñ ma[‘] nâsı budur bu kerre (21) râbū[‘] evveli ve râbū[‘] -i şânîyi muṭṭaşılın kıldılar ve râbū[‘] -i şâliş ve sâbū[‘] ını (22) münfaşılın kıldılar meşelâ râbū[‘] ol evvelini marâzuñ evveli kıldılar ve âhîrini yevm-i (23) sâbū[‘] kıldılar öyle yevm-i râbū[‘] müsterek olur ammâ râbū[‘] -i şâliş evvelini yevm-i (24) şâminde kıldılar pes imdi her üsbū[‘] uñ yevm-i râbi[‘] i anuñ münzîridür ve yevm-i (25) hādî 'aşer râbi[‘] müsterek münzîridür zîrâ yevm-i râbi[‘] üsbū[‘] -i şânîdendür ve yevm-i sâbi[‘] [242a] (1) 'aşer yigirminci günüñ münzîridür zîrâ on yedinci gün yevm-i râbi[‘] de on dördinci (2) günden ve yevm-i sâbi[‘] yedinci günüñ münzîridür ve emrâz-ı hādde-i mu'allakanuñ buhrânı (3) on dördinci gündedür zîrâ elbette hād olanuñ buhrânı yedincide olur eger (4) hiddeti ğāyetde ise buhrânı râbi[‘] dedür eger hiddeti kalîle ise buhrânı on (5) yedide ve yigirmide ve yigirmi dörttedür şol marâzlar ki hād ile müzmine ortasındadır (6) anlaruñ buhrânı yigirmi yedide ve otuzdadur ve otuz dörttedür ve otuz yedide (7) olur fe-ammâ emrâz-ı müzminenüñ buhrânı kırkda olur ve altmışda ve yüz yigirmidedür (8) eṭibbānuñ bunda bir hükmi vardır kırkdan şonra yigirmi yigirmi ziyāde eylediler zîrâ (9) bu râbū[‘] uñ ve

sābū' uñ kırkından şonra hükmi za'if olur ve te'sir-i kalile olur (10) bu müddetde hāde-i ğalīze olduğıün bir 'aded ziyāde eylediler ki andan rābū' (11) ve sābū' cem' ola bu tağyirātdan tağyir-i zāhir ziyāde itdiler meşelā seksandan şonra kırk (12) arturdılar zīrā maražun farṭ zamānı içün müteğayyir olmaz didiler birbirine qarīb (13) olan müddetlerde ki yigirmi yigirmidür bunun neticesi emrāz-ı müzminenün buhrānlarının (14) evveli kırk ve emrāz-ı hāddenün ise buhrānlarının evveli rābi'dür ve eṭibbā demişlerdür ki (15) yedi ayda belki yedi yılda gāh olur ki on dört yılda ve yigirmi yılda buhrān olur (16) ammā boqrāt dir ki kırk günden şonra hīc bir gün buhrāndan 'add olunmaz meger altmışıncı (17) ve sekseninci ve yüz yigirminci gün ola andan ötüri ki yigirminci buhrānların kuvveti (18) yüz yigirmi güne dekdür ammā nādir vāki' olur ma'lūm ola ki ba'z buhrānlar dört (19) günde olur ve ba'z her yedi günde ve ba'z her yigirmi günde olur dört (20) günde olan buhrānın kuvveti yigirmi güne dekdür zīrā yigirmiden şonra za'if olur (21) ve yigirminci günde vāki' olsa kuvveti tā kırk degildür issi hastelüklerin buhrānı ekşeriyā (22) tek günde olur bu sebebdendür hummā'-i ğıbbun buhrānı on beşinci gün olur ve yā (23) on üçüncü gün olur ve çok hummiyyātun devri buhrān günlerinin 'adedi gibidür (24) meşelā hummā'-i ğıbbun yedi günü muḥrikanun yedi devri gibidür müzminün 'illetlerin ayı ve devri (25) issi ve 'illetlerin günleri 'adedi gibidür cümelden sevdāvi ve balgamī hummā'-i rub'da yedi [242b] (1) ay hummā'-i ğıbbun yedi nevbeti gibidür ve şol günler ki vaḳti degil iken buhrān gele aña yevmü(2)'l-vaḳi' a fi'l-vasat dirler ekşeriyā on üçüncü ve toḳuzıncı ve beşinci ve otuzıncı günlerdür (3) ammā on dördüncü gün buhrān olıcaḳ iken kendü vaḳtinden duta ve yā otuzıncı (4) gün ola ve yā beşinci ve yā toḳuzıncı gün 'ātdan rücu'ide ve buhrān yedinci gün (5) ola ve yā on birinci gün ola eyyāmü'l-vaḳi' a fi'l-vasatdan toḳuzıncı gün kırtılır (6) andan şonra beşinci ve üçüncü ve on üçüncü za'fdur buhrān günlerinin ta'ayyüni içün (7) bir cedvel vaż' eyledük ve anda sürḥle yazılan eyü olan buhrānlardur ve ol gün ki (8) buhrān gāh ola ve gāh olmaya yeşil reng ile yazılmışdur ol gün ki yaramaz içün ola (9) yā nāḳış ola siyāh ile yazılmışdur ol gün ki i'tibār olmaya hālīdür cedvel budur ki (10) yazılsa gerekdür inşā'allahu ta'alā aşl-ı i'tibār boqrāt ḳavlince buhrān kırk güne dek (11) i'tibār olunur andan şonra olan eyyāma kırk sekize varınca ni'am-ı dil-ākīd olduĝın (12) bilmeyen tağyir-i ḳiyās idüp tağyir olmaduĝına delālet ider ol ḥānede ki işāret (13) olunmuşdur ol eyyām-ı buhrān hālīşdür laṭif ve nāḳışdur aña ki vasat işāret olunmuşdur (14) beyn beyn aña ki meyāna işāret olunmuşdur ol gāh buhrān olup gāh olmaduĝıdır (15) ol ki nāḳış-ı ḥaṭar işāret olunmuşdur ol (16) buhrāndur ki ber-ḥaṭar ve şāfi zararlıdır (17) ve kıs 'alā-hazā (18) şimden gerü beyānımız edviye-i ve emeviyenün keyfiyet ve icādı ve terkīb ve ta'cīni ve daḥi (19) idḥārı ve keyfiyet-i isti'māli beyānındadır vallahu ta'alā (20) a'lem ve aḥkem (21) bāb-ḥāmis 'aşer akrābādīn beyānındadır ol cümleden biri

tiryāk-i fārūk ve sâir (22) tiryāk'dur bu tiryāk ismine daği tiryāk-i ekber daği dirler hāşşasına nihāyet yok'dur (23) yılan kısmının les' ine ve cemī' zehr-nāk hayvānāt şokduğına fā'ide ider huşūşā (24) 'akreb ve delm ve bu didükleri büyük örümcege beñzer hayvān şokduğına ve kuduz köpek (25) taladugına ve cemī' semüz katile envā'ına nāfi'dür bā-huşūş balgāmī ve sevdāvi [243a] (1) 'illetlere fā'ide itmek şānındandır huşūşā cüzām ve fālic ve sekte ve ra'ş ki balgāmdan (2) ola nāfi'dür lākve ve vesvās-i sevdāviye nāfi'dür ve ādemi bahadır ider yürek oynamasına ki (3) balgāmdan ve sevdādan ola fā'ide ider ve zikū'n-nefs-i balgāmīye ve āvāzı tutılan kişilere (4) ve balgāmdan olan baş ağrılarına ve şakīka ve balgām-ı devāre ve bürüdet-i cigerden olan (5) istiskāya nāfi'dür öksürük ile kan tüküren kişiye ve kılunc-i balgāmīye ve sech-i em'āya nef'i (6) muqarrer'dür 'ale'l-huşūş sevdādan ve balgām-i māliden mütevellid olmuş ola ve bu gerekdür (7) ve kavukda olan taşları pāreler cigerün süddelerin acılar ve bağlanmış hayzı tefth (8) ider ve ana karnında olmuş oğlanı çıkarur ve galiz yolları açar ve kebede ve tihālde olan (9) şişleri zāil ider ve heyzanun 'illetini giderür ve namāzbur ki habbū'l-kar' demekle meşhurdur (10) kurdlardur vec' ādemi helāk ider ānı zāil ider ve cū'ül-kelbe ve tihālde olan yaraķanda (11) fā'ide ider ve hummā'-i bāride ki balgāmdan ola fā'ide ider ve harāret-i ğariziyye ve rūha meded virür (12) her kimsenün mizācı ten-dürüstlük üzeredür gāh ü bī-gāh fārūkdan isti'māl eyleye her (13) nev' semm olursa def' ider tā'ün-ı vebā' ve demden ve şafrādan olan 'illetlerün havfindan (14) emīn olur tiryāk-i fārūk terkibi budur kurş-ı işkil kırk mişkāl kurş-ı ef'i ve kurş-ı enderuhün (15) ve dār-ı fülful ve efyün her birinden yigirmi dörder mişkāl verd-i aħmer ve --- (16) ve aşlū's-sūs ve rubbū's-sūs ve bezr-i şelcem-i berrī ve isferdiyün ve dühn-i belesān ve dārçini (17) ve ğarīkūn her birinden on ikişer mişkāl mürri-i şāfi ve kuş ve za'ferān ve seliha (18) ve sünbül-i hindi ve idhīr-i mekkī ve kendir-i şāfi ve fülful-i esved ve fülful-i ebyaz ve misk-i tarāmişig (19) ve farāsiyün ve rāvend-i çini ve ustuhudūs ve kaṭrāsāliyün ve fūdenc ve şamgu'l-butm (20) ve zencebīl ve nebatā filyün her birinden ellişer mişkāl kemāfiṭūs ve ca'de ve mī'a-i (21) sā'ile ve hamāmā ve sünbül-i rūmī ve ṭin-i maḥtūm ve eftimūn ve bezr-i kemāderyūs ve varaķ-ı (22) sādec ve kaḷkadis-i muħriķ ve aşl-ı çentiyanā ve vec ve enisün ve 'uşāre-i lihietü't-teys ve habb-ı (23) belesān ve şamg-ı 'arabī ve kurdimānā ve bezr-i rāziyānec ve aķakyā ve seysāliyūs ve ħurf-i bābili (24) hayūfāriķūn ve fūvve ve nānhāh ve bezr-i kerefis her birinden dörder mişkāl sekbīnec (25) ve cündbīdeste ve aşl-ı zerāvend-i ṭavīl ve bezr-i cezer-i berrī ve faķrū'l-yehūd ve cevāşir ve kaṇṭaryūnu [243b] (1)'r-raķiķ ve ķina ve vaşak her birinden ikişer mişkāl bu cümle eczāyı cem' idüp şamg kısmı (2) olanları ve 'uşāre ve dubları ki ezilmek kabil ola dört yüz elli dirhem hamr-i 'atīķ ve yāhūd (3) müşelleş içre ezeler ve sâir yābis olan edviyeyi daķķ ü saħķ idüp eleyüp hāzır edeler (4) cümle eczānūñ üç vezni ķadar 'asel ile

şamğ kısmı ezilen hamrı ‘aselün kefi alınduktan sonra (5) bir yere cem‘ idüp muhkem kaynadalar bir mertebe ki kıvāma gele ba‘de indürüp bal şogudukda eczāyı (6) medkūkayı daği ilhāk idüp yoğuralar ol vaqt dühn-i belesān ile muhkem alısduralar (7) bir gün ve bir giçe hālī üzere koyup ba‘de bir kurşun ve yā şışeden zarf içine (8) koyup ol zarf arpa içinde gömeler ammā zarf ağzında bir miqdār nefis alaçağ delik édeler (9) ve ol hāl ile on iki aya dek tırdıduktan sonra isti‘ māl édeler eger zarūret olursa (10) altı aydan sonra daği isti‘ māl cāizdür nev‘-i āhir tiryāk-ı erba‘a bunun haşşası mi‘dede (11) ve em‘āda olan riyāh-ı ğalīzeyi ve kebedde ve tıhālde olan vec‘i def‘ eylemekdür ve şar‘ (12) ve hafākān için ve def‘-i sümümāt için nef‘i ziyādedür huşūsā devābb-ı sümüm (13) ve ‘ilel-i balğamiye def‘inde bu tiryākda kuvvet ziyādedür bi-emru’llāh ta‘ālā terkibi budur çentiyānā (14) ve habbül-l-ğār ve zerāvend-i tavīl ve mürr-i şāfi bunlar berāber cemī‘ idüp dağkū saħkdan sonra eleyüp (15) kefi alınmış ‘asel ile yoğuralar şerbeti bir dirhemden mişkāle varıncadır iki seneden sonra ‘ameli (16) münkaṭı‘ olur nev‘-i āhir tiryāk-ı tīn-i maḥtūm bu tiryākun sümüm-i kātile içmiş ve yā ekl itmiş (17) kimesneler hakkında nef‘i ‘azīmdür huşūsā ebdān-ı nāsı ‘akreb ve yılan ve sâ‘ir haşerāt şokmış (18) ola terkibi budur tīn-i maḥtūm ve habbül-l-ğār her birinden ikişer dirhem ceyrān māyesi sekiz (19) dirhem çentiyānā ve zerāvend-i mudahrec ve varağ-ı sezāb ve varağül-l-ğār bir dirhem dağk ü saħk (20) olup elendükden sonra üç vezni kadar kıvāma gelmiş ‘asel ile yoğurup lāzım olduḡda (21) bağla kadar isti‘ māl idele nev‘-i āhir tiryāk-ı tīn bu bir tiryākdur ki hekim-i cürcānī zehr (22) için ādeme bundān nāfi‘ olmaz bu tiryākdan eylemese tenkiye-i nām müyesser olmaz dēmişdür (23) terkibi budur tīn-i maḥtūm ve habbül-l-ğār ikisin berāber bir yerde cem‘ idüp muhkem dağk-ı saħk olınduktan (24) sonra eczānun şülüşi kadar semen-i bağar ile üleşdürüp ba‘de miqdār-ı ma‘lūm ile ki evc-i eczā (25) ağırdur ‘asel kıvāma getirüp yoğuralar her gü kable’t-ṭa‘ām mesmūma bağla kadar yidüreler [244a]

(1) nev‘-i āhir tiryāk-ı yābis ki cemī‘-i ḡayvānāt şokduğına nāfidür ve şāfidür terkibi budur fūlfül (2) beş dirhem su‘d iki dirhem zerāvend-i tavīl ve aşl-ı cezer birer dirhem dağk idüp eledükden sonra (3) keci boynuzu yaprağı şuyıyla ısladup güneşe koyalar her kerre ki qoruya yine keçi yaprağı şuyıyla (4) iskā édeler bu hāl üzere kemāl bula ba‘de saħk idüp şamğla yoğurup bunduğalar édeler (5) iktizā eyledükçe bir dāne bunduğa isti‘ māl édeler sırru’llāhdur bundan sonra bir kaç nev‘ tiryāk (6) daği beyān idelüm ki sümümāt def‘ine her birisi kīmyā-yı ekberdür ve yā kuvvet-i ezherdür o cümelden (7) biri tiryākül-l-bābūs terkibi budur habbül-l-ğār on dirhem sūnbül-i hindī dört dirhem çentiyānā (8) beş dirhem ‘urūğ-ı aşl-ı keber ve ‘urūğ-ı aşl-ı kerefis ve ‘urūğ-ı aşl-ı sa‘ter-i berri ve kuşūr-ı aşl-ı (9) rummān ve kuşūr-ı aşl-ı rāziyānec ve aşlu’s-sūs ve --- ve zerāvend-i tavīl bu cümlesi (10) üçer dirhem dārçinī ve selīḡa ve karanfīl ve kākūle ve kurdīmānā ve zencebīl ve mevīzec ve maşṭakī (11) ve za‘ferān her

birinden ikişer dirhem daḳḳ ü saḥḳdan sonra kefi elenmiş ‘asel ile ma‘cūn (12) idüp maḥalline nişf-i dirhemini şu ile ezüp içüreler nāfi‘dür nev‘-i āḥir tiryāḳ-i hermes-i kebīr (13) cemī‘-i sümūma nāfi‘dür bu bir tiryāḳdur ki vaşfinda ‘uḳūl ḳāşırduz terkibi budur centiyānā (14) ve ḥabbū'l-gār ve asārūn ve şāhsefrem ve bādvencbüye her birinden otuz dirhem ‘ūd-ı hindī (15) ve ḥabbū's-şandal ve lūlū-yı ḡayr-i meşḳūb ve ḳaranfīl ve zencebīl her birinden ellişer dirhem aşlu(16)'s-sa‘ter ve aşlu's-sūs her birinden dörder dirhem aşlū'l-fāşirā beş dirhem kezālik ‘asel (17) ile ma‘cūn olına şerbeti bir dirhemden eḳalldür nev‘-i āḥir tiryāḳ-i emīrbāliyyūs bu bir ḡarīb (18) terkībdür insānī ḡāyet güzellendürür ve levni şāfi ider terkibi budur cevzi hindī (19) üç yüz dirhem fıstıḳ içi otuz beş dirhem dārçinī ḳāḳūle yetmiş beş dirhem ḳaranfīl (20) ve sādec ve zencebīl ve maşṭakī ve mukl-i ezraḳ ve kehrübā ve za‘ferān ve mī‘a-i sāile ve kendir (21) her birinden on ikişer dirhem ve ḥiltīt yigirmi dört dirhem farāsiyyūn ve ca‘de ve uşne her birinden (22) on ikişer dirhem cümle-i ‘ādet üzere daḳḳ idüp eleyüp ‘asel ile ma‘cūn edeler bu tiryāḳuḡ (23) sümūm-ı ḳātile def‘inde ḳudreti āb-ı ḥayvān müşābihesindedür nev‘-i āḥir tiryāḳ-i hāliyyūş ḥekīm (24) bu bir tiryāḳdur ki dünyā ve mā-fihāda mālīk olan bir nesne daḡi murād eylemesün her ne ḳadar emrāz (25) ve cüzām ve barāş ve tuzlu balḡam ve bunlaruḡ mişālī emrāz-ı mühimle ve müzmine ve ḥabīşe olursa [244b] (1) insānuḡ bedeninde bi-ḳudretu'llāh ta‘ālā def‘ idüp ‘araḳ ile iḥrāc ider terkibi budur ḳurş-ı (2) ef‘ī ve ḳaranfīl ve sādec ve zencebīl ve cevz-i bevvā ve ḳāḳūle ve fāşirā ve centiyānā her birinden beşer (3) dirhem bezr-i kerefis ve bezr-i cezr ve fūlful-i esved ve dār-ı fūlful ve ḥabbū'l-gār üçer dirhem za‘ferān (4) ve naḡve ikişer dirhem ḳurdımānā dört dirhem cümleyi kifāyet miḳdārī ‘asel ile saḥḳdan (5) sonra ma‘cūn idüp üç gün bir sırça zarf içinde alıḳoya ba‘de efyūn ve lāden (6) za‘ferān her birinden üçer dirhem mī‘a-i sāile üç dirhem kendir altı dirhem bunlar (7) daḡi be-tekrār daḳḳ ü saḥḳ olunup bir mişḳāl miḳdārī ḡimār māyesinden bu meşḡūḳa muḡkem ḡilt (8) edeler bu kerre ol sırça ḳab içre olan ma‘cūna bunu daḡi zamm ve ilḡāḳ edeler ve arpa içinde (9) fārūḳ ve sā‘ir ma‘ācin ḡıfz ider gibi ḡıfz eyleyeler nef‘ine ḡadd (10) ve ḡāyet yoḳdur buna mālīk olan zamānında (11) ‘isā ‘aleyhū's-selām gibi ḡavārıḳ-ı (12) ‘āde ider (13) bāb-ı sādīs ‘aşer meşerdītus ve emşālinūḡ keyfiyyet terkībleri ve keyfiyyet menāfi‘i ve isti‘māl (14) beyānındadır vallāhu a‘lem bu terkīb mü‘ellifinūḡ ismiyle meşḡūr olmuşdur kezālik tiryāḳ-i fārūḳda (15) olan ḡavāşşdan bunda daḡi muḳarrerdür ḡuşuşā sümūm-ı ḳātile ve emrāz-ı bāride-i balḡamiyye (16) def‘inde i‘āneti ziyādedür fārūḳdan evvel enderūḡus zamānına gelince bunu isti‘māl (17) iderler idi sonra ol ḡekīm laḡmū'l-ef‘ī izāfe idince terkīb-i ḡayrī oldu ammā meşerdītusuḡ (18) ṭabī‘atı ḡārr ve yābisdür süded-i kebed ve evrām-ı ḡārre ve ruṭubāt-ı batniyye ve şadr ve riyye içün (19) nāfi‘dür ḡuşuşā demi a‘zā‘-i dāḡile seyelān idüp müte‘affin olına ‘ufūneti def‘ şānındandır (20) ve iḡtilāf-ı nefḡ ve vec‘-i

mi‘de ve em‘ā ve kavukda olan riyāh-i ġalīze-i sā‘ireyi terākībden (21) ziyāde def‘ kılması ġarīb hikmetdür cümle ħavaşşdan biri şehvet-i cimā‘ı tahrīk idüp (22) taḥsīn-i levn ve iştihā‘-i ta‘ām virmesidür ve meşānede olan ḥaşātı tenkiyet idüp [245a] (1) buṭūn-ı ümmühātda cenīni ḥıfz eyledügidür ve gözün nūrını ziyāde idüp başara ḥiddet (2) virüp def‘-i sümüm kılmasıdur fī zamānına bu ḥişşeler yokdur zīrā terkīb kāmīl degildür (3) bu terkībün ise bir dirhemi beş akçeye olmaz ḥāl bu ki zamānımızda meşerūn üç dirhemi bir akçeye (4) fūrūht olunur vuḳıyye nūktet imdi terkīb-i eṣaḥḥ budur zıkr olunur meşelā mürri ü za‘ferān ve ġarīkūn (5) ve zencebīl ve dārcīn ve ‘ılkūl’-buṭm ve keşīrā‘ her birinden otuz dirhem sūnbūl ve kendir ve ḥardāl-ı (6) ebyaḏ ve ‘ıyd-i belesān ve ustuhūdūs ve idḥīr ve kışt ve seysāliyūs ve kemāfiṭūs ve kına (7) vaşşak ve rātiyanec ve dār-ı fūlfūl ve ‘uṣāre-i heyūfiṭūs ve çūndbīdeste ve cevāşīr ve sādec-i (8) hindī ve mī‘a her birinden sekiz dirhem ve selīḥa fūlfūl-i ebyaḏ ve fūlfūl-i esved ve sūrincān (9) ve ca‘de ve şūm -ı berrī ve fūvve ve iklīlū’-melik ve centiyānā dūhn-i belesān ve kūrş-ı ferfiyūn ve muḳl-i (10) ezrak her birinden yedişer dirhem sezāb iki dirhem bezr-i sezāb iki dirhem sūnbūl-i rūmī ve maṣtakī (11) ve şamġ-ı ‘arabī ve kaṭrāsāliyūn ve kurdīmān ve efiyūn ve bezr-i rāziyānec ve verd-i aḥmer ve misk-i (12) tarāmeşīġ her birinden beşer dirhem enīsūn ve vec‘ ve fū ve mū ve sekbīnec ve asārūn her birinden (13) üçer dirhem aḳaḳyā ve saḳanḳūr ve heyūfārīkūn her birinden dörder bucuḳ dirhem cümleyi (14) daḳḳ ü saḥḳ idüp şumūġ kısmını yā şarāb yā sirke ve yāḥūd müselleş içinde ezüp vezni (15) kadar ‘asel ile kıvāma gelmiş ola ‘acīn idüp bir şırçalı kavanoz ile altı ay arpa içre (16) ḥıfz idüp ba‘de iḳtiḏā eyledükde mizāca göre isti‘māl olına nev‘-i diger-i meşer hükemā efrenc (17) ittifaḳ idüp yerde ve baḥrde ‘amel idüp anuḡla kā‘ide celīle nāḳıl olmuşlardur ḥaḳḳā bu terkīb (18) kimyāidür naḏīr olunmaz faḳīr teberrūken kitābıma dāḥil eyledüm fārūḳda ve meşerde olan ḥavāşşdan (19) ġayrī taḳviyyeti ve ta‘āma iştihā virüp emrāz-ı balġamiyye ve sevdāviyye izālesinde ḥaylī nef‘i (20) vardır laṭīf terkībdür ve müferriḥdür dünyāda bunı isti‘māl iden şaḥşuḡ öldüġine (21) ta‘accüb iderüm diyü cālīnūs tefāḥūr eylemişdür şıfatı budur kemāfiṭūs ve kemāderyūs (22) ve usḳürdiyūn ve varaḳ-ı nārenc ve centiyānā ve zerāvend-i ṭavīl ve zerāvend-i mudāḥrec (23) ve keşīrā‘ ve behmen-i aḥmer ve ḥabbū’-l-ġār ve mürri-i şāfi kışt ve mū ve fūvve ve ḥabb-ı belesān ve maḥleb (24) ve dārcīnī ve zencebīl ve vecc ve dār-ı fūlfūl ve fūlfūl-i ebyaḏ ve nārdīn ve āfiyūn ve sūrincān (25) ve būzīdān ve şamġ-ı ‘arabī ve sūnbūl-i hindī ve ‘āḳırḳarḥā ve aṣl-ı keber her birinden yigirmişer [245b] (1) dirhem za‘ferān ve zernebā ve kebābe ve zerneb ve durūnc-ı ‘akrebī yigirmişer dirhem ferfiyūn otuz dirhem (2) mī‘a-i sāile ve muḳl-i erzaḳ ve kına uşak ve zerde-cūb ve sūsen-i ebyaḏ ve behmen-i sefid ve ṭīn-i ermenī (3) ve ṭīn-i maḥtūm ve ‘ūdū’s-şalīb ve lisān-ı ‘aşfūr ve ḳāḳūle ve ḥavlıncān ve cevz-i hindī ve ḥuşye (4) ve ḥuşyetū’s-şalīb leḳ karanfil ve selīḥa ve maṣtakī ve kurdīmānā her

birinden ikişer verd-i aḥmer ve cevz-i bevvā (5) ve besbāse ve rāvend-i çīnī ve su‘d ve şandal-ı ebyaḡ ve ḡasabū‘z-zerīr ve müşk-i ṡarāmeşīḡ ve asārūn (6) ve cedvār-ı hindī her birinden altışar dirhem ve ca‘de ve ḡamāmā ve seysālīyūs ve şayṡarac ve māye-i (7) şutur ve ḡorūs beynisi ve serçe her birinden yigirmişer dirhem ve şaḡāḡul ve saḡanḡūr ve ağac (8) ḡavunı ḡabı her birinden kırḡar dirhem ‘asel-i belādır ve bezr-i heyūfārīḡūn ve ḡārīḡūn ve dühn-i (9) belesān ve ‘ılkū‘l-buṡm ve ıdhīr ve ıblīs ṡırnaḡı ve ıklılū‘l-melik her birinden ikişer dirhem aḡāḡıyā (10) ve ḡacerū‘l-yehūd ve bunlardan on altışar dirhem fūdenc ve fınduḡ içi kırḡar dirhem varaḡ-ı benckıṡṡ (11) ve varaḡ-ı bādrencebūye ve bezr-i benc ve ḡaṡrsālīyūs ve bezr-i kırāş ve bezr-i efsentīn ve bezr-i seṡāb (12) ve bezr-i şelcem ve bezr-i cırcır ve bezr-i ḡardal ve bezr-i kerefis ve bezr-i rāziyāye ve bezr-i ḡışniş ve bezr-i (13) ışırḡan ve bezr-i yılḡın ve bezr-i ḡurmel ve bezr-i helyūn ve bezr-i naḡve ve bezr-i ma‘danos ve enīsūn (14) ve ṡuraḡ otı ve semüz ot toḡmı ve cūlnār ve tūt-ı ebyaḡ ve tūt-ı aḡmer ve bezr-i reyḡān (15) her birinden on altışar dirhem çam şaḡızı on altı dirhem çūb-ı çīnī ve şub şubārīna ve anduz (16) yüzer dirhem misk ü ‘anber ikişer şarāb-ı aḡmer-i ‘atīḡ altı yüz dirhem āb-ı bābūnec ve āb-ı rāziyāne (17) ve āb-ı lisān-ı şevr ve mā‘-i verd yüzer dirhem bādrencebūye şuyı bın dirhem ‘asel cūmlenūḡ (18) üç vezni ḡadar şamḡ ve miyāḡ ve ḡamrī bir yerde cem‘ idüp ezilmesi ḡābil olanı ezüp (19) ba‘de ‘aselūḡ kefin alup ḡıvāma ḡetürüp cūmle miyāḡı ‘asele dāḡıl idüp ḡıvāma gelince ḡaynadup (20) ba‘de bir miḡdār şuya eczāyı dāḡıl idüp muḡkem yoḡuralar eḡālīm-i seb‘de naṡır olmayanlardandır (21) şimden gerü beyānımız ma‘ācīn baḡşine münḡaşırdur eger fārūḡ (22) ve meşer daḡı ma‘çündür nihāyet isimleri (23) muḡtelıfdür [246a] (1) bāb-ı sābi‘ ‘aşer ma‘ācīn beyānındadır o cūmelden meşḡūr olan beynū‘l-ḡalḡ isti‘māl olınan (2) devā’ miskdür ol daḡı bir nice ‘aded-i devā’ misk-i ḡulvdür bunun ḡāşşası za‘f-ı dil ve emrāz-ı (3) sevdāviyye içündür toḡurmakdan ezā çeken ḡatunlara ve riḡden muṡṡarr olan şıbyāna (4) nāfi‘dür terkībi budur dürr-i nā-süfte ve kehrübā ve büssed ve ıbrīşim-i muḡriż ve zernebā durūnc-ı (5) ‘aḡrebi her birinden birer mişḡāl behmen-i surḡ ve sefid ve sūnbül-i hindī ve ḡāḡüle ve ḡaranfil (6) ve sādec-i hindī ve uşne her birinden birer dirhem cūndbīdeste nīm dirhem dār-ı fūlfül ve zencebīl (7) her birinden buçuḡ dirhem misk-i ḡālīş bir dirhem aḡcār ḡısmını şalāye üzerinde yaḡ gibi olınca (8) saḡḡ idüp ba‘de eczāyı eleyüp cūmlenūḡ üç aḡrında çıḡ bal ile ma‘cūn edeler şerbeti (9) bir mişḡāldür ve ḡuvveti üç yıla deḡdür şonra za‘f nev‘-i dīḡer-i devā’ misk-i ḡulv zernebā ve durūnc (10) her birinden birer dirhem dürr-i nā-süfte ve kehrübā ve mercan köki ve ıbrīşim-i muḡriż birer buçuḡ (11) dirhem behmeneyn ve sādec-i hindī ve sūnbül ve ḡāḡüle ve ḡaranfil ve uşne ve cūndbīdeste (12) her birinden dörder dirhem zencebīl ve dār-ı fūlfül her birinden buçuḡar dirhem tedbīri kemā (13) sebaḡ iden vech üzeredür ve şerbeti bir dirhemden bir mişḡāle varıncadır nev‘-i

dîger-i (14) devâ' misk-i mürr gâyetle mübârek nüshadur hafakân ve verem-i halk ve ruṭûbet-i mi' de ve zîk-i nefis (15) için nâfi' dür terkîbi budur sünbül ve mürr-i şâfi ve misk ve sâdec-i hindî her birinden (16) ikişer dirhem za' ferân ve nânḥâh ve bezr-i kerefis her birinden dörder dirhem tedbîri sebak (17) iden vech üzeredür şabr-ı saḫûrî ve efsentîn her birinden sekiz dirhem râvend-i (18) çînî altı dirhem cündbîdeste bir dirhem fezehr iki mişḫâl 'anber bir dirhem mürrden 'anberî (19) eczâyı daḫḫ ü saḫḫdan şonra üç aḡrınca 'asel-i muşaffâ ile ma' cûn edeler ba' de mürri (20) saḫḫ idüp bu ma' cûn ki 'amel eylemişler idi yoḡuralar şerbeti bir dirheme varıncadur ve bu terkîbün (21) kuvveti yıla deḡdür el-müferriḥât meshî bunun fâ'idesi bî-nihâyedür cümelden ḳalbe ve cigere (22) ve dimâḡa kuvvet virür ve şehvet-i ta'âmiyyeyi ḳavî ider ve menîyi arturur fi'l-cümle bâh için (23) nef' i 'aẓîmdür ve iştihâ-yı ta'âm virüp kuvvet-i hâzımayı arturur terkîbi budur kırfe (24) lisân-ı şevr ve bâdrençbüye verd-i aḡmer her birinden beşer dirhem sünbûi hindî ve uşne ve behmen-i [246b] (1) surḡ ve behmen-i sefid her birinden dörder dirhem ve ḡavlincân ve ḳaranfîl ve cevz-i bevâ ve kâḳûle-i (2) kebîr ve ḳâḳûle-i şaḡîr ve bezr-i ferencmüşk ve varaḳ-ı ḳaranfil ve za' ferân ve maşṭakî ve türunc (3) ḳabuḡı ve lisân-ı 'aşfûr ve besbâye her birinden üçer dirhem sâdec-i hindî ve 'anber-i eşheb (4) ve dürr-i nâ-süfte ve kehrübâ ve büsset her birinden ikişer dirhem kebâbe altı dirhem zencebîl ve dâr-ı fülful (5) birer dirhem ve ḡaşṣau's-şâ' leb on dirhem su' d-i hindî bucuḳ dirhem misk bir dirhem altun (6) ve ḡümüş varaḳları birer mişḫâl bezr-i ḡaşḡâş on dirhem cümleyi daḫḫ ü saḫḫ idüp (7) aḡcâr-ı şalâda ezdükden şonra mecmû' ını bir yerde ḡılt idüp elli dirhem sükker-i nebât saḫḫ (8) idüp aḡcâr-ı şalâyede ezdükden şonra mecmû' ını bir yerde ḡılt idüp cümleñün iki vezni ḳadar (9) 'asel ḳıvâma getürüp ma' cûn edeler şerbeti iki dirhemden iki mişḫâl varıncadur vallahu (10) a'lem nev' -i dîger bu daḡi bir müferriḡ-i laṭîfdür mesîḡî bunı daḡi ḡoca reşîdden naḳl ider mülûka (11) maḡşûşdur hem muḳavvî ve hem müferriḡdür sebak iden müferriḡde olan ḡavâşş bunda daḡi (12) olduḡdan şonra bunun şaṭâreti ve tefriḡi ziyâdedür terkîbi budur la' l ve yâḳût (13) mürvârîd-i nâ-süfte ve kehrübâ ve büsset ve za' ferân her birinden beşer mişḫâl durûnc ve behmen (14) ve uşne ve 'anber ve misk ve varaḳ-ı zehab ve varaḳ-ı sîm her birinden ikişer dirhem lisân-ı (15) şevr ve mâ' -i tuffâḡ miski ve mâ' -i emîrbâris ve mâ' -i verd her birinden altışar dirhem esrâr (16) şuyı ki ıslanup elenmiş ola elli dirhem ḡavlincân beş dirhem sükker-i nebât yigirmi dirhem cümleyi (17) daḫḫ saḫḫ idüp aḡcârı ḳâ' ide üzere ezdükden şonra cümleñün üç vezni ḳadar (18) 'aselün kefi alup ba' de miyâh-ı mezkûreyi 'asele virüp ḳıvâma gelince ḳaynadup ba' de (19) meshûḳ-ı eczâyı virüp ma' cûn olduḡda altun ve ḡümüş ve varaḳlarıyla üleşdürüp (20) şerbeti bir mişḫâldür ammâ yâdigâr müferriḡdür ki naẓîri yokdur nev' -i dîger-i müferriḡ vaşfi (21) şeyḡ-i re'îsdür ki sulṭân mes'ûd için 'amel eylemişdür hafakân ve vesvâs ve za' f-ı (22) dil ve ciger

ve bögrek gāyetle nāfi‘dür cümelden dimāğa kuvvet virüp levni laṭif eyledüğinden (23) mā-‘adā inṣāṭ-ı tamām peydā ider ve sevdāvi yelleri feth idüp kalbe kuvvet virür ve mālīhūlyānuḡ (24) envā‘ına nāfi‘dür bundan bir kaç mişkāl isti‘māl iden kimesne ol ḥāllerden emīn (25) olur terkibi budur yāḡūt-ı surḡ iki mişkāl yāḡūt-ı zer dört mişkāl yāḡūt-ı kebūd [247a] (1) ve yāḡūt-ı sefid her birinden dörder mişkāl la‘l ve firūz ikisinden ikisinden üç mişkāl (2) zümürred bir bucuḡ mişkāl ‘aḡīḡ dört mişkāl ḡacer-i yeşim üç mişkāl lū‘lū‘-i ḡayr-i meşḡūb dört (3) mişkāl büssed ve kehrübā ve ḡacer-i lāzverd ikişer mişkāl bezr-i felencmüşk ve ibrişim-i muḡriż ve fıstıḡ-ı (4) şāmī ḡabuḡı dörder mişkāl emlec ve helilec ve bādrencbūye onar mişkāl zeher-i nīlūfer ve şandal-ı (5) surḡ ve şandal-ı sefid ve bezr-i bādrencbūye ve ḡaranfil ve dārcinī her birinden üçer mişkāl (6) lisān-ı şevr beş mişkāl ‘uşāre-i emīrbāris on bir mişkāl ‘ūd-ı ḡumārī dört mişkāl (7) bādrūc iki mişkāl durūnc ve ṡin-i maḡtūm ve ṡabāşir-i hindī her birinden dörder (8) mişkāl ‘anber-i eşheb dört mişkāl misk bir mişkāl varāḡ-ı zer ve varāḡ-ı nuḡre ve varāḡ-ı verd-i (9) aḡmer ve dārcinī dörder mişkāl ve kāfür-ı ḡuşūrī bir ḡirāṡ ve ḡāḡūle-i kebīr ve sūnbūl (10) ve sādec-i hindī ve behmen-i surḡ ikişer mişkāl ve behmen-i sefid dört mişkāl miski alma (11) şuyı ve ayva şuyı ve tūrunc şuyı ve güllāb ve‘ırḡ-ı lisān-ı şevr ve ‘ırḡ-ı bīd misk her (12) birinden bu miyāhuḡ yüz ellişer dirhem nebāt-ı mışrī üç yüz dirhem miyāh-ı mezḡūrī (13) nebāt ile üleşdirüp iki edviye miḡdārı ‘asel ḡamm idüp ḡivāma getürele aḡcārı (14) ḡā‘ide üzere saḡḡ édeler keber-i mertebe ki ādem diline alsa yaḡ ḡiss ide ba‘de eczāyı (15) daḡı saḡḡ idüp cümleyi bir yere getirüp muḡkem yoḡuralar ve altun ve gümüş ve varāḡların ḡaltı (16) ve mezc idüp ḡıfz édeler etibbānuḡ ḡitāblarında müferriḡ-i yāḡūtī didükleri bundan ‘ibāretdür (17) şerbeti bir mişkālden bucuḡ mişkāle varıncadur menāfi‘ine nihāyet yokdur müferriḡ-i şandalīn (18) ile meşḡurdur ḡavāşş-ı ‘acībe ve esrār-ı ḡarībesine nihāyet yokdur terkibi budur lū‘lū‘-i (19) ḡayr-i meşḡūb ve kehrübā ve büssed ve yāḡūt-ı rummānī her birinden bir bucuḡ dirhem la‘l ve yeşim (20) varāḡ-ı zehab ve varāḡ-ı fīzza ve mā‘-i fırfīn ve za‘ferān her birinden birer dirhem rāvend-i (21) ḡinī iki dirhem şandal-ı aḡmer üç dirhem behmeneyn altı dirhem bezr-i bādrencbūye ve bezr-i kāsnī (22) her birinden beşer dirhem emlec ve ḡişniş-i yābis beşer dirhem lisān-ı şevr ve emīrbāris ve ṡabāşir (23) ve varāḡ-ı gül-i surḡ her birinden dörder dirhem ḡaşḡaş-ı sefid ve bezr-i şāḡsefrem her (24) birinden birer dirhem fıstıḡ içi beş dirhem durūnc bir mişkāl misk iki dirhem ‘anber-i eşheb (25) ve ‘ūd-ı ḡumārī beşer dirhem maşṡakī bir mişkāl post-ı turunc üç dirhem mā‘-i sīb ve mā‘-i [247b] (1) sefercel ve ‘araḡ-ı lisān-ı şevr ve ‘araḡ-ı besīd-i misk her birinden elli dirhem nebāt-ı sefid yüz (2) elli dirhem ve ‘asel-i muşaffā yüz elli dirhem sebaḡ iden müferriḡ gibi (3) taṡbīḡ ve terkib olına bunun şerbeti kezālik bir dirhemden (4) bir mişkāle varıncadur gāyet (5) laṡıfdür (6) ta‘āllūm-i sittenūḡ ta‘līm-i sādisinūḡ sıfır-ı tāsi‘i on sekiz bābı

müstemeldür bâb-ı evvel ma'âcîn-i (7) muḳavvîye beyânındadır o cümelden biri ma'cûn-ı saḳankûrdur bu ma'cûnuñ ḥaṣṣası (8) bâh içün kuvvet virüp neṣâtı ziyâde kılmaktadır muḳavviyâtuñ eltafidur ve ḳalb ve dimâğa taḳviyetden (9) mâ'-adâ menî ziyâde ider levni şâf eylemekdür terkîbi budur şaḳâḳul ve behmen-i sefid ve bûzîdân (10) ve sûrincân ve besfâse her birinden beşer dirhem saḳankûr otuz dirhem tûderî-yi zerd (11) ve tûderî-yi surḥ beşer dirhem ḥuṣyetü's-ṣa'leb kırk dirhem kebâbe üç dirhem ḳaranfil ve zeker-i (12) ḥuṣk-i gelû ve ḥabbeü'z-zelem ve fıstık ve ḥabbetü'l-ḥazrâ' ve nârcîl ve lisân-ı 'aşfûr ve ḥavlincân (13) ve ḳâḳûle-i kebîr ve bezr-i şelcem ve dâr-ı fûlful her birinden beşer dirhem zencebîl üç dirhem (14) nâr-ı müşk ve ferencmûşk ve şandalîn ve ḥaṣḥâş-ı sefid ve lisân-ı şevr ve varaḳ-ı verd-i (15) aḥmer ve bâdrenbûye ve bezr-i helyûn ve asârûn ve kırfe ve durûnc ve ḥayr-ı bevvâ ve uşne (16) her birinden beşer dirhem za'ferân on bir dirhem su'd ve zerneb ve bezr-i bâdrenbûye (17) ve zernebâ ve maştakî ve bezr-i cezer ve bezr-i ḥurmîl her birinden üçer dirhem 'ûd-ı ḥâm (18) beş dirhem 'anber-i eşheb on dirhem misk bir mişkâl sünbül-i hindî on dirhem sâdec-i (19) hindî üç dirhem la'l ve yâḳût ve yeşim ve lû'lü'-i ḡayr-i meşkûb her birinden beşer dirhem (20) kehrübâ ve büssek ve varaḳ-ı zeheb ve varaḳ-ı fîzza her birinden üçer dirhem ve mâ'-i varaḳ-ı ḥayal (21) yüz dirhem 'asel eczâ kadar meyyit olan fîzzayyî ihyâ ider nev'-i âḥîr bu ma'cûn hem mukavvî-yi (22) bâh ve mi'deyi ḳavî idüp bātında olan ḳurdları ḳırur ve süded-i kebedi açar ve riyâḥ-ı [248a] (1) ḡalîzeyi ṭagıdur ve levni ḥûb ḳılur ve rîḥ-i bevâsîri zâil ider ve ta'âma iştihâ (2) virüp ve dişlerin ağrıların teskîn ider aşlında maḡrib sultânı ḡıyâşü'd-dîn (3) içün muḥammed bin manşûr beydâ eylemişdür bâh içün kuvvet virmede bu terkîbe ḡalîb (4) olmaz eger tecrîbe idersen ḳelâmımıza i'tibâr idersün terkîbi budur enîsûn ve bezr-i (5) kerefis ve naḥve ve bezr-i cezer ve bezr-i şibîş her birinden onar dirhem zürûd iki dirhem (6) maştakî ve ḳaranfil ve besbâye ve besfâyic ve 'ûd her birinden birer dirhem tîn fi'l-cümle (7) edviyenüñ sülûşî kadar ba'de daḳḳ ü saḥḳ idüp bu kerre cümleñ miḳdârı fâvend-i (8) ḳutûb iki ol kadar 'asel daḥî ḳıvâma getürüp ve her gün bu ma'cûndan iki mişkâl ac (9) karnına yiyen kimesne ḥaḳḳında ibn-i sînâ dir ki --- (10) --- (11) --- demişdür nev'-i (12) âḥîr ma'cûn-ı lûbûb bunun daḥî ḳâ'idesi menîyi ziyâde idüp cimâ'a kuvvet virmekdür ḥuṣûşâ (13) meşâneyi balḡamdan ve ḳumdan pâk idüp ḳalbe ve dimâğa kuvvet virüp neṣâtı ḡalîb (14) kılmaktadır bundan a'lâ ma'cûn olmaz terkîbi budur fınduk ve fıstık ve bâdem ve şâm (15) fıstığı ve ḥabbü'z-zelem ve cevz-i rûmî ve ḥabbü'l-fûlful her birinden lûbbinden beşer mişkâl ve simsim-i (16) muḳaşşer beş dirhem ve nârcîl on dirhem ḥuṣyetü's-ṣa'leb on mişkâl ḥaṣḥâş ve ḥavlincân (17) üçer dirhem dârçînî ve şaḳâḳul behmen-i surḥ her birinden beşer mişkâl behmen-i sefid on (18) mişkâl ve tûderî-yi sefid beşer mişkâl lisân-ı şevr beş dirhem lisân-ı 'aşfûr iki mişkâl (19) ve serçe beynisi ve zeker-i

gāv beşer mişkāl büzidān üç mişkāl aşl-ı bābūnec beş (20) mişkāl felencmüşk beş dirhem
 ḥasek-i mürr beş dirhem zernebā ve zerneb ve zencebīl ve қaranfīl (21) ve besbāse ve bezr-i
 bādrençbüye her birinden üçer dirhem ‘anber beş mişkāl misk nısf mişkāl (22) ‘ūd ve
 za‘ferān onar dirhem maştakī iki mişkāldür nā-süfte beş dirhem la‘l iki dirhem (23) yāķūt-ı
 kebūd bir mişkāl altun ve gümüş varakları üçer mişkāl nısf-ı eczā miķdārı (24) nebāt-ı ‘asel
 iki eczā veznince ķā‘ide-i mezkūre üzere ‘amel olunup birer mişkāl isti‘māl (25) olına nev‘-i
 āķir bu ma‘cūn esrār-ı etibbādandur mevlānā mu‘azzam-i şemşü'l-millet ve'd-dīn
 mesīhü[248b] (1)'z-zamān ibn-i hilāl erdebīlī te'lif eylemişdür ḥavāşşına niḥāyet yokdur
 cümelden bāḥ ziyāde (2) ider dil ve dimāğa kuvvet virür ve neşāt üzere kıılır ölmüş ḥadişeyi
 iḥyā ider (3) eger süst ise ḥod saḥt ider eger cimā‘dan sonra bir mişkāl isti‘māl olunursa (4)
 ‘ırķū'n-nesā ve vec‘-i mefāşıl ve noķşān-ı şehvet-i cimā‘ ve noķşān-ı menī ḥavfindan emīn
 (5) ider ve fi'l-cümle ‘aşabāt-ı emrāz var ise anları sālīm ider cenāb-ı ‘izzetūñ ‘ibādına (6)
 cümle eltāfindan biri bu terkībe maṭla‘ kıılınduğundan ‘add iderdüm terkībi budur (7) şaķāķul
 ve ḥavlıncān ve ḥuşyetü's-şaleb ve behmeneyn ve vecc ve tūderī-yi surḥ ve sefid ve lisān-ı
 (8) ‘aşfūr her birinden üçer mişkāl ḥabbü'l-bān ve ḥabb-ı belesān ve fūlfül-i sefid ve mağz-ı
 (9) şaḥm-ı ḥarbut ve mağz-ı toḥm-ı ḥıyārīn ve bezr-i circir ve bezr-i cezer ve pırasa ve şogan
 ve şelcem (10) toḥmları ve bezr-i ḥardal ve bezr-i ḥaşḥāş-ı sefid ve ḥasek dāne ve bezr-i tere
 ve bezr-i şebb (11) ve bezr-i cezer-i şāmī her birinden ikişer dirhem ve fūd-ı bezr-i helyūn ve
 ḥasek-i mürebba her birinden (12) ikişer mişkāl ve dārçinī ve қaranfīl ve sūnbül ve asārūn ve
 besbāse ve kebābe ve su‘d küfī (13) ve dār-ı fūlfül ve kırfe ve cevz-i bevvā ve nār-ı misk
 ve ‘ūd-ı ḥām ve ‘anber-i eşheb ve misk ve za‘ferān (14) her birinden birer mişkāl nārcil ve
 mağz-ı bādām fıstık ve mağz-ı ḥabb-ı şanevber ve mağz-ı ḥabbetü(15)'l-ḥazrā’ ve mağz-ı
 ḥabbü'l-ķuṭn ve kençer-i muķaşşer her birinden yedişer dirhem zencebīl büzidān (16) ve ķuşt-ı
 ḥulv ve mağz-ı ḥabbü'z-zelem ve durūnc-ı ‘akrebī her birinden ikişer dirhem cümle-i edviyeyi
 bir yerde (17) daķķ ü saḥķ idüp anlar ki finduķ ve fıstık ve sāir ḥubūbdur anları irü irü daķķ
 edeler (18) bu kerre ‘anber ve misk ve za‘ferān ile ‘aseli üleşdürduķdan sonra cümleyi bir
 yerde ḥalt (19) ve mezc idüp ma‘cūn edeler bu ma‘cūnuñ şerbetiüc dirhemden üç mişkāle
 varıncadır (20) gāyet mübārek ma‘cūndur nev‘-i āķir nüşḥa-i mü’ellif-i minhāc egerçe
 ma‘cūn-ı saķanķūr cümle (21) sendendür fe-ammā bāḥ içün bunun ḥāşşası nüşḥa-i evvelden
 ziyādedür ḥāşılı nażiri (22) bu ķadar ve bu nüşḥa ol şaḥş içün vācibdür ki beş on cāriyesi ola
 terkībi budur (23) şaķāķul ve behmen-i surḥ ve sefid ve büzidān ve besbāse ve kebābe ve
 kırķa ve ḥavlıncān ve ķaştabir (24) ve gāv-ı lisān-ı ‘aşfūr ve ķāķüle-i şağir ve kebīr ve sūnbül-
 i hindī ferencmüşk ve nār-ı misk ve қaranfīl (25) ve maştakī ve sādec-i hindī ve ‘anber-i
 eşheb ve mürvārīd-i nā-süfte her birindenücer dirhem ve saķanķūr [249a] (1) on dirhem

hişşetü's-sa'leb ve su'd ve zencebîl ve büssed ve kehrübâ her birinden ikişer (2) dirhem za'ferân ve 'ûd-ı hām beşer dirhem misk buçuğ dirhem la'l ve yâkût-ı zerd ikişer (3) dirhem varak-ı hifâl ki cedîd ve sebz ve hârr ola otuz dirhem altun ve gümüş varakları (4) birer mişkâl ola haşhaş ve ruğan-ı bâdem ve finduk-ı nebât her birinden onar dirhem cümle eczâyı (5) dağğ ü saħk idüp bâdem yağıyla yübüsetin alup ba'de üç veznince 'asel ile ma'cûn (6) idüp altun ve gümüş varaklarını sonra üleşdürüp bunun şerbeti bir mişkâlden iki (7) mişkâle varıncadur nev'-i âhîr ma'cûn-ı lü'lü' bunı cālînüs te'lîf eylemişdür bu ma'cûnuñ (8) yedi menfa'ati vardır cümelden biri kanferi saħt ider ve ev'ıye-i menîyi ziyâde ider (9) ve acır ve a'sâba kuvvet virür ve şehvet-i ta'âmiyyeyi ziyâde ve kana tağyîr-i 'azîm ziyâdesiyle (10) 'arîz olsa bir mertebe ki müte'affîn olsa 'ufûnetin def' ider ve menîyi ziyâde ider (11) bu ma'cûnı isti'mâl idüp bir 'avrete cimâ' olınsa lezzetinden mest olup kendüden (12) geçer artuğ kimsenüñ lezzetinden lezzet almaz hâşılı mef'ûlî fâ'ile giriftâr ider terkîbi (13) budur mürdârîd-i nâ-süfte ve büssed enîsûn ve behmen-i sefid her birinden birer (14) mişkâl kâkenc ve aşlû'l-belbâb her birinden nîm mişkâl fuğğâh ve ıdhîr ve su'd ve kireznâk her birinden (15) birer buçuğ dirhem ve selîha ve dârçînî ve asârûn ve maştakî buçugar dirhem şamğ-ı 'arabî (16) ve keşîrâ birer dâniğ cümle eczâyı dağğ ü saħkdan sonra üç ağırlı 'asel ile ma'cûn (17) idüp vaqt-i cimâ' da birer mişkâl isti'mâl idüp cimâ' idüp ve kudret hüdâyı müşahede (18) edeler nev'-i âhîr ma'cûnı 'atâ'î demekle mu'arrefdür bu nüshayı mevlânâ mağfûr-i (19) şadru'l-millet ve'd-dîn 'atâ'u'llâh tebrîzî beydâ eylemişdür sür'ar-ı inzâlden şikâyet idene (20) nazîr olmaz terkîbi budur lübân-ı zeker ve 'ılk-ı rûmî ve ceff-i bellût ve bezr-i kunnab (21) her birinden berâber 'asel ile iki edviye kadar lâzımdur şerbeti iki mişkâldür 'aceb yâdigârdur (22) nev'-i âhîr bu nev' den bu terkîb dağı gâyetle laţîfdür şağîr kuruşlar idüp dili (23) altına koyup cimâ' eylemekdür bu ma'nâyı iltizâm iden kimesne ol kadar cimâ' dan lezzet (24) ide ki ta'bir olunmaz terkîbi budur büssed ve kebâbe ve zencebîl ve 'âkırkarhâ ve zebîbü(25)'l-cebelî ve havlincân her birinden berâber dağğ ü saħk idüp bir miqdâr ezilmiş şamğla yoğurup [249b] (1) hurde kuruşlar edeler ve hîn-i cimâ' da dili altına koyup cimâ'a mübâşeret edeler nev-i (2) âhîr bu nev' den biri dağı günde iki mişkâl yiyüp gıdâsın kebâb ide bir kac gün (3) bu hâl üzere 'amel ide bi-emru'llâh ta'âlâ nice 'avreti ve câriyesi olur hağğından gelür (4) terkîbi budur bellût ve gülnâr ve sünîz ve lübân-ı zeker her birisi ikişer dirhem ve kemmûn (5) ve nağve ve kerâviyâ her birinden beşer dirhem post-ı belîle ve post-ı helîle-i zerd ve emlec (6) ve muğaşşer ve helîle-i siyâh her birinden üçer dirhem kişniş-i huşk on dirhem 'asel (7) üç vezni kadar gerekdür gâyet laţîf ma'nâdur nev'-i âhîr hoça reşîd ile müsemmâdur (8) tağâtîr-i bevl ve sür'at-ı inzâl def' eylemekdür terkîbi budur kebâbe ve fûfel karanfîl ve sünbül-i (9) hindî ve hişşetü's-sa'leb ve maştakî ve nağve her birinden üçer dirhem 'asel üç (10) vezni

kadar şerbeti bir mişkâlden iki mişkâle varıncadır nev' -i âhîr ma' cûn-ı lübûb-ı kebîrdür (11) bu nüşha muhammed şâh hârezmî için eţibbâsı te'lîf eylemişdür hâşşası kalbe (12) ve dimâğa kuvvet virüp neşâtı efzûn eylemekdür huşûşâ menîyi ziyâde idüp (13) zübbü saht eylemek şânındandır terkîbi budur bâdem ve finduk ve fıstık ve lübb ve habb-ı (14) fülful ve lübb-i habbû'l-haźrâ' ve lübb-i cevz-i rûmî ve lübb-i bezr-i ħarbut ve lübb-i habbû'z-zelem ve kencer-i (15) muķaşşer ve ħaşĥâş-ı sa'îd her birinden ikişer dirhem kebâbe ve kırķa ve ħavlincân ve karanfil (16) ve şakākul her birinden beşer dirhem maştakî ve besbâse ve lisân-ı 'aşfûr ve sünbül-i hindî (17) üçer dirhem behmeneyn ve bezr-i helyûn ve tûderî-yi surĥ ve sefid ve zer-verd ve bûzîdân (18) ve muġâş ve bezr-i cezer ve bezr-i şelcem ve bezr-i ħurmeli ve bezr-i piyâr her birinden altışar dirhem (19) ve ħişşetü's-şas' leb iki mişķal ve gez-i nân ve ħasek-i mürebbâ ve kişniş ve ħavķal-ı ħuşk-ı gâv (20) her birinden dörder dirhem serçe beynisi erkek ve vaķt-i heyeċânında altmış ola (21) dirhem za' ferân ve zencebîl ve nâr-ı müşk ve ferencmüşk ve dâr-ı fülful her birinden üçer (22) dirhem 'asel üç vezni kadar şerbeti iki mişkâldür ammâ buña taķayyüd iden kimesnenün (23) ġıdâsı noĥûd-âb ve ķalye ve kebâbe ve tâze şoġan ve erkek ķoyun eti şuları ile (24) tirîd yemekdür nev' -i âhîr ma' cûn-ı felâsife bu terkîbün bir ismi daĥi mâddetü'l-ĥayâtdur (25) felâsife ile vech-i tesmiye feylesofâna mensûb olduġıçündür hâşşası balġamı [250a] (1) def' idüp kuvvet-i hâzımıyye i'ânet ider ve iştihâ virür ve zihni fesâddan şıyânet ider ve ħıfza (2) çok fâ'idesi vardır huşûşâ zihni tîz idüp kemîtte olan bürüdeti iĥrâc (3) ider ve muĥâlîf yelleri sürer bâ-ĥuşûş menîyi arturur ve --- saht ider ve vec' -i (4) mefâşıla ve bil aġrılarına fâ'ide ider ve dişleri muĥkem tutar ammâ bu ma' cûn balġamî mizâca (5) maĥşûşdur zîrâ ziyâde ĥârrdür sâ'ir mizâc erbâbına câ'iz degildür terkîbi budur fülful (6) ve dâr-ı fülful ve zencebîl ve dârċînî ve post-ı helîle ve emlec ve şaytarac ve zerâvend-i mudahrec (7) ve 'ırķ-ı bâbûnec ve ĥuşyetü's-şas' leb ve lübb-i ċılġuze ve lübb-i nârcîl her birinden otuz dirhem (8) bâbûnec beş dirhem râziyânec beş dirhem 'asel üç edviye miķdârı şerbeti bir mişkâldür (9) nev' -i âhîr ma' cûn-ı nüşdârû bu bir ma' cûndur ki müferriĥdür ve ta'âmdan evvel ve sonra yinse (10) ĥazma mu'în olur ve insânun levnini kızardur ve cigeri elemden şıyânet ider terkîbi budur (11) varaķ-ı verd-i aĥmer altı dirhem su' d küfi beş dirhem besbâse ve cevz-i bevvâ ve kırfe ve za' ferân (12) ve sünbül-i hindî ve zerneb her birinden ikişer dirhem emlec yüz elli dirhem penîr şükkeri ile (13) şuyını kıvâma gelmek şadrına varınca ķaynadalar ayva ve alma ve ķoruķ ve lîmûn ve demîr-i (14) hindî ve rummânîn ve ĥummâş rûbların 'ale's-seviyye yüz elli dirheme varınca 'asel (15) ile kıvâma getüreler ve sâ'ir eczâya bir miķdâr misk izâfe idüp ķatalar laţîf nüşdârûdur (16) bundan eyü olmaz şerbeti iki mişkâldür ma' cûn-ı anķardiya'-yî kebîr bu ma' cûn fâlice ve laķveye (17) ve şar' aya ziyâde nâfi' dür cemî' bürüdetden olan rîhlere dermândur ma' âcîn kısmından (18)

emr-i bāhda bundan müfid nesne olmaz huşuṣā bir eṣyāda daḥi nef' i vardır (19) terkibi budur 'ākırkarhā ve şūniz ve kuṣṭ ve fūlful ve dār-ı fūlful ve vecc her birinden (20) onar dirhem varaḳ-ı sezāb ve centiyānā ve ḥiltit ve zerāvend-i mudahrec ve ḥabbū'l-gār (21) ve cūndbīdeste ve şaytarac-ı hindī ve ḥardal her birinden beşer dirhem 'asel-i belādır dört (22) mişḳāl cümleyi daḳḳ ü saḥḳdan sonra cevz yağıyla yūbüsetin alup üç vezni kadar (23) 'asel ile ma' cūn edeler şerbeti bir dirhemden bir mişḳāle varıncadır ma' cūn-ı eflūnyā (24) 'avām buḡa berş dirler ḳūlunc ve tihāl ve sebel ve teşennūc için nāfi' dūr ve aḥşāda olan (25) veremi sākin ider ve öksürügi ve derd-i cigeri def' ider ve derd-i dendān [250b] (1) için nāfi' dūr terkibi budur za' ferān beş dirhem fūlful-i ebyaḡ ve bezr-i benc yigirmişer dirhem (2) efyūn on dirhem ḳatrasāliyūs dört dirhem bezr-i kerefis üç dirhem sūnbül-i hindī (3) dört dirhem sādec-i hindī ve seliḥa ve 'ākırkarhā ve ḥabb-ı belesān ve ferfiyūn her birinden (4) birer dirhem eczāyı daḳḳ ü saḥḳdan sonra dūhn-i belesān ile yūbüsetin alup üç aḡrı (5) 'asel ile ma' cūn edeler altı ay mūrūr eyledükten sonra noḥūd kadar ḳūlunc için (6) isti' māl edeler ma' cūn-ı fulūniyā'-ı fārisi kezālik ḳūlunc için ve muḥālif yeller için (7) isti' māl edeler terkibi budur fūlful-i sefid ve bezr-i benc her birinden yigirmi dirhem efyūn (8) on dirhem za' ferān beş dirhem ṭin-i maḥtūm on dirhem sūnbül-i hindī ve mūrri-i 'ākırkarhā (9) ve ferfiyūn ikişer dirhem cūndbīdeste bir dirhem zernebā ve durūnc-ı 'akrebī birer (10) bucuḳ dirhem dürr-i nā-sūfte ve misk bucuḡar dirhem kāfūr bir dānik 'asel üç vezni (11) kadar nev'-i āḥir fulūniyā'-ı kebīr efyūn otuz dört dirhem dārçini ve ḳaranfil ve 'ūdū(12)'l-ḳarḥ ve ferfiyūn ve sūnbül-i hindī ve bezr-i benc ve bezr-i reyḥān ve ḳāḳūle-i kebīr ve şaḡir (13) ve penc-i benefşe ve şamḡ-ı 'arabī ve huşyetü's-şa'leb ve bezr-i cezer ve enisūn ve ısırgan toḥmı (14) ve bezr-i kerefis ve bezr-i başal ve bezr-i bādrencebūye ve kuṣṭ ve 'ūd-ı belesān ve ḥabb-ı belesān (15) ve mersin yemişi ve asārūn ve su' d ve şandal-ı ebyaḡ ve verd-i aḥmer ve günlük ve kehrübā (16) ve zeberced ve ḥaṣā lūbān-ı cāvī ve 'ūd her birinden beşer dirhem zernebā iki dirhem za' ferān (17) otuz dirhem fūlful-i ebyaḡ yigirmi dirhem bezr-i benc ve bezr-i ḥaṣḥāş on beşer dirhem cümle (18) eczāyı saḥḳ idüp bir bucuḳ eczā kadar 'asel ile ma' cūn idüp şerbeti noḥūd kadardır (19) nev'-i āḥir fulūniyā'-ı seb'a bunun mü'ellifi cālīnūsdur terkibi budur bezr-i benc ve fūlful (20) her birinden kırḳar dirhem efyūn ve za' ferān her birinden yigirmişer dirhem sūnbül-i hindī (21) ve ferfiyūn ve 'ūdū'l-ḳarḥ her birinden ikişer dirhem üç eczā aḡrı kadar 'asel ile (22) şerbeti mizāca göre 'avām ḳaraberş dirler ma' cūn-ı berşā'iyā nūṣḥa-i ebu'l-berkāt (23) ḥaṣṣiyyetine nihāyet yoḳdur şāḥib-i minhāc bunun ḥaḳḳında ol kadar mūbālaḡa eylemişdür ki (24) yazılmaḳ lāzım gelse bir cüz'ü yere şıḡmaz fi'l-cümle emrāz-ı ḳalbiyye ve dimāḡiyyenün her nev'ine (25) nāfi' dūr huşuṣā derd-i mi' de ki bād-ı kerem ve bād-ı serdden ola nāfi' dūr ve sevdāvi [251a] (1) 'illetlere ve vesvās ve mālīḡulyāya ve sehere

mübtelâ olanlara te'sîri aqta'-i mine's-sefid (2) ibn-i sînâ bunun hakkında fâriside kaşide söyleyüp nice menâfi'ini beyân eylemişdür (3) terkîbi budur fülful-i sefid ve kâvşir ve ferencmüşk ve fû ve bezr-i benc-i ezrağ onar dirhem (4) za'ferân ve zerâvend-i tavîl ve centiyanâ ve başalû'l-fâr-ı müşevvâ ve cedvâr-ı hindî (5) dörder dirhem ve habbû'l-gâr ve efyûn yedişer dirhem sünbül-i hindî ve nârdîn ikişer (6) cündbîdester ve ferfiyûn birer dirhem mecmû'ı saḥḳ olunup üç ağırlı 'asel ma'cûn (7) olına altı aydan sonra mizâca göre isti'mâl olına nev'-i diğeri ma'cûn-ı hacrû'l-yehûd bu bir (8) ma'cûndur ki meşâne olan aḥcârı pâreler kum var ise çıkarur gâflet idecek (9) degildür terkîbi budur lübb-i bezr-i hıyâr ve lübb-i bezr-i ḥarbuze ve bittîḥ ve kıssâ' ve semüz ot (10) toḥmı ve habb-ı kâkenc beşer dirhem hacrû'l-yehûd ve mercan altışar dirhem eczâyı saḥḳ idüp aḥcârı (11) şalâyede muḥkem ezüp cümleñün üç ağırlı 'asel ile ma'cûn edeler ve kifâyet miqdârı (12) isti'mâl edeler nev'-i âḥir bu ma'cûn tefit-i ḥasâd için ve ihtibâs-ı bevl için evvelkiden (13) kuvveti ziyâdedür terkîbi budur kurumuş keci kanı ki erkece ola ve ol kan yüreginden (14) alınmış ola andan yigirmi dirhem fülful ve dâr-ı fülful ve sünbül ve kaṭrasâliyûn (15) ve bezr-i cezer ve tavşan dişi ve za'ferân ve zencebîl ve bezr-i ḥatmiyy ve vecce daḳḳ ü saḥḳdan (16) sonra üç vezni 'asel ile ma'cûn idüp vakt-i hacetde bunduḳ kadar isti'mâl (17) olına nev'-i âḥir ma'cûn-ı kâkenc bunun ḥaṣṣası külliye meşâne olan 'avârızı pâk (18) eylemekdür ve silsü'l-bevle nâfi'dür terkîbi budur bezr-i benc ve râziyânec yedişer dirhem ve mağz-ı (19) lübb-i hıyâreyn ikişer dirhem ve bezr-i ḥummâş ve efyûn ve mağz-ı cılgûze ve mağz-ı finduḳ ve bâdâm (20) ve za'ferân üçer dirhem ve habb-ı kâkenc yigirmi beş dirhem ve keşîrâ dört dirhem daḳḳ ü saḥḳ (21) idüp üç vezni kadar 'asel ile ma'cûn idüp altı aydan sonra isti'mâl olına (22) nev'-i diğeri ma'cûn ḳubâdû'l-mülk ile meşhûrdur bu ma'cûnuñ ḥaṣṣiyyetini vec'-i mefâşıl ve niḳris (23) ve anuñ emsâli beliyyeyi sâkin kılmaktadır ve derd-i tıḥâle ve ḡalîz yellere ve eski ḥummâlara ve ḳûlunca (24) nâfi'dür ve südde açmak bögrekde olan taşları bârelemek ve zîḳû'n-nefse mübtelâ (25) olanı ḥavâşş itmek bu ma'cûnuñ şânındandır 'ale'l-ḥuṣûş eski öskürüğe ve boğaz [251b] (1) hırıldusına ve gözde zulmet olup yâḥûd şeb kör olına nef' virüp def' ider (2) nihâyet bu ma'cûn altı aydan sonra isti'mâl olunur kuvveti üç yıla dek bâkîdür ba'de (3) za'f olup kuvveti ḳalmaz terkîbi budur centiyanâ ve ustuhudûs ve ḳurdımânâ ve cāvşir (4) ve kemâfiṭûs ve bezr-i sezâb ve ferâsiyûn ve usḳürdiyûn ve mî'a-i sâile beşer mişḳâl (5) ve mürri ve za'ferân ḳuşṭ ve fülful-i sefid ve idḥîr ve sünbül-i hindî ve ferfiyûn ve post-ı (6) penc tuffâḥ ve uşâḳ ve fûdenc ve bezr-i râziyâne ve bezr-i cezer ve varâḳ-ı gül-i surḥ ve nârdîn (7) ve habb-ı belesân her birinden üçer dirhem dârcînî ve sükker ve selîḥa on (8) birer mişḳâl ḥinnâ ve 'uşâre-i gâfeş ve kâşim ve bezr-i cünd fevḳi şamğ-ı 'arabî ve bâdem her (9) birinden dörder mişḳâl efyûn ve bezr-i benc-i sefid her birinden altı mişḳâl ve sumûğ ve 'uşâre-i (10)

müşelleş ezüp ba' de müşelleşi ' asel içinde kıvāma gelince kaynadup ma' cūn edeler altı aydan (11) sonra kifāyet miqdārı isti' māl edeler ma' cūn-ı necāh bu bir ma' cūndur ki sevdāvi (12) müşildür ve balgām-ı lezc ve hılt-ı lezc kısmını izāle ider ve cūnūna ve mālīhulyāya mübtelā olan (13) kimesneleri hālāş ider terkibi budur helile-i esved ve post-ı helile-i aşfer ve kabilī (14) ve emlec-i muḳaşşer ve eftimūn onar dirhem ve ustuhūdūs ve besfāyic ve tirīd-i sefid-i mücevvef (15) beşer dirhem gārīkūn üç dirhem hācer-i lāciverd ve hācer-i ermenī ma' sūl iki bucuḳ dirhem (16) saḳmūniyā üç dirhem ' asel yüz elli dirhem şerbeti kifāyet miqdārı nev' -i āhīr ma' cūn-ı (17) hıyār-şenbe bu bir ma' cūn-ı laṭīfdür ki her mizāc için muvāfiḳdur līneti rıfḳ üzeredür (18) ahlāt-ı erba' ayı rıfḳ üzere izāle ider terkibi budur tirīd-i sefid kırḳ dirhem ve benefşe-i (19) yābis yigirmi dirhem ve nemek-i hindī ve rubb-ı sūsen yedişer dirhem ve ' asel-i hıyār-şenbe yüz (20) dirhem ve rāziyāne ve enīsūn ve maştakī beşer dirhem ve saḳmūniyā on dirhem ve ruḡan-ı (21) bādem kırḳ dirhem eczāyı saḥḳ idüp bādem yağıyla saḥḳ eyledükden sonra ' aseli kıvāma (22) getirüp cümleyi dāhil ide ammā saḳmūniyā muşliḥ gerekdür nev' -i āhīr ma' cūn-ı sūrincān (23) bu ma' cūn tiryāk-ı mefāşıl ve niḳrisidür ve bir ḳac envā' dur o cümelden biri budur (24) terkibi budur sūrincān otuz mişḳāl fūlfül-i siyāh ve dār-ı fūlfül ve varāḳ-ı hınnā (25) ikişer mişḳāl kemmūn ve şaytarac ve bost-ı penc-i kebīr ve milḥ-i neftī ve zebedül'-baḥr iki mişḳāl [252a] (1) tirīd-i ebyaz kırḳ dirhem zencebīl yedi dirhem būzīdān beş dirhem saḳmūniyā üç dirhem (2) post-ı helile-i zerd beş dirhem muḥkem daḳḳ saḥḳdan sonra ruḡan-ı bādem ile yübüsetin alup (3) üç vezni ḳadar ' asel ile ma' cūn edeler nev' -i āhīr ma' cūn-ı nānhāh bu bir ma' cūndur ki (4) mi' deyi kavī idüp ta' āmı haẓm itdürür ve ḡalīz yelleri sūrüp taḥlīl ider ve yürekde (5) olan ḳurdı katl ider terkibi budur naḥve ve bezr-i kerefis ve bezr-i ḳişver ve bezr-i şebb (6) onar dirhem besbāse ve karanfil ve maştakī ve ' āḳırḳarḥā ve ' ūd-ı ḥām her birinden üçer (7) dirhem üç vezni ḳadar ' asel ile ma' cūn olına şerbeti üç dirhemdür boḳrāt dir ki bu ma' cūnı (8) yılda bir hafta isti' māl iden kimesne ṭabībe ihtiyāc olmaz nev' -i āhīr yürek ağrısına (9) ve bel ağrılarına nāfi' dūr terkibi budur zencebīl ve ḥavlıncān ve cörek otı ve vecc ve cedvār (10) cümle berāber daḳḳ ü saḥḳ idüp üç ağrı ' asel ile ma' cūn olına şerbeti iki mişḳāldür nev' -i (11) āhīr muḥtaşır ve meşhūr olan ma' cūn budur ki vecc dirler rāziyāne ve zencebīl ve egir berāber (12) ve ' asel üç eczā ḳadar ' aceb mübārek terkībdür nev' -i āhīr bu bir ma' cūndur ki firenk zaḥmetine ve şıraca (13) ve tuzlu balgāma ve oḡulmaz yaralara isti' māl olunur terkibi budur cūb-ı çinī yüz elli (14) dirhem ki egelenmiş ola cörek otı ve zencebīl ve dārçinī ve sināmekī otuz dirhem ḳaranfil (15) ve ḥavlıncān ve dār-ı fūlfül yigirmişer dirhem daḳḳ olup elendükden sonra üç ağrı ' asel (16) ile ma' cūn edeler şerbeti şubḥ ve mesā ikişer bucuḳ mişḳāldür nev' -i āhīr ḳınbīl bu bir ma' cūndur ki (17) insānuḡ yüreginde ne ḳadar cānver kısmı var ise maḥv ider ḳurd ve

şoğulcan ve ḥabbü(18)'l-ḳarḥ ve tatar ḳurd ve cümlesini iḥrāc terkibi budur şirḥişḳ ve ḥabbü'n-nīl ve ḳınbīl-i (19) ḥorāsānī ve enīsūn ve tirīd ve efsentīn ve şeftālū yabrağı ve termis ve ḥabb-ı ḳılır ve muḳl-ı (20) ezraḳ ikişer dirhem saḳmūniyā bir dirhem cümle eczāyı daḳḳ ü saḥḳ idüp şeftālū yaprağından (21) elli dihem miḳdārı döğüp şuyın alup eczā ağırı ‘asel ile ma‘cūn idüp (22) iḳtiżā eyledükde ma‘cūndan beş dirhemini aç karnına yiyüp üzerine bir ḳaç dāne ḳoz (23) içi yiyüp bir miḳdār ısıcaḳ şu içeler ne ḳadar zī-rūḥ-ı ḥayvān var ise bir sā‘at (24) geçmedin çıkar ḳudret-i ilāhīyi müşāhede idersin ammā mizācı za‘īf ādeme iki dirhem vire (25) ḳuvviyyü'l-mizāc ise beş dirheme varıncadur nev‘-i āḥir bu ma‘cūn iç ağırsına ve ḳan [252b] (1) gidüp zedi olana nāfi‘dür terkibi budur tūpāl-ı ḥadīd yüz yigirmi dirhem muḥkem saḥḳ (2) idüp bir ḳaç kerre şu ile yuyup pāk idüp ba‘de sirke ile ḡusl olına behmen-i aḥmer (3) ve ekşi enār ḳabuğı ve siyāḥ māzū ve fūvve ve kara ḳavaz ve aḥlāt otı ve iki ḳardaş (4) ḳanı bu cümleyi bir ḳaç kerre şarb sirk ile ısladup ḳurıdup saḥḳ édeler fi'l-cümle (5) bu ḥāl üzere on kerre ısladup ḳurıdup saḥḳ édeler fi'l-cümle bu ḥāl üzere (6) on kerre ısladup sirke ile ve saḥḳ idüp temām-ı ḡubār olduḳda üç ağırı ‘asel ile (7) ma‘cūn édeler vaḳt-i ḥācetde finduḳ ḳadar isti‘māl olına zaḥīre ve zūr-ı def‘inde (8) bu terkīb seyf-i ḳāṭi‘dür nev‘-i āḥir ma‘cūn-ı sa‘fi bu ma‘cūn su‘āl ve rebūv ve evcā‘-ı (9) kebed ve şadr ve ālāt-ı nefis ve mi‘de içün nāfi‘dür cümleden biri şavtı sāf idüp (10) bevli idrār ider ve ṭihālūn şalābetini ve vec‘ini def‘ ider terkibi budur çekirdegi (11) çıḳmış kıvıllı üzüm yigirmi beş dirhem za‘ferān ve sünbül ve selīḥa ve dārçini ve dār-ı (12) --- bir dirhem ḳasabü'z-zerīre ve fuḳḳāḥ ve idḥir ve ‘ılkül-butm ve muḳl-i ezraḳ (13) birer bucuḳ dirhem mürr-i şāfi dört dirhem daḳḳ ü saḥḳ olup üç ağırı ‘asel ile ma‘cūn (14) olına şerbeti ısıcaḳ şu ile bir dirhemdür nev‘-i āḥir ma‘cūn-ı tirīd ḳüluncı ḥāl ider ve yelleri tağıdur ve vec‘-i zāḥra fāide (15) ider terkibi budur maḥmūde on dirhem tirīd-i maḥḳūk yüz dirhem cevz-i bevva ve dārçini (16) ve ḳāḳüle ve zencebīl ve nār-ı misk ve ḳaranfil ve fülful beşer bucuḳ dirhem sükkeri ebyaz yüz (17) dirhem ‘asel üç eczā ḳadar şerbeti beş dirhemdür ḡāyet nāfi‘dür nev‘-i āḥir ma‘cūn-ı temr (18) bu ma‘cūn ḳüluncı ḥāl ider ve ‘usr-i bevli def‘ ider ve vec‘-i mi‘deye nāfi‘dür ve riyāḥı (19) dāfi‘dür terkibi budur būraḳ-ı ermeni ve kemmūn ve zencebīl ve ḳaṭrasāliyūs ve fülful-i (20) ebyaz on ikişer dirhem saḳmūniyā beş dirhem temr ya‘nī ḥurmā ve varaḳ-ı sezāb onar (21) dirhem bir gün bir giçe eczāyı ḥall-i ḥamr ile ıslatduḳdan sonra ḳurudup saḥḳ idüp (22) üç ağırı ‘asel ile ma‘cūn idüp şerbeti beş mişḳāldür ḡaflet olmaya nevh-i (23) āḥir ma‘cūn-ı ‘akreb bunun ḥāşşası küla ve mesāneyi ḥaşātdan ve veremlerden pāk (24) ider terkibi budur ‘akreb muḥriḳ ve centiyānā üçer bucuḳ dirhem zencebīl bir dirhem (25) fülful ve dār-ı fülful ikişer dirhem aşı-ı kākenc beş dirhem cūndbīdeste dört dirhem [253a] (1) cümleyi daḳḳ ü saḥḳdan sonra üç vezni ḳadar ‘asel ile ma‘cūn édeler şerbeti nişf-ı (2) dāniḳdür nev‘-i āḥir ma‘cūn-ı ḥiltit

bunun hāşşası hummā'-i rub' içündür zīrā sevdāya naẓc (3) virür ve haşerāt-ı arz şokduğına nāfi' ve vec' a dāfi' dūr terkibi budur fülful-i (4) esved ve mürr-i şāfi ve varak-ı sezāb cümlesi berāber olup hiltit cümleñ rub' ı kadar (5) ola 'asel üç edviye kadar şerbeti bir mişkaldür nev'-i āhir ma' cün-ı ihtilāk zaḥīr-i (6) balgāmī ki müfriṭ olup 'ilācından kılalar bu ma' cündan nışf dirhem virile terkibi (7) budur cündbīdeste ve efyūn ve mī'a-i sāile ve bezr-i benc-i ebyaz ve za' ferān ve asārūn (8) ve bezr-i kerefis ve seliḥa ve enīsūn ve ṭīn-i ermenī ve cūlnār 'ale's-seviyye daḳḳ ü saḥḳ (9) olunup üç ağırı 'asel ile olına nev'-i āhir bu ma' cünü't-ṭabāderītūs bu ma' cünüñ (10) hāşşasına nihāyet yoḳdur cümleden mizāc-ı bāridūñ fesādını dāfi' dūr ve evcā' -ı mi' de ve kebede (11) kilye ve ṭihāl ve evrām ve ihtibās-ı bevl ve ḥayz ve kılunc için nāfi' dūr ve ishālī (12) daḫi defkledür eski marāzlara ve fuẓūluñ imtilāsına ve aḥlāt-ı ḡalīze lezzenūñ istilāsını (13) dāfi' dūr ve nisyān ve zūlmet-i başar ve 'usrū'n-nefs için ḡāyetle mübārekdür bā-ḥuṣūş (14) bedeni aḥlāt-ı fāsideden pāk kılması ḳanı vāzīḥdur ve teshīn ve ta'dīl-i beden kılmada (15) lā-naẓīr ve riyāḥı ṭard idüp kebedde olan süddeleri açmaḳda bundan enfa' bir terkīb (16) olmaduğı muḳarrerdür ḥuṣūṣā vec' -i şadr ve azlā' ve baraş ve behaḳ için ne mertebe (17) nāfi' olduğı tecrübeden şonra ma' lūm olur ve noḳşān-ı dem ve 'araḳ için ve istiskādan (18) ḥavf idenler için za' f kebed ve bürüdet-i kebed için nef' i ezḫar-ı mine's-şemsdür (19) evcā' -ı re'sūñ her ḳaḅı nev' i olursa dāfi' dūr ve cüzām ve şar' için kibrīt-i aḥmer ve yāḳūt-ı (20) ezherdür terkibi budur şabr-ı sūḳūṭarī beş dirhem ḡāriḳūn yigirmi dirhem za' ferān (21) dārçinī ve vecc ve maşṭakī ve dühn-i belesān ve ḥabb-ı belesān ve ferfiyūn ve fülful-i ebyaz (22) ve esved-i dār-ı fülful ve centiyāna ve fuḳḳāḥ ve ıdhīr beşer dirhem ḳuṣṭ ve mürr-i kemāderiyūs (23) ve eftimūn dörder dirhem asārūn ve seliḥa ve saḳmūniyā altışar dirhem ve sūnbül-i hindī (24) üç bucuḳ mürr ve ḥamāmā ikişer dirhem 'asel üç eczā kadar şerbeti dört mişkaldür nev'-i āhir (25) ma' cün-ı ḳuṣṭ bu ma' cünüñ nef' i vec' -i kebed ve bürüdet-i mi' de ve istirḥā'-i a' şāb içündür [253b] (1) terkibi budur dārçinī yedi dirhem ḳuṣṭ-ı mürr altı dirhem enīsūn ve bezr-i kerefis ve asārūn (2) üçer dirhem 'asel üç eczā kadar şerbeti bir mişkaldür nev'-i āhir ma' cünü'-şīḥ-i raḥmetu'llāh (3) sümüm-ı ḳātilenūñ def' inde ve insānuñ ḳarnında ne ḳadar ḳurd var ise iḥrācında ḳuvveti (4) ziyādedür terkibi budur encidān ve şīḥ-i ermenī berāber daḳḳ idüp saḥḳ olunup 'ādet (5) üzere ma' cün olına şerbeti bir mişkaldür nev'-i āhir ma' cün-ı şehir-yārān kılunc ve riḥ-i (6) baṭn ve mi' de ve em' ā için mübārek terkībdür bunu ḥocā būzer-i cemher hürmüz tāc-dāre (7) vaẓ' eylemişdür terkibi budur zencebīl ve ḳırfe ve dārçinī ve cevz-i bevvā ve maşṭakī ve ḳaranfil (8) ve seliḥa ve sūnbül ve ḳāḳūle ve ḥabb-ı belesān dörder dirhem saḳmūniyā ve tirīd ve sūk (9) üçer dirhem ḥabbū'l-ḡār toḳuz dirhem sūkker-i ebyaz yetmiş dirhem 'asel cümleñ üç vezni ḳadar (10) şerbeti iki mişkaldür menāfi' i bī-nihāyedür bāb-ı şāni cevārişāt beyānındadır bu daḫi

(11) ma'çün cümlesindendür cevâriş ile vech-i tesmiye cerş-i bulğur gibi cerş olındığıçün (12) cevâriş ile ta'bir olunur imdi cevâriş kısmı dağğ olına dinildükde ol kadar ince (13) elekden elenmeye ki eczânun kuvveti gide zamânımızda bunun miğdâr-ı ma' iyyeti seyrek kıl elekden (14) alınan eşyâdur böyle olsa cevâriş bir nice envâ' dur o cümelden biri cevâriş-i (15) 'anber bunun fâ'idesi mi' denün bürüdetine ve hafakâna ve sũ'-i haзма ve evcâ'-ı (16) rahme müte'allikdür 'ale'l-huşuş meşâyih için münâsibdür lâkin şebâba ve şıbyâna zarûret (17) maḥallinde isti'mâl itdürmek gerekdür terkibi budur kâkûle-i kebîr ve şağîr dörder (18) dirhem zencebîl ve dâr-ı fülful onar dirhem ve cevz-i bevva beş dirhem 'anber ve sünbül ve maştakî ikişer (19) dirhem misk-i ḥâliş bir dirhem 'asel üç eczâ şerbeti bir mişkâldür cevâriş-i sefercel-i müşhil (20) etibba kûlunca mi' deyi ıslâḥ idüp ta'âma iştihâ virür kûlunca mi' deyi ıslâḥ idüp (21) kûlunca fâ'ide ider ve riyâḥı taḥlîl ider ve qarâḳırî berişân ider demişlerdür şıfatı (22) budur laṭîf ayvadan yüz elli dirhem alup çekirdegini çıkarup ḥurde ḥurde toğrayup (23) muḥarren bişüreler ba' de muḥkem dağğ edeler ma'cûn-mişal ola ba' de beş yüz dirhem 'aselün (24) kefin alup ayvayı dâḥil edeler ve kıvâm bulunca şabr edeler vaḳtâ ki kıvâma gele bu eczâ'-ı (25) medkûḳayı idḥâl edeler zencebîl ve dâr-ı fülful ve dârçînî ikişer dirhem ebhel ve kâkûle [254a] (1) ve za'ferân üçer dirhem maştakî beş dirhem saḳmûniyâ-yı muşlih on beş dirhem tirîd otuz (2) dirhem 'asel kemâ-sebaḳ şerbeti beş mişkâldür cevâriş-i sefercel-i --- istiṭlâḳ-ı baṭn (3) ve za'f-ı mi' de ve ḳay'-ı ḡaşeyân ve sũ'-i istimrâr ve taḥsîn-i levn ve iştihâ ve ta'âm içündür (4) kezâlik iki raṭl ayvayı dağğ idüp ḥurde toğrayup ḥall ile bişüreler ezildükde (5) minvâl-i mesbûḳ üzere kefi alınmış 'asel ile kıvâma getürüp bu edviyeyi dâḥil edeler (6) zencebîl ve dâr-ı fülful dörder dirhem naḥve ve bezr-i kerefis birer dirhem za'ferân iki dirhem (7) 'asel kezâlik bunun şerbeti bir mişkâldür cevârişü't-temr kûlunca vec'-i mi' deye ḡâyetle (8) nâfi' dür bûraḳ-ı ermenî ve kemmûn-ı kirmânî ve ḳaṭrasâliyûs ve zencebîl ve fülful-i ebyaz (9) ikişer dirhem maḥmûde muşlih beş dirhem cekirdeksüz ḥurmâ ve lübb-i levz ve varâḳ-ı sezâb onar dirhem (10) cümle eczâyı dağğ idüp bir gün bir giçe ḥall-i ḥamr ile ısladup ve süzüp ḳurıdup (11) kifâyet-i ma'hûde üzere 'asel ile ma'cûn olına şerbeti üç mişkâldür cevâriş-i temr-i (12) âḥîr bunun daḡi vec'-i mi' de ve kûlunc-ı mühlîk nef' i 'azîmdür şıfatı budur zencebîl ve fülful (13) ikişer dirhem sezâb dört dirhem levz-i muḳaşşer dört dirhem saḳmûniyâ bir buḳuḳ dirhem (14) temr-i mûneḳḳî kırk sekiz dirhem tedbîri mesbûḳ üzere 'amel olına şerbeti dört mişkâldür (15) cevâriş-i mübârek balgâmı taḡyîr-i izâle ider ve ishâl ider şıfatı budur tirîd elli dirhem (16) fülful ve zencebîl üçer dirhem sükker-i ebyaz kırk sekiz dirhem cümleyi dağğ idüp üç vezni (17) 'asel ile ma'cûn edeler şerbeti beş mişkâldür cevâriş-i âḥîr mürre-i şafrâyî ezâsız rıfḳla (18) ishâl ider şıfatı budur 'ûd-ı ḥâm ve maştakî onar dirhem tirîd elli dirhem saḳmûniyâ buḳuḳ (19) dirhem kemâ-sebaḳ şerbeti mâ'-i

h  r ile beş dirhemdür cev  ri  -i   hir bev  s  r ve berd-i (20) miş deye ve riy  h-ı   al  z ve s  '-i istimr  r i   n nef' i    az  md  r şıfatı budur besb  se (21) ve k  rfe ve k  k  le-i   a  r ve zenceb  l ve d  r-ı f  lf  l ve d  rc  n   ve as  r  n birer dirhem (22) k  k  le-i keb  r beş dirhem f  lf  l-i esved iki dirhem karanfil bir bu  k   dirhem sükker yigirmi dirhem (23)    asel     edviye   adar şerbeti bir mi  k  ld  r cev  ri  -i kemm  n bu dağı berd-i miş de ve cis  m-ı (24) h  m  z ve şehvet-i kilye ve h  m  miyy  t-ı bal  gamiye ve sevd  viye (25) ve fuv  k i   n n  fi   d  r ve keşret-i bal  gam ve fuz  l-i def' eylemekde naz  ri yokdur şıfatı budur [254b] (1) kemm  n bir ra  l alup   arb sirke içre bir gün bir gi  e ı  ladup ba   de tah  f  f idüp (2) bu def' a f  lf  l-i esved ve zenceb  l otuz altışar dirhem ve b  ra  -ı ermen   on dirhem vara  -ı (3) sez  b-ı y  bis kırk sekiz dirhem cümle-i da  k   idüp k    ide üzere    asel ile ma   c  n   deler (4)   erbeti bir dirhemden bir mi  k  le varıncadur cev  ri  -i mu  avv   b  h   ziy  de ider (5)   ıfatı budur bezr-i hely  n ve   a  a  ul ve zenceb  l beşer dirhem t  der  -yi ebya   ve a  mer (6) ve beles  n-ı    a  f  r ve bezr-i rumm  n-ı berr   ve simsim-i muğaşşer ve sükker-i h         ve behmen-i (7) a  mer beşer dirhem    asel     edviye mi  d  rı şerbeti bir mi  k  ld  r cev  ri  -i bel  d  r   (8) levni    f ider ve nisy  n   def' ider ve fikri ziy  de idüp emr  z-ı    a  ab  yeye (9) f  'ide ider şıfatı budur f  lf  l ve d  r-ı f  lf  l hel  lec ve bel  lec ve emlec ve k  bili ki menz  '   'n-nev   (10) olalar ve c  ndb  dest  r altışar dirhem    asel-i bel  d  r ve pirinç-i k  bili ve   u  -ı h  lv ve sükker (11) ve h  bb  l-g  r beş dirhem ve su   d beş dirhem cümleyi da  k      sa  k  dan şonra semen-i ba  ar (12) ile y  b  setlerin alup     vezni   adar    asel ile ma   c  n   deler altı aydan (13)   onra isti   m  l   deler cev  ri  -i      d miş deyi k  zdu  r ve ha  ma i     net ider (14) ve bal  gama ve ru  b  ta f  'ide ider şıfatı budur k  k  le-i   a  r ve keb  r ve d  r  n   ve zenceb  l (15) ve d  r-ı f  lf  l ve za   fer  n birer dirhem sükker yetmiş beş dirhem    asel iki edviye   adar ola (16)   erbeti bir mi  k  l cev  ri  -i ma   ak   b  r  det-i miş de ve kebede ve anlarda olan riy  h-ı (17)   al  zyeyi d  fi   d  r ve bal  gam ve seyel  n-ı lu   b i   n h  od l  -nazırdır şıfatı budur ma   ak   (18) altı dirhem da  k      sa  k   olup inçe d  lbendden geçüreler sükkeri yigirmi beşer dirhem    asel (19) iki ec  a   adar şerbeti bir mi  k  ld  r cev  ri  'l-  tr  c riy  h   tağıdur ve ta     m   (20) h  zm itdürür ve ağız   o  us  n giderüp la  f ider ve benzi k  zdu  r ve hüsn (21) ve   ar  vet virür şıfatı budur ağac kavun   k  bu  ı ki y  bis ola otuz dirhem (22) kıaranfil ve cevz-i bevv   ve hız-i bevv   ve f  lf  l ve d  r-ı f  lf  l ve d  r  n   ve h  avl  nc  n ve zenceb  l (23) birer dirhem misk bu  k   dirhem    asel     edviye   adar şerbeti bir mi  k  ld  r cev  ri  -i (24) h  bbet  'l-h  zr   ve bev  s  r ve b  r  det-i miş de ve istimr  r-ı miş deye    yet la  f  d  r şıfatı (25) budur h  bbet  'l-h  zr   ve    asel-i bel  d  r ve simsim-i muğaşşer yigirmişer dirhem sükker ve hel  lec ve bel  lec [255a] (1) ve emlec-i menz  '   'n-nev   ve zenceb  l ve d  r-ı f  lf  l ve s  dec-i hind   ve   ay  arac dörder dirhem (2) kıaranfil ve merzenc    ve besb  se birer dirhem    asel     edviye mi  d  rı altı aydan şonra (3)   erbeti bir mi  k  ld  r cev  ri  -i f  l  y   za   r

ve mağş ve bevāsīr için nāfi' dūr şıfatı (4) budur ħarf-i muḳallā ve kemmūn-ı menḳū' fi'l-ħall berāber ola sülüşü kadar maşṭakī ve ehlilec-i kābīlī (5) nişf-i cüz daḳḳ olunup kifāyet miḳdārı 'asel ile ve mā'-i verdi kıvāma getürüp ma'cūn (6) édeler şerbeti bir mişḳāldür cevāriş-i saḳanḳūr bāh için ve külāda ve meşānede olan (7) bürüdet-i mi' de için nāfi' dūr şıfatı budur bezr-i helyūn ve bezr-i encire ve bezr-i lift (8) ve semüz ot toḫmı ve bezr-i circir ve ħabbetü'l-ħazrā ve lisān-ı 'aşfūr ve simsim-i muḳaşşer (9) ve bezr-i fecel ve levz ve bezr-i ħabbetü'r-reşād üçer dirhem zencebīl ve şaḳāḳul ve ħavlıncān (10) ve dār-ı fülful beşer dirhem cevz-i bevvā ve behmen-i ebyaz ve behmen-i aḫmer ikişer dirhem ve sürretü(11)'s-saḳanḳūr beş dirhem işḳīl-i müşevvā üç dirhem cümleyi daḳḳ ü saḫḳ idüp üç vezni (12) kadar 'asel ile ma'cūn idüp şerbeti bir mişḳāldür cevāriş-i simsim beñzi kızardur ve ta'āma (13) iştihā virür ve mi'deyi ḳavī ider ve nisvān-ı ħavāmil için ziyāde nāfi' dūr zīrā anlaruñ (14) iştihā'-ı rediyyeleri ki işḳāt-ı cenīne bā' iş olurdu redd ider ve men' ider şıfatı (15) budur zernebā ve bezr-i kerefis ve nāñḫāh ikişer dirhem kendir-i zīkr üç dirhem kemmūn-i (16) kirmānī yigirmi dirhem simsim-i muḳaşşer on dirhem zencebīl ve fülful ve dār-ı fülful ve ḳāḳüle (17) ve dārçinī üçer dirhem misk bir dirhem cümle edviyeyi daḳḳ ü saḫḳ idüp yüz elli dirhem (18) 'asel içre elli dirhem gülāb ḫalt idüp ba' de kıvāma getürüp eczāyı dāḫil édeler (19) bunuñ şerbeti bir mişḳāldür cevāriş-i usḳuf şafrāyı ve balḡamı ishāl ider ve ḳüluncı (20) acır ve bevāsīre fā'ide ider ve bel ağrısını giderür ve cimā'a ḳuvvet virür şıfatı (21) budur saḳmūniyā ve türbid-i ebyaz yedişer dirhem ve fülful-i ebyaz ve ḳāḳüle-i kebīr dörder (22) bucuḳ dirhem zencebīl ve dārçinī ve besbāse ve ḳaranfil ve cevz-i bevvā ve emlec birer mişḳāl (23) cümleyi daḳḳ ü saḫḳ idüp altmış dirhem sükker daḫi eleyüp eczāyı ma'an ḳatup cümleñüñ (24) üç vezni kadar 'asel ile ma'cūn édeler şerbeti iki dirhemden altı dirheme varıncadır (25) cevāriş-i āḫir bevāsire ve ḫāzm-ı ta'āma ve bāhı ziyāde eylemekde 'azīm-i ḳuvveti vardır [255b] (1) şıfatı budur zencebīl ve fülful onar dirhem dār-ı fülful otuz dirhem fāyend ve cevz-i muḳaşşer (2) ve simsim-i muḳaşşer ellişer dirhem üç aḡrı 'asel ile ma'cūn édeler şerbeti bir mişḳāldür (3) cevāriş-i summāk istiṭlāk-ı baṭn ve zaḫīr-i bāṭıl için taḳviyyet-i aḫşā için nef' i (4) 'azīmdür şıfatı budur summāk on dirhem habbū'l-ās beş dirhem habbū'l-rummān-ı ḫāmiz (5) ve'l-ḫulv otuz dört dirhem her birinden ħarnūb otuz dirhem zamḡ-ı 'arabī ve cülnār ikişer (6) dirhem cümle edviye miḳdārı 'asel ile cem' idüp ma'cūn édeler şerbeti bir bucuḳ mişḳāldür (7) cevārişü'l-ḫıfz bu cevāriş 'aḳl ve fikri ziyāde ider ve zihni pāk ider şıfatı budur (8) nāñḫāh on dirhem şūñiz ve helilec beşer dirhem daḳḳ ü saḫḳ olunup 'ādet üzere ma'cūn (9) édeler şerbeti bir mişḳāldür cevārişü'l-kāfur mi'denüñ za'fina ve balḡam-ı ḡalīze ve sū'ü(10)'l-istimrāra enfa' 'ilācdur şıfatı budur fülful ve cevz-i bevvā ve zencebīl ve besbāse ve dārçinī (11) ve ḳırfē ve nār-ı misk ve ḳaranfil ve ferencmüşk ve kāfur ve za'ferān ikişer dirhem 'ādet

(12) üzere ma'cûn olına şerbeti bir mişkâldür cevâriş-i fencûş buña cevâriş-i habbü'l-ḥadîd (13) daḡi dirler istirḡâ'-i maḡ'ad ve bevâsîr içün ve sũ'-i mizâc ve bâḡ içün nâfi'dür (14) ḡuşûşâ levn-i rûyı kızardur ve sũr'at-i inzâlî def' ider eger kırk gün 'ale't-tevâlî (15) taḡayyüd olunursa vech-i meşrũḡ ol ḡadar fevâid ve 'avâid görilür ki taḡyîr olunmaz (16) şıfatı budur helîle-i kâbile ve helîle-i esved ve belîle ve emlec-i menzũ'ü'n-nevât ve şayṡarac-ı (17) hindî ve sũnbũl ve fũlfũl ve dâr-ı fũlfũl ve zencebîl ve su'd küfi onar dirhem bezr-i şibit (18) ve bezr-i kendâne dörder dirhem ve ḡubşũ'l-ḡadîd müdebbir-i neḡl ki on dört gün tedbîr (19) olunmaḡ gerekdür tâ kim şonra bâdem yaḡıyla pũryân ola ba'de yüz dirhem bu ḡubş-ı ḡadîdden (20) alup sâ'ir eczâ ile ma'an cem' idüp altı aydan şonra ikişer dirhem isti'mâl edeler (21) cevâriş-i cālînũs bu cevâriş ḡalk içre meşhũr ve menâfi'î bî-nihâyedür cümelden (22) endâma ḡuvvet virür ve aḡız ḡoḡusın giderür ve soḡuḡdan olan silsũ'l-bevle (23) def' ider ve sũrfe balḡamı kesr ve levni şâf ider ve mâliḡũlyâ ki vesvâs vâḡi' ola (24) def' ve bũrũdetden olan baş aḡrıların def' ider ve nikrîs ve ḡũbâ ve behaḡ ve bevâsîri (25) bi-emru'llâḡ ta'âlâ def' ider ve saçı ve şaḡalı gec aḡardur zıkr eyledũḡimiz emrâz içün [256a] (1) ḡâşşa yigirmi bir gün isti'mâl olınsa bi-emru'llâḡ ta'âlâ def' ider şıfatı budur şũnbũl (2) ve ḡâḡũle ve selîḡa ve dârḡinî ve ḡavlıncân ve ḡaranfil ve su'd ve zencebîl ve za'ferân ve fũlfũl-i (3) sefid ve dâr-ı fũlfũl ve ḡuşt-ı baḡrî ve 'ũd-ı belesân ve asârũn ve ḡabbũ'l-âs ve ḡaşabũ'l-zerîre (4) ikişer dirhem maştakî on dirhem nebât nışf-i edviye ḡadar cümle eczâyı daḡḡ ü saḡḡ (5) idüp iki edviye miḡdârı 'asel ile ma'cûn olına şerbeti iki mişkâldür cevâriş-i fevâkihe (6) mi'deye ḡuvvet virüp def'-i ḡay-ı ḡaşeyân ider ve ḡalb ve cigere taḡviyyet virdũkden şonra (7) şafrâyı def' ider bundan maḡmũde yidũrseler ḡumârı def' ider şıfatı budur enâr-ı turş (8) ve şîrîn ve mâ'-i tuffâḡ ve mâ'-i sefercel ve âb-ı ḡũre ve âb-ı emîrbâris ve âb-ı ḡummâş (9) ve âb-ı lîmũn ve âb-ı summâḡ cümleyi bir yerde rubb olıncı ḡaynadup ba'de cümleñ nışfı (10) ḡadar sũkker ve nışf ḡadar 'asel ḡıvâma getürüp isti'mâl edeler ḡâyet a'lâdur bâb-ı şaliş (11) ıtırîlât beyânındadır o cümelden biri ıtırîl-i kebîrdür bevâsîre ve taḡsîn-i levne duḡlı 'azîmdür (12) ve bâḡı ziyâde ider ve mi'deye ḡuvvet virür şıfatı budur helîle-i kâbilî siyâḡ ve belîle (13) ve emlec ki her biri muḡaşşer ola lâzım olan bunların ḡışrlarıdır ve fũlfũl ve dâr-ı fũlfũl (14) ve otuz dirhem zencebîl kezâlık bũzîdân ve şayṡarac ve şaḡâḡul ve tũderî-yi surḡ ve sefid (15) ve ḡaşḡâş-ı sefid ve behmen-i surḡ ve sefid onar dirhem mecmũ'ı daḡḡ ü saḡḡ olup ruḡan-ı (16) bâdem ile yũbüsetleri alıncı temâm-ı cereb olduḡdan şonra üç edviye ḡadar 'asel ile ta'cîn (17) edeler şerbet iki mişkâldür ammâ iki aydan şonra isti'mâl olunmaḡdur ve bunun üç yıla (18) varıncı ḡuvveti ḡemâldedür şonra za'if olup ḡũkmi ḡalmaz ıtırîl-i şaḡîr bu daḡi istirḡâ'-i (19) mi'de ve ruṡubeti dâfi'dür ve bevâsîre nâfi'dür buḡâr-ı dimâḡı pâk idüp ve zihni (20) laṡîf ider şıfatı budur helîle-i kâbilî ve helîle-i siyâḡ ve helîle-i

aşfer ve emlec ve helilec (21) kapuklarından onar dirhem daqq ü sahk olup bādem yağıyla yübüsetleri alınıp üç (22) edviye kadar ‘asel ile ma’cün olına iki aydan sonra isti’ māl olına şerbeti bir mişkāldür (23) kuvveti elli yıla dekdür ıtrıfıl kişnişi bunun nef’i buḥār-ı mi’ deden olan şudā’ içündür (24) kezālik ehlilecātun çekirdekleri çıkup cümleyi berāber idüp ve anların rub’ ı kadar kişniş-i yābis (25) daḥi zamm idüp ve daqq ü sahk edeler ba’de rūgan-ı bādem ile yübüsetlerin alup üç ağı [256b] (1) ‘asel ile ma’cün edeler bunun daḥi iki aydan sonra isti’ mālī birer mişkāldür ammā (2) şudā’ için nef’i evvelkilerden ziyādedür ıtrıfıl-i dīdān bunun ḥāşşası bātında (3) olan ḥurde kıretleri kırup irileri çıkarmakdur ḡāyet laṭif terkībedür (4) şıfatı budur birinc-i kābilī muḥaşşer on dirhem ve ḥabbü’n-nīl ve türbid ve kuşt-ı mürr birer dirhem (5) kınbīl ve tirmis ve efsentīn ve şīḥ-i ermenī ve eftīmūn ve akrabaṭişi ve milḥ-i neftī (6) ve ḥardal-ı sefid ve şahm-ı ḥanḫal ve su’ d-ı hindī ve anduz-ı yābis üçer dirhem iki edviye (7) miḫdārī ‘asel ile ma’cün edeler şerbeti iki dirhemden dört mişkālden eksüğe degildür (8) ıtrıfıl-i bāh bunun za’ f-ı şehvet-i cimā’ için te’şiri ‘azīmdür şıfatı budur helilec-i (9) aşfer ve belilec ve emlec-i kābilī ve dār-ı fülful üçer dirhem ve besbāse ve zencebīl dörder dirhem (10) şaḫākul bir dirhem lisān-ı ‘aşfūr beş dirhem dārçinī yedi dirhem süsen-i ebyaz yigirmi (11) başka başka döğüp üç eczā kadar ‘asel ile ma’cün idüp kırk gün arpa içinde (12) hıfz idüp vaqt-i ḥācetde şu ile ezüp iki mişkāl içüp cimā’ a mübāşeret edeler (13) ıtrıfıl-i diğer ṭabī’ atı telyīn idüp mi’ deyi şafrādan pāk idüp nāfi’ dūr şıfatı budur (14) ehlilec-i aşfer-i kābilī ve emlec ve belilec onar dirhem ‘ırku’s-sūs ve türbid yigirmişer dirhem (15) zencebīl ve şaytarac üçer dirhem kırfe ve dārçinī ve ḥīz-i bevvā ikişer verd-i aḥmer on (16) dirhem ‘asel-i muşaffā ‘ādet üzere şol ki resmdür şerbeti dört dirhemden (17) beş dirheme varıncadur ıtrıfıl-i şaḡīr za’ f-ı mi’ deye dimāḡa ve göz ağrısına (18) ve baş ağrılarına nāfi’ dūr ve buḥārı başa çıkmaḡa ḳomaz nisyānı def’ ider a’zāyı (19) kavī idüp ve bürüdet-i dimāḡdan olan marazların def’ ine bundan eyü tertīb (20) olmaz ma’ nā-yı ıtrıfıl tiryākiliyeden meşkdür üç helilec dimekdür şıfatı budur (21) kābilī ve belile ve emlec berāber daqq olup semen-i baḳar ile yübüsetleri alup üç ağı (22) ‘asel ile ma’cün edeler şerbeti dört dirhemden beş dirheme varıncadur ıtrıfıl-i (23) muḥtaşar ıtrıfıl-i şaḡırde beyānı sebaḳ iden ḥavāşş bunda demī olduğundan mā’ adā (24) bunun nev’ an bürüdeti vardur her mizāca muvāfiḳdur terkibi budur helile-i esved (25) ve belile-i kābilī ve emlec ve zencebīl üçünün daḥi çekirdekleri cıḳduḡı gibi zencebilün daḥi [257a] (1) kabuḡı suyuyla ve simsim-i muḥaşşer ve sükker cümlesi berāber olup semen-i baḳar ile yübüseti (2) alınıp ‘ādet üzere ‘asel ile ma’cün olına şerbeti üç dirhemdür ıtrıfıl-i eftīmūn (3) bunun ḥāşşası sevdāvi ‘illetlere fā’ide eylemekdür ve saç ve şaḫal ağarmaḡa māni’ dūr (4) ve cimā’ a kuvvet virüp rıfḳla sevdāyı ishāl ḳılmaḳdur şıfatı budur helile-i kābilī yigirmi (5) dirhem belile ve emlec ve sināmekī onar dirhem eftīmūn ve

türbid ikişer dirhem şaytarac üç (6) dirhem besfâyic ve enîsün ve milh-i enderânî ikişer dirhem daqq ü saḥḳdan sonra ‘asel (7) ile ‘âdet üzere ma‘cün édeler şerbeti dört dirhemdür ıtrıfıl-i ğudedî ḥanâzîre (8) ve ḥunnâka fâ’ide ider şıfatı budur helîlec on beş dirhemdür helîle ve emlec ve türbid (9) yedişer dirhem eftimün on dirhem besfâyic ve ustuhudūs ve sinâmekî beşer dirhem (10) şaytarac ve zernebâ ve ġarîkūn üçer dirhem enîsün ve maṣtakî ve kâkûle-i şaġîr (11) ve қaranfıl ve cevz-i bevvâ ve sünbül ikişer dirhem nûşâdır üç dirhem cümle daqq ü saḥḳ (12) idüp ‘âdet üzere ma‘cün édeler bi-emru’llâh her ne kadar yumrı ğuddeler olursa zâ’il (13) ider ve ḥanâzîr olursa beşer dirhem isti‘mâl eyledükde def’ olur ıtrıfıl-i muḳlî (14) bevâsîre fâ’ide ider şıfatı budur kâbilî ve helîle ve emlec berâber daqq idüp ve saḥḳ (15) idüp pırasayı şuyıyla muḥkem қaynadup ve süzüp şuyı ‘asel ile kıvâma getürüp (16) edviyeyi tekrâr saḥḳ idüp ‘âdet üzere ma‘cün édeler şerbeti beş dirhemdür ıtrıfıl-i (17) hāmān behaḳ ve barâşa ve cüzâma nâfi‘dür şıfatı budur helîle ve belîle ve emlec ve eftimün (18) ve fuvve ve mü beşer dirhem cevz-i bevvâ ve ‘âkırqarḥâ ve şaytarac ve bezr-i kerefis ve enîsün (19) ikişer dirhem ve dâr-ı fülful ve kırfe dörder dirhem cümleyi daqq ü saḥḳ idüp bādām (20) yağıyla yübüseti gidince ovup ba‘de ‘asel ile ma‘cün ide şerbeti iki mişķâldür ıtrıfıl-i (21) diğer uyuza ve giciyiğe ve başda olan vec‘-i şaḳîka nâfi‘dür şıfatı budur (22) sarı helîle ve ve sinâmekî ve şâhtere otuz dirhem efsentîn yedi dirhem (23) cümleyi saḥḳ eyledükden sonra çekirdeksiz kızıl üzüm ile kifâyet miḳdârı bir hāvanda (24) daqq idüp üleşdüreler bu kerre cümleden nısfı kadar ‘asel kıvâma getürüp ma‘cün (25) édeler şerbeti dört dirhemden beş dirheme varıncadır ıtrıfıl-i diğer vesvâsa ve endişelere [257b] (1) ve mâliḥülyâya fâ’ide ider şıfatı budur helîle-i kâbilî ve belîle ve emlec onar dirhem efsentîn (2) ve sinâmekî ve şaytarac ve besfâyic ve türbid ve ustuhudūs beşer dirhem sünbül ve maṣtakî (3) ve cevz-i bevvâ ve lisân-ı ferencmüşk ve ḥacer-i lâciverd ve bādrencebüye dörder dirhem bezr-i kerefis (4) ve enîsün ikişer dirhem cümleyi daqq ü saḥḳ bādem yağıyla yübüsü gidince urup (5) ba‘de ‘asel ile ma‘cün édeler şerbeti iki mişķâldür ıtrıfıl-i cālînūs cemî‘ illetlere (6) fâidesi vardır ve ḥāşşa başa ve göze ġâyetle nâfi‘dür şıfatı budur sarı (7) helîle ve kâbilî ve қара helîle ve belîle ve emlec ve maṣtakî ve enîsün onar dirhem verd-i (8) aḥmer ve zencebîl beşer dirhem cümleyi daqq idüp ma‘cün édeler ammâ bādem yağıyla elbette (9) ovılmaḳ gerekdür ve kırk gün arpa içinde тұruduḳdan sonra iki mişķâl isti‘mâl ide (10) eger balġamı ishāl murād olınsa her şerbete bir dirhem aḳ türbid қатарlar üç def’a (11) gün aşırı içeler eger sevdâ ishāl murād iderse bunun şerbeti ki iki dirhemdür bir dirhem (12) ḥacer-i ermenî ve bucuḳ dāniḳ lâciverd izāfe édeler bir hafta iki kerre şerbet isti‘mâl édeler (13) cümle endāmları pāk idüp aḥlāt-ı erba‘adan қangısı murād (14) iderse izāle eylemek қābildür (15) bâb-ı râbî‘ mürebbeyât beyânındadır o cümleden biri mürebbâ’-i ütrücdür ki buḡa ‘avām (16) ağac қavunı mürebbâsı

dirler tabî' atı hârr ve yâbisdür mi' deye kuvvet virür şıfatı budur (17) meşelâ ağac kavununun ekşisini ayırıp ve eti ile kabuğun ' asel şerbeti içinde nâr-ı leyyine (18) tabh edeler ber-vechle ki kıvâma qarîb ola ba' de indürüp misk virürlerse bir miqdâr (19) gülâbla ezüp henüz ısıcağ iken vireler tâ kim misk râyihesi te'sîr ide mürebbâ-ı şakâkul (20) muqavvîdür bâh-ı kuvvet şehvet-i cimâ' iyyeyi ziyâde ider ve menîyi arturur şıfatı budur (21) eger şakâkul tâze ise gûsl idüp ve hurde toğrayup bir kaç sâ' at ıslatdukdan (22) sonra bal şerbeti ile nâr-ı leyyinede tabh idüp kıvâm bulınca eger şakâkul yâbis ise iki (23) gün ve iki giçe ısladup minvâl-i vech üzere bişüreler mürebbâ'-i cevz bâhı ziyâde (24) idüp istiskâyı izâle ider ve zahra kuvvet virür şıfatı budur tâze cevzi (25) finduk kadar iken kapuğun kalem-tırâş ile gâyet ince soyalar ve bir giçe şuda ısladalar [258a] (1) ba' de bal şerbeti ile nâr-ı leyyinede kıvâm bulınca kaynadabu kerre ol ' aseli giderüp (2) tekrâr gûsl idüp def' a-i şâniyede tabh olunca kıvâma gele bu kerre bir eyü zarf içinde (3) kırk gün alıkoymalar ba' de zarfın tebdil idüp isti' mâl kılalar ağac kavunundan gayri (4) her mürebbâ kırk gün tutmak lâzımdur mürebbâ'-i tuffâh bu mürebbânun takviyet-i kalbde ve tefrîhde (5) çok kuvveti vardur şıfatı budur almayı laîf şoyup dilerseñ päreleyüp çekirdegin (6) çıkaralar dilerseñ şoyup sükker yâhûd ' asel şerbetiyle muhkem üleşdüreler la'l-mişâl (7) olunca zarfın kapağın kapayup âheste âheste kaynadup temâm-ı alma pür-müşerride şekl olup (8) ' aseline kıvâm geldükde zarf içinde kırk güne dek hıfz itdükden sonra tenâvül (9) edeler mürebbâ'-i sefercel takviyet-i mi' dede bunun kuvveti almadan ziyâdedür şıfatı bi-' aynihi (10) alma mürebbâsı gibidür mürebbâ'-i kemterî ' avâm buña emrûd receli dirler takviyet-i mi' de ve tefrîhde (11) kuvveti ' azîmdür şıfatı bunun dañi alma gibidür erik mürebbâsı harâreti teskîn ider tabî' atı (12) mülâyim tutar ve ' ataşî def' idüp uyhu getirür şıfatı budur a' lâ erigi alalar pāk-ı (13) gûsl idüp nısf-i sükker ve nısf-i ' asel bir yerde şerbet idüp erigi içine dâhil (14) idüp âheste âheste kaynadalar tâ kim kıvâm bula andan sonra hıfz idüp isti' mâl (15) edeler mürebbâ'-i qar' sîneye ve aq cigere ve şalâbet-i meşâneye nâfi' dür şıfatı budur tâze (16) kabağ alup laîf ve rakîk soyalar ba' de barmağ kadar toğrayup bir miqdâr bişüreler (17) ba' de çıkarup suyu gidince alıkoymalar bu kerre ' asel yâ sükker ile şerbet idüp (18) mülâyim âteşde tabh edeler mürebbâ'-i vecc halk buña egir receli dirler lağve ve kûlunc ki rîhi (19) ola dâfi' dür maşrû' a gâyetle münâsibdür şıfatı budur uzakdan gelen egirden diledükleri (20) kadar alup iki gün bir giçe ıssı şu ile ısladup ba' de bal şerbetiyle nâr-ı leyyinede (21) kıvâm bulunca kaynadalar bir gün kâmil kaynadup kıvâm buldukdan sonra kırk güne dek (22) hıfz idüp ba' de isti' mâl edeler mürebbâ'-i levz laîf bâdem ki tâze ola henüz (23) kapuklanmış ola andan diledükleri kadar alup bir gün şu içinde ısladup (24) ba' de ' asel şerbetiyle iki gün ve iki giçe kâmil kaynadalar hergiz kıvâm bula yine şu (25) vireler bu hâl üzere müddet-i ma' hûde temâm olduğa kıvâm bulıcağ kırk gün [258b] (1) hıfz idüp ba' de

mezkurât için isti‘māl olına bunlardan gayri sâ‘ir (2) mürebbâlar daği isti‘māl olunacak
 çokdur nihâyet biz anları (3) beyân eyledük zîrâ her birinün evzânı ve tabhı (4) ma‘lumdur
 şerhe muhtâc degildür (5) vallâhu a‘lem (6) bâb-ı hâmis sirkencübiyyât beyânındadır bunun
 hâşşası hummiyyât-ı hâdde ve ‘aşaş-ı (7) şedîd ve süded-i kebed içündür huşûşâ mi‘deye cilâ
 virüp şafrâyı rakîk ve balğam-ı (8) lezc için nef‘ine nihâyet yokdur fi'l-cümle marzâdan gayri
 emzice-i şâliha erbâbına (9) daği muvâfiğdur ve maħrûrû'l-mizâca ziyâde nâfi‘dür ve harâret-i
 kebed yeri tebrîd idüp (10) bevli idrâr ider teskîn eylemek şânındandır ve şafrâyı ve şafrâdan
 olan emrâza dâfi‘dür (11) şıfatı budur şarb sirkeden beş raṭl alına ve bir miḳdâr mâ‘-i şâfi
 virüp humûziyyetin (12) alalar ba‘de her raṭl-ı halle bir raṭl virüp bir miḳdâr kıvâm bulınca
 te’hîr olına ba‘de vaḳt-i (13) hâcetde sirkencübîn-i sâdec lâzım geldükde bundan isti‘māl
 olına nev‘-i âhîr sirkencübîn (14) büzürü süded-i kebed ve istiskâ ve sū‘ü'l-ḳayne için
 nâfi‘dür bevli idrâr idüp (15) ‘aşaşı teskîn ider ve hummiyyât-ı hâdde için ziyâde münâsibdür
 tarîki budur bezr-i (16) hindibâ ve lübb-i bezr-i hıyâreyn ve lübb-i bezr-i bittîh beşer dirhem
 kışr-ı aşl-ı hindibâ on dirhem (17) ve kışr-i aşl-ı râziyâne üç dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp
 üç raṭl mâ‘-i şâfi (18) ve birer raṭl sirke ile bir gün bir giçe ısladup ba‘de ḳaynadup ve süzüp
 cümleñ (19) üç bölüğinden bir bölügi ḳalda bir bucuḳ raṭl sükker virüp kıvâma getüreler
 hîn-i maḥallde (20) isti‘māl edeler sirkencübîn büzürü hârr bunun daği süded-i kebed ve
 mi‘deye nef‘i ziyâdedür (21) bevli idrâr idüp fuḳûl-i balğamiyeden ḥalâşa nef‘i ziyâdedür
 huşûşâ istiskâyâ (22) ve tebehhüc-i vech ve sū‘ü'l-ḳayneye ve teskîn-i ‘aşaşa fâ‘idesi katı
 zâhirdür tarîki budur (23) bezr-i kerefis ve bezr-i râziyâne ve enîsün beşer dirhem uşûl-i
 râziyâne ve kerefis ve keber (24) beşer dirhem bezr-i hindibâ ve bezr-i küşvet beşer dirhem
 ‘uşare-i ğâfeş ve râvend-i çînî üçer (25) dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳ itdükden sonra bir gün
 ve bir giçe bir raṭl sirke ve üç raṭl [259a] (1) mâ‘-i şâfi ile ḳaynadup mecmû‘ından şülüşânı
 girdükde birer raṭl sükker ile kıvâma getirüp (2) isti‘māl olına sirkencübîn seferceli mi‘de ve
 kebede takviyyet virüp şehvet-i ğıdâyı (3) ziyâde ider ve nâ-ḥaḳḳlara ve sū‘-i istimrâra ve
 süded ve kebede ‘azîm nef‘i vardır tarîki (4) budur ayvayı ḥurde ḥurde toğrayup bir taş
 hâvanda döğüp ‘uşâresin alasun (5) ber-vechle ki bir raṭl sirkeye bir raṭl mâ‘-i sefercel virüp
 ve elli dirhem ḳadar daği şu ilḥâḳ (6) idüp ḳaynadalar ba‘de bir raṭl sükker virüp kıvâma
 getüreler ve hîn-i maḥallde isti‘māl (7) edeler sirkencübîn rummânı hummâ‘-i muḥriḳaya ve
 ‘aşaş-ı müfrite ve mi‘de ve kebede nef‘i ‘azîmdür (8) tarîki budur beş raṭl mâ‘-i rummânın ve
 birer raṭl emîrbâris ve yüz dirhem gülâb bir yerde (9) cem‘ idüp altı raṭl sükker ile nâr hâviye
 üzere kıvâm vireler eger mâ‘-i ḥışrim ve yâḥud (10) mâ‘-i lîmûn murâd olunursa kezâlik bu
 tarîke ri‘âyet lâzımdır sirkencübîn ‘unşulı (11) ‘avâm buña aṭa şoganı sirkencübîn dirler
 istiskâyâ ve emrâz-ı aḥşâniye ve rebûv (12) ve intisâb-ı nefse ve su‘âl-i müzmin-i balğamiye

nāfi' dūr ve süded-i kebedi feth idüp şalābet-i tihāliyyeyi (13) def' ider huşūşā fālic ve laḳve ve sersām-ı balḡamī ki --- ile meşhūrdur min 'indu'llāh (14) bu mezkūrāt maḥlūḳdur tārīḳi budur on raṭl sirkeye üç raṭl 'asel-i muşaffā ve birer raṭl (15) bekmez ḥalt idüp ba' de başal-ı 'unşulı ağac bıcaḳ ile pāk ayırtlayup on dirhem başal-ı 'unsulı (16) ve zencebīl ve bezr-i rāziyāne ve enīsūn ve ḥulbe ve 'āḳırkarḥā ve fūdenc her biri bunlardan (17) daḫi onar dirhem cem' idüp ba' de bezr-i kerefis ve ḳurdımānā ve kemmūn bunlar daḫi beşer dirhem (18) alup muḳaddemā mā-zıkr olınan eczā ile bir yerde ma'an daḳḳ ü saḫḳ idüp bu kerre cümle maḥlūṭ (19) olan sirke ve 'asel ile bekmez içre bir hafta ısladup ba' de süzüp ḳıvāma getürince (20) nār-ı leyyinede ḳaynadalar vaḳt-i ḥācetde isti' māl édeler sirkencübīn-i rāvend evcā' -ı kebed (21) ve aşḫāb-ı süded içün münāsibdür huşūşā ṭabī'atlarında yübs olmuş ola (22) tārīḳi budur ḳırk dirhem rāvend ve yigirmi beş dirhem ḡarīḳūn ve türbidve besfāyic ve bezr-i (23) hindibā bunlardan yigirmi beşer dirhem zencebīl üç dirhem daḳḳ ü saḫḳ olınup on raṭl (24) şu ve iki raṭl sirke ile berāber ḳaynadup cümleñ bir bölügi ḳalup iki bölügi gitdükde sükker (25) ile ḳıvāma getüreler tārīḳ-i ḥall-i 'unşulı oldur ki başal 'unşulı ağac çubuk ile bıcaḳ gibi idüp [259b] (1) şugr eleyüp ba' de bir raṭlına on raṭl sirke zamm idüp altmış gün miḳdārı güneşde (2) alıḳoyalar ba' de murād olındukda sirkencübīn-i sādec 'unşulı ve ḡayr-i minvāl mesbuk üzere (3) bu sirkeden édeler sirkencübīn-i büzürī-yi mu'tedil süded-i kebed ve tihāl ve ihtibās-ı bevl (4) bevl içün nāfi' dūr ḥummiyyāt-ı mürekkebeyi ve ḡayriyi dāfi' dūr şıfatı budur bezr-i hindibā ve bezr-i rāziyānec (5) ve bezr-i kerefis üçer dirhem ve bezr-i ḳıssā ve bezr-i ḫıyār ve bezr-i bittih beşer dirhem ḳısr-ı aşl-ı rāziyānec (6) ve varaḳ-ı hindibā ve ḳısr-ı aşl-ı hindibā yedişer dirhem cümleyi çerş olınca daḳḳ idüp üç (7) raṭl mā' ve rub' -i raṭl ḥall ile bir gün ve bir giçe ısladalar ba' de nār-ı ḥāviye üzere (8) ḳaynadalar cümelden rub' ı gidince ba' de bir raṭl sükker virüp ḳıvāma getüreler sirkencübīn-i nīlüfer (9) yaraḳān ve tihāl içün ve tefṭih-i süded-i kebed içün nef' i 'azımdür ve ta'āma hażma i'āneti (10) zāhirdür ve mi'deye taḳviyet virür tārīḳi budur ḳızıl ve siyāh üzümün çekirdegin çıkarup (11) sirke içinde iki gün ve iki giçe ısladup ve ḳaynadup ba' de süzüp 'ādet üzere (12) sükker ile ḳıvāma getürmekdür sirkencübīn-i rāsen etibbā buña şarāb ehli dēmişlerdür ḫavāşşına (13) nihāyet yokdur evcā' -ı şadr ve rie ki ruṭubet-i ḡalīze-yi lezcden olmuş ola def' (14) ider vec' -i mefāşıl ve 'ırḳū'n-nesā ve emrāz-ı kebediye ve tihāliyyede yed tūlāsı vardır (15) evrām-ı südedi tefṭih idüp meşāneden ḥaşāt tefṭit itmekde ḡāyet müfiddür 'ale'l-ḫuşuş (16) bevl-i ṭamşı idrār idüp yaraḳān-ı esved ve aşferi ve behaḳ-ı ebyaḳ ve esvedi ednā melābe (17) ile izāle ḳılur ve ḥummiyyāt-ı rub' ı def' ider ve aḥlāt-ı ḡalīzeyi talṭif ider mizāc-ı mi'deyi (18) ıslāḫ ider ve şehvet-i ta'āmiyyeyi arturur ve ağızda ve dilde ve tudaḳda ve dişlerde (19) olan ālāmı izāle ider eger bir kimesneye sümüm-ı ḳātile işrāb itseler yāḫūd bedeninde (20) dem ve yā leben

müncemid olsa yāhūd sülük ve yā yılan yutsa bi-emru'llāh ta'ālā ḥalāş ider (21) istiskāya ve ḥikke ve cereb ve hemm ve ğamm için āb-ı ḥayvān-mişālindedür tarīķi budur tāze (22) ra'sen anduz didükleridür lisān-ı 'arabda 'ırķ-ı cināḥ dirler yüz mişķāl alup ḥurde (23) ḥurde toğrayup üç vezni kadar ve nışf vezni kadar ḥall-i ḥamr daḥi ḳatup ba' de (24) nār-ı ḥāviyede şu zāil olunca ḳaynadup kırķ gün miķdarı bu ḥāl üzere alıķop temām (25) olunca süzüp bir raṭl sirke ile ṭabḥ idüp ḳıvāma getüreler bu şerbetde sırr-ı ehli göreler [260a] (1) bāb-ı sādīs eşribe beyānındadır o cümelden biri şarāb-ı 'unnābdur bu bir şerbetdür ki 'ufūneti (2) demi def' ider ve bürüdetden olan su'ālī raṭbı ḳaṭ' ider şıfatı budur iki (3) raṭl 'unnābı altı raṭl şu ile muḥkem ḳaynadalar bir mertebe ki şunun bir raṭlı miķdārı ḳalduķda (4) sükker ile ḳıvāma getüreler şarāb-ı benefşe ve enār-ı ḥulv öksürüğe ve nāzileye ve zātü(5)'l-cenbe nāfi'dür şıfatı budur bir miķdār tāze benefşeyi varaḳ idüp taḥmīnen bir vuķiyye (6) olduķda ziyāde ıssı şu içre virüp fi'l-ḥāl ağarduğı gibi süzüp çıkaralar (7) bir miķdār daḥi virüp bu ḥalle yüz elli dirhem miķdārı şuya ḳuvvetin alalar ba' de sükkeri (8) giderüp revāķ olduķda bu şuyı şükkere virüp nev'an ḳıvāma getüre eger (9) tibrī iderlerse bir vuķiyye benefşeye beş vuķiyye sükker laṭif olur ammā eṭibbānuḡ (10) ḳavli terī degildür eger mükerrer olsun dirler ise üç vuķiyye benefşe ve bir vuķiyye (11) benefşe ve bir vuķiyye şu iki vuķiyye sükker kāfidür enāruḡ daḥi şuyın alup bu minvāl (12) üzere bir vuķiyye mā'-i rummān üç vuķiyye sükker a'lā şerbet olur enāruḡ nışf (13) tatlu ve nışf ekşi enār şuyın alup cevirüp rubb olunca şarāb-ı rummānin bişüreler (14) ammā bir ḳā'ide mükerrer benefşe şarābı oldur ki bir raṭl benefşe on raṭl şu ile ḳaynadup (15) benefşeyi muḥkem şıķup şuyın alalar muḥaşşal on vuķiyye cedīd benefşe vireler on (16) raṭlda sükker virilürse hekīmāne laṭif benefşe şarābı olur ba' de bundan şıķılan (17) benefşeyi uvaḳ şükkere bir miķdār çig bal ḳatup ḥamīr édeler şarāb-ı nīlūfer (18) ḥummālara nāfi'dür ve su'āle ve şafrāya ve zātü'l-cenbe ve baş ağrısına münāsibdür (19) mevāddı inşābdan men' ider ve şadruḡ vec'ine ve mi'denüḡ işlāhına duḡli 'azīmdür (20) ve ḳalb za'fına ḳuvvet virür ve 'aṭaşı def' ider ve nevmi celb ider tarīķi budur nīlūferi (21) sapından ayırup varaḳların cem' idüp bir raṭl nīlūfere dört raṭl şu ḳoyasın (22) ḳaynadup bir raṭlına bir raṭl yā daḥi ziyādeçe sükker ḳatup isti'māl édeler şarāb-ı limūn (23) bārid ve yābisdür sāķiṭ olan şehvet-i ṭa'āmiyyeyi i'āde ider ve ḥazma mu'in (24) olur ve ḳay' ve ğaşeyānı dāfi'dür ve mi'deyi ḳavī idüp 'aṭaşı sāķin ider ve ḥumārdan (25) olan şudā'ı def' idüp şafrāyı def' ider tarīķi oldur ki limūn ḳapuđından [260b] (1) şoyup mengene ile şıķalar şuyı tırıldıḳdan şonra süzüp on raṭl limūn (2) şuyın ḥelvā gevregi ile çevireler rubb édeler iki bucuḳ raṭl ḳalduķdan şonra kifāyet (3) kadar vireler her yerde ki rubb idüp şöyle idesin dinile rubbdan murād budur (4) şarāb-ı limūn-ı sefercil mi'deyi ḳavī idüp ḥazm-ı ğidāya mu'in olur şıfatı budur (5) bir raṭl limūn şuyına bir raṭl ayva şuyı virüp rubb olduķdan şonra kifāyet (6)

kadar sükkar ile terk-i teri ve gerek pīmārsitān tabḥ ēdeler şarābü'r-ribās bunun fā'idesi (7) çokdur eyüsi ba'l-bekkde ve ḥavālī-yi dēmişkde olur mi' deyi kavī ve zīkū'n-nefsi def' ider (8) ve ḥummā'-i vebā'iyede isti' māl olınsa cümle muзіrrātın def' ider ḥāşılı eyü şerbetdür (9) ammā bu diyārda olmaz şām-ı şerīfden gelür şabr didükleridür 'uşbiyeye müşābihe bir (10) otdur ta'mı kuzu kulağından ekşidür tarīķi ṭabḥı vāfir cem' idüp ba'de (11) bir kızan içre kıoyup kıaynadup ve süzüp rubb olıncā nār-ı leyyinede cevirmekdür ba'de (12) murād olduğı kadar sükkar virüp şerbet eylemekdür şarāb-ı sefercil mi'de takviyyet (13) virür ve kıalbi münbasit ider ve şehvet-i ta'āma ve ḥazma mu'īn olur ve kıay' ve ğaşeyānı (14) ve 'aṭaşı def' ider bunun daḥi şıfatı ayvayı bir taş havānda döğüp şuyı (15) elenüp rubb olınmaḳdır ba'de kifāyet kadar sükkar ile 'aḳd ēdeler şarāb-ı tuffāḥ (16) bārid ve yābisdür kıalbi kavī ider mi'deye takviyyet virür şafrādan ḥādış olan (17) kıay' ve ishālī def' ider bunun daḥi tarīķi ayva gibi ve ṭabḥı daḥi eyledür şarāb-ı iccāşü(18)'l-müdebbir ve şerbet ve ḥarāret-i mi'deye takviyyet virür şafrādan olan aḥşāyı (19) def' ider ve bedeni tebrīd kıılır ve ṭabī' atı līnet üzere kıutar şıfatı budur iccās yüz (20) dāne 'unnāb kezālık temr-i hindī yigirmi dirhem yābis benefşe yigirmi dört dirhem türbid-i (21) ebyāz on beş dirhem türbid ḥakk idüp sāiri bir yere cem' idüp iki raṭl şu ile kıaynadup (22) rub'ı kıalduḳda süzüp sükkar ile 'aḳd idüp eger şāfi erik şuyından sükkar (23) ile iderlerse daḥi cā'izdür şarāb-ı uşul kıışr-ı aşl-ı rāziyāne ve kıışr-ı aşl-ı keber ve kıışr-ı (24) aşl-ı kerefis ve bezr-i rāziyāne ve kıışr-ı aşl-ı hindibā ve tīn ve cekirdeksiz üzüm ve ıdhīr-i mekkī (25) ve sūnbül ve selīḥa ve asārūn bu cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp āteşde muḥırrā olıncā [261a] (1) kıaynadup ve süzüp kifāyet miḳdārı sükkar ile kııvām vireler maḥallinde isti' māl ēdeler (2) şarāb-ı na'nā' mi'deyi kavī idüp kıay' ve ishāl ve fuvākı men' ider şıfatı budur bir raṭl (3) na'nā' üç raṭl şu ile nışfı zāil olıncā kıaynadılup ba'de kifāyet miḳdārı sükkar (4) ile kııvām şarābü'l-ḥışrim bārid ve yābisdür 'aṭaşı teskīn ider ve kıay' ve ğaşeyānı def' (5) ider ve ḥarāret-i mi'de ve ğalebe-i şafrā için 'aẓīm te'sīri vardur ḥuşuşā ḥummiyyāt-ı (6) ḥādde ve ḥummā'-i ḥār için ziyāde nāfi'dür bunun tebrīdi şarāb-ı rummān ve şarāb-ı līmūn gibidür (7) şarābü'l-ḥandīḳūn bu şerbet meşānede ve evcā'-i mi'de ve kebed-i bārid erbābına münāsibdür (8) ve ḥazm-ı ta'ām eylemekde 'aẓīm i'āneti vardur şıfatı budur ḥamr-i 'atīḳ beş raṭl 'asel ile bir buçuḳ (9) raṭl zencebīl beş dirhem kıāḳüle ve hebbāl nışf dirhem kıaranfil dārçinī birer dāniḳ fūlfül-i (10) esved buçuḳ dāniḳ za'ferān nışf dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp bir ketān bezi pārcesine (11) sıra idüp ḥamr ile 'asel içine kıoyup kııvāma gelince kıaynadalar bu 'amel itdügi zamān (12) bir miḳdār misk zamm iderlerse cā'izdür şarāb-ı 'anber evcā'-ı mi'de ve istirḥā'-ı a'sāb (13) için a'lādur gerek sükkar ve gerek 'asel her kıangısı olursa iki raṭl daḥi mā'-i (14) kıarāḥ zamm idüp birer mişḳāl 'anber ve za'ferān saḥḳ idüp ğulāb ile ezüp dāḥil (15) ēdeler vāḳt-i ḥācetde üç dirhemden beş dirheme

varınca isti' māl edeler şarabü(16)'l-misk mi' deyi ve a' zā'-i re'iseyi kavî ider ve emrāz-ı balgamiyeyi izāle ider (17) ve meşāyih için gāyetle laṭīfdür ṭarīki oldur ki bir raṭl sükker ve bir raṭl ' aseli (18) cem' idüp iki raṭl şu ile kaynadup bir mişkāl misk ve za' ferān ezüp (19) içine dāhıl edeler bu kerre kıvām bulınca kaynadup ba' de iktizā eyledükde üç dirhemden (20) dört dirheme varınca isti' māl edeler şarāb-ı 'ūd mi' deyi kızdurur ve mürre-i sevdādan (21) ḥādīş olan ḥafaḳānı def' ider hażmı kavî kıılır ve nefse feraḥ virüp ervāhı (22) başı üzere tutar ḥāşılı menāfi' i çokdur şıfatı budur altmış dirhem 'ūdi toğrayup (23) altı raṭl şu ile bir gün ve bir giçe kaynadalar ḥattā katı cüzvī şu kıala bu kerre süzüp (24) dört raṭl sükker ḥalt idüp kıvāma getüreler vaḳt-i ṭabḥda nışf dirhem misk (25) daḥi virilürse gāyet a' lādur bunun şerbeti on dirheme varıncadur şarābü'l-verd [261b] (1) evcā'-i mefāşıl için nāfi' dür bunun ṭabḥı bi-' aynihi benefşe gibidür mükerreri daḥi (2) ancılayındur şarāb-ı dīnārī ' urūḳda olan baḳāyā-yı ' ufūneti iḥrāc ider ve ḥummiyyāt-ı (3) müteṭāvilīye fā'ide ider ve harāret-i kebedi zāil ider şıfatı budur beḫr-i hindibā ve kışr-ı (4) aşl-ı hindibā yigirmişer dirhem verd-i aḥmer on beş dirhem rāvend altı dirhem beḫr-i (5) rāziyāne on dirhem enīsūn yigirmi dirhem bir raṭl şu ile kaynadup ve süzüp (6) iki yüz dirhem sükker ile ṭabḥ edeler şerbeti on iki dirheme şarāb-ı dīnārī ḥāşşası (7) sebaḳ eylemişdür bu daḥi öyledür şıfatı budur beḫr-i hindibā on dirhem ve emīrbāris (8) yedi dirhem ve şandal ve lāl birer mişkāl 'ırḳū's-sūsen dört dirhem rāvend (9) bir mişkāl küşvet verd-i aḥmer altışar dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳdan sonra mā'-i (10) hindibā ile ışladup ba' de kaynadup ve süzüp eczānuḡ vezni kıadar (11) sükker virüp on dirhemden yigirmi dirheme varınca isti' māl edeler şarāb-ı dīnārī (12) nüşḥa-i muḥammed bin zekeriya rāzī bu cümelden eḥaddur şıfatı budur beḫr-i hindibā (13) merşuş yigirmi mişkāl kışr-i aşl-i hindibā otuz dirhem verd-i aḥmer on dirhem (14) rāvend altı dirhem eczā'ı cerş idüp bir şurre ile bağlayup bir miḳdār şu ile kaynadup (15) ba' de kıadar kifāye sükker ile kıvāma getirüp on dirhemden on mişkāle varınca (16) isti' māl olına şarāb-ı rāvend teftīḥ ve taḳviyet-i kebede nef' i ' aẓīmdür şıfatı budur (17) yigirmi dirhem rāvendi toğrayup üç raṭl şu ile kaynadup iki raṭl sükkere virüp (18) ṭabḥ edeler şarāb-ı ' asel za' f-ı şehvet-i ṭa' āmiye ve harāret-i ġarīziyyenüḡ za' fı (19) içündür ḥuşuşā berd-i balgam mi' deye istilā idüp keşret-i naẓc ve süded-i riyāḥ-ı elem (20) virmiş olsa bu ḥuşuşda celilü'l-kadr şerbetdür şıfatı budur ' asel kırk raṭl (21) tāze üzüm şiresi kezālik kırk raṭl eger zamānı degil ise on raṭl çekirdegi çıḳmış (22) kıurı üzümü kırk raṭl şu ile kaynadup şuyın alalar her kıaḡısı müyesser olursa (23) bu edviyeyi bir şurre ile içre bağlayup ezilmiş ' asel içine kıoyalar ve nār-ı leyyine ile kaynadup (24) eşirbe kıvāmına varduḳda bir eyü şırça kıupe kıoyalar şedd edeler vaḳt-i ḥācetde (25) yigirmi dört dirhemden alıcaḳ şu ile içeler fā'idesi ḥamrdan az olmaz edviye bunlardur [262a] (1) dārḳinī ve maşṭakī ve za' ferān ve zencebīl ve ḥavlıncān ve dār-ı fülful ve fülful ve

karanfil (2) ve kākūle ve sūnbūl ve sādec-i hindī ve asārūn-ı kuşt-ı hūlv ve cevz-i bevvā ve seliḥa ve habb-ı belesān (3) birer dirhem kemā-sebāk ‘amel olma şarāb-ı sūkker ‘aklı ziyāde ider ve dimāga kuvvet virür ve cimā‘a (4) taḫviyyet i‘tā ider bunlardan ğayri on altı ḥāşşası vardır şıfatı budur zencebīl ve dārçinī (5) beşer dirhem kākūle ve karanfil ikişer dirhem bu edviyeyi saḥḥ idüp bir miqdār şu ile cölmege (6) koyup muḥirrä bişüreler ba‘de şıḳup şuyın alup dört şu kadar sūkker zamm idüp kıvām (7) vireler bu kerre bir dirhem za‘ferān ḥalt idüp her seḥer bir kaşık isti‘māl edeler şarābü(8)’l-bārik istiskāya ki bürüdetden ḥāşıl olmuş ola fā‘ide ider her ne nev‘i olursa (9) gerek tili ve gerek laḥmı ve gerek zıkkı olsun nāfi‘dür şıfatı budur başal-ı ‘unşuldan bir miqdār (10) dört raṭl kadar şarābıyla bir faḥḥārda kaynadup üç bölükden biri zā‘il olduğda (11) şarāb kadar ‘asel virüp kıvāma getüreler ba‘de günde bir kaşık isti‘māl idüp ve her gün (12) bir miqdār ziyāde edeler tā kim beş kaşığa varınca bi-emru’llāh ḥalāş olur şarāb-ı şandal (13) taḫviyyet-i mi‘de ve ishāl ve kaṭ‘-ı dem içündür fi’l-cümle şıfatı budur on dirhem şandalı uvacık (14) pāreleyüp iki gün ve iki giçe mā‘-i qarāḥ ile ısladup ba‘de kaynadalar ve süzeler (15) tekrārına şandalı bir ğayri şuda daḥi kaydada ḥāşılı kuvvetin alalar cümle şuyı bir yere (16) getürüp bir raṭl sūkker ile kıvām bulınca ṭabḥ edeler şarāb-ı encebār yürekden kan (17) giden için a‘lādur şıfatı budur encebār yedi mişkāl şandalin dörder mişkāl (18) kurş-ı şāmī beş mişkāl şandalı bürāde idüp bākī eczā‘ı kuvveti çıkınca kaynadup (19) süzeler iki raṭl sūkker ile ṭabḥ edeler şerbeti on dirheme varıncadır şarāb-ı (20) encebār-ı muḥtaşır ḥāşşası yine anuḡ gibidür şıfatı budur encebārdan on beş dirhem (21) kurş-ı şāmī on iki dirhem şandal bir bucuḡ dirhem sūkker kırk dirhem şarābü’l-ḥanḡal (22) ḥalt-ı ḥām için ve mefāşıl-ı bārid için ğāyet a‘lādur nihāyet acıdur şıfatı budur (23) şaḡm-ı ḥanḡal beş dirhem zebīb-i menzū‘ kezālik üç raṭl şu ile kaynadup şülüşi kalduğda (24) süzüp yüz dirhem ‘asel ile ṭabḥ edeler bunun şerbeti üç mişkālden beş (25) mişkāle varıncadır şāhterec şarābı cereb ve ḥikke aḡlāt-ı sevdāviyede nef‘i meşhūrdur [262b] (1) şıfatı budur şāhterec bir raṭl sūkker kezālik bir yerde ṭabḥ idüp kıvām vireler şarāb-ı (2) qarāşiyā türkisi kirāz şarābıdur şudā‘-ı ḥār için nāfi‘dür şıfatı budur henüz (3) kirāz yeşil iken muḥirrä olunca kaynadup elekden süzüp üzerine on raṭl mā‘-i şa‘ir (4) virüp beş raṭl sūkker ile kıvāma getüreler bī-naẓir olup ammā kirāz yeşil gerekdür (5) ve kirāz beş raṭl ola şarāb-ı temr-i hindī şudā‘-ı ḥār ve ‘aṭaş-ı şedīd def‘ine münāsibdür (6) şıfatı budur iki raṭl temr-i hindinün çekirdeğin ve lifin ayırtilup mā‘-i ḥār ile bir gün (7) ve bir giçe ısladup ve süzüp ḥāşıl olan şuyı rubb edeler ve on raṭl (8) sūkker ile ṭabḥ edeler şarāb-ı ḥaşḡaş şadı telyin idüp şudā‘ teskīn ider (9) ve dimāğdan nüzül iden sevdāyı men‘ ider ve seheri def‘ idüp tenvīm ider şıfatı (10) budur bezr-i ḥaşḡaş altmış dirhem daḡḡ ü saḥḥ idüp bir kettān bezi pāresine (11) bağlayup üç raṭl şu ile kaynadup sā‘at-pe-sā‘at şurre şıḡalar kuvveti cıḡa (12) ve şunun

şülüşi gide bu kerre şurre çıkarup iki raṭl sükker ile şerbet bişüreler şarāb-ı (13) ‘ırķū's-sūsen menāfi‘i bī-nihāyedür süddeleri acar bevli idrār ider ve su‘āl-i ‘atīķi (14) def‘ ider şadra riede ve cenīnde olan ‘illetleri def‘ ider nezleleri men‘ ider (15) rebūv ve żikū'n-nefse fā‘idesi efzūndur ammā ḥummāsı olan içmemek gerekdür şıfatı budur (16) ‘ırķ-ı sūs-ı merşūş altmış dirhem persiyāvşān ve ḥaşḥās-ı ebyaḡ yigirmişer dirhem (17) ve zūfā‘-i yābis ve bezr-i ḥaṭme ve rāziyāne ve enīsūn onar dirhem ‘unnāb ve sebistān (18) yüzer dāne cümleyi dört raṭl şuda bir gün ve bir giçe ısladup ba‘de ḡaynadalar (19) ve şülüşi ḡaldūḡda iki raṭl sükker ve bir raṭl fāyend zamm idüp ḡıvāma getüreler bunun (20) şerbeti on iki dirhemden kırķ sekiz dirheme varıncadır şarāb-ı zūfā bunun daḡi (21) ḡaşşası ‘ırķ-ı sūsen gibidür şıfatı budur ‘unnāb ve sebistān altışar dāne encīr (22) yigirmi dāne bezr-i ḥaṭme ve ‘ırķ-ı sūsen ve bezr-i ḡıyār dörder dirhem benefşe ve nīlūfer (23) ve persiyāvşān yedişer dirhem rāziyāne üç dirhem zebīb-i menzū‘ elli dāne zūfā‘-i (24) ḡuşķ yedi dirhem ferāsīlān beş dirhem kezālik ḡaynadup ve süzüp bir buçuķ raṭl (25) sükker ile ḡıvāma getüreler şarāb-ı lisān-ı şevrū'l-müdebbir mā‘-i lisān-ı şevr-i muḡaṭṭar bir raṭl [263a] (1) āb-ı bādrencbūye rub‘ raṭl bir raṭl sükker ile ḡıvāma getüre eger şāfi ve sādec-i şarāb-ı (2) lisān-ı şevr murād olınsa ḡaynadup şuyın ḡıḡaralar muḡaṭṭar olursa ḡod daḡi nāḡıkdür (3) nihāyet ḡuvvetlū olmaz şarāb-ı bādrencbūye bu daḡi lisān-ı şevr gibidür dilerse taḡṭīr (4) ider ve dilerse ḡaynadup sükker ile ḡıvām vireler şarāb-ı ustuhūdūs ve şarāb-ı efsentīn (5) bu ikisinūḡ ḡavāşşı muḡāyirdür iḡtizā eyledükce ṭabḡ olunmaḡ murād olunursa ṭarīķ-i (6) ṭabḡı bir nev‘ üzeredür ya‘nī ikisinūḡ ṭarīķi budur ki ḡaynadup ve şuyı süzilüp (7) sükker ile ḡıvām virilmekdür şarāb-ı helyūn ve şarāb-ı kākenc bunlar meşāneye mūte‘allıķ şerbetlerdür (8) ṭarīķi budur ki ḡanḡısı olursa sebaḡ idenler gibi otuz mişķālin bir raṭl şu ile ḡaynadup (9) bir raṭl sükker ile ḡıvām virilmekdür şarāb-ı ḡasek ḡasek demür dikenidür bunun bir raṭlın dört (10) raṭl şu ile ḡaynadup ve süzüp iki raṭl sükker ile ḡıvām vireler şarāb-ı emīrbāris (11) bu daḡi ḡorūķ şarābı gibi imdi şarāb-ı ustuhūdūsūḡ ḡaşşası emrāz-ı dimāḡiyeden (12) bādīr-i nevāzili ve buḡārı men‘ eylemekdür ve şarāb-ı efsentīn ıḡlāḡ-ı (13) mi‘de ve def‘i ḡaşeyān içündür ve şarāb-ı helyūn (14) ve kākenc ve ḡasek meşānenūḡ ‘illeti (15) içündür (16) bāb-ı sābi‘ maṭbūḡāt beyānındadır egerçe envā‘ı coḡdur o cümelden biri maṭbūḡ-ı (17) eftīmūndur şāḡībū'r-reşād bu maṭbūḡūḡ ḡaḡḡında ‘aceb mūbālaḡa eylemişdür fi'l-cümle-i mūrre-i (18) sevdāyı bi-emru'llāḡ iḡrāc ider şıfatı budur helīlec-i esved yigirmi dirhem besfāyic ve ustuhūdūs (19) beşer dirhem sināmekī yedi dirhem mümkün olan mertebe eczāyı daḡḡ idüp üç yüz dirhem (20) şu ile bir giçe ıḡladūḡdan şonra ṭabḡ idüp āteşden indükden şonra on (21) dirhem eftīmūn ḡatup bir giçe alıḡoyup ertesı süzüp on dirhem besfāyic (22) ve bir dirhem milḡ-i hindī dört dirhem ḡarīķ-i esved ve rub‘ dirhem mıḡnāṭīs daḡḡ idüp (23) bir fīncān ṭolusı sirkencübīn ezüp maṭbūḡa ḡalt ve mezc idüp ‘indū'n-

nevm bir fīncān (24) isti' māl ēdeler mā'ü'l-cübñ nev'-i mine'l-maṭbūḥ kezālik bunun daḥi sevdāyı izāle eylemekde (25) ' aẓīmdür te'sīri vardur şıfatı budur şarı keçi sütinden ne miḳdār ḥācet ise alup [263b] (1) āteşde ḳaynamaḳ mertebesine varduḳda bir ḳaşıḳ sirke ḳatup yaş encīr ağacından (2) bir pārçe çubuk ile ḳarışdurup kesilince şabr ēdeler ba' de pīzin süzüp (3) şuyın alalar her ne yerde kim mā'ü'l-cübñ zıkr olına bu ṭarīḳ üzere kesilmiş süt murād (4) ideriz ammā daḥi eyüsi budur ki keci şarı olup gözleri gök olup bir hafta (5) miḳdārı şa'ır ve kepek ve şāhterec ve hindibā otlamış ola bunlar tekellüfdür fi'l-cümle keci süti (6) olmaḳ kāfīdür ġaraż-ı telyīn ve ṭarṭīb ve sevdāyı rıfḳla ishāl eylemekdür eger mā'-i cübñ (7) içre rāvend ve eftīmūn ve besfāyic birer dirhem sināmekī üc dirhem ve lāciverd-i bedaḥşī (8) iki ḳirāt bir yerde medḳūḳan ḥalt olunup bir şaḡir şurre içre bağlayup bir giçe şabāḥa dek (9) ısladup şabāḥ şurreyi bir miḳdār şıḳup şuyın içerlerse ġāyet ra' nādur eger (10) yalnız mā'-i cübne sirkencübñ ve yāḥūd şarāb-ı dīnārī zamm idüp isti' māl iderlerse (11) daḥi cāīzdür hīc olmazsa bārī bir miḳdār efsentīn zamm idüp içilmek gerekdür maṭbūḥ-ı (12) eftīmūn mine'd-destūr cüzāma ve ḥikkeye ve behaḳa ve berasa nāfi' dür ' ale'l-ḥuşuş aḥlāt-ı (13) muḥriḳa-i balḡamiye ve sevdāviye için bi mertebe nef'i vardur ki küttābān-ı ' ālim taḥrīre ḳādir (14) degillerdür cümleden bedeni bāk idüp kelef ve baraş ve büşürdan ḥalāş eyledükden (15) mā-'adā levni şāf ider şıfatı budur ehlīlec-i kābilī ḳabuḡından ve siyāhından onar (16) dirhem besfāyic ve sināmekī ve eftīmūn ve lisān-ı şevr ve ustuhūdüs beşer dirhem zebīb-i (17) menzū' ü'l-'acem on iki dirhem şāhterec ve 'ırḳū'-sūsen ve bezr-i hindibā üçer dirhem (18) bezr-i küşvet ve bezr-i rāziyāne birer dirhem mā'-i ' aẓb yüz dirhem şülüşi gidince ḳaynadup (19) ve süzüp bu def'a fülüs-ı ḥıyār-şenbe ve terencübñ yedişer dirhem ġarīḳūn (20) bir dirhem on sekiz dirhem sükker bir dirhem dühn-i levz virüp ve rub' dirhem (21) milḥ-i hindī ilḥāḳ idüp ṭabī' ata göre her şabāḥ birer fīncān isti' māl ēdeler ve üzerine (22) ıssı şu ile ezilmiş sükker şerbeti içeler belki ḳay' getüre nāfi' dür ḳaçan ki ḳaydan teḥī (23) olınmaḳ murād eylese üzerine bir nice sā'at yiyüp içmeyeler ṭabīḥ-i zūfā mine'd-destūr (24) rebüv ve ḥarāret aşḥābına ve zīḳū'n-nefs ve su'āl-i müzmin evcā'-i zātü'l-cenbe ve hicāb (25) ve ġışānuḡ evcā'ına nāfi' dür şıfatı budur zebīb-i menzū' ü'l-'acem on beş dirhem [264a] (1) sebistān beş dirhem şa'ır-i muḳaşşer on dirhem ḥaşḥāş-i ebyaẓ dört dirhem zeher-i (2) benefsec ve nīlūfer ve bezr-i ḥıyār ve bezr-i bakla ve perşiyāvşān ırḳ-ı sūsen ve ferāsiyūn (3) ve zūfā üçer dirhem tīn beş dāne bu cümleyi beş yüz dirhem şu içre ṭabḥ idüp (4) rub' ı ḳalduḳda süzüp üzerine on beş dirhem sükker ve bir ḳaşıḳ dühn-i levz ḳatup (5) isti' māl ēdeler maṭbūḥü'l-uşul berd-i kebed ve tıḥāl için nāfi' dür ve aḥlāt-ı ġalīzeyi (6) dāfi' dür istiskāya ve yaraḳāna fā'idesi vardur bā-ḥuşuş mi' de ve kebede nef'i (7) muḳarrerdür bi-emru'llāḥ ta'ālā ervāḥı def' ider şıfatı budur ḳuşūr-ı aşl-ı rāziyāne ve hindibā (8) ve kerefis ve aşl-ı idḥīr ve bezr-i kerefis ve

enīsūn ve sūnbūl ve bezr-i küşvet üçer dirhem (9) fūvve ve maştakī birer mişkāl zebīb-i menzū' ü'l-'acem beş dirhem cümleyi dört yüz dirhem (10) tatlu şu ile kaynadup rub'ı kalduğda elli dirhem sükker zamm idüp miqdār-ı kifāye isti' māl (11) olına eger meşānede elem olursa nışf dirhem hācerü'l-yehūd zamm idüp isti' māl olına maṭbūhū(12)'l-fākihe 'avām buña yemiş şuyı dirler ekşer faşl-ı rebī' de ve ḥarīfde isti' māl iderler (13) aḥlāṭ-ı muḥtelifeyi gerek balgām gerek şafrā ve gerek sevdādur izāle ider fuzūlī rediyyeyi (14) tenķiye kılur şıfatı budur çekirdeksiz on beş dirhem kābilī aşfer-i menzū' ü'n-nevā ve temr-i hindī (15) ve lisān-ı şevr üçer dirhem sināmekī ve besfāyic ve eftīmūn dörder dirhem iccāş on (16) beş dāne zeher-i benefsec üç dirhem nīlūfer-i ṭarī verd-i ṭarī yedişer dirhem bezr-i küşvet (17) bir mişkāl bezr-i rāziyāne nışf dirhem cümleyi daḳḳ idüp dört yüz dirhem şu içre (18) bir gün ve bir giçe ısladup ba' de kaynadup rub'ı kalduğda süzüp on iki (19) iki dirhem fūlūs-ı ḥıyār-şenbe ve on dirhem terencübīn ḥalt idüp def'an süzüp bu (20) maṭbūhūdan on iki dirhemine bir kaşık bādem yağı katup içeler eger daḫi kuvvetlū (21) olsun dirler ise rub' dirhem rāvend ve türbid ve bir kīrāt saḫmūniyā ḥalt edeler (22) ṭabīḥ-ı ḥıyār-şenbe emlec-i aşfer-i menzū' ü'n-nevā on dirhem iccāş ve 'unnāb ve temr-i hindī (23) ve zebīb on ikişer dirhem cümleyi dörder yüz dirhem mā'-i 'azb ile kaynadup rub'ı (24) kalduğda süzüp on beş dirhem ḥıyār-şenbe fūlūsı katup ve tekrār süzüp (25) bu maṭbūhūdan ve bir vuķiyye ki on iki dirhemdür bir kaşık bādem yağıyla katup [264b] (1) isti' māl edeler laṭif müshildür ve līneti rıfkladur ṭabīḥ-i zūfā öksürüğe ve vec'-i (2) şadra ve şavşa ve zīķū'n-nefse bi-iznu'llāh ta'ālā nāfi' dür şıfatı budur (3) 'ırķ-ı süsen-i mecrūr-ı merşūş on dirhem persiyāvşān üç dirhem zūfā'-i yābis (4) iki dirhem epegümeci toḫmı üç dirhem sebistān otuz dāne ve 'unnāb yigirmi dāne ve zebīb (5) yigirmi dirhem kā'ide üzere kaynadup rub'ı kalduğda süzüp eger mevādd-ı ḡalīze ise (6) on dāne tīn daḫi katup kaynadalar ṭabḥ-ı āḫir ḥayzı acar ve idrārı bevl ider şıfatı budur (7) enīsūn ve fūdenc ve kuşūr-ı uşūl-ı erba'a ikişer dirhem ve 'uşāretü'r-rāmī ve ḳantaryūn (8) üçer dirhem kifāyet miqdārı şu ile kā'ide üzere kaynadup ve süzüp isti' māl (9) edeler ṭabḥ-ı ḡāfeş ḥummiyyāt- balgamiye ve muḥtelife ve'l-merāķiye için nāfi' dür ṭabī' atı telyīn (10) ider şıfatı budur helīlec-i esved ve zebīb-i menzū' ü'n-nevā ve şūkā' ve şāhterrec ve pādāverd (11) ve ḡāfeş cümlesi berāber ola kifāyet miqdārı şu ile kaynadup ve süzüp bi-ḥasebū(12)'l-ķuvve isti' māl olına maṭbūh-ı āḫir süded-i kebed ve yaraķān ve evrām-ı kebed ve ṭīḥāl için nāfi' dür (13) şıfatı budur ḡāfeş-i efsentīn ve sūnbūl ve asārūn ve maştakī ve kırfe ve persiyāvşān ve rāvend (14) ve 'idān-ı belesān birer dirhem daḳḳ idüp bir gün ve bir giçe ıslandukdan sonra süzüp (15) muḡlāb gibi kifāyet miqdārı isti' māl olına maṭbūh-ı efsentīn süded-i kebed ve za'f-ı (16) mi' de ve ḥummiyyāt-ı bāride-i muḥtelife ve balgamiye ve sevdāviye için bi-emru'llāh ta'ālā (17) dāfi' dür şıfatı budur enīsūn ve bezr-i kerefis ve efsentīn ve asārūn ve

bezr-i rāziyāne (18) ve ıdh̄ir onar dirhem cümleyi kifāyet miqdārı şu ile ısladup ve süzüp (19) ba' de sirkencüb̄in ile ezüp içüreler maṭbūḥ-ı āḥir mi' deyi ḳavī ider ve ḳalbe (20) feraḥ virüp taḳviyet-i i'ṭā kıılır şıfatı budur 'ūd bir dirhem misk ve ḳaranfıl (21) ve cevz-i bevṵā ve sūnbūl ve tenḳīl ve zencebīl ve maṣṭakī ve bezr-i reyḥān ve bezr-i bādrencebūye (22) ve za' ferān bucuḡar dirhem misk-i ḥālīş bir ḳirāṭ kāfidūr cümleyi daḳḳ ü saḥḳ (23) idüp bir şurre içre bağlayup tāze üzüm şiresinden ḳadr-ı ḳifāye alup bekmez (24) olunca ḳaynadup ḥıfz idüp ḥin-i maḥallde isti' māl olına maṭbūḥ-ı (25) ḡarīḳūn sevdā ve balḡamı ve aḥlāt-ı muḥterikayı izāle ider şıfatı budur ehlīlec on [265a] (1) dirhem kābilī ve ehlīlec-i esved yedişer dirhem belīlec ve emlec dörder dirhem zebīb on dirhem (2) iccāş on beş dāne lisān-ı şevr ve bādrencebūye ve ḡāfeş ve ustuhūdūs dörder (3) dirhem besfāyic üç dirhem cümleyi beş yüz dirhem şu ile ḳaynadup ve süzüp rub' ı (4) ḳalduḡda on beş dirhem eftīmūn ile ve bir dirhem ḡarīḳūn zamm idüp ba' de yine (5) süzüp ḳadr-ı ḳifāye isti' māl olına maṭbūḥ-ı āḥir sevdāyı ve balḡamı ihrāc ider bedeni (6) ḥılt-ı mūziden bāk ider şıfatı budur helīlec-i kābilī ve helīlec-i esved dörder dirhem iccāş (7) ve temr-i hindī onar dirhem zebīb yigirmi dirhem sināmekī yedi dirhem verd-i aḥmer beş dirhem (8) efsentīn-i rūmī dörder dirhem ḡāfeş ve ustuhūdūs ve kemāfiṭūs ve lisān-ı şevr ve bādrencebūye (9) ve bezr-i ferencmūşk ikişer dirhem sādec-i hindī ve ḳaranfıl birer dirhem ve bezr-i bādrencebūye (10) iki dirhem enīsūn ve bezr-i rāziyāne birer dirhem besfāyic üç dirhem cümleyi altı raṭl (11) şu ile ḳaynadup ve süzüp rub' ı ḳalduḡda birer dirhem ḡarīḳūn nısf dirhem şabr (12) ve bir dirhem milḥ-i hindī ve iki ḳirāṭ lāciverd ve iki şaḥm ḥanḡal on dirhem sūkker daḡı (13) ḳatup temām-ı imtizāc bulduḡda bi-ḥasebū'l-ḳuvve vaḳt-i seḡerde isti' māl olına maṭbūḥ-ı (14) sūrincān balḡam-ı ḡılaḡ ihrāc ider ve vec' -i mefāşile fā'ide ider fi'l-cümle sūrincān (15) tiryāk-i mefāşıldur bunun maṭbūḥı ma' cūndan maḳbūldür şıfatı budur sināmekī (16) yedi dirhem türbid üç dirhem aşl-ı sūsen beş dirhem encīr on dāne 'unnāb ve sebistān (17) otuz dāne 'inebū's-şaleb ve bezr-i rāziyāne üçer dirhem ḡulencüb̄in 'aseli on dirhem bezr-i (18) hindibā ve benefsec-i yābis üçer dirhem sūrincān beş dirhem cümleyi beş raṭl şu ile ḳaynadup (19) rub' ı ḳalduḡda süzüp ba' de otuz dirhem terencüb̄in ile ve fūlūs-ı ḥıyār-şenbe zamm idüp (20) tekrār süzüp ḳadr-ı kifāye lāzım geldükde isti' māl (21) édeler laṭīf ishāli (22) vardur (23) bāb-ı sāmin naḳū' āt beyānındadur o cümelden biri naḳū' -ı sūkkeridür ḥumūzat ve ḥalāveti (24) mu' tedildür ve ḥāşşası telyīn-i ṭabī' at idüp şafrāyı istifrāḡdan sonra tesḳin-i ' aṭaşdur (25) sıfatı budur iccāş-ı esved ve 'unnāb altışar dāne temr-i hindī otuz dirhem zerdālū yetmiş [265b] (1) dirhem cümleyi bir kerre şu ile yıḳayup ba' de bir vuḳıyye ' oşmānī ṭatlu şu ile ısladup (2) ve süzüp on dirhem terencüb̄in ve yigirmi dirhem sūkker ḳatup tekrār süzüp isti' māl (3) édeler naḳū' -ı āḥir sevdā ve şafrā ve dem içün nāfi' dūr fi'l-cümle bir laṭīf naḳū' dur ki (4) yevm-i evvelde muḡlāb ve yevm-i şānide

telyin ve yevm-i şālīşde müşildür hāşılı līneti rıfķ üzere (5) mülāyim ve mu‘ tedildür ahlāt-ı erba‘ anuñ istilāsından ve ta‘ affüninden şāhibini hālāş ider (6) şıfatı budur sināmekī yigirmi beş dirhem nīlūfer ve verd-i aḥmer ve benefşe ve eftīmün dörder (7) dirhem ‘unnāb ve sebistān ve encir ve siyāh erik ve kāyısı ve zerdālū ve siyāh üzüm (8) ve kıızıl üzüm ve emirbāris yigirmişer dirhem ve temr-i hindī altmış dirhem ve lisān-ı şevr (9) ve bersiyāvşān ikişer dirhem şir-i ḥaşk ve terencübīn altışar dirhem ve ġārīķūn bir ķirāt (10) ve lāciverd iki ķirāt rāvend buçuķ dirhem sinānuñ çubların ayırtlayup bir şurre içine (11) bağlayalar ba‘ de yazıldığı üzere şir-i ḥaşkden rāvende varınca anlar daḥi bir şaġırçe (12) şurre içine koyalar sāir eczā ile ma‘ an ol şurreleri bir büyük kāse içre ısladup (13) ol gün ol şurreleri ve eczā’ı bir miķdār hareket itdürüp bir nīm kāse miķdārın süzüp (14) içeler a‘ lā muġlāb olur ikinci gün şurreleri ve eczāyı ziyāde tahrik idüp ve bir miķdār (15) karışdurup ve süzüp nīm kāse yine içeler laṭif müleyyin olur üçüncü gün şurreleri (16) muḥkem ovalar raķ şıķup ve eczāyı ezüp süzdükden şonra bir nīm kāse daḥi (17) içeler ra‘ nā müşil olur beş altı meclis icāb ider naķū‘-ı āḥir zātū’l-cenb aşḥābına ve nefş-i (18) dem erbābına ve ḥummā’-i muḥriķaya nāfi‘ dūr şıfatı budur sināmekī ve tāze benefşe ve nīlūfer ve ‘unnāb (19) ve sebistān yigirmişer dirhem bezr-i hindibā ve bezr-i ḥıyārīn üçer dirhem bu cümleyi bir gün (20) ve bir giçe bir kāse içre ısladup ev süzüp beş dirhem şir-i ḥaşk ve terencübīn (21) zamm idüp tamām erildükden şonra bir nīm kāse miķdārı içürile naķū‘-ı āḥir emrāz-ı (22) ḥādde ve ḥummiyyāt-i ‘ufne beķāsını ‘urūķdan çıkarur ve fuzūlden bāk ider şıfatı budur (23) iccāş ve zebīb-i aḥmer ve sebistān ve temr-i hindī otuz dirhem bezr-i hindibā ve bezr-i küşvet (24) ve bersiyāvşān üçer dirhem cümleyi cem‘ idüp bir gün ve bir giçe ısladukdan şonra (25) süzüp yigirmi beşer dirhem miķdārı isti‘ māl edeler naķū‘-ı āḥir şudā‘-ı ḥārr içün ve bedenden şafrāyı iḥrāc içün [266a] (1) nāfi‘ dūr şıfatı budur ehlilec-i aşfer on dirhem iccāş ve ‘unnāb ve sebistān ve temr-i hindī (2) otuz dirhem benefşe ve bezr-i hindibā ve bezr-i ḥass üçer dirhem fülūs-ı ḥıyār-şenbe on (3) dirhem cümleyi cem‘ idüp ġāyetle ıssı şu içinde bir gün ve bir giçe ısladup ve süzüp (4) bu def‘a on dirhem terencübīn ilḥāk idüp isti‘ māl edeler naķū‘-ı āḥir mücerred-i tebrīd (5) içün ve ḥummā’-i şafrāviye içün nāfi‘ dūr şıfatı budur temr-i hindī ve zebīb-i aḥmer ve esved (6) ve ‘unnāb ve zerdālū ve kāyısı ve siyāh erik ve emirbāris ve verd-i aḥmer-i tarī cümlesini (7) berāber idüp ba‘ de ısladup kuvvet cıķduķda süzüp içeler naķū‘-ı āḥir idrār-ı (8) bevl ve ṭamş içün a‘ lādur şıfatı budur kavun ve ḥıyār çekirdegi berāber ola dōġilmiş (9) yedişer dirhem bezr-i kerefis ve enīsūn ve rāziyāne ikişer dirhem cümleyi üç ratl miķdārı (10) şu ile ısladup ve süzüp günde kırķ dirhem miķdārı isti‘ māl edeler naķū‘-ı (11) bi-mā’ül-cübñ sevdā ve şafrā ve ahlāt-ı muḥriķanuñ izālesine ‘aceb fi‘ li vardır şıfatı budur (12) rāvend ve eftīmün ve sināmekī üçer dirhem daķķ olunup bir şurre içre bir giçe ṭurdukdan (13) şonra isti‘ māl olına

bunun nīm kāse miqdārı kâfidür ve şurre üç kerre ıslanup (14) içmek gerekdür naķū[‘]-ı āhır naķū[‘]-ı mā[’]ül-cübn bu ‘aceb turfe yādigardur baras ve behaķ ve harāret-i (15) kebed içün nafi[‘]dür te’sīri ‘azīmdür ‘ale’l-ħuşuş zıkr olınan ahlāt-ı ihtirāķa meyl (16) eylemiş ola müte[‘]affin olmuş ola şıfatı budur rāvend ve sināmeki ve türbid ve ğarīķūn (17) ve besfāyic ve helīle-i aşfer ve esved birer dirhem lāciverd iki kırāt ve kil-i ermenī ve eftīmūn (18) birer bucuķ dirhem cümleyi mümkün olan mertebe daķķ idüp bir şurre içre bağladuķdan sonra (19) bir kāse mā[’]-i cübn ki kesilmiş ola anuñ içinde bir giçe ısladup irtesi bir nīm kāse (20) miqdārı içeler bu hāl üzere şurrei üç güne dek tebdīl itmeyeler her gün bir nīm kāse (21) içeler bi-emru’llāh ta‘ālā nef’inde ĥadd ve ğāyet yokdur laţif mu‘tāddur bāb-ı (22) tāsi[‘] miyāhül-uşul beyānındadır o cümelden biri mā[’]ül-uşuldür fālic ve laķve (23) ve şar[‘] ve istiskā ve teşeyyuh ve sekte ve evcā[‘]-i mefāşıl içün nāfi[‘]dür şıfatı budur (24) kışr-ı aşl-ı kerefis ve kışr-ı aşl-ı rāziyāne ve idħir onar dirhem bezr-i kerefis ve enīsūn ve bezr-i (25) rāziyāne dörder dirhem maşţakī ve sūnbül ve fuķķāh ve idħir birer dirhem [266b] (1) ve ĥabb-ı belesān ve asārūn birer dirhem ve ‘ūd-ı belesān ve būzidān birer dirhem selīha (2) üç dirhem cenţiyānā iki dirhem bezr-i ĥurmel üç dirhem zebīb yigirmi dirhem cümleyi dört (3) raţl şuda muĥkem kaynadup rub[‘]ı kalduķda günde yigirmişer dirhem isti[‘]māl édeler (4) mā[’]-i uşul-i diğeri bu kısm daħi şol şar[‘]a nāfi[‘]dür ki evcā[‘]-ı evrāmdan ya[‘]nī evcā[‘]-ı (5) erĥāmdan olmuş ola ve ĥayzı idrār eylemek bu cümle-i ĥavāşşındandır ĥāşılı laţif terkībdür (6) ve bī-naẓir terkībdür ki tedbiri budur kışr-ı aşl-ı rāziyānec ve kışr-ı aşl-ı kerefis ve kışr-ı (7) aşl-ı keber onar dirhem bezr-i kerefis ve enīsūn ve bezr-i rāziyānec ve zerāvend-i tavīl ve zerāvend-i (8) mudāħrec üçer dirhem ķanţaryūn ve aşl-ı fāvāniyā ve ĥabb-ı fāvāniyā ve bezr-i ĥurmel üçer dirhem (9) ve zebīb-i menzū[‘]ül-‘acem on dirhem cümleyi cem[‘] idüp daķķ ü saħķdan sonra üç raţl (10) şu ile kaynadup ve süzüp dilerse taķţir édeler eğer hālī üzere isti[‘]māl (11) kaşd olunup her gün ac ķarnına kırķ dirhem miqdārı içeler mā[’]-i uşul-i diğeri bunun (12) ĥāşşası külā ve meşānede olan ĥaşātı teftīt idüp şıfatı budur aşl-ı kışr-ı kerefis (13) aşl-ı kışr-ı keber beşer dirhem persiyāvşān üç dirhem dögilmiş ķavun çekirdegi yedi (14) dirhem zebīb-i ĥorāsānī on dirhem tīn-i yābis on dirhem üç raţl şu ile kaynadup (15) rub[‘]ı kalduķda kırķ dirhemine bucuķ dirhem ĥacerül-yehūd saħķ idüp ĥalt ide ac ķarnına (16) isti[‘]māl olına mā[’]-i uşul-i diğeri ve süded-i kebed ve tīhāl ve anların bürüdetlerine ve bürüdet-i (17) mi[‘]deye ve istiskāya ve ĥummiyyāt-ı ‘atīķe ve balġamiye nāfi[‘]dür şıfatı budur kışr-ı aşl-ı (18) kerefis ve kışr-ı aşl-ı rāziyāne yedişer dirhem aşl-ı idħir ve fuķķāh-ı idħir ikişer dirhem (19) şukā[‘]i ve bādem-i mürr ve ğāfeş ve kışr-ı aşl-ı keber üçer dirhem tīn-i yābis on dāne zebīb (20) yigirmi dirhem efsentīn ve verd-i aħmer ikişer bucuķ dirhem bu cümleyi daķķ eyleduķden sonra (21) dört raţl şu ile kaynadup rub[‘]ı kalduķda dilerse kırķ dirhemine bu hāl üzere (22) iki dirhem bādem yağı daħi

katup içeler dilerse taḳṭīr idüp ‘araḳın içeler mā’-i (23) uşūlū’l-ḥāmız bu bir uşūldür ki balḡam-ı nā-puḥteyi bişürür ve ṭabḥ-ı tām̄ ile ṭabḥ ider şıfatı (24) budur kışr-ı aşl-ı keber ve kışr-ı aşl-ı hindibā ve kışr-ı aşl-ı kerefis ve kışr-ı aşl-ı rāziyāne ellişer (25) dirhem cümle bir yerde bir gün ve giçe ısladup ba‘de beş raṭl şu ile ḳaynadup [267a] (1) dilerseñ ṭabḥ ile dilerseñ taḳṭīr idüp isti‘ māl eyle bāb-ı ‘āşir ḥubūbāt beyānındadır (2) o cümelden biri ḥabb-ı ayāric-i fayḳarā dimāḡı fużūl-i ḡalīze ve aḥlāt-ı lezce-i balḡamiyeden (3) tenḳiye ider ve şar‘a ve sekte ve ḡışā ve sebel ve zūlmet-i başar ve nisyān için ḡāyet mübārek (4) ḥabbdur şıfatı budur türbid-i ebyaz ve ḥabbū’n-nīl ve ḡārīḳūn ve enīsūn bucuḡar dirhem şaḥm-ı (5) ḥanḡal ve milḥ-i hindī birer bucuḡ dānik cümleyi muḥkem daḳḳ ü saḥḳ idüp iki dirhem şabrı mā’-i (6) rāziyānec ile ezüp sā’ir eczā ile yoḡuralar ve noḥūd ḳadar ḥabblar edeler bunun şerbeti (7) bir dirhemdür ḥabbū’s-şabr evcā’-ı mefāşıl ve niḳrīs ve fālic ve laḳve ve za‘f-ı mi‘dede (8) için nāfi‘dür ‘ale’l-ḥuşuş mi‘deyi aḥlāt-ı balḡamiyeden ve fużūlūñ inḥidārından şıyānetde (9) nazīr yokdur ḳay‘ dimāḡdan münḥadir olmak dilin fużūl-i ḡalīze lezce-i men‘ ider şıfatı (10) budur şabr-ı suḳūṭrā bir mişḳāl türbid-i ebyaz bir dirhem ḥabbū’n-nīl ve ḡārīḳūn ve enīsūn (11) her birinden nişf dirhem şaḥm-ı ḥanḡal ve milḥ-i hindī bir bucuḡ dirhem ve keşīrā iki dirhem (12) cümleyi daḳḳ ü saḥḳ itdükden sonra mā’-i kerefis ile yoḡurup ḥabblar ider bunun (13) şerbeti bir dirhemdür ḥabb-ı sūrincān evcā’-ı mefāşıl ve niḳrīs ve ırḳū’n-nesā ve vec‘-i (14) verek için āb-ı ḥayvān menzilesindedür şıfatı budur şabr-ı suḳūṭrī ve türbid birer (15) dirhem sūrincān bir mişḳāl mā’-i hīz-i vecc bir dirhem ḥabbū’n-nīl ve ḡārīḳūn bucuḡar dirhem (16) şaḥm-ı ḥanḡal ve keşīrā birer dānik milḥ-i hindī nişf dānik cümleyi daḳḳ ü saḥḳdan sonra mā’-i (17) kerefis ile yoḡurup ḥurde ḥurde ḥabblar edeler şerbeti mu‘tedilen bir dirhemdür ḥabb-ı benefşe (18) za‘f-ı başar ve zūlmet-i ‘ayn için nāfi‘dür ve dimāḡı fużūl-i şafrāviyeden ve balḡamiyeden (19) pāk ider şıfatı budur benefsec-i yābis iki dirhem türbid-i ebyaz bir dirhem rubb-ı sūsen ve helīlec-i (20) aşfer bucuḡar dirhem enīsūn bir dānik saḳmūniyā-yı muşliḥ nişf dānik bir kāḡıda mā’-i ḳarāḥla (21) yoḡurup ḥabblar edeler bunun şerbeti bucuḡ dirhemdür ḥabb-ı ḳūḳıyā şudā’-ı balḡamīye nāfi‘dür (22) başarı celāllendürür fużūl-i ḡalīze-i rediyyeyi yerinden izāle ider şıfatı budur şabr-ı (23) suḳūṭrī ve ‘uşāre-i efsentīn ve varāḳ-ı efsentīn ve maşṭakī onar dirhem saḳmūniyā ve şaḥm-ı (24) ḥanḡal nişf cüz ‘ādet üzere mā’-i kerefis ile yoḡurup ḥabblar edeler şerbeti bir mişḳāldür (25) ḥabb-ı şeb-yār evcā’-ı mi‘de ve re’s ve ḡışāvet-i başar ve zūlmet-i ‘ayn için nāfi‘dür şeb-yāruñ ma’nāsı gice yatacaḳ maḥallde isti‘ māl olınmadan kināyedür ve nevm-i te’şīrine [267b] (1) keder virüp ‘amelin za‘if ḳılmaz şıfatı budur şabr-ı suḳūṭrā üç dirhem ve helīlec-i aşfer (2) ve verd-i aḥmer ve türbid birer dirhem ḳā’ide üzere mā’-i şāfi ile yoḡurup ḥabblar edeler (3) ve gölgede ḳurıdalar şerbeti bir mişḳāldür ḥabbū’z-zehab evcā’-ı re’s için nāfi‘dür (4) ve bedeni tenḳiye ider ve

başara cilā virür şıfatı budur şabr-ı suķutūrī yigirmi dirhem helilec-i (5) aşfer on dirhem maştakī ve keşirā ve saķmūniyā ücer dirhem ve verd-i aķmer-i menzū' ü'l- --- beş (6) dirhem za'ferān üç dirhem cümleyi daķķ ü saķķ idüp mā'-i şāfi ile ĥabblar édeler şerbeti (7) iki dirhemdür ĥabbū'l-ustuĥudūs şar' ve sekte ve mālīhulyā ve emrāz-ı sevdāviye ve balğamiye (8) ve dā'ü's-şā' leb için nāfi' dür şıfatı budur ehlilec-i aşfer ve kābilī-yi menzū' ü'n-nevā beşer dirhem (9) türbid yedi buçuk dirhem şabr-ı suķutūra altı dirhem ustuhudūs ve ġārīķūn ve eķfīmūn (10) ve besfāyic üçer dirhem şaķm-ı ĥanżal bir buçuk dirhem fūfel ve fūdenc ĥublı birer dirhem cümleyi kā' ide (11) üzere daķķ ü saķķdan şonra mā'-i şāfi ile yoğurup ĥabblar édeler şerbeti üç dirhemden (12) ziyāde olmaya ĥabbū'l-müntin fālic ve laķve ve teşeyyuh ve istirĥā' ve cemī' mefāşıl ve vec'-i (13) zāhr ve niķrīs için nāfi' dür ve aĥlāt-ı ġālīze-i ishāl idüp ŗamsı idrār ider şıfatı (14) budur sekbīnec ve uşāķ ve cāvşır ve ĥurmec ve muķl-i ezraķ ve şaķm-ı ĥanżal ve şabr ve türbid (15) ve helilec ve enzerūt onar dirhem cümleyi daķķdan şonra pırasa şu ile yoğurup ĥabblar édeler (16) şerbeti iki dirhemdür ĥabbū'l-muķl bevāşır ve evcā'-ı maķ'ad ve istirĥā'-ı maķ'ada nāfi' dür (17) şıfatı budur ehlilec-i esved ve belilec ve emlec beşer dirhem muķl-i ezraķ yigirmi dirhem cümleyi daķķ (18) ve saķķ idüp muķlı mā'-i kirāş ile bir hāvanda ezüp ba'de cümleyi ma'an yoğurup (19) ĥabblar édeler ikişer mişķāldür ĥabbū's-şaytarac evcā'-ı mefāşıl ve istirĥā'-i 'aşab (20) ve laķve ve iĥtibās-ı ŗamsa için ziyāde mübārekdür terkibi budur türbid on dirhem (21) şabr-ı suķutūra yigirmi dirhem zencebīl ve zernebā ikişer dirhem fūfūl ve dār-ı fūfūl ve 'āķırķarĥā (22) birer dirhem şaytarac-ı hindī ve vecc ikişer dirhem fāyend sükkeri dört dirhem cümleyi (23) daķķ ü saķķdan şonra mā'-i kirāş ile yoğurup ĥabblar idüp vaķt-i ĥācetde üçer (24) isti' māl édeler ĥabb-ı edviye-i 'aşer vec'-i mefāşıl ve niķrīs ve fālic ve laķve (25) ve emrāz-ı bāride-i balğamiye için nāfi' ve mübārekdür şıfatı budur fūfūl ve dār-ı fūfūl ve emlec [268a] (1) ve şaytarac ve helilec-i esved ve belilec ve nānĥāh ve su'd ikişer dirhem şabr-ı suķutūrī üç (2) dirhem bu edviyeyi daķķ ü saķķ idüp mā'-i 'inebū's-şā' leb ile yoğurup ĥurde ĥabblar (3) idüp gölgede ķurıdalar bunun şerbeti iki dirhemdür ĥabb-ı sūrincān ĥāşşa-i niķrīs (4) için nāfi' dür şıfatı budur fūfūl ve dār-ı fūfūl ve zencebīl ve varāķ-ı keber ve varāķ-ı (5) ĥınnā ve kemmūn birer dirhem milĥ-i nebŗi ve zebedū'l-ĥacer ve nūşādır ve mī'a ikişer dirhem ve sūrincān (6) cümle edviye ķadar daķķ ü saķķdan şonra ĥabblar idüp maĥallinde üç dirhemi bir şerbetdür (7) ĥabb-ı māzeryūn mürre-i şāfrā ve mā'-i aşferi ishāl ider şıfatı budur (8) māzeryūnı her ne ķadar dilerseñ alup bir gün ve bir giçe sirkede ısladup ķurıduķdan (9) şonra bu müdebbir-i māzeryūndan on dirhem verd-i aķmer ve rubb-ı süsen beşer dirhem daķķ (10) ü saķķ idüp mā'-i 'inebū's-şā' leb ile ĥabblar idüp ĥīn-i maĥallde ikişer dirhem isti' māl (11) édeler şıfatı budur ġārīķūn ve sekbīnec ve muķl-i ezraķ ve şāndal-ı muķāşırī (12) ve cūndbīdeste ve cāvşır

birer dirhem şabr-ı suķūtūrī dōrt dirhem mā'-i rāziyāne (13) ile kā'ide-i ma'hūde üzere
 yoğurup habblar édeler şerbeti bir dirhemdür ħabbū's-sekbīnec (14) k̄ulunc ve evcā'-ı emķa
 ve bevāsīr ve riyāh-ı ġālīze içün nāfi' dūr ve ħayzı dađı idrār (15) ider 'azīmü'n-nef' dūr sıfatı
 budur sekbīnec ve bezr-i kerefis enzerūt ehlīlec-i aşfer beşer (16) dirhem türbid on dirhem
 şaĥm-ı ħanżal üç dirhem daķķ ü saĥķdan şonra mā'-i qarāĥla (17) yoğurup ħabblar édeler
 şerbeti üç dirhemdür ħabbü'l-ĥazīrān ve emrāz-ı balġamiye içün (18) nāfi' dūr ve ħanāzīri
 dāfi' dūr şıfatı budur ayāric-i fayķarā üç dirhem ġārīķūn (19) iki dirhem ve şaĥm-ı ħanżal bir
 buķuķ dirhem enzerūt dōrt dirhem türbid yedi dirhem (20) cāvşīr buķuķ dirhem nūşadır iki
 dirhem saķmūniyā bir buķuķ dirhem cümleyi daķķ ü saĥķdan (21) şonra mā'-i qarāĥla
 yoğurup ħabblar édeler şerbeti bir dirhemdür ħabb-ı nāfi' baraş ve behaķ (22) ve şar' ve siyāt
 sekte içün nāfi' dūr her ne ķadar 'umķ-ı bedende olursa baraş ve behaķı iĥrāc (23) ider ve
 şāĥibini ħalāş ider şıfatı budur ayāric-i fayķarā beş dirhem eftīmūn on dirhem (24) ĥacerü'l-
 yehūd yedi dirhem saķmūniyā ve şaĥm-ı ħanżal ikişer dirhem sünbül ve enīsūn birer dirhem
 daķķ (25) ü saĥķ idüp mā'-i rāziyāne ile yoğurup ĥurde ħabblar şerbeti mişķāldür
 ħabbü[268b] (1)'ş-şāhterēc cereb ve ĥikke ve ķübā ve oñulmaz yaralara nāfi' dūr şıfatı budur
 ihlīlec-i aşfer (2) ve esved beşer dirhem şabr yedi dirhem saķmūniyā ve şāhterēc saķmūniyā
 ile şāhtereyi (3) hāvanda üleşdirüp bu def'a cümleyi yoğurup ĥurde édeler şerbeti bir
 mişķāldür (4) ħabbü'l-ġāfeş yaraķān ve kebed-i ĥārī içün nāfi' dūr şıfatı budur şabr ve ġāfeş ve
 ihlīlec (5) beşer dirhem daķķ ü saĥķdan şonra mā'-i kerefis ile yoğurup ĥurde ħabblar édeler
 bunun (6) şerbeti üçer mişķāldür ħabbü'l-aķāviye bu ol ħabbdür ki riyāh-ı bārideyi keser ve
 aĥşāda (7) olan 'avārızı dıķılup ħabī'atı rıfķla telyīn ider şıfatı budur zencebīl (8) ve ķaranfīl
 ve dārĉinī ve fūlfül ve dār-ı fūlfül ve emīrbāris ve maşķakī birer buķuķ dirhem (9) saķmūniyā
 üç dirhem sükker on dirhem cümleyi daķķ ü saĥķdan şonra noĥūd ķadar habblar édeler (10)
 bu ħabblaruñ her biri birer meclis ishāl iderler ĥuşuşā k̄uluncı olursa fetĥ iderler ħabbü(11)'n-
 neheke bu ħabbuñ ĥāşşası ağızuñ bed rāyiĥesin giderüp baĥrı def' ider laţīf 'ameldür (12)
 ġaflet olınmaya şıfatı budur cevz-i bevvă ve ķāķüle ve fūlfül ve kāfūr ve dārĉinī ve hāvlīncān
 (13) birer dirhem misk dāniķ şamġ-ı 'arabī iki dirhem şamġı ġülābla ezüp eczāyı meshūķen
 (14) yoğura pül buĥūrı gibi ķurşlar édeler ve yā ħabblar ide idüp ĥīn-i maĥallde ağızda (15)
 tūtalar ħabbü'n-neheke-i āĥir bu dağı ağız koĥusun giderür belki rāyiĥesin laţīf ider (16) şıfatı
 budur kışr-ı ütrüc-i aşfer ve varaķ-ı ütrüc ve ferencmüşķ ve sünbül-i hindī ve ķaranfīl (17) ve
 cevz-i bevvă ve nār-ı müşķ ve hīl ve zencebīl ve kebābe ve besbāye ve su'd birer dirhem misk
 (18) bir dirhem şamġ-ı 'arabī beş dirhem muķaddemā şamġ alma ile ve ayva şuları ile ve
 ġülāb ile (19) ıřladup ba'de eczāyı meshūķayı idĥāl édeler ve yoğurup ĥurde ħabblar édeler
 (20) vaķt-i ĥācetde dil altına ķoyalar ħabbü's-su'āl eger öksürük ĥarāretten olursa (21)

bundan eyü terkib olmaz şıfatı budur levz-i muқаşşer ve bezr-i hıyārın ve nişā ve şamg-ı (22) ‘arabī ve bezr-i haşhāş birer dirhem rubb-ı süsen iki dirhem bakla-i muқаşşer üç dirhem (23) lu‘āb-ı bezr-i қаtūnā ile yoğurup hābb-lar ēdeler giçe ile bir iki dānesin dili altına (24) vaż‘ idüp uyhuya varalar bi-emru’llāh ta‘ālā nāfi‘dür hābbü’s-su‘āl-i dīger eger su‘āl (25) bürüdetden olursa ziyāde nāfi‘dür şıfatı budur kısr-ı aşl-ı rāziyāne ve bezr-i kerefis [269a] (1) ve rubb-ı süsen ve pürsiyāvşān ve levzü’l-mürrü’l-muқаşşer cümleyi daqq ü saḥḥdan sonra (2) mā’-i kerefisle yoğurup evvelki gibi dili altına koyalar hābbü’s-su‘āl-i āḥir su‘āl ruṭūbetden (3) olursa bu ‘ameli eylemek gerekdür şıfatı budur fülful ve sükker ve zencebīl ve şamg-ı ‘arabī ‘ale(4)’s-seviye daqq ü saḥḥdan sonra yoğurup dili altında tutalar yāḥūd miqdār-ı kifāye (5) isti‘māl ide hābbü’l-mağş bu hābbuñ ḥāşşası çokdur mağş ki burıdur burı didükleridür (6) aña zāḥire ve zevre nāfi‘dür şıfatı budur ‘afş ve aḳāḳıyā verd-i aḥmer ve ḳara günlük (7) ve aḳ günlük ve demü’l-aḥaveyn ve şamg-ı ‘arabī ve enīsūn ve cündbīdeste ve ṭalk ve cülnār (8) onar dirhem ve hābbü’l-ās ve bezr-i ḥummāş yigirmişer dirhem daqq ü saḥḥdan sonra mā’-i (9) ās ile yoğurup fülful dāneleri ḳadar hābb-lar ēdeler şerbeti bucuḳ mişḳālden ola (10) nihāyet ḳābızdūr aña göre ziyāde başiret üzere olalar hābbü’l-ḳābız ṭabī‘atı misk (11) ider ve ḳanuñ iḥtilāfını ve seyelānını men‘ ider şıfatı budur summāk iki dirhem ‘afş (12) bir dirhem kısr-ı rummān nişf dirhem cümleyi daqq ü saḥḥdan sonra ayva cekirdegi lu‘ābıyla (13) yoğurup ḥurde ḥurde hābb-lar ide temām ḳurıdan sonra yumurda şarusını sirke içinde (14) bişürüp bu hābb-lardan saḥḳ idüp fülful yerine eküp bir miqdār tuz daḫi koyup (15) isti‘māl ēdeler ve sāir ḥubūb miqdār-ı kifāye yinse daḫi cā’izdür nihāyet naql eyledüğimiz (16) ṭarīḳ menfez-i menīdür hābbü’l-iştāḥīḳūn balgām-ı ḡalīz ve lezc ve mürre-i sevdādan ḥādiş (17) olan emrāz-ı muḥtelifeye nāfi‘dür ve bedeni fużül-i muḥtelifeden pāk ider şıfatı budur (18) türbid-i ebyāz iki dirhem şabr-ı suḳuṭūrī ve hābbü’n-nīl ücer ve şaḥm-ı ḥanzāl ve saḳmūniyā (19) ikişer dāniḳ cümleyi daqq sonra ḥurde ḥurde hābb-lar ēdeler bu hābbuñ şerbeti nişf (20) dirhemdür hābb-ı ayāric mi‘deyi ve re’si tenḳiye idüp buḥārı def‘ ider henüz ağıza (21) ve göze nāfi‘dür şıfatı budur ayāric-i fayḳarā altı dirhem ihlīlec-i aşfer dört dirhem (22) milḥ-i hindī iki bucuḳ dirhem daqq ü saḥḳ olınuḳdan sonra mā’-i kerefis ile yoğurup (23) ḥurde hābb-lar ēdeler şerbeti ikişer dirhemdür hābb-ı ayāric-i āḥir bu daḫi re’si ve mi‘deyi (24) tenḳiye ḳılur ve remedi olana fā’ide ider şıfatı budur türbid-i ebyāz bir dirhem ayāric-i (25) fayḳarā bir dirhem milḥ-i hindī nişf dirhem saḳmūniyā bir dāniḳ cümle-i daqq ü saḥḥdan sonra [269b] (1) mā’-i ḳarāḥla yoğurup ḥurde hābb-lar ēdeler şerbeti bir dirhemdür hābbü’l-emūfāyā ḥalk (2) buña ḳūḳıyā dirler lākin ol ḡayridür zıkrı sebaḳ eylemişdür bu hābbı cālīnūs içād (3) eylemişdür evcā’-ı re’s ve balgām için nāfi‘dür ve başara cilā virür ve fużül-i nāḳış ider (4) zāide olduḳda belki a‘māk-ı bedenden iḥrāc ider şıfatı budur maştakī ve ‘uşāre-i

efsantîn (5) ve şahm-ı hançal ve şabr-ı suķūtūrî ve saķmūniyā onar dirhem daķķ ü saķķ eyledükden sonra (6) mā'-i rāziyāne ile yoğurup ħabblar olına şerbeti nişf dirhemden bir dirheme varıncadur (7) ħabb-ı lāciverd cüzām ve ħummā'-ı rub' ve kūķiyā ve cereb ve sār emrāz-ı sevdāviyeyi dāfi'dür (8) şıfatı budur lāciverd-i mağsūl on dirhem saķmūniyā iki dirhem ġārīķūn ve maştakī (9) beşer dirhem şamğ-ı ' arabī üç dirhem cümleyi daķķ ü saķķdan sonra mā'-i eftīmūn ile yoğurup (10) ħabblar edeler şerbeti üç dirhemdür ħabb-ı sūrincān-ı kebīr sebaķ iden kısmından bu (11) aķvādur ve anda olan ħavāşş bunda daķı vardır nihāyet bunun ziyādesi niķris-i (12) bārid için nāfi'dür şıfatı budur ayāric-i fayķarā on dirhem şahm-ı hançal iki dirhem ve ķantaryūn (13) ve sūrincān ve mā'-i mübezzec ve būzīdān beşer dirhem ferfiyūn iki dirhem zencebīl ve şaytarac (14) ve fūlfūl ve ħardal ve cūndbīdeste birer dirhem eger bu ħabbe bir dirhem saķmūniyā ve ħiltīt (15) ve ķına ve şıķķ-ı muķl ve cāvşīr daķı zamm olunursa muķīmū'z-zemīn didükleri terkīb (16) olur ħabbū'n-neft fālic ve laķve ve evcā'-ı mefāşıl ve niķris-i bārid ve ķūlunc-ı (17) bārid için nāfi'dür nāfi'dür ve riyāķ-ı bāride-i ġalīze ve sār soğukdan olmış emrāz (18) için nāfi'dür ' ale'l-ķuşūş ' ırķū'n-nesāyā tiryāķ-ı ekberdür şıfatı budur iħlīlec-i aşfer (19) ve şabr ve şahm-ı hançal mā'-i mübezzec ve bezr-i ħurmel ve cūndibīdeste ve enzerūt ve muķl-i ezraķ (20) ve uşāķ ve sekbīnec ve cāvşīr ve şamğū'z-zāb ve naķş-ı ebyāz yedişer dirhem cümleyi (21) daķķ ü saķķ idüp şamğı neftle ezüp sār eczā'ı ma'an yoğurup ve fūlfūl dānesi (22) kadar ħabblar edeler edeler şerbeti iki dirhemdür ħabbū'd-dūd yürekde olan ķurdları (23) soğulcanı ishāl ider şıfatı budur türbid on dirhem eftīmūn dört dirhem ħabbū(24)'n-nīl üç bucuķ dirhem enzerūt üç dirhem şahm-ı hançal ve saķmūniyā ikişer dirhem (25) şabr yedi dirhem ķā'ide üzere yoğurup ħabblar edeler şerbeti ıssı şı ile [270a] (1) iki dirhemdür ħabb-ı āķirū'd-dūd bu ħabbdan ġaflet itmek gerekdür nef'i ' aźīmdür bir niçe kerre tecrube eyledük (2) her zī-rūķ kısmını ki insānuķ ķarnındadır çıkarur gerek tatar ķurdu ve gerek ħabbū(3)'l-ķurķ ve gerek soğulcan elbette bi-emru'llāh ta'ālā ħalāş ider şıfatı budur şīr-i ħaşķ (4) ve ķınbīl ve ħabbū'n-nīl şīķ-i ermenī ve ħorasānī ve enīsūn ve kemmūn ve türbid ve efsantîn (5) ve varaķ-ı şeftālū ve tirmis üçer dirhem ve muķl-i ezraķ ve saķmūniyā ikişer dirhem cümleyi (6) daķķ ü saķķ idüp şarāb-ı uşülle yoğurup burcaķ kadar ħabblar idüp bu ħabblardan on (7) yedi dānesin yiyüp üzerine bir miķdār ķoz içi ekl idüp ve bir miķdār ıssı şı içeler (8) ħaķķuķ ķudretin müşāhede edeler ħabb-ı ayāric-i lūġāziyā bu terkīb ' aceb keşīrū'n-nef' dür (9) aķzā-yı bedende aġlātı taġayyūr-i ' unf iħrāc ider ķuşūşā emrāz-ı re's ve şudā'-ı şaķīķa (10) ve hayza ve devvār ve vesvāsa ve cūnūn ve şar' ve şamem ve ra'şe ve felc ve istirġā'-ı (11) a'şāb ve iġsā için nāfi'dür belki sekete ve evcā'-ı üzūn ve ' ayn için nāfi'dür fi'l-cümle (12) mi'deyi ķavī ider ve südedi acar ve bevl ve tamsī idrār ider ve ' usr-ı nefis ve rebūv için (13) fā'ide ider ve cemī' emrāz-ı balġamiye ve ħummiyyāt-ı

mütelevvine için fā'ide ider ve evcā'-ı mefāşıl (14) ve niķrīs ve 'ırķū'n-nesā ve dā'ū'l-hayye ve dā'ū's-şā'leb ve ķurūh-ı 'atīķe için fā'ide ider (15) ve baraş ve behaķ ve ķubā için ve cūzām ve ħanāzır ve evrām-ı bāride ve sereţān için (16) ħod nef'i ezher-i mine's-şemsdür şıfatı budur şaĥm-ı ħanţal beş dirhem başal-ı 'unşul-ı müşevvā (17) ve ġārīķūn ve maĥmūde ve ħarīķ-i esved ve uşaķ ve usķūrdiyūn dōrder dirhem (18) eftīmūn ve kemāderyūs ve muķl ve şabr ücer dirhem ħāşā ve heyūfārīķūn ve sādec-i hindī (19) ve ferāsiyūn ve ca'de ve selīĥa ve fūlfūl-i ebyaţ ve esved ve dār-ı fūlfūl ve za'ferān ve dārċinī (20) ve befāyic ve cāvşır ve mūrr-i ķatrasāliyūs ve sekbīnec ve cūndbīdeste ve rāvend ve 'uşāre-i (21) efsentīn ve ferfiyūn ve sūnbūl-i hindī ve ħamāmā ve zencebīl ikişer dirhem ustūĥudūs ve cenţiyānā (22) birer bucuķ dirhem şamġ-ı 'arabī on dirhem cümle edviyeyi daķķ ü saĥķ idüp şamġ-ı şarābī uşülle (23) ezüp sā'ir edviyeyi yoġurup noĥūd ķadar ħabblar ēdeler bunun şerbeti bir dirhemdür bundan (24) ġayri ayāricāt-ı kibār çoķdur ammā bu cümlesinūġ bādīşāĥıdur bunda olan ħavāşşūġ (25) degmesi anlarda yoķdur anlarda olanūġ cümlesi bunda vardur bu envā'ından ba'ż ħavāşş-ı [270b] (1) terkīb aķrabādīnde aĥirinde mecmū'a ile ta'rīf olınan bābda çoķ beyān olınmışdur (2) murād olınduķda ol maĥalliden taleb olına lāķin (3) lūġāziyā anlardan müstaġnī (3) ider (4) bāb-ı ĥādī 'aşer aķrāş beyānındadur o cümelden biri ķurş-ı tabāşīrdür bunun (5) ħāşşası çoķdur tabī'atı telyīn ider ve ĥummiyyāt-ı ĥādde-i muĥriķayı izāle ider ve su'āle ve ĥuşūnet-i (6) şadra ħod nef'i bī-nihāyedür ĥuşūşan ħarāret ve 'ataş-ı ĥırfeti tesķīn ider tarīķi budur (7) tabāşīr-i ebyaţ iki dirhem terencübīn ve lūbb-i bezr-i ķar' birer bucuķ dirhem nişā ve şamġ-ı 'arabī (8) ve bezr-i ħaşĥāş-ı ebyaţ ve keşīrā bucuġar dirhem cümleyi daķķ idüp ba'de şamġı lu'āb- bezr-i ķatūnā (9) ile ezüp sā'ir edviye ile ĥalt idüp ve mezc ve yoġurup yedi sā'at miķdārı (10) ĥālī üzere tūrup ba'de birer mişķāl vezni ķurşlar idüp zıllda tecfīf olına (11) bu zıķr eyledūġimiz ķā'ide aķrāş ve tedbīrinde lāzımdur her nev'in beyān eyledūġimizde (12) 'ādet üzere şöyle ilk dinildūķde maķşūdımız bu nev'dür ķurş-ı tabāşīr-i müleyyen (13) ĥummiyyāt-ı ĥādde mültehibe ve şafrāviye ve demeviye için nāfi'dür 'ataşı ķat' ider ve seheri (14) def' belki nev'an nevme daĥı i'ānet ider tarīķi budur verd-i aĥmer ve terencübīn altışar dirhem (15) ve tabāşīr ve keşīrā ikişer dirhem nişā üç dirhem cümleyi daķķ ü saĥķdan süzölmiş (16) şamġ ve terencübīn ile birer mişķāl ķurşlar idüp gölgede ķurıdalar şerbeti bir mişķāldür (17) ķurş-ı tabāşīr-i te'lif ĥummiyyāt-ı ĥādde muĥriķa ve muţbıķa için nāfi'dür egerķe demde iĥtilāf (18) olup dāĥil-i 'urūķda müte'affin ise ħod nef'i muķarrerdür tarīķi budur verd-i aĥmer ve bezr-i (19) ĥummāş altışar dirhem şamġ-ı 'arabī ve nūşādır dōrder dirhem ve tabāşīr üç dirhem 'ādet üzere (20) birer mişķāl ķurşlar ēdeler isti'māl daĥı bir mişķāldür tabāşīr-i mu'tedil ĥummiyyāt-ı ĥādde için (21) nāfi'dür ve 'ataş-ı lehebi tesķīn iderler ġayrilerden ziyādedür tarīķi budur emīrbāris (22) ve

tabāşir ve verd-i aḥmer birer bucuḡ dirhem lübb-i bezr-i ḥıyār ve lübb-i bezr-i bittīḥ ve qarʿ ve bezrül-ḥass ve semüz (23) ot toḥmı ve şandāl-ı ebyaz bucuḡar dirhem kāfür niş dāniḡ ʿādet üzere luʿāb-ı bezr-i (24) ḡatūnā ile birer mişḡāl ḡurşlar ʿedeler ḡurş-ı tabāşiri kāfüri bu bir ḡurşdur ki ḡummiyyāt-ı [271a] (1) muḡriḡa ve muḡbıḡa ve ḡummiyyāt-ı dıḡḡ ve ḡarāret-i kebed ve suʿāl-i ḡār ve ʿaḡaş için şedid ola (2) nāfiʿdür ḡariḡi budur tabāşir verd-i aḥmer ve şandal ve lübb-i bezr-i ḡıyārın ve bezr-i ḡass ve bezr-i (3) baḡla birer mişḡāl kāfür bir dāniḡ daḡḡ ü saḡḡdan sonra luʿāb-ı bezr-i ḡatūnā ile yoḡurup (4) ḡabblar ve yā birer mişḡāl ḡurşlar ʿedeler ḡurş-ı kehrübā yürekden ḡan gidene ve turfe deme nāfiʿdür (5) ḡariḡi budur ḡaşḡaş ve maşḡakī ve kehrübā onar dirhem zaʿferān on iki dirhem (6) şamḡ-ı ʿarabī iki dirhem ʿādet üzere ḡurşlar olına ḡurş-ı tabāşir-i āḡir demevī ḡılḡa ve demeviye (7) ve saḡrāviye için nāfiʿdür ve leheb ve ʿaḡaş defʿ ve tesḡin ider ḡariḡi budur şamḡ-ı (8) ʿarabī ve bezr-i ḡummāş ve nişā ikişer dirhem verd-i aḥmer üç dirhem tabāşir ve ḡin-i ermenī (9) ve şummāḡ ve emīrbāris birer bucuḡ daḡḡ ü saḡḡdan sonra ʿādet-i maʿḡude üzere (10) luʿāb-ı bezr-i ḡatūnā ile ḡurşlar olınup ḡıfz olına ḡurş-ı emīrbāris bevāşire ve ḡan (11) gidene ve ḡarāret-i kebede nāfiʿdür ḡariḡi budur emīrbāris-i menzūʿ ü'n-nevā on beş dirhem dirhem (12) bezr-i hindibā ve bezr-i baḡla ve lübb-i bezrül-ḡafad birer dirhem verd-i aḥmer beş dirhem rāvend ve sūnbül (13) birer dirhem daḡḡ ü saḡḡ idüp ʿādet üzere luʿāb-ı bezr-i ḡatūnā ile yoḡurup ḡurşlar (14) olına ḡurş-ı fenecküşt süded-i kebed ve ḡihāl için ʿazīmü'n-nefʿdür ḡariḡi budur bezr-i fenecküşt (15) ve bezr-i hindibā ve bezr-i baḡla ve şamḡ-ı ʿarabī ʿale's-seviye daḡḡ ü saḡḡdan sonra ʿādet üzere (16) luʿāb-ı sefercel ile birer mişḡāl ḡurşlar olına ḡurş-ı cūlnār iḡtilāf-ı baḡn ve teref-i dem ve ishāl (17) ve zūr için nāfiʿdür şıfatı budur seliḡa ve baḡn-ı maḡtūm ve mūrre-i şāfi şamḡ-ı ʿarabī sekiz (18) dirhem daḡḡ ü saḡḡdan sonra tāze cūlnārı ḡaynadup şu ile yoḡurup ʿādet üzere (19) birer mişḡāl ḡurşlar olına ḡurş-ı büsşed bu daḡi iḡtilāf-ı dem içündür ḡariḡi budur büsşed (20) on dirhem cūlnār ve lübān-ı zekerve āḡaḡıyā dörder dirhem şamḡ-ı ʿarabī ve dārḡinī birer dirhem (21) daḡḡ ü saḡḡdan sonra beyāz beyzle yoḡrılup birer mişḡāl ḡurşlar olına ḡurş-ı emīr(22)bārisü'l-kebīr ḡummiyyāt-ı balḡamiye ve kebed ve miʿde için menāfiʿi aḡşā-yı ʿulyādadur ḡariḡi (23) budur rubb-ı emīrbāris ve lübb-i bezr-i ḡışşā ve lübb-i bezr-i bittīḥ üçer dirhem verd-i aḥmer ve terencübīn (24) altışar dirhem bezr-i küşvet ve rubb-ı sūs ve tabāşir ve bezr-i hindibā ve maşḡakī ve sūnbül (25) ve ʿuşāre-i ḡāfeş ve rāvend ikişer dirhem ve zaʿferān bir dirhem cümleyi daḡḡ ü saḡḡdan [271b] (1) sonra māʾ-i terencübīn ile yoḡurup ḡurşlar ʿedeler şerbeti bir mişḡāldür ḡurşül-verd ḡummiyyāt-ı (2) saḡrāviye ve balḡamiye için nāfiʿdür ḡariḡi budur verd-i aḥmer yedi dirhem ʿuşāre-i ḡāfeş (3) ve tabāşir ve sūnbül-i hindī ve rubb-ı sūs birer dirhem māʾ-i şamḡıla yoḡrılup birer mişḡāl (4) ḡurşlar olına ḡurş-ı efsentīn verem-i kebed ve süded ve ḡummiyyāt-ı balḡamiye ve süded-i

tıhāl ve ‘usr-i bevl (5) enfa‘-ı eşyādur ‘aceb bī-naẓīr terkībdür tarīķi budur efsentīn ve bezr-i kerefis ve enīsūn (6) ve asārūn ve levz-i mür berāber daķķ ü saħķ idüp ezilmiş şamğıla yoğurup birer mişķāl (7) ķurşlar olına ķurş-ı verd-i aħmer verd-i aħmer altı dirhem aşl-ı sūs dört dirhem (8) sünbül bir dirhem şamğ bir bucuķ dirhem beyāz beyzle yoğrılup ‘ādet üzere ķurşlar (9) olınup ķurs-ı rāvend ħummiyyāt-ı ‘atīķe ve kebed ve evrām ve evcā‘-ı kebed içün nāfi‘dür (10) fi'l-cümle a‘zā‘-ı zāhiriyye darb olınup birbirine urlup bere olsa mūmyā-yı (11) mi‘de yenden nāfi‘dür şıfatı budur fūvve ve iklīlū'l-melik üçer dirhem şīr-i ħaşķ (12) altı dirhem bezr-i kerefis ve enīsūn ve ‘uşāre-i ġāfeş ikişer dirhem şamğ-ı ‘arabī (13) ve keşīrā birer dirhem daķķ ü saħķdan şonra ‘ādet üzere ķurşlar olına ķurş-ı keber (14) evcā‘-ı tıhāl ve süded ve tıhāl ve kebed içün nāfi‘dür şıfatı budur kışr-ı aşl-ı keber (15) ve mersin yemişi dörder dirhem zerāvend-i tavīl iki dirhem fūlful-i esved ve bezr-i fenecküşť (16) altışar dirhem keşīrā üç dirhem daķķ ü saħķ olınup ba‘de ‘ādet üzere birer mişķāl (17) ķurşlar olınup vaķt-i ħācetde sirkencübīn-i sādec ile ezüp isti‘māl olına ķurş-ı (18) kāfūrī ħummiyyāt-ı muħriķa ve iltihāb ve ‘ataş ve ħummāi dıķķ ve ħummā‘-ı muţbıķa içün nef‘i (19) ‘azīmdür tarīķi budur verd-i aħmer altı dirhem şamğ-ı ‘arabī ve tabāşīr dörder dirhem lübb-i (20) ħabbū'l-ķar‘ ve lübb-i ħıyārīn ve bezr-i baķla ve aşl-ı sūs sekiz dirhem nişā üç dirhem (21) za‘ferān iki dirhem kāfūr nişf dirhem daķķ ü saħķdan şonra lu‘āb-ı bezr-i (22) ķatūnā ile yoğurup birer mişķāl ķurşlar olına ķurş-ı ħaşĥaş ķurūĥ-ı riyye (23) ve şadr ve hummā‘ ve vec‘-i zāhr içün münāsibdür tarīķi budur verd-i aħmer şamğ-ı ‘arabī (24) üçer dirhem tabāşīr beş dirhem rubb-ı sūs iki dirhem za‘ferān iki dāniķ daķķ (25) ü saħķdan şonra şarāb-ı ħaşĥaş ile yoğurup birer mişķāl miķdārı ķurşlar [272a] (1) olına ķurş-ı nāfi‘ sill ve nefş-i dem içün muvāfiķdur tarīķi budur tīn-i ermenī ve tīn-i (2) maĥtūm ve tabāşīr ve kıriť ve tarāşīş ikişer dirhem bezr-i ħummāşū'l-berrī ve şamğ-ı ‘arabī ve cūlnār (3) dörder dirhem nişā ve verd-i aħmer üçer dirhem zağferān ve bezr-i kerefis ve summāk ve maşķakī (4) birer dirhem cümleyi daķķ ü saħķ idüp luğāb-ı bezr-i ķatūnā ile yoğurup birer mişķāl (5) ķurşlar idüp ķurş-ı benefşe şafrā ve balğamı ishāl ider ve başda olan mevāddı tenķiye (6) kıılır ve remed ve zūlmet-ı ‘ayn ve şudā‘ ki fużūl-ı şafrāviye ve balğamiyedendür def‘ kıılır tarīķi (7) budur benefsec-i yābis iki dirhem türbid-i ebyāz bir dirhem rubb-ı sūs ve helīlec-i aşfer bucuğar (8) dirhem saķmūniyā nişf dāniķ daķķ ü saħķdan şonra mā‘-ı şāfi ile ezilmiş şamğıla (9) ķurşlar olına ķurş-ı benefşe-i āĥir sebaķ iden ķurşlarda olan ħavāşş bunda daĥi (10) mevcūddur tarīķi budur benefsec-i yābis on dirhem türbid ve aşlū's-sūs üçer dirhem (11) şamğ-ı ‘arabī bir dirhem daķķ saħķdan mā‘-ı ķarāĥla yoğurup ķurşlar olına ķurş-ı kākenc (12) ķurūĥū'l-kūlā ve'l-meşāne ve tebevvl-i dem idenlere münāsibdür tarīķi budur bezr-i kerefis ve bezr-i (13) benefsec ve bezr-i şehdānec altışar dirhem bezr-i rāziyāne iki dirhem ħabb-ı şanavber ve za‘ferān (14) ve bezr-i

hummaş ve levz-i muḳaşşer ve efyūn üçer dirhem ḥabb-ı kākenc yigirmi beş dāne bezr-i kıssā on (15) iki dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳdan sonra mā'-i rāziyāne ile yoğurup birer mişḳāl ḳurşlar (16) édeler ḳurş-ı ḥılṭit mā'-i rub' için ḥāşşaten muvāfıḳ ve münāsibdür ṭarīḳi budur ḥılṭit (17) ve mürr ve fülful-i esved ve sezāb-ı yābis cümlesini berāber daḳḳ ü saḥḳ idüp mā'-i şamgıla yoğurup (18) birer mişḳāl ḳurşlar édeler ḳurş-ı nāfi' nefṣ-i dem ve su'āl-i müzmin için nāfi' dür ṭarīḳi (19) budur kehrübā ve büssed ve bezr-i baḳla ve ṭin-i maḥtūm üçer dirhem cūlnār ve bezr-i ḥaşḥāş (20) ve verd-i aḥmer ve ṭabāşir ve ḳarnabilü'l-muḥriḳ ve 'uşāre-i liḥyetü't-teys üçer dirhem daḳḳ ü saḥḳdan (21) sonra mā'-i lisānül-ḥamel ile yoğurup birer mişḳāl ḳurşlar olına ḳurş-ı nāfi' -i āḡir inficār-ı dem (22) nefṣ-i dem için şıfatı budur şādenc 'adesi ve demü'l-aḡaveyn üçer dirhem cūlnār ve 'afş (23) ikişer dirhem yanmış geyik boynuzu aḳāḳıyā birer bucuḳ dirhem lāden ve za'ferān ve persiyāvşān (24) bucuḡar dirhem 'ādet üzere daḳḳ ü saḥḳ olup lisān-ı mā'ül-ḥamel ile ta'cīn olup (25) birer mişḳāl ḳurşlar olına ḳurş-ı nāfi' -i diğēr su'āl ve nefṣ-i dem ve līnet-i ṭabī'at ve ḥummā'-i ḥādde [272b] (1) def'inde ḳuvveti 'azimde şıfatı budur bezr-i hummaş ve emīrbāris ve nişā ve ṭabāşir (2) ve ḥabbül-ās ve şāh-ı bellūṭ beşer dirhem za'ferān birer dirhem ṭin on kehrübā ve büssed üçer (3) dirhem şamg-ı 'arabī on dirhem daḳḳ ü saḥḳdan sonra 'ādet üzere ḳurşlar olına ḳurş-ı (4) nāfi' -i diğēr sill ve dıḳḳ için nāfi' dür ṭarīḳi budur lūbb-i bezr-i ḥıyār ve kıssā beşer dirhem mürr ve bezr-i (5) baḳla ve aşlū's-sūş dörder dirhem ve ṭabāşir ve sereṭān-ı muḥriḳ ikişer dirhem nişā ve keşirā (6) birer dirhem daḳḳ ü saḥḳdan sonra 'ādet üzere cüllābla yoğurup birer mişḳāl ḳurşlar (7) édeler ḳurşü'l-mürr teftih-i süded ve isḳāt-i cenīn-i mūnī ve idrār ve ṭamş için muvāfıḳdur ṭarīḳi (8) budur tirmis beş dirhem varaḳ-ı sezāb-ı müceffef ve ḥabaḳ-ı timsāḥ ve müşḳ-i tarāşıḡ ve fūvve (9) ikişer dirhem ola mürr-i batārenc üç dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳdan serv ḳozalaḡı suyuyla (10) 'ādet üzere birer mişḳāl ḳurşlar olına ḳurşü'l-kevkeb za'f-ı mi'de için nāfi' dür ve fużül-i (11) celb eylemek bu ḳurşa maḥşūşdur ḥuşūşā cesā'-i ḥāmız ve maḡş ve iḡtilāf-ı baṭn ve şudā' (12) ve vec' -i erḡām için te'shīr 'azīmdür ḥuşūşā zehr içene ve ḥaşerāt-ı hevāmm şoḳduḡına (13) bi-emru'llāh ta'ālā ḡalāş bābında āb-ı ḡayvān mişālindedür ṭarīḳi budur cūndbīdeste ve mürr-i (14) şāfi ve selīḡa ve ṭin-i maḥtūm ve ḳışr-ı aşl-ı tuffāḥ ve ṭalk dörder dirhem za'ferān (15) ve efyūn altışar dirhem ve fūvve ve enīsūn ve bezr-i kerefis ve seysāliyūs ve bezr-i biḡ-i ebyaz (16) ve mī'a-i sā'ile sekiz dirhem mürr ve efyūn ve mī'a-i sā'ile sekiz dirhem mürr ve efyūn ve mī'a-yı (17) muḳaddemā şarāb-ı reyḡānı ısladup sā'ir edviyeyi daḡi daḳḳ ü saḥḳdan sonra cümleyi (18) bir yerde yoğurup birer mişḳāl ḳurşlar olına lākin isti'mālī altı aydan şoḡradur ḳurşü'l-'ūd ḳay' ve ḡaşeyānı ve ḡayza için nef' i 'azīmdür ṭarīḳi budur sūnbül ve ḳaranfil (20) ve misk ve kebābe ve 'ūd-ı ḳāḳulī ve su'd küfi ve kendir ve maşṭakī ikişer dirhem verd-i aḥmer (21) beş dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳdan

şonra ‘âdet üzere şamğ ve bekmez ile yoğurup birer (22) mişkāl kұrsar olına kұrs-ı encebār ishāl def ve seyelān-ı dem ve zaḥīr için nāfi‘dür (23) tarīki budur encebār dört dirhem verd-i aḥmer şamğ-ı ‘arabī ve kehrübā ve büsşed ücer (24) dirhem tīn-i ermenī ve ṭabāşir ve rubb-ı sūs ve cūlnār ikişer dirhem aḳāḳıyā bir bucuḳ (25) dirhem cümleyi daḳḳdan şonra ‘âdet üzere mersin ‘usāresiyle kұrsar édeler [273a] (1) kұrs-ı fuvāk ıncḳ ırık için nāfi‘dür tarīki budur kұst-ı mürr ve şabr ve idḥīr ve marsime (2) ki yābis ola ve fūdenc ve na‘nā-i yābis ve bezr-i kerefis ve kendir ve asārūn birer dirhem (3) efyūn bir bucuḳ dāniḳ daḳḳ ü saḥḳdan şonra müşelles ile yoğurup birer mişkāl kұrsar édeler (4) kұrsū'l-kendir kay ve hayza ve za‘f-ı mi‘de için maḥşūşdur tarīki budur kendir (5) on dirhem tīn-i ḥorasānī toḳuz dirhem ḳāḳūle ve kebābe birer bucuḳ dirhem misk ve ḳaranfīl (6) birer dāniḳ ‘âdet üzere rubb-ı rummān ile yoğurup birer mişkāl kұrsar édeler (7) kұrs-ı müşelles bu kұrsuḡ isti‘māl itmāmından şonra saḥḳ olup şudā‘ ve seher için (8) gülābla ezilüp cebheye tılā olına tarīki budur mürr ve efyūn ve bezr-i biḥ-i ebyaḳ ve ḳısr-ı (9) aşl-ı tuffāḥ ve lüffāḥ-ı yābis beşer dirhem zaḡferān bucuḳ dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳ (10) idüp marul ve it üzümü şuyıyla yoğurup ḥurde kұrsar idüp minvāl-i meşrūḥ (11) üzere isti‘māl édeler lākin bu kұrs sā‘ir aḳrāş gibi yinüp içilmez muḥadder eşyā çokdur (12) zarar ider hemān başa tılā olına kұrs-ı şandal ebī muḥammed zekeriya-yı rāzī te‘lif eylemişdür (13) ḥummiyyāt-ı ḥādde ve ‘ataş-ı şedīd ve ḥarāret-i kebed ve mi‘de ve yūbs lisān için isti‘māl (14) olunur zīrā buḥārāt-ı şafrāviyeyi teskīn ider ḥāşılı müberrid ve muṭfi‘-i ḥarāret ve serī‘ü(15)l-te’sīrdür tarīki budur verd-i aḥmer ve ṭabāşir ve sūkker-i nebāt dörder dirhem şandal-ı ebyaḳ (16) ve aḥmer ve rubbū's-sūs ikişer dirhem bezr-i baḳla kezālik lübb-i bezr-i ḳıssā ve ḥıyār ve kāfūr ve keşīrā (17) bucuḡar dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳdan şonra lu‘āb-ı bezr-i ḳatūnā ve mā‘-i verd ile (18) muḥkem yoğurup birer dirhem miḳdārı kұrsar idüp ve gölgede ḳurıdalar ba‘de ḥīn-i (19) isti‘māl alma ve yā rummānīn ve yā temr-i hindī şarābla ezüp içeler kұrsū'l-ḥuḳne bu kұrs (20) şol kimesnelere maḥşūşdur ki em‘asında ḳurūḥ ve dem-i mūncemid ola yāḥūd yüreginden (21) ḳayḥ ya‘nī iriḡ aḳa anuḡ gibileruḡ ḥuḳnesine ta‘yīn olunduḡı üzere dāḥil olur (22) ve fi'l-cümle eger yalnız bu kұrslardan ḥuḳne murād olınsa üç dāne kұrs ve iki dāne (23) bişmiş yumurṭa şarusı ve mā‘-i lisānū'l-ḥamel ile ezüp ḳadr-i ḳifāye bu veremūḡ erbābına (24) iḥtiḳān olına tarīki budur isfīdāc-i efrenēi altı dirhem ḳırtās-ı muḥriḳ dört (25) dirhem şamğ-ı ‘arabī beş dirhem cūlnār iki dirhem ve mā‘mīrān ve efyūn birer dirhem ‘uşāre-i [273b] (1) lıḥyetü't-teys üç dirhem aḳāḳıyā ve yanmış etmek ve demü'l-aḥaveyn birer bucuḳ dirhem cümleyi (2) daḳḳ ü saḥḳdan şonra mā‘-i lisānū'l-ḥamel ile ve yāḥūd mā‘-i ‘uşāreü'r-rā‘i ile yoğurup (3) kұrsar édeler vaḳt-i ḥācetde bu kұrsarı minvāl-i mesbūḳ üzere ḥuḳneye dāḥil (4) ve yāḥūd üç dānesin ezüp zıkr eyleduḡımız minvāl üzere ḥuḳne idüp isti‘māl (5)

olunur kuruş-ı râziyânec bu kuruş daği diş etleri yinüğine ve oñulmaz yaralara isti' māl (6) olına
 tarīki budur söyünmedük kireci yedi kerre sirkede söyündürüp ba' de bu kirecden (7) yedi
 dirhem alalar ve kışr-ı aşı-ı keber beş dirhem zırnīh-i aħmer ve aşfer ve kılye dörder drihem
 (8) şebb-i yemānī iki dirhem 'afş ve temretü't-tarfā üçer dirhem cümleyi daķķ ü saħķ
 eyledükden sonra (9) beyāz beyzle yoğurup yufķa ve ħurde kuruşlar édeler temām-ı mertebe
 kurıduķdan sonra (10) ħıfz idüp vaķt-i ħācetde sirke ile ezüp mażmaza édeler eger mersini
 kaynadup (11) şulu ile mażmaza iderse daği diş etlerine nāfi' dür demişler kuruş-ı sa' fe ekl ve
 şürb (12) olunur maķūlesi degildür nihāyet şıbyānuñ ve sā'ir nāsuñ başlarında olan sivilcilere
 (13) ve kel olanlara mā'-i hindibā ile ezilüp tılā olunur tarīki budur iķmā'-i rummān on (14)
 dirhem şebb dört kaķķandis on iki dirhem mürr dört dirhem kendir ve rāvend (15) ve 'afş ve
 günlük sekiz dirhem cümlesi daķķ ü saħķ idüp müşelleş ile yoğurup kuruşlar (16) édeler vaķt-i
 ħācetde sirke ve mā'-i hindibā sa' feye ve kuruḥ-ı ħabişe tılā édeler (17) nāfi' dür kuruş-ı başal-ı
 'unşul buña 'āvam aṭa şoğanı dirler bu ol kuruşlardur ki tiryāk-i (18) fārūķa dāħil olur ve biz
 anı nüşḥa-i fārūķda işķil diyü zıkr eyledük tarīki (19) budur başal-ı 'unşul-ı müşevvāyi alup
 üç ağırı burcaķ unı ile bir taş hāvanda muħkem (20) dögesin yübs üzere olur lāzım olan
 mertebe şarāb-ı reyḥānı katup (21) muħkem yoğurup birer mişķāl kadar kuruşlar édeler vaķt-i
 ħācetde fārūķa ve ğayra (22) isti' māl olunur kuruş-ı ef' i bu ol kuruşdur ki 'avām buña yılan
 kuruşı dirler (23) egerce bunun 'ilmi ve kaṭ' ı mışıra maḥşuşdur ammā sāir daği kābildür tarīki
 (24) budur şu yerlerde olmayup kar yerde mār-girlerde sipāriş olup bir niçe ef' i (25)
 getüreler ba' de bir tımrık üzere bir müdevvir-i mismār mıḥlayalar mār-gir bu ef' iyi ol [274a]
 (1) mismāra ḥalka gecürür gibi başından ve kıyruğundan geçürüp bir keskin sātūr (2) ile bir
 kerre uralar ber-vechle ki başından ve kıyruğundan kesilen yer bir karış ola (3) ve ortası daği
 ol miķdār kıla şöyle ki evvel çalışda bir iplik kadar ilişürse (4) ve ilişik kılursa ol 'amele
 yaramaz zırā mesmūmdur bi'l-küllıye 'alaķa kılmayup kıal' olınmaķ (5) gerekdür ba' de
 maķṭū'-ı ef' inüñ başını kaṭ' iden yılandı ezüp helāk eylemek gerekdür (6) tā kim kımaya bu
 kerre ba' de ol kesilen ef' inüñ vüsaṭından ḥāşıl olanı bıcaķ yarup (7) içinden em' āsını ve
 beyzalarını kıķalarlar eger üçden ziyāde yumurtası olursa muķimdür (8) ya' nī toğramalıdır
 zararlıdır terk édeler degil ise derisin yüzüp yumşak tuz ile (9) ova ova yaykıyup pāk olduķda
 nażar édeler eger yılanıñ gövdesi beyāz ve ve yek renk (10) olup eşer-i zaħm ve darbe
 'ālāmeti yok ise hoş ve illā bir ğayrisin daği alup anı terk (11) édeler bu ḥāl üzere cem' olup
 ğusl olanı bir tobraķ tencere içre turaķ ve tuz ve şu kıoyup (12) maşlūķa laħm-ı taḥḥ édeler
 bişdükdən indürüp tırnaķ ile etlerin şoyup ne ḥāşıl (13) olursa ol ḥāşıl olanı üç vezni kadar
 beksimāt unı katup bir taş hāvanda (14) merhem-mişāl olınca daķķ édeler vaķtā ki yübsi ğālib
 ola kendü şuyından lāzım olan miķdārı (15) virüp i' tidāle getüreler sonra pül buḥūrı gibi

hurde ve yufka kurşlar idüp gölgede (16) kurıdalar temām ki kurıya bir şişe katarmıs içinde
 dört barmağ mıkdarı zeytün (17) yağı örtince tıldurup hıfz edeler her ne maḥallde ki kurş-ı
 ef'ī lāzım ola alup vezni (18) kadar isti' māl edeler bu fakır bunı naql tarikiyle beyān ittüm
 kendüm mışırda sultān muḥammed (19) ḳalāvün bīmār-ḥānesinde re'is-i eṭibbā ve nāzır
 oldum anda her nesne niçe biḡ (20) ef'ī ḳat' olup kurşlar edeler ḳā' idesi (21) budur ki zıkr
 olındı (22) bāb-ı şāmin-i ' aşer sefūfāt beyānındadır cümelden biri meşhūrdur ve müte' ārif-i
 (23) sefūf-ı ḥabbū'r-rummāndur za' f-ı mi' de ve em' āya ve ishālī merī içün nāfi' dūr ḳay' (24)
 ve ' aṭaşı müsekkindür şıfatı budur ḥabbū'r-rummān on beş dirhem kemmūn sirkede işlanup
 (25) ḳurumuş ola beş dirhem çekirdegi çıkmış keci boynuzı ve summāk ve ḥabbū'l-ās [274b]
 (1) ve sevīkū'n-nebḳ ve şāh-ı bellūt ve ḳışniş cümleyi daḳḳ ü saḡḳ idüp ba' de inçe elekden (2)
 eleyüp maḥallinde bu sefūfdan beş dirhemi bir şerbetdür sefūf-ı ḥabbū'r-rummān-ı āḡır
 mi' deyi (3) ḳavī ider ve em' āda olan ' avārızı def' ider şıfatı budur ḥabbū'r-rummān on
 dirhem (4) ḥabbū'l-ās ve bellūt ve summāk ve kemmūn ve sevīkū'n-nebḳ ve ḳışniş ve ḡarnūb
 menzū' ü'n-nevā (5) beşer dirhemdür sükker ve rāmek ikişer bucuḳ dirhem ' üd-ı ḡām beş
 dirhem daḳḳ ü saḡḳ olup maḥallinde (6) şerbeti beş mişḳāldür sefūf-ı ḡarnūb ishāl-i
 ḳadīm ve zaḡır ve za' f-ı mi' de ve berd-i (7) mi' de ve ba' z-ı şedīd ve bevāsīr içün nāfi' dūr
 şıfatı budur ḡurf ve muḳl ve kemmūn-ı (8) müdebbir ve ḳalye onar dirhem bezr-i kettān ve
 bezr-i ḳirāz dörder dirhem maşṭakī iki dirhem (9) belīlec-i esved yigirmi dirhem cümleyi daḳḳ
 ü saḡḳdan şonra eleyüp maḥallinde birer mişḳāl isti' māl (10) edeler sefūf-ı ḡarnūb ishāl-i
 ḳadīm ve istirḡā'-ı mi' de içün nāfi' dūr şıfatı budur (11) ḡarnūb-ı menzū' ü'l-ḡabb ve
 kemmūn-ı müdebbire ve muḳl ve summāk ve ḥabbū'l-ās ve sevīkū'n-nebḳ (12) ve bellūt ve
 küzpere-i yābis ve maşṭakī onar dirhem cümleyi daḳḳ ü saḡḳ itdükden şonra (13) maḥall-i
 zarūretde birer mişḳāl isti' māl olına sefūf-ı bellūt iḡtilāf-ı baṭn ve taḳviyet-i (14) mi' de içün
 nāfi' dūr şıfatı budur şāh-ı bellūt ve zebīb-i menzū' ü'l-' acem ve sevīkū'n-nebḳ (15) onar
 dirhem ḡarnūb-ı nebṭī ve ḥabbū'l-ās yigirmişer dirhem cümleyi daḳḳ ü saḡḳdan (16) şonra
 üçer mişḳāl isti' māl olına sefūf-ı vec' ü'l-tıḡāl eger tıḡālūḡ vec' i rīḡ-i ḡālīzden (17) ise bi-
 emru'llāḡ ta' ālā def' ider şıfatı budur ḡarnūb on dirhem gez-i nāzık ve üşḳulufenderiyūn (18)
 on beş dirhem her birinden daḳḳ ü saḡḳ idüp maḥallinde birer mişḳāl isti' māl olına (19)
 sefūf-ı büzūr seḡḡ-i em' ā ve ishāl-i merī içün nāfi' dūr ' aceb te' şīri vardur şıfatı (20) budur
 bezr-i ḳatūnā ve bezr-ü'l-mürr ve bezr-i şāhsefrem ve nişā ve şamḡ-ı ' arabī (21) ve ṭin-i ermenī
 onar dirhem cümleyi daḳḳ ü saḡḳdan şonra eleyüp lāzım olduḡda beş (22) dirhem isti' māl
 olına sefūf-ı summāk iḡtilāf-ı baṭn ve şiddet-i ' aṭaşı tesḳin ider (23) şıfatı budur summāk ve
 ḥabbū'r-rummān onar dirhem ḥabbū'l-ās beş dirhem ḡarnūb-ı müneḳḳī otuzar (24) dirhem
 şamḡ-ı ' arabī ve cūlnār bucuḡar dirhem daḳḳ ü saḡḳdan şonra lāzım olduḡda birer mişḳāl (25)

isti' māl olına sefūf-ı āhır ṭabī'atı kabz ider ve mi' deye kuvvet virür şıfatı budur zebib-i [275a] (1) menzū' ü'l- 'acem ve ḥabb-ı rummān ve bezr-i ḥummāz şamğ-ı ' arabī üçer dirhem ḥabbū'l-ās ve bellūt dörder (2) dirhem ḥaşḥaş-ı ebyaz bir dirhem daqq ü saḥḥdan sonra üçer mişkāl isti' māl olına (3) sefūfū'l-büzūr riyāḥ-ı ḡalīze ve nefḥ için ' aẓīmū'n-nef' dür şıfatı budur nānḥāh (4) ve kerāviyā ve enīsūn ve bezr-i kerefis ikişer dirhem karanfil ve kākūle-i şaḡīr bucuḡar direm zencebīl (5) ve dār-ı fūlfūl ikişer dāniḡ sūkker yigirmi sekiz dirhem karanfil ve kākūle ve sūkkeri dögüp (6) sāir toḡmları dögmeyp bir yerde ḥıfz idüp vaqt-i ḥācetde birer mişkāl isti' māl (7) olına sefūf-ı āhır idrār-ı bevl eylemekde i' āneti vardır şıfatı budur üşkulufenderiyūn (8) on dirhem bezr-i kışşā yedi dirhem bezr-i cezer üç dirhem bezr-i rāziyāne iki dirhem (9) lübb-i ḥabbū'l-bıttīḥ on dirhem cümleyi daqq ü saḥḥdan sonra şerbeti bir mişkāldür sefūfū(10)'l-ḥavāmil bu sefūfuḡ ḥāşşası ḥāmīle ḡatunlardan şehvet-i redīeyi izāle idüp (11) ṭa' āma iştiḥā virür ve levn-i rūyı kızardur ve çenini ḡalt ider şıfatı budur zernebā (12) ve kerefis birer dirhem naḡve ve kendir üçer dirhem sūkker yigirmi dirhem şerbeti bir mişkāldür (13) sefūf-ı lābin-i işḡaḡ bu ol kimesnelere lāzımdur ki ḡarāretden menisi ziyāde ifrātla (14) ḡurūc ide ve za' f vire şıfatı budur bezr-i ḡatūnā iki dirhem bezr-i bakla üç direm (15) küzbere-i yābise bir bucuḡ dirhem bunun şerbeti ac ḡarnına birer mişkāldür sefūf-ı (16) mübārek ledğ-i ḡaşerāt için nāfi' dür şıfatı budur türbid ve zerāvend-i ṭavīl ve aşl-ı (17) keber ve ' āḡırḡarḡā onar dirhem daqq ü saḥḥdan sonra ' aḡreb ve çıyan ve sāir müzi (18) ḡayvān şerrine uğrayan üç dirhem isti' māl ide sefūf-ı nāfi' şol kimesneler ki (19) ḡarāretten döşege işerler ve yāḡūd bevl ifrātla gelüp ' āciz ider anlara nāfi' dür (20) ṭarīḡi budur sirke içre terbiye olmuş ve ḡurumış demür ḡubşı yigirmi dirhem (21) kışr-ı kendir beş dirhem ṭabāşīr dört direm küzpere-i yābise üç direm cümleyi daqq (22) ü saḥḡ idüp birer dirhem isti' māl olına eger fuvāk ' āriz olup ve ḡiddeti daḡi (23) imtilādan olmuş ise sefūf-ı mezkūra bu eczā'ı daḡi ilḡāḡ idüp isti' māl (24) olına eczā bunlardır bezr-i kerefis ve su' d ve kemmūn-ı müdebbir cümleyi daqq ü saḡḡ idüp (25) marsıme şuyıyla birer mişkāl isti' māl olına sefūf-ı āhır niḡrīs ve vec' -i mefāşıl [275b] (1) ve istirḡā-yı a' şāb enfa' -ı eşyādur şıfatı budur sūrincān ve sūkker onar dirhem zaḡferān (2) bir dāniḡ daqq ü saḡḡdan sonra mā' -i bārid ile lāzım olduḡda birer dirhem isti' māl olına (3) sefūf-ı āhır evcā' -ı mi' de ve za' f-ı mi' de ve istirḡā' -i mi' de ki bürüdetden ola (4) nāfi' dür şıfatı budur na' nā' ve kākūle ve sūnbūl ve mürr-i māḡūre ve su' d ikişer dirhem (5) enīsūn ve maşṭakī ve bezr-i kerefis ve verd-i aḡmer ve kehrübā üçer dirhem sūkker ve idḡīr (6) birer dirhem daqq ü saḡḡ olunduḡdan sonra ḡül şarābiyla birer dirhem isti' māl olına (7) sefūf-ı āhır kezālik za' f-ı mi' de ki ḡarāretten ola nāfi' dür şıfatı budur kehrübā ve verd-i (8) aḡmer beşer dirhem ' ūd iki dirhem emīrbārīs on dirhem dāmek ve ṭabāşīr üçer dirhem (9) sūnbūl-i hindī birer dirhem zaḡferān ve

kāfūr birer dāniḳ daḳḳ ü saḥḳ olunduḳdan (10) şonra şarāb-ı rummānī ile vaḳt-i ḥācetde birer mişḳāl isti' māl olına sefūf-ı āḫir (11) fuvāḳ-ı şedīd ki imtilādan olmış ola def' ider şıfatı budur ḳaṭrasāliyyūs ve su' d (12) ve kemmūn-ı müdebbir ücer dirhem daḳḳ ü saḥḳ olunduḳdan şonra şarāb-ı rummānīn-i munḳa' ile (13) birer mişḳāl isti' māl olına sefūf-ı āḫir süded-i tıḥāl ve şalābet-i tıḥāl için (14) nāfi' dūr şıfatı budur bezr-i hindibā ve bāv-ı kez māzēc beşer dirhem ḥabbū'l-faḳd bir bucuḳ (15) dirhem daḳḳ ü saḥḳdan şonra vaḳt-i ḥācetde bu sefūfdan üç dirhemini sirkencübīn (16) büzūrī ile isti' māl édeler sefūf-ı āḫir vec' -i külā ve meşāne için münāsibdür (17) eger bu mezkūrāt bürüdetden olmış ise şıfatı budur ḳuṣṭ ve sūnbūl ve ḳurdīmānā (18) ve bezr-i kerefis cümlesi berāber daḳḳ ü saḥḳ olup elendükdən şonra ki sefūfuḡ ḳā' idesidür (19) ḳavun ve ḥıyār cekirdekleri müstaḥlebi ile birer dirhem isti' māl édeler bāb-ı (20) şālīs ' aşer sa' ūṭāt beyānındadır eṭibbā sa' ūṭı bu bir niçe edviyeyi cem' idüp şuyın (21) cıkarup ṭamzırmaḡa dirler o cümelden biri şol sa' ūṭdur ki dimāḡ-ı ḥārr için (22) nāfi' dūr ḳā' idesi budur marul yapraḡı şuyın ve dühn-i nīlūfer ve leben-i nisā cümleyi (23) berāber cem' idüp burnına ṭamzıralar yāḡūd marīz kendü avcına alup nefes çeke (24) ve burnına çeke ve burnına dāḫil ide her yerde ki sa' ūṭ ide diyevüz murād budur (25) sa' ūṭ-ı āḫir şudā' için nāfi' dūr ḳā' idesi budur ṭabāşir iki dirhem besbāse [276a] (1) ve kāfūr nışf dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp dühn-i nīlūfer ile ezüp sa' ūṭ olına sa' ūṭ-ı (2) āḫir vec' -i şaḳīḳa ve şudā' -i bāride için nāfi' dūr ḳā' idesi budur mā' ūl-ās (3) ve mā' ūl-ḫilāf ve şandal ve kāfūr bir yerde ezüp ḫalt ve mezc olunduḳdan (4) şonra sa' ūṭ olına sa' ūṭ-ı āḫir şudā' -i bārid ve bürüdetden olmış diş aḡrılarına (5) nāfi' dūr ḳā' idesi budur cevz-i bevā ve şīḡ ve ḳaranfil ve merzencūş birer mişḳāl besbāse (6) dört mişḳāl daḳḳ ü saḥḳdan şonra ḫall idüp sa' ūṭ olına sa' ūṭ-ı āḫir fālic ve laḳve (7) için muvāfiḳ ve münāsibdür ḳā' idesi budur şabr ve şūnīz ve budāḳ ' ale's-seviye (8) daḳḳ ü saḥḳ idüp meflūcuḡ burnına bir māsūra ile büfküreler sa' ūṭ-ı āḫir (9) şudā' ki fālic ve laḳve cihetiyle bürüdetden ' arız ola laṭīf ' ilācdur ḳā' idesi (10) budur cūndbīdeste ve zaḡferān cāvşir ve ḳurd ödi ve pazı ' uşāresi (11) eczāyı daḳḳ ü saḥḳdan şonra ' uşāre ve merāre ile ezüp sa' ūṭ olına sa' ūṭ-ı āḫir (12) vec' -i re's-i müzmin için ki bürüdetden ḫādiş olmış ola nāfi' dūr ḳā' idesi mūmyā ve cevz-i bevā (13) ve ' anber ve misk daḳḳ ü saḥḳ olup dühn-i belesān ile ezeler ba' de ' arıza erbābına (14) sa' ūṭ édeler sa' ūṭ-ı āḫir vec' -i re's içündür ki ḫarāretten ' arıza olmış (15) ola ḳā' idesi budur dühn-i nīlūfer ve dühn-i ḳar' ve leben-i nisā ve ' uşāre-i ḡass (16) ve ' uşāre-i hindibā her birini muḫkem daḳḳ ü saḥḳ idüp dühn-i nīlūfer ile ezüp (17) sa' ūṭ olına sa' ūṭ-ı āḫir tenḳiye-i re's ve tefṭīḫ-i süded ve def' -i yaraḳān itmekde nef' -i (18) ' aẓīmdür ṭarīḳi budur şīḡ ve şūnīz daḳḳ idüp kefi elenmiş ' asel ile ezüp çüzevī (19) pazı ' uşāresi daḡi zamm idüp marīze istinşāḳ ile ve ṭabīb olana vechle (20) tedbīr iderse cā' izdür cümelden māsūra ile marīzūḡ burnına sa' ūṭ eylese olur (21) ve marīz

kendüsi istinşâk eylese olur maşşûd burnına dâhil olup mevâddı (22) cezb eylesün dimekdür nev'î âhîr balgâmı dimâğdan celb ider ve ruṭûbât-ı fazlayı (23) def' idüp tecfif ider kâ'idesi budur şâbûn on dirhem şahmü'l-mâ'iz elli dirhem (24) şem'-i 'asel üç raṭl zift kırk sekiz dirhem mî'a otuz altı dirhem cümleyi bir yerde (25) ezüp ve eridüp marîz hîn-i maḥallde istinşâk ide nev'-i âhîr ḥanāzîr ve dimâğda [276b] (1) olan ḡurūḥ-ı ḡabîse içündür kâ'idesi budur besbāse ve lisān-ı şevr birer dirhem (2) kirpi ödi ve kāfûr birer buçuk dāniḡ zağferān nıṣf dirhem kendis iki dirhem cümleyi (3) daḡḡ ü saḡḡ idüp sa'ût edeler nev'-i âhîr cüzām ve marāz-ı efrenc için nāfi'dür (4) kâ'idesi budur dār-ı fülful bir dirhem māmîrān ve şayṭarac beşer dirhem müşk-i (5) ṭarāmeşîḡ ve bezr-i fenecküş üçer dirhem şîrûḡan otuz altı dirhem cümle eczā'ı (6) daḡḡ ü saḡḡ idüp dühn-i belesān ile sa'ût olına nev'-i âhîr fālic ve laḡve ve verem-i (7) şaḡīḡa için nāfi'dür ve cemî' emrāz ki bürüdetden ve ruṭûbetden ḡaşıl ola (8) sa'ût olunmaḡıla bi-emru'llāh ta'ālā def' ider kâ'idesi budur merzencüş ve dühn-i (9) benefşe ve mürr ü 'afş onar dirhem cörek otı üç dirhem 'ades ve mürr-i şāfi (10) ve şa'îr-i fārisî buçuḡar dirhem şamḡü's-sezāb ve ṭurna ödi ve cāvşîr ve cünd(11)bîdeste üçer dirhem sükker ve zağferān ikişer dirhem ferfiyûn ve şabr buçuḡar dirhem (12) eczā'ı daḡḡ ü saḡḡ idüp pazı suyuyla (13) yāḡûd mā'-i 'azbla ezüp (14) meflûca miḡdār-ı 'ades (15) sa'ût edeler (16) bâb-ı rābi' 'aşer ḡarḡara ve mażmaza olınaçaḡlar beyānındadır o cümelden biri şol (17) ḡarḡaradur ki balḡamdan olan baş aḡrısını def' ider şekli budur merzencüş ve şa'îr-i (18) fārisî ve ḡabbû'r-rummān-ı ḡāmız ve şabr berāber daḡḡ ü saḡḡ idüp sirke ve sükker (19) ile ḡall idüp ba'de ḡarḡara edeler nev'-i âhîr fuṡûli dimâğdan ve re'sden çelb (20) idüp pāk idüp şekli budur 'āḡırḡarḡa ve zencebîl ve dār-ı fülful ikişer dirhem ḡardal (21) ve fülful dörder dirhem ḡabb-ı belesān beş dirhem daḡḡ ü saḡḡ idüp sirkencübîn ile (22) ezüp ba'de ḡarḡara vireler nev'-i âhîr bu daḡı fuṡûl-ı re'si celb idüp (23) dimāḡı pāk ider şekli budur mûbazic rub' dirhem 'āḡırḡarḡa ve ḡardal buçuḡar (24) dirhem daḡḡ ü saḡḡ idüp bal şerbeti ile ezüp ḡarḡara edeler nev'-i âhîr (25) felā ve istirḡā'ü'l-lişe ve aḡız ḡoḡusına nāfi'dür şekli budur summāk ve varaḡû'l-ās [277a] (1) ve varaḡ-ı verd-i aḡmer ve tîn birer vuḡıyye ki on iki dirhemdür mā'-i 'azbla ḡaynadup ekşi (2) ḡara dūd şarābını bunlardan ḡaşıl olan şu ile ezüp ḡarḡara vireler nev'-i (3) âhîr aḡızda ve dişlerde olan rāyiḡeyi ve dişlerden aḡan ḡanı men' ider şekli (4) budur ekşi ḡamîr yigirmi dirhem kırk dirhem 'uşāre-i lıḡyetü't-teys ile ezüp temām (5) bulamac gibi olduḡda bir mişḡāl aḡāḡıyā'-i meshûḡ ve nıṣf mişḡāl şebb-i yemānî (6) ve bir mişḡāl verd-i aḡmer ve ṭabāşîr daḡı ilḡāḡ idüp yābis olursa bir miḡdār (7) sirke ve ḡulāb ḡatup ḡarḡara vireler ziyāde mûbārek terkîbdür nev'-i âhîr ruṭûbetden (8) küçük dil düşüp boḡazı inse mûnāsibdür şekli budur cülnār altı dirhem (9) şebb-i yemānî bir mişḡāl millḡ-i enderānî iki mişḡāl ṭatlu enār ḡapugının içi ve ḡül ḡonçası (10) birer dirhem daḡḡ ü saḡḡ idüp mā'-i

‘azbla kaynadup hāşıl olan şu ile dūt (11) şarābını ezüp ġargara vireler nev‘-i āhir hunnāk için ve boğazı şiş şaḥş (12) için muvāfiḳdur şekli budur leben-i ḥalīb üç vuḳıyye ekşi ḥamīr otuz dirhem (13) bezr-i mürr beş dirhem ba‘de’s-saḥḳ leben ve ḥamīr ile ezüp vaḳt-i şubḥda cevz rubbı ile (14) ezüp ġargara vireler nev‘-i āhir verem-i ḥalḳ içündür ki mürre-i şafrādan ḥādiş (15) olmuş ola şekli budur ‘inebü’s-ša‘leb ve hindibā ve kişniş ve marul ve ‘uşāreü(16)’r-rā‘i otuz altışar dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp ve kaynadup şuyını alduḳdan sonra (17) kara dūt şarābıyla ezüp ġargara edeler nev‘-i āhir hunnāk için şekli budur (18) şih ve kāmış köki ve bezr-i rāziyāne ve ḥıyār-şenbe fülüsü ve sefercel ve aşlü(19)’s-sūs daḳḳ olmasını kābil olanı daḳḳ idüp ba‘de cümlesini bir yerde berāber kaynadup (20) ḥıyār-şenbeyi süzdükden sonra dāhil idüp temām ki ezile tekrār süzüp hāşıl olan (21) şu ile ġargara edeler nev‘-i āhir verem-i ḥalḳ içündür şekli budur bezr-i kettān ve ḥalebe (22) beşer dirhem ve ‘unnāb ve sebistān ve çekirdegi çıkmış kıvıllı üzüm on (23) beşer dirhem merzencūs ve fūdenc ve sa‘ter ikişer dirhem cümle edviyeyi iki raṭl şu ile (24) kaynadup rub‘ı ḳalduḳda ezüp on dirhem fülüs-ı ḥıyār-şenbe ve beş dirhem enār rubbı zamm idüp (25) ġargara vireler nev‘-i āhir vec‘-i ḥalḳ ve lehāt ve hunnāk ve küçük dil düşmek için [277b] (1) nāfi‘dür şekli budur tāze pazı ve verd-i aḥmer bir raṭl ve ‘uşāre-i liḥyetü’t-teys otuz (2) altı dirhem ‘asel bir raṭl cümleyi daḳḳ ü saḥḳdan sonra miḳdār-ı kifāye şu ile kaynadup (3) ve süzüp bir miḳdār cevz rubbı ile ve yāḥūd dūt rubbı ile ezüp ġargara (4) vireler nev‘-i āhir ağızda ve dilde olan ‘ufūneti def‘ eylemek içündür şekli budur gül (5) goncası dört dirhem şebb-i yemānī ve ‘afş ikişer dirhem mürr-i şāfi bir dirhem daḳḳ ü saḥḳ (6) idüp bir miḳdār bal şerbeti ile kaynadup ve süzüp maḫmaḫa edeler nev‘-i āhir (7) dişleri beyāz idüp ve fuḫlī bārideyi cezb ider şekli budur zebīb-i menzū‘ü(8)’l-‘acem ve enīsūn ve şebb-i yemānī ve ‘afş berāber daḳḳ ü saḥḳ idüp bal şerbeti ile kaynadup (9) maḫmaḫa olına nev‘-i āhir ḳulā‘-i şıbyān ve anların ağızlarının ḥarāretlerinin def‘ ider (10) şekli budur ekşi ḥamīri ezüp taḥmīnen yüz direm miḳdārı şu olduḳda bir dirhem (11) ṭabāşir ve beş dirhem sükker ḳatup maḫmaḫa itdüreler mücerredür eger şaḡir olup (12) ḳādir olmazsa barmaḳ ile aḡzını ve dilini ve diş etlerini ovalar nev‘-i āhir kezālik (13) ḳulā‘ içündür şekli budur küzpere-i yābise bir cüzv ve ‘ades-i muḳaşşer-i yābise bir cüzv (14) ṭabāşir bir cüzv daḳḳ ü saḥḳ idüp tāze kişniş şuyı ile kaynadup maḫmaḫa olına (15) nev‘-i āhir dil aḡırlanup söylemekden elem çekine nāfi‘dür şekli budur zencebīl ve egir (16) ve ‘ākırḳarḫā berāber daḳḳ idüp miḳdār bal şerbetiyle kaynadup (17) ve süzüp hāşıl olan şu ile maḫmaḫa (18) olına ḡayet nādi‘dür lisānı (19) ḥafif ider (20) bāb-ı ḥāmis ‘aşer senūnāt beyānındadır bunun ma‘nāsı dişlerin evsāhını pāk (21) idüp evcā‘ını sākın ve şihḫatını ḥıfz ider dimeḳdür o cümleden biri budur nüşādır (22) ve idḥir ve maşṭakī ikişer dirhem sādec-i ‘adesi ve ‘ākırḳarḫā birer dirhem daḳḳ ü saḥḳ (23) idüp

şubh ü mesâda misvāk mişâlinde isti' māl olına nev'-i āhir dişler qarardukda (24) çila virüp ağartmak içündür şekli budur fülful dört dirhem hamāmā üç direm sâdec-i (25) hindî iki dirhem 'afş-ı muhriķ sekiz dirhem daķķ ü saķķ eyledükden sonra misvāk ile isti' māl [278a] (1) olına nev'-i āhir dişlerün siyâhına cilâ virüp ve kurd yemiş cürüdüğünü vec'inden (2) sâlim ider şekli budur zerâvend-i mudahrec beş dirhem sereţân-ı muhriķ ve şîh-i muhriķ ve şancı (3) boncuğı ve yanmış geyik boynuzı dörder dirhem milh-i enderânî ve būraķ-ı (4) ermenî ve tîn-i yâbis-i muhriķ üçer dirhem cümleyi daķķ ü saķķdan sonra dişlerine misvāk (5) olına nev'-i āhir dişlere cilâ virüp ağız koğusın def' ider şekli budur sa' ter-i muhriķ (6) ve aşma çubuğunun küli ve şîh-i muhriķ ve milh-i enderânî ve zebedü'l-baħr onar dirhem cümle edviyeyi (7) daķķ ü saķķ idüp temâm-ı ğubâr olduķda dişlere misvāk olına nev'-i āhir dişleri (8) berk idüp ruţûbatı neşf ider ve yanmış diş etlerin yine getürür şekli budur nüşâdır (9) iki direm mûbaric üç dirhem 'afs bir dirhem fûdenc-i muhriķ ve milh-i ba' l onar dirhem (10) daķķ ü saķķ idüp (11) misvāk olına nev'-i āhir seyelân-ı dem ve kuruğ-ı lişe ki diş etlerin yinmesidür ve çıbanlarıdır (12) anlara nâfi'dür şıfatı budur temretü't-ţarfâ ve sükker üçer dirhem 'uşâre-i lihyetü't-teys ve tîn-i (13) mahtûm birer dirhem dârçînî nişf dirhem daķķ ü saķķ idüp misvāk olına nev'-i (14) āhir dişleri berk ider ve ağızda olan rāyihe' i def' ider şekli budur yanmış geyik (15) boynuzı on dirhem milh-i muhriķ üç dirhem za' ferân ve sünbül ve maştakî ve sezâb-ı (16) yâbis ikişer dirhem ve summāk ve cûlnâr birer dirhem daķķ ü saķķ olunup bir miķdâr 'asel (17) ile ma' cûn olunup dişlere misvāk olına nev'-i āhir dişleri pāk idüp ağız (18) rāyihesini giderür şıfatı budur sâdec-i hindî ve rûmî ve 'ūd-i tayyib ve maştakî (19) ikişer dirhem sezâb-ı yâbis ve mürr ve kuşûr-ı ütrüc onar dirhem (20) daķķ ü saķķ olunup dişlere misvāk edeler (21) mücerrebdür laţif terkîbdür vallāhu (22) a' lem (23) bâb-ı sâdis 'aşer atliye beyânındadır bunun ma' nâsı bir niçe eczâyı daķķ ü saķķ (24) idüp merhem-mişâl olduķda iktizâ iden maħalle tılâ olına o cümelden biri ol tılâ(25)dur ki kâbızdur büşûr içündür yüzde ve sâir a' zâda vardur def' ider şekli budur [278b] (1) tîn-i mahtûm ve tîn-i ermenî ikişer dirhem za' ferân nişf dirhem daķķ ü saķķ idüp ba' de (2) mâ'-i verd ile ve ħall ile bir hāvanda muhteliğ olunca saķķ edeler ve büşûr için tılâ (3) olına eger büşûr ziyâde bağı olup derin yerden çıkmış ise mürdesenk ve şabr (4) ve dühn-i verd beşer dirhem ilhāk idüp ma' an tılâ olına nev'-i āhir kelef içündür ya' nî yüzde (5) ħurde nokta mişâlinde olandur türkler buña cigid dirler şekli budur raķiķ tirmis (6) ve daķiķ bakla ve daķiķ ħummuş ve kepek ve keşirâ cümleyi daķķ ü saķķ idüp sirke ve ğulâb ile (7) ħalt idüp yüze tılâ olına nev'-i āhir kezâlik kelef-i şedîd içündür yüzden zâil (8) ider şekli budur daķiķ şa' ir ve lübb-i bezr-i bittîh ikişer direm daķiķ-i tirmis üç dirhem (9) kezâlik ba' de's-saķķ mâ-verd ve ħallle tılâ olına nev'-i āhir yüzde olan lekeleri (10) ve büşûrî ki yüzde ve gerdende olur def' ider şekli budur daķiķ şa' iri

leben-i hālīb (11) ile kaynadup bulamac gibi olduğda bir miqdār beyāz beyz daḥi katup yüz lekese için tılā (12) olına nev^ʿ-i āḥir kelef ve yanmış lekeleri zāil ider şekli budur kils-i kısr-i beyz ve üšnān (13) ve daḳīḳ şa^ʿīr ve ḳamış köki ve kısr-i ^ʿades ve daḳīḳ baḳla ve ḳaranfil ve zebedü'l-baḥr ve mā^ʿ(14)mīrān-ı çīnī ve levz-i mürr ba^ʿde's-saḥḳ leben-i nisā ve leben-i ḥumār ile yoğurup yüze tılā olına (15) nev^ʿ-i āḥir kelef içündür şekli budur fülful ve būraḳ berāber daḳḳ olınup şu ile yoğurup (16) yüze tılā olına nev^ʿ-i āḥir kelef-i ḡalīz için her ne miqdār olursa zāil ider şekli budur (17) tirmis ve baḳla ve şa^ʿīr-i muḳaşşer ve ḥımmış ve bezr-i bittīḥ ve kirāş dörder dirhem ḳuṣṭ (18) ve levz-i mürr ve aṣlū's-sūs ve āsmāncūnī ve ḥabb-i belesān ve zebedü'l-baḥr ve zerāvend-i mudāḥrec (19) ikişer dirhem bezr-i fecel ve ḥacerü'l-yehūd ve dār-ı fülful ve kendis birer dirhem varaḳ-ı lisān-ı ^ʿaşfür (20) ve enzerūt birer dirhem ba^ʿde's-saḥḳ kepek şuyu ile yoğurup tılā olına nev^ʿ-i āḥir behaḳ-ı (21) ebyaḳ içündür şekli budur zırnīḥ-i aḥmer on dirhem kendis ve şaytarac beşer dirhem ba^ʿde(22)'s-saḥḳ dühn-i zeyt ile tılā olına nev^ʿ-i āḥir baraş içündür kısr-ı aṣl-ı keber ve şaytarac (23) ve ḥarīḳ-i esved berāber daḳḳ ü saḥḳ olınup mā^ʿü'l-ās ve sirke ile ḥall idüp tılā olına nev^ʿ-i (24) āḥir baraş içündür budur kısr-ı aṣl-ı keber ve şaytarac ve ḥarīḳ-i esved ve bezrül-fecel ve fūvve (25) ve bezrül-ḥurmēl ve ḥardal berāber daḳḳ idüp ḥall-i ḥamīrile tılā olına nev^ʿ-i āḥir şudā^ʿ ve sersām-ı [279a] (1) ḥārr için nāfi^ʿdür şekli budur şandalīn ve verd ve bezrül-ḥass üçer dirhem efyūn (2) ve benefşe ve'l-lüffāḥ birer dirhem ve zaḡferān nıṣf direm māmīşā iki dirhem marul (3) şuyıyla yoğurup sersām için tılā olına nev^ʿ-i āḥir ibtidā^ʿ-i sersāmda nāfi^ʿdür ḡāfil (4) olmak gerekdür şekli budur mā^ʿ-i verd ve dühn-i verd ve ḥall-i ḥamr ile berāber ḥalt olınup tılā (5) olına nev^ʿ-i āḥir behaḳ-ı ebyaḳ ve esved ve baraş içündür şekli budur kendūs ve fūvve ve şaytarac (6) ve bezr-i fecel ve ḥardal ve māzeryūn ve şaḥm-ı ḥanḳal ve ḥarīḳ-i esved ve mūbaric ve saḳmūniyā (7) ve māmīşā onar dirhem şaḳāyıkū'n-nu^ʿ mām yigirmi dirhem ba^ʿde's-saḥḳ ḥall-i ḥamrile ḥalt (8) idüp tılā olına nev^ʿ-i āḥir kezālik baraş-ı esved ve behaḳ-ı ebyaḳ içündür şekli budur (9) kibrit ve ḥayşū'l-fizḳa ve mürdāsenc ve zerāvend-i ṭavīl ve dıfle ve fülful onar direm (10) zeytūn ve zanbaḳ ile ki maḳtūl ola ḥalt idüp tılā olına nev^ʿ-i āḥir cereb ve füvel (11) için nāfi^ʿdür şekli budur iḳlīmā^ʿ-i fizḳa ve zırnīḥ-i aḥmer ve esved ve üšnān ve zerāvend (12) ve kibrit-i aşfer ve zāc ve mürdāsenc ve ^ʿaş ve kendis ḥall ile ḥalt idüp tılā (13) olına nev^ʿ-i āḥir ḥikke ve ḳaml için nāfi^ʿdür şekli budur mūbazic ve zırnīḥ-i aḥmer (14) ve zerāvend-i ṭavīl berāber saḥḳ idüp rūḡan-ı zeyt ve sirke ile tılā olına nev^ʿ-i āḥir (15) baraş ve behaḳı yigirmi güne dek bi-emru'llāh ta^ʿālā def^ʿ ider şekli budur şaytarac ve sükker (16) ve fūvve ve şebb-i yemānī ve ṭīn-i ermenī ve bezr-i fecel ḳaymaḳ ile ḥalt idüp tılā olına (17) nev^ʿ-i āḥir ṭırnaḳlarda olan paraşı def^ʿ ider şekli budur zırnīḥ-i aḥmer ve şebb-i yemānī (18) ve kibrit ve zift altışar dirhem (19) ziftle ḥall idüp ve ṭırnaḳlara (20) tılā olına (21) bāb-ı sābi^ʿ

‘aşer zımādāt beyānındadır bunun ma‘nāsı budur ki ba‘z edviyeyi daqq (22) ü saḥḥ idüp merhem-mişāl olduğda bir pez üzere yayup yaqı eylemekdür ol cümelden (23) biri ol zımād beyānındadır ki evrām-ı ḥārr içün nāfi‘dür öyle evrām ki kebede (24) ola ‘ameli budur şandal-ı aḥmer ve ebyaz otuz dirhem ve verd ve fūfel ve benefşe ve daḳīk (25) şa‘īr kırkar dirhem bābūnec ve iklil otuzar dirhem daqq ü saḥḥ idüp dühn-i verd ile [279b] (1) merhem-mişāl olunca imtizāc virüp bir bez pāresine yayup kebed üzere zımād édeler nev‘-i (2) āḥir za‘f-ı kebed ve istiskā içün nāfi‘dür ‘ameli budur efsentīn ve sūnbül ve maştakī ve şabr (3) ve māmīzec ve ‘afş ve lāden ikişer dirhem ‘ūd-ı hindī dirhem ve şem‘ on dirhem ba‘de(4)'s-saḥḥ yağı eridüp eczāyı dāḥil idüp ‘adet-i ma‘hūd üzere ki olındı zımād olına (5) nev‘-i āḥir emrāz-ı kebed ve ḳalb-i mi‘de ve emrāz-ı ḥārr içün isti‘māl olına ḥāizdür ‘ameli budur (6) şem‘ ve kāfūrī otuz altı dirhem dühn-i benefşe yigirmi dört dirhem dühn-i verd on (7) iki dirhem şem‘i zevb idüp ve kāfūrı saḥḥ idüp bir hāvanda mā‘-i verd ile mā‘-i baḳlatü(8)'l-ḥamḳā ve ḥall-i ḥamr ve mā‘-i ḥayy-i ‘alem ve mā‘-i küzpere ve raṭb ve mā‘-i hindibā‘-i raṭb altışar dirhem merhem-(9)mişāl olunca daqq idüp zımād olına nev‘-i āḥir ḥarāret ve kebed ve evrām-ı kebed içün nāfi‘dür (10) ‘ameli budur benefsec-i yābis ve verd-i aḥmer dörder mişḳāl ḳaşabū'z-zerīre iki mişḳāl kāfūr (11) bir dirhem edviyeyi saḥḥdan şonra kifāyet miḳdārı şem‘-i ‘asel ve dühn-i verd ḳatup zımād (12) olına nev‘-i āḥir ḥarāret-i tıḥāl içün nāfi‘dür ‘ameli budur muḳl-i ezraḳ yigirmi dirhem daḳīk (13) baḳla daḳīk burḳaḳ beşer dirhem daḳīk ḥımmış ve iklilü'l-melik ve bezr-i kettān ve bābūnec ve sūnbül (14) ve tirmis her birinüḡ unlarından beşer dirhem sirkede ısladup encīr ile ma‘an ve dühn-i (15) bābūnec ve dühn-i sezāb miḳdār-ı kifāye cümleyi mezc itdükden şonra zımād olına nev‘-i āḥir (16) maṭḥūllar içün nāfi‘dür zīrā tıḥālī zāyi‘ idüp dūdından ḥalāşa bundan eyü ‘ilāc (17) olmaz ‘ameli budur uşak-ı nām eczāyı ḥall-i ḥamrde ḥall idüp ba‘de yine sirkede ıslanmış (18) encīr ile bir hāvanda merhem-mişāl édeler uşak vezni ḳadar üşkulufendeyūn nām-ı devā‘-i mukaddemā merhem-mişāl olan terkibe dāḥil édeler ve tekrār (19) saḥḥ idüp bir bez pārcesine sürüp tıḥāl üzerine zımād édeler ḡarīb terkībdür (20) ‘aceb te‘şīri vardır nev‘-i āḥir hüseyin ibn-i şīrāzī te‘lif eylemişdür şol şabī içün (21) münāsibdür ki tıḥāl-i veremden mütezecir olup za‘īf ola ‘ameli budur encīri bir gün (22) ve giçe ḥall-i ḥamr içinde elli dirhem miḳdārı ısladalar dört dirhem miḳdārı mürevvaḳ (23) ve menḥūl-i ḳust-i baḥrī dāḥil idüp hāvanda merhem olunca daqq édeler ba‘de on dirhem (24) acı bādem yağı üç direm aşl-ı keber daḡı ḳatup daqq ü saḥḥ idüp muḳaddemā daqq (25) olunan encīre dāḥil édeler ve bir miḳdār şīrūḡan içre bir miḳdār bal mūmı eridüp [280a] (1) merhem édeler bu kerre cümleyi bir yerde ḥalt ve mezc idüp muḥkem daqq édeler temām-ı imtizāc (2) bulduḡda bir bez pāresine yāḡūd bir kāḡıd pāresine yayup maṭḥūluḡ tıḥālīne zımād olunup (3) üç sāt ṭurduḡdan şonra çıkara ba‘de bābūnec ve kereb nām-ı

devâyı şuda (4) kaynadup ol şu ile tıhālūn üzerini ğusl édeler ve bir bez ile silüp yine şirūğan (5) ile tıhālī bağlayalar bu minvāl üzere bir kaç kerre ‘amel édeler bi-emru'llāh ta‘ālā ḥalāş (6) olur mücerrebdür zīmād-ı āḥir ishālī olup yüregi geçen ādeme nāfi‘dür laṭif ‘ilācdur (7) ‘ameli budur mürr-i şāfi bir dirhem aḳāḳıyā ve ‘afş ve kendir ve maşṭakī ve za‘ferān ve summāk (8) ikişer dirhem mersin yemişi ve aşma çubuğunun köki ve qurı aşma yabrağı ve mersin (9) yabrağı ve alma on beşer dirhem kāfūr nışf mişḳāl bu cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp (10) mā’-i mersin ve mā’-i sefercel ve dühn-i māmīzec ve dühn-i maşṭakī ile yoğurup ‘ādet-i (11) ma‘hūde üzere zīmād olına zīmād-ı āḥir bu daḥi ḥabs-i baṭn ve zaḥīr içündür nihāyet (12) bunun mi‘de-i za‘īfenūn taḳviyyetinde nef‘i ziyādedür ya‘nī mi‘deye ve baṭna ziyāde (13) nāfi‘dür zīmād olunursa ‘amel budur lāden ve şabr ve rāmek onar dirhem şandal-ı (14) ebyaź ve aḥmer beşer dirhem verd-i aḥmer yigirmi dirhem aḳāḳıyā ve ‘uşāre-i lıḥyetü't-teys dörder (15) dirhem daḳḳ ü saḥḳ olınduḳdan sonra eleyüp mersin şuyıyla yoğurup bir kettān bezi (16) pārcesine sürüp murād ḳanğı maḥall ise ol mevzi‘e zīmād olına zīmād-ı āḥir (17) maḥşūşan istiṭlāk içündür ‘amel budur lāden on dirhem aḳāḳıyā beş dirhem şem‘-i (18) ebyaź yigirmi dirhem cümleyi daḳḳ idüp ve eleyüp şem‘-i mersin yağı içinde eridüp (19) imtizāc bulduḳdan sonra sâ’ir meshūk-i edviyeyi bir hāvanda merhem-mişāl olunca (20) daḳḳ édeler ba‘de isti‘māl édeler zīmād-ı āḥir boğaz için ve ḳay’ ve ğaşeyānūn def‘ine (21) nāfi‘dür ‘amel budur maşṭakī on dirhem şabr üç dirhem verd-i aḥmer ve na‘nā-i yābis ikişer (22) dirhem daḳḳ ü saḥḳdan sonra mā’-i sefercil ve mā’-i verd ve şıgır ödi ve pırasa şuyı (23) ile imtizāc bulduḳdan sonra mi‘deye ve boğaz tarafına zīmād édeler zīmād-ı āḥir (24) cıbanları bişürür ve iṣlāḥ idüp vec‘ini teskīn ider ‘amel budur būre-i ermenī (25) ve dühn-i zeyt ve dühn-i sirīc ve semen-i baḳar ve şem‘-i ‘asel berāber idüp bir yerde eridüp [280b] (1) zīmād édeler zīmād-ı āḥir cıbanları ḥall ider ve ve deşüp cerāḥatleri oñuldurur ‘amel budur (2) būre ve milḥ ve göğercin necīsi ve tavuḳ yağı ve zeyt yağı ve şem‘-i kāfūrī daḳḳ (3) olınması ḳābil olan daḳḳ olına ve yağları kaynadup bal mūmın ezüp cümle bu kerre (4) bir yere cem‘ idüp bir hāvanda dest-seng ile saḥḳ idüp zīmād olına zīmād-ı āḥir ol (5) nev‘ ḥanāzīr için ki ber-vechle oñulmaya ol ḳısmā nāfi‘dür ‘amel budur lahana kökini (6) yaḳup külini alup bir miḳdār zeytūn yağıyla bir miḳdār şem‘-i kāfūrī bir yerde (7) zevb idüp imtizāc bulduḳdan sonra daḳḳ eyleyüp ḥīn-i maḥallde zīmād édeler zīmād-ı (8) āḥir şudā‘-i bārid için münāsib ve ziyāde nāfi‘dür ‘amel budur iklīlū'l-melik ve bābūnec (9) ve şīḥ ve şebb ve varaḳū'l-fār ve merzencūş gerek bunlar tāze ve gerek yābis olsun (10) daḳḳ ü saḥḳ olunup marsıme şuyıyla bir miḳdār şirūğan daḥi zamm idüp bir yerde (11) yoğurduḳdan sonra başa zīmād édeler bi-emru'llāh ta‘ālā şudā‘ı def‘ ider nihāyet şudā‘-ı (12) bārid gerekdür ki nāfi‘ ola zīmād-ı āḥir ḥatunlar erḥāmında olan demāmīl için nāfi‘dür (13) ‘amel budur bezr-i kettān ve ḥalebe onar

dirhem ikilül'-melik ve senderüs-ı ebyaz altışar dirhem (14) za'ferân iki dirhem uşak ve şem'-i ebyaz otuzar dirhem eczâyı dağğ ü sağğ idüp (15) eleyeler ve şem'-i dühn-i nârdîn ve dühn-i süsen ve dühn-i hıyâr ile ezüp bu kerre cümleyi (16) bir hāvanda dağğla merhem-mişâl olunca imtizâc virüp bir fitil ile rahme dâhil édeler ve yâhūd (17) hâricden ise rahmün veremine bir bez pârçesine yayup hatun fercinde getüre nâfi'dür (18) zîmâd-ı âhîr ricâlün zekerinde ve hâyelerinde olan evrâm-ı hârre ve sâir verem için (19) nâfi'dür 'ameli budur zebîb-i menzû'ül-'acem ve şahm-ı külâ'-i mâ'iz ve dağğık bakla bir yerde dağğ (20) ü sağğ olunup merhem-mişâl olunca halı ve mezc idüp ba'de zîmâd olına bi-emru'llâh (21) ta'âlâ def' ider zîmâd-ı âhîr nikrîs ve vec'-i mefâsıl için nâfi'dür 'ameli budur şandal-ı (22) ebyaz ve muğâş ve hatme ve bezr-i katûnâ ve dağğık şa'ir ve sūrincân ve benefşe cümleyi (23) dağğ ü sağğ idüp yumurta ağı ve şîrûğan ile mezc idüp ayaklarına uralar (24) zîmâd-ı âhîr kezâlik nikrîs için nâfi'dür 'ameli budur merzencûş ve hatme ve bezr-i katûnâ (25) ve dağğık şa'ir ve sūrincân ve dühn-i verd ve yumurta şarısı cümleyi halı idüp [281a] (1) ve mezc idüp mahall-i vec'e zîmâd olına zîmâd-ı âhîr bu dağği nikrîs içündür nihâyet mertebe (2) bu evvelkilerden muhtaşardur 'ameli budur mürr-i şâfi ve kûst ve zeyt-i muhriğ dağğ ü sağğdan (3) sonra hall-i hamîr içinde halı ve mezc idüp zîmâd olına zîmâd-ı âhîr bereye ve darbeye ve sağğatîye (4) nâfi'dür 'amel budur mürdâsenc ve 'ūd-ı hindî ve habbül-fâr ve za'ferân ve kemmün ikişer dirhem (5) dağğ ü sağğ olunup elendükden sonra bir miqdâr yâsemen yağı ile içinde bir miqdâr şem'-i (6) kâfûrî zevb idüp bakî eczâyı ma'an bir hāvanda dağğ ü sağğ idüp temâm-ı imtizâc (7) bulduğda sonra isti'mâl zîmâd-ı âhîr 'acîbü'n-nef'dür eger fem-i mi'deye vaz' olunursa (8) kay' itdürür ve eger göbege urılursa ishâl ider eger kasık üzerine ururlarsa (9) idrâr-ı bevl ider ve tamsı ider bu zîmâdı selemün-i benî isrâ'il hulefâ'-i benî 'abbâsdan müstencid-(10)bi'llâh için te'lîf eylemişdür nef'ine hadd-i gâyet yokdur 'ameli budur bezrenc-i kâbilî üç mişkâl (11) 'uşâre-i kıssâül-hımâr ve harîk-i ebyaz ve mürdâsenc dörder dirhem keçinün iç yağı ve şem' (12) beşer dirhem dürdîni zeyt on dirhem eczâyı sağğ idüp şem'-i iç yağında zevb (13) idüp edviyeyi halı ve mezc idüp hāvanda muhkem dağğ ü sağğdan sonra (14) bir kâğıd pârçesine yayup mahall-i ma'hûde tılâ olına zîmâd-ı âhîr fetğ içündür ve hâyelerün şişine (15) nâfi'dür 'ameli budur enzerût ve summâğ ve sâdenc ve ağâkıyâ ve enâr kapuğı ve kibrît ve hacet-i miknaţis (16) ve şebb-i yemânî ve kendir-i zeker ve şadef onar dirhem mürr-i şâfi ve caverser beşer şem'-i 'asel altı dirhem (17) eczâ'ı dağğ ü sağğ idüp şem'-i dühn-i zeyt ile eridüp edviyeyi dâhil idüp hāvanda (18) imtizâc bulınca hall ve 'ağd idüp mahall-i vec'e zîmâd olına zîmâd-ı âhîr kırık ve şınık ve çıkık (19) ve bertik için nâfi'dür 'ameli budur tîn-i ermenî elli dirhem mürr-i şâfi ve hatme onar dirhem (20) ağâkıyâ beş dirhem dağğ ü sağğ idüp beyâz beyzile yoğurup zîmâd édeler zîmâd-ı (21) âhîr bu dağği

şınık ve çıkık için nāfi'dür 'ameli budur t̄in-i ermenī ve haṭme ve māş ve şabr (22) onar dirhem şebb ve anduz nabaṭāfilyūn ve zūfā 'ül-kendir ve sükker ve za' ferān beşer dirhem (23) daḳḳ ü saḥḳ idüp mā'ül-ās ile yoğurup zīmād edeler zīmād-ı āḥir niḳrīs ve ḍarba (24) ve saḳaṭa ve baraş için nāfi'dür 'ameli budur māş ve lāden onar dirhem t̄in-i ermenī (25) ve za' ferān üçer dirhem sükker iki mişḳāl daḳḳ ü saḥḳ idüp mā'ül-ās ve mā'ül-āver ile [281b] (1) yoğurup isti'māl edeler zīmād-ı āḥir bu daḥi sebaḳ iden gibi niḳrīs ve baraş ve ḍarbe için (2) nāfi'dür 'ameli budur muḡāş ve t̄in-i ermenī onar dirhem şabr ve mürr buçuḡar dirhem daḳḳ idüp (3) mā'ül-ās ve yā mā'-i verd ile yoğurup isti'māl edeler zīmād-ı āḥir 'aşab-ı ḡalīzi telyīn ider ve istirḡā'sına (4) taḳviyet virür 'ameli budur sekbīnec üç dirhem cündbīdeste iki dirhem ferfiyūn buçuḳ dirhem (5) muḳl-i ezraḳ bir dirhem şumūḡ kısmını mā'-i ḥārr ile ezüp beş dirhem bal mūmını yigirmi dirhem (6) şirūḡan içinde zevb idüp ba'de eczā'ı medḳūḳayı ḥalt ve mezc idüp zīmād (7) edeler zīmād-ı āḥir iḥtilāṭ-ı 'aḳl ve zihn için eṭrāf-ı bedene zīmād edeler 'ameli budur daḳīḳ (8) şa'ir on direm nuḡāle beş direm haṭme üç dirhem benefşe bir dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp (9) dühn-i verd ve ḥall ve mā'-i ḥilāf ile yoğurup zīmād olına zīmād-ı āḥir baḡırsak ḳurulması (10) ve yürek aḡrısı için nāfi'dür fi'l-cümle balḡamı ve raḥmi def ider 'ameli budur lāden ve su'd (11) ve maşṭakī ve idḡir ve ḳaşabü'z-zerīre ve merzencūş ve varaḳ-ı marsıme beşer dirhem 'ūd ve cevz-i (12) bevva ve ḳaranfil buçuḡar dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp mā'-i ās ile yoğurup mi'de (13) üzerine zīmād olına zīmād-ı āḥir ishāl-i şafrāviyeyi men' ider 'ameli budur mersin ve verd-i (14) aḥmer ve cūlnār ve şandal ve 'afş ve sükker ve sik ve rāmek ve lāden ve summāḳ ve aḳāḳıyā (15) ve ḥafş cümleyi daḳḳ idüp mā'-i ās ile yoğurup mi'de üzerine zīmād olına zīmād-ı (16) āḥir silsü'l-bevl ve ḥabs-ı dem için nāfi'dür 'ameli budur t̄in-i ermenī ve t̄in-i maḥtūm ve şamḡ-ı (17) 'arabī ve bezr-i baḳlatü'l-ḥamḳā ve keşirā ve cūlnār ve verd-i aḥmer ve ḳarnābil-i muḥriḳ ve 'uşāre-i (18) lıḡyetü't-teys ikişer dirhem 'afş bir dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp mā'-i ās ile yoğurup (19) zīmād olına zīmād-ı āḥir ḥatunların memelerinin veremlerine nāfi'dür 'ameli budur daḳīḳ hınṭa (20) ve daḳīḳ şa'ir ve daḳīḳ haṭme ve ḥalebe onar dirhem za' ferān nişf dirhem cümleyi daḳḳ (21) ü saḥḳ idüp yumurṭa şarusıyla yoğurup maḥall-i mezkūra isti'māl olına zīmād-ı āḥir (22) ḥavātīnün memelerin büyümekden men' ider zīrā memenün büyük olması vecāhet ḥissini (23) muḥilldür 'ameli budur yanmış şancı boncuḡı ve daḳīḳ şa'ir berāber olup daḳḳ ü saḥḳdan (24) sonra sirke ile ezüp üç gün 'ale't-tevālī süreler ammā bu 'amel her ayuḡ üç gününde (25) lāzımdur ya'nī ayda üç gün 'amel gerekdür tā kim büyümeğe zīmād-ı āḥir ḥatunların memelerinde [282a] (1) ziyāde sūt gelmek ile muḡtarr olup ol sūti def murād olsa bu zīmād ile taḳayyüd (2) edeler 'amel budur sirkenün dūrdi ve iklilü'l-melik ve daḳīḳ baḳla ve daḳīḳ şa'ir daḳḳ (3) ü saḥḳdan sonra mā'-i sezāb ve mā'-i bābūnec (4) ile yoğurup 'ādet üzere

zīmād olına (5) vallāhu a^ʿlem (6) bāb-ı sāmin ^ʿaşer naṭūlāt beyānındadır cümelden biri şol naṭūl beyānındadır ki sersām (7) ve seher için nāfi^ʿ ola şıfatı budur benefsec-i yābis ve bezrū'l-ḥass beşer dirhem kışrū'l-ḥaşḥāş (8) ve verd-i aḥmer ve nīlūfer ve rendelenmiş kabağ ve bābūnec otuz dirhem daḳḳ şa^ʿir elli dirhem (9) cümleyi daḳḳ ü saḥḳ şonra dört yüz dirhem şu ile ḳaynadup rub^ʿ ḳalduḳda süzüp (10) marīzūn başına süreler bāḳī eczā^ʾı bir bez pārcesiyle yakı urur gibi başına naṭūl (11) édeler nev^ʿ-i diğeri şudā^ʾ-i bārid içündür şıfatı budur pābūnec ve iklīlū'l-melik yigirmişer dirhem (12) turaḳ otı ve merzencūş otuz dirhem varaḳū'l-fe^ʾr ve şīḥ dörder dirhem cümleyi (13) dört raṭl şu ile muḥkem ḳaynadup elli dirhem miḳdārı şu bāḳī ḳalduḳda ol şudan (14) maşdū^ʿu başına sürüp bāḳī eczā^ʾı ^ʿādet üzere naṭūl édeler nev^ʿ-i diğeri (15) aṣḥāb-ı vesvās-ı sevdāvi ve māliḥūlyā için nāfi^ʿdür şıfatı budur benefsec-ı raṭb (16) nīlūfer altışar dirhem aṣl-ı ḥaṭme ve varaḳ-ı ḥilāf ve keşk-i şa^ʿir ve varaḳ-ı ḥass ve varaḳ-ı (17) ^ʿinebü's-şā^ʿleb ve ebegūmeci yaprağı ve bezr-i ḳaṭūnā yigirmişer dirhem sebistān seksen dirhem (18) bezr-i ḥaşḥāş ve verd-i ebyaḳ ve bābūnec birer avuc cümle bir yerde on raṭl miḳdārı (19) şu ile ḳaynadup ve süzüp yigirmi dirhem benefşe yağıyla mezc idüp marīzūn başına (20) süreler ve bāḳī eczā^ʾı muḥkem hāvana daḳḳ idüp naṭūl édeler nev^ʿ-i diğeri şudā^ʾ-i yābis-i (21) sūdevī içündür şıfatı budur benefsec ve nīlūfer ve bābūnec ve iklīlū'l-melik ve sūs-ı āsmāncūnī (22) ve keşk-i şa^ʿir ve sādec-i hindī ve ḳaranfil berāber daḳḳ ü saḥḳ olup beş raṭl şu ile (23) rub^ʿı ḳalınca ḳaynadup ve süzüp şuyını başına sürüp tıflını naṭūl idüp nāfi^ʿdür nev^ʿ-i diğeri (24) şol şudā^ʾ içündür ki māddeşi bārid ola şıfatı budur revesū'l-ḥaḳān ve --- ve bābūnec ve iklīlū'l-melik ve şibiş ve ḥalebe ve ^ʿinebü's-şā^ʿleb ve varaḳ-ı ḥaṭmī ve bezr-i ḥaṭmī bābūnec [282b] (1) ve nuḥāle ve benefşe ve kışr-ı ḥaşḥāş ve uḳḥuvān cümlesinden birer avuc cümle üç biñ dirhem (2) yüz dirhem şu bāḳī ḳalınca ḳaynadup ve süzüp naṭūl olına yāḥūd kırk raṭl (3) miḳdārı şuda cümlesi eriyüp şu daḥi on raṭl bāḳī ḳalınca ḳaynadup bir büyük (4) ḳazan içinde ebzen olına bürüdetden (5) olan ^ʿilletlere nāfi^ʿdür (6) ta^ʿāllūm-i sittenūn ta^ʿlīm-i sādisinūn sıfr-i ^ʿāşeri on toḳuz bābı müştemeldür (7) bāb-ı evvel ^ʿāṭūs beyānındadır bunun ma^ʿnāsı marīzūn dimāğı bāḳ olsun (8) diyü aḡsırmaḳ için ^ʿilāc eylemekdür ol cümelden biri ^ʿāṭūs beyānındadır ki fālic (9) ve laḳve için nāfi^ʿdür şıfatı budur şaḥm-ı ḥanḳal ve fūlfūl ve ḳaranfil ve ustuhūdūs (10) ve cūndbīdeste üçer dirhem kendūs sekiz dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp meflūcuñ (11) burunına yā māsūre ve yā parmaḳ ile idḥāl idüp aḳsırdalar ^ʿāṭūs-ı āḥir fālic ve laḳve (12) ve teşeyyuh ve sekte için nāfi^ʿdür şıfatı budur şūnīz ve būraḳ ve cūndbīdeste ve şaḥm-ı (13) ḥanḳal-ı ebyaḳ birer dirhem kendūs ve şabr ikişer dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp elekden şonra (14) mā^ʾ-i merzencūş ile yogurup ḥabblar édeler vaḳt-i ḥacetde bir dānesin mā^ʾ-i merzencūş (15) yogurup meflūcuñ burunına idḥāl édeler aḳsıra bi-emru'llāh ta^ʿālā ḥaḷāş olur (16) zīrā emrāz-ı mezkūre dimāğa

müte‘ allikdür dimāğ ki bu tedbîr ile pāk ola marîz hālâş (17) olur ‘ātûs-ı âhîr kezâlik fâlic ve lağve ve istirhâ‘-i ‘aşab için nâfi‘dür şıfatı budur (18) kendis ve fülful ve ‘âkırkarhâ ve zencebîl ve būrağ ve nüşadır ve naṭrûn ve şabr-ı şukûrî (19) ve dârçinî ve misk ve merzencûş ve ḥarîk-i ebyaz ve cündbîdeste cümleyi berâber dağğ (20) ü saḥğ idüp ve eleyüp marîzün burunına mäsûre ile üfleyeler tā kim aqsırmağ ile (21) dimāğı pāk olup hālâş ola ‘ātûs-ı âhîr şudâ‘ ve sübât-ı müfriṭ için nâfi‘dür (22) şıfatı budur ḥarîk-i esved ve merzencûş onar dirhem üşnân ve kendis ve şünîz ve bezrî(23)’l-verd beşer dirhem misk bir dāniğ fülful-i esved ve dâr-ı fülful (24) üçer dirhem cümleyi dağğ eyledükden sonra eleyüp burunına (25) idḥâl edeler nâfi‘dür [283a] (1) bâb-ı şânî ḥuğne beyânındadır o cümelden biri şol ḥuğnedür ki emrâz-ı ḥâdde için (2) isti‘mâl olına terkîbi budur ‘unnâb ve sebistân otuzar dirhem sinâmeki yedi dirhem (3) şa‘îr-i muğaşşer on dirhem nuḥâle ve ḥaṭme ve ḥasek ve iklîl’l-melik birer avuc benefsec-i (4) yâbis beş dirhem encîr on dâne dağğā kâbil olanı dağğ idüp bâkîlerini birbirine ḥalt (5) idüp üç raṭl şu ile kaynadup rub‘ı kâlduğda süzüp sükker ve dühn-i benefşe (6) ve şîrûğan onar dirhem katup ḥuğne edeler eger kırk dirhem pazı ‘uşâresinün (7) kefini alup aşla dâḥil iderlerse daḥi ziyâde mübârekdür ḥuğne-i âhîr vec‘-i zâhr ve em‘â (8) ve kûlunc için ziyâde nâfi‘dür terkîbi budur bezr-i kettân ve ḥalebe onar dirhem encîr (9) ve ‘unnâb ve sebistân yigirmişer dirhem ḥaṭme ve ḥasek ve bâbûnec ve şibiş birer (10) avuc naḥve ve bezr-i râziyâne üçer dirhem cümleyi altı raṭl şu ile iki raṭl kâlinca (11) kaynadup ve süzüp būrağ-ı ermenî ve ṭuz birer dirhem ve nişf dirhem muğl-i ezrağ (12) onar dirhem şîrûğan ve zeytûn yağı katup temâm-ı imtizâc bulduğdan sonra (13) ihtikân olına ḥuğne-i âhîr emrâz-ı ḥâdde için nâfi‘dür eger tabî‘at-ı muḥtebis olursa (14) def‘ ider terkîbi budur ‘unnâb ve sebistân yigirmişer dâne benefsec-i yâbis dört dirhem (15) encîr on dâne ḥaṭme ve nuḥâle birer avuc cümleyi üç raṭl şu ile kaynadup rub‘ı (16) kâlduğda süzüp otuz dirhem pazı ‘uşâresi kefi elendükden sonra aşla (17) dâḥil idüp yigirmi dirhem şîrûğan ve bir miğdâr şeker ve ṭuz daḥi zamm idüp ihtikân (18) olına ḥuğne-i âhîr ḥılt-ı ḥârr ve safrâvî için ki andan kûlunc ḥâşıl olmuş ola nâfi‘dür (19) terkîbi budur ‘unnâb ve sebistân yigirmişer dirhem şa‘îr-i muğaşşer on dirhem ḥaṭme ve kepek (20) ve bezr-i kettân beşer dirhem benefsec-i yâbis üç dirhem leylâb on dirhem cümleyi iki raṭl (21) şu ile ṭabḥ idüp rub‘ı kâlduğda süzüp bezr-i kaṭunâ lu‘âbından benefşe yağından (22) onar dirhem zamm idüp ve beşer dirhem gül yağı ve kabağ çekirdegi yağı katup isti‘mâl (23) olına ḥuğne-i âhîr a‘zâ‘-i ğalîzenün bürüdeti için nâfi‘dür terkîbi budur uşak (24) ve sekbînec beşer dirhem cündbîdeste bir dirhem nānḥâh ve bezr-i râziyâne ve bezr-i kerefis (25) ve seysâliyûs ikişer dirhem ḥalebe ve sik ve şibiş ve pāpādyâ ve yedişer dirhem cümleyi [283b] (1) dağğ ü saḥğdan sonra bir çölmek içine katup kifâyet miğdârı şu koyup kaynadalar (2) ba‘de onar dirhem şîrûğan ve ‘asel ve semen-i bağar

daḥi zamm idüp ‘ādet-i ma‘ hūde üzere (3) isti‘ māl olına ḥuḳne-i āḫir telyin idüp ḥummiyyāt-ı ḥādde ḥalāş ider ‘ale'l-ḥuşuş ḳabz (4) var iken ihtikān olına terkibi budur şa‘ir-i muḳaşşer ve ḥatme ve benefşe-i yābiş beşer (5) dirhem ‘unnāb ve sebistān ve zebīb-i menzū‘ül-‘acem onar dirhem cümleyi üç raṭl şu (6) ile rub‘ı ḳalınca ḳaynadup süzüp ba‘de üzerine şirūḡan ve benefşe yağı (7) ve gül yağı ve terencübīn onar dirhem milḥ ve būre-i ermenī buḡar dirhem aşla zamm (8) idüp ḳā‘ide-i ma‘ hūde üzere ‘amel olına ḥuḳne-i āḫir niḳrīs ve evcā‘-ı mefāşıl (9) ve vec‘-i zahr için terkibi budur şāhtere ve ḳayşūm ve zerāvend-i ṭavīl ve aşl-ı (10) ḳantaryūn ve varāḳ-ı ḥurmel ve su‘d ve sūrincān ve ḥāşā birer dirhem şāḫm-ı ḥanzal (11) ve māzeryūn buḡar dirhem cümleyi üç raṭl şu ile ḳaynadup nısfı ḳaldıḡda (12) otuz dirhem zeytūn yağı ilḥāḳ idüp ‘amel edeler ḥuḳne-i āḫir balḡamdan olan (13) ḳūlunc için nāfi‘dür ve balḡam-ı māliḥ için nāfi‘dür terkibi budur ḥasek ve bābūnec (14) ve ikililū'l-melik birer avuc ve şibiş kezālik ḥalebe ve ḥurmel yedişer direm ḳabuḡı cıḳmış (15) ḥınta ve muḳaşşer-i ḥırva‘ ve muḳaşşer-i ḳurtum onar dirhem beḫr-i rāziyāne ve beḫr-i kerefis birer (16) dirhem kepek ve ḥatme ve ḳantaryūn beşer dirhem encir ve sezāb-ı raṭb ve sūkker on (17) direm cümleyi üç raṭl şu ile rub‘ı ḳalınca ḳaynadup ba‘de süzüp dühn-i (18) zanbaḳ ve dühn-i sīrec ve dühn-i verd birer dirhem būraḳ-ı ermenī ve sekbīnec ve cāvşir (19) buḡar dirhem cümleyi ḳā‘ide üzere muḳaddemā ḳaynadup ihtikān olına ḥuḳne-i āḫir (20) za‘f-ı külā‘ ve meşāne ve ḳillet-i bāḥ için mübārekdür terkibi budur ḥasek on beş (21) dirhem pazı köki ve ḥalebe ve keçinūḡ menisini ve ḥāyesini berāber çömlege koyup keci (22) süti ile ki edviye-i mezkūre ve lūḫūm ve şuḫūm temām ide ba‘de süzüp ḥāşıl (23) olan miyāḥdan her gün ac ḳarnına yüz elli dirhem miḳdārı üç güne dek (24) ‘ale't-tevalī ihtikān olına nāfi‘ ve mübārek tedbīrdür ḥuḳne-i āḫir ḳurūḫ-ı em‘āya (25) ve ḳurūḫ-ı külā için nāfi‘dür terkibi budur birinc şuyı ve sevīḳ-i şa‘ir-i maṭbūḫ [284a] (1) ve keçinūḡ böğregi yağı kırk sekiz dirhem isfidāc-i firengī ve ḳırtās-ı muḫriḳ ve şamḡ-ı ‘arabī ve aḳā(2)ḳıyā ve demū'l-aḫaveyn birer dirhem daḳḳ-ı ḳābil olanı daḳḳ idüp bu def‘a üç dāne berk (3) bişmiş yumurṭa şarusı ile şamḡ ve aḳāḳıyā ve demū'l-aḫaveyni ezüp on beş dirhem gül (4) yağıyla ‘amel edeler ḥuḳne-i āḫir külā ve aḫşānuḡ bürüdeti ve fesād-ı erḫām içündür terkibi (5) budur dühn-i cevz ve dühn-i levz ve dühn-i şūniz ve dühn-i zeyt onar dirhem şıḡır ödi (6) beş dirhem ḥalebe ki şu ile bişmiş ola otuz raṭl bu def‘a bu şudan her gün (7) yüz elli dirhem ki bir raṭldur bu bir raṭl şudan alup edḥān-ı mezkūra ol vezn (8) üzere yüz elli dirhem ḥalebe şuyına dāḫil idüp ‘amel edeler ḥuḳne-i āḫir seḫ ve ḳurūḫ-ı (9) em‘ā içündür terkibi budur sevīḳ-i şa‘ir on dirhem sevīḳü'n-nebḳ on bir dirhem (10) cūlnār ve ḥabbū'l-ās ve verd-i aḫmer beşer dirhem ḳurtum-ı medḳūḳ on dirhem varāḳū'l-āsū'r-raṭb (11) on iki dirhem cümleyi üç raṭl şu ile rub‘ı bāḳī ḳalınca ḳaynadup ve süzüp māzı (12) ve pazı şuyı ve ḳuzu māyesi on beşer dirhem yumurṭa şarusı ki perk bişmiş

ola (13) üç dâne dühn-i verd ve lebed-i muḥriḳ ikişer dirhem bucuḳ dirhem ve aḳāḳıyā bir dirhem kırtās-ı muḥriḳ (14) ve ābār-ı muḥriḳ-i maḡsūl ve ‘uṣāre-i lih̄yetü't-teys ve niṣā ve demü'l-aḡhaveyn bucuḡar dirhem (15) daḳḳ ü saḡḳ idüp muḳaddemā süzilen şu ile ezüp ve süzüp iki üç kerre ihtikān (16) olına ḥuḳne-i āḡir teref-i dem ve ishāl ve zaḡīr-i bātıl içündür terkibi budur (17) afş ve bellūt üçer dâne cūlnār ve kışr-ı rummān beşer dirhem billūr-ı muḥriḳ ve magsūl (18) ve verd-i aḡmer altışar dirhem cümleyi daḳḳ ü saḡḳ idüp ya‘nī bellūt ile māzūyı saḡḳ idüp (19) bākī edviyeyi iki raṭl şu ile rub‘ı ḳalınca ḳaynadup ve süzüp ba‘de ol süzilen (20) şuyun içine bir dirhem aḳāḳıyā ve ‘uṣāre-i lih̄yetü't-teys ve ikişer dirhem ṭīn-i ermenī (21) ve şamḡ-ı ‘arabī zamm idüp eriyince taḳayyūd idüp bu def‘a süzüp ḡaşıl olan (22) iki kerre ḡıfıyete kifāyet ider ‘amel édeler ḥuḳne-i āḡir ḳūlunc için mübārekdür ammā ol (23) ḳūlunc eger nefḡadan olmış ise nāfi‘dür ve illā bundan ḡayrı ḥuḳneler daḡi vardur (24) anlar gele ‘amel édeler terkibi budur şaḡm-ı ḡanḡal bir dirhem ḳanṡaryūn-ı daḳīḳ beş dirhem (25) cümleyi beş raṭl şu ile ḳaynadup rub‘ı ḳalduḡda on dirhem ‘asel ve bir dirhem cūndbīdeste [284b] (1) ve sekbīnec ve bucuḳ dirhem cāvşīr ḡalt ve mezc idüp ḳā‘ide üzere ‘amel olına ḥuḳne-i (2) āḡir ḳūlunc için nāfi‘dür öyle ḳūlunc ki balḡamdan ve rīḡ-i ḡalīzeden olmışdur (3) anuḡ için isti‘māl olunur terkibi budur bābūnec ve şibiş on ikişer dirhem seḡāb (4) on dirhem sekbīnec üç dirhem ve muḳl-i ezraḳ beş dirhem ḳurtum ve kepek ve kemmūn ve ḡırva‘ (5) onar dirhem şaḡm-ı ḡanḡal bir dirhem cümleyi altı raṭl şu ile ḳaynadup rub‘ı ḳalduḡda (6) süzüp her ḳaçan ‘amel lāzım olduḡda bu süzilmiş şudan yüz elli dirhemine yigirmi (7) dirhem zeytūn yaḡı ḳatup isti‘māl édeler ḥuḳne-i āḡir rīḡ-i ḡalīz ve nefḡ ve ḳarāḳır (8) için nāfi‘dür terkibi budur mā‘-i kirāş ve mā‘-i ḡalebe ikisin bir yerde ḳaynadup (9) ve süzüp on ikişer dirhem dühn-i zanbaḳ ve sīrec daḡi zamm idüp ihtikān olına (10) ḥuḳne-i zerāniḡ zaḡīr ve istiṭlāk-ı baṭn için nef‘i ‘azīmdür ve esrār-ı ‘acībesi vardur terkibi budur kepek-i muḥriḳ (11) üç dirhem zırnīḡ-i aşfer ve aḡmer ve nuḡās-ı muḥriḳ ve şebb-i yemānī ve ‘afş ve söyünmedik kirec (12) on beşer dirhem efyūn beş dirhem aḳāḳıyā ve bellūt ve şamḡ-ı ‘arabī ve demü'l-aḡhaveyn (13) dörder dirhem edviyeyi daḳḳ ü saḡḳ idüp mā‘ü'l-ās ile yoḡurup ḳurşlar idüp ḡölgede (14) ḳurıdalar her ḡāḡ ki zaḡīr ve istiṭlāk-ı baṭn için ‘amel lāzım gele bu ḳurşlardan (15) bir mişḳāl birinc şu ile ṭabḡ ṡarīḳiyle elenmiş ola kırḳ (16) sekiz dirhem alup on iki dirhem ḡül yaḡı (17) ḳatup ‘amel édeler vallāhu (18) a‘lem (19) bāb-ı şālīş şiyāfāt beyānındadır bunun daḡi envā‘ı coḡdur o cümelden biri (20) şiyāf-ı ḳūluncdur ṡarīḳi budur cūndbīdeste ve fūvve ve merāretü's-şevr ve ‘uṣāre-i (21) kışşā‘ü'l-ḡimār cümleyi daḳḳ idüp merāre-i baḡar ile yoḡurup maḡallinde isti‘māl édeler (22) şiyāf-ı āḡir ṡabī‘atı ḳabz ve ıtlāk ider laṡīf terkībdür ṡarīḳi budur būre-i ermenī (23) ve milḡ-i hindī ve şaḡm-ı ḡanḡal ‘ale's-seviye daḳḳ ü saḡḳ idüp bir miḡdār ‘asel ḳıvāma (24) getürüp edviyeyi dāḡil idüp yoḡuralar

ve barmağ kadar şāflar idüp yoğuralar (25) maḥall-i zarūretde isti' māl edeler şiyāf-ı āḥir maḥrūrū'l-mizāc olanlara nāfi' dūr ḥarāretlerin [285a] (1) ḥall ider ḥuṣūṣā bu şāf müshil 'aḳibinde isti' māl olına müshilde ki taḳṣīr ola bunu (2) ta' ḳīb eylemek kadar devā olmaz ṭarīḳi budur terencübīn beş dirhem būrağ-ı ermenī ve şābūn (3) ve ḥaṭme ve milḥ-i enderānī ikişer dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp eledükden sonra sükker ile 'aḳd idüp (4) fitiller idüp ḥīn-i zarūretde isti' māl edeler şiyāf-ı āḥir riyāḥ-ı ḡalīz için nāfi' dūr (5) ṭarīḳi budur merāre-i baḳar ve būrağ ve 'uṣāre-i ḳıṣṣā'ü'l-ḥimār berāber ola būrağı daḳḳ idüp (6) sāirlerin sükker ve 'asel ile ḳıvāma geldükde sonra şāflar idüp vaḳt-i ḥācetde isti' māl (7) olına şiyāf-ı āḥir balḡamdan ḥādīş olmuş ḳülunc içündür ṭarīḳi budur sükker-i aḥmer ve sekbīnec (8) ve būrağ şamḡı ḥall idüp būrağı saḥḳdan sonra sükkeri ḳıvāma getürüp şāflar olına şiyāf-ı (9) āḥir bu daḡi kezālik telyīn-i ṭabī' at içündür fi'l-cümle mu' tedildür ṭarīḳi budur ḥaṭme ve būrağ-ı (10) ermenī daḳḳ-ı nā'im ile daḳḳ idüp sükker ve 'asel ḳıvāma getürüp şāflar olına hummiyyāt erbābına (11) maḥall-i zarūretde isti' māl olına şiyāf-ı āḥir telyīn-i ṭabī' at için bir müfīd-i muḥtaṣar şāfdur (12) ṭarīḳi budur milḥ ve ḥaṭme berāber daḳḳ olunup 'aseli ḳıvāma getürüp şāflar olına şiyāf-ı (13) āḥir emrāz-ı ḥādde ve hummiyyāt için isti' māl olunursa cā'izdür ki bürüdeti ile tebrīd idüp (14) ḥummāyı def' ider ṭarīḳi budur milḥ-i hindī ve būrağ ve ḥaṭme beşer dirhem daḳḳ ü saḥḳ olunup (15) mu' tedil 'asel ve sükker ile ḳıvāma gelmişdür yoğurup fitiller edeler maḥall-i zarūretde isti' māl (16) olına şiyāf-ı āḥir maḳ' addan cereyān ve seyelān iden daḡi ḳaṭ' ider ve zaḥīreye fā'idesi (17) vardur ṭarīḳi budur mürri-i şāfi ve eftīmūn ve kendir-i zeker ve za' ferān cümlesini berāber daḳḳ (18) ü saḥḳ idüp tāze ḳiṣnīş suyuyla yoğurup ḳıvāma gelmiş 'asel ile 'aḳd idüp ba' de (19) ḳā'ide-i ma' hūde üzere şāflar idüp maḥall-i zarūretde isti' māl olına şiyāf-ı āḥir (20) bu daḡi maḳ' addan ḥāric olan dem-i ḳabīḥi ḳaṭ' için nāfi' dūr ṭarīḳi budur mürri-i şāfi (21) ve aḳāḳıyā ve bezr-i benc ve şamḡ-ı 'arabī ve birinc ki ḳavırılmış ola bir dirhem (22) daḳḳ ü saḥḳ ve eleyüp mersin yemişi suyu ile yoğurup (23) ḳā'ide-i ma' hūde üzere şāflar olunup (24) maḥallinde isti' māl olına (25) bāb-ı rābi' ferāzic beyānındadır bunun ma' nāsı ba' zı edviyeyi bir yerde cem' idüp [285b] (1) iḳtizā eyledüğine göre ḥatunlar ferclerinde getürmekdür o cümelden biri ki iṣṭilāḥāt-ı (2) eṭibbāda furzece didiler ol nev' dūr ki ḥayz ḳanını acar ya' nī idrār ider ve raḥmūn (3) ağızlarına fāide ider öyle vec' ki bürüdet ile ḥarāret beyninde mütekvvin ola (4) şıfatı budur lübān-ı zeker ve muḳl-ı ezrağ ve ḳafad ikişer dirhem cāvşīr ve uşāḳ ve za' ferān (5) ve cündbīdester birer dirhem maṣṭakī ve mī'a ve dühn-i bābūnec ve dühn-i süsen ve dühn-i (6) ḥabbū'l-ḡār ve şaḥmū'd-düccāc ve ḳaz yağı üçer dirhem muḳaddemā edviyenün daḳḳa kābil (7) olanını daḳḳ idüp bir hāvanda şamḡı ve şaḥmı ḥall idüp bu def' a cümleyi ḥamr ile ve' asel (8) ile ḥalt idüp temām-ı āteşde eriyince şabr idüp ba' de bir şūf pāṛçeye bu maḥşūl-i (9) terkibi miḳdār-ı kifāye bulaşdurup ḥatunlar raḥmine

idhāl edeler furzece-i āhir (10) bir furcezedür ki ihtināka nāfi' dūr hāşılı ihtināk-i rahm bundan eyü tedbîr olmaz (11) şıfatı budur kaz yağı on dirhem şıgırcık ve tavuk yağı otuzar dirhem za' ferān (12) ve sünbül ve hamāmā ve maştakî onar dirhem şamg-ı ebyaz altmış dirhem dühn-i belesān ve dühn-i (13) süsen otuzar dirhem mümkün olanı daqq ü saḥk idüp mā-bākīyeyi zevb idüp (14) sā'ir edviye ile ḥalt idüp mezc idesin ba' de ḥin-i zarūretde ḥatunlar kā' edeleri (15) üzere getüreler furzece-i āhir teref-i dem içündür ya' nī 'avretün fercinden 'alī tarīkū(16)'l-istimrār ḳan gelse bu kısma nāfi' dūr şıfatı budur mürr-i şāfi ve aḳāḳiyā ikişer dirhem (17) şadef-i muḥriḳ ve cülnār ve nişā ve şih ve ḳurt-ı muḥriḳ ve şebb-i yemānī ve za' ferān birer dirhem (18) efyūn nışf dirhem daqq ü saḥk idüp bir şurre ki teref-i deme mübtelā ola rahmde getüreler (19) furzece-i āhir mürr ve aḳāḳiyā ve rāven ve lāden ve kāfūr ve za' ferān ve ṭin-i ermenī (20) 'ale's-seviyye daqq ü saḥk olup kemā-sebaḳ bir şurre-i şaḡir içre marīze rahminde getüreler (21) furzece-i āhir ziyāde ḳan aḳup eṭibbā 'ilācında 'āciz ḳaldukları zamānda isti' māl (22) olınanlardanur şıfatı budur ḥabşü'l-ḥadīd ve ḳışrū'r-ummān ve 'afş ve şebb-i yemānī bunları (23) bir yerde berāber daqq ü saḥk idüp sükkerlü yabraḡı şuyıyla yoḡurup tarz-ı ma' hūde üzere (24) marīze kendüde getüre furzece-i āhir dem-i ḥayzı ḥabs idüp şāḥibesini eleminden (25) ḥalāş ider tedbîri iḳlīmīyā ve ḳışr-ı rummān ve verd-i yābis ve 'ūd-ı sīh ve ḳışrū't-talh [286a] (1) daqq ü saḥḳdan sonra 'uşāre-i liḥyetü't-teys ile yoḡurup furzece' idüp rahmde getürile (2) furzece-i āhir za' f-ı rahm-ı bürüdetden olan 'illetlerini def' ider tarīḳi budur kırfe (3) ve ḥabb-ı belesān ve dühn-i nārdīn üçer dirhem ḳaranfil ve cevz-i bevvā ve yanmış kettān bezinün (4) küli ve kemmūn ikişer dirhem cündbīdeste nışf dirhem kemā-sebaḳ 'amel olına furzece-i āhir (5) teref-i dem için ḳatī' dūr ve demi def' ider tarīḳi budur yanmış kāḡıd ve summāk ve 'uşāre-i (6) dütü'l-ḥimār ve dühn-i verd cümleyi bir yerde ḥalt idüp zarūretde isti' māl olına furzece-i (7) āhir riyāḥ-ı ḡalīze def' inde nef' i 'azīmdür şıfatı budur bezz-i şibiş ve bezz-i kerefis ve bezz-i sezāb (8) ve selīḥa ve ḳına ve uşak ve sekbīnec ve kemmūn ve maştakî ve mürr-i hamāmā ve ḳuş ve lebeni ve sünbül (9) 'ılkü'l-inbād ve cündbīdeste cümlesi bir yerde daqq ü saḥk ve turaḳ otı yağıyla (10) miḳdār-ı kifāye ḳarışdurup marīze rahminde getüre furzece-i āhir mi' de ve em' āda (11) olan vec'-i şedīd için nisvān kendülerde getürseler def' ider tarīḳi budur (12) aşl-ı kirāş ki bírāsa kökidür şuyıyla ve gül yağıyla muḥirrā olınca bişürüp ba' de (13) süzüp şu gidüp yağ ḳalınca ḳaynadup o yağı ḥatunlar fitile (14) idüp erḥāmında getüreler muḳırrāt-ı (15) mezzküreden emīn olur (16) bāb-ı ḥāmīş muḳayyi'āt beyānındadır bunun ma' nāsı 'ilāc idüp bir ādemi ḳuşdurmaḳdur (17) o cümelden biri şol muḳayyi' beyānındadır ki mürre-i şafrāyı ḳay' itdürür şıfatı budur şabr (18) ve uşak şuyı ve ebegümeci şuyı ve bazı şuyı ki arpa şuyıyla bişmiş ola sirkencübīn-i (19) sādec ve milḥ kifāyet miḳdārı cümleyi bir yerde cem' idüp ḥalt

ve mezc itdükdən sonra (20) aç ƣarnına def'aten isti'māl olına muƣayyi'-i āhır şafrā'ı ve zehre ƣātıl içmiş kimesneyi ƣuşdurmaƣa (21) münāsibdür şıfatı budur milh-i hindī ve 'uşāre-i ƣışşā ve būraƣ-ı ermenī ve ģardal berāber (22) daƣƣ ü saħƣ idüp pazı şuyıyla bal şerbeti ezüp ve ol şerbete edviyeyi dāhil (23) idüp bir ƣiçe tırdıƣda sonra ac ƣarnına isti'māl olına muƣayyi'-i āhır mürre-i şafrāviye ve sevdāviyeyi (24) ƣay' itdürür ve ģummiyyāt-ı ģāddeden tenƣiye virdüƣi için ģalāş ider şıfatı budur (25) şamğ ve kenger zer-verd ve bezr-i cezer ve bezr-i fecel ve bezr-i şibiş ve bezr-i şüm ve milh-i hindī [286b] (1) berāber daƣƣ ü saħƣ idüp 'asel ile ma'cün edeler vaƣt-i ģācetde üç dirhemden beş (2) dirheme varınca isti'māl edeler muƣayyi'-i āhır balğam ve sevdāyı ƣay' itdürür ve mi'deyi pāk (3) ider şıfatı budur bezr-i fecel ve uşul-ı fecel ve bezr-i şibiş ve aşlū's-sūsen onar dirhem cümleyi (4) daƣƣ ü saħƣ idüp bir miƣdār şuyıyla ƣaynadup şuyun rub'ı ƣaldıƣda süzüp issi (5) iken içeler bi-'ināyetu'llāh ta'ālā temām-ı ģazƣ olunur muƣayyi'-i āhır bir miƣdār tırub alup yigirmi (6) dirhem miƣdārın ģurde toğrayup ve bir miƣdār tıraƣ otunun şabların ki taħmīnen (7) on dirhem ola milh-i hindī beş dirhem bezr-i bittīh ve bezr-i şüm dörder dirhem cümleyi bu kerre (8) dört ratl şı ile ƣaynadup rub'ı ƣaldıƣda süzüp 'asel ve sirkencübīn yigirmi(9)şer dirhem miƣdārı ƣatup ılıƣaƣ iken ac ƣarnına içeler bi-emru'llāh maƣşūd ģāşıl olur (10) muƣayyi'-i āhır balğam ve şafrāyı iħrāc ider şıfatı budur cevzü'l-ƣay' birer dirhem bezr-i fecel bir bucuƣ (11) dirhem cebelhenk rub' dirhem daƣƣ idüp bal şerbetiyle bir ģün ve bir ƣiçe işladup ba'de (12) süzüp ac ƣarnına isti'māl olına muƣayyi'-i āhır bu cümelden ƣavīdür her ne ƣadar mi'desi perk (13) ise ƣuşdurur şıfatı budur cevzü'l-ƣay' ve kenger ve bezr-i fecel ikişer dirhem bezrū's-şüm üç (14) dirhem milh-i hindī bir dirhem cümle bir yerde daƣƣ ü saħƣdan sonra bu cümle edviyeden üç (15) dirhem alup ve iki dirhem sirkencübīn ile ezüp bir ģün ve bir ƣiçe bu ģālle tırdıƣdan sonra (16) tekrār süzüp ac ƣarnına isti'māl (17) edeler fi'l-ģāl ƣay' (18) itdürür (19) bāb-ı sādīs ģabisātü'l-ƣay' beyānındadır bunun netiçesi mi'de fesād olup göñli dönüp (20) ƣay' iden ādemün ƣay'ını 'ilāc ile men' eylemekdür o cümelden biri ƣay'-ı şafrāvī men' idüp (21) 'aşaş ve ģaşeyānı teskīn ider şekli budur emīrbāris ve ģabbū'r-ummānū'l-ģāmız ve summāk (22) ve cūlnār ve tabāşir ve verd-i aħmer ve ģabbū'l-ģızrim birer dirhem ƣışr-ı fıstıƣ nışf dirhem cümleyi (23) daƣƣ-ı nā'im ile mā'-i tuffāh ve yāģūd mā'-i sefercil ve yāģūd şarāb-ı rummān-ı menā'na' ile (24) ezüp içeler bi-emru'llāh ƣaƣ'-ı ƣay' idüp 'aşaşı men' ider nev'-i āhır balğam ve sevdādan (25) olan ƣay'ı ƣaƣ' ider şıfatı budur verd-i aħmer dört dirhem emīrbāris üç dirhem [287a] (1) na'nā ve ƣışrū'l-fıstıƣ ve maşƣakī ve 'ūd ve sūnbül-i hindī ve mi'a ve ƣaranfīl ve ferencmüşk (2) ve kemmūn bunların her birini daƣƣ ü saħƣ idüp ģubār olduƣda cümelden maħall-i zārūretde (3) iki dirhem alup şarāb-ı tuffāh ve şarāb-ı sefercil ile isti'māl edeler nev'-i āhır şol (4) ƣay için nāfi'dür ki hayza' ve

imtilā'-i ta'āmdan ola eger bayılması var ise hōd alma (5) ve yā emrūd bu tedbire dāhıl olur eger yok ise zıkr eyledüğümüz üzeredür şekli budur (6) koz ve emrūd alma ve ḥabbū'l-ās ve emīrbāris ve ḥabbū'r-rummān cümleyi berāber ṭabḥ idüp (7) ba' de süzüp yine āteşe koyup eşribe kıvāmına varınca kaynadalar bir miqdār sükker daḥi (8) virürlerse cā'izdür nihāyet az gerekdür bu kerre maḥall-i żarūretde bundan onar dirhem alup (9) isti'māl ēdeler nev'-i āḥir muṭlakā kay' içündür her ne nev' olursa olsun şekli (10) budur ḥabbū'r-rummānū'l-ḥāmız on dirhem maṣṭakī ve na'nā-i yābis birer dirhem cümleyi (11) birer raṭl şu ile rub'ı kılınca kaynadup ve süzüp 'ūd ve miskden birer dirhem daḥḥ (12) idüp aṣla dāhıl ēdeler ve maḥallinde miqdār-ı kifāye isti'māl ēdeler nev'-i āḥir (13) def'-i kay' içündür ḥuṣūṣā ifrāṭla olup ziyāde elem vire şekli budur kehrübā ve büssed (14) ve küzpere ve verd-i aḥmer ve summāk ve cūlnār ve kākūle ve 'uṣāre-i liḥyetü't-teys onar (15) dirhem karnābil-i muḥriḳ ve meshūk ve aḳāḳıyā ve ṭin-i maḥtūm sekiz dirhem ṣebb üç (16) dirhem daḥḥ ü saḥḳ idüp cümelden on iki dirhemini āb-ı sefercil ile isti'māl (17) ēdeler nev'-i āḥir hayza sebebi ile 'arız olan kay'-i müfriṭi def' ider şekli budur (18) ḥabbū'r-rummānū'l-ḥāmız nısf raṭl summāk üç raṭl bir yere getirüp üzerine (19) dört raṭl kōduḳdan ṣoḡra bir giçe ṭurup nısfı gidince ṭabḥ idüp ba' de (20) süzüp ağac kavunı kabuḡı on beş dirhem na'nā-i yābis üç dirhem karanfil bir mişkāl (21) misk bir dirhem kendir dört dirhem kısr-ı fıstıḳ üç dirhem daḥḥ ü saḥḳ idüp (22) ol süzilen şuya ḥalt idüp bir kaç gün imtizācdan ṣoḡra tekrār bir miqdār (23) kaynadup süzüp elli dirhem sefercil ve kırk sekiz dirhem sükker-i nebāt ile bir daḥi kaynadup (24) süzüp ḥıfz ēdeler nev'-i āḥir kay' ki hayzdan olmuş ola def' ider ve nefsi (25) kavī ider ve ishālī keser ve 'alīl uyumazsa uyudur ḡāyet bī-naẓīr 'ilācdur [287b] (1) şekli budur misk ve karanfil ve 'ūd ve su' d onar dirhem germāzec ve 'afş ve kısr-ı (2) rummān beşer dirhem efyūn bir dāniḳ cümleyi daḥḥ ü saḥḳ idüp rubb-ı sefercil ile (3) 'acīn ēdeler bunun ṣerbeti nısf dirhem (4) menāfi'ine ḥadd ve ḡāyet (5) yoḳdur (6) bāb-ı sābi' ḥābisāt-ı ru'āf beyānındadır bunun aṣlı budur ki bir ādemūḡ burnı (7) kanar ve bir ṭarīḳiyle sākin olmaz ol kısım ādeme ki burnından kan aḳa ru'āf dirler (8) eṭibbā bu ru'āfuḡ kaṭ'ına bir niçe devā vaż' eylemişlerdür ki birinden ifāḳāt bulmazsa (9) birinden bula o cümelden biri su'āl vardır ki ru'āf-ı müfriṭi kaṭ' ider şıfatı budur (10) ṣebb-i yemānī ve kālḳatārī muḥriḳ ve kālḳandīs ve zāc ve karnābil-i muḥriḳ bunlar maḡsūl (11) olmaḳ gerekdür her birinden beşer dirhem 'afş-ı muḥriḳ ve maṣṭakī ve kāfūr ve kırtās-ı (12) muḥriḳ beşer dirhem cümle daḥḥ ü saḥḳ idüp merfū'uḡ burnını ḥall-i ḥamr ile ḡusl idüp (13) ba' de bir māsūre ile bu edviyeyi burnına dāhıl ide nev'-i āḥir hem ru'āfi kaṭ' ider (14) hem 'ameli muḥtaşardur şıfatı budur encīr ağacınınuḡ içi ki beyāz yeridür o sūt (15) kabuḡuḡ soyduḳdan ṣoḡra zāḥir olur andan bir vāfir bir bıcaḳ ile kızıyalar tā kim (16) iki dirhem ola ve semüz ot 'uṣāresi ve kargā düvelegi 'uṣāresi ikişer dirhem (17) yanmış māsū ve

üç dirhem mecmû'ını bir yerde hâl ve mezc idüp burnının deliklerine (18) kifâyet miqdârı tı kayalar ru'âfî kaç' ider nev'-i âhîr ifrâtlâ ru'âfî olup 'aklı (19) mufattâr eylese bu 'ameli eyleyeler şıfatı budur 'afş-ı muhriğ ki sirke içinde söyündürilmiş (20) ola iki dirhem zâc dört dirhem şebb-i yemânî altı dirhem kâfûr bir dâniğ dağğ ü sağğ (21) idüp burnını sirke ile yuduğdan sonra kettân bezinden bir fitil idüp sirkede ısladup (22) sonra bu eczâya bulayup miqdâr-ı kifâye burnına idhâl edeler ru'âfî kaç' ider (23) nev'-i âhîr bu dağı ru'âf içündür nihâyet bunı tebrîd eyledükden sonra altına yakı (24) tarîkiyle vaz' edeler şıfatı budur dağğ-i şa'îr ve ağâkıyâ ve cülnâr ve efyûn ve 'uşâre-i (25) lihîyetü't-teys ve şandal-ı ebyaz üçer dirhem kâfûr bir dâniğ dağğ ü sağğdan sonra mâ'-i [288a] (1) verdile yoğurup cebhesine tılâ edeler ru'âfî kaç' ider nev'-i âhîr bu dağı ru'âf (2) için meşhûr olan mu'alecâtdandur şıfatı budur kırtâs-ı muhriğ ve karnâbil-i muhriğ (3) ve enzerût-ı ağmer ve cülnâr ve demü'l-ağaveyn ve kendir ve zâc ve kâkâtâr ve şabr ve ağâkıyâ (4) ve mürr ve râsûht ve 'afş-ı muhriğ ve örümcek ağı ve şebb-i yemânî birer dirhem kâfûr (5) bir dâniğ dağğ ü sağğdan sonra bir mäsûre ile burnına idhâl edeler nev'-i âhîr (6) bu dağı kezâlik kaç'-i ru'âf içündür 'ameli budur kırtâs-ı muhriğ ve zâc ve ağâkıyâ ve cülnâr (7) ve râmek ve 'uşâre-i lihîyetü't-teys ve 'afş-ı muhriğ ve asârûn dörder dirhem dem-i ağaveyn (8) ve şebb-i muhriğ ve şûf-ı muhriğ ve efyûn ve şîh-i muhriğ ve kıssâ'ü'l-kendir ve mürr-i şâfî ve sâdenc (9) 'adesi ikişer dirhem dağğ ü sağğdan sonra örümcek ağını sirkeye baturup ba'de (10) bu edviyeye bulayup burnına şokalar ru'âfî kaç' nev'-i âhîr kırtâs-ı muhriğ ve kils-i (11) kısr-ı beyz ve kısr-ı rummân ve ağâkıyâ ikişer dirhem dağğ ü sağğdan sonra 'uşâre-i lisânü'l-ğamel ile yoğurup bir bez pârçesine bulayup burnına idhâl edeler ru'âfî kaç' ider (13) nev'-i âhîr kezâlik kaç'-ı ru'âf için bî-nağîr 'ilâcdur şıfatı budur kısr-ı kendir ve kırtâs-ı (14) muhriğ ve zâc-ı müşevvâ cümleyi dağğ ü sağğdan sonra burnını hâl-i ħamr ile ħusl idüp (15) bir mäsûre ile ve yâğûd bir fitil idüp idhâl edeler nev'-i âhîr kaç'-ı ru'âf eylemekde (16) eğadd-ı mine'l-berkdür şıfatı budur kırtâs-ı muhriğ beş mişğâl atlas-ı muhriğ yedi mişğâl (17) kâfûr beş mişğâl kurı kişniş ve 'afş-ı muhriğ onar mişğâl zâc-ı müşevvâ kezâlik (18) ağâkıyâ yedi dirhem 'uşâre-i lihîyetü't-teys on dirhem râmek ve lisânü'l-ğamel onar mişğâl (19) dağğ ü sağğdan sonra mâ'-i lisânü'l-ğamel ile merfû'up burnına ħamzâda ve yâğûd (20) bir fitile bulaşdurup idhâl edeler nev'-i âhîr ağâkıyâ ve şîh-i ermenî ve cülnâr berâber (21) dağğ ü sağğ idüp mersin şuyıyla yoğurup (22) şakağlarına ve cebhesine (23) tılâ olına (24) bâb-ı şâmin müdirrâtü'l-bevl beyânındadır eğerçe a'lä-yı kitâbda buğa müte'allik mebhâş (25) mürûr eylemişdi nihâyet bu mağallde dağı niçe nev'-i müdirrât-i bevl tağrîr olınmağıla biz dağı [288b] (1) selefe tetebbu' eyledük o cümelden biri budur ki gerek 'alîl ve gerek şağîğ bevl idrârdür (2) budur bezr-i kerefis ve fûvve ve mü verd-i ağmer ve kaçrasâliyûs ve ebhel ve

asārūn ve nā(3)nhāh ve bezr-i kerefis-i cebelī ve bezr-i rāziyāne ve sūnbül ve levz-i mürr onar dirhem bezr-i bittīh sekiz (4) dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp mā'-i rāziyāne ile bu cümelden iktizā eyledükde üçer dirhem isti'māl (5) olına devā'-i āḥir bevl-i idrār ider ve mecrāların açar 'ameli budur bezr-i ḥıyārın ve bezr-i (6) qar' ki muḳaṣṣer olalar bezr-i ricle ve bezr-i ḥaṣḥāṣ ve niṣā ve keṣīrā ve rubb-ı süsen (7) üçer dirhem bezr-i benc ve bezr-i bittīh ikişer dirhem sükker edviyenüḡ mişli ḳadar cümleyi (8) ḳaynadup ṣarābla ṭabḥ idüp isti'māl olına devā'-i āḥir bu daḥi bevl-i ve ṭamṣı idrār (9) ider ve meṣāneyi pāk ider ve mūneḳḳı ḳılur 'ameli budur bezr-i kerefis ve bezr-i rāziyāne ve bezr-i (10) cezer ve fūvve ve mū ve asārūn ve nānhāh ve ḳaṭrasāliyūs ve ḳuṣṭ ve sūnbül ve levz (11) onar dirhem uṣaḳ iki dirhem uṣaḡı ṣarāb içinde ḥall idüp bākī edviyeyi yābiseyi (12) daḥi bir yerde cem' idüp iktizā eyledükde iki dirhemini on dirhem ṣarāb-ı ḥasek ile (13) isti'māl edeler devā'-i āḥir fi'l-ḥāl bevl-i acar ve meṣānede olan ve sāir 'avārızı (14) pāk ider 'ameli budur idḥīr ve ḥabb-ı belesān ve enīsūn ve asārūn ve ḳaṭrasāliyūs (15) ve sūnbül ve zaḡferān ve selīḥa ve kemāfiṭūs ve dārçinī üçer dirhem ḥabbū's-ṣanavberü(16)'l-muḳaṣṣer on ikidür ve na'nā' iki dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp ṣarāb-ı idḥīr ve yā ṣarāb-ı (17) ḥasek ile üç dirhemi bir şerbetdür devā'-i āḥir bu daḥi kezālik ihtibās-i bevlden (18) müteṣekkī olan kimesneler içündür 'ameli budur bezr-i encere ve bezr-i rāziyāne ve bezr-i kerefis (19) ve bezr-i bittīh ve ḥıyārın onar dirhem daḳḳ ü saḥḳdan ṣonra ṣubḥ ü mesā üçer dirhem (20) ṭılā ile isti'māl olına devā'-i āḥir bezr-i cezer ve bezr-i rāziyāne üçer dirhem kifāyet miḳdārı (21) ṣu ile ḳaynadup ve süzüp ba'de büzürāt-ı erba'adan (22) müstaḥleb idüp nişf-ı miḳdār cüllābdan ve nişf (23) miḳdārı müstaḥlebden bir yerde ḥalt ve mezc (24) idüp isti'māl olına nāfi'dür (25) bāb-ı tāsi' müdirrāt-ı ḥayz ve ṭamṣ beyānındadır bunun daḥi bir miḳdārı sebak eyledi [289a] (1) nihāyet tafṣīli üzere degil idi ve biz her devāda iktizā ideni aḳrabādine ḥavāle (2) eyledük ol sebebdan āḥir kütübe ihtiyāc olunmasun diyü idrār-ı ḥayz ve ṭamṣa ḥuṣūṣında (3) ḥāṣṣa bir bāb ihtiyār eyledük cümelden biri ol devādur ki ḥayzı ve ṭamṣı her ne ḳadar (4) muḥannaḳ ise tefṭīḥ idüp bi-emru'llāh idrār ider terkibi budur lūbiyā-yı aḥmer ve ḥalebe (5) ve enīsūn dörder dirhem sezāb üç dirhem üç raṭl ṣu ile edviyeyi ḳaynadup (6) rub'ı ḳalduḳda süzüp sükker ile ḳıvāma getüreler ḥāşılı külliyyet ile ḥalāş iderler (7) murād olunursa bundan kırḳ güne dek isti'māl edeler devā'-i āḥir bu daḥi idrār-ı (8) ḥayz ve ṭamṣ eylemede nef'i 'azīmdür 'ameli budur lūbiyā-yı aḥmer ve kāşim onar dirhem (9) ḳaṭrasāliyüb sekiz dirhem cümleyi sekiz raṭl ṣu içinde rub'ı ḳalınca ḳaynadup (10) ve süzüp ba'de bunun yigirmi dirhemine on dirhem sezāb-ı raṭb ve beş dirhem dühn-i (11) yāşemen ḥalt idüp ve mezc idüp isti'māl edeler devā'-i āḥir raḥmi ḳızdurur ve bürüdetin (12) def' idüp ve ḥayzı idrār ider 'ameli budur eftimūn ve ferfiyūn ve gārīḳūn ve enīsūn (13) ve fūlfül ve ḳaṭrasāliyūs eczā'ı berāber daḳḳ ü saḥḳ idüp 'asel ile ma'cūn edeler şerbeti (14) iki

dirhemdür devā'-i āhîr hayzı idrâr ider 'ameli budur selîha beş dirhem sūnîz ve kûşt (15) ve ebhel üçer dirhem efsentîn ve cündbîdeste altışar dirhem râvend iki dirhem cümleyi daqq (16) ü saḥḥ idüp üç dirhemini cüllâbla isti'mâl edeler devā'-i āhîr kuvvet ve kudret (17) ile tamsı idrâr ider 'ameli budur kısr-ı aṣl-ı küşvet on dirhem bezr-i cezer sekiz dirhem (18) bezr-i kerefis ve nānḥāh ve bezr-i ḥarmel ve bezr-i râziyâne üçer dirhem daqq ü saḥḥ idüp (19) cümleñ üç dirhemi bir şerbetdür devā'-i āhîr idrâr-ı tamsı ider 'ameli budur kırtımānā (20) nānḥāh ve būraḥ ve zerāvend ve fūdenc onar dirhem daqq ü saḥḥ idüp dūhn-i (21) belesān ve dūhn-i sūnbül ile ḥalt ve mezc idüp bir şūf bārçesin fitil idüp (22) ve fitili bulayup ḥavātîn raḥmine idḥāl eyleye devā'-i āhîr idrâr-ı tamsı ider 'ameli (23) budur misk-i tarāmeşîḡ ve berencāsef beşer dirhem ferāsiyūn ve ca'de ve lūbiyā-yı aḥmer (24) dörder dirhem 'ākırkarḥā ve vecc ve 'ūd-ı belesān ve kûşt ve asārūn ve nānḥāh (25) üçer dirhem fūvve sekiz dirhem cümlesini beş raṭl şu içre rub'ı bākî ḳalınca ḳaynadup [289b] (1) ve süzüp maḥallinde otuz dirhem miḳdārına bir miḳdār sūkker zamm idüp isti'mâl olına (2) devā'-i āhîr idrâr-ı tamsı ider āmmā yemek ve içmek tarīḳi ile degil ebzen tarīḳi üzeredür (3) 'ameli budur selîha ve merzencūş ve idḥîr ve bābūnec ve kûşt ve iklîlül-melik ve şūnîz (4) ve kerneb ve sezāb ve fūdenc ve kerefis ve ḥāşā ve kayşūm ve kurdımānā cümlesi berāber (5) üç gün üç giçe ısladukdan sonra vāfir şu ile (6) taḥḥ idüp ve süzüp şuyına (7) cülūs edeler ya'nî ebzen (8) olunur devā'-i āhîr mücerred hayzı (9) idrâr ve raḥmūñ evcā'ını (10) sākin ider 'ameli budur lūbiyā-yı (11) aḥmer üç dirhem mürre ve enīsūn (12) ve fūvve dörder dirhem cümlesi (13) beş raṭl şu ile taḥḥ olunup (14) rub'ı ḳaldukda süzüp (15) günde on dirhem (16) isti'mâl olına (17) bāb-ı 'aşir müsemmenāt beyānındadır bunun ma'nası insān lāḡar iken ne vechle semürür (18) anı beyān ider o cümleden biri şol müsemmene beyānındadır ki ruṭubet ḡālib olmaḡla (19) arıḳlamış ola bu terkîb anı def' ider tarīḳi budur ḥabbetül-ḳar'ül-muḳaşşer daqq (20) idüp üzerine leben-i baḳar dökeler ve daḳîḳ simîd ile 'acîn edeler ba'de'l-taḥḥ her gün (21) on iki dirhemini sūkker ile isti'mâl edeler mesmene-i āhîr daḳîḳ ḥımmaş (22) ve keng-i ebyaḡ-ı medḳūḳ cümleyi cem' idüp sūt ile ḳarışdurup her şabāḥ bir miḳdārın (23) ekl idüp ve her gün ḥammāma dāḥil olalar mesmene-i āhîr 'acîbü'n-nef'dür ve ḡarîb ḥikmetdür (24) fi'l-cümle esrār-ı ilāhiyyeden biri dāḥi budur naḥveden on beş dirhem alup leben-i ḥalîb (25) içinde bir gün ve bir giçe ısladup ba'de ḳıḳarup ḳurıdalar ba'de maḡsül birinç [290a] (1) ve maḡsül şa'ir buḡday ve şa'ir-i muḳaşşer on üçer dirhem alup levz-i muḳaşşer ve bezr-i ḥaṣḥāş (2) on beşer dirhem zamm idüp on altı dirhem simîd unı ve yüz elli dirhem sūkker bir yerde (3) daqq ü saḥḥ idüp ve eleyüp ba'de yoḡurup her gün bu devādan otuz dirhemine elli (4) dirhem leben-i ḥalîb ḳatup ekl edeler mesmene-i āhîr ḥazef-i ebyaḡ ve daḳîḳ ḥımmaş ve daḳîḳ baḳla ve naḥve (5) bir cüz ve kemmūn ve fūlful nısf cüzv' daqq ü saḥḥ idüp elekden sonra daḳîḳ simîd ile

ma'cün (6) idüp hurde kurşlar idüp keng-mişāl kurıdalar vaqt-i hācetde bunlardan diledüginün (7) kadar et ve tavuk ve yāhūd kekik şuyıyla kable't-ı ta'ām isti' māl idüp ta'āmı sonra yeyeler (8) mesmene-i āhir ne miqdār dilerseñ nohūd leben-i ğanem ve yāhūd leben-i bakar içinde bir gün ve bir giçe ısladup (9) ba'de çıkarup bu ıslanmış nohūddan bir cüz' elesin ve muķaşşer bakla ve muķaşşer pirinc maġsül (10) olduğı hālde birer cüz' haşhaş-ı ebyaz bir buçuk cüz ve levz-i hulv-i muķaşşer bir cüz' simid (11) unı üç cüz' sükker-i ebyaz iki cüz' ve simsim-i muķaşşer nısf cüz' cümleyi muhkem daķķ ü saħķ (12) idüp ve inçe elekden eleyüp ba'de murād olındukda bu cümelden birer fincān miqdārı (13) alup koyun ve yā şığır süti içinde bişürüp her şabāh ve aħşam isti' māl (14) idüp nef' in müşāhede (15) edeler (16) bābü'l-hādī 'aşer fimā-yı hezlü'l-beden beyānındadır egerçe bundan bir miqdārın şadr-ı (17) kitābda zinet bahşinde beyān eyledük idi nihāyet akrabādın hālī olmayup bu nev' daħi bulunsun (18) bu beyānı iltizām eyledük imdi ifrāt-ı mismen hey'et-i hüsne ve leţāfet-i cisme māni' dır bu cihetden (19) bedeni lāĖar ider 'ilāclara mübāderet olındı o cümelden biri budur sezāb ve nānħāh (20) ve bezr-i rāziyānec ve bezr-i kerefis ve kemmün beşer dirhem būraķ-ı aħmer ve merzencüş birer (21) buçuk mişķāl daķķ ü saħķ idüp mā'-i verd ile ve hāl ile günde bir mişķāl isti' māl (22) edeler devā'-i āhir kezālık bedeni lāĖar idüp keşret-i semenden hālāş ider 'ameli budur (23) dārçinī ve fülful ve nānħah ve dār-ı fülful ve enisün üçer dirhem bezr-i kerefis ve kemmün (24) ve bezr-i rāziyānec ikişer dirhem bezr-i kerefis-i sebistānī ve kırfe birer dirhem daķķ ü saħķdan sonra (25) bu cümelden her gün birer mişķāl 'asel şerbeti ile isti' māl edeler devā'-i āhir semen-i [290b] (1) müfriţ ālāmından şahşı hālāş eylemek içündür 'ameli budur ehlilec-i aşfer ve esved-i hindī (2) ve dār-ı fülful ve nānħāh onar dirhem sezāb ve merzencüş üçer dirhem daķķ ü saħķ (3) idüp günde bir mişķālın isti' māl edeler devā-yı āhir bedeni tecvif idüp günde bir miqdār (4) temām-ı hüzāl müyesser olur 'ameli budur ıtrifil ile hılt eyledükden sonra her gün birer (5) mişķāl isti' māl edeler devā'-i āhir kezālık bedeni lāĖar ider qarzā takayyüd iden kimesne (6) çuvāldüz delüğinden geçer meger kendüsi takşir ider 'ameli budur kemmün-i kirmānī dört (7) dirhem bir gün ve bir giçe ısladup ba'de çıkarup kurıdukdan sonra 'amel olunur (8) bezr-i kerefis būraķ-ı aħmer ve merzencüş üçer dirhem bezr-i sezāb (9) iki dirhem naħve dört dirhem daķķ ü saħķ idüp (10) günde birer mişķālın bal şerbetiyle (11) isti' māl edeler lā(12)Ėar ider (13) bāb-ı şānī 'aşer edhān beyānındadır o cümelden biri dühnü'l-ķuştdır şa' rı inbād (14) ider ve 'aşabı perk ider ve istirħasını def' ider 'ameli budur ķuş-ı merdān-ı vuķiyye (15) seliħa altı dirhem varakül'-mermāhur yüz dirhem cümleyi daķķ itdükden sonra bir gün (16) ve bir giçe şarāb ile ısladup ba'de nār-ı leyyinede evvel şarābuñ rub' ı kalınça kaynadup (17) ve süzüp bir ratl şirūĖan katup tekrār nār-ı hāviyede şu gidüp yağ kalınça (18) kaynadup yağın alup hıfz edeler cemī' yābis eşyādan ki

aşlında dehānet olmaya (19) yağı bu kā' ide üzere çıkar her dühn beyān olunduğda bu terkib ve tertibe ri'āyet (20) olına dühnü'l-ās harāret-i re's içündür ve şa' rı laṭif idüp bitürür ve kırılmasını (21) men' ider ve siyāh ider şıfatı budur şirūğan dört raṭl ve varaḳū'l-ās-ı raṭb (22) yigirmi dört raṭl ve yigirmi dört raṭl şu ile evrāk ısladup ba' de ol kadar şu (23) daḫi zamm idüp ol kadar kaynada ki şuyun rub' ı kala bu kerre yabrağı çıkarup yağı (24) dāḫil idüp kaynadup şuyı gıtdükde yağı alup ḫıfz edeler dühn-i bābūnec (25) egerçe ḫārrdur ammā mu' tedildür riyāḥ-ı em' āyı taḫlil ider şıfatı budur pāpādyadan [291a] (1) vāfir alup şu ile kaynadup ve süzüp murād olınan mertebe şirūğan zamm idüp ol (2) daḫi minvāl-ı mesbūk üzere kaynadup şuyı gıtdükde yağın alup ḫıfz edeler dühn-i (3) şibiş harāret ve bürüdetde mu' tedildür aḫbāba nāfi' dür taḫlil-i riyāḥ idüp uyḫu getürür (4) ve envā' -ı evcā' ki nısf-ı esfelde vardır tılā olınsa fā'ide ider tarīḳi budur kezālik (5) turaḳ otı vāfir şu ile kaynadup şüzüldükden sonra şirūğan katup tekrār ṭabḫ (6) idüp şuyı zāil olduḳda yağın alup kırk gün güneşde tırdıḳdan sonra ḫıfz (7) olına dühnü'l-ḫinnā i' tidāl ile ḫārrdur nev' an ḳābızdur şa' rı ve şaḳalı siyāh ider (8) ve 'ırḳū'n-nesāya ve vec' -i verək ve sâ'ir evcā' -ı a' şāb içündür şıfatı budur ḫinnā çiçeḡi (9) vāfir cem' idüp bir miḳdār şuda kaynadup kemā-sebaḳ şirūğan ile 'amel olına dühnü'l-verd (10) bunun tarīḳi gülün varaḳların yolup dilerse zeytūn yağı ve dilerse şirūğan ve dilerse (11) bādem yağı içine koyup kırk gün güneşde alıḳoyalar bir mübārek yaḡdur ki harāret ve bürüdetde (12) mu' tedildür ve evrāmuḡ ibtidā zuhūrında nāfi' dür ve bürüdetden olan şudā' a dāfi' dür (13) dühnü'l-ḳar' bārid raṭbdur şol harāret ki şemsden 'ārız ola anı def' ider ve sersām (14) ve māliḫūlyā için 'acib nāfi' dür ḫuṣūṣā issi şu ile başına tılā olınsa şıfatı (15) budur çürāde ḳar' bir hāvanda daḳḳ olına ber-vechle ki temām ḳabaḡun şuyın şıḳup alalar (16) bir miḳdār olduḳda diledükleri mertebe şirūğan katup kaynadalar ve maḫallinde isti' māl (17) edeler dühn-i efsentīn a' zā' -i bārideyi kızdurup mi' deye ḳuvvet virür şıfatı budur (18) dühnü'l-ḫall bir raṭl efsentīn bir raṭl şirūğan dört raṭl şu ile rub' ı ḳalınça kaynadup (19) ve süzüp şirūḡanı ḫaltı tekrār mezc idüp kaynadalar şuyı kesildükde ḫıfz (20) edeler ḡāyet a' lādur dühnü'l-maṣṭakī za' f-ı mi' de ve anuḡ ḫuṣūneti ve evrāmı için (21) nāfi' dür ve a' zā' -i telyīn ider istirḫāsına nāfi' dür 'ameli budur maṣṭakī seksen dirhem (22) şirūğan üç raṭl muḳaddemā maṣṭakīyi yaḡ içinde ezüp imtizāc bulınca şabr idüp (23) nār-ı hāviyede şey' vāḫid olınca taḳayyüd edeler dühnü's-seliḫa berd-i mi' de kebed için a' lādur (24) ve a' zā-yı ḳavī ider 'ameli budur seliḫa ve ḳuṣṭ ve ḫabb-ı belesān ve maṣṭakī ve za' ferān (25) onar dirhem ḳaranfil ve ḳırfe beşer dirhem muḫkem daḳḳ ü saḫḳ idüp bir sırça zarf içine koyup [291b] (1) bir hevāsı laṭif bir yerde kırk elli gün bu ḫāl üzere tura tā kim rāyiḡesi temām-ı te' şir (2) ide ḡāyet bī-naẓīrdür dühn-i benefşe bārid ve raṭbdur cereb için tılā olınsa fā'ide (3) ider ve şudā' -i ḫārr ve seher için a' lādur aṣḫāb-ı māliḫūlyā

vesvāsa daḥi nāfi' dūr (4) seherlerüñ nevmine eyüdüñ tebdil ider şalābet-i a' şāb ve mefāşıl içün mübārekdür (5) eger tırnaqları üzere sürilse laṭif ider büşür kısmını bedenden zāil ider eger (6) hıḳneye koyup 'amel iderlerse ḥabbü'l-ḳar' ve sâ'ir şoğulcan ve ḳurdları kırar (7) ṭarīḳi budur benefşeyi laṭif yolup muḳaşşer simsim ve muḳaşşer bâdem ki ṭatlu ola (8) üzerini örtüp rāyiḥesi temām-ı te'şir ide ba' de ol bâdem ile simsimi ḳā' ide (9) üzere şıḳup yağın çıkaralar bir ḳā' idesi daḥi benefşeyi vāriḳ idüp (10) ve şıḳup ṭatlu bâdem yağıyla kırk gün güneşde alıḳoymaḳdur dühnü'l-beyz küse (11) âdemden ḳıl bitürür ve şacı ve şaḳalı uzadur istiḥrācınuñ ṭarīḳi budur ki ammā bizim (12) ihtiyār eyledüğimizüñ 'ameli budur yumurtayı perk bişürüp şarusını ayırup bir ṭavā içre (13) ḡāyet çüzevî zeytün yağı ḳatup âteşde ezerek ḳasıḳ ile çıkarmaḳdur dühnü(14)'z-ḳab' ve's-şaleb evcā'-i mefāşıl ve niḳrīs ve teşeyyuh ve küzāz ve taḳẓidü'l-ḡazīb içün (15) nāfi' dūr 'ameli budur gerek dilki ve gerek sırtlan her ḳangısı ele girerse boğazlayup ḳanın (16) aḳıtuḳdan sonra bir ḳazan içine dilkü örtülecek ḳadar zeytün yağı ve şu ve milḥ (17) ve ṭuraḳ otı ve kekik ve merzencüş ve sa' ter yigirmişer dirhem zamm idüp dilkü eriyüp (18) gidince ḳaynadalar hebde süzüp tekrār şu gidüp yağ ḳalınça ḳaynadup ba' de süzüp (19) tekrār şu gidüp yağ ḳalınça ḳaynadup ḥıfẓ edeler dühnü's-su' d za' f-ı bürüdet-i mi' de (20) içün nāfi' dūr ṭarīḳi budur su' d ki ṭopalaḳ didükleridür bir miḳdār döḡüp iki (21) gün ve iki giçe şarābıyla ısladup nār-ı leyyinede ṭabḥ idüp rub'ı ḳalduḳda süzüp (22) ne miḳdār su' d konmuş ise ol ḳadar zeytün koyup şu maḥv olunca ḳaynada ba' de yağın (23) alup ḥıfẓ edeler dühn-i âlet-i tenāsül bu yağ 'acib muḳavvî yaḡdur şol şahş içün ki ḥin-i (24) cimā' da ḥādişe el virmeye sölpük ola öyle maḥallde bu dühnden bir niçe eyyām ebü'l-verde (25) tılā idüp bir kettān pezi ile ovmağı mu' tād eyleyeler mücerrebdür ṭarīḳi budur bezr-i baḥre [292a] (1) ve cündbīdeste ve ḥiltit ikişer dirhem lübān-ı zeker üç dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp bir gün (2) ve bir giçe ṭurduḳdan sonra ḳaynadup rub'ı ḳalduḳda süzüp otuz dirhem dühn-i (3) yāşemen ve dühn-i siric ile tekrār ḳaynadup ve süzüp yağın alup muḳaddemā ta'yin eyledüğimiz (4) edviyenüñ bürüdetin daḥi ol yağ içine meshūḳan dāḥil edeler bi-emru'llāh ziyāde (5) nef' i müşāhede olunur dühnü'l-ḥasek ihtibās-ı bevlden şikāyet idenlere nāfi' dūr ṭarīḳi (6) budur ḥasek-i merşuş ve zencebīl dörder dirhem bir miḳdār şu ve şirūḡan ile (7) ḳaynadup ve süzüp iḳtizā eyledükde ḳasıḳ üzerine tılā olına dühn-i sünbül-i hindī (8) emrāz-ı bāride ve riyāḥ-ı ḥādişe içün nāfi' dūr ki a' zā'-i bāṭınada olur ve rahmi (9) bürüdetden ḥalāş idüp teşḥin ider ve ḳulaḳda olan aḡrıları tesḳin ider ve ḳüluncı (10) açup maḡş riḥi içün fā'ide ider eger bil şoḡuḳluḡından müte'ezzi olursa bu yaḡdan (11) ihlile bir ḳaç ṭamla ṭamzıralar be-ḡāyetu'llāh ḥalāş olur ṭarīḳi budur sünbül-i hindī (12) ve idḥir ve ḳaşabü'z-zerire ve za' ferān ve su' d ve varaḳü'l-fār ve 'idān-ı belesān (13) ve sādec-i hindī ve rāsen ve ebhel ve ās ve ḳurṭimānā ve merzencüş yigirmi dörder (14) dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp

şarāb-ı vüṣūl ile her ne kadar kābil ise bir gün (15) ve bir giçe ısladuktan sonra şirūğan ile nār-ı leyyinede aṣl-ı ḥamr ve şudan rub' miḳdārı (16) bākī ḳalduḳda süzüp verd-i aḥmer ve selīḥa ve 'uṣāre-i ās ücer vuḳıyye dārçinī (17) ve ḥamāmā ikişer vuḳıyye ya' nī yigirmi dörder dirhem bunları daḫi ḳaynadup ve süzüp (18) ol evvelki yağ ile şuya dāḫil édeler ve temām şu maḥv ola ḳaynadup cümleden (19) ḥāşıl olan dühn-i sünbüldür bir şırça zarf içine ḳoyup bu def'a tekrār sünbül ve mī'a (20) ve ḳaranfil ücer vuḳıyye daḳḳ ü saḫḳ idüp evvelki ḳā'ide üzere şu ile ḳaynadup (21) rub' ı ḳalduḳda altı vuḳıyye dühn-i belesān ḳatup ve ḳaynadup şuyı maḥv olduḳda bu yağı (22) evvelki sünbül yağına izāfe idüp ḥıfz édeler vaḳt-i ḥācetde bir bī-nazīr terkībdür (23) 'ālemdede mişli bulunmaz dühn-i kelseklānec laḳve ve fālic ve vec'-i mī' de ve em' ā ve mefāşıl ve niḳrīs (24) ve istirḫā ve 'aṣab ve istiskā ve cemī' evcā'-i bāride için nāfi'dür ṭarīḳi budur (25) helīlec-i kābilī ve esved-i hindī ve belīlec ve emlec onar dirhem fūlfūl ve dār-ı fūlfūl ve zencebīl [292b] (1) altışar dirhem cāvşīr ve aşık ve sekbīnec beşer dirhem ve türbid ve sezāb ve kibrīt-i nebṭī (2) dörder dirhem cümleyi cem' idüp daḳḳ ü saḫḳ idüp ba'de nār-ı leyyinede ḳaynadup 'ādet-i (3) ma' ḥüde üzere şuyun rub' ı ḳalduḳda bir miḳdār dühn-i ḥırva' ve bir miḳdār şirūğan (4) zamm idüp maḥallinde isti' māl olına dühn-i nārdīn vec'-i mī' de ve kebed ve berdül-çevf (5) ve ḳülunc için nāfi'dür ḥuṣūṣā bu dühn berd-i a' zā için ihtikān daḫi olunur (6) ve vec'-i raḥm için ḥatun raḥminde getürse ḥalāş ider ve vec'-i insān için (7) ṭılā olınsa def' ider ve şudā' ve şaḳīḳa için ṭılā idüp aḡsırsalar nāfi'dür (8) ve istirḫā'-i meşāne için iḥlile taḳṭir olınsa fā'ide ider ve ḥuḳneye zamm olursa (9) muvāfiḳdur ṭarīḳi budur ḳaşabū'z-zerīre ve su' d ve varaḳū'l-fār 'id-i belesān ve rāsen (10) ve sādec-i hindī ve ebhel ve varaḳ-ı ās ve idḫīr ve ḳurtīmānā ve āzenū'l-fār ve merzencūş (11) ikişer vuḳıyye edviyeyi çerş idüp vāfir şarāb ve tatlu şu ile ısladup bir niçe gün (12) ṭurduḳdan sonra yedi raṭl şirūğan ḳatup bir miḳdār ḳaynadup ṣonraki rub' ı (13) bākī ḳala süzüp şu maḥv olınça tekrār ḳaynadup yağın alalar bu def'a verd-i aḥmer (14) ve mā'-i re's ve ḥamāmā otuzar dirhem bunı ḳaynadup evvelki gibi bu yağı şu ile ve bu (15) eczā ile ḳaynadup yine yağın tekrār ala bu def'a daḫi sünbül-i hindī ve ḳaranfil ve cevz-i (16) bevvā ve su' d ücer vuḳıyye dühn-i belesān altı vuḳıyye bunı daḫi bu eczā ile 'ādet (17) üzere ḳuvvetlendürüp ol ḥāric olan yağa izāfe édeler dühn-i sezāb berd-i külā (18) ve meşāne ve zahr ve istirḫā'-i a' zāb ve vec'-i cenīn için nāfi'dür ṭarīḳi budur (19) şirūğan üç raṭl ve varaḳ-ı sezāb-ı ṭarī dört raṭl mā'-i 'azb ile kifāyet miḳdārı (20) kemā-sebaḳ 'amel olına dühnü'l-ḥayāt temregi ve istirḫā'-i maḳ' ad ve cüzām için nāfi'dür ṭarīḳi (21) budur şirūğan dört raṭl şu beş raṭl ve andan sonra siyāh ef' ī ki andan eksik (22) olmaya bir çölmege gerek ölü ve gerek diri dāḫil idüp yağ ve şu ve yılan herīse olınça (23) şabr idüp ba'de indürüp buḥārından şu olınça şabr idüp andan yağın ḥalt édeler (24) ammā çölmegün aḡzı ṭīn-i ḥikmet ile şıvanmış ola dühnü'l-

‘aķārib takvīyet-i mi‘de (25) ve ıslāh-ı mi‘de içündür huşūşā ihtibās-ı bekle mübtelā olanlar kāsıgına tılā eyleseler [293a] (1) bi-emru’llāh ta‘ālā def‘ ider tarīķi budur zerāvend-i mudahrec ve su‘d-ı kūfi ve kısr-ı aşı-ı (2) keber ve verd-i ahmer birer vuķiyye dūhn-i levz-i mürri bir raṭl edviyeyi daķķ ü saḥk idüp bir raṭl (3) şu ile rub‘ ı bāķi kalınça kaynadup ba‘de yağı dāḥil idüp şu maḥv olunça kaynadup (4) yağı alup bu yağun içine ondan ziyāde ammā eksik olmaya ‘aķārib kıya ba‘de (5) yağıyla ‘aķāribleri ki şişe içredür kırķ gün güneşe kıyup ba‘de hıfz edeler (6) dūhn-i sefercil bu dūhnün ıslāh-ı mi‘de ve takvīyet-i mi‘de nef‘i ziyādedür belki ezher-i (7) mine’s-şems ve ebyen-i mine’l-emessdür tarīķi budur tāze ayvayı muḥkem daķķ idüp iki raṭl (8) miķdārın şuyın alduķdan sonra bu eczāyı medķūkayı ol şuya dāḥil idüp (9) bir ol ķadar mā’-i ‘azb daḥi zamm idüp nār-ı leyyinede rub‘ ı bāķi kalınca ve edviyenün (10) kuvveti çıkınça kaynadup ba‘de bir raṭl gül yağı ve yāḥūd tatlu bādem yağı kıatup (11) miyāḥuñ cümlesi maḥv olunca takayyüd idüp ba‘de yağı hıfz edeler ol edviye bunlardır (12) sūnbül ve lisān-ı ‘aşfūr ve kebābe ve ķaranfil ve besbāse ve varaķ-ı maştakī ve efsentīn-i (13) rūmī üçer dirhem selīḥa altı dirhem ‘ūd-ı hindī bir mişkāl kemā-sebaķ ‘amel olına dūhnü(14)’l-ācer ve hüvve dūhnü’l-mübārek ķāl-i şeyyah fī-ḥaķķa be-nef‘ü’l-mefālic ve’l-emrāzü’l-bāride ve cemī‘ (15) emrāzü’l-mūlim illā el-mevt ‘ameli budur tāze kırmızı şu görmemiş kıremidlerden olup bir miķdārın (16) ufaķ ufaķ kırup bir miķdār zeytūn yağı içinde kıremid maḥv olunca ğarķ idüp ba‘de ķar‘-ı (17) inbīķ ile taķtīr idüp ammā bu faķīr gördüğüm ğarīb sırru’llāhdur ḥaķķ-ı subḥānehu ve ta‘ālā (18) ḥazretlerinin ḥikmetidür dūhn-i kelseklānec-i nām dūhn murād olunduğı ķadar kıremidlere içirüp (19) ol kıremidleri altı ay kāmīl yağmur ve ķarda alıķoyup ba‘de ḥurde kırup ve bir miķdār saḥķ (20) idüp yüz dirhem kıremid onına elli dirhem sadef ‘uşāresi virüp ķar‘ ve inbīķ ile (21) taķtīr eylemekdür bu faķīr bir tarz üzere çıkan yağıyla meflūc ve niķrīs ve mūkettiḥ kısmına (22) bī-nihāye ‘ilāc eyledüm dūhn-i müzīlü’l-şar bu ol kısmdur ki bunun şāḥibini ehline mülāķī (23) olursa nūre şābūnı taḥşīl ider hele dūhnün ‘ameli budur zırnīḥ-i aşfer elli dirhem (24) söyünmedik kırec elli dirhem kifāyet miķdārı şarb sirkede üç gün ve üç ğiçe ısladup (25) ba‘de süzüp ol sirkenün beş raṭl miķdārına nīm raṭl sīrec virüp ol ķadar [293b] (1) kaynadalar sirke ki maḥv olup yağ kıala eger yağıyla şu berāber kıalduķda ķar‘ ve inbīķ (2) ile taķtīr iderlerse istediğın ğibi olur dūhn-i emlec şa‘rı siyāḥ idüp takvīyet virür (3) ‘ameli budur emlec-i mūneķķī ve kısr-ı aşı-ı şānavber berāber daķķ idüp şu ile kaynadup ‘ādet üzere (4) sīrec virüp yağın hıfz edeler dūhn-i şaķāyıkū’n-nu‘mān bu daḥi emlec ğibi şa‘rı (5) siyāḥ ider ‘ameli budur şaķāyıkı bir miķdār şu ile ve şīrūġan ile kaynadup şu (6) zāil olduķda yağın hıfz edeler dūhn-i nercis derece-i evlāda raṭbdur ‘aşaba (7) ve şudā‘-i sevdāviye nāfi‘dür evrām-ı şılabe-i bārideyi ḥall ider ve fem-i raḥmden ‘imāmı (8) fetḥ idüp zāil ider bunun daḥi tedbīri budur zerrīn-ķadeḥi bulup

tatlu bādem ile ki (9) muḳaṣṣer ola simsim-i muḳaṣṣer ile cem‘ idüp bir kaç kerre tebdil rāyihesi te’sir itdükte (10) bādem çıkar gibi iḥrāc olunur dühn-i yāsemen bu daḥi bir tarīḳi daḥi tatlu (11) bādem yağı içine gerek nercis ve gerek yāsemen (12) koyup gül yağı gibi güneşde (13) turgurmakdur dühn-i zanbaḳ (14) bu daḥi anlar gibidür (15) bāb-ı şālīṣ ‘aṣer ekḥāl beyānındadır imdi her nev‘ olursa olsun mādem ki (16) gözün dāḥiline gerek yābis iken ve gerek bilegi üzerine ezilüp yaş iken girsün (17) aḥa kehl dirler eger şiyāf beyinde daḥi beyinde daḥi fikr idersen ve ba‘zıları zerūr ile ta‘bir (18) olunur ol daḥi gözün ki dāḥiline gire ekḥāl kısmındandır hāşılı tedbiri beyān eyledüğümüzde (19) ğarażımız taḳririmizden ma‘lūm olur böyle olsa bu nev‘den ma‘rūf ve meşhūr (20) olanuḡ biri kehl-i rūşenāyādur cālībū'n-nūr dimekdür za‘f-ı başara ve ğuşāsına ve cereb (21) ve sebel ve zafere ve beyāz-ı ‘atīke nāfi‘dür bi-emru'llāh ta‘ālā tedbiri budur sādec-i (22) maḡsūl ve nuḥās-ı muḥriḳ-i maḡsūl ve iḳlīmiyā-yı fīzzā ve milḥ-i hindī ve būraḳ-ı ermenī (23) dörder dirhem fūlfül-i ebyāz ve esved ve zebedü'l-baḥr ücer dirhem şabr-ı suḳūturi ve sünbül-i (24) tayyib ve ḳaranfil dörder bucuḳ dirhem zencebīl ve belīlec ikişer dirhem za‘ferān ve nūşadır (25) birer dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp ğubār olduḳda rāziyāne ‘uşāresile yoğurup [294a] (1) gölgede ḳurıdalar tekrār yine saḥḳ idüp ḥarīden geḳürüp isti‘māl edeler kehl-i (2) būrūdül-hıṣrim ḥalk buḡa ḳoruḳ tūtiyāsı dirler sūlāḳ ve dem‘a ve baḳāyā-yı cereb-i (3) çeşm ve remed ve ğılaḳ-ı icfāf ve sebel-i raḳīḳ için nāfi‘dür öyle sebel ki mādresi (4) şāf ola tedbiri budur tūtiyā-yı mirāzī ve zerde-ḳūb onar dirhem zencebīl ve ehlīlec-i (5) aṣfer beşer dirhem dār-ı fūlfül ve mā’mirān ikişer milḥ-i hindī bir dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp (6) ḳoruḳ şuyıyla ısladup bir kaç def‘a ḳurıduḳdan sonra tekrār yine ısladup (7) bu ḥāl üzere terbiye edeler kehl-i bāselīḳūn cereb-i çeşm ve beyāz ve ğılaḳ-ı icfāf-ı ‘uyūn (8) için nāfi‘dür tedbiri budur iḳlīmiyā-yı fīzzā ve zebedü'l-baḥr onar dirhem nuḥās-ı muḥriḳ ve isfidāc-ı (9) maḡsūl ve milḥ-i enderānī ve nūşadır ve ca‘de fūlfül-i esved ve dār-ı fūlfül ikişer bucuḳ (10) dirhem ḳaranfil ve uşne birer dirhem daḳḳ saḥḳ idüp ğubār olduḳda mā’-i rāziyāne ile (11) yoğurup tekrār saḥḳ idüp ḥarīden geḳireler zervār-ı sufr-ı kebīr min düstūr-ı bīmāristānī (12) bu daḥi fi‘lde ğüre gibidür tedbiri budur enzerūt ki sūt ile bişmiş ola her ne (13) maḥallde kim enzerūt-ı mürebbā diseḡ murādı budur sekiz dirhem māmīsā bir dirhem şabr ve efyūn (14) ve nūşadır ve zerverd bucuḡar dirhem ve za‘ferān üç dirhem mürr-i şāfi bir dirhem daḳḳ (15) ü saḥḳ idüp mā’-i rāziyāne ile yoğurup tekrār saḥḳ idüp ḥarīden geḳürüp (16) ekḥāl olına kehl-i aḡyer ve cereb ve sebel ve ḳurūḥ-ı çeşm için nāfi‘dür öyle ḳurūḥ ki ‘atīke (17) ve müzmine ola bu kehlün keyfiyyet-i isti‘mālī gözün ḳapaḳlarına ḳuḳurlarına ḳoldurmaḳdur (18) bu ḥāl üzere ‘aḳībül-kehl isti‘māl olunur nef‘i ḥadden efzūndur tedbiri budur (19) benc-i muḥriḳ ve maḡsūl ve tūtiyā-yı marāzī ve tūtiyā-yı kirmānī maḡsūl onar dirhem sükker (20) beş dirhem daḳḳ ü saḥḳ

idüp harîrden geçürüp isti' māl olına kehl-i cilā ve müberrid hadakada olan (21) muzırratı def ider ve za' f-ı fā'ide ider tedbiri budur işmid ve iklîmiyā ve isfidāc-ı mağsül (22) ve nüşadır beşer dirhem māmīrān buçuğ dirhem dağğ ü saḥḥ idüp 'ādet üzere harîrden (23) harîrden geçüreler kehlü'r-remmādī dem' ayı taḥfif idüp başarı kavī ider ve çereb (24) ve sebele nāfi' dūr ve başarın nūrın ziyāde ider tedbiri budur kehl-i şifāhān ve tūtiyā (25) kirmānī ve tūpālū'n-nuḥās ve benc-i muḥriḳ onar dirhem hem māmīrān üç dirhem cümleyi [294b] (1) dağğ ü saḥḥ idüp mā'-i rāziyānec ile yogurup tekrār saḥḥ idüp harîrden eleyüp (2) iktihāl olına kehl-i 'azīzī beyāz olursa gözün def ider ve cilā virür ve zulmet-i (3) başarı ve dem' ayı izāle ider ve 'aynı kavī ider tedbiri budur iklîmiyā-zeheb ve tūtiyā'(4)ü'n-nuḥās ve tūtiyā'-i hindī ve şādenc-i mağsül ve seretān-ı muḥriḳ ve kehl-i şifāhānī ücer (5) dirhem ve za' ferān ve varak-ı ferencmüşk her birinden birer mişkāl sūnbül-i hindī ve karanfil (6) ve başar kezālik fūlfül-i ebyāz ve esved ve dār-ı fūlfül ücer dirhem milḥ ve zebedü'l-baḥr ve nüşadır (7) buçuğar dirhem misk bir dāniḳ cümle dağğ ü saḥḥ idüp harîrden geçürüp isti' māl edeler (8) kehlü'r-rummānīn beynü'l-ḥalk bu kehl naḳḳāşın ile meşhūrdur 'aşāda ve zulmet-i çeşm (9) içün nāfi' dūr ḥiddet-i başar i' tā eylemekde sār ekḥālden ziyādedür tedbiri budur (10) helīlec-i kābiliden diledüḡiḡ kadar alup bir miḳdārın dağğ saḥḥ eyledükden sonra revāk (11) olmuş mā'-i rummānīn içinde ısladup üç gün tūrup ba' de çıkarup gölgede (12) ḡubārdan ḥıfz iderek kurıdup dağğ ü saḥḥ eyledükden sonra on dirhem (13) ol mürebbā'-i helīlecden alup ba' de kehl-i şifāhānī ve tūtiyā-yı hindī ve tūpālū(14)'n-nuḥās ki her biri mağsül ve muşul olup kurıdup saḥḥdan sonra her birinden (15) ücer dirhem alalar ve yanmış helīlec-i kābilī çekirdegi çıkmış bir mişkāl 'afş-ı hindī ve şabr-ı (16) suḳūtūrī ve mā'mīrān-ı ecnebī ikişer dirhem dağğ saḥḥ idüp bu kerre kehl-i ḡüre (17) terbiye ider gibi mā'-i rummānīn ile ısladup ḡubārdan ḥıfz idüp temām kurıduḡdan (18) sonra harîrden geçürüp isti' māl edeler kehlü'l-mülekāyā bu kehlün ma' nāsı melānkiye mensüb (19) olduğudur tafşīlī ḥazret-i 'isā 'aleyhü's-selām zamānında olan şuleḥā kavmden (20) birine melānki ta' lim eylemişdür 'acīb bī-naẓīr kehlüdür sūr'at-i eşeri vardur remedi fi'l-ḥāl (21) zā'il ider ammā ol isti' māl olunmak gerekdür ki gözün māddeşi naẓīḡ bulmuş ola (22) ve devredenc ki emrāz-ı çeşmdendür ki emrāz-ı çeşmdendür kezālik aḡa daḡi nāfi' dūr tedbiri budur enzerūt-ı mürebbā (23) balıbanü'l-ḥimār on dirhem çeşmizec-i muḳaşşer ve nişā ve sūkker-i nebāt üçer dirhem dağğ ü saḥḥ idüp (24) harîreden geçirüp isti' māl olına kehl-i aşferü'l-kebīr evcā'ül-'ayn ve remed ve derdnic içündür (25) tedbiri budur enzerūt-ı mürebbā dört dirhem māmīşā ve efyūn ikişer dirhem şabr-ı suḳūtūrī [295a] (1) ve bezrū'l-verd ve za' ferān buçuğar dirhem dağğ ü saḥḥ idüp ḡubār olduğdan sonra harîrden (2) geçirüp isti' māl edeler kehl-i aşfer-i şaḡīr remed ve evcā'-i 'ayn ve derd-i nebḡ içün nāfi' dūr (3) tedbiri budur enzerūt-ı mürebbā balıbanü'l-ḥimār on dirhem

şabr-ı suķūtūrī ve māmīšā-yı ruhbānī (4) ikişer dirhem cümleyi daķķ-ı nā' im ile daķķ idüp 'ādet üzere isti' māl édeler kehl-i (5) ıřfahānī el-ħüseyn ibn-i ıřhaķ bu daħi sebaķ iden iki nev' kebīr ve řaġīr kehlīleri gibi (6) bir mübārek kehlüdür ve 'amelī anlara müşābihdür tedbīri budur enzerūt yedi dirhem māmīšā (7) dört dirhem mürr-i řāfi nıřf dirhem şabr-ı suķūtūrī ve efyūn ve za'ferān birer dirhem (8) daķķ ü saħķ idüp 'ādet üzerine mesbūķa üzere isti' māl édeler kehl-i āħir eţibbā'-ı (9) mıřıra maħşūşdur irmād-ı şıbyān ve derd-i renc için isti' māl édeler 'acīb-i nāfi' kehlüdür (10) fi'l-ħāl eşeri ve nef' i ol sā'at zāhir olur tedbīri budur enzerūt-ı mürebbā balıbanū'l-ħımār (11) on dirhem çeşmizen-i muķaşşer üç dirhem nebāt nıřf dirhem 'ādet üzere ġubār idüp (12) isti' māl olına kehl-i muza'af ekşer-i eţibbā-i 'ırāķ ve müşul ve şām isti' māl iderler bī-(13)nażīr kehlüdür tedbīri budur kehl-i mülekāyā ki zıkrī sebaķ eylemişdür o kehliden bir çüzv ve kehl-i (14) aşfer-i řaġīr bir çüzv ve bu üç nev' kehlī bir yerde ħalt idüp ve mezc idüp tekrār rāziyāne (15) şuyı ilen yoġurup ġölgede kırdup yien saħķ idüp isti' māl édeler kehlü(16)'l-ās ġılaż-ı ecfān-ı çeşm ve ruţūbet-i 'ayn için nāfi' dür tedbīri budur (17) tūtiyā-yı marāzī on dirhem iķlīmiyā-yı zeheb-i müşul ve maġsul ve muħriķ ve aķāķiyā ve mā(18)mīrān ikişer dirhem şebb-i yemānī üç dirhem ihlīlec-i aşfer altı dirhem sādenc-i maġsul beş (19) dirhem daķķ ü saħķ idüp mā'-ı ās mā'-ı summāķ ki ikisi bir yerde berāber ola yedi ġüne dek (20) ġölgede terbiye idüp ba' de kırdup saħķ idüp ġubār olduķdan sonra isti' māl (21) olına kehlü'l-beyāz enzerūt-ı mürebbā üç dirhem māmīšā iki dirhem za'ferān iki dāniķ daķķ (22) ü saħķ idüp 'ādet üzere isti' māl olına kehl-i hindī çereb ve raţb için nāfi' dür (23) tedbīri budur nuġās-ı muħriķ ve tūpāl-ı ħadīd sekiz dirhem şabr-ı suķūtūra dört dirhem (24) milħ-i enderānī ve būraķ-ı ermenī ve fūlfül ve zencebīl ve zāc-ı mıřırī ikişer dirhem zebedü'l-baħr (25) ve ħardal-ı ebyaź birer dirhem daķķ ü saħķ olınup ħall-i ħamr ile yoġurup bir pirinç ķab [295b] (1) içinde ġubārdan ħıfż ola kırdılar ba' de isti' māl édeler kehlü'l-mülekāyā şānī enzerūt (2) ve nişā ve sükker-i nebāt birer çüzv daķķ ü saħķ idüp isti' māl édeler kehl-i bāselīķūn-ı ekberü(3)'l-melekī ba' de'n-nażc ġözün marīzine nāfi' dür ibtidāda olmayıcaķ ziyāde nāfi' dür tedbīri (4) budur zebedü'l-baħr ve iķlīmiyā-yı fızzā muħriķ ve müşul onar dirhem nuġās-ı muħriķ-i müşul şabr-ı (5) suķūtura ve milħ-i ta'ām ve māmīšā beşer dirhem milħ-i enderānī ve cūndbīdeste ve sūnbülüt-tayyib (6) ve işmid ikişer dirhem ve ķarafīl ve uşne birer dirhem mürr-i řāfi ve māmīrān-ı çīnī ve nūşadır (7) ve zerde-çüb üçer dirhem ihlīlec dört dirhem cümle edviyeyi daķķ ü saħķ idüp (8) 'ādet üzere ġubār idüp isti' māl édeler kehl-i baţlaymūs kehl-i ħükemā'-ı selefdan (9) menķüldür aşħāb-ı erşārdan ba' zılar bu kehl 'amel eylemişlerdür bunun sebebi ile kevākib-i (10) seyyāreyi mevāzı'ında ġörür idi andan mā'-ı adā kırpık dökilmesün ider ve ruţūbāt-ı (11) sā'ileyi ve evsāħ-ı 'aynı ve laħm-ı zāidī ġözden giderür ve ġöze şu inme ki ibtidā (12) eyledüġi zamānda nāfi' dür tedbīri

budur tütüyā-yı hindī on mişkāl iklīmiyā-yı fīzzā (13) ve sādec-i hindī ve kehl-i işfahānī ve dār-ı fülful üçer mişkāl seretān-ı muhriḳ (14) bir mişkāl daḳḳ ü saḥḳ idüp mā'-i verd ve mā'-i rāziyāne ile bir hafta miḳdārı terbiye (15) idüp ḳurıdup saḥḳ idüp isti' māl édeler eger bu kehl yazın isti' māl olunursa (16) bir dāniḳ kāfūr daḥi zamm édeler eger ḳışın isti' māl olunursa bir dāniḳ misk izāfe (17) édeler mücerrebdür kehl-i eferr-i māṭiḳūn evcā'-ı 'ayn ki ruṭūbetden ḥādīş olmuş (18) ola ve eski remede 'açāyib mübārekdür ve nāfi'dür tedbiri budur 'uşare-i (19) mā'miṣā iki dirhem şabr ve bezr-i verd-i aḥmer ve za' ferān bucuḡar (20) dirhem enzerūt beş dirhem efyūn iki dāniḳ daḳḳ (21) ü saḥḳ ile muḥkem nā'im idüp ḥarīrden (22) geçürüp 'ādet üzere iltimāl (23) olına (244) bāb-ı rābi' 'aşer şiyāfāt-ı çeşm beyānındadır bunun neticesi bir niçe eḳzāyı bir yere cem' (25) idüp yoḡurup finduḳ ḳadar ḥabblar ya'nī daḥi ḥurde ba'zı tavīl ve ba'zı müstaṭīlen ḳurıdup [296a] (1) belki üzerinde ezilüp maḥalline göre gözüñ kimi dāḥiline ve kimi ḥāricine tılā olunur (2) iḳtiżāsına göre isti' māl lāzımdur işāret olunmuşdur o cümelden biri şiyāf-ı ebyāz (3) vaşfindadır ki bunun ḥāşşası remed-i ḥādde ve ḥikke-i çeşm ve vec'-i mūlim içündür ve fi(4)'l-cümle her ne ḳadar mevādd-ı ḥādde nāzil olup keder virür ise dāḥil ve ḥāricden isti' māl (5) cā'izdür şıfatı budur isfidāc'ı-reşāşī sekiz dirhem şamḡ-ı 'arabī ve keşirā'-ı ebyāz ve nişā (6) dörder dirhem enzerūt iki dirhem efyūn bir dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp beyāz beyzle yoḡurup (7) ḥurde şiyāfeler idüp ḳurıduḳdan sonra maḥalline göre bileḡü üzere ezüp gözüñ ḳapaḳlarına (8) tılā olına ve lāzım olduḳda dāḥiline daḥi ezilüp meyl ile çekile şiyāf ayaz bu bir siyāh denk (9) şāfdur ki ve meşḥūrdur ḳurūḥ-ı 'ayn için nāfi'dür ve gözüñ ḥarāretini def' ider el-'ıyāzū (10) bi'llāḥ ḳurūḥ ve dübeyle olursa def' ider ol ḥāricden tılā olunup ba'de bir miḳdār (11) zamāndan sonra dāḥile çekerler tedbiri budur reşāş-ı muhriḳ ve rāsūḥt ve şamḡ-ı 'arabī (12) ve keşirā ve isfidāc-ı mūrr-i buṭarīḡ ve efyūn yedişer dirhem muḥkem daḳḳ idüp mā'-i maṭar ile (13) yoḡurup şiyāflar olına şiyāfū'l-verd bu şiyāf gözüñ içine dāḥil olmaz ḥāricden (14) naḳl eyledüğimiz bileḡü üzere ezilüp tılā olunur demā ve ḥādde ve ḥumre için nāfi'dür (15) ve veremi ṭaḡıdur taḥlīl ider ve vec'-i teskīn idüp gözüñ sülāḳ ve çereb ve derd-i renc (16) ve ḥumre-nām marāzlarına nāfi'dür fāide ider tedbiri budur şandal-ı maḳāşirī ve şandal-ı (17) aḥmer beşer dirhem zer-verd on iki dirhem şamḡ-ı 'arabī ve keşirā ve ḥavlān-ı hindī ve şabr (18) ve mā'miṣā üçer dirhem za' ferān ve efyūn birer dirhem daḳḳ ü saḥḳ itdükden sonra mā'-i verd (19) ile yoḡurup 'ādet üzere şāfeler olına şāf-ı sūnbūl bu bir mübārek şāfdur ki ḥāricden (20) ve dāḥilinden isti' māli cā'izdür baḳāya-yı irmād ḡılaḡ-ı eḳfān için a'lādur ve çereb-i (21) ḥaḳīḳī ve ḥikkeyi def' ider ve gözüñ ruṭūbātını neşf ider ve başara ḳuvvet virür şıfatı (22) budur aḳakiyā ve zamḡ-ı 'arabī ve keşirā ve tūpālū'n-nuḥās ve rāsūḥt onar dirhem sūnbūl-i hindī (23) üç dirhem za' ferān bir bucuḳ dirhem çümleyi daḳḳ ü saḥḳdan sonra mā'-i maṭar ile yoḡurup (24) şiyāflar idüp veḡh-i

meşrûh üzere isti' māl olına şāfū'l-kākiyās başara çilā virür (25) ve çereb ve sebele fā'ide ider ve hadakaya takvîyet i'tā ider ve tabākāt-ı 'aynde muhtebise [296b] (1) olan mevādd-ı ğalîzeyi ve bakāyā-yı irmād ve muṭāvileyi bi-iznu'llāh def' ider isti' mālî (2) hāricden ve dāhilden cā'izdür 'ameli budur iklîmiyā-yı zeheb ki kâ'idesi üzere hark (3) olunup mağsûl ve muşûl ve tûpāl-i nuḥās kezālik şamg-ı 'arabî ve rāsūht-ı mağsûl ve muşûl ola ve za'ferān on ikişer mişkāl efyûn ve mürri-şāfi ve şādenc (4) 'adesi ve sünbül-i hindî ve zer-verd dörder mişkāl fülful-i ebyaz yigirmi dört dāne daqq (5) ü saḥḥ idüp ḥamr-i 'atîk ve mā'-i rāziyāne yoğurup ḥurde şāflar olına mücerreb ve laṭîf 'ilācdur (6) eşyaları gölgede kurıdalar şāf-ı ḥavlānî sebel ve cereb ve ğılzat-ı ecfān ve ḥikke ve bakāyā-yı (7) remed için nāfi'dür ve ruṭubātı neşf evçā'a nāfi'dür ve dāfi'dür şıfatı budur (8) ḥavlān-ı hindî ve tūtiyā-yı aşfer yedişer dirhem ve mā'mirān ve kehl-i aġyer ve enzerût ikişer dirhem (9) şamg-ı 'arabî ve zencār birer mişkāl daqq ü saḥḥ idüp mā'-i şāfi ile yoğurup ḥurde şiyāfeler (10) olına hāricden ve dāhilden isti' māl cā'izdür şāf-ı aḥmer dāhilden meyl ile iktihāl olunur (11) cereb-i 'atîk ve sebel-i ğalîz ve ğılaz-ı ecfān-ı müzmine ve zāfere ve sülāk ve ḥikke ve istirḥā'-i ecfān (12) için maḥşûş ve mensûbdur şıfatı budur şādenc on iki dirhem şamg-ı 'arabî on dirhem (13) zencār ve kākātā beşer dirhem şabr ve efyûn ikişer dirhem daqq ü saḥḥ olunup ḥamr-i 'atîk ile (14) 'açın idüp ḥurde şiyāfe idüp vaqt-i ḥācetde bilegü üzere ezüp gözün dāhiline (15) çekilür şiyāf-ı aḥmer-i leyyin bu daḥi kezālik dāhiline tekḥîl olur ve fi'l-cümle evāḥir-i remedde (16) bakāyāsını def' ider ğılaz-ı ecfān ve cereb-i cefife için münāsibdür şıfatı budur nişā (17) ve isfidāc ve rāsūht ve şādenc ve sünbül-i hindî üçer dirhem za'ferān nişf dirhem (18) dürr-i nā-süfte ve büssed birer dirhem daqq ü saḥḥ idüp ḥamr-i 'atîk ve mā'-i rāziyānec ile yoğurup (19) ḥurde şiyāfeler idüp vaqt-i zarûretde isti' māl edeler bu şāf dāhilden hāricden (20) isti' māl olunur cāizdür şāfū'd-direc çeşmün dāhiline tekḥîl olunur çereb-i 'atîk ve (21) zulmet-i başar ve zāfere ve beyāz için nāfi'dür şıfatı budur şamg-ı 'arabî ve iklîmiyā-yı fizza (22) ve zeheb ve isfidāc ve rāsūht-ı sādec ve sünbül-i hindî altışar dirhem efyûn ve cünd(23)bîdester ve ḥavlān-ı hindî ikişer dirhem daqq ü saḥḥdan sonra mā'-i hindibā ile yoğurup (24) kemā-sebak isti' māl olına şiyāf-ı aḥzar bu şāf sebel-i 'atîk ve cereb-i ğalîz için (25) ve zāfere için bilegüye sürtüp isti' māl şıfatı budur isfidāc ve şamg-ı 'arabî [297a] (1) ve uşak ve nüşadır ve zencār üçer dirhem uşakı mā'-i sezāb-ı raṭbla ezüp bākisini (2) yoğurup kemā-sebak isti' māl olına şāf-ı āḥir bu daḥi kurūḥ-ı 'atîka ve büşür-ı çeşm ve bakāyā-yı (3) irmād için dāhile tekḥîl olunur laṭîf şāfdur gözün nūrını ziyāde ider (4) ve tabāka-i karniyyede olan kurūḥun māddesini zāil ider bi-emru'llāh ta'ālā (5) şāhibini ḥalāş ider şıfatı budur verd-i tarī yetmiş iki mişkāl iklîmiyā ve kehl-i ısfahānî (6) ve tûpālū'n-nuḥḥās ve rāsūht ve şādenc 'adesi ve isfidāc altışar dirhem şamg-ı 'arabî (7) yigirmi dört mişkāl daqq ü saḥḥdan sonra

hurde şiyāfeler idüp kemā-sebaḵ isti‘ māl (8) olına şāfū'l-merāir bu şāfuḡ ḥāşşası çokdur göze şu inmek ibtidā eyledükde (9) isti‘ māl olinsa def‘ ider ve ḡışāve ve zūlmet-i baṣar için nāfi‘dür şıfatı budur (10) merāre-i baḵar ve merāre-i ṭūrna ve merāre-i çaḵır ve merāre-i ‘uḳāb ve merāre-i şıḡırçık (11) kuşu ve merāre-i et balığı birer dirhem ferfiyūn ve şaḥm-ı ḥanḡal ve sekbīnec şūlş dirhem (12) daḵḵa ḵābil olanı daḵḵ idüp mā-‘adāsını sekbīnec ve mā’-i rāziyānec ile ezüp sā’ir edviyeyi (13) ma‘an yoḡurup hurde şiyāfeler idüp gözün dāḡiline tekḡilp olına şāf-ı secaḡ bu (14) bir ḡarīb mübārek devādur ki ālāmı bedende günde def‘ ider ve evrāmı taḡıdur şıfatı (15) budur işmid ve aḵāḵıyā kırḵar dirhem iḵlīmiyā-yı fızza altı dirhem nuḡās-ı muḡriḵ dört dirhem (16) isfidāc sekiz dirhem sūnbül-i hindī ve ḡıfaḡ dörder dirhem cūndbīdeste ve şabr (17) ve efyūnı ve mısırı ve ḵalkatār ikişer dirhem şamḡ-ı ‘arabī kırḵ dirhem daḵḵ ü saḡḵ idüp (18) bir miḵdār gül şuyu ile ḵaynadup ol şu ile bu edviyeyi yoḡurup hurde (19) şiyāfeler idüp vaḡt-i ḡācetde gözün dāḡiline tekḡil ēdeler ammā beyāz beyzle yoḡurup (20) yoḡrulmaḵ gerekdür şiyāf-ı summāḵ laṭif şāfdur gözün ruṭūbātını neşf ider (21) ve remed-i cedīdi ve ‘atīḵi def‘ ider her ne zamān gözün dāḡiline ḡāricine ṭılā idüp (22) ve tekḡil olinsa fā’ide ider ve nef‘i muḵarrerdür şıfatı budur summāḵ şuyıyla ḵaynadup (23) süzüp ol şudan alup isfidāc keşirā ve efyūn her birinden rub‘ dirhem (24) bir yerde ol summāḵ şuyıyla yoḡurup şiyāfeler ēdeler kemā-sebaḵ ‘amel olına şiyāf-ı esvedü(25)’l-melekī ḡarāret ve ḡarḡat ve şiddet ve vec‘ ve sebel için nāfi‘dür gözden seyelānı iden [297b] (1) dem‘a ve ruṭūbet neşf itmede nazīri yoḡdur şıfatı budur isfidāc dört dirhem (2) şamḡ-ı ‘arabī ve keşirā ve sūnbül birer dirhem māmīşā beş dirhem şabr ve efyūn bucuḡar dirhem daḵḵ (3) ü saḡḵdan sonra mā’-i rāziyānec ile yoḡurup gözün dāḡiline isti‘ māl olına şāf-ı (4) āḡir ḡışā ve zūlmet-i çeşm için nāfi‘dür şıfatı budur mürr ve za‘ferān bucuḡar dirhem (5) sūnbül beş dirhem ve ḡānū’z-zeccāc on beş dirhem şamḡ-ı ‘arabī dört dirhem daḵḵ (6) ü saḡḵdan sonra mā’-i maṡar ile yoḡurup şiyāfeler idüp maḡallinde gözün dāḡilinde (7) māl ile tekḡil olına şāf-ı āḡir her ne nev‘ göze şu inmek maḡallinde isti‘ māl olınursa (8) bi-iḡnu’llāḡ def‘ olur mübārek devādur şıfatı budur atmaca ödi ve ‘uḳāb ödi (9) ve dīlkü ödi ve ṭoḡuz balığı ödi ḵurudup berāber daḵḵ ü saḡḵ idüp mā’-i rāziyānec ile (10) yoḡurup hurde şiyāfeler idüp isti‘ māl olına şāf-ı aḡyer bu bir mübārek şāfdur gözün (11) evḡā’ını ve baḡāyā-yı irmādı def‘ ider şıfatı budur rāsūḡt iki dirhem sūnbül (12) ve za‘ferān ve aḵāḵıyā bucuḡar dirhem şamḡ-ı ‘arabī ve keşirā birer dirhem ‘anber-i ḡām rub‘ dirhem (13) daḵḵ ü saḡḵ olunup mā’-i rāziyāne ile yoḡurup şiyāfeler olına şiyāfū’z-za‘ferān (14) zūlmet-i ḡikke ve sūlāḵ ve çereb-i ‘atīḵ için nāfi‘dür şıfatı budur za‘ferān iki dirhem (15) dār-ı fūlfūl bir bucuḵ dāniḵ ve nūşadır nişf dirhem daḵḵ ü saḡḵdan sonra mā’-i (16) rāziyānec ile yoḡurup şiyāfeler ēdeler şāf-ı ṡarḡemādīḡān bu şāfuḡ ḡaḡḡında (17) ibn-i serāfiyūn ‘acib mübālaḡa eylemişdür ḡāşılı cereb-i

‘atık ve sünbül-i ğalîz ve ğılaẓ-ı ecfân-ı (18) müzmin ve hikke ve istirhâ’-i çeşm için nâfi‘dür şıfatı budur şādenc on iki dirhem (19) şamğ-ı ‘arabî ve zencâr altışar dirhem rāsūht ve kalkaṭār dörder dirhem za‘ferân ve efyûn (20) ikişer dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp ḥamr-ı ‘atık ile yoğurup ḥurde şiyāfeler idüp kemā-sebaḳ (21) ‘amel édeler şāf-ı māmīşā gözden seyelân iden dem‘a ve sülâklı ve ruṭûbeti (22) sâ’ileyi def‘ ider şıfatı budur māmīşā bir dirhem za‘ferân nīm dirhem şabr buçuḳ (23) dāniḳ şebb-i muḥriḳ bir dāniḳ günlük iki dāniḳ daḳḳ ü saḥḳ idüp ḥamr-ı ‘atık ile yoğurup (24) şiyāfeler idüp gözün dāḥiline ve ḥāricine kemā-sebaḳ olına şāf-ı bŷŷmā māddeyi gözden def‘ idüp vec‘in teskīn ider ve şancusın giderür bi-emru’llāh gözi [298a] (1) şıḥḥate yetiştürür ve çeşmün dāḥiline tekḥīl olunur şıfatı budur şāf-ı māmīşā ve enzerūt (2) sekiz dirhem za‘ferân iki dirhem keşirā bir dirhem efyûn buçuḳ daḳḳ ü saḥḳ idüp mā’-i maṭar ile (3) yoğurup kemā-sebaḳ isti‘māl olına şāf-ı diğeri ṭurfedür çeşm ki issiden ‘arız olmuş ola (4) zāil ider şıfatı budur iḳlīmīyā’-i zeheb ve rāsūht ikişer dirhem aḥaveyn ve büssed (5) ve inçü dörder dirhem keşirā ve mürr ve za‘ferân ve nişā ve zerde-çüb ve aḳāḳıyā her birinden (6) nışf dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp mā’-i şāfi ile yoğurup şiyāfeler idüp ‘amel édeler (7) şāf-ı rīmāmī āḥir sebele ve zafereye ve cerebe fāide ider şıfatı budur zencâr bir dirhem (8) helilec-i aşfer buçuḳ dirhem tŷpālŷn-nuḥās ve rāsūht dörder dāniḳ mürr-i şāfi buçuḳ (9) dirhem za‘ferân bir dāniḳ nişā bir dirhem keşirā bir dirhem dār-ı fŷlŷl iki dāniḳ daḳḳ ü saḥḳ idüp (10) mā’-i ‘azb ile yoğurup ḥurde şiyāfeler édeler kemā-sebaḳ gözün dāḥiline tekḥīl olına şāf-ı (11) āḥir riyāḥı dağıdur nefḥi zāil ider şıfatı budur rāsūht ŷc dirhem aḳāḳıyā iki dirhem (12) keşirā ve şamğ-ı ‘arabî ve za‘ferân birer dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp ḥurde şiyāfeler idüp (13) gözün dāḥiline çekeler ve gözün kapaḳlarında olan riyāḥı tağıdur taḥlīl ider şāf-ı (14) āḥir gözün dāḥiline ve ḥāricine isti‘māl olunur mŷbārek şāfdur şıfatı budur rāsūht (15) ve za‘ferân birer buçuḳ dirhem büssed-i inçü birer dirhem aḳāḳıyā beş dirhem efyûn ve şāf-ı (16) māmīşā buçuğar dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp mā’-i şāfi ile yoğurup şiyāfeler idüp isti‘māl (17) olına şāf-ı āḥir otuz yıllık beyāzı gözden giderür ebŷ yahŷyā-yı şimāsī rivāyet ider ki (18) bu şāfi ḥaṭāy vilāyetinde bir ŷstāddan dŷrt yŷz altuna ta‘līm itdŷm hergiz bir kimesneye (19) ‘ilāc eylemedŷm illā ḥaḳḳuḅ ḳudreti ile ifāḳat buldı şıfatı budur nŷşādır ve zebedŷl-baḥr ve zencâr (20) ve enzerūt ve deve ḳuşı yumurṭası ḳabuğı ve milḥ-i ḳalye ve şādenc-i hindī ve rāsūht ve sereṭān-ı (21) baḥrī beşer dirhem za‘ferân iki buçuḳ dirhem ḳaranfil birer dirhem efyûn beş dirhem mā’-i şāfi (22) ile yoğurup ḥurde şiyāfeler édeler maḥallinde bileğŷ ŷzere (23) ezŷp gŷze dāḥil (24) édeler (25) bāb-ı ḥāmīs ‘aşer sŷrmeler beyānındadır ma‘lŷm ola ki keḥl ve nemeş iken sŷrmeyi āḥir [298b] (1) bāb itmenŷn sebebi budur ki keḥl zārŷretde isti‘māl olunur ammā sŷrme ḥıfz-ı şıḥḥat-i (2) çeşm için her gāḥ zārŷret yoğıken ‘amel olunur ve cŷmelden biri şol sŷrme beyānındadır ki (3) gözün cemī‘i

eçzāsına kuvvet virür ve hadaķasını pāk ider ve sebel ve zafereden bākī (4) ķalan māddeyi ķal'ī ider şıfatı budur ķıŗr-ı helīle-i kākīlī ve şabr-ı suķūtūrī ve māmīrān-ı (5) ķinī ve zerde-ķūb ikiŗer dirhem lū'lū'-i ġayr-ı meşķūb ve zebedū'l-baħr ve nebāt şekerī ve za'ferān (6) ve şādenc 'adesi ve bezr-i rāziyāne ve seretān-ı baħrī-i muħriķ ve tūtiyā'-i hindī ve şāf-ı māmīşā (7) ve kāfūr ve isfidāc ve iķlīmā'-i zeheb ve verd-i aħmer ve 'afş birer dirhem daķķ ü saħķ olınup (8) mā'-i rāziyāne ile raţb ola yoġurup ķurıduķdan sonra saħķ idüp vālādan geķürüp (9) isti' māl ēdeler nev'-i āħir bu ol zer-verddür ki terkībde sürme dirler göz ķılından ve ķirpikleri (10) dökilmekden hıfz ider eger dökilmiş ise yine bitürür şıfatı budur ħurmā çekirdeġinün (11) küli üc dirhem sünbül-i rūmī iki dirhem daķķ ü saħķ olınup ķirpikleri dibine süreler nev'-i (12) āħir bu daħi ķirpikleri hıfz ider şıfatı budur iŗmid-i muħriķ ve maġsül ve muşül ve za'ferān (13) ve ķal'ī-i muħriķ ve maġsül birer buķuķ dāniķ sünbül-i hindī üc dirhem ġubār idüp göze (14) çekeler nev'-i āħir gerek tıfl gerek şābb ve gerek pīr her kim olursa isti' māl idenün (15) ķirpiklerini laţif bitürür şıfatı budur iŗmid-i muħriķ ve ķal'ī-i muħriķ her birinden nışf (16) dirhem tūpāl-ı nuħās ve za'ferān ve ġül ve sünbül-i hindī mürr-i şāfi ve ġünlük ve dār-ı fülful (17) birer buķuķ dāniķ yanmış ħurmā çekirdeġinün küli cümle edviye ķadar daķķ ü saħķ idüp (18) ġubār olduķdan sonra göze çekeler nev'-i āħir bu bir sürme daħi ķirpiklere nāfi'dür bitürür (19) ve gözün yaşını kesüp sıhħati hıfz ider şıfatı budur iķlīmiyā'-i zehebden murād olınuġı (20) ķadar alup bir aġzı ŗar destī içine ķoyup aġzını řin-i ħikmet-i berrle şıvayup ķuvāldüz (21) ķadar delik idüp āteşe ķoyup duħānı ķıkınca şabr idüp ba'de indürüp üzerine (22) şarāb-ı 'atīķ döküp terbiyye ēdeler bu vechle terbiyye olınan iķlīmiyādan birer dirhem (23) alup bir buķuķ dirhem rāsūht ile ħalt ēdeler bu kerre maġsül sürme-i kākī ki (24) 'arablar aŗa iŗmid dirler andan daħi bir buķuķ dirhem aŗa zamm idüp cümleyi bir hāvanda (25) daķķ idüp ħarīrden geķürdüķden sonra isti' māl ēdeler nev'-i āħir bu ol sürmedür ki [299a] (1) issi mizāclu göze fāide ider şıfatı budur sādenc 'adesi ve tūtiyā'-i hindī ve merrķaşışā (2) bunlar maġsül ve muşül olduķdan sonra her birinden birer dirhem büssed ve mürvārīd (3) ikiŗer buķuķ dirhem şāf-ı māmīşā ve başar birer buķuķ dāniķ 'ādet üzere ġubār idüp isti' māl (4) ēdeler nev'-i āħir gözün yaşını giderür ve 'ađalāt-ı kuvvet virür şıfatı budur sürme (5) taşı bir dirhem tūtiyā sekiz dirhem cümleyi daķķ idüp ve sādenc 'adesi buķuķ dirhem (6) iķlīmiyā-yı zeheb bir dirhem cümleyi daķķ idüp sarı helīle ve summāk şuyıyla bir hāvanda (7) terbiye idüp ba'de ķurıda tekrār ġubār idüp isti' māl ēdeler nev'-i āħir bu ol (8) sürmedür ki gözi siyāh ider eger aķ düşüp yeri ķalmış olsa zāil ider (9) şıfatı budur sürme-i isfahānī üc dirhem lū'lū'-i ġayr-i meşķūb bir dirhem misk ve kāfūr (10) bir dāniķ düde-i dühn-i zeyt iki dirhem za'ferān bir dirhem cümleyi daķķ (11) ü saħķ idüp ġubār olduķdan sonra göze çekeler (12) menāfi'e ħadd yokdur nāfi'lerdür (13) bāb-ı sādīs 'aŗer göze dāħil

olan edviye-i müfredenün tedbiri ve ğusl ve terkibi (14) beyânındadır cümelden aḥcār kısmı ki gerek ekḥāl ve gerek eşyāf ve gerek zürüd kısmına (15) dāḥil olan lā-büddür ki evvelā daḳḳ ü saḥḳ idüp ve şu içine koyup ğusl édeler bir kaç kerre (16) çevirdükde şuyın deñiştürüp ba‘de bulandurup bir āḥir kapa geçüreler tekrār tırdukda (17) dibine cevgen eşyâyı alurlar buña eṭibbā maġsül ve muşul dirler bu ol kısma (18) lâzımdur ki anuñ ḥaceriyyeti ġālib ola gerek ma‘deni ve gerek nebâtı olsun meşelâ sürme (19) taşu gibi tütüyānuñ envā‘ı ve sādenc ‘adesi ve merkaşışā ve rāsūḥt ve üsrüb-i (20) muḥrib ve senc ve sereṭān ve bunların envā‘ı ammā ba‘zı olur ki iḳlīmiyā‘-i zeheb ve fizza (21) gibi ve zācāt gibi anları beriki pür daḳḳ ola müsta‘mel olmaya içine koyup aġzını tınleyüp (22) bir giçe tuz içinde alıkoḍukdan sonra ğusl ve taşvīl édeler ammā isfidācuñ (23) ğusl ve taşvīlinde ihtimām lâzımdur tā kim semmiyyeti gide ve sünbül iḳtizā eyledükde evvel (24) miḳrāşla kırküp sonra daḳḳ olına ve ḥin-i daḳḳda bir miḳdār şu virüp merhem gibi (25) olduḳda kurıdup ba‘de vezn idüp ‘amel édeler ve bu mezkūrātı ġubārdan ḥıfz [299b] (1) édeler ve zencār lâzım geldükde ic yağına şarup kızmış küle gömüp bir giçe tura (2) ba‘de ğusl ve taşvīl idüp ve şumūġ kısmını uşak ve sekbīnec gibi hāvanda mā‘-i rāziyānec (3) ile yāḥūd mā‘-i sezāb ile ezüp ve süzüp isti‘māl olına ve şamġ ve keşirāyı döğeler (4) andan ısladup ve süzüp ‘amel édeler ve efyūnı pāreleyüp bakır taḥta üzere bir miḳdār (5) yakup ba‘de isti‘māl édeler ve kezālik edviyeye misk kātmaḳ lâzım geldükde kuvvetini (6) ṭabākātına iṣāl içündür mümkün olduḳça dirġ olınmaya ve mümkün olan mertebe göz için (7) ekḥāl ve eşyāf ve zürüd lâzım geldükde edviyeyi bir yerde dögmeyeler ḥaṭā‘-i fāḥiṣdūr (8) her ne vechle olursa olsun her birini başka başka döġüp ol ki şiyāf olaḳadur (9) hāvanda temām ġubār idüp az az şu ṭamzurup yoġuralar ve güneşde şakınalar zīrā (10) edviyenün kuvvetini alır ve şiyāf maḳūlesini faşl-ı rebī‘de idüp ve ekḥāl ve zürüd (11) kısmını rebī‘ün āḥirinde édeler ve her bir terbiyeye muḥtāc olan devātı zinhār ve zinhār (12) terbiye eylemedin terkibe dāḥil itmeyeler meşelâ şādenc ‘adesi ve iḳlīmiyā‘-ı fizza ve tütüyā‘-ı (13) hindī dēmiş olsaḳ murādımız vech-i meşrūḥ üzere maġsül ve muşavval (14) dimekdür ġāfil olmamaḳ gerek ve enzerūt bu kadar dirhem diseḳ (15) elbette leben-i ḥımār ilen ḳaynadup maġsülen ve muşavvalen (16) dimekdür el-‘ārif be-küfyetü'l-işāre (17) bāb-ı sābi‘ ‘aşer merāḥim beyânındadır o cümleden biri merhem-i naḥlīdür cerāḥatleri oḡuldup (18) vec‘ini teskīn ider ve çibanların kuvvetini fi'l-ḥāl ḳaṭ‘ idüp niḳrīs ve evcā‘-ı mefāşıl (19) ve evrām-ı raḥvā için sürilse nāfi‘dür eger āteş yaksa ve ḥatunların memelerine (20) verem‘āriz olsa ve ricālün kezālik ḥāyelerinde olsa bundan eyü merhem olmaz (21) ve kemük kırılma ve ‘aḍalāt fetḥ olsa kezālik nāfi‘dür ve evrām-ı maḳ‘ada nāfi‘dür (22) ve bıcaḳ ve kılıc yaralarına ‘azīmü'n-nef‘dür terkibi budur şaḥm-ı ḥinzīr ki eriyüp süzilmiş (23) ola bir bucuḳ raṭl mürdāsenc-i meşḥūḳ raṭl ḳalkaṭār dört vuḳiyye bir hāvanda muḥkem (24) daḳḳ idüp

üleşdürüp merhem olınsa merhem-i isfidâc halk buña sirke merhemi dirler (25) harḳ-i nâr ve cemre ve harâret ve büşür-ı mültehibe için isti‘ māl olunur terkibi budur [300a] (1) dühn-i şem‘ elli dirhem şem‘-i kâfûrî ve dühn-i benefşe ve isfidâc-ı maḡsûl ve meshûḳ birer (2) vuḳıyye kâfûr bir dirhem edhânı zevb idüp edviyeyi meshûḳ dâhil idüp bir hāvanda (3) bir miḳdâr sirke ḳatup daḳḳ ile merhem olınca imtizâc vireler laṭif merhemdür merhem-i cālînûs (4) haḳîḳatde sirke merhemi budur ve bir ismi lâzûḳdur cerâḥât ve ḳurûḥ-ı ‘atîḳe ve bevâsîr (5) için isti‘ māl olunur terkibi budur mürdesenk bir bucuḳ raṭl daḳḳ ü saḥḳ idüp (6) iki raṭl zeyt-i ‘atîḳ ve üç raṭl sirke ile nârda zevb idüp şonra hāvanda daḳḳla hāvanda (7) imtizâc virüp merhem êdeler merhemü'z-zencâr bu keskin merhemdür eski oḡulmaz çıbanlara ve oḡulmaz (8) ḥabîş yaralaya a‘ lādur ve laḥm-ı zâid ki halk aña nâsûrâtî dirler ekl idüp zâil ider ve çerâḥatüñ (9) ruṭûbâtını taḥfîf ider terkibi budur şem‘-i ‘asel üç vuḳıyye çam şaḳızı kezâlik ic (10) yaḡı bir vuḳıyye zeyt-i ‘atîḳ bir raṭl zencâr-ı meshûḳ iki vuḳıyye uşak bir vuḳıyye muḳaddemâ (11) uşakı mâ’-i sezâb ile raṭbla nâr-ı leyyinede ḥall idüp sâ’ir edviyeyi’ izâfe eyledükden şonra (12) bir hāvanda imtizâc bulınca daḳḳ ü saḥḳ idüp isti‘ māl olına merhemü'z-zift yinmiş etleri (13) bişürür bitürür ve her ne ḳadar ḳurûḥ-ı ‘atîḳe ve cerâḥât-i raṭbe var ise aña şâfidür terkibi (14) budur şem‘-i ebyaz-ı kâfûrî yigirmi dirhem zift ve râtînec onar dirhem cümleyi üç aḡrı (15) zeyt ile ḥalt ve merhem idüp bir miḳdâr şaḥm-ı ḥınzîr daḡı zamm idüp isti‘ māl êdeler taḥlîli (16) gâlib olur merhemü'n-nûre eṭibbâ’-i yunân buña merhem-i bâselîḳûn dirler harḳ-i nâr için nâfi‘dür (17) ve cerâḥât-i ‘atîḳeyi oḡuldur ve yaranuñ ruṭûbâtını tecfîf ider terkibi budur nûreyi (18) yaḳûp ba‘de yedi def‘a ḡusl idüp ve taşvîl eyledükden şonra bu nûreden otuz (19) dirhem bâselîḳûn yigirmi dirhem şem‘-i ebyaz yigirmi dört dirhem zeyt-i ‘atîḳ birer raṭl ḳâ‘ide üzere ki (20) beyân olunmuştur ‘amel êdeler merhem-i dâḡiliyûn cerâḥâtî cezb ider ve ḥanâzîri taḥlîl idüp (21) sel‘a ve şîr-bençe ḳısmınuñ şalâbetini men‘ ider terkibi budur bezr-i ḥaṭme ve ḥalebe birer raṭl (22) lu‘âbların alduḳdan şonra bezr-i mürr nişf raṭl mürdâsenc birer raṭl mürdâsenci daḳḳ ü saḥḳ (23) idüp nişf raṭl zeyt-i ‘atîḳ ile mezc ve ḥalt idüp ba‘de lu‘âb-ı ḥaṭme ve ḥalebeyi dâhil (24) idüp nâr-ı hâviyede ḳıvâm bulınca ṭabḡ êdeler ba‘de lâzım olduḳda isti‘ māl êdeler (25) merhem-i câzîb tefṭîḡ idüp demâmîl ve ḳurûḡ her ne ḳadar ḡâyır ise cezb idüp deşer ve [300b] (1) oḡuldur terkibi budur şem‘-i ‘asel ve çam şaḳızı otuzar dirhem râtînec otuz beş (2) dirhem zeyt-i ‘atîḳ bir raṭl daḳḳ ü saḥḳ olunması mümkün olan daḳḳ ü saḥḳ idüp nâr-ı leyyinede (3) imtizâc bulınca edviye-i mezkûreyi dâhil êdeler ba‘de bu iki vuḳıyye bûre-i ermenîyi (4) daḳḳ idüp cümleye virüp bir hāvanda merhem-mişâl olınca daḳḳ ile imtizâc virüp ba‘de (5) maḡallinde isti‘ māl êdeler merhem-i şâdene ḳurûḡ-ı em‘â ve ḳurûḡ-ı maḳ‘ad ve şuḳâḳ-ı maḳ‘ad (6) için nâfi‘dür bi-emru'llâh ezâsuz def‘ ider terkibi budur dühn-i benefşe ve dühn-i (7) verd bir

vuķiyye ve űem' -i ' asel beű dirhem yaęları eridüp ve űem' i dāhil idüp ol hāde (8) iken isfidāc ve űādenc ' adesi ve enīsün ve řin-i ermeni ücer dirhem ' uűāre-i liķyetü't-teys (9) iki dirhem efyün-ı mıűrī niűf dirhem bunları ıűladup zevb olınan edhān ile cem' (10) idüp bir hāvanda daķķ ile üleűdürüp maķallinde isti' māl ide merhemü'r-rūsül bu merhem (11) ' indü'l-eķibbā' merhem-i ģavāriyün ile meűhurdur cerāķāt-i ' unfiyye ve ķurūķ-ı ģabīűe-i müzmine ki mütetāvil (12) ola oęuldur ve bevāsiri pāk ider ve baķāyā-yı ģanāziri taķlīl idüp her ne nev' ģayvān (13) ıűırsa yarasın oęuldur terkibi budur űem' -i aķmer ve rātīnec ve zerāvend-i řavīl ve zerāvend-i (14) mudāķrec ve kendir dörder dirhem uűaķ dört dirhem ve sekbīnec ve ķına ve űaķķ ücer dirhem űumūę (15) kısmını sirke ile nār-ı ģāviyede ģall idüp bāķi edviyeyi űaķķ idüp bir vuķiyye mürdesenci (16) ve bir raķl zeyt ile biűürüp cümleyi hāvanda ģall ve ' aķd idüp merhem édeler merhem-i mıűrī (17) ķurūķ-ı ' atīķeyi her ne ķadar müzmine ve mülime olsa bi-emru'llāh oęuldur terkibi budur űem' (18) ' asel dört vuķiyye ģall iki vuķiyye zencār dört dirhem mürdāsenc bir vuķiyye kemā-sebaķ ' amel (19) olına merhemü'l-kettān cidden cerāķāt kısmını oęutmada ve et bitürmede nazīri yoķdur terkibi (20) budur kettān bezini hāvanda keķl-miűāl olınca daķķ idüp ba' de zeyt-i ' atīķ ve ķına ve űaķķ (21) ve dühn-i ās ile bir mięrefe ile ģall olınca āteűe ķoyup ba' de meűķūk kettān bezini dāhil (22) édeler temām üleűdükden űoęra ģıfz édeler merhemü'l-' acīb eķibbā oęultmasında ' āciz oldukları (23) yarayı oęuldur terkibi budur ' ilķü'l-buķm on dirhem demā ve űanavberī yedi dirhem tūpāl-ı (24) ģadīd tūpāl-ı nuķās-ı maęsül ve muűavval beűer dirhem mürr-i baķārenc iki dirhem zerāvend-i řavīl (25) ve kendir yediűer dirhem cāvűir iki dirhem muķaddemā cāvűiri ģall-i ģamr içinde ģall idüp [301a] (1) sāir edviyeyi meűķūk bir yerde cem' idüp daķķ-ı nā' im ile ģall idüp ' amel olına merhem-i āķir (2) paraű ve behaķ içündür terkibi budur nuķās ve muķriķ ve zırnīķ-i aűfer ve űaytarenc ve nūre ve zerāvend-i (3) mudāķrec cümleyi daķķ ü űaķķ idüp bevl- i űıbyān içre yigirmi ģün ıűladup ba' de ķurıdup (4) bal mūmı ve zeyt ile cümleyi ' ādet üzere ' amel édeler merhem-i ķayrūķī ģarāret-i kebed ve ķalb (5) ve mi' de ve emrāz-ı ģādde içün nāfi' dūr maķallinde kebed ve űadr ve mi' de içün zımād (6) olına nāfi' dūr sā' ir ģavāűűına ģod-niķyāyet yoķdur terkibi budur űem' -i ' asel üç vuķiyye dühn-i (7) verd ve dühn-i benefűe ikiűer vuķiyye yaęları bal mūmı ile zevb idüp ba' de ķay ķoruęı (8) űuyı ve semüz ot űuyı ve tāze ķiűniű ve sirke dūrdi bir yerde aűl-ı merhem (9) ile hāvanda imtizāc itdürüp ve maķallinde isti' māl olına merhemü'l-muķl bevāsīr ve űuķāķ-ı (10) maķ' ad içün nāfi' dūr terkibi budur űem' -i ' asel ve dühn-i sīric ve senc-i muķriķ ve maęsül (11) ve űıęır iligi ve deve örgüci yaęı ve faķrū'l-yehūd ķā' ide üzere merhem olınup ' amel (12) olına merhem-i sināmekī cereb ve ģikke içün nāfi' dūr terkibi budur sināmekī ve helīlec-i aűfer ve mürdesenk (13) birer dirhem mā' -i űābūn on yedi dirhem ' asel-i muűaffā sekiz dirhem ferfiyün altı dirhem (14) ' ādet üzere

‘amel olına merhem-i tūtiyā kūrūh-i şafrāvi her ne kadar çok olsa tecfif (15) ider terkibi budur tūtiyā-yı mağsūl ve isfīdāc ve mürdesenk onar dirhem ferfiyūn (16) ve ḥall-i ḥamr ve dūhn-i verd kırkar dirhem kā‘ ide üzere ‘amel olına merhemü’s-şuḥūm a‘zāy telyin (17) ider bī-naẓīr devādur terkibi budur şaḥm-ı düccāc ve şaḥm-ı na‘āme ve şaḥm-ı külā’-i mā‘iz --- -i ḡanem (18) ve penc sākūl-bakar ve şem‘-i ‘asel ve şaḥm-ı baṭṭ ve sīrec-i herīre berāber bir yerde zevb olunup (19) merhem olına merhem-i ḥavlānī bir mübārek merhemdür evrām-ı ḥāreye nāfi‘dür terkibi budur dūhn-i (20) verd ve dūhn-i benefşe üçer dirhem şem‘-i ebyaz bir buçuk dirhem ḥavlān-ı hindī nişf dirhem (21) ‘ādet üzere ‘amel idüp maḥallinde isti‘māl olına merhemü'r-reşāş sel‘a ve ḥanāzīri (22) bi-emru'llāh taḥlīl ider terkibi budur reşāş-ı muḥriḳ ve ‘ılkūl-butn ve zeyt-i ‘atīḳ-i herīri (23) berāber ola zeyti ‘ılk ile ḥall idüp reşāş meshūken dāḥil idüp (24) bir hāvanda merhem olına (25) bāb-ı şāmin ‘aşer la‘ūḳāt beyānındadır bunun aşlı budur ki bir kaç eczāyı bir yerde [301b] (1) daḳḳ idüp ısladup ba‘de ḳaynadup ve süzüp sükker ve yāḥūd ‘asel ile ḳavī ‘aḳīde (2) ve yā şulı ‘asel ḳıvāmında şerbet renginde édeler ve marīze zarūretde bir niçe dirhem (3) ta‘yīn olınuḡı üzere yidüreler o cümelden biri la‘ūḳ-ı kerenbdür bunun ḥāşşası (4) çokdur şıḥḥatü’s-şavm ve su‘āl-i müzmin içün nāfi‘ ve mücerrebdür ‘ameli budur lahana ve yāḥūd (5) ‘arabistānda olan ḳarnabīṭ-nam şey’ vāfir şū ile ḳaynadup ḥāşıl olan şuyun (6) üç raṭlına üç raṭl ‘asel ve bir raṭl beynir şekeri zamm idüp nār-ı leyyinede bir miḳdār ḳıvāma (7) ḳarīb olınca ḳaynadup ḥīn-i ḳıvāmda ḥabb-ı şanavber ve lübb-i ḥabbūl-ḳaṭn ve muḳaşşer-i baḳla ve levz (8) ve levz-i ḥulv ve şamḡ-ı ‘arabī ve keşīrā onar dirhem fıstıḳ-i şāmī muḳaşşer otuz altı dirhem mecmū‘ını (9) daḳḳ ü saḥḳ idüp muḳaddemā ḳıvāma gelen ‘asel ile ve lahana ilen şuyına virüp ḳıvāma geldükde (10) ḥıfz olunup vaḳt-i ḥācetde isti‘māl olına la‘ūḳūl-büzūr ihtibās-ı bevl ve ṭamṣ (11) içün nāfi‘dür ‘ameli budur lübb-i bittīḥ ve lübb-i ḥıyār yigirmişer dirhem levz-i ḥulv ve nişā ve şamḡ-ı (12) ‘arabī üçer dirhem beynir şekeri eli dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp mā’-i verd ile ‘asel (13) ḳıvāma gelince nār-ı leyyinede ḳıvāma getürüp iki ḳirāṭ maḥlūl kāfūr daḡı zamm idüp isti‘māl (14) édeler nev‘-i āḡir su‘āl ve ḥuşūnet-i ḥalḳ ve şadr içün nāfi‘dür ‘ameli budur şamḡ-ı ‘arabī (15) ve nişāste ve keşīrā ve rubb-ı sūs ve beynir şekeri onar dirhem ve lübb-i ḥabb-ı sefercil ve lübb-i (16) ḥabbūl-ḳar‘ ve lübb-i levz beşer dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp edviyenün rub‘ı kadar ‘asel (17) ile nār-ı leyyinede ḳıvāma getüreler la‘ūḳ-ı mişmiş su‘āl ve emrāz-ı ḥalḳ ve delcek ve ḥunnāk (18) içün nāfi‘dür ‘ameli budur üç vuḳıyye zerdālū bişürüp ve elekden süzüp herīse gibi (19) olduḡda üç vuḳıyye tatlu nār şuyı izāfe idüp ba‘de sükker-i nebāt ve sükkeri fāyend (20) ve ‘asel bucuḡar raṭl ḥalt idüp nār-ı leyyinede ḳıvāma ḳarīb olduḡda şamḡ-ı levz ve şamḡ-ı (21) ‘arabī ve keşīrā ve noḡūd unı üçer dirhem rubb-ı sūs iki dirhem lübb-i ḳar‘ ḥulv ve lübb-i bezr-i (22) ḥıyār ve bezr-i ḥāşḡāş birer mişḳāl ilḥāk idüp

vaqt-i hâcetde isti' māl olına la' ūḡ-ı (23) haşhâş seyle mübtelâ olına ve evcâ'-ı şadr ve riyye ve su' âl-i müzmine nâfi' dūr huşûşâ (24) bu mezkûrât inzâlât hârre sebebi ile ola dimâğdan şadra munşab olmuş 'amelî budur (25) bezr-i ẓatûnâ ve lübb-i bezr-i hıyâr ve bezr-i haṭme üçer dirhem sebistân yigirmi dâne 'ırkû's-sūs [302a] (1) on dirhem bezr-i haşhâş iki vuḳiyye cümleyi mümkün olan mertebe daḡḡ ü saḡḡ idüp beş raṭl (2) şu ile bir gün ve bir giçe ṭurduḡdan sonra nişfi gidüp maḡv olunca ḡaynadup ve süzüp (3) miḡdâr-ı kifâye sükker-i fâyend ile nâr-ı hâviyede kıvâma getürüp ḡin-i nüzûlda beşer dirhem şamḡ-ı (4) 'arabî ve keşîrâ'-i medḡûḡ temâm-ı imtizâc bulduḡda sonra isti' māl olına la' ūḡu'z-zûfâ eski (5) öksürüğe ve žikû'n-nefese ve imtilâ'-i ḡaşaba-i riyye nâfi' dūr 'amelî budur zûfâ'-i yâbis ferâsiyûn (6) ve bezr-i râziyânec üçer dirhem persiyâvşân ve 'ırḡu's-sūs onar dirhem şamḡü'l-butm ve ḡalebe (7) ikişer dirhem zîb-i menzû' ü'l-'acem on beş dirhem encîr on dâne cümleyi miḡdâr-ı kifâye şuda (8) daḡḡ ü saḡḡ idüp ve bişürüp edviyenüḡ ḡuvveti çıḡduḡdan sonra süzüp bir buḡuḡ (9) raṭl 'asel ile ḡalt idüp kıvâma gelince şabr édeler la' ūḡü'r-rummânî su' âl-i müzmin için ḡâyet (10) ile bî-nażîrdür şadra cilâ virür ḡaşıyye-i riyyede olan iḡtilâtı ve fużûlâtı pāk-ı mûnaḡḡî (11) ider 'amelî budur mâ'-i rummân-ı ḡulv bir raṭl pekmez bir raṭl sükker-i fânîd bir raṭl cümleyi bir yerde temâm (12) kıvâma gelince ḡaynadup ol ḡinde şamḡ-ı 'arabî ve rubb-i sūs ve keşîrâ ikişer dirhem muḡkem daḡḡ (13) ü saḡḡ idüp ve eleyüp aşla dâḡil édeler maḡhallinde isti' māl olına la' ūḡ-ı ḡalebe su' âl (14) ve şecetü's-şavt ve ḡunnâḡ için bî-nażîrdür 'amelî budur bezr-i kettân on beş dirhem ḡalebe ve levz-i (15) muḡaşşer dörder dirhem keşîrâ ve 'ırḡû's-sūs-ı maḡḡûḡ ve lübb-i ḡabbü's-şanavber ve persiyâvşân ve ḡaṭme (16) ve şamḡ-ı 'arabî ikişer dirhem sükker-i fânîd kifayet miḡdârı cümleyi daḡḡ ü saḡḡ idüp sükker-i fânîd (17) ile bir yerde cem' idüp aḡız müsekkini sükker daḡḡ ider gibi tekrâr hâvanda dögüp bir fîncân miḡdârı ḡulâb (18) ile 'asel virüp ezeler ḡaşılı 'asel kıvâmına varınca ezilse daḡi laṭîf olur la' ūḡ-ı (19) ṭabâşîr su' âl ve ḡazf-ı dem ve fûzul-i ḡaliye lezce ve vec'-i şadr ve rîe için nâfi' dūr (20) 'amelî budur ḡâḡûle dört dirhem şamḡ-ı 'arabî sekiz dirhem nişâsta ve ḡabb-ı haşhâş-ı ebyaz (21) ve terencübîn onar dirhem ṭabâşîr dört dirhem sükker kırḡ dirhem lübb-i bezr-i ḡışşâ ve levz ve ḡulv-ı muḡaşşer (22) ve bezr-i râziyânec ve bezr-i haşhâş-ı esved ikişer dirhem edviye-i muḡkem daḡḡ ü saḡḡ idüp kefi (23) elenmiş 'asel ḡalt ve mezc idüp bir vuḳiyye dühn-i levz ḡamm idüp iḡtizâ eyledükde istimâl (24) olına la' ūḡ-ı bezr-i kettân bunun ḡaşşası mücerred su' âl-i yâbis içündür 'amelî budur bezr-i kettân (25) miḡdâr-ı kifâye alup nâr-ı leyyinede ḡavurup ba' de daḡḡ ü saḡḡ idüp 'asel şerbeti içinde [302b] (1) ḡâll idüp süzeler sonra ol şerbeti kıvâma gelince ḡaynadup ḡin-i maḡallde isti' māl (2) olına la' ūḡ-ı rubb-ı sūs her ne nev olursa su' âl için nâfi' dūr bürüdetden (3) olına nef' i ziyâdedür 'amelî budur rubb-ı sūs ve keşîrâ ve levz-i muḡaşşer ve bezr-i râziyâne (4) ve lübb-

i bezr-i kıssâ her biri berâber daqq ü saḥḥ olunup elendükden sonra kifâyet miqdârı (5) kefi elenmiş ‘asel ile kıvâma götürüp maḥallinde isti‘mâl edeler la‘ûḳ-ı şıbyânü'l-melekî (6) şıbyânda ḥuşûnet-i şadr ve su‘âl ve ḥarâret olsa bu la‘ûḳdan bir kaşık miqdârın (7) anası süti ile ezüp yaladalar nâfi‘dür ‘ameli budur rubb-ı sūs ve keşirâ ve fânîd (8) ve şamg-ı ‘arabî dörder dirhem lu‘âb-ı sefercil-i müceffif iki dirhem daqq ü saḥḥ idüp (9) ‘asel ile ḥalt idüp ve mezc idüp ve bir miqdâr dühn-i levz daḥi zamm idüp (10) katı a‘lâ olur la‘ûḳ-ı ḥabbü'l-kaṭn su‘âl ve ḥuşûnet-i şadr için nâfi‘dür şâhib-i (11) irşâd bu la‘ûḳ hakkında çok mübalağa eylemişdür ‘ameli budur lübb-i ḥabbü'l-kaṭn ve levz-i (12) muḳaşşer dörder dirhem aşlû's-sūs beş dirhem berk pişmiş yumurta şarusıyla (13) dört dâne edviyeyi daqq ü saḥḥ idüp (14) ve eleyüp ba‘de yumurta şarusıyla ma‘an karışdurup kefi elenmiş ‘asel ile ve bādām (15) yağıyla kıvâma götürüp isti‘mâl edeler la‘ûḳ-ı başal-ı ‘unşul su‘âl ve ḥuşûnet-i (16) şadr ve rîe ve enşâb-ı nefes için nâfi‘dür ‘ameli budur başal-ı ‘unsulı ağaç bıçak (17) ile ortalayup doğraduḡdan sonra daqq ile şuyın çıkarup ol şu berâberi (18) ‘asel ile kıvâma götürüp isti‘mâl edeler la‘û-ı sebistân su‘al-i müzmin (19) ḥuşûnet-i şadr ve rîe ve ḥunnâḳ için nâfi‘dür ve ibn-i beyân bunun hakkında (20) çok söz söylemişdür ‘ameli budur sebistân yüz dâne ‘unnâb elli dâne (21) ‘ırḳ-ı sūs ve persiyāvşân beşer dirhem edviyeyi daqq idüp sâirleri (22) kifâyet miqdârı şuda kuvveti çıkınca kaynadup ve süzüp ḥaşıl olan (23) şuyı sükker ve ‘asel ve peynir şekeri ile kıvâma götürüp âteşden indürecek (24) zamânda şamg-ı ‘arabî ve keşirâ ve nişâ ve rubb-ı sūs üçer dirhem daqq idüp elendükden (25) sonra aşla ilḥâḳ idüp zarûretde isti‘mâl edeler la‘ûḳ-ı persiyāvşân [303a] (1) bu la‘ûḳ su‘âl ve zîkü'n-nefes ve zîḳ-i şadr için nâfi‘dür ‘ameli budur tâze persiyāvşân (2) kifâyet miqdârı ziyâdece kaynadup şuyın alup bu def‘a ol şuya elli dâne ‘unnâb (3) ve on beş dirhem ‘ırḳ-ı sūs saḥḥ idüp bir raṭl sükker ve rub‘ raṭl ‘asel ve rub‘ raṭl (4) fânîd şekeri izâfe idüp kıvâma getüreler âteşden inecek zamân rubb-ı sūs ve keşirâ (5) ve şamg-ı ‘arabî ve nişâ üçer dirhem daqq ü saḥḥ ve ilḥâḳ idüp karışdurup tâ kim ḥalt ve mezc ola (6) ba‘de isti‘mâl edeler la‘ûḳ-ı keşirâ su‘âl için ‘aceb bî-naẓîr terkîbdür bizüm daḥi (7) mücerrebimizdür ‘ameli budur ‘unnâb elli dâne sebistân yüz dâne encîr yigirmi dâne zūfâ üç (8) dirhem ‘ūd-ı sūs on dirhem bezr-i râziyânec iki dirhem ca‘de ve persiyāvşân birer avuç (9) levz-i ḥulv beş dirhem cümleyi temâm kaynadup şuyın alup ol şuya bir raṭl ‘asel ve bir raṭl (10) fânîd zamm idüp kıvâma gelecek ḥinde keşirâ ve şamg-ı ‘arabî üçer dirhem ezilüp ve süzüp (11) aşla zamm olına bir daḥi kaynadup kıvâm virüp isti‘mâl olına (12) şimden gerü beyânımız aḳrabâdinden perîşân (13) ḥavâşşdur ki mecmû‘a-i ḥavâşşla (14) ta‘bîr olunmuşdur (15) bâb-ı tâsi‘ ‘aşer mecmû‘a-i ḥavâşş beyânındadır o cümelden biri benâdîkü'l-büzûrdur ḥarḳat-ı (16) bevl ve ḳurûḥ-ı meşâne için nâfi‘dür bevlî ḥod fi'l-ḥâl idrâr ider şıfatı budur (17) lübb-i bezr-i bittîḥ on dirhem lübb-i bezr-i kıssâ beş dirhem bezr-i ricle

ve bezr-i benc ve bezr-i haṭme ve levz-i (18) ḥulv-ı muḳaṣṣer ve keṣīra ve niṣā ve rubb-ı sūs ve ḥaṣḥāṣ ve ṭīn-i ermenī ve bezr-i rāziyānec (19) ve bezr-i kerfes her birinden ikişer dirhem cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp ıslanmış keṣīrā ve ayva (20) çekirdegi lu‘ābıyla yoğurup fınduḳ kadar ḥabblar idüp vaḳt-i ḥācetde ṣarāb-ı ḥasek ile (21) ezüp içeler nev‘-i diğ̃er benādīḳū'l-büzürī lābinū't-telmīz bunun kuvveti evvel beyān (22) eyledüğimizden nāḳış degildür şıfatı budur lübb-i bezr-i bittīḥ on dirhem lübb-i bezr-i kıṣṣā ve lübb-i (23) bezr-i ḳarū‘ beşer dirhem bezr-i ricle ve bezr-i benc ve haṭme ve levz-i muḳaṣṣer ve keṣīrā ve rubb-ı sūs (24) ve ḥaṣḥāṣ-ı ebyaḻ ve ṭīn-i ermenī ve bezr-i kerfes her birinden ikişer dirhem daḳḳ ü saḥḳ (25) idüp keṣīrā ile yoğurup bunduḳ kadar ḥabblar ēdeler ḥīn-i ḫarūretde ṣarāb-ı ḥasek ile [303b] (1) bir dānesin ezüp içürdeler ayāric-i lūğāziyā-yı ferfūriyūs ‘aceb bī-naḫīr terkībdür (2) kemāl-i mertebe mūncemidden ve ümmet-i muḥammedde nef‘ini ricā eyledükden irād eyledüm sebaḳ iden ayāricāt-ı (3) kibārda olan ḥavāṣṣ bunda daḫi vardur bunun laḳve ve fālīce ve teṣeyyuḫa ve istirḥā’-i (4) meṣāneye ve iḥtiyārsuz bevlī gidene ve ḡalīz ve lezc-i balḡamı ḥaltlardan mūteṣekkī olana nef‘i bī-(5) nihāyedür lākin bunu isti‘mālde ḳā‘ide-i fevākihden biri ile ki tedbīri sebaḳ eyledi ezüp (6) isti‘mal eylemek gerekdür şıfatı budur ṣaḥm-ı ḥanzal ve ḡarīḳūn ve uṣaḳ ve ḫarīḳ-i siyāḥ (7) ve ṣaḳmūniyā ve heyūfārīḳūn üçer dirhem eftīmūn ve besfāyic ve muḳl-i ezraḳ ve ṣabr (8) ve kemāderyūs ve ferāsiyūn ve selīḫa sekiz dirhem fūlfūl ve dār-ı fūlfūl-i ebyaḻ ve esved (9) ve dārcīnī ve za‘ferān ve cāvṣīr ve sekbīnec ve cūndbīdeste ve ḳaṭrasāliyūs (10) zerāvend-i ṭavīl dörder dirhem daḳḳ ü saḥḳ idüp dilerseḡ ezilmiş ṣamḡ ve keṣīrā (11) ile ḥabblar idüp isti‘māl eyle ve dilerseḡ üç edviye miḳdārı ‘asel ile ma‘cūn (12) ile ziyāde mūbārekdür sırr-ı ‘acīb bu bir laḳīydür göbege sürmek ile ḳabḻ olmuş kimesne (13) göbege yaḳı iderse ishāl ider şıfatı budur benefsec-i yābis bir dirhem maḥmūde bir dāniḳ ikisini (14) daḫi daḳḳ ü saḥḳ idüp ılıcaḳ şu ile marīzūn göbegine süreler ishāl ider terkīb-i (15) ḡarīb gerek ṣayfda ve gerek ṣitāda līnet-i murād oınsa aṣlā ḫarar vırmez ve herkese (16) mūnāsībdür şıfatı budur ṣaḳmūniyā bir dāniḳ türbid ve verd-i aḫmer birer dirhem maṣṭakī niṣf dāniḳ rubb-ı (17) sūs ve kāfūr birer ḳīrāt cümleyi daḳḳ ü saḥḳ idüp bir miḳdār alma şuyı ve bir miḳdār (18) ayva şuyı birer dirhem şeker ile ezüp ḳıvāma getüreler ba‘de üzerine edviyeyi (19) ḥalt idüp isti‘māl ēdeler sırr-ı ‘acīb sefercile ḫikmet ile meṣḥūrdur bir ḳaḫīyyedür ki (20) ḳabḻ ve līnet virür ṭarīḳi budur zırnīḡ ve büssed ve maḡīniyā ve mīḳnātīs ve ṭūt-ı sādec (21) ve dārḫīnī ve māzū ve summāḳ ve besbāse ve zencebīl ve kebābe ve ayu ödi ve ṣarı (22) öküz ödi ve ḳurd ödi birer miṣḳāl daḳḳ ü saḥḳ idüp bal (23) ve sirke ile yoğurup bir cevzden büyük müdevver şey’-i hey’etinde gölgede ḳurıdup (24) ba‘de bir ayvayı iki pāre idüp vasaṭını oyalar ber-vechle ki ol ma‘mūl aḡa ṣıḡa (25) ve ayvayı birbirine ḳapayup ara yerini ‘anber ve bal mūmı ile ṭoldurup bütūn ayva [304a] (1)

renginde ola vakt-i hâcetde hammâma girüp elde tutalar ishâl ider eger ishâl tutmak (2) murâd iderlerse elden koyup ellerin kâfur ve şovuk ile gûsl edeler ishâli kaç (3) ider şırr-ı gârib etibbâ'-i selef zu'afâ ve şıbyâna ve koca âdemlere şerbet virmekde havf (4) itseler bu terkîb ile kâbıldür ki ishâl edeler ve ishâlden zarar olmaya tarîki (5) budur altmış dirhem türmisi daqq edeler tâ kim kabuğı gide elenecek kadar olmaya (6) ba' de ol medkûk ve muşşer türmisi bir bakır kabda üzerini dört barmağ miqdârı (7) örtecek kadar tâze süt koyalar nâr-ı leyyinede kaynadup temâm koyu merhem gibi olduğın (8) bildükde bir bez üzerine yakı tılâ ider gibi tılâ edeler eger ishâl şafrâ ise göbegine (9) ol hâl ile yakı edeler eger ishâl sevdâ ise mi' desi üzerine zımâd edeler (10) eger balğamdan ve hâm hâlîlardan tenkiye murâd olunursa iki yan başlarına yakı edeler (11) eger ishâli yine kaç murâd olunursa yakıyı her ne maḥallde kaç idüp ol maḥalli şu ile birkaç (12) kere silesen ishâli kaç ider devâ'-i istiskâ istiskâyâ mübtelâ olup fakîr olan (13) kimesne için bu terkîb isti' māl olına bi-' inâyetu'llâh ta'âlâ istiskânun (14) cemî'-i envâ'ını def ider 'ameli budur idhîr ve sünbül ve gâfîş ve kemâderyûs ve kemâ(15)fiṭûs ve efsentîn üçer dirhem emîrbâris on dirhem daqq ü saḥḥ idüp bir miqdârın (16) 'asel ile ma'cûn idüp isti' māl edeler ve bir miqdârın şu ile kaynadup ve süzüp (17) şuyına 'asel katup isti' māl edeler nev'-i âḥîr şar'aya mübtelâ olan kimesne için (18) ve ḥayzı katı tutulmuş ḥatunlara münâsibdür 'ameli budur zerâvend-i tavîl ve zerâvend-i (19) mudâḥrec ve kaṇṭaryun ve 'üdü's-şalîb bir miqdârın ma'cûn ve bir miqdârın ḥabb (20) idüp yeyeler nev'-i âḥîr külâ ve meşânede taş olup 'ilâcda 'âciz olan nâ-murâdı (21) bi-emru'llâh ḥalâş idüp bi-emru'llâh ḥaşâtı pâreleyüp ḥurde kum mişâlinde çıkarur 'ameli (22) budur persiyâvşân üç dirhem ḥabb-ı kalv yigirmi dirhem bu ikisin nîm kifâyet daqq (23) edeler üşkulufendiyûn üç dirhem cümleyi bir yerde kaynadup şuyı alup cüzevî şeker (24) katup kahve içeri gibi isti' māl edeler ve niḳrîs ve vec'-i mefâşıldan müteşekkî ise (25) sebak iden terkîbe on dâne encîr ve beşer dirhem şaytarac ve kaṇṭaryûn ve nânḥâh [304b] (1) ve sūrincân ve bûzîdân ve māmîzec ziyâde idüp kemâ-sebak isti' māl edeler ya' nî (2) kaynadup şuyın içeler nev'-i âḥîr göz ağrısına nâfi' dür ve gözün hergiz içine üç (3) güne dek nesne konılmaz ekşeriya gözün gün-â-gün marazları gözi ağrıyân şahş bilmeyüp (4) remedün şiddet ḥîninde yâ cimâ' idüp ve yâḥûd ba'zı ḥârr-ı iktihân kalan kimesnenün (5) amelidür diyü gözine komaḳdan ḥâşıl olur imdi göz ki ağrıya eger kan zâhir ise (6) baş tamarından faşd idüp tabî' atın mîve şuları ile telyîn edeler yâḥûd kuruş-ı (7) benefşe ve yâ ḥabb-ı şebistâ ve yâḥûd ḥabb-ı ayâric ve yâḥûd ḥabb-ı kûkiyâ ve yâḥûd ḥabbü'z-(8) zeheb her kaṅgısı olursa tabî' atı telyîn idüp bu yakı kim saṇa vaşf iderüm ḥâricden (9) kapaḳlarına tılâ idesin iki üç gün içinde bi-emru'llâh def ider eger vec' i def olup (10) buḥâr eşeri belâda sebak iden ekḥâl ki nâfi' ve şâfidür her kaṅgısı olursa anuḡla 'amel (11) idesin ol ḥâricden göze tılâ olıncaḳ terkîb budur

tūtiyā iki dirhem enzerūt (12) çeşmizen birer dirhem rūḡan-ı zeyt on dirhem ve bal mūmı beş dirhem sirke bir kaşık (13) edviyeyi muhkem daḡḡ ü saḡḡ idüp yağıyla bal mūmı ve sirke ve sāir edviye bir yerde (14) ṭabḡ olına ḡaşıllı temām sirke zāil olup merhem olduḡda yine bir hāvanda daḡḡ olına (15) vaḡt-i ḡācetde bir bez pāresine sürüp göze ḡāricden yaḡı ēdeler ziyāde mübārek şey (16) olduḡiçün cān arıdup tahrīr eyledüm eger bir kimesne nezleden dā'imā muḡtarib olsa ḡammāmda (17) ḡall ve 'asel ile başına yaḡı ēdeler ziyāde birkaç def'a eylemek gerekdür tā kim bi'l-küllīye (18) ḡalāş ola terkibi budur zencebīl ve ḡaranfīl ve egir ve mevīzec ve dār-ı fūlfūl cümleyi daḡḡ (19) ü saḡḡdan sonra kemā-sebaḡ 'amel ēdeler bevāsīr içün egerçe çok fevāid beyān eyledük (20) ammā bu mertebe fevāide olmaz her hafta bu ḡabbuḡ biri bevāsīrūḡ bir ḡeklini zāil ider düşürür (21) ḡekli budur demür ḡabḡi didükleri edviyeyi muhkem saḡḡ idüp on dört pıraşa şuyıyla (22) ısladup her gün şuyın deḡişdürüp tekrār saḡḡ idüp ısladup bu ḡāl üzere (23) müddeti temām ola ḡurıdup on beş dirhem terbiye olmış demür boḡına yigirmi dirhem (24) tere toḡmı ḡatalar ba'de beḡr-i kendāne ve beḡr-i cīrcīr ve beḡr-i fecel-i ḡumār ve beḡr-i kerefs ve beḡr-i (25) ḡişver ve beḡr-i ḡulbe ve beḡr-i ve beḡr-i başal ikişer dirhem bunları daḡḡ ü saḡḡdan sonra bu kerre [305a] (1) cümleyi bir yere cem' idüp pıraşa şuyıyla ezilmiş şamḡ-ı 'arabī ile yoḡurup noḡūddan (2) küçük ḡabblar idüp her şabāḡ bir dānesin isti'māl ēdeler eger bu naḡl eyledüğimiz devā ile (3) ḡalāş mümkün olmazsa ma'lūm ola kim ḡīcbir vechle ḡalāş müyesser degildür bir nev' yaḡ (4) bevāsīre bu ḡabbları yedükden ṭlā olına bi-emru'llāḡ ta'ālā eḡer ḡomaz şıfatı budur bahār (5) eyyāmında ağaclar da olan yeşil ḡurbaḡalardan on dānesin zerdālū çekirdeḡinūḡ (6) bir miḡdār şuyıyla muḡirren pişürüp ba'de süzüp ḡālīş yaḡı ḡalduḡda otuz dirhem (7) ol yaḡdan on dirhem yaḡ mūmı isfidāc ve bāselīḡūn ikişer dirhem cümleyi daḡḡ (8) ü saḡḡla bir yerde merhem ēdeler ḡīn-i maḡallde bevāsīre ṭlā olına eger bir kimesne ṭḡālden (9) muḡtarib olsa 'āciz olsa bu ḡurş gibi devā olmaz bi-emru'llāḡ ta'ālā üç güne dek (10) ḡalāş olur 'ameli budur mezāristānda biten sūsen dibi ve sūnbūl-i hindī ve fūlfūl-i ebyaḡ (11) ve uşāḡ ikişer dirhem uşāḡı sirkede ḡall idüp sā'ir edviyeyi medḡūḡen dāḡil idüp birer (12) mişḡāl ḡurşlar ēdeler bu ḡurşuḡ ismi ḡurş-ı īrsādur 'aceb mübārek ḡurşdur ve ḡıḡḡā ki ḡuruya (13) günde bir dānesin otuz dirhem sirkencübīn büzūrı ile isti'māl nev'-i dīḡer (14) ḡūbā kim temregidür her ne ḡadar çok olup cüzāmıdan seḡilmese bi-'ināyetu'llāḡ ta'ālā (15) bu terkib ile def' ider 'ameli budur keşīrāyı dōḡup şarp sirke ile ḡaḡkayalar bir mertebe ki (16) ḡabara sirkeyi çok içe bu def'a marīz ḡammāma girüp temregūsın muhkem olup yara gibi (17) olduḡda ḡammāmdan ḡıḡup sürine üç def'a üç güne dek böyle eyleye ya'nī (18) her ḡammāmdan ḡıḡduḡda kim sürünürdi üç güne dek ol ḡālle ṭurup ba'de ḡammāma (19) girüp şābūn ilen muhkem yuyup ḡıḡup yine sürine ve yine üç gün ṭura bu ḡālle (20) üç kere eyleye ṭoḡuz olursa müddet-i

temām olduğda hāmmāma girüp yunup gül yağı (21) sürine bir hafta miqdārı zamāna temregü zāil olur eger ziyāde müzmin kûbā olup (22) eşeri bâkî kalsın ol sirke ile ezilmiş keşirāya üçer dirhem rāsūht ve zerdālū çekirdegi (23) içi ve iki dirhem daği hīnnā zamm idüp bir miqdār sirke daği kātup çalkayup ‘ādet-i (24) mezkūreyi ri‘āyet idüp yine sürineler hattā başı kel olan oğlanlara daği bu (25) terkīb ziyāde nāfi‘dür tırāş olduğda başlarına sürüneler bi-emru'llāh ta‘ālā her ne kadar [305b] (1) olursa def‘ ider el-‘ıyāzü bi'llāh bir kimesne cüzām olsa ol marāza henüz mübtelā olsa (2) şadr-ı kitābda nakl eyledüğümüz üzere tenkiye-i tāmmdan sonra bir ayu māyesini ki yavru ola (3) boğazlayup kāmil bir meczūma yidüreler def‘ idüp hālāş olur kezālik ef‘i kâ‘idesi (4) üzere kāt‘ olınup şuyını meczūma virseler hālāş olur ammā bu fakīr (5) tecrube eyledüğümüz hattā meczūmun etleri dökilmeğe karīb olmuş idi bi-iznu'llāh hālāş (6) oldi terkibi budur otuz dirhem timsāh yağından her gün onar dirhem yidüreler (7) meczūm olan kimesneye ve bir dirhem timsāh yağına üç dirhem kāfūr ilhāk idüp (8) hālāş ve mezc olduğdan sonra meczūmun kaşına ve kirpiline süreler mālāyesa‘-nām tabīb (9) on nefer meczūma bu edviye ile ‘ilāc eyledüm demişdür ol edviyenün ‘arabī şābūnūl-(10) kāk ve türkisi köpürge ve kargā şābūnidur vāfir bunlardır kökinden alup hurde hurde (11) toğrayup mā‘-i cūbn içine bir dirhem eftūmūn ve bucuğ dirhem besfāyic ve beş dirhem bu edviye(12)den ki muqaddemā bir miqdār şuyıyla kaynamış ola şuyın ve edviyesin mā‘-i cūbne kātup bu hāl (13) üzere birkaç eyyām müdāvemēt eyleye bi-emru'llāh ta‘ālā hālāş olur firenk zahmetiçün yigirmi (14) bir güne dek bu hābblardan üçer dāne yēyeler ve muğallizāt ve muzırrātdan perhiz edeler ve her beş (15) günde bir mülāyim müşhil vireler fi'l-cümle bu hābbların yüz dānesin ola ol ādemi hālāş ider (16) eger cüzām eşeri zāhir olursa kaşı ve kirpigi düşmeğe meyl idüp belki düşmüş ise bu hābblardan (17) isti‘māl edeler bi-emru'llāh hālāş olur ve her dānesi fūlfūl kadar gerekdür ‘ameli budur zībağ (18) on iki dirhem sülūmen on iki dirhem buğday unı ki elenmiş ola otuz dirhem zībağ ile sülūmeni (19) līmūn şuyıyla öldürüp un ile yoğurup hābblar edeler zıkr olunduğı üzere isti‘māl (20) eyleyeler eger dişlerine urursa arasına iki üç gün fāşıla virüp yine müdāvemēt edeler (21) müddet-i temām olduğda bu yağı cemī‘ mefāşıllarına ve burnına üç gün ve iç gice süreler (22) ammā yıkamayalar dördinci gün hāmmāma varup şābūn ve köpük ile muhkem yıkayalar bi'l-küllīye (23) hālāş olur zīrā bu yağ aceb nāfi‘dür meflūca daği a‘lādur ‘ameli budur maştakī ve günlük (24) zencefre ve zeyt ve gül şuyı onar dirhem zībağ on beş dirhem sülūmen bir dirhem sarı (25) keçinün böğregi yağı seksen dirhem bu cümleyi bir yerde ol kadar dağğ edeler ki mahv-ı vücūd idüp [306a] (1) merhem-i hāş ola ba‘de altı bölük idüp her bölüğünü bir gün bağlayup üç gün olduğda (2) hāmmāma varalar ziyāde mübārekdür bizüm tecribemüz olmuşdur bāb-ı bārī cereb her nev‘ olursa (3) olsun gerek kuru ve gerek şulu ikrāh itmeyüp sürineler kükürd ve

acı yağ altışar (4) dirhem çörek otı ve koz içi bir avuç cümleyi daqq ü saḥk idüp ve bir tavāda eridüp (5) merhem gibi édeler ve gıcık olan kimesnenün qollarına ve ḥuşıyyetine ve buṭlarına ve fi'l-cümle (6) arasına ve fi'l-cümle bedenine süreler ve ellerin buṭları arasına koyup yata üç gün gice yağlayup (7) gısl itmeye ba' de dördinci gün ḥammāma vara yıkana qaşınmadan ḥalās ola bir kimesne (8) derlemeden 'āciz olsa zebūn olsa bu edviye-i mübārekden eyleye devā budur māzū (9) ve isfīdāc ve cūlnār ve enār qabuğı berāber daqq ü saḥkdan sonra gül yağı ile ḥalt ve mezc (10) idüp başdan ayağa varınca cismine sürine eger derlemeyüp der ḥāceti olsa anı (11) derletmenün 'ilācī budur ki cünd-i bīdesteri muḥkem saḥk idüp rūḡan-ı zeyt ve bir miqdār (12) gülābla süzüp o yağla gövdesin yağlaya ve örtünüp bu terkibi tütisi vireler terkib budur (13) qanṭaryūn ve maṣtakī ve 'ūd mā-verdī ve ṣem'-i kāfūrī ve günlük beşer dirhem cümleyi cem' (14) idüp pūl buḥūrī gibi qurşlar idüp vaqt-i ḥācetde marīze buḥūr édeler mücerrebdür (15) eger bir kimesnenün beli ağrısına siyāḥ tūrbı rendeden geçürüp ve tuz ile saḥk idüp (16) ve bir miqdār arpa unı daḡı ezüp ḥalt ve mezc idüp beli üzere yağı édeler nev'-i dīḡer (17) bel ağrısı içün bu ṣāfi 'amel idüp getüre bi-emru'llāḥ def' ider ṭarīḡī budur 'āqırkarhā (18) beş dirhem tere toḡmı zencebīl birer dirhem sināmekī bir bucuq dirhem daqq ü saḥk idüp kıvāma (19) gelmiş 'asel ile yoḡurup barmaq kadar ṣiyāfeler idüp beli ağrıyan kimesne kendüde getüre (20) nev'-i dīḡer bir ḥabb beyān idelüm ki bir ṣaḥş her ne kadar uyuz ve gıcık ve firenk zaḡmeti (21) olursa bunı isti'māl itmekle ḥalās olur ne yağlamak ve ne tütisi lāzımdur hemān perḡiz (22) ile isti'māl eylemek gerekdür 'ameli budur sināmekī ve rāvend-i çinī ve günlük ḥabbetü'l-sevdā ve ṣamḡ-ı (23) 'arabī onar dirhem ustuhūdūs ve saḡmūniyā ve cünd-i bīdester ve sūlūmen ve zībaḡ ve kūkürd ve bārūd (24) ve niṣā ve ṣaḡm-ı ḡanzāl sekiz dirhem zāc-ı qıbrīsī ve maṣtakī ve isfīdāc ve fūlfül-i ebyaz (25) beşer dirhem cümleyi daqq ü saḥk idüp yumurṭa aḡıyla yoḡurup fūlfül-miṣāl ḥabblar idüp ṣabāḡ [306b] (1) ve aḡṣam ikişer dāne isti'māl édeler ḥabb-ı loḡmān bu bir ḥabbdur ki loḡmān bunı 'aṣrınun (2) ebniyāsıçün te'lif eylemişdür ḡavaṣṣına nihāyet yoḡdur emrāz-ı müzminenün her nev'-i içün (3) mübārekdür zāil ider ve ḡāyetle müferriḡ ve muḡavvīdür beḡzi kızardur ve ṭa'āmı ḡazm indürür (4) ve mi'deyi qavī ider ve süddeleri açar ve cigeri pāk idüp qavī ider ve nice yıllık su'ālī (5) bi-emrullāḥ ta'ālā def' ider ve göḡsi ve boḡazı balḡamdan pāk ider ve qıvvet-i bāḡiyyeyi (6) arturur ve meyden ziyāde keyf virür ḡuṣūṣa bel şovuḡluḡına fā'ide ider ve sidüḡi (7) yolu tıtilan ādemün mecrā-yı yolını açar pāk ider ve fi'l-cümle meṣāneyi pāk ider insānun (8) dimāḡına qıvvet virüp nūrlandırır ve ṣakalı geḡ ağardur ve oḡuldan ve kıızdan qalan (9) 'avreti gebe ider ḡikmet-i aristoda ḥabb-ı rūmī ile meṣṭūrdur bunu yise bu ḥabbdan (10) isti'māl itmekle ḡalās olur ve ṣāḡibini kemāl-i mertebe ṣecī' ider ve mālīḡulyāyı def' idüp (11) zebānı faṣīḡ ider ve 'aḡlı ziyāde ider eger bu ḡabbuḡ iki dānesin

isti' māl idüp cimā' (12) eylese on def' a cimā' a kâdir olur hâşılı bir bî-naẓîr terkîbdür ki 'âlemde mişâli bulunmaz (13) gâyet yâdigârdur kıdri bilinmek lâzımdur şıfatı budur su' d ve haşâlübân cāvî beşer (14) dirhem efyün kırk dirhem 'ūd ve maştakî onar dirhem şamg-ı ' arabî ve keşîrâ ve mürr-i şâfi yigirmişer (15) dirhem verd-i aḥmer ve kâkûle-i kebîr ve sağîr ve cevz-i bevvâ ve kebâbe ve besbâse ve benefşe köki (16) ve zencebîl ve dârçînî havlincânve idḥîr-i mekkî ve sūrincân ve naḥve ve bûzîdân (17) ve muḥallişa ve fülful ve kıranfil ve kırfe ve egir ve beẓr-i tere ve beẓr-i hāvuc ve beẓr-i ḥurmîl (18) ve zernebâd ve asârûn beşer dirhem za' ferân ve ḥuşyetü'l-şâ'leb onar dirhem nişâ ve esrâr (19) beşer dirhem daḳḳ saḥḳ idüp gülâbla yoğurup fülful-mişâl ḥabblar édeler ' acâyib (20) müferriḥ ve muḳavvî terkîbdür 'amel olındukda ma' lûm olur menâfi' -i sūṭîrâ ve hüve'l-muḥallişat'ül-(21) kebîr bu bir devâ-yı cāmî' ü'l-nef' dūr şar' ve devvâr ve şudâ' -i ' atîḳ ve ra' şe için (22) nâfi' dūr gözden celeb-i mevâdd ider eger iktihâl olunursa göze şu inmegi men' ider ḥuşûşâ (23) inḳitâ' -u kûlunc ve vesvâs ve vec' -i esnân ve vec' -i ' ayn için ve evcâ' -i şadr (24) ve rîe ve zâtü'l-cenb ve şerâyif-i em' â için bal şerbetiyle ezilüp içürseler def' (25) ider ve vec' -i mi' de ve def' -i yerekân için nâfi' dūr ve levni şâf idüp fikr-i fâsidi [307a] (1) izâle ider ve cüşâ' -i ḥâmızı def' idüp kıruḥ-ı meşâneyi emrâz-ı em' âyı zâil ider (2) eger burı ve mağaş ziyâde olup marîze ziyâde elem ' ârız olup mertebe-i helâka (3) varsa ḥuḳne ilḥâḳ édeler def' ider evrâm-ı tuḥâlî gidüp fuẓûlî kûlâ ve meşâne-i pāk (4) ider zikri kavî ider nikrîs ve teşeyyuh için nâfi' dūr ve sümûm-ı kâtile def' ine ve mehneş-i (5) şafrâya bi- ' inâyetu'llâh tiryâḳ-i ekberdür nihâyet bu terkîbe bir iki kıruş sâir edviye gibi dâḥil (6) olur ve biz anı beyân iderüz ki o kıruşların ikisini eṭibbâ bir yerde cem' idüp kıruşü'l-(7) âzemağmû diyü vaşf eylemişlerdür terkîb sūṭîrâ budur selîḥa ve idḥîr on sekiz dirhem (8) cünd-i bîdester ve kıatrasâliyûs on beşer mişkâl beẓr-i kerfes yigirmi dört dirhem seysâliyûs (9) iki mişkâl kıuş-ı ḥulv ve dârçînî ve kıruşü'l-âzemağmû ve mî' a-i sâ' ile ve asârûn tokuz (10) dirhem enîsûn on beş mişkâl fülful-i ebyaz on iki mişkâl dâr-ı fülful altı mişkâl (11) sünbül-i hindî ve ḥamâmâ dörder mişkâl za' ferân ve efyün onar mişkâl cümle edviyeyi (12) daḳḳ ü saḥḳ idüp kifâyet miḳdârı kefi alınup kıvâma gelmiş ' asel ile ma' cûn édeler (13) şıfat-ı kıruşü'l-âzerü'l-ma' mürü'l-müsta' mel fi el-muḥallişa ve hüve's-sūṭîrâ ḥammâmâ ve dâr-ı şîşî'ân (14) ve kıuş ve kıaşabü'z-zerîr ve kıaranfil-i ebyaz ve naḥve üçer mişkâl (15) dârçînî ve maştakî ve za' ferân şamg-ı ' arabî altışar mişkâl şamg-ı arabî ısladup edviyeyi (16) ba' de'l-daḳḳ yoğurup birer dirhem miḳdârı kıruşlar idüp edviyeyi ḡubârdan ḥıfz (17) iderek gölgede kıurıdalar vaḳt-i ḥâcetde vezni kıadar sūṭîrâya dâḥil édeler (18) muḳavvî tılâyı zikr itmekle bir mertebe kıvâm virür ki ta' bîr olunmaz ṭarîḳi budur nergis şoganı (19) ve başal-ı meşhûr ve ' âkırkarhâ ve çekirdegi ayırtlanmış kıızıl üzüm berâber idüp cümleñ (20) rub' ı kıadar nârcîl ki hindistân kıozıdır kıatup her birini münferiden daḳḳdan

şonra (21) tekrār bir yerde saḥḳ idüp muḳaddemā zekerin issi şu ile ovup bu devādan tılā olına (22) şöyle ḡalīz ve kāīm ola ki vaşfa gelmez eger birkaç kerre tılā iderse eyü ‘abīd elden (23) çıkup başına berāber kuş olur eger bir kimesnenün ḡāye yarılса henüz tāze (24) iken kaplubāḡa yumurtasın ḡayḡana idüp yidürseler bi-‘ināyetu’llāh ta‘ālā def‘ ider bu ma‘nā (25) ṭabī‘at degildür ḡāşşadur ve eger ḡāyesi şişmiş ise ısırgan dikenini köki ile [307b] (1) ḡaynadup üzerine uralar bi-emru’llāh def‘ idüp nef‘in görür ve rīḡin izāle ider ve eger (2) bir kimesne dōşeḡe işese günde bir dirhem ḡavlıncān dōḡup ve eleyüp şovuk şu ile (3) içürelеr ve eger bu ‘ilāc ile ḡalāş olmazsa bir miḡdār ḡām ibrişimi yakup her gün (4) bu külden bir dirhemini bir dirhem balla yidüreler ḡalāş olur eger tuḡālden ‘āciz (5) olup ḡicbir ṭarīḡiyle ḡalāş mümkün olmadıysa bu zīmādı ‘amel ēdeler ziyāde eski (6) ise üç günden şonra çıkarup birini daḡi baḡlayalar ve eger iki ise üç sā‘at (7) ṭurmak kifāyet ider ol zīmād budur nūre ve zencār ve mürdesenc ve zerāvend-i mudāḡrec (8) ve ‘ūd-ı ḡarḡ ve şabr-ı aşfer berāber daḡḡ ü saḥḳ idüp bir miḡdār ḡına ve uşāḡ-nām devāyı (9) sirkede ḡall idüp ba‘de edviyeyi dāḡil idüp tuḡāl üzere zīmād ēdeler şimden gerü (10) kitābı temām eyledük ḡātīme-i kitāb çüb-ı çinī ve ‘aşeb-i maḡribī ki beynü’l-ḡalḡ şayb-ı şabirīne (11) didükleridür çok marzāya isti‘māl ve bī-nihāye fāīdelerin gördüm lāyık gördüm ki (12) kitābum bu fāīdeden ḡālī ola imdi eṭibbā’-i müte’ahḡirīn ve mücerrebīn çüb-ı çinī ki egeden (13) çıkmış ola yüz altmış dirhem māye-i şütür-i a‘rābī on mişḡāl dārçinī ve kırfe ve maşṭakī (14) ve enīsūn ve ḡaşṣatü’s-şā‘leb onar dirhem ‘asel-i muşaffā ki kefi elenmiş ola ve ḡivāma gelmiş (15) altıyüz altmış mişḡāl ḡalt idüp her gün on mişḡāl yiyüp ḡammāma varalar derliler (16) aḡşam zamānı beş mişḡāl yiye bu ḡāl üzere kırık güne varınca perḡiz eyleye cümleden (17) mīve yimeye ve cimā‘ itmeye tā kim mażarrat görmeye bu naḡl eyledüğümüz minvāl üzere ‘amel (18) iderse ol şaḡşun öldüḡi rūzgāruḡ ḡaddārluḡıdur yoksa ḡazā’ ve fecā’en (19) ölmemişdür zīrā çüb-ı çinī sırru’llāhdur ḡikāyet-i eṭibbādan bir ehl kimesne sekiz yıl --- (20) hinde varup ḡükemā’-i hind ile şoḡbet eylemiş ve çüb-i çinī ne maḡallden meclūbdur bilmek (21) murād eylemiş bunun üzerine ittifāḡ eylemişlerdür ki ṭāīfe-i efrencden portaḡāl-i la‘īn ṭāīfe(22)sinden ḡayrī maḡall ve maḡarrīn bilür kimse olmaya bu ḡişiye bu sözden tesellī gelmez (23) bi’l-aḡhire ticāret iden efrenc gemilerinden bir civāna mülāḡı olur ḡaḡīḡat-i ḡālden (24) sūāl ider ol civān aydur ki ben diyār-ı portaḡālda aristo evlādındanum ādem-i aristodur (25) senden sūāl ki necl eylemem çüb-ı çinī zulmātıdan gelür āb-ı ḡayvān olduḡı maḡallerde [308a] (1) ḡāşıl olur ol tarafda olan maḡlūk bunu çıkarup şaḡrāya dōkerler bāzīrgāndan (2) murādları olduḡı metā‘la mübādele iderler bunlar ḡetüreni ve ne anlar bunları görür (3) ḡıṭa-i der-ḡaḡḡ-ı çüb-ı çinī --- (5) neşr imdi çüb-ı çinīnün fevāīdi (6) çokdur emrāz-ı müzmīne için yigirmi ḡāşşasın ifşā idüp yazmışlar cümleden biri (7) frenk zaḡmetine ve anuḡ aḡsāmına ikinci istişḡā envā‘ına üçinci

mālîhûlyānuḡ envā'ına (8) dördinci baraşa beşinci behağa altıncı cüzāma yedinci laḡve sekizinci kûluncuḡ envā'ına toḡuzuncı (9) em'āya ve emrāzuḡ aḡsāmına onıncı bāḡında olan ḡayvān kısmına on birinci 'ırḡū'n (10)-nesāya on ikinci fālice on üçüncü vec'-i mefāşıla on dördüncü ḡummiyyāt-ı 'atîḡeye (11) on beşinci cereb ve ḡikkeye on altıncı bevāşîrūḡ envā'ına on yedinci dā'ül-fîle (12) on sekizinci dā'ül-ḡayye ve şa'lebe on toḡuzuncı nāzleye yigirminci verem ve ḡunnāḡa ammā (13) bu ḡavāşşı ki naḡl eyledüm ol şarḡile gereḡdür ki temām-ı perḡîz édeler ve her nev' emrāz (14) içün olursa kırḡ güne dek perḡîzlerin bozmayalar ve 'amel itdükde ol gün bu cüllābı (15) içeler ol cüllāb budur benefşe ve lisān-ı şevr ve bādrençbüye üçer dirhem benc-i (16) kerfes ve sebistān ikişer dirhem 'unnāb ve terencübîn onar mişḡāl edviyeyi ḡaynadup (17) süzüp bir baḡşını ḡall idüp cüllāb idüp içeler ve ḡıdāların piliḡ ve nebāt şekerî (18) şu yerine bîdmüşḡ ve ḡülāb ve yāḡūd lisān-ı şevr isti'māl édeler ve ḡa'āmına (19) tuzu az ḡoyalar ikinci üçüncü gün ki noḡūd-āb ki ḡuyūr kısmınuḡ burısı ile (20) bişmiş ola anuḡ ile yidüreler ve ḡa'āmına dārcîn ve kemmün ekeler ve dördüncü (21) gün helîle-i kâbilî ve helîle-i siyāḡ ḡabuḡları ve büst ve benc-i ḡāzî ikişer dirhem (22) ḡara üzüm on dāne edviyeyi bir yerde ḡaynadup ve süzüp bu cüllābı (23) yedi güne varınca miḡdār-ı kifāye ki birer fîncān ḡadar içe sekizinci gün sināmekî (24) yedi dirhem benefşe ve lisān-ı şevr ve şaḡm-ı ḡāşnî ve eftîmün üçer dirhem şîr-i ḡuşḡ (25) on dirhem siyāḡ erik yedi dāne ve şibistān ve 'unnāb onar dāne şarî [308b] (1) helîle ve kâbilî ve bādrençbüye üçer dirhem ḡül-be-şeker-i şemsî on dirhem edviyeyi 'ādet (2) üzere ḡaynadup ve süzüp ḡül-be-şekerî ve şîr-i ḡuşḡı ezüp cüllāb édeler ḡıdāsı (3) yine evvelki ḡibi ol üslûb üzere bu cüllābdan günde on dirhem miḡdārı içeler (4) ḡāşılı on bir günde bu zîkr eyledüğümüz cüllāblar ve ḡıdā ve perḡîz temām olur ba'de çüb-ı (5) çînî ma'cūnuḡ zîkrî sebaḡ iden vezn üzere isti'māl édeler eger ma'cūn itmeyüp (6) içmek murād idinürse tarîḡi budur ki iki yüz yetmiş dirhem çüb-i çînî-yi ḡurde-tırāş (7) idüp kırḡ güne varınca her gün altı dirhemini alup biḡ iki yüz dirhem şu (8) virüp ḡaynadalar rub'ı ḡalduḡda ḡabuḡ aḡzın açup marîzūḡ başın buruyup (9) boḡı zāil olunca berḡidüp buḡārını yabāna zāyi' itmeye her ne ḡadar şabr iderse fāidesi (10) vardur dırāz gelmeḡe başladuḡı ḡibi ol şudan nîm ḡāse miḡdārınca içeler ammā (11) çübe çînūḡ ḡaynaduḡı zarf ḡalaylı ve yāḡūd tırāḡdan gereḡdür tā kim ḡapaḡı ḡapanup (12) ḡîn-i ḡikmetle şıvanup bir çuvāldüz şıḡacaḡ ḡadar bir alıḡoya ve ḡaynadalar ve muḡaddemā (13) ḡoduḡı vaḡt mikdārın ölçüp rub'ı ḡitdūḡın bilmek gereḡdür ḡāşılı bu minvāl (14) üzere kırḡ güne varınca ma'cūnın yiyüp ve buḡārıyla derleyüp şuyından nîm ḡāse (15) miḡdārı içüp perḡîz idüp hevā toḡınmadın ve rûzgārdan kendüyi ḡıfz eylemek (16) gereḡdür ve ḡa'āmı ḡuş etleri ve keklik ve ḡöḡercin buruları ve bunları emşālî (17) gereḡdür nihāyet etmek yerine çüb-ı çînî şuyıyla peḡsimāt pişürüp ve sâir ḡıdāsın daḡı (18) çüb-ı çînî şuyıyla

edeler eger gıdāsına bādem ve kırı üzüm virilürse cāizdür (19) ve lisān-ı şevr ve ‘ırk-ı bīdmüşk ve gülāb şerbetleri ki sirke ile pişmiş ola ezüp (20) içdükde şoğuk içmeyeler eger kâdir olursa aşlā ta‘amına kōdurmayalar (21) yigirmi gün miqdārı içüp ve ma‘cūnın yiyüp perhīz üzere olalar yigirmi günden (22) sonra bir günlügi iki günde kaynadup bu üslub üzere içeler otuz gün (23) olduğda zamān geçdi diyüp perhīzün bozmayalar ve zinhār tāze mīve yimeyeler (24) ve cimā‘ itmeyeler vaktā ki kırk temām ola hāmmāma vara ve issi halvetde bir sā‘at miqdārı (25) otura bu def‘a gül hātme ve kepek bir yerde saḥk olmuş ola vücūdını issirek [309a] (1) şu ile yuya ba‘de tedricile on güne dek perhīz zarar getürmeye andan sonra bāb bāb (2) sā‘ir aşhāb ne işlerse anı eyleye ya‘nī perhīzün yüze zarar eylemez bunu ki biz beyān (3) eyledük böylece bu ‘aṣeb-i şerīfī isti‘māl eyleyen kimesne vāllāhu'l-‘azīm ve tāllāhu'l-kerīm eceli (4) yogise hīc der olmaya ki ol devā bulmaya ammā bu zikr eyledüğimizi ri‘āyete kâdir olmayan (5) bādī perhīz ile kendüyi issi tutmak ile çüb-ı çinī ma‘cūnın isti‘māl iderse cāizdür (6) eger daḥi kâdir olmazsa nişf çüb-ı çinī ve nişf şayb-ı şabırīne bir yerde daḥk ü saḥk (7) idüp eleyüp iki cüz’ şeker kātup sefūf eyledükden sonra şubḥ ü mesāda birer kaşık bu sefūfdan (8) yirse mertebe-i evvelde olan fevā’ie nā’il olmaz bādī maḥrūm kalmaz her derde devādur (9) şifā bulur bu kadar tafşil ve terğibden murādımız ümmet-i muḥammed müntefi‘ ola bu bī-çāre ki (10) seyyīd-i muḥammeddür şöhreti imdi çebebīlik iledür ümmīd-vārum ki kitābda bu mes‘ele murād üzere bulup (11) ‘amel itdükde rūḥum için bir fātihā iḥsān idenlerün ḥaḥk subḥānehu ve ta‘ālā cemī‘ murād-ı merāmın (12) i‘tā eyledüğinden mā‘adā cennāt-i ‘adeninde ḥabībi olan sultān ile hem-‘inān eyleye āmin (13) yā mu‘in ve yā mucībū’s-sā’ileyn beyt (---) (14) şimden gerü çünkü kitābımızun fevāid-i ‘avāidi taḥrīr ve taṣtīrdan fārīg (15) olduğ be-ḥamdu’llāh el-mülkü’l-müte‘āl itmāmā yitdi veşāyā-yı ḥükemā ile āḥir idelüm veşāyā-yı (16) ḥükemā-yı selef rahīmu’llāhu rahmet-i vāsi‘a imdi nice meşakḥatler çeküp bu kadar (17) kütüb tedvīn idüp benī ādem müntefi‘ olsun diyü hezār-ı ta‘ab çekmişlerdür maḥsūdları (18) nitekim bu ḥaḥkırün ḥayr du‘ā idi anlarun daḥi oldur ammā muḥaddemīn müte’ahḥirīne nice tuḥaf ve hedāya (19) alıḳoyup kendülerden sonra benī nev‘imüz müntefi‘ olsunlar diyü kaşd eylemişlerdür yine bu kavm (20) bizüm için vaşīyyetler idüp ba‘zı eşyāya terğib ve ba‘zından ictināb ve teḥdīb (21) eylemişlerdür cümelden biri sultānū’l-ḥükemā ve muṣālihīn boḳrāt aydur ki ṭabīb olan kimesne on ‘aded (22) şıfātla muttaşif olmaḳ gerekdür bu on şıfāt anda bulmaḳ lā-büddür elzemdür dēmişdür (23) evveli iz‘ānī pāk olup nisyānı olmaya eger nisyānı olup ‘ilācında ‘āciz olan (24) sāirlerde ne fi‘l icrā ider ikincisi vehhām olup nev‘an ḥāif ola ol kadar cerī (25) olmaya ki falān ma‘nāyı idersem oldı ise ḥoş ve illā nice olursa olsun [309b] (1) dimeye cenāb-ı bārīnün mī‘ādına mün‘aḳid ola şevāb ve ‘ikāb var idüğine temām-ı cezm-i imānı (2) olup ḥudūd-ı rabbū’l-‘ālemīni

ri'āyetde takşîr itmeye eger sehven takşîri olursa fi'l-hāl (3) rüçû' eyleye ve müstağfirinden ola ve rāgî hayr olup müteneffir-i şerr ola eger 'ilm-i rûhânî ile âşiyânlığı var ise 'ilâcî rûhânî (4) devâyı cismânîden 'alâdur ne hoş ve illâ uç a' lāya şu'ûd idüp 'âlim-i a' lāya fikr eyleye (5) mülâkkî ola üçüncisi üstâdı ve şeyhî kim ise anuñ rızâsıyla olup dâimâ şükr ve şenâsında olup takşîrât (6) itmeye zîrâ üstâdı anuñ şerefine bâ' iş olmuştur eger münki ve ve kâfir ise tîbâ' andan müteneffirdür ol taqdîrce (7) gurûr ve kibr itmiş olur müteddâ ol cell-i celâle şıfat-ı kibriyâsına hîc şahsuñ şerîk olmasını dilemez (8) lâzım gelür ki böyle olan tabîb kör ve bâtıl ola pes imdi bundan fâide ümmîd olmaz (9) dördüncü tabîb gerekdür ki bencil olmayup ifâde ve istifâde üzere olup takşîri (10) olmaya ve müsta'id kavâbilden bu 'ameli dirîğ itmeye ve nâ-ehlden rumûzâtını ketm idüp (11) keşf itmeye beşinci gerekdür ki marîze 'ilâc eylemek diledükde edviye ve eşribeden ziyâde (12) hemtâ gîdâ ile devâ kılmâğa şarf ide ve 'ilâcdan garezi mâl olmaya hemân belki şevâb-ı âhîret (13) ola eger kâdir olursa kendü mâlından şarf ide ve emrâz-ı hâdde ki gün-be-gün ziyâde (14) olup tağayyürî ziyâde idüp ol hâlde ki tedbîri münâsibüne zarûretdür şitâb eyleye (15) ve ba'zı emrâz vardır ki nâsa anı zîkr eyleyüp fülân marâza mübtelâdur dirseñ rencide (16) hâtır olur anuñ gibileri ketm ide meşelâ emrâz-ı rahm ve bevasîr ve emrâz-ı em'â ve a'zâ'-i (17) tenâsül ve bunların emsâlidür ihfâ ide altıncı laţîf kelâm olup beşâş ola marîzün (18) önünde tekebbür ve tecebbür eylemeye belki gönlini ala hâtırıcığın hoş ide dil-nüvâzluk ide ve muvâfık (19) cevâplar ve laţîf mişâller irâd idüp tâ kim marîz andan ümmîd-vâr olup şâd-mân ola (20) yedinci tabî bulduğun ekl idüp harîş-i ekl ve şûrb ve nikâh olmaya belki mâ-lâ-(21) büdd-minhü ile kifâyet ide tâ kim dimâgı keşret-i ekl ve şûrbdan munhît olmaya ve tabî'atı (22) pârsâ tabî'at olmayup fâcir olmaya ve çeşm-i merhamet ile dâ'ima marîzün hâline nikât ide (23) sekizinci tabîbe lâzımdur ki kütüb-i tabîb muţâlâ'asına ve istihrâcına kâdir ola ve kavâ'id-i hükemâ'-i (24) mütekkaddimîni ri'āyet idüp felâsifenün muşannifâtını muţâlâ'a eyleye ve fi'l-cümle 'ulûm-i riyâziyyeye (25) ve tabî'iycede kuşurı olmaya ve kendüden gayrî anda olan eţibbâ ile müşâvere [310a] (1) eyleye eger bir kimesne hâricden teşhîş-i maraz idüp 'ilâc-ı hakk ne ise işâret iderse (2) istinkâf itmeye eger söyleyen zamânımızda olan tabîbler gibi yâdigârlar ise halka karşı (3) ilzâm eylemekden hicâb iderse ol nev' marîzden dür ola zîrâ tağîzât-ı mu'âcelât (4) helâk-ı marîzi müstelzimdür ve tabîb olan kimesne herkesün 'aybını setr eyleye meşğûl (5) gerekdür zîrâ nice ma'â yib keşf olur tokuzuncı tabîbe lâzım olan raķîķü'l-ķalb olup (6) fuķarâyı esirgeyüp aġniyâ üzerine 'ilâclarıñ taķdîm idüp ve kütüb-i mütekkaddimîn-i bokrât ve cālînûs (7) ve sâ'ir kütüb-i müte'ahhîrîn ile taķayyüd üzere olup daķîķü'n-naķar ve hâzıķ olmaġa ķaşd (8) idüp hâzır cevâb ola onıncı tabîb olan kimesne haķķuñ ķudretin kendüye hüsn-i hüseyñ (9) ve hîdmetün bilüp dâ'imâ nefsinde cehlle ve iftîķâr ile naķar idüp zuhûr iden te'sîrâtı (10)

kendü 'ilmi ve ma'rifeti muḳteżayātından anlamaya maḥẓan rabbü'l-'alemîn ḥazretlerinin ol (11) marîze şifâ virmek murâdı olup kendünün ma'îşeti eceliçün iḥsân olunduğın bile (12) ḥazret-i celâlü'd-dîn mevlevî'nün meşnevîsinde olan ebyât-ı pür-'abiri fikr eyleye ol kadar (13) meşâhir-i eṭibbâ bir çengî cāriye 'ilâcında terk-i istiṣnâ ile ḥâib ve ḥâsir oldılar nitekim (14) ḥazret-i mevlânâ kuddüsu'llâh sırratü'l-'azîz 'alî ṭarîķü'l-irşâd cümle ḥükemānuḡ 'aczi ni munzammin (15) buyurmuşlardır meşnevî --- (22) neşr ma'lûm ola ki ol ḥükemānuḡ (23) kimi eflâṭûn ve kimi bokrâṭ ve kimi sokrâṭ geçindüğünün aşlı yoğmuş nitekim şeyḫî nizâmî ḥamsesinde (24) naḳl ider iskenderün vefâtı karîb olduğda her ḥekîmi müstaḳil çağırıp derdine (25) dermân eylemişdü hâc biri kâdir olmadı her birinün 'aczi zâhir oldu imdi [310b]

(1) ḳudret-i ḥaḳḳuḡ olıcaḳ ṭabîb ve müneccimün ne daḥli olur maḥẓan ḥaḳḳ subḥānehu ve ta'ālâ ol (2) marîze şifâ virmek yine ṭabîbüñ işi yitmemesi irade buyurduğı iş böyle (3) olıcaḳ ṭabîb kendüde ḳudret tevehhüm itmeye '--- (4) maẓmûnıyla 'amel ide kendü ma'rifetine ḡurûr olmaya her ne olursa ḥaḳḳuḡ luṭfuyla kendüye mu'ayyen bile (5) ve ṭabîbe lâzımdur ki her mu'âlece ki ide eyledüğini mu'âlecenün şeklini kendü ḳarîḥa-i (6) mantıḳiyesinden istiḥrâc ide kâdir ola ve ḳuvvet-i devâyı ve derecâtını bile (7) ve ezille-i marâz ne nev' cüz'ün ilḥâḳı ve iḥrâcı ile olur temâm mertebe ma'lûm idine (8) ve 'ilm-i teşriḫi bir ḥoş ehlinden görmek lâzımdur temâm diḳḳat eyleye 'ilm-i teşriḫi (9) göre belki kendüsi kütübden mücerred-i taḳrîr ile ḳānî' olmayup seferlerde ölen mevtâyı (10) ve sâ'ir ḥılḳatı insāna müşābihe ḥayvānâtdan ḥınzîrün ve meymūnuḡ (11) gerek a'sâb ve gerek em'â ve gerek 'urûḳı cümlesi insāna müşābihdür bir dānesin (12) ḳanğısı olursa getürüp ḳaṭ' ve teşriḫ idüp ṭamar-be-ṭamar 'urûk-be-'urûḳ (13) temâm gördükden sonra em'ānuḡ ve rîenün ve kebedün hey'etini (14) ve ḡidâları vâşıl olduğı maḥalli görmek (15) ḳābildür bu ṭarîḳ ile temâm-ı 'ilm ḥâşıl ider (16) hemân bundan sonra 'aḳl-ı selim ve ṭab'-ı (17) müstaḳim gerekdür ṭalibe rehber (18) ola vallāhu 'alem a'lam bi's-şevâb (19) temmet (20) temmet-i ḥazîhi el-kitābü'l-en-mūzec senn-i kütübü'l-(21) ṭıbb taḥrîren (22) fi 27 ş 1248 [311b] (1) ta'allûm-i sittenün ta'lîm-i rābi'nün sifr-i şānisi yedi bābı müştemel bu yedi (2) bāb evveli ḥurûf-ı teheccî üzere hemzeden yāya varınca edviyye ve aḡdiye-i (3) münferideyi keyfiyyâtı ve derecâtı ve te'sîrâtı ile beyân ider ma'lûm ola ki (4) her nesnenün ki beden-i insānide eşeri keyfiyyeti ile ola aḡa mü'eşşir dirler (5) devâ ki bedene keyfiyyeti ile eşer eyleye ol devâyâ mu'tedil dirler eger eşer (6) âşikâr olup ziyân eylemez ise aḡa derece-i şāniye dirler eger ziyân ider (7) ise lâkin öldürmese aḡa derece-i şālîşe dirler eger çok isti'mâl eylemek (8) ile olur ise aḡa derece-i rābi'a dirler imdi mü'eşşir olan keyfiyyeti (9) ile bedende vârid olsa ḥarâret-i ḡariziyyesine mütefa'il olsa (10) yāḡûd bedene müte'sşir olması keyfiyyet zâ'ide ile ola ol devâ ḥâricdür (11) yāḡûd müte'sşir olan bedene keyfiyyet zâ'ide ile ola ol devâ ḥâricdür (12) keyfiyyeti

i'tidālden hāric oldığıçün olur zīrā te'sīr idüp te'sīri (13) āşikār olmamak keyfiyyet-i münāşibe icāb eylediği içündür bir te'sīri (14) neden bilürüz bir nesne isti'māl olınsa tekrārından eşer eylememek (15) i'tidālinden hāric oldığıçündür zīrā te'sīri maḥsūs olmamış (16) olur bilürüz ki ol derece-i evlādudur şol devā ki zarar (17) katle irişdire derece-i rābi'adandur dirüz böyle devā zī-sime (18) olur edviyeden ba'zı vardır ki kuvveti mürekkebedür bu şol eczādur ki (19) eşyā-yı mümteziceden mürekkebedür meşelā sūt gibi ki mizāc-ı şānī ḥāşıl (20) itmemişdür sūt mā'iyyetden ve dühniyyetden ve semeniyyetden ve cinsiyyetden mürekkebdür (21) bunların her birisi 'anāşır-ı erba'adan mürekkebdür ve her biri için mizāc (22) vardır mecmū'-ı mürekkeb için mizāc-ı şānī vardır bu mizāc şānī daḥi yā terkīb (23) tab'ıdır sūt kendü gibi yā terkīb şınā'idür tiryāk gibi sütün (24) terkibinde şınā'ın medḥali yokdur zīrā cüzv'-i laṭifi hārrdan (25) ve cüzv'-i keşifi bāriden mürekkebdür evvelki ile teşhīn ider ve telyīn [312a] (1) ider ve şānī ile tebrīd ider gāh olur ki bu mürekkebden āşār munzā (2) olur ḥarāret gibi ve bürüdet gibi ve kaynamak ile şuyı hem-kabızdur (3) ve hem-maḥalldür ḥurmā gibi bundan sonra mizāc-ı şānī gāh olur ki müstaḥkim (4) olur bir ḥayṣiyyetle ki anda nār-ı ḥulūl idemez bu kında kaldı ki (5) kaynaup pişüre bu ḥālet altında katı vāzıḥdur gāh olur ki (6) mizāc-ı şānī ez'af olur bu ma'nī iç kısmıdır bir ḥayṣiyyetle ki nār-ı (7) ḥulūl ider ammā pişüremez bābūnec-i kibr gāh olur ki mizāc-ı ez'af (8) olur pişürmek ḥulūl ider yumaḳ değil mercimekte kuvvet maḥalle var(9)dur ki tabḥla şuyı çıkar kuvvet-i arziyye cirminde kalur gāh olur ki (10) mizāc-ı şānī ez'af olur bir ḥayṣiyyetle ki yumaḳ ḥulūl ider hindibā (11) gibi nihāyet guslden cüzv'ı teftiḥi zā'il olur ve cüzv mānisi kalur (12) gāh olur ki devānı te'sīri bedenün hāricinde olur şoğan gibi zīrā (13) hāricde urılsa ve şarılsa cerāḥat ider nitekim çıbanda müşāhid(14)dür ammā dāḥilde eylemez sebebi sā'ir ta'am ile maḥlūt olduğu (15) içündür kesr ve inkisār vāki' olur ruṭubet-i bedeniyeye muḥtelit olur (16) ḥarāret-i ḡariziyye anı pāreler ve ḥazm idüp taḡıdır bir mekānda (17) kalmar ki cerāḥat eylemege kādir ola ba'z devā bedenün hāricinde (18) te'sīr eylemez dāḥilinde eyler isfīdāc gibi tılā olınsa hārice (19) zarar virmez ammā içilse helāk ider hāricinde katl eylemediği (20) devānı ḡılzatındandır mesāfāt-ı zīkadan nüfūz idemez yāḥūd (21) devāda müte'ssīr olanı bizüm ḥarāretümüz cezb eylemez ba'z devā hāricden (22) ve dāḥilden eşer ider şunün tebrīdi gibi ba'z devānı te'sīr (23) hāricisi te'sīr dāḥilinde zıdd olur tāze kişniş gibi zīrā kişniş (24) hāricde şişleri taḥlīl ider ḥattā sirāceyi bile taḥlīl ider (25) ammā dāḥilde ḡalīz eyler ve mevāddı tebrīd ider imdi edviyenün [312b] (1) kuvāsı ilhāmı bilinmişdür ḡayrıyla bilinmemişdür egerçe tecrube ile çok edviyenün (2) keyfiyyetini bilmişlerdür ol daḥi tıbā'ü't-tāmdur ki rūḥāniyyet-i feylesofdur (3) zāhirde görinüp imdi ise bāṭına ilhām kısmı ile ḥaber virmişdür (4) zīrā bedende bir cüzv'ün te'sīri keşf olmak miḳdār

oldığıdır ki zuhūra (5) gelir ammā tecrîbe ile bilindigine iki tarîke zâhib olmuşlardır kim biri (6) kıyâsdur kıyâsı güçdür biz i' tikâd ideriz ki beden-i insânîde (7) her devānuñ bir nev' le keyfiyyeti vardır 'arziyyesinden hâlî olsa (8) biri birine zıdd olan 'illetlere isti' māl olunur ol 'illetler (9) basî' olsalar devā dañi şol nesne ile olsa ki anuñ kuvveti (10) müsāvî olsa ol 'illetuñ kuvvetine ve devānuñ te'sîr-i evveline müte' allikümdür (11) yoksa serî' ü'l-keyfiyye midür ve yâ buñ midür bilinmek bir nice vehmedür (12) ez' af olanı levndür levnle istidlâl budur ki hârr olan (13) ra'ib olanı kızdurur ve yaşı agardır bürüdet-i ru'ubetuñ (14) eczâsına keşâfet vir şeffâf ider eczâsınuñ ba' zından ba' z (15) şî' â-i mün' akis olur ve beyâz görünür ve bürüdet-i yâbisenüñ (16) eczâsından olan hevâ şeffâfı çıkarır kızarmak lâzım gelir elvân-ı (17) istidlâl çok tağallûf ider fülful-i ebyâz bârid olmalı idi (18) lâkin hârrdur şandal-ı ahmer hârr olmalı idi lâkin bâriddür ve biri dañi (19) râyi'edür kuvvet cihetinden yâhûd harâret cihetinden nem-nâk olursa (20) râyi'esi kalmaz lâzım olan bârid olmalı idi lâkin harâret bâkîdür (21) bir delîl dañi ta' mdur bu cümleden akvâdur mādde ve fâ' il-i ihtilâfî ile (22) imdi mādde yâ keşîfdür yâ la'îfdür yâhûd ikisinüñ vasa'ındadır (23) fâ' il yâ harâretdür yâ bürüdetdür ve yâhûd ikisi vasa'îdür yâhûd (24) keşîf olup hârr olan ikisi vasa'ındadır keşîf olup hârr (25) olan acıdur bârid olan kekredür mu' tedil olan tatlıdur [313a] (1) la'îf olup hârr olan issidür bârid olan acıdur ve ekşîdür (2) harâret ve bürüdet beyninde olan bâr ve kâbızdur keşîf ve la'îf (3) beyninde olan mi' dede tatsızdur zîrâ ta' m iki vechle ta' bîr (4) olunur biri şol ta' mdur ki hiss ve zevk-i âtî idrâk ider biri (5) dañi hiss-i zevk anda e'ser-i kabûl ide ta' muñ a'ksâmı tokuzdur lâkin (6) tatsız olan dañi mahsûbdur bu ta'kdîrce ecnâs-ı ta' m sekiz olur (7) ve gâh olur ki râyi'he ve levn ve ta' m sebebi ile gâli'z ve mümtazic olandur (8) mizâc-ı şânî ile ki müfredātuñ birinde ta' m yâhûd levn yâhûd râyi'he (9) ola ol müfredātuñ keyfiyyeti harâret ve bürüdetdür tâbî' olur bunun (10) mişâli bir ra'ıl süte iki mişkâl ferfiyûn hâl' eylesen mecmû' ı (11) hârr olur ve cidden beyâz olur bahş-i sebâkî ilzâm ider ve anuñ keyfiyyetine (12) delâlet idenüñ biri dañi sür' at-i infi' âldür ve bu'î' -i infi' âldür (13) bunun vechi budur ki iki cirm le'âfetde ve keşâfetde müsāvî (14) olsalar eczâ dañi şerîk olsa delâlet ider ki gâ'ib ola (15) her kângısı harâreti yâhûd bürüdeti tîz kabûl ider ise ol (16) keyfiyyet anda akvâdur şol şartla ki müe'sşir ve kurb berâber olsalar (17) mü'sşer ve kurb bedende ziyâde olsa sür' at-i te'sîr mü'e'sşir keşretinden (18) kurbından olur devâ' -i la'îf oldur ki şânında eczâ' -i işgâra (19) mütecezzî olmağa bizüm harâretimüzüñ anda fi' li gibidür cümleden biri (20) dârçînî gibi devâ' -i keşîf buña mu'kâbil olandur ya' nî eczâ' -i işgâra (21) mütecezzî olmaya lezc oldur ki çekicek kırılmaya bal gibi devâ' -i heşş (22) oldur ki azacık dökmek ile kırıla şabr gibi devâ' -i câmîd oldur ki (23) a'kmağ şânında ola terementi gibi devâ' -i lu' âbî oldur ki aşlında ezcâsı (24) munfaşıla ola ha'ţmî ve bezr-i ka'ţunâ ve lübb-i sefercil gibi devâ' -i dühnî (25) oldur ki

anun cevherinde yağ ola finduk ve koz gibi devā'-i münşif [313b] (1) oldur ki ruṭūbeti mülākī olsa ol mā'iyet anun mesāmmına siṅe (2) eşerden eşer zāhir olmaya söyünmemiş kirec gibi devā'-i mülattıf (3) oldur ki māddeyi ziyāde rakīk eyleye zūfā gibi devā'-i muḥallil oldur ki (4) buḥārlenmege mādde ḥāzırlaya ve ol mādde buḥār ola cünd-i bīdester (5) gibi devā'-i cālī oldur ki ruṭūbet lezceyi sū'-i 'uzvuṅ meyānında pāk (6) ide bal gibi devā'-i miḥaṣ oldur ki 'uzvuṅ saṭhınınu eczāsını muḥtelifü'l(7)-vaż' sır taḥfifinden olurdu iklilü'l-melik gibi devā'-i müfettiḥ oldur ki (8) südde ḥāşıl idüp mecrāyı tutan māddeyi ḥārice süre kerfes gibi (9) devā'-i murahḥim oldur ki 'uzvuṅ cirmini ḥarāret-i maḳbūle ve ruṭūbet-i müleyyine (10) ile leyyin ide sī tū gibi devā'-i munzic oldur ki kıvām-ı ḥaltı ta'dıl ide (11) devā'-i hāzım oldur ki ḡidāya muḳayyed olan ta'ām ve şarābı hażma (12) bā' iş ola devā'-i maḥall oldur ki riyāḥuṅ kıvāmını mündefi' olsun (13) içün terkīk ide sezāb gibi devā'-i muḳattı' oldur ki māddeyi eczā'-i (14) ışḡara taḳsīm ide egerçe ḡılzātı üzere ḳalur ise devā'-i cāriz (15) oldur ki māddeyi taḥrīk ide ḳunduz ḥāyesi gibi devā'-i lādīg (16) oldur ki 'uzvuṅ ittişālını ḳuvvet-i nefāz ile mevāzı'-i keşiresi (17) tefrīk ide tefrīkāt yalnız iḥsās olınmaya belki cümlesi (18) iḥsās olına ḥardal gibi devā'-i muḥammer oldur ki ḳanı cezb (19) ide ve ḳuvvet ile deriye çeke ve kızdura ve derinüṅ yüzini ḡāyet (20) muḥammer ide bış gibi devā'-i muḥattak oldur ki ḥaltı mesāmma cezb (21) ide ağızda müferriḥ ol devādur ki ruṭūbet-i aşliyyeyi ifnā idüp (22) mādde-i rediyyeyi cezb ide ḥattā cerāḥat ide belādūr gibi muḥarrik ol (23) devādur ki aḥlāṭuṅ laṭifini ḥarāret ile ifnā ide ve remādiyyeti ve arzıyyeti (24) bāḳi ḳala ferfiyūn gibi ekkāl ol devādur ki taḥlil ile tefrīḥinden (25) cevher laḥmı nāḳış ide ve ekl ide zencār ve şebb gibi müfettit ol [314a] (1) devādur ki mizāc-ı rūḥı ve ruṭūbet-i aşliyyeyi ifnā ider zırnıḡ gibi (2) kāvī ol devādur ki cildi yaḳa kömür gibi ide zāc-ı aşḡar gibi (3) ḳāşır ol devādur ki mizāc-ı 'uzvı ta'dıl idüp fużülü taḥlil (4) ide ve keşāfet ile dühn-i vüdd gibi redā' şol devādur ki ḥāzīk (5) zıddıdur muḡallaz ve müfettiḥüṅ zıddıdur mużaccec bir devādur ki yā zammuṅ (6) zıddıdur muḥadder şol bir devādur ki rūḥ-ı ḥassāsı ve muḥarrik-i 'uzv (7) olanı ḡayr-i ḳābil kılrur te'sīr-i nefsāniyyeye ḳabūl-i tāmm ile ḳabūlı (8) vardur afyūn gibi ḡassāl ile cāl mābeyninde fark budur ki (9) ḡassāl keyfiyyet-i münfa' ile iledür cāl keyfiyyet-i fā'iliyye ile iledür munzic (10) ol devādur ki anda ruṭūbet-i zā'ide ola ki ḥarāret-i ḡariziyye anun (11) taḥliline ḳādir olmaya belki rīḥle münḳalib ola böḡrölce gibi ḡassāl (12) oldur ki māddeyi ırak idüp ruṭūbet ve seyelānı ile ḡusl ide (13) gül şuyı gibi mevlic oldur ki ruṭūbeti sebebi ile ḳarḡaları (14) geṅşek ide mezlaḳ oldur ki fużalāt-ı muḥabbesenüṅ yüzini şıyıra (15) siyāh erik gibi mülemmes oldur ki ḥaşinüṅ yüzini örte ve yayıla (16) müceffif ol devādur ki taḥlil ruṭūbatı ifnā ide ḳābız oldur kim (17) eczā'-i 'uzvı cem' ide 'āmī oldur ki anun ḳabzı 'uzvuṅ (18) içine irişe ve iḥracına himmet ide müseddid oldur ki (19) mecrāda muḥabbes olanı liyāḳatı sebebi ile teşdid ide maḡrī (20) ol

devâdur ki yâbis ola ve azıcuk ruṭûbeti ola mecārî ağızlarına (21) yapışa ve daḥî müdemmil şol devâdur ki müceffîfdür pârelerün iki (22) şakḳalarını bir yere getüre ve ruṭûbeti yilişik ve bulaşık ide ve oḡulda (23) dem-i aḥaveyn gibi münbit-i laḥm şol devâdur ki cerāḥate gelen ḳanı balḡam (24) ide ḥātim şol devâdur ki cerāḥatün saṭḥı üzerine perde olup (25) örte enzerût gibi tiryāk ve fā-zehr oldur ki rūḥı muḥtele ḥıfẓ [314b] (1) ide ve ḳuvvetini tevzî' ide ve zehrün def' ine ḳādir ola harfû'l-(2) elif ibrişim ipekdür ḥārrdur ve tefrîḥ ider lübsi bedeni (3) kımlı ḥādîş olmadın men' ider üterücc türķîsi ağac ḳavunıdur ḳabuḡı (4) ḥārr-i yābisdür ekşisi bārid-i yābisdür rāyiḥesi hevā-yı fāsidi (5) ıslāḥ ider dimāḡı ḥārr olana zararlıdır ıslāḥı benefşedür (6) ağac ḳavununun ekşisi kelefî zā'il ider ve şafrāyı içüp def' (7) ider ve iştihā getürür ve ḥafākānı zā'il ider ve rāyiḥe-i vāhineyi def' ider (8) ḥuşūşā ishāl-i şafrāvî ve ḥummiyātı ḥārreye nāfi' dūr ikşārından (9) sinne ve 'aşaba zarar gelür ve ḳülunc ihdās ider el-eḥhel ardıc (10) yemişidür ikinci derecede ṭabî'atı ḥārr ve yābisdür ba'zılar üçinci (11) derecede dēmişler ḥarāreti ziyādedür sevdā'yı zā'il ider ıslāḥı (12) ḥavlıncān iledür işmid sürme-i ısfahānîdür eyüsi tîz saḥḳ olup (13) şefāfî ḡālib olandur ṭabî'atı derece-i evveldür yābis ve şānide ḳābız (14) bir cüz'üsi ekall olınsa teraḳḳî daḥî olursa zā'il ider ve ḳarḥa'-i çeşme (15) nāfi' dūr çeşmün şıḥḥatı ḥıfẓ ider ve laḥm-ı zā'idi zā'il kıılır âteş (16) yaksa iç yaḡı ile ḥalt idüp tılā olınsa yanığa nāfi' dūr ḡuşā (17) dimāḡdan ru'āfi men' ider iccās erikdür dört nev' dūr siyāḥ (18) ve şarî ve kırmızı ve beyāz dur cümlesinün ṭabî'atları (---) (19) erik kısmı her ne ḳadar şaḡîr olsa ishālî ol ḳadar za'îf olur (20) ṭatlusı mi'deyi süst ider gençek ider yinmek lâzım geldükde (21) ṭa'āmdan evvel gerekdür mā'ıyyeti ḡālib oldıḡıçün ḡıdāsı azdur mertübü'l-(22) mizāc ādem erik yidükde üzerine bal şerbeti gerekdür ve erigün zamḡı (23) mülâṭṭıfdür ve ḳāṭi' dūr sirke ile ezüp yüze ve (---) sürilse (24) nāfi' dūr ve göze iktihāl olınsa ḳuvvet virür ve ekl olınsa meşāneden (25) ṭaşı pâreler ve pâreleri ḡüzel idüp def' ider yapraḡı şu ile [315a] (1) ḳaynadup mażmaza olınsa nezleleri çeker ve dılcıḡı inmeden men' (2) ider ızḫîr derece-i evvelāda ve şānıyede ḥārr ve yābisdür ve muḥallildür (3) ve ḳavîdür zāhirde ve bāṭında olan veremleri taḥlîl ider şürben (4) ve zımāden teşeyyuh ki imtilādan ola def' ider ḥayzı ve bevli açar (5) meşānede olan ṭaşları pâreler soḡuḳdan olan diş (6) aḡrılarına nāfi' dūr lakîn bögrege zararlıdır meger 'asel ve ḡulāb (7) ile ıslāḥ edeler edüzz pirindür derece-i evvelāda bārid ve yābisdür (8) ba'zılar evvel-i derecede ḥārrdur dēmişler ammā mu' tedidür ḥekîm serḳandî (9) ḥārr mizācla ḥārr ve serd mizācla bāriddür dēmişlerdür nev' an ḳābizdür (10) rūḡan bādem ve rūḡan sîrecle ḳabzı ḳalîldür mi'deye nāfi' dūr ve serî' ü'l-(11) hażmdur ṭarāvet ḥāşıl ider ve insānı semerdür pirinç ile ḥuḳne eylemek (12) deri ve ḳabuḳ şıyrılmaḳlıḡı def' ider ikşārı müriş ḳüluncdur uḳḥuvān (13) türķide koyun gözi didükleridür pāpādyanın irisidür bu nev' i (14) pāpādyadan teşḫîş olunmaz ṭabî'atı derece-i şānıyede ḥārr

ve yābisdür (15) ve kâti' dür ve mülattıfdür ahlāt-ı gālizeyi müfettihdür deri akıdur şürben (16) ve (---) dem-i hayzı cereyāna bā'ış olur cüz'i içmek mi' dede (17) ve meşānede muncemid olmuş ve mürr tahlil ide koqlamaqdan uyku gelür (18) hatunlar şuda kaynar iken fercine buğusını tutsa rahmün evrāmına (19) ve şalābetine nāfi' dür telyin ider su'āl-i müzmine ve 'usr-i nefse enfa' dur (20) irhā eylediğiçün fem-i mideye zarardur yağı bevāsīrün ağzını açar (21) ve fā'ide ider ve kulağ ağrılarına nāfi' dür yağından fitil olınsa (22) rahmün kanını cez̄b ider bir kana ve istiskāya nāfi' dür ısfānāh (23) derece-i evvelide bārid ve raḥbdur gıdā'iyeti laṭıfdür gögse ri'eye nāfi' dür (24) huşūşā harāretten olan arka ağrılarına daḥi nāfi' dür kandan (25) olursa def' ider balgamdan olursa zarar ider ās mersin ağacıdur [315b] (1) derece-i şāniyede bārid ve yābisdür cemī' seylān-ı bedene nāfi' dür kaḡı 'uzvdan (2) olur ise olsun üstühān-ı şikesteye naṭıl olunur ise (3) ıslāh evrām-ı hārreye ve āteş yanığına ve kuruluğa zımād (4) olınsa nāfi' dür 'akreb ve örümcek ısırmasına dāfi' dür mi' deye (5) kuvvet virür maṭbūhını ebzen kılsalar kurūh-ı maḡ'ad (---) dem içün (6) a' lādur koqlamak uykuyu zā'il ider iskīl aṭa şoğanıdur derece-i (7) şānide hār ve yābisdür ba' zılar derece-i şālisededür dēmişler muḡattı' ve muḡallildür (8) ekl olınsa kanı zāhir-i bedene cez̄b ider sigillere tılā olınsa def' (9) ider bal ile ḡalt olup dā'ül-hayye içün zımād olınsa (10) def' idüp şa' rı tāze bitürür ve su'āl-i köhneyi balgamdan olur ise dāfi' dür (11) zīkū'n-nefs ve maşra'-i mi' adī içün a' lādur şerbeti bir mişkāldür lakīn (12) pişüp ıslāh olmak gerekdür ziyāde yēmek riş-i em'ā ihdās ider ve cigere (13) zarar hāşıl olur efsentīn 'arabide pelindür türkisi bevşendirdür derece-i (14) evvelide yābis ve derece-i şāniyede müfettihdür şerbeti iki dirhemden dörde (15) varıncadr cevher-i laṭifi ile tefṭih ider cevher-i arzıyyesi ile (---) (16) ider bevli ve hayzı idrār idüp şafrāyı ishāl ile ihrāc ider (17) 'uşāresi mi' deye zarardur ve yaraḡāna nāfi' dür maṭbūhı (- --) (18) bevāsire nāfi' dür ḡummiyātı taḡlil ider kulağa tıtilsa evcā'ın (19) ve evrāmın def' ider uşak kına ve şak didükleridür derece-i şāniyede (20) hār ve evlāda muḡallil ve müfettihdür ḡabışātı tecfif ider la' ūk olup (21) yalansa rebūda ve 'usr-i nefse ve ḡunāklara ki balgamiye ola ve daḥi (22) ṭalak ve mefāşıl berkligine ve ırkū'n-nesāya ve idrār-ı bevle ve hayzı (23) açmağa nāfi' dür rahmde olan meyyit oḡlanı ihrāc ider sirāciye (24) ve mefāşıl taḡaccīne zımād olınsa a' lādur asārūn derece-i şālisede (25) hār ve derece-i şāniyede yābisdür müfettihdür cigere süddelerini ḡall ider [316a] (1) ṭuḡālūḡ berkligini giderür yan başı ağrısına ki müzmin ola ve şoḡuk (2) 'illetlere nef' ider ve idrār-ı bevli ider emīrbāris türkīside ḡadın (3) ṭuzluḡıdur derece-i şāniyede bārid ve yābisdür ve aḡı derecede ḡāmı' (4) şafrādur ve mi' deye ve cigere nāfi' dür ve şusızluḡı keser ve kanı ṭutar (5) em'āda olan ḡarḡlara fā'ide ider esfelden aḡan kana nāfi' dür (6) ustuhudūs türkisi ḡarabaş dimekdür derece-i evvelāda ḡarrdur şāniyede (7) yābisdür tahlil ve taṭifi vardur tefṭih ve cilāsı

müfrizdür cüz'i kabzı (8) vardır vec'- bedeni ve elem-i ahşâyı men' ider 'ufûnete muvâfıkdur bârid (9) sinirleri kavî ider maṭbûhı siniri açar ve mefâşılı olan (10) ağırlara fâ'ide ider şar'a ve mâliḥûlyāya nâfi' dūr ve balgām ve sevdāyı (11) ishāl ider lakîn ḡuşṣa ve ḡam getürür ve şuşadur eftimûn türkîsi (12) cin saçı dirler derece-i evvelîde yâbis ve derece-i şâniyede hârrdur maḥrûrû'l-(13) mizāca muvâfıkdur kehlere ve pirelere ve sevdāvî marâzlara nâfi' dūr (14) ishāl-i balgāma ve şar'a ve mâliḥûlyāya ve 'aṭaş-ı şedîd ve envā'-i cünûna (15) nâfi' dūr hattâ şâ'ir eftimûnuḡ cünûna ve 'aşka nef'in beyân eylemişdür (16) beyt men ki ez silsile-i zûlf-i bitân-ı mecnûnem hîc (---) (---) şerbet-i (17) eftimûnem emlec derece-i şâniyede yâbisdür bürüdeti azdur kanuḡ ḡarâretini (18) söyündürür ve ḡalbi ḡurı ve fehmi zekî idüp ve başara kuvvet virir (19) ve kıllı siyâh ider ve sinire fâ'ide ider ve muḡkem iştihâ virir ve (20) mi'deyi pāk ider bâhı taḡarrük idüp cimā'a kuvvet virir (21) ve bevāsiri def' ider aḡākıyâ maḡbûl olanı maḡsûl olandır (22) derece-i şâniyede mücefffdür maḡsûlinuḡ bürüdeti derece-i evvelîdedür (23) ve yübüseti derece-i şâlişededür kıllı kırar ve şoḡḡdan olan çatlaḡlara (24) nâfi' dūr bâ-ḡuşuş ḡurluḡana ve şişlere ve aḡız çibanlarına fâ'ide (25) ide r mefâşılun ḡinşikligini men' ider ve başarı kavî ider ve talṭif [316b] (1) ider ve göz aḡrısını sâkin ider ve nâḡın edviyesine idḡâl olunup (2) ḡuḡne olunursa ḡabz ider eger yaḡa dâḡil olunursa seḡḡa (3) ve ishāl ve müyîye fâ'ide ider ve seyelân iden ḡanı keser ve maḡ'aduḡ (4) ḡurûcina nâfi' dūr iklilü'l-melik türkîsi ḡoc boynuzı dimekdür (5) derece-i evvelîde hârr ve yâbisdür ḡarâretde ve bürüdetde mu'tedildür (6) nev'an ḡabızdur taḡlîl ve nażc virmek ve teskîn-i vec' şânındandır (7) mûlaṭṭif ve muḡavvîdür ve cem'-i a'zâ'iteskîn ider ve gözde şiş (8) olsa naṭûl olınsa nâfi' dūr burun aḡrılarını sâkin ider (9) maḡ'ad ve ḡuşşeteyn şişlerine nâfi' dūr baş karḡalarına yaḡı itmek (10) ve ba'zı ḡavâbız ile mercimek ṭin-i ermenî gibi naṭûl eylemek her şişlere (11) nâfi' dūr ve teskîn-i şudâ' ider anîsûn derece-i şâlişede ve derece-i (12) şânîde hârrdur cālînûsuḡ ḡavli üzerine böḡregüḡ ve ḡavuḡuḡ ve raḡmüḡ (13) ve cigerüḡ ve ṭalaḡuḡ süddelerini fetḡ ider ve ifşâ ider ḡuşuşâ ḡavrulmuş ola (14) yüregüḡ ve etrâfuḡ kızmanına vefâ ider ve dem-i bevāsiri teskîn (15) ider şudâ'ı ve baş dönmesi baḡûr itmekle ve sa'ût itmekle ve saḡḡ (16) olınmış ḡül yaḡı ile buruna ṭamzıralar nâfi' dūr ḡarba ve saḡaṭadan (17) 'arız olan zaḡmeti izâle ider ve ḡol aḡrılarına nâfi' dūr idrâr-ı (18) bevl ider ve ṭamsı ve ruṭûbatı teskîn ider 'aṭaş-ı balḡamı dâfi' dūr süti (19) ve menîyi çoḡaldur ve zehrlerüḡ zararına dâfi' dūr uşne türkîsi mişe (20) yoşunu dimekdür derece-i evvelîde hârr ve yâbisdür ḡayrı aḡaclarda (21) daḡı biter her ne nev' şecerde olursa ol şecerüḡ mizācuḡ ṭutar ḡaşşası (22) mi'deyi kavî kıllmaḡda şarâbı ve şarâbda ışlanmış münevvimdür ciger aḡrılarına (23) fâ'ide ider enzerût bir dikenli aḡacuḡ şamḡıdır kirmân diyârında (24) olur hârr ve yabisdür ve mücefffdür bilâ-ta'ab çibanları oḡuldur (25) ya'nî ḡüzel ider ve nef' ider göz aḡrısına daḡı nâfi' dūr aḡlâṭ-ı ḡalîzeyi

[317a] (1) mefāşıldan ishāl ile çıkarır şifāfāta göz için isti' māl (2) olında eşek süti ile kaynadup ıslaḥ eylemek lāzımdur (3) ibil hemzenün kesriyle ve bānuḡ fethiyle yaban şıgırının boynuzıdur (4) maḡbūl olanı yanmış ve yunmuş olandur ḡan tükürene ve bağırsaklara (5) ve ruṡūbāt-ı raḡm aḡmaḡa nāfi' dūr bevāsiri bununla teḡcīr itseler (6) ḡurıdur ve düşürür ve tütünü ḡaşerāt-ı arzı ḡaçurur infaha (7) yek-serü'l-hemze ve fethü'l-fā' ve'l-ḡā'ü'l-mühimle māye-bīzdür yābisdür mūlaṡṡif (8) ve muḡallildür cümle māyeler böyledür ḡanı ve süti ki mi' dede tolmış (9) ola ṡondurur bedeni pāk idüp ḡayẓdan temizlendükden sonra (10) 'avret fercine fitil mişālī idḡāl eylese gebe olur isfīdāc (11) derece-i şālīşde bārid ve yābisdür eyüsi firengīdür ḡarḡaları ḡuşḡ (12) ider göze mūte' allıḡ olan ekḡāl ve şiyāfāta naşvīl ve ḡuslden (13) sonra idḡāl olunursa nāfi' dūr evrāma ṡılā olınsa tesḡīn (14) ider ve şifā vērür şaḡāḡul ḡārr ve yābisdür muḡavvī bāḡdur ve müḡeyyic (15) cimā' dur ve zekere taḡviyet vērmeḡ şānındandır ri'eye ḡarardur (16) müşliḡi 'aseldür üşnān derece-i şālīşde ḡārr ve yābisdür ḡālldür (17) ve mūnaḡḡi ve müfettiḡdür bir mişḡālīni yemeḡ 'üsr-i bevlī dāfi' dūr ve bir dirhemi (18) ḡayẓı açar üç dirhemi semmdür ba' zılar on dirhemi ḡātildür dēmişlerdür (19) meşāneye ḡarardur müşliḡi 'asel ve ḡavun çekirdegidür eşterḡāz (20) türkīsi ışırḡan dikenidür āḡir derecede ḡārr ve yābisdür tebb-i (21) sevdāvi ki balḡam-i muḡarriḡden olmış ola nafi' dūr ve mi' deye (22) muvāfiḡdur iştihā zā'il iken ḡetürür ḡāẓım-ı ḡidā-i ḡālīzedür (23) ve kebed ve kilyede olan evrāmı dāfi' dūr dimāḡa ve 'aşaba (24) ḡarardur müşliḡi sirkedür aşlü's-sūs türkīsi meyan (25) kökidür mu' tedildür ḡālḡa ve ri'eye nāfi' dūr ve müseḡḡin-i 'aṡaşdur

[317b] (1) ve 'üsr- i bevl ve 'üsr-i velādet ve derd-i 'aşab ve iḡṡilāc-ı a' zā (2) için nāfi' dūr ve su'āl ve zīḡü'n-nefs ve rebüv için mübārekdür (3) asl-ı keber ḡārr ve yābisdür mūlaṡṡif ve müḡallildür ve ḡatı'-i ḡanāẓīrdür (4) şalābet-i ṡuḡālī sirke ile zımād olınsa nāfi' dūr efrenmüşḡ (5) türkīsi geyik otıdur ḡārr ve yābisdür südde-i dimāḡı açar ve ḡafaḡān-ı (6) serde nāfi' dūr iḡlimiyā-yı fiẓẓā ḡarāret ve bürüdetde mu' tedildür (7) beden-i laḡm şulb peyda itmiş olave cereb ve ḡarḡa olmış ola (8) ve nāsüvār ola nāfi' dūr cerāḡatlere enfa' dur ba' de'n-naṡül ekḡāle (9) daḡil olur iḡlimiyā-yı zeheb üçinci derecede bārid ve yābisdür (10) ḡarḡaları ḡüzel ider ve laḡm-ı zā'idi zā'il ider ve ḡarḡa-i aḡişeyi (11) def' ider ve beyāz düşen göze ekḡāl olınsa a' lādur cümle keḡl-i (12) ḡüreye ba' de'n-naṡül dāḡil olursa bī-naẓīrdür ekşüt (13) ḡārrdür evvelīde ve yābisdür şāniyede mu' tedildür süddeyi dāfi' dūr (14) ve yaraḡāna nāfi' dūr bevlī ve ḡayẓı idrār ider ceninün (---) (15) ḡareḡīn ḡat' ider ve maḡaşa nāfi' dūr lakīn aḡ cigere ḡarardur (16) āb-ı hindibā müşliḡīdür encibār eyüsi maḡribī olandur teref-i (17) dem için nāfi' dūr seḡḡ-i em'āya ve bevāsire ve efvāh-ı 'urūḡa 'arız (18) olan süddeleri def' ider ishāl-i müzmine nāfi' dūr her maḡāllden (19) ki ḡan ḡele saḡḡ idüp yaḡlayalar dāfi' dūr ve men'-i ḡayy ider (20) cālīnūs aydur ki bir şaḡş ḡördüm ri'esinde üç sene (21) ḡaşāt var idi beş

on gün encibār yedi hālāş oldu (22) encīre üçüncü derecede hārrdür ikinci derecede yābisdür (23) tohminuñ kurası (---) evrāmı taḥlil ve talṭif ve telyīn şānındandır (24) ḥāşşa kulak ardında olan şişlere seretāna zīmād eylemek (25) nāfi' dūr yaprağı dökilüp ru'āf için buruna kosalar nāfi' dūr [318a] (1) tohmı muḳavvī bāh ve müşhil-i balğamlarcadır şerbeti iki kīrātdan iki danik (2) yā bir dirhemdür bögrege muzırrdur müşliḥi zāmğ-ı 'arabīdür encīrān derece-i (3) şālīşede hārr ve yābisdür sümümātuñ envā'ını dāfi' dūr zeyt yāḥūd (4) mūm-ı 'asel ile ve merhem-i ḳayrūṭi ile ma'an ḥanāzīr ve seretāna (5) zīmād olınsa taḥlil ider ḡıdayı yā zammadur ammā kendi baṭī'ü'l- (6) haẓmdur lakīn ta'āma iştihā getürür ruḡan-ı sūsen ile (7) 'ırķū'-nesāya nāfi' dūr ammā meşāneye zararlıdır ehlīlec-i aşfer (8) derece-i evvelīde bārid ve derece-i şāniyede yābisdür ba'zılar (9) hārrdur dēmişler şūreti şāf ider cūzāmuñ muḳaddemesine (10) ve tuḥāle nāfi' dūr kehl olınsa dem'ayı dāfi' dūr yinmesi ḥafaḳāna (11) nāfi' dūr ve a'zā'-i müsterḥiyi muḥkem kılar ve şafrāyı ishāl ider (12) balğama daḥi cūz'ı fā'idesi vardır yedi dirhemden on (13) dirheme varınca isti' māl olunur eger sefūf edüp ḡayr-ı menḳū' (14) istimāl ḳaşd olunur ise üç dirhemden beş dirheme dek (15) isti' māl olunur cigere zararlıdır ıslāḥı 'aseldür ehlīlec-i (16) kābilī bārid ve yābisdür ba'zılar harāreti mu'tedildür dēmişler (17) cem'-i ḥavāss ve ḥıfz-i 'aql için muvāfiḳdur şar' ve istiskā (18) ve ḥummiyāt-ı 'atike için nāfi' dūr (---) cihetiyle ḳābızdır (19) ammā balğam ve sevdāyı ishāl ider ḳuluncı açar ma'cūn ve şerbeti (20) beş dirhemden on dirheme varıncadır aḥlāt-ı ḡālīzeyi (21) dāfi' dūr sevdā ve balğam-ı ḡālīzeyi izāle edüp ḡusl ider (22) tuḥāle zararlıdır ıslāḥı 'asel iledür ḥarfū'l-bā' (23) bābūnec pāpādyadır uḳḥuvān ile bābūnec birbirine resmde mişlīdür (24) ya'nī müşābihdür farkı budur ki uḳḥuvān kebīr olup bī-rayiḥe (25) olur bābūnec şaḡīr olup rāyiḥe-i ṭayyibesi keşīr olur aḡl-ı [318b] (1) pāpādyadır derece-i evvelīde yābisdür teftīḥ-i laṭīfi vardır (2) telyīn ve irḥā ider bu taḥlil ve cezb-i şūrbā bābūnecün ḥāşşa(3)sındandır dimāḡa ve a'zā'-i 'aşabaya nāfi' dūr şudā'ı (4) ve başuñ mevāddiyeti istirāḡa mūnhīdür yaraḳanı giderür (5) bevli ve ḥayzı açar cenīn-i meşīmeyi iḥrāc ider ilādus (6) nām ḳulunc-ı şedīde nāfi' dūr benefsec benefşedür derece-i evvelīde (7) bārid ve raṭbdur ba'zılar nev'an hārrdür dēmişler dem-i mu'tedil (8) tevīd ider ve demevī şudā'ı ḳoḡlamak ile teskīn ider (9) göz aḡrısına ve öksürüğe ki ḥarāretten ola fā'ide ider (10) ve şadı yumuşadır ḥarāret-i mi'deye şerbeti nāfi' dūr zātū'l-(11) cenbine ve zātū'r-ri'eye ve bögreklerin aḡrılarına nāfi' dūr bevli (12) idrār ider kurası ishāl-i şafrā ider buraḳ āḡīr derece-i (13) şāniyede hārr ve yābisdür ḳuvvet ile cilā ider ve ḡusl edüp (14) pāk ider ve aḥlāt-ı ḡālīzeyi ḳat' ider ve terḳīḳ edüp ve (15) kızdırur levni şararmak ile ḳanı cezb ve telyīn ider şāf (16) itmekle mevāddı iḥrāc ider başal şoḡandır derece-i şāniyede (17) yābisdür muḥallīdür muḳaṭṭı'dur mūlaṭṭīfdür cāldür mūfettiḥdür başal-ı (18) 'unşul ki esfil ile ḥarf-i elifde beyānı sebaḳ eyledi (19) zellden

aķvādur altı dirhemini yigirmi dört dirhem zanbaķ içinde (20) pişürseler ve süzüp tabana sürseler yürümeden (21) döşege yatarsalar yedi güne dek zekeri kıyām'ul-eynām (22) ile kavî olur behmen derece-i şāniyede hārr ve yābisdür kalbi (23) kavî ider ve meni'yi ziyāde kıılır ve semürdür bāķid i' tidāle (24) karībdür ya' nī harāret ve bürüdet ve ruṭūbetde mu' tedildür ammā (25) kaynadup bir kerre şuyın döküp yine şu koyup bişürmek [319a] (1) gerekdür böyle iken ruṭūbet zā'idesi olup nefhi keşirdür her ne kadar (2) mükerrer pişer ise bu keyfiyetleri nākış olur lahm-ı rahv tevlid itdürür (3) ve ḥalt-ı ğālīze hāşıl ider ğidā'ıyyeti budur hażmı müşkildür bāķlānuḡ (4) hāşıyyeti tavuķ yumurṭasını kesmekdür bāķlā muḥarrā pişüp yaķı kıılinsa (5) şa' rı inceldür ve (---) giderür şıbyāna yaķı olsa kaşıkda (6) kııl bitmek giderür ve unı ile yüzi yunsa yüzi nūrlandırur ve ḥaşşa(7)larda ve verem ve şiş olsa unı ile yaķı olsa def ider yimesi (8) şadra ve su' āle nāfi' dür ikşārında baş ağırur ve müşevveş düşler (9) görünür buḡarı ğālībdür biḡ-i ber tāze ḡurmānuḡ bir nev' idür ḡurmānuḡ (10) evvel-i zāhir olanına tal' dirler ve ḡilāl dirler bu nev' ḡurmā derece-i (11) şāniyede bārid ve yābisdür diş arasına ve diş diplerine (12) ve etlerine ve gögse ve ri'eye zarar eder ve mi' deye nāfi' dür lakīn (13) aḡşāda südde iḡdās ider bittīḡ-i şāmī karpuzdur bāriddür (14) derece-i şāniyenün evvelinde raṭbdur āḡirinde müceffedür kemāle (15) erişmesi laṭīfdür ve hārrdur ḡıyārdan keşīfdür ammā kavun (16) naẓcdur cāldur idrārı ğālībdür bögreklerde ve meşānede olan (17) taşı pāk eder ve deriyi pāk eder yüzde olan siyāh noktaları (18) ve behaķ yābisi ki yābisten olur ruṭūbet ile zā'ıl olur lāyık olan (19) ta' āma tābi' kıılmaķdur ya' nī mi' de ḡālī iken ya' nī aç iken karnına yēme (20) mükerrer eger yēnür ise elbette ve elbette kay' eder iki dirhem köki kavunuḡ (21) a' lā kuşdurur her kaḡı ḡaltı mi' dede bolur ise aḡa meyl eder (22) ammā karpuz balġama ziyāde mā'ıldür şafrādan ve sevdādan lakīn kavun (23) şafrāya dönmesi ekşerdür kavunu yēen kimse bilsün ki içi (24) fesād oldı elbette kuşmaķ gerekdür zīrā ihtimālünge zehre dōne (25) maḡrūr'ul-mizāc olan kimse kavun ve karpuz yēdükten sonra sikencübīn [319b] (1) içsün merṭūbu'ul-mizāc olan kimse ğünlük ve zencebīl mürebbāsı (2) yēsün beyz yumurṭadur hārrdur efzālī nīm pür-şiyet olandur ya' nī (3) rufādān pişmesidür ḡuşūşā tavuķ yumurṭası ola ve beyāzı (4) ola yumurṭa i' tidāl ile harāretde ve bürüdetde berāberdür ve mu' tedildür (5) lakīn şarusı ziyāde harārete mā'ıldür ve beyāzı ziyāde bürüdete (6) ve ruṭūbete mā'ıldür ḡaķīkatde ikisi daḡı raṭbdur şarusı (7) ' asel ile kayġana olsa yüzde olan çirkinliği ve çili (8) ve çigidi ve beyāzı sin' eder yēmek te' sīrin ot yaķmasın giderür (9) ve teskīn eder göz aġrılarına ve boyun aġrılarına nāfi' dür (10) öksürüğe ve boġaz ḡuşūnetine ve āvāz tūtulduğına ve bēl (11) marāzına ve şavşa marāzına ve zīķū'n-nefse a' lādur ḡuşūşā (12) şarusı aķ çigere tīlā olınsa nāfi' dür yumurṭanuḡ (13) aġı semüz ot ile tīz nüfüz eder ve kimüsi laṭīfdür keşirü'l(14)ġidādur bir cūzevī kaḡzı vardır zaḡīrede ve seḡde ḡuķnelere (15) yumurṭa şarusı

‘amel olunur belilec derece-i evvelide bāriddür (16) ve derece-i şāniyede yābisdür mi‘deyi kavî eder ve pāk eder (17) cem‘ eder ve istirhānesine ve ruṭubetine mi‘denün fā’ide (18) eder bādrençbüye derece-i şāniyede hārr ve yābisdür emrāz-ı (19) balgamiyenün cemī’isine ve sevdāya nāfi‘dür hāşşa cezb-i (20) sevdāviyeye nāfi‘dür bādincān ba‘zılar hārr ve ba‘zılar (21) yābis demişler bu eşahhdur ki derece-i şāniyede tevlid-i sevdā eder (22) ve göz kararması ve süddeler ve sereṭān ve bevāsīr peydā eder (23) bedende cereb ve cüzām hareket etdirür ve levni karardur ve ağızda (24) kabarcıklar zāhir eder bu zıkr olınan evşāf ikşārından (25) hāşıl olur bir kaç kere yemek ile olmaz būzidān [320a] (1) derece-i evvelide hārr ve derece-i şāniyede yābisdür maşşallar ağırlarına (2) ve niķrīse fā’ide eder ve cimā‘a kuvvet vērür bakla-i yemāniye derece-i (3) şāniyede bārid ve raṭbdur eski veremleri ve ‘aṭaşı zā’il eder (4) öksürüğe ve gögse ve baş ağrısına ki harāretten ola nāfi‘dür (5) bezr-i kaṭūnā derece-i evvelide bārid ve derece-i şāniyede raṭbdur nefḥi taḥlil (6) eder sevdāyı ve balgāmı ishāl eder iki dirhemi bir şerbetdür gül yağı ile (7) kavrusla kābızdır seḥe nāfidür ve vec‘ini dāfi‘dür baş ağrısına (8) olsa teskīn eder ‘aṭaşa ve ḥummiyyāta enfa‘dur kavrulmuş müleyyindür (9) ṭabī‘atı laṭif telyin eder baḳlatü'l-ḥamkā türkīsi semüz otudur (10) derece-i şālişede bārid ve şāniyede raṭbdur sökelleri bi'l-hāşşa ḳal‘ (11) eder issi baş ağrısını teskīn eder ve harāret-i mi‘de için (12) a‘lādur zīmādla göz ağrısına ve ḳan tükürene nāfi‘dür ve diş (13) ḳamaşmasına daḥi a‘lādur bunduḳ fınduḳdur harārete ve yübüsete (14) mā’ildür baṭi’ül-haẓmdur aḥlāt-ı tevlid eder ḳuşmağı taḥrīk eder (15) ve taşdı‘ eder yelleri hareket etdirür ve nefḥi ziyāde eder ve dimāğa (16) (---) ve su‘āle nāfi‘dür ḳan tükürene a‘lādur būzidān (17) derece-i şāniyede hārr ve derece-i şālişede yābisdür nefḥi taḥlil (18) eder sevdāyı ve balgāmı ishāl eder mā’iyeti ḡālibdür süfūf (19) olınsa şerbeti iki dirhemdür maṭbūḥen dört dirhem olur (20) belūṭ türkīsi peliddür derece-i evvelāda bārid ve derece-i şāniyede (21) yabisdür ḡidā’iyeti redidür ḳan tükürene nāfi‘dür ruṭubet-i (22) mi‘deyi kaṭ‘ eder ve ishāle fā’idesi vardur bağırsaqlarda (23) ḳarḥa olsa dāfi‘dür bādāverd derece-i evvelide yābisdür ishāl-i (24) mi‘deyi ve ḳan tükürene ve ‘atīḳ şişlere yaḳı ḳılınsa maṭbūḥı fā’ide (25) eder diş ağrısına ve eski ḥummālara şaḥmı a‘lādur teşennüce ve süddeye [320b] (1) ve ‘aḳreb les‘ine fā’ide eder muḥallil ve mülattıfdür bādrūc derece-i şānyede (2) hārr ve yābisdür ba‘zılar evvelide demişler ḥalt müsta‘id bulur ise muḥallil (3) aḥlātudur eklinde ishāl eder ‘uşāresi kāfūr ve sirke ile burnına (4) çekseler ru‘āfi men‘ eder ekl eder ise göz nūrını kavî eder ve mukavvī (5) ḳalbdür ve müdirr lebendür ve les‘-i ‘aḳrebe nāfi‘dür ekl olınsa çendān (6) nef‘ yokdur ammā zīmād olınsa naẓc vērüp taḥlil eder bādrençbüye (7) derece-i şāniyede hārr ve yābisdür ba‘zılar derece-i evvelidedür demişler (8) harāret ve yübüsetde mu‘tedildür emrāz-ı balgamiye ve sevdā için (9) ve cereb ve südde-i dimāğ için müfiddür muḳavvī kebed ve

kalbdür (10) hafakānı zā'il eder ve zihni şāf eder ve hazma mu'in (11) olup fuvākı def eder şu ile kaynadup şāf olınsa (12) otuz dirhemi bir şerbetdür lākin bûş bu kerre zararlıdır ıslāhı (13) zāmkiledür pirinc-i kâbilî müdirr-i hayzür tabhı hārrdur (14) derece-i evvelide yābisdür derece-i şāniyede müşhîl-i balgāmdur (15) ve harāretten olan derd-i kerem ki hābbü'l-kar ile meşhūrdur (16) anı dāfi'dür mefāşıla ziyāde nāfi'dür lākin em'āya zararlıdır (17) ıslāhı keşirā' iledür berencāsef kayşūmdur türkîsi (18) ayvamţana derler derece-i şāniyede hārr derece-i evvelide raţbdur (19) muhallil ve mülāţţifdür zımād eylemek şudā'ı def eder südde ve devvāra (20) nāfi'dür bögreklerde taşları pāreler müdirr-i hayzür tabhına (21) ebzen olınsa bu mezkūrāta enfa'dur şerbeti üç dirhemdür lākin (22) külyeye zararlıdır ıslāhı enīsūn iledür persiyāvşān (23) türkîsi baldırıkaradur mu'tedildür üç dirhemi müşhîl-i balgām (24) ve sevdādur ba'zılar kâbızdur dēmişler bu kavlı ekşerdür şadr (25) ve ri'eyi fuţālātdan pāk eder yarakāna nāfi'dür 'ırkū'n-nesā [321a] (1) tamarında olan fuţālātı pāk eder hayzı ve bevli açar ve vec'ini def (2) eder bögrege nāfi'dür el-'ıyāzı bi'llāh ta'ālā kelb-i 'aķūr 'azz etse (3) nāfi'dür meşāneden taşı ihrāc eder lākin bağırsağa zararlıdır ıslāhı (4) maştakī iledür bezr-i kerefs derece-i şāniyede hārr ve yābisdür (5) müdirr-i bevl ve hayzür müfettiḥ-i südde ve kebeddür bögrekden taşı giderür (6) fuvākı imtilāyı def eder ri'eye mazarrdur ıslāhı ḥummān iledür (7) bezr-i rāziyānec enīsūna şebīhdür harāret ve bürüdetde za'ifdür (8) yelleri açar ve leben-i insānı ziyāde eder bezr-i kettān derece-i evvelide (9) hārrdur yübüset ve ruve ruţūbetde mu'tedildür munzic-i veremdür muleyyin-i evrām-i (10) hārr ve bāriddür zāhir ve bātında olan evrām şulbiyyeye nāfi'dür (11) tabhına ebzen olınsa taḥlil eder bezr-i bencenküşt derece-i (12) şāniyede hārr ve yābisdür evrām-ı tihāle sikencübün ile nāfi'dür (13) ve sirke ile kaynadup zımād eylemek mezkūrāta nef' verür lākin (14) ikşārından zarar hāşıl olur besbāse derece-i evvelide hārr (15) ve yābisdür şalābāt-ı gālīzeyi feth eder merhem-i kayrūṭi dāḥil olınsa (16) mi'dede balgama nāfi'dür ve iştihā verüp kuvvet hāşıl eder büssed (17) mercān kökidür beyāz kırmızı ve siyāh olur derece-i evvelide (18) bāriddür ba'zılar şāniyede dēmişler efzālî kırmızı olandur (19) hāşşası kalbi kavî eder göze kehl olınsa bāsırīye kuvvet (20) verür teref-i dem için nāfi'dür laḥm-ı fāsidiyi zā'il eder ve nāsūrı (21) ifnā eder reyeş-i em'ā ve 'üsr-i bevli def eder bögrege zararlıdır (22) muşliḥi keşirā'dur baṭṭ türkîsi ördekdür kanadınun hazmı gāyet (23) ile a'lādur ruţūbeti ve harāreti çok getürür ve derdleri teskīn (24) eder bāhı ziyāde eder ve şavtı şāf eder ve gıdā' bisyār (25) hāşıl eder ammā hazm olması 'asīrdür meger zencebīl ve [321b] (1) dārçini ma'an ekl olına hāşılı çendān maḳbūl şey degildür buṭm (2) derece-i şāniyede hārr ve yābisdür ba'zılar evvelide dēmişler (3) tāze iken raţbdur kuruduḳda yābis olur tihāle nāfi'dür (4) müdirr-i bevl ve hayzür bāhı kavî eder aşḫāb belā gam ve meşāyih (5) için katı mübārekdür yağı lakve ve felce tılā olınsa def eder (6) ve verem-i tihālî

tahlil eder belâdır derece-i çârîde hârrdur (7) balgāmî mizāca nāfi' dūr zihni şāf eder ve nisyānı def' eder ve fālice (8) ve laḳveye ve süstî-i 'aşaba nef' vērūr şerbeti nīm dirhemdür şol kimesne (9) mizācına nāfi' dūr ki ḥarārete taḥammül éde duḡānı bevāsîre buḡūr olınsa (10) kırıdır eklinde emrāz-ı müzmine tevellüd eder sām ve cüzām ve ḥırfet-i dehān (11) gibi ve ḥulḳūma ve ḥummiyāta zararlıdır verem-i a'zāya ve a'şāba bādîdür (12) iksārından mahrūr'l-mizāc olanı helāka erişdirür bezr-i benc siyāh (13) ve sefid ve surḡ olur derece-i şālîşenün āḡirinde bārid ve yābisdür (14) muḡadder ve muḳaṭṭa' dur teref-i dem için ve sakṭa ve ḍarbe için nāfi' dūr (15) vec'ini teskîn eder niḳrîs-i bārid için tılā olınsa nāfi' dūr (16) kulaḳda soḡuḳdan balgām olsa ve gürüldese ve kurd olsa sirke (17) ve rûḡan ile ḳaynadup süzüp tamzırsalar def' eder ammā bi'l-fi'l (18) muḡırrdur ve mübṭil-i 'aḍalāt-ı dehān ve mūrîş-i cünündür ve ḡunāḳ (19) getirür ve bā'ış verem-i lisāndur emrāz-ı müzmine iḥdās eder bal (20) şerbeti ile ḳuşdurur ḥarfü'l-tā temr-i hindî derece-i şāniyede (21) bārid ve yābisdür ishāl-i şafrā eder ve mi' deyi ḳavî eder 'aṭaşı (22) teskîn eder tuffāḡ elmadur ruṭûbet-i zā'idesi vardır böyle (23) iken nefḡi ḡālibdür ekşisi eberdür ruṭûbetde eḳalldür ḳalbi ve mi' deyi (24) ḳavî eder ḡuşuşā tuffāḡ fetḡi ola bu ol elmadur ki ḡaltı (25) ḡāmdur ve ekşidür ḡummiyāt-ı 'atîkenün def' ine ḳābildür türbid [322a] (1) berşidir ki ot köki gibidür eyüsi içi boş olandır derece-i (2) şāniyede hârrdur bedeni tecfîf eder ve ishāl édüp balgāmı (3) raḳîḳ eder illā meger muḳavvî ola zencebîl ile balgām-ı ḡalîzi ishāl (4) eder sinir etlerine fā'ide eder ıslāḡı bādem yaḡı ve zencebîl (5) iledür tîn encîrdür tāzesi cüz'î hârrdur ve ruṭûbeti (6) çokdur mā'iyeti keşîrdür ḡıdāsı çokdur tîz ḡazm olur (7) ḡāmı cālibdür bürüdete mā'ıldür mādām ki ḡām ola kuruşu (8) hârrdur laṭîfdür cemî' mîvelerden bu ziyāde ḡıdā vērür ve (9) naḳcî ḳarîbdür zararlı azdur etlûsi ekşerdür naḳc cihetinden (10) ve encîrde ziyāde telyîn vardır bürüdetden tevellüd eden ḡummālari (11) teskîn eder ve encîrün südi ḳandan ve ḡayrıdan erimiş (12) olanı tondurur ve tönmişleri eridür marazlardan olan levn-i (13) fāsidi ıslāḡ eder ve çıbanları oḡuldur yaḳı kılmaḳ ile mahrūr'l-(14) mizāc olanları şuşadur ve şuşamış ki balgām-ı mālîḡden (15) olmuş ola teskîn eder ve su'āl-i müzmine nāfi' dūr nāfi' dūr bevli idrār (16) édüp süded-i kebede ve tîḡāle nāfi' dūr silsü'l-bevl olanı (17) nev' an ḡuzūr étdürür ḡaşılı külye ve meşāneye nāfi' dūr ḳoz (18) ile ma'an yēnürse ḡıdāsı ziyādedür lākin ḡalîz ḡıdālar ile yemek (19) yaramazdur cūmyez daḡi encîr nev' indendür nihāyet mi' deye zararlı ḳalîl'l-(20) ḡıdādur tût beyāzı encîre ḳarîbdür nihāyet ḡıdā'iyeti ḳalîldür (21) ammā tût-ı şāmî ki siyāh tûtdur bāriddür ve raṭbdur mevāddun nüzûlini (22) men eder ḡuşuşā a'zāya aḳmaḳ ve ḡām olan ṭabî'atda summāḳ (23) gibidür ef'âlde boḡaz şişlerine ḡargara ile nāfi' dūr içmek (24) daḡi a'lādur iştiḡā vērür mi' deden tîz indürür baḡırsaḳlarda (25) eglenür nev' an idrār eder tirmis türkîsi termiyedür cehūdā baḳlası [322b] (1) daḡi dērler derece-i evvelide hârr ve

şāniyede yābisdür tılā olınsa (2) bedeni cilā eder kaynamış barāşa ve behāka ve sa‘ feye ve cerebe nāfi‘dür (3) yakı edüp göbege urmağ ile qarında olan şoğulcanları (4) ve kırdları kırar incelmekle daği a‘ lādur sirke ile ezilüp bedene (5) sürilse kılları inceldür ve sirkencübīn ile ma‘ an incelse tihāl (6) süddelerini açar idrār-ı bevl eder eğer hūkne olınsa ve tamş ve cenīn-i (7) meyyiti iħrāc eder terencübīn harāret ve bürüdetde mu‘ tedildür nev‘ an (8) harārete mā‘ildür müleyyindür ve cilāsı vardır öksürüğe ve göğüs (9) ağrısına nāfi‘dür şusuzluğ giderür ve şafrayı ishāl-i rakīk ile (10) iħrāc eder harfū’s-şā’ sūm şarımsağdur derece-i şālīşde (11) hār ve yābisdür yelleri taħlīl eder ve cerāhate fā’ide eder (12) şularuñ tağyirine ve dişleruñ ağrılarına nāfi‘dür su‘ āle ki (13) eski ola ve göğüs ağrısına pişmiş nāfi‘dür boğazda ve qarında (14) sülük ve kırd olsa kırar ve çıkarur ve idrār-ı tamş edüp (15) meşimeyi çıkarur lākin hunāka zararlıdır boğazı ağrıyan kimesne (16) bal ile kaynadup yakı eylese def‘ eder ve deri altında kan uyuşup (17) darbe ve sağtadan cem‘ olsa tılā olınsa def‘ eder ve kehle (18) ve sirkeyi kırar ve başı ağrıdır ve göze ziyān eder şelc cāmi‘-i harāretdür (19) duḡāniyyeti ki muḡtebisdür içen ādemi şuşadur ve mi‘ deye ve sinire zarar (20) eder lākin dişleruñ ağrısını eğer harāretten olur ise def‘ eder (21) şa‘ leb tilküdür bu ḡayvānuñ taħlīli vardır kürki ḡāyetle issidür (22) mebrūdū’l-mizāca a‘ lādur faḡīr dērūm ki saḡsar ve saḡa kuşu tilküden (23) issidür tilkünuñ ak cigeri müceffidür rebüvyē fā’ide eder şemretü’t-tarfā (24) ilḡın ağacınun yemişi derece-i evvelīnuñ āḡirinde ḡārrdur kātī‘-i (25) ru‘ āfdur sirke ile zımad olınsa nāfi‘dür lākin ıslāḡı bir miḡdār [323a] (1) fūlfül iledür şākīşā şamḡ-ı sezāb-ı berrīdür ḡiddeti sebebiyle teşḡīn ve (2) tecfīfi vardır ve muḡarriḡ munzicdür ‘ amīk-i bedende māddeyi ḡavī ishāl eder (3) dā’ū’s-şā‘ leb ve istirḡā ve niḡrīs içün nef‘ i ziyādedür ve ‘ ırḡū’n-nesāya (4) hūkne olınsa nāfi‘dür mefāşıl bürüdetden vec‘ peydā eylemiş olsa (5) nısf dirhem isti‘ māl olınsa def‘ eder istiskāya daği nāfi‘dür (6) iḡşārından iḡbās-ı bevl ve şūriş-i ḡalḡ ve mi‘ de ve ḡumret vech-i (7) ḡāşıl olur harfū’l-cīm cāvşīr derece-i şālīşde hār (8) ve yābisdür mefāşıl ve ‘ ırḡū’n-nesāya ki bürüdetden ola tılā olınsa nāfi‘dür (9) kırılmış diş ağrısı meshūken sürilse vec‘ ini teskīn eder silsū’l-(10) bevl ve şar‘ ve istiskāya şālābet-i raḡm ve ḡulunc ve ḡabs-i ḡayz (11) ve su‘ āl-i müzmin içün nāfi‘dür eğer su‘ āl balḡamdan olur ise (12) isti‘ māl olına ḡayrı nev‘ ine cā’iz degildür ‘ azba şaḡīḡ içün (13) ve ünşāeyn içün muzırrdur ıslāḡı cüz’i mezmegi iledür cāvers (14) qaraca darudur derece-i evvelīde bārid ve şālīşde yābisdür ḡābız ve müceffidür (15) maḡş-ı mūlim içün zımad olınsa a‘ lādur cemī‘ şışlere mübārekdür (16) taħlīl eder lākin ḡazmı beddür tevlīd-i verem eder eğer süd yāḡūd (17) kepek ile yāḡūd şırlaḡan ile yāḡūd zeyt yaḡı ile yāḡūd (18) bādem yaḡı ile pişürse zararını def‘ eder cūbn penīrdür (19) ikinci derecede bārid ve raḡbdur bedeni semürdir lākin meşānede taş (20) tevlīd etdirür ve süddeye sebeb olur ıslāḡı ‘ asel ve cevz ve rūḡan-ı (21) zeyt iledür ammā ḡurı penīr tulum

penîri olsun ğayrı olsun derece-i (22) şāniyede hārr ve yābisdür ikşārından tebs hāşıl olur kūrūh için (23) rūġan-ı zeyt ile tılā olinsa nāfi‘ sech ve mefāşıl için zīmād olinsa (24) nāfi‘dür pişmişî kabızdur ve mevlid-i şafrādur bedeni lāġar eder ve ‘asirü’l-hazmdur (25) ve mi‘deye zararlıdır cevz-i bevvā derece-i şāniyede hārr ve yābisdür muḳavvīdür [323b] (1) başara vesīle-i fā’ide eder ağız ḳoḳusını giderir ve pāk eder ve bevli idrār (2) eder ve yüzde olan siyāh noktaları giderür nev‘an kabızdur tıhāle (3) ve cigeri ve mi‘deyi ḳavī eder cevz-i rūmī ḳoz demekdür derece-i şāniyede hārr (4) ve yābisdür çok yemek ağızda sivilciler peydā eder ve dili ağır eder ve başı (5) ağırdur bunun hazmı müşkildür mi‘deye zararlıdır bal ile soġuḳ mi‘deye (6) fā’ide eder ḳoz yeşil iken ḳabuġını dögüp şıḳup şuyını rubb (7) tarzı üzere çıkarup boġazda ġargara vērşeler ḥunnāḳa nāfi‘dür cūlnār (8) türkīsi enār çiçeġidür derece-i evvelāda bārid ve derece-i şāniyede yābisdür diş (9) etlerini ḳavī eder ḳan tükürene ve seche nāfi‘dür cerāḥatleri oḡuldur eski çıbanlara (10) nāfi‘dür cezer türkīsi hāvucdur derece-i evvelīde raḥbdur müfettiḥdür şehvet-i (11) cimā’ı taḥrīk eder toḡmı bu ḥuşuşda ġālibdür berrīsi bostānīsinden (12) a‘lādur bevli ve ḥayzı idrār eder eger et ile noḡūd ile ve soġan (13) ile berāber pişürüp üzerine zencebīl eküp yeşer cimā’a ḳuvvet (14) vērür arşimendus-nām hekīm hāvucuḡ üç dirhem meshūḳ toḡmını (15) toḳuz dāne berk pişmiş yumurta şarusıyla ḳarışdırup yeşen (16) kimesne cimā’dan ne ḳadar ḳalmış ise i‘āde eder dēyu baḡş eylemişdür (17) cedvār şaḥīḥ cedvār olup bīş ki bir yerde ma‘an biter olmayıḳaḳ (18) laṭīfdür gerçī hārr ve yābisdür lākin cemī‘ mesmūmātuḡ tiryāḳidür (19) bīş ef‘ī les‘ine tılā olinsa zehri def‘ eder ve muḳavvī-yi ḳalb (20) ve müferriḥ-i ruḡdur ḥükemādan ba‘zıları naḳl ederler ki ba‘zı ḥayvānāt (21) bīş yerler fehmi eyledükleri gibi bir miḳdār cedvār ekl ederler ḥalāş (22) olur cedvārdan ğayrı ile zehrden ḥalāş gücdür ve mümkün (23) degildür ḥavāşşı bī-nihāyedür fārsīde māferḳīn dēdükleri (24) cedvārdur bīş zī-semmdür evrām-ı hārreye tılā olinsa nef‘ (25) tām hāşıl olur cırcır şı teresi ve şı gerdemesidür derece-i [324a] (1) şālīşede hārr ve derece-i evvelīde bāriddür evvel-i ġıdāda yēnse (2) hazm temām hāşıl olur ḥayvānāt şoḳduġına ve ısırmasına (3) döküp zīmād olinsa ḥalāş eder bāhı ve menīyi ziyāde eder (4) ve telyīn eder şıyı ḳarḥalaruḡ ve cūdürinüḡ eşerlerini tılā olunur (5) ise zā’il eder lākin maşūġadur ıslāḥı hindibā ve sirke (6) ve baḳlatü’l-ḥamḳā iledür çentiyanā türkīsi eşek turbı derece-i şālīşede (7) hārrdur ve şāniyede bāriddür müfettiḥ ve kabızdur ‘uşāresi behaḳa (8) tılā olinsa zā’il eder eger bir kimesne şarāb ile ḳaynadup ‘aḳreb (9) ve yılan ve sār bir ḥayvānāt şoḳdıġı kimseye içürüp ve tılā eylese (10) dāfi‘dür şerbeti bir dirhem yāḡūd bir mişḳāldür eger ‘uşāresini ‘asel (11) ile mebsū’a zīmād eyleseler ḥalāş olur ekşer ihtimāl cenīn-i (12) meyyiti çıkarur lākin tıhāle zararlıdır ıslāḥı üşḳulufenderiyūn-nām (13) cüz’ildür cūd-i bīdester ḳunduz ḥāyesi demekdür derece-i şālīşede (14) hārr ve yābisdür ba‘zılar

şāniyede dēmişler müsahḥan-ı maḳūlesinūḡ (15) ḡāyet laṭīfidūr ‘aşab-ı sere ve ra‘şe ve fālice muvāfiḳdur ve ḥader ve nisyān (16) ve şudā‘-i bārid içün a‘lādur muḥallil ve müfettiḥdür ve müdirr-i ḥayz ve maḥrec-i meşīme (17) ve cenīn-i meyyitdür ve ḥayvānāt-ı mūzī şoḳdığına nāfi‘dür eger süst olan (18) zekere zeyt yaḡı ile tılā olunur ise nāfi‘dür takviyet vērür ‘üsr-i bevre (19) nāfi‘dür eger balḡamdan ise ḳunduz ḥāyesinūḡ aḡyeri ya‘ni ḡubār rengine olanı (20) zehr-i ḳātildür lāzım olan siyāh olanıdur ıslāḡı turaḳ otı ve (21) havuc ve sebiştān ve ‘aseldür ḥarfū'l-ḥā’ ḥuzaż zammeteyn ile (22) tütüyādur a‘lāsı üzerine urulduḳda buz gibi pāre pāre olandur (23) ve taşrası siyāh ve içērüsü yāḳūt rengine olandur bevāsīr içün (24) isti‘māl olunur derece-i şāniyede yābisdür ve bürüdetde mu‘tedildür bunun (25) taḥlīli aḳvādur bedenden ḳılı giderür ve yüzde olan ḳigitde fā‘ide eder [324b] (1) ḳurlaḡana nāfi‘dür mefāşılı berk eder ve ḳan tükmeḡi def‘ eder ve göz aḡrısına (2) fā‘ide edüp cilā vērür ḥuşuşā ṭabaḳa-i ḳarīniyede ola yaraḳān-ı esved (3) ve tıḡāle fā‘ide eder ḡeşşek şişlere ve şafrāvī ḳabarcıklara ve yaramaz (4) ḳıbanlara ve yēnmiş dişler etlerine tılā olınsa fā‘ide eder ve içmekle (5) ishāl mi‘deye nef‘ vērür ḥinnān ḳınadur üçinci derecede bārid (6) ve yābisdür ba‘zılar ḥarrdur dērler bu ḥinnānūḡ ḳabzı ve taḥlīl ve tecvīfi (7) vardur ısladup şuyı içilse ṭamarların aḡzını açar ve issi şişlere (8) ḳaşı ve ḳirpiḡi dökülmek üzere olan ḳimşelere nāfi‘dür ḥuşuşā (9) siḡir aḡrılarına ve fālice ve ‘adū-i a‘zāya nāfi‘dür ellere ve ayaklara (10) ve dizlere urılsa yorḡunluḡı alur siḡirleri oḡuldur ḥanḡal (11) ebūcehl ḳarpuzıdur derece-i şālīşede ḥarrdur ve şāniyede yābisdür (12) cigerdeki ḡāyetle muzırrdur ḳabuḡını daḡı terk yalnız bir dānesi bir aḡaḳda (13) bitmiş bulıup isti‘māl olınsa fi‘l-ḡāl öldürür zehr-i ḳātildür ammā (14) ḥanḡal ki ḳifāyet miḳdārı şaḡmından ‘amel olınsa muḥallildür ve muḳattı‘dur (15) ve ḡāziden ḥanḡalūḡ tāze yapraḡı ḳan ḡitmegi men‘ eder ve şişleri (16) yumşadur ve nażc vērür ammā şaḡmı siḡirlere ve aḡrılarına ve niḳrīse (17) ve mefāşıl aḡrılarına ve ‘ırḳū'n-nesāya nāfi‘dür ve cüzāma ve dā‘ül-(18)file iḡtiḳān olınsa ve şerbet olınsa nef‘ vērür diş aḡrılarına (19) mażmaza olınsa diş ḳıḳması āsān olur nefşü'n-nişāb (20) nām maraza bunun toḡmı ile ishāl ḡāyet nāfi‘dür balḡam-ı ḡālīzi siḡirden (21) ve mefāşıldan eder ve sevdāyı ishāl eder bunun şerbeti ki ḳaynamış (22) ve menḳū‘ ola on iki ḳirāṭdur bögreklere ve meşāneye nef‘ i ‘azīmdür (23) nihāyet bunun ıslāḡı keşīrā’ ve bādem yaḡıyladur ḡımmış noḡūddur (24) ḡārr ve yābisdür siyāḡı aḳvādur munzic ve muḳattı‘dur ziyāde ḡıdāsı (25) vardur baḳlanūḡ ḡıdāsından ziyādedür arḳa aḡrısına ve diş etlerinūḡ [325a] (1) şişlerine ve iki ḳulaḳ altınūḡ şişlerine nāfi‘dür āvāzı şāf (2) eder ve ri‘eye ḡıdā vērür pişmiş istiskāya ve yaraḳāna nāfi‘ ḡıdādur (3) taşları pāreler bögreklerde ve ḳavuşda olan ‘avārızı def‘ eder (4) raḡmde olan oḡlanı ḳıḳarır ḡınta buḡdaydur ḡārr ve ruṭūbet (5) ve yübūsetde berāberdür ve mu‘tedildür ḳavruşmıḡı ḡeḡ ḡāzm olur ve neffāḡ (6) olur ve ḳurd tevīd ētdirür iri ḳızıl buḡday baḡırsaḳlara ziyāde (7) ḡıdā

vêrür hâşılı yalnız buğday etmegi yêyüp kanā'at eden kimesneye (8) bundan a' lā gıdā olmaz habbū'z-zalem derece-i şāniyede hārr ve raṭbdur (9) semürdür ve şehveti ziyāde eder şehir-i rūmda bir meşhūr otuṅ (10) yemişidür habbū'n-nīl çivid tohumudur şarmaşık tohumına benzer derece-i (11) şāniyede hārrdur behaḳa ve baraşa fā'ide eder lākin guşşalandurur (12) ve gönli döndürüp ishāl eder ahlāṭ-ı gālīzeyi ve sevdāyı (13) ve balgāmı kuvvet ile iḥrāc eder kurdları ve şogulcanları kırar (14) habbū's-şanavber çam ağacı yemişidür ki türkisi köknardur iki şınıfdur (15) bir şınıfı uzuncadur ve bir şınıfı kışacıkdur iki şınıfuṅ içi büyük (16) olanuṅ ṭabī'atı hārr ve raṭbdur ve bir şınıfına hażmı kıreyş dërler (17) hārr ve yābisdür bu nev'ün naẓc vèrmek şānındandır taḥlīl ve telyīn-i (18) ṭabī'atdur şuda ıslanmış olanı keşīrül'-gıdādur lākin hażmı müşkildür (19) ammā öksürüğe eyüdüdür ve ri'eye nāfi'dür lezīz şarābla pişürilse (20) menīyi ziyāde eder fe-ammā bağırsakları burur ıslāḥı enār içi iledür (21) habbū'l-ḥazrā şıgırlık ağacınun yemişidür türkide meneviş dërler (22) hārr ve yābisdür yūbsi derece-i şāniyededür kızdırur ve telyīn ve naẓc (23) vèrüp pāk eder ve ruṭubet vèrür bunun nev'an kabzı vardır (24) cilā'-i kavşisi daḥi vardır fetḥ eder ve cezb eder bedenün tarafından (25) kuvvet-i cimā'ı hareket ètdirür bunun şamğı nāfi'dür merhemlere dāḥil olur [325b] (1) yüz yarıklarına ve yorgunluğa ve cerebe bunun yağı nāfi'dür (2) keyfiyet-i istiḥrācı kendüyi şıkmağıla çıkar bādem yağı gibi ḥamām (3) türkisi gögercindür yavruları ziyāde gıdā vèrür ve laṭif ḥalt (4) hāşıl eder maḥrürü'l-mizāca kuruḳ yāḥūd ekşi ile vèreler zīrā (5) ziyāde hārrdur meflūca ve niḳrīs-i bāride ve vec'-i mefāşıla ziyāde (6) münāsib gıdādur ḥarāretten ḥavf eden yaş kişnīiti ve ḥıyār çekirdegi (7) ile pişürmek gerekdür ḥacer-i lāzuverüd ve ḥacer-i ermenī bu ikisi kuvvet ile (8) sevdāyı iḥrāc ederler ḥacer-i ermenī aḳvādur ammā ikisi daḥi maḡsül (9) ve muşūl gerekdür ḳable'l-guṣl isti'māl olunur ise muḡīşdür (10) ḳay'-ı heyecān ètdirür habbū's-sümne hārr ve raṭbdur bāḥı ve menīyi (11) ziyāde eder insānı laṭif semürdür ḥayyül'-ālem türkisi ḳaya (12) ḳoruğıdur birkaç nev'dür aḳdeniz atalarında tırāf olur ki (13) yaprağı mersin yaprağına benzer a' lā ṭurşusı olur ammā maḳbūl (14) olanı geṇrek kuruḳ gibi olanıdur ḳan gidene nāfi'dür şadri (15) ve ri'eyi pāk eder ve ḳasıḳ yarığını ıslāḥ eder fetḳ devālarını (16) pişürüp şarābla oḡsalar nāfi'dür bağırsaklarda olan vec'a (17) büyük cinsi a'lādur cemī' nev'inde bürüdet kemāldedür ḥulbe (18) türkisi boy tohumı dërler derece-i şāniyede hārr ve derece-i evvelide yābisdür (19) şişleri taḥlīl eder ḥarāreti çok ola' asel ile yense semürdür (20) lu'ābı çıkar göğüsde olan ḥıltları giderir ve kuvvet-i cimā'ı taḥrīk (21) èdüp fā'ide eder lu'ābında cilā vardır koṅağı ve vesahı giderir (22) göz aḡrılarına zīmād olınsa şalābeti def eder ḥacerü'l-yehūd (23) türkisi benī isrā'il zeytūnidür mu'tedildür ve müfettit ḥaşātdur ve 'ūsri (24) bekle nāfi'dür ḥuşūşan külāda ve meşānede olan müteḥaccir olmuş taşları (25) pāreler ḥacerü's-şīb yeşim dèdukleridür iki cinsdür çinden gelür [326a] (1) boğazda aşılsa

mi' deyi kavî eder cemî' ilel bâtineye bi'l-hâşşa (2) nâfi' dūr ve marîzün cemî' marâzlarına mânî' ve dâfi' dūr hâşâ derece-i (3) şâlişede hârr ve yâbisdür menfa'ati ri'eye sîneyedür ve tebevül-i dem (4) edene ve kan tükürene nâfi' dūr hayzı açar ve bağırsaklardan balgamı (5) ishâl ile ihrâc eder ta'ama katılsa kuvvet-i bâşireyi ziyâde (6) edüp hıfz eder ve muzamma ma'ahu olur lâkin ri'eye zararlıdır (7) ıslâhı na' nâ' iledür habb-ı belesân derece-i şâniyede hârr (8) ve yâbisdür müşhil-i balgam ve sevdâdur lâkin meşâneye zararlıdır müşlihi (9) keşîrâ'dur habbül-fâr defne yemişidür derece-i şâlişede hârr (10) ve yâbisdür 'üsr-i velâdet ve taqtîr-i bevl için nâfi' dūr ve müdirr-i hayz'dur (11) ve zehr-i kavîyi dâfi' dūr hasek demir dikenidür i'tidâl ile meşhûrdur (12) hârr daği demişler lâkin bârid ve yâbisdür müleyyen ve munzic ve nâfi' ve dâfi' -i karh'dur (13) 'akreb ve ef'î şokdığına nâfi' dūr cimâ' a kuvvet vürür ve meşânenen taşları (14) pâreler ve 'üsr-i bevlî âsân eder ve kûluncı açar semûm-i kâtilenün mazarratını (15) def eder lâkin tıhâle zararlıdır müşlihi bâdem yağı iledür hiltit (16) derece-i erba'ada hârr ba'zılar şâniyede demişler yelleri tahtlil eder (17) mi'dede ve derûnda muncemid olan kanı tahtlil eder fâlice ve şar'a (18) nâfi' dūr hâşşa semûmâtı dâfi' dūr 'akreb ve (---) ve (---) (19) şokdığına müfiddür hayzı ve bevlî sürer 'asel ile eridüp (20) şâf eyleseler sökellere tılâ olınsa kal' ve cimâ' ı muqavvî lâkin mi'deye (21) ve kebede zararlıdır ıslâhı uşak iledür harfû'-hâ' hubbâzî (22) ebe gümecidür berrî ve bostânî olur derece-i evvelide bârid ve raht'dur harâret (23) bürüdetde mu'tedildür yûnus-nâm tabîb hârr ve yâbisdür demişdür bu kavîl (24) ba'iddür nemle ve cemre için zımâd olınsa telyîn edüp zâyî' eder (25) huşûnet ve su'âl olsa muvâfıkdur cigerün süddelerini açar [326b] (1) ve lebeni ziyâde eder bögrekûn ve meşânenün veremlerine nâfi' dūr lâkin (2) mi'deye zararlıdır ıslâhı bâdem yağı iledür harnûb-i (3) şâmî derece-i şâniyede bârid ve yâbisdür ba'zılar hârr'dur demişler (4) kâbız-ı demdür mi'deyi bozar hardal derece-i râbî'ada hârr (5) ve yübüseti gâlibdür a' lāsı bostânîdür ve şekli kırmızı olandır (6) balgamı kat' eder evrâm-ı köhne ve hanâzîr için tahtlîli vardır cereb (7) kûyâ ve 'ırkû'n-nesâ' ve dâ'ü's-sa' leb için tılâ olınsa def' (8) eder

SONUÇ

Üzerinde çalıştığımız 17. yüzyıla ait olan eserimiz, dönemin ses ve şekil özelliklerini yansıtmaktadır. 1624 tarihinde yazılmış olan eser, 379 varaktan oluşmaktadır.

Eserin yurtiçi ve yurtdışında birçok nüshası bulunmaktadır. Bizim üzerinde çalıştığımız nüsha Ankara Üniversitesi DTCF nüshası Mustafa Con A 719 koleksiyonunda yer almaktadır. Eser, siyah bez kaplı mukavva bir cilde sahiptir.

Çalışmanın Giriş bölümünde, Eski Mısır, Antik Yunan, Orta Çağ Avrupası, Mezopotamya, Çin gibi eski uygarlıklarda gelişen tıp alanına, İslamiyet öncesi ve İslami dönem Türk tıp tarihine değinilmiş, Anadolu'da, Selçuklu Devleti ile Osmanlı Devleti'nde tıp alanının genel hatları, bu alandaki tarihi şahsiyetler ve eserler ele alınmıştır. Emir Çelebi'nin, eserin kimi yerlerinde dönemin tarihi kişiliklerine yer vererek tarihi vesikalarda bulunmayan vakaları da kaydettiği Giriş bölümünde gösterilmiştir. Emir Çelebi, eserin ön sözünde, eser sahiplerinin kendilerinden önce yazılanları, hiçbir şey katmadan, o yazılanları olduğu gibi almanın hata olduğunu dile getirmiştir. Esere kendi tecrübelerinin sonuçlarını da kaydedilmesinin gerekliliğini savunmaktadır. Bununla ilgili olarak Emir Çelebi kendi tecrübe ve gözlemlerini de eserine aktarmıştır.

Kitap bir mukaddime (başlangıç, giriş, önsöz), altı ta'lim (ders), ve bir hâtime (son) üzerine düzenlenmiştir Ta'limler (dersler) sifrlere (kitaplara), sifrlere de bâblara (bölümlere) ayrılmıştır.

Eserde /e/ ile /è/, /c/ ile /ç/ ve /t/ ile /d/ ayrımı net biçimde yapılmamıştır.

Üzerinde çalıştığımız metinde hı (خ) ve kaf (ق), sin (س) ve sad (ص), be (ب) ve pe (پ) harflerinin yazımında tutarsızlık görülmektedir.

Zarf fiil eki olan "-Up" eki de metnin birçok yerinde "-Ub" şeklinde yazılmış ancak metin içerisinde birliğin ve istikrarın sağlanması için "-Up" biçiminde okunmuştur

Eserde /k/, /g/ ayrımı yapılmamış, /k/ ve /g/ sesleri (ک) ile yazılmıştır: gül 172b-15; güneş 173a-2; kebed 175a-23; kesilmege 173a-12.

Eserde geçen sad (ص) ve sin (س) harfi ile yazılan kelimelerde çoğu sözcükte istikrar görülmekle birlikte *pırasa* sözcüğünde birkaç yerde ayırım görülmektedir:

pıraşa (پراسا) 304b-21; 305a-1.

Eserde sin (س) harfi ve se (ث) harfi arasında ise kirās sözcüğünde birkaç yerde ayırım vardır:

kirās 179b-25, 180a-6, 181a-9, 181a-12; kirās 172b-22, 173a-7.

Kelime ve hece ortasında -k/-ğ- değişmesi aḥşam ve uyḥu sözcüklerinde görülmektedir:

aḥşam 306b-1; uyḥu 180b-3.

Kelime ve hece sonunda -k/-ğ- değişmesi sadece yoḥ sözcüğünde görülmektedir:

yoḥsa 239a-22.

Eserde -g/-y- değişmesi iki sözcükte görülmüştür:

beg > bey 235b-16; begi > beyi 235b-17; tügi > tüyü 220b-23.

Eserde birinci çokluk şahıs eki birçok şekliyle yer almıştır (-v(U)z /-(U)z / -k):

gördük 233b-18; biz ayduruz 241a-11.

Eserde birinci çokluk şahıs eki Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki biçimiyle görülmektedir.

diyevüz 275b-24; édevüz 213a-3.

Eserin kaleme alındığı dönem itibarıyla daha çok yuvarlak biçimiyle kullanılan birinci çokluk eki, birkaç yerde dar biçimiyle de yer almaktadır:

i' tiḳād éderiz 312b-6; murād éderiz 263b-4.

Eserde istek kipinin gereklilik anlamında da kullanıldığı görülmektedir:

olalar (Gereklilik anlamında) 308b-21; bozmayalar (Gereklilik anlamında) 308b-23; ṭamzıralar (Gereklilik anlamında).

Eserde gereklilik anlamı "-mAk gerek" yapısıyla sağlanmıştır:

dögmek gerekdür 173a-3; étmek gerekdür 173a-12; eylemek gerekdür 306a-22; bilmek gerekdür 308b-13;

Bunun yanında bir yerde de -mAlu kipi görülmektedir.

olmalu idi 312b-20.

Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmayan şimdiki zaman ekinin "-yor" biçimi, bu eserde bir yerde görülmektedir:

ölüyorken 222a-8.

Üzerinde çalıştığımız eser, dil özellikleri itibarıyla Eski Anadolu Türkçesi özellikleri gösteren eserdir. Eser bir tıp metni olduğu için ve tıp metinleri de çoğunlukla dilimizde o dönemde çeviriler yoluyla elde edildiği için yabancı sözcük ağırlıklıdır. Yine metnin söz varlığı da Eski Anadolu Türkçesi söz varlığı özellikleri göstermekle birlikte içerdiği tıp terimleri itibarıyla Türk dili ve tıp bilimi için daha değerli bir kaynaktır.

Emir Çelebi, eserin son bölümlerinde "vesâyâ-yı hükemâ-yı selef ve halef" başlıklı bölümde hekimlerin mesleği öğrendiği kişilere karşı görev ve sorumluluklarını, hekimlerin

taşıması gereken nitelikleri, meslektaşlarına ve hastalarına karşı tutum, davranış ve görevlerini bildirmektedir.

Emir Çelebi ve eseri üzerinde daha pek çok şey söylemek mümkündür. Özellikle şunu belirtmek gerekirse Emir Çelebi'nin, 17. yüzyılda gerek hastalıklara koyduğu teşhisler, gerekse tedavi için hazırladığı ilaçlar, mücerreptir yani “tecrübe edilmiştir” anlamındaki ibareler ve eserine kaydettiği şahsi araştırma ile incelemeler kendi dönemindeki ve daha sonraki hekimlere kaynak teşkil etmiş ve Türk tıp dünyasına muazzam bir eser bırakmıştır.

KAYNAKÇA

- Adıvar, A. (1982). *Osmanlı Türklerinde İlim*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Altıntaş, A. (2006). "Osmanlı Tabibinin Usta-Çırak Usulü Eğitimi", *Türk Tıp Eğitiminin Önemli Adımları*, CSA Global Yayınları, İstanbul.
- Altıntaş, A., Dinç, G., Sarı, N. (2007). *Tıp Tarihi ve Tıp Etiği Ders Kitabı*, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yay, İstanbul.
- Altıntaş, A., Sakin, O., Okutan, Y., Koçer, D., Yıldız, M. (2017). *Yâdigâr 15. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitabı Yâdigâr-ı İbn-i Şerîf*. Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği, İstanbul.
- Arat, R.R. (1987). "Türkçe Metinlerde e/i Meselesine Dâir", *Makaleler*, (Yayına Hazırlayan: Osman Fikri Sertkaya), C. I, Ankara, s.334-341.
- Argunşah, M. (1999). *Tuhfe-i Murâdî (İnceleme-Metin-Dizin)*. TDK yayınları, Ankara.
- Aydın, E. (2004). 19. yy.'da Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması. *OTAM*, XV, 185-207.
- Bayat, A. H. (1999). *Osmanlı Devleti'nde Hekimbaşılık Kurumu ve Hekimbaşılar*. Ankara: Atatürk Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Bayat, A. H. (2005). *Abdülvehab Bin Yusuf İbn-İ Ahmed El-Mardani Kitabı 'l-Müntehab Fi 't-Tıbb, İnceleme-Metin-Dizin-Sadeleştirme-Tıpkıbasım*. Merkezefendi Geleneksel Derneği Yayınları, İstanbul.
- Bayat, A. H. (2010). *Tıp Tarihi*. Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul.
- Bayat, A.H., Okumuş, N. (2004). *Muhammed bin Mahmûd-ı Şîrvânî Mürşid (Göz Hastalıkları) İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük*, Ankara.
- Baytop, T. (2007). *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara.
- Bedevian, A.K. (1936). *Illustrated Polyglottic Dictionary of Plant Names*, Argus & Papazian Presses, Cairo.
- Bozkurt, S. (1989). *IV. Murat'ın Saray Hekimi Emir Çelebi'nin En-Muzecü't-Tıbb Eserinde Dahili Hastalıklar*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji Anabilim Dalı ve Tıp Tarihi Bilim Dalı, İstanbul.
- Böler, T. (2014). *Tercüme-i Kâmilü's-Sinâ'a (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Canpolat, M. ve Önler, Z.(2016). *İshak bin Murad Edviye-i Müfredede*. TDK Yayınları, Ankara.
- Ceylan, İ. (2012). *Türklerde Cerrahinin Gelişimi*. Ankara: Türk Cerrahi Derneği Yayınları.
- Çelik, A. (2014) *Terceme-i Kâmilü's-Sinâ'a (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

- Derin, A. (1987). *"Tuhfe-i Mübârizî (Metin-Gramer Notları-Sözlük)"*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış).
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle)*. Aydın Kitabevi Yayınları. Ankara.
- Dinar T. (2013). *Müderriş Hasan Efendi'nin "Gayetü'l-Münteha fî Tedbiri'l-Merza"sı (Hastalıkların Tedavisinde En Son Nokta) (İnceleme-Metin-Dizinler)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Denizli.
- Doğan, Ş. (2009) *Terceme-i Akribâdîn Sabuncuoğlu Şerefeddin (Giriş-Metin-Dizinler) Birinci Cilt*. Yayımlanmamış Doktora Tezi Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Doğan, Ş. (2009) *Terceme-i Akribâdîn Sabuncuoğlu Şerefeddin (Giriş-Metin-Dizinler) Birinci Cilt*. Yayımlanmamış Doktora Tezi Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Doğan, Ş. (2009). 15. Yüzyıla Ait Bir Tıp Terimleri Sözlüğü: *Terceme-i Akribâdîn'in Istılah Lügati*, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 4/4, Summer: 250-316.
- Doğan, Ş. (2012). *Ebulfeyz Mustafa Efendi Risale-i Feyziyye fî Lügati'l-Müfredati't-Tıbbiyye*. Değişim Yayınları, İstanbul.
- Doğan, Ş. (2012). *Ebulfeyz Mustafa Efendi Risale-i Feyziyye fî Lügati'l-Müfredati't-Tıbbiyye*. Değişim Yayınları, İstanbul.
- Duman, F. (2015). *Osmanlı'da Tıp Eğitimi ve Mekteb-i Tıbbiye*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Duman, M. (2008). "Klâsik Osmanlı Türkçesi Döneminde i/e Meselesine Dâir". *Makaleler*, İstanbul, s. 41-75.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları. İstanbul.
- Erkal, A. (2007). "Divan Şiirinde Afyon ve Esrar". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 33: 25-61.
- Gülensoy, T. (2011). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara.
- Gülsevin, G. (2011). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yayınları Ankara.
- Gümüşatam, G. (2009) *Hazâ Kitâb u Hükemâ-yı Tertîb-i Mucâlece Adlı Eser Üzerine Bir Dil İncelemesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

- Gümüşatam, G. (2009b), “Eski Anadolu Türkçesi Eserlerinden Tertib-i Mucâlece’deki Organ Adlı Tıp Terimleri”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, S.1, s.25-50.
- Gümüşatam, G. (2010), “Eski Anadolu Türkçesinde Eczacılık Terimleri ve Bu Terimlerin Tıp, Botanik, Zooloji, Madencilik, Kimya Terimleriyle İlişkileri”. *Turkish Studies*, C.5, S.2, s. 1076-1080.
- Gümüşatam, G. (2012), “Eski Türk Tıbbında (XIV. - XVI. yüzyıllar) Ölçüler ve Ölçme Usulleri”. *Turkish Studies*, C.7, S.1, s.1189-1216.
- Gürlek, M. (2011) *İbrahim Bin Abdullah’ın Cerrâh-nâme (Alâ’im-i Cerrâhîn) Adlı Eseri (Giriş-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Gürlek, M. (2011), ““Alâ’im-i Cerrâhîn’de Geçen Bitki Adları”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.4, S.7, s. 123-145.
- Gürlek, M. (2011), *İbrahim Bin Abdullah’ın Cerrâh-nâme (Alâ’im-i Cerrâhîn) Adlı Eseri (Giriş-Metin-Sözlük)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Güven, M. (2012). "An Assesment of Pioneering Turkish Medical Manuscript of Islamic Period From the General Perspective of Turkish Medical Science and Deontology". *Lokman Hekim Journal*, s. 2-10.
- Erdemir, A.D. (1999). "Emîr Çelebi", *İslâm Ansiklopedisi*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, Cilt 11, 129.
- İzgi, C. (1993). Anadolu Selçuklu Tabipleri. III. *Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildiri Kitabı*, 211.
- İzgöer, A.Z. (2012). *16 Yüzyıl Osmanlı Tabibi Musa Bin Hamon ve Dış Tababetine Katkısı*, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları, İstanbul.
- Kahya, E., Erdemir A.D. (1997). *Medicine in the Ottoman Empire (and other Scientific Developments)*. İstanbul: Nobel Medical Publications.
- Kılıçoğlu, V. (1956) *Cerrahiye-i İlhaniye*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kılıçoğlu, V. (1956). *Cerrahiye-i İlhaniye*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kırkkılıç, A. (1999). *Şeyhülislam Mehmed Esad-Lehçetü’l-Lügat*. TDK Yayınları, Ankara.
- Koman, M.M. (1955). "*Tuhfe-i Mübarizi (Lübab-ün Nuhab Tercümesi)*", İ.Ü. Tıp Fakültesi Mecmuası, XVIII, 13: 689-719, İstanbul.
- Korkmaz, Z. (2005). "Eski Anadolu Türkçesinde İmla-Fonoloji Bağlantısı Üzerine Notlar". *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. I, Ankara, s. 496-497.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. TDK Yayınları. Ankara.

- Kurban, F. (1990) *Şirvani Mahmud Sultaniye: Giriş-Metin-Sözlük*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küçükler, P. (2010), “Lügat-i Müşkilât-ı Eczâ’da Türkçe Bitki Adları”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.3, S. 11, s. 401-415.
- Küçükler, P. ve Yıldız Y. (2016). “Tercüme-i Müfredât-ı İbn-i Baytar’daki (1b-150a) Bitki Adları Üzerine Bir İnceleme”. *International Journal of Social Science*, Spring 2 (44): 13-32.
- Önler, Z. (1987), “Hacı Paşa’nın Müntehab-ı şifâ Adlı Eserinde Geçen Bitki Adları Üzerine”. *Türk Dili*, S. 413, s. 403-407.
- Önler, Z. (1988), “XIV.-XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitaplarındaki Bitki Adları Üzerine”. *Türk Dünyası Araştırmaları*, S. 52, s. 53-63.
- Önler, Z. (1989), “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılmış iki Tıp Kitabında Yer Alan Sağlık Bilgisi Terimleri”. *TDAY Belleten-1958* s. 89-130.
- Önler, Z. (1990). *Celalüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntehab-ı Şifa (Giriş-Metin-Dizin)*. TDK Yayınları, Ankara.
- Önler, Z. (2004), “XIV.-XV. Yüzyıl Tıp Metinlerinde Türkçe Bitki Adları”. *Kebikeç*, S.18, s. 273-301.
- Önler, Z. (2006) “Divânü Lügâti’t-Türk ve Kutadgu Bilig’de Tıp Terimleri”. *Kebikeç* , 22: 135-150.
- Özçelik, S. (2001). *XV. Yüzyılda Yazılmış Bir Tıp Eseri Kitâbü'l-Mühimmât*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Özer, O. (1995) *Ahmedî Tervihü’l-Ervah (Giriş-Metin-Dizin)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Parlatır, İ. (Ed.). (2006). *İbrahim Cudi Efendi-Lugat-i Cudi*. TDK Yayınları, Ankara.
- Redhouse, J.W. (2011). *Turkish and English Lexicon*. Çağrı Yayınları. İstanbul.
- Ronan, C.A. (2005). *Bilim Tarihi - Dünya Kültürlerinde Bilimin Tarihi ve Gelişmesi*, (Çev: Ekmelettin İhsanoğlu ve Feza Günergün), Tubitak Yayınları, Ankara.
- Sami, Ş. (2009). *Kâmûs-ı Türkî*. Kapı Yayınları. İstanbul.
- Sarı, N. (1999). Osmanlı Hekimliği ve Tıp Bilimi, *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, (5)12: 11-68.
- Şehsuvaroğlu, B.N. Demirhan, A.E., Güreşsever, G.C. (1984). *Türk Tıp Tarihi*, Taş Kitapçılık Yay. Bursa.
- Şevki, O. (1991). *Beşbuçuk Asırlık Türk Tabâbeti Tarihi*, Kültür Bakanlığı Yayınları/1296, Kaynak Eserler Dizisi/53, Ankara.

- Telli B. (2015). "Kenzü's-Sıhhatü'l-Ebdâniyye Eser-i Mürşid-i Osmâniyye'de Bitki Adları" *Kesit Akademisi Dergisi*, Yıl:1, Sayı:1: 96-116.
- Timurtaş, F.K. (1994). *Eski Türkiye Türkçesi*, Enderun Yay, İstanbul.
- Tokat, F. (2014). "Tıp Yazmalarında Yer Alan Madencilik ve Mineral Terimleri", *TÜBAR-XXXVI*, Güz: 321-368.
- Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. TDK Yayınları. Ankara.
- Tulum, M. (2013). *Osmanlı Türkçesi Büyük El Sözlüğü*. Kapı Yayınları. İstanbul.
- Türk Dil Kurumu. (2009). *Tarama Sözlüğü*. TDK Yayınları, Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. TDK Yayınları, Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (2012). *Yazım Kılavuzu*. TDK Yayınları, Ankara.
- Türkmen, S. (2006). *Eski Anadolu Türkçesinde Tıp Terimleri*, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Kırıkkale.
- Uçar, İ. (2013). "Kavram-Çağrışım-Kelime" Bağlamında Bitki Adlarına Anlam Bilimsel Bir Yaklaşım, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1 Winter: 2671-2683.
- Ünver, S. (1953). *Hekim Konyalı Hacı Paşa Hayatı ve Eserleri*. İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Ünver, S. (2014). *Selçuklu Tababeti*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VIII. Dizi, Ankara.
- Yakıt, İ. (2006). Osmanlı Tıbbında Ebced ve Tıp İlişkisi, *IX. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri XXIV. Gevher Nasibe Tıp Günleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Yavuz, O. (1991). "Türkçede Kapalı ê", *SÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, S.6, Konya, s. 271-306.
- Yavuz, S. (2013). *Cerrâh-nâme (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*, Kesit Yayınları, İstanbul.
- Yurdakök, M. (2004). Tuhfe-i Mübarizî'de Çocuk Hekimliği Bilgileri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 47.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Yiğit AYZ
Doğum Yeri – Tarihi	Malkara - 09.07.1992
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Tekirdağ Malkara Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi-Edebiyat Fakültesi-Türk Dili ve Edebiyatı
Yabancı Dil	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurum	
E-Posta	yigit5907@gmail.com